

שבוע פרשת וירא

ט' – ט"ו מרחשון תשנ"ח (29 October – 4 November 17)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, פְּלָנֵנוּ וְיִדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְדֶּךָ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על ידי ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְנָתֶם לְבָנְיָךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתֶם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכַתְּבֶתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם כַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֹּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעִצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהֶאֱדַמָה לֹא
תִתֵּן אֵת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכַתְּבֶתֶם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעֲרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵפֵי כְּנֻדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְּבֵל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּה כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקיש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") כצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניתנם בחרדו, במקום בולט - את הדקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמז.

שבחים גדולים להקדושיברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אַקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־יָמֹת
וּמִצָּרֵי שְׁאוֹל מִצְאוּנִי צָרָה וַיְגֹזֶן אִמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אַקְרָא אֲנֶה יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דָּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן נַפְשִׁי לְמִנְחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַיְכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי כַחֲפוּי פֶלֶאֱדָרְם כְּנֹב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כָּל־תְּגֻמוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אַקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמּוֹתֶה לַחֲסִידָיו: טז אֲנֶה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבְדֶךָ אֲנִי־עֹבְדֶךָ בְּן־אֲמֹתֶךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לָךְ אֲזַבַּח וְזָבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אַקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחִצְרוֹת |
כִּי יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיז.

מוזמר משני פסוקים רמזו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחֻהוּ כָּל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

בי"ה, י"א מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מגי חשוון, נהניתי לקרות בו מסדר לימודו בנגלה ובחסידות, ובטח ע"פ פסק רז"ל דמעלין בקדש ויוסף בזה בכמות והעיקר באיכות היינו בהתמדה בשקידה ובעומק הלימוד וידוע מרז"ל יגעת ומצאת.

ובמענה על הודעתו מיום הולדת שלו הבע"ל, הנה ביום הקריאה בס"ת הסמוך לו מלפניו יעלה לתורה וכן יאמר ספר תהלים, וכמובא בהיום יום י"א ניסן אשר "ביום ההולדת, על האדם להתבודד, ולהעלות זכרונותיו ולהתבונן בהם, והצריכים תקון ותשובה ישוב ויתקנם" יקח לו איזה רגעים להתבודדות, אשר ברגעים האלו ילמוד איזה מאמר של דא"ח ויקבל החלטה טובה על שנתו הבע"ל אשר צריכה להיות בערכו, היינו ענין שהוא לפי כחו מתאים לסדרי הישיבה וענין הכרוך בתורה וביראת שמים, ויוכל להתייעץ בזה עם המשפיע שלהם.

ובנוגע לשאלתו אם להניח תפילין דר"ת, הנה לע"ע די שיזהר מהיסח הדעת בהנחת תפילין דרש"י.

בברכה לת"ת ביראת שמים ובהצלחה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין..... ב	יט) מסכת סנהדרין עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז..... ג	מדף קה עד דף קיא..... קפד
ג) מאמר ד"ה ויטע אשל בבאר שבע	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ה) שבת פרשת וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח..... ה	כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים
ד) שיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח..... ט	אדמו"ר הזקן..... ריז
ה) לקוטי שיחות פרשת וירא כרד טו..... כו	כא) שולחן ערוך הלכות יום-טוב
ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן..... ריח
ז) לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל..... כט	כב) תורה אור
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא..... לא	אדמו"ר הזקן..... רכ
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וירא..... לג	כג) שערי תשובה
י) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר האמצעי..... רכד
יא) לשבוע פרשת וירא..... סח	כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וירא..... עז	אדמו"ר ה"צמח צדק"..... רכח
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... פ	כה) תורת שמואל תרל"ב
	אדמו"ר מוהר"ש..... רכח
	כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
	אדמו"ר מוהר"ש"ב..... רכט
	כז) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
	אדמו"ר מוהר"ש"ב..... רל
	כח) ספר השיחות הי"שית-תש"א בלה"ק
	אדמו"ר מוהר"ש"ב..... רלב
	כט) אגרות קודש
	אדמו"ר מוהר"ש"ב..... רלד
	ל) חומש לקריאה בציבור..... רלה
	לא) קריאה התורה למנחת שבת-קודש..... רמד
	לב) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא..... רמו
	לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש..... רמו
א) סדר הנחת תפילין..... ב	
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז..... ג	
ג) מאמר ד"ה ויטע אשל בבאר שבע	
ה) שבת פרשת וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח..... ה	
ד) שיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח..... ט	
ה) לקוטי שיחות פרשת וירא כרד טו..... כו	
ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	
ז) לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל..... כט	
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וירא..... לא	
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וירא..... לג	
י) שיעורים בספר התניא (מוגה)	
יא) לשבוע פרשת וירא..... סח	
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וירא..... עז	
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... פ	
שיעורי רמב"ם	
יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וירא..... פג	
יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וירא..... קנב	
טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת וירא..... קעג	
טז) נביאים וכתובים	
ישעיה פרק ג, איוב פרק לג-לד..... קעה	
יז) משניות – מסכת ביצה	
ביאור קהתי..... קעז	
יח) עין יעקב מסכת תענית..... קפג	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

1 בפרשתנו פרק כ"א פסוק ל"ג נאמר: **וַיִּטַע אַבְרָהָם אֲשֶׁל** ופירש רש"י:
 2 "רב ושמואל [נחלקו בפירושו המושג "אשל"] חד [=אחד] אמר פרדס להביא
 3 ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד [=ואחד] אמר פונדק לאכסניא וכו' כל
 4 מיני פירות" **בְּבֵאֵר שְׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַנְּוִי אֶל עוֹלָם**¹
 5 ופירש רש"י: "על ידי אותו אשל, נקרא
 6 שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלוהה לכל
 7 העולם, לאחר שאוכלין ושותין אמר
 8 להם ברכו למי שאכלתם משלו,
 9 סבורים אתם משמשלי אכלתם? משל מי
 10 שאמר והיה העולם אכלתם", **וַמְדִיק**
 11 **בְּזָה** כ"ק אדמור"ר הר"י צ"ע נ"ע
 12 **בְּמֵאמַר 'דְּבוּר הַמִּתְחִיל' וַיִּטַע**
 13 **אֲשֶׁל דְּשֶׁבַת פְּרֶשֶׁת וַיִּקְרָא**
 14 **תְּרַח"ץ (לְפָנַי חֲמִשִּׁים שָׁנָה**
 15 **וַיּוּבַל שְׁנַיִם) לְפָנַי אֲמִירַת מֵאמַר זֶה**
 16 **בְּשֶׁבַת פְּרֶשֶׁת וַיִּרְא תַשְׁמ"ח), דְּצָרִיף**
 17 **לְהַבִּין הַקָּשֶׁר בֵּין ב' הָעֲנִינִים,**
 18 **שְׁעַל-יָדַי נְטִיעַת הָאֲשֶׁל עַל-**
 19 **יְדֵי-זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַנְּוִי**
 20 **אֶל עוֹלָם** כי לכאורה לא מובן איך
 21 נטיעת עצים והקמת פונדק מפרסמת
 22 את שם ה' בעולם?. **וַמְבִיא עַל-זֶה**
 23 **מָה שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**²
 24 (בגמרא והובא בקיצור בפירושו רש"י
 25 שנעתק לעיל) על פסוק זה "ויקרא שם
 26 וגו'" **אֶל תְּקַרֵּי וַיִּקְרָא כֵן**
 27 שמשמעות הפסוק היא שאברהם אבינו
 28 קרא בשם ה' לעצמו **אֶלָּא וַיִּקְרָא**
 29 **לְאֲחֵרִים, מְלָמֵד שֶׁהַקְּרִיאָה**
 30 **אֲבָרְהָם אָבִינוּ לְשֵׁמוֹ שֶׁל**
 31 **הַקָּב"ה וּפְרָסָם אֶת שֵׁם ה' שִׁיהִיה**
 32 **שְׁנוֹר בְּפִי כָּל עוֹבֵר וְשָׁב** שעצר
 33 בפונדק שהקים אברהם בבאר שבע,
 34 **הַבִּיצֵד?**, **לְאַחַר שְׁאֲכָלוּ וְשָׁתוּ**
 35 **עֲמָדוֹ הָאוֹרְחִים לְבָרְכוּ אֶת אֲבָרְהָם**
 36 **וְלֵהֲרוֹת לוֹ עַל הָאוֹכֵל שֶׁנָּתַן לָהֶם**
 37 **אָמַר לָהֶם אֲבָרְהָם לְאוֹרְחִים וְכִי**
 38 **מִשְׁלִי אֲכַלְתֶּם וְהֵלֵא**³ **מִשְׁלִי**
 39 **אֶלְקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, לִכֵּן אֵל**
 40 **תּוֹרוֹ לִי וְאֵל תִּשְׁבַּחְוּ אוֹתִי אֵלֶּא הוֹדוּ**
 41 **וְשִׁבַּחוּ וּבָרְכוּ**⁴ **לְמִי שְׁאֲמַר**
 42 **וְהָיָה הָעוֹלָם** שהוא הקדוש-ברוך-

ביאור בדרך אפשר

הוא שברא את העולם באמירת עשרת המאמרות "הי אור", "הי רקיע" וכו'.
 43 **וְזָהוּ הַקָּשֶׁר בֵּין ב' הָעֲנִינִים** נטיעת האשל ופרסום שם ה' בעולם,
 44 **דְּעַל-יָדַי הָאֲשֶׁל שֶׁהוּא הַפְּנִדְקָה**⁵ (לפי אחת הדעות בגמרא, כפי
 45 שהובא לעיל מפירושו רש"י על התורה), **וּבְפָרְט לְפִי ה'רְאִשֵׁי תִיבוֹת'**
 46 **שְׁמֵכִיא בְּמֵאמַר, ד'אֲשֶׁל**
 47 **'רְאִשֵׁי תִיבוֹת' אֲכִילָה שְׁתִּיָּה**
 48 **לְוָיָה**⁶ **וְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ נָתַן לְאוֹרְחִים**
 49 **שְׁבָאוֹ אֵל הַפְּנִדְקָה שְׁלוֹ אֶת כָּל שְׁלוֹשֶׁת**
 50 **הַדְּבוּרִים הַללוּ, עַל-יְדֵי-זֶה הַקְּרִיאָה**
 51 **אֲבָרְהָם אֲבִינוּ לְשֵׁמוֹ שֶׁל הַקָּב"ה**
 52 **גַּרְם שִׁשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּב"ה יְהִיָּה נִקְרָא**
 53 **וְשִׁגּוֹר וּמְפֹרָסָם בְּפִי כָּל עוֹבֵר**
 54 **וְשָׁב, וְזָהוּ וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם**
 55 **הַנְּוִי אֶל עוֹלָם** כלומר, אברהם
 56 גרם ששם ה' יהיה נקרא וידוע בעולם.
 57 **אָמְנָם עֲדִין צָרִיף לְהַבִּין (כְּמוֹ**
 58 **שְׁמִדִיק בְּמֵאמַר), דְּהָרִי**
 59 **פְּרָסוּם הָאֶלְקוֹת עַל-יָדַי**
 60 **הַכְּנַסַּת אוֹרְחִים שְׁלוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם**
 61 **אֲבִינוּ הָיָה עַל-יָדַי שֶׁהִסְפִּיר**
 62 **לָהֶם לְעוֹבְרִים וְשָׁבִים שֶׁהִתְאַרְחוּ**
 63 **אֲצִלוּ שְׁמֵאֶלְקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם**
 64 **שֶׁהֵאוֹכֵל שֶׁנָּתַן לָהֶם בֹּא מֵה' בּוֹרֵא**
 65 **הָעוֹלָם, וְעֲנִין מִי שְׁאֲמַר וְהָיָה**
 66 **הָעוֹלָם אֲבָרְהָם הַסְּבִיר לָהֶם גַּם אֶת**
 67 **עֲנִין בְּרִיאַת הָעוֹלָם עַל יְדֵי ה'**
 68 **בִּאֲמִצְעוֹת הַמֵּאמְרוֹת, דְּהִינּוּ פְּלָלוֹת**
 69 **עֲנִין הַבְּרִיאָה שֶׁהִיא בְּחִיק**
 70 **בִּידוֹ וּבְכוּחוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא לְבָדוֹ, וְאֵם**
 71 **כֵּן מֵהוּ שְׁפָתוֹב כֵּאֵן לְגַבִּי הַעוֹבֵדָה**
 72 **שֶׁאֲבָרְהָם אֲבִינוּ פְּרָסָם אֶת שֵׁם הַקְּדוֹשׁ**
 73 **בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָם וַיִּקְרָא שֵׁם**
 74 **בְּשֵׁם הַנְּוִי גו', וְהָרִי בְּבְרִיאַת**
 75 **הָעוֹלָם נִאֲמַר שֵׁם אֶלְקִים,**
 76 **כְּמוֹ שְׁפָתוֹב**⁷ **בְּרִאשִׁית בְּרָא**
 77 **אֶלְקִים, וְלִכְאוּרָה הָיָה לוֹ**
 78 **לִזְמַר וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם**
 79 **אֶלְקִים, וְלָמָּה מְזִכִּיר שֵׁם**
 80 **הַנְּוִי** והרי הפסוק בפרשתנו אומר
 81 בפירושו "ויקרא שם בשם הוי' אל-
 82 עולם", ולא "בשם אלוקים" כנאמר
 83 בתחילת הכריאה?
 84

בס"ד. שבת פרשת וירא, ט"ו

מרחשון ה'תשמ"ח.

הנחה בלתי מוגה

1 **וַיִּטַע אֲשֶׁל בְּבֵאֵר שְׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַנְּוִי**
 2 **אֶל עוֹלָם**¹, **וַמְדִיק בְּזָה**
 3 **הַמִּתְחִיל' וַיִּטַע אֲשֶׁל דְּשֶׁבַת פְּרֶשֶׁת וַיִּרְא תְּרַח"ץ**
 4 **(לְפָנַי חֲמִשִּׁים שָׁנָה), דְּצָרִיף לְהַבִּין הַקָּשֶׁר בֵּין ב'**
 5 **הָעֲנִינִים, שְׁעַל-יָדַי נְטִיעַת הָאֲשֶׁל עַל-יְדֵי-זֶה**
 6 **וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַנְּוִי אֶל עוֹלָם.** **וּמְבִיא עַל-זֶה**
 7 **מָה שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**² **אֶל תְּקַרֵּי וַיִּקְרָא אֶלָּא**
 8 **וַיִּקְרָא, מְלָמֵד שֶׁהַקְּרִיאָה אֲבָרְהָם אָבִינוּ לְשֵׁמוֹ**
 9 **שֶׁל הַקָּב"ה בְּפִי כָּל עוֹבֵר וְשָׁב. כִּיצַד, לְאַחַר**
 10 **שְׁאֲכָלוּ וְשָׁתוּ עֲמָדוֹ לְבָרְכוּ, אָמַר לָהֶם וְכִי מִשְׁלִי**
 11 **אֲכַלְתֶּם וְהֵלֵא**³ **מִשְׁלִי אֶלְקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ**
 12 **וְשִׁבַּחוּ וּבָרְכוּ**⁴ **לְמִי שְׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וְזָהוּ**
 13 **הַקָּשֶׁר בֵּין ב' הָעֲנִינִים, דְּעַל-יָדַי הָאֲשֶׁל שֶׁהוּא**
 14 **הַפְּנִדְקָה**⁵, **וּבְפָרְט לְפִי ה'רְאִשֵׁי תִיבוֹת' שְׁמֵכִיא**
 15 **בְּמֵאמַר, ד'אֲשֶׁל** **'רְאִשֵׁי תִיבוֹת' אֲכִילָה שְׁתִּיָּה**
 16 **לְוָיָה**⁶, **עַל-יְדֵי-זֶה הַקְּרִיאָה לְשֵׁמוֹ שֶׁל הַקָּב"ה בְּפִי**
 17 **כָּל עוֹבֵר וְשָׁב, וְזָהוּ וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַנְּוִי אֶל**
 18 **עוֹלָם.**

19 **אָמְנָם עֲדִין צָרִיף לְהַבִּין (כְּמוֹ שְׁמִדִיק**
 20 **בְּמֵאמַר), דְּהָרִי פְּרָסוּם הָאֶלְקוֹת עַל-יָדַי**
 21 **הַכְּנַסַּת אוֹרְחִים שְׁלוֹ הָיָה עַל-יָדַי שֶׁהִסְפִּיר לָהֶם**
 22 **שְׁמֵאֶלְקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, וְעֲנִין מִי שְׁאֲמַר וְהָיָה**
 23 **הָעוֹלָם, דְּהִינּוּ פְּלָלוֹת עֲנִין הַבְּרִיאָה שֶׁהִיא בְּחִיק**
 24 **הַבּוֹרֵא, וְאֵם כֵּן מֵהוּ שְׁפָתוֹב וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם**
 25 **הַנְּוִי גו', וְהָרִי בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם נִאֲמַר שֵׁם אֶלְקִים,**
 26 **כְּמוֹ שְׁפָתוֹב**⁷ **בְּרִאשִׁית בְּרָא אֶלְקִים, וְלִכְאוּרָה**
 27 **הָיָה לוֹ לִזְמַר וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם אֶלְקִים, וְלָמָּה**

(1) פרשתנו כא, לג. (2) סוטה י, סע"א ואילך. (3) כ"ה בהמאמר, אבל בגמ' ליתא תיבת "והלא". (4) כ"ה בעין יעקב שם. וכ"ה בהמאמר, אבל בגמ' ליתא תיבת "וברכו". (5) סוטה שם, א. פרש"י עה"פ. (6) ראה מדרש תהלים מזמור קי. רש"י כתובות ח, ב. הערה בסה"מ תש"ט ע' 94. (7) בראשית א, א.

ויטע אשל בבאר שבע

ביאור בדרך אפשר

1 וְדִיּוּק זֶה מְדוּעַ נִזְכָּר כַּאֲשֶׁר שֵׁם הַיּוֹד וְלֹא שֵׁם אֱלֹקִים הוּא גַם בְּהִתְחַלֵּת
 2 הַפְּסוּק, וַיִּטַּע אֶשֶׁל בְּבֶאֱר שְׁבַע, דְּמִסְפָּר שְׁבַע מוֹרָה עַל
 3 שְׁבַע מִדּוֹת⁸ עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת נַחֲלָקוֹת, בְּדֶרֶךְ כֹּלֵל, לִשְׁתֵּי קְבוּצוֹת:
 4 שְׁלוֹשׁ בְּחִינַת בְּמוֹחִין (חֲכָמָה, בִּינָה וְדַעַת) וְשֶׁבַע בְּחִינַת בְּמִידוֹת (חֶסֶד,
 5 גְּבוּרָה, תְּפָאֶרֶת, נִצְחָה, הוֹד, יִסוּד
 6 וּמִלְכוּת) [פְּמִבְּאֵר גַּם
 7 בְּדִרוּשִׁים⁹ מֵאִמְרֵי הַחֲסִידוֹת עַל
 8 הַפְּסוּק¹⁰ וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה
 9 מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
 10 וְשֶׁבַע שָׁנִים לְפִי דְבַרֵי הַזוֹהַר
 11 שֶׁשָׂרָה זָכְתָה ל"חִיּוֹן עֵילָאין", חַיִּים
 12 עֲלִיּוֹנִים, עַד כְּדֵי כַךְ שֶׁהַחַיִּים שֶׁלָּהּ
 13 כְּעוֹלָם הַזֶּה הָיוּ חַיִּים שֶׁל אֱלֹקוֹת, חַיִּים
 14 שֶׁל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל עוֹלָם
 15 הָאֲצִילוֹת, כִּי עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתָהּ אֵת ה'
 16 הוֹסִיפָה וְהַמְשִׁיכָה אֹרוֹת בְּסִפְרוֹת
 17 הָעֲלִיּוֹנוֹת. וְהִדְבַּר בֹּא לְיַדֵּי בִּיטוּי גַם
 18 בְּמִסְפַּר שְׁנוֹת חַיֶּיהָ: מֵאָה שָׁנָה –
 19 הַמִּסְפַּר מֵאָה מוֹרָה עַל בְּחִינַת עֲלִיּוֹנוֹת
 20 שֶׁהֵם שׁוֹרֵשׁ עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת כְּפִי שְׁכַל
 21 אַחַת כְּלוּלָה מְכַל הָעֶשֶׂר; עֶשְׂרִים שָׁנָה
 22 - הַמִּסְפַּר עֶשְׂרִים מוֹרָה עַל חֲכָמָה
 23 וְבִינָה (שֶׁהֵם עֵיקַר הַמּוֹחִין) כְּפִי שְׁכַל
 24 אַחַת מֵהֵן כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר; וְשֶׁבַע שָׁנִים -
 25 הַמִּסְפַּר שְׁבַע מוֹרָה עַל שְׁבַע הַמִּידוֹת].
 26 שְׁהֵם ז' יְמֵי הַבְּנִינָן שְׁבָהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם¹¹ שֶׁשֶׁת יְמֵי הַבְּרִיאָה
 27 וְהַשְּׁבַת שֶׁאֲחִירֵיהֶם נִקְרָאִים יַחַד "שְׁבַעַת יְמֵי הַבְּנִינָן" וּמִבּוֹאֵר בְּקַבְלָה וְחֲסִידוֹת
 28 שֶׁהֵם מְכוּוֹנִים כִּנְגַד שְׁבַע הַמִּידוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת כַּךְ שְׁבוּיִם הֵרָאשׁוֹן שֶׁל הַבְּרִיאָה
 29 (וְכַךְ בְּכָל יוֹם רֵאשׁוֹן בְּשִׁבּוּעַ מַחֲדָשׁ) יֵשׁ הָאָרֶז שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד, בְּיוֹם שְׁנֵי
 30 שֶׁל מִידַת הַגְּבוּרָה וְכֵן הֵלָא. וְכִיוּן שֶׁכֵּן, יֵשׁ לְמִסְפַּר שְׁבַע ("וַיִּטַּע אֶשֶׁל בְּבֶאֱר
 31 שְׁבַע") קֶשֶׁר מִיּוֹחַד לְבְרִיאָה, דְּלִפְיָ זֶה יִפְלֵא בְּיֹתֵר מְדוּעַ מְסִיִּם
 32 הַפְּסוּק הַמְדַבֵּר בְּפִרְסוּם אֱלֹקוֹת כְּעוֹלָם עַל יְדֵי אֲבָרָהם אֲבִינוּ בְּשֵׁם הַיּוֹד,
 33 וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַיּוֹד וַיִּקְרָא, וְלֹא בְּשֵׁם אֱלֹקִים שָׁבוּ נִבְרָא
 34 הָעוֹלָם כְּכַתוּב "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים"
 35 אֶף הָעֲנִינָן הוּא (פְּמִוְבָּן מִהֶמְשָׁף הַמְּאֱמָר), דְּמָה שְׁפָתוֹב
 36 פֶּאֶן וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַיּוֹד אִין זֹו סְחִירָה לְכַךְ שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּשֵׁם
 37 אֱלֹקִים וְלֹא בְּשֵׁם הַיּוֹד (לְמִירוֹת שְׁמִדוּבֵר בְּקִרְיָאֵת וּפְרִסוּם ה' כְּבוֹרָא הָעוֹלָם),
 38 כִּי שֵׁם הַיּוֹד הָאִמּוּר כַּאֲשֶׁר קָאִי עַל מַתִּישָׁח ל - בְּחִינַת הַיּוֹד דְּלִתְמָא
 39 שֶׁלְמַטָּה הַמְּתַלְבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים בְּשֵׁם הַיּוֹד יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת (דְּרִגּוֹת):

ביאור בדרך אפשר

40 "הוֹי" דְּלְעֵילָא" (שְׁלִמְעֵלָה) ו"הוֹי" דְּלְתַתָּא" (שְׁלִמְטָה). "הוֹי" דְּלְתַתָּא" הוּא שֵׁם
 41 ה' הַקְּשׁוּר לְבְרִיאָה וְהוּא הַמְּהוּוּה אֵת הָעוֹלָמוֹת מֵאִין לֵישׁ, ו"הוֹי" דְּלְעֵילָא"
 42 הוּא שֵׁם ה' שְׁלִמְעֵלָה מִהָעוֹלָמוֹת וְאִינוּ מְתַלְבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת הַלוֹהוֹת וְלַחֲחִיּוֹת
 43 אוֹתָם (בְּאִפְּן כֹּלְלֵי "הוֹי" דְּלְתַתָּא" הוּא הָאוּר הָאֱלֹקִי ה"מְמַלֵּא כֹל עַלְמִין"
 44 הַמְּהוּוּה וּמַחִיָּה אֵת הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי
 45 הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית בְּנִבְרָאִים, ו"הוֹי"
 46 דְּלְעֵילָא" הוּא הָאוּר הָאֱלֹקִי ה"סוֹכֵב
 47 כֹּל עַלְמִין" שְׁלִמְעֵלָה מִהַתְּלַבְּשׁוֹת
 48 בְּעוֹלָמוֹת. וְלִפְיָ זֶה מְסִבִּיר רַבִּינוּ הוֹקֵן
 49 (בְּתוֹרָה אוּר) פְּרִשְׁתָּ בְּשִׁלַּח אֵת
 50 הַמְּשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַפְּסוּק "וַיִּרְא
 51 יִשְׂרָאֵל אֵת הַיָּד הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר עָשָׂה
 52 הַיּוֹד בְּמִצְרַיִם, וַיִּרְאוּ הָעָם אֵת הַיּוֹד
 53 וַיֵּאֱמִינוּ בְּהוֹי" וּבְמִשָּׁה עֲבָדוֹ": פְּרַעַה
 54 מֶלֶךְ מִצְרַיִם אָמַר "לֹא יִדְעִיתִי אֵת הַיּוֹד"
 55 וְהַכּוֹנֵן ל"הוֹי" דְּלְעֵילָא" (כִּי אֵת "הוֹי"
 56 דְּלְתַתָּא" הַמְּהוּוּה אֵת הָעוֹלָמוֹת גַּם
 57 פְּרַעַה יֵדַע) אֲבָל לְאַחַר שְׁבַע יִשְׂרָאֵל
 58 יֵצֵאוּ מִמִּצְרַיִם וְרֹאוּ אֵת הַיָּד הַגְּדוּלָּה
 59 שֶׁל ה' הַיֵּיתָה לָהֶם תְּחִילָה יִרְאֵה
 60 מ"הוֹי" דְּלְתַתָּא" (שִׁכּוּלִים לְהַכִּיר כּוֹ
 61 וְלִהְיֵיג אוֹתוֹ וְהוֹשִׁיג זֹו גּוֹרֵמַת יִרְאֵה)
 62 וְלְאַחַר קִרְיַעַת יִסְסוֹף הַתְּעַלּוּ בְּנֵי
 63 יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר וְאוֹ הָאֱמִינוּ ב"הוֹי"
 64 דְּלְעֵילָא" שְׁאִינוּ נִרְאֵה וְנִיכָר וְאִי אִפְשָׁר
 65 לְחוֹשׁ יִרְאֵה מִפְּנֵי אֲבָל אִפְשָׁר לְהֵאֱמִין בּוֹ), דְּחִדּוּשׁוֹ שֶׁל אֲבָרָהֶם הִיָּה
 66 וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם הַיּוֹד אֶל-עוֹלָם כְּלוֹמֵר שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא
 67 אֶל-שֶׁל הָעוֹלָם מְבוּבָן זֶה שֶׁהָאֱלֹקוֹת נִיכְרַת וְנִרְגַּשְׁתָּ בְּתוֹךְ הָעוֹלָם וְלֹא אֶל-
 68 שֶׁל הָעוֹלָם שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שְׁמִצִּיאוֹת הָאֶל-וּמִצִּיאוֹת הָעוֹלָם הֵם שְׁנֵי דְבָרִים
 69 שְׁנוּנִים וְנִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה, אֲלֵא "אֶל-עוֹלָם" (לֵאלֹהֵי ה' הַיִּדְיַעָה, בְּשׁוּנָה מ"אֶל-
 70 הָעוֹלָם") מוֹרָה שֶׁהָעוֹלָם וְאֱלֹקוֹת אֵינָם שְׁנֵי דְבָרִים נִפְרָדִים (וְרַק
 71 שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא אֶל-וְשִׁלִּיט עַל הָעוֹלָם)¹², אֶלְאִי שְׁאֲבָרָהם פְּעַל
 72 יַחַד הַיּוֹד דְּלִתְמָא (הַמְּתַלְבֵּשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים לְבְרָא אֵת
 73 הָעוֹלָם) עִם הָעוֹלָם¹³ וְכַאֲשֶׁר שֵׁם הַיּוֹד הַבּוֹרָא אֵת הָעוֹלָם וּמַהוּוֵה
 74 וּמַחִיָּה וּמְקִיִּים אֵת הָעוֹלָם נִיכָר וְנִרְגַּשׁ בְּבְרִיאָה וּמֵאֱוָחַד אִיתָהּ, הַיּוֹד הָעוֹלָם
 75 חָדוּר בְּאֱלֹקוֹת. וְלִכֵּן אִין זֶה פֶּלֵא שְׁאֲבָרָהם פְּרִסָם אֵת שֵׁם הַיּוֹד לְמִירוֹת שֶׁהִדְבַּר
 76 הַיּוֹד בְּקֶשֶׁר לְבְרִיאָה שְׁנִבְרָאָה בְּשֵׁם אֱלֹקִים, כִּי מְדוּבֵר בְּאוֹתָהּ בְּחִינָה בְּשֵׁם
 77 הַיּוֹד ("הוֹי" דְּלְתַתָּא") שֵׁשׁ לָהּ קֶשֶׁר וְשִׁיכּוֹת עִם שֵׁם אֱלֹקִים וְהִיא מֵתְאַחֶדֶת
 78 עִם שֵׁם אֱלֹקִים.

(8) ראה אוה"ת פרשתנו עה"פ כרך ד תשסג, ב ואילך. תשסו, א ואילך. פלח הרמון פרשתנו נד, ד. 9) ראה ביאווה"ז לאדהאמ"צ קלא, סע"ב ואילך. ולהצ"צ ח"א ס"ע פב ואילך. סה"מ עטר"ת ע' צו. ד"ה ויהיו חיי שרה תשמ"א (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קמה) ס"ז. וש"נ. 10) ר"פ חיי שרה. 11) ראה סה"מ תרנ"ג ע' רפ. תש"ח ע' 272. ובכ"מ. 12) ראה לקו"ת תבוא מג, ג ואילך. אוה"ת תבוא ע' תתשט ואילך. ד"ה ויטע אשל תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' סו ואילך). ועוד. 13) ראה גם אוה"ת שם. ושם ע' תתש"ד ואילך. סה"מ תרע"ח שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 בהכרה והרגשה שלעומת הבורא אין לו מציאות אמיתית ומלבד הבורא אין
 42 עוד. ביטול זה נובע מהבנה והשגה בגדולת הבורא ומאחר שכל נברא יכול
 43 להשיג את גדולת ה' במידה מוגבלת בלבד, גם הביטול שבעקבות ההשגה
 44 הזו הוא במידה מוגבלת. ויש ביטול עמוק יותר, הנובע מהתגלותו של
 45 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו בבריאה
 46 וכתוצאה מכך בטלים הנבראים מכל
 47 וכל ללא תחושת ישות כלשהי,
 48 ובביטול העמוק הזה לא זו בלבד
 49 ש"אין עוד מלבדו" (היינו שלגבי
 50 האלוקות, הבורא, אין מציאות
 51 אמיתית) אלא "אין עוד ממש" שאין
 52 שום מציאות כלל וכלל, וְכָל זֶה
 53 גילוי האלוקות וביטול המציאות
 54 הגשמית לעתיד לבוא יְהִיָּה בְּאֶפְסָן
 55 דְּלִמְעֻלָּה מִמְדִּידָה וְהַגְבְּלָה,
 56 הִרְחִבָה אֲמִתִּית, כְּמוֹ
 57 שְׁפָתוֹבֵב²⁰ פְּרוּזוֹת תֵּשֵׁב
 58 יְרוּשָׁלַיִם ללא חומות בגשמיות,
 59 דבר המורה על הסרת כל ההגבלות
 60 ברוחניות, יִרְחִיב הַיְוָי' אֶלְקִיךָ
 61 אֵת גְּבוּלְךָ²¹, הִרְחִבָה שְׁאִין
 62 גְּדוּלָּה מִמְנָה והמשמעות הפנימית
 63 של הפסוק המדבר בהרחבת גבולות
 64 ארץ ישראל כפשוטה היא שלעתיד-
 65 לבוא תהיה תכלית ההרחבה בגילוי
 66 אלוקות בעולם, היינו ביטול כל
 67 הצמצומים וההסתרים בהמשכת
 68 והתגלות האלוקות בעולם,
 69 וְכֵן יְהִיָּה לַעֲתִיד לְבוֹא גַם
 70 בַּתּוֹרָה, שְׁיִהְיֶה הַגְּלוּי
 71 לְמַעְלָה גַם מִעֲנַן אֲרָבָה
 72 מֵאֲרֶץ מִדְּבָר וְרִחְבָּה מִנֵּי יָם²²
 73 שהרי פסוק זה נאמר על התורה כפי
 74 שהיא עכשיו, לפני הגאולה, ואמנם
 75 מדובר בו על אריכות והרחבה גדולה ועצומה מאד (יותר מאורכה של הארץ
 76 ויותר מרוחבו של הים), אבל עדיין אין זו תכלית ההרחבה, כִּי אֲרִיכוֹת
 77 וְרִחְבוֹת זֶה הָרִי הִיא פְּעֻרָּה הָאָרֶץ וּבְעֶרְףָּה הֵימָּן היינו אריכות
 78 והרחבה, כלומר התגלות גדולה מאד, יחסית לאורך הארץ ורוחבו הים. והרי
 79 סוף-סוף הארץ והים הם במידה מוגבלת, מֵהָ-שְׁאִין-כֵּן לַעֲתִיד-לְבֹא
 80 יְהִיָּה גְלוּי בְּחִינַת הַתּוֹרָה מִלְּמַעְלָה בְּיֹתֵר, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵב²³

1 וְהִנֵּה יָדוּעַ שְׁמַעְשָׂה אֲבוֹת סִימָן לְבָנִים¹⁴, וְהִינוּ שְׁהַעֲנִין
 2 כְּפִי שְׁהִיָּה אֶצֶל הָאֲבוֹת הוּא סִימָן בְּלִבְדוֹ, וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה
 3 אַחֲר־כֵּן אֶצֶל הַבָּנִים הַעֲנִין בְּשִׁלְמוֹתוֹ, בְּנִין שְׁלֹם. וְכֵן הוּא
 4 בְּעֲנִין זֶה, דְּאֶצֶל אֲבָרְהָם הָיָה זֶה גִּילּוֹי וּפְרוּסוֹם אֱלוֹקוֹת בְּעוֹלָם
 5 רַק בְּאֶפְסָן דְּ"סִימָן", וְלֹא פִּעֵל
 6 זֶה שֵׁם הוֹי' יִהְיֶה נִיכֵר וְנִרְגַשׁ
 7 בְּעוֹלָם רַק בְּבְחִינַת הַיְוָי'²
 8 דְּלִתְמָא וְאִילוֹ "הוֹי" דְּלַעֲלֵא" נִשְׁאָר
 9 לְמַעֲלָה מִהָעוֹלָם וְלֹא תִּתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם,
 10 אֲכָל עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַבָּנִים,
 11 מִעֲשִׂינוּ וְעֲבוֹדַתְנּוּ, פּוֹעֲלִים
 12 יִתְרָה מִזֶּה, שְׁנַעֲשֶׂה וַיִּקְרָא
 13 שֵׁם בְּשֵׁם הַיְוָי' אֶל עוֹלָם.
 14 בְּהוֹי' דְּלַעֲלֵא¹³, דְּעַל-יְדֵי
 15 מִעֲשִׂינוּ וְעֲבוֹדַתְנּוּ מִבִּיאִים
 16 אֵת הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה שְׁאֵז
 17 יְהִיָּה אֶלְקוֹת בְּגִלּוּי בְּעוֹלָם,
 18 וְכְמוֹ שְׁפָתוֹבֵב¹⁵ כְּדַבְּרֵי הַנְּבִיא
 19 יִשְׁעִיהוּ בִּיעוּדֵי הַגְּאוּלָּה וְנִגְלָה
 20 כְּבוֹד הַיְוָי' וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר
 21 יִחְדּוּ, שְׁהַבְּשָׂר עֲצֻמוֹ יִרְאֶה
 22 אֵת כְּבוֹד הַיְוָי'¹⁶, כִּי לַעֲתִיד-לְבוֹא
 23 הַבְּשָׂר (וְהַכּוֹנֵה לְכֻלּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה
 24 הַגְּשָׁמִי) יוֹדֵק עַד כִּי כֵן שְׁהוּא עֲצֻמוֹ
 25 יִהְיֶה כְּלֵי רְאוּי הַתְּגַלּוֹת הָאֱלוֹקוֹת,
 26 וְהַגְּשָׁמִי עֲצֻמָּה 'תְּרֵאָה' אֱלוֹקוֹת
 27 וְהִינוּ, גַּם הַיְוָי' דְּלַעֲלֵא כִּי עַם
 28 בּוֹא הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה תִּתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם
 29 לֹא רַק בְּחִינַת הָאֱלוֹקוֹת שְׁמִלּוּבֶשֶׁת
 30 בַּתּוֹךְ הַבְּרִיאָה ("הוֹי" דְּלַתְתָּא"
 31 שֶׁהַתְּאֵדָר עִם שֵׁם אֱלוֹקִים לְצוּר
 32 הַבְּרִיאָה) אֲלֵא יִהְיֶה גַם גִּילּוֹי הָאֱלוֹקוֹת
 33 שְׁלִמְעֵלָה מִהַבְּרִיאָה ("הוֹי" דְּלַעֲלֵא").
 34 עַד שְׁיִהְיֶה גְלוּי בְּחִינַת "אִין
 35 עוֹד מִלְּבִדּוֹ"¹⁷, וְלִמְעֻלָּה מִזֶּה "אִין עוֹד"¹⁸ (כְּפִמְבָּאָר
 36 בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת הַעֲנִין בְּזֶה)¹⁹ מְבוֹאָר בְּחִסְדוֹת כִּי לְמִרוֹת שְׁלִפִי
 37 הַנְּרֵאָה בְּעִיני בֶּשֶׂר (כַּעֲת, לְפָנֵי בּוֹא הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה) הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים
 38 הֵם מְצִיאוֹת קִימַת וַיִּשׁ, הָרִי לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר, הֵם חֲסִירֵי מְצִיאוֹת עֲצֻמַּיִת
 39 וּבְטָלִים לְחִלוּטֵין לְבוֹרָא וַיִּשׁ דְּרִגוֹת שׁוֹנוֹת בּוֹאֵין וְאִיכוֹת הַבִּיטוּל, וּבְעִינֵינוּ
 40 יֵשׁ – יֵשׁ בִּיטוּל שְׁהוּא בְּבְחִינַת "אִין עוֹד מִלְּבִדּוֹ", כְּלוֹמֵר שֶׁהַנְּבִרָא הַגְּשָׁמִי חָדוּר

(14) ראה רמב"ן לך לך יב, ו. אוה"ת ר"פ לך לך. ועוד. (15) ישעי' מ, ה. (16) ראה לקו"ש ח"ט ע' 63. חט"ו ע' 44. ועוד.
 (17) ואתחנן ד, לה. (18) ואתחנן שם, לט. (19) ראה ד"ה ולקחתם לכם תרס"א (סה"מ תרס"א ע' קצח ואילך). וראה לקו"ש
 חכ"ה ע' 202 הערה 86. (20) זכרי' ב, ח. וראה ד"ה צדקת פרוזונו במאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' איכא ואילך. ועוד.
 (21) ראה יב, כ. שופטים יט, ח. (22) איוב יא, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

31 שלוש הארצות הנוספות (קניז, קניזי, וקדמוני, ובסך הכול -) אַרְצֵי עֶשְׂרַ
 32 עֲמֻמִּין²⁹, וְכֵן יִהְיֶה גַם בְּיִשְׂרָאֵל וּבַתּוֹרָה שְׂבוּסָה לְהַרְחִיבָה שֶׁל
 33 הָאָרֶץ תְּהִי הַרְחִיבָה גַם בְּעֵינֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבַתּוֹרָה, שְׂתִהְיֶה הַשְּׁלָמוֹת
 34 הַמְּשֻׁלָּשֶׁת, שְׁלָמוֹת הַתּוֹרָה וְעַם יִשְׂרָאֵל וְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל וְכו',
 35 וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
 36 יִשְׂרָאֵל³⁰ וְאִם אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
 37 יִישָׂא בְּגִלוֹת, כּוֹלָל כָּל יִשְׂרָאֵל
 38 שְׂבָמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, וְכִמוֹ
 39 שְׂכָתוּב³¹ הִקִּיצוּ וְרָנְנוּ שׁוֹכְנֵי
 40 עָפָר, דִּהְיִנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל
 41 שְׂבָמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, וְנִשְׂיֵא
 42 דּוֹרְנֵנוּ בְּתוֹכֶם וּבְרֵאשֵׁם,
 43 וְכִסְפֶּם וְזָהָבֶם אִתְּם³² כְּדַבְּרֵי
 44 הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּה בִּיעוּדֵי הַגְּאוּלָּה שְׂבוּסָה
 45 לְגְאוּלָּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם, הֵם יִשׁוּבוּ
 46 לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם כִּסְפָם וְזָהָבָם, הֵן
 47 כִּסְף וְזָהָב בְּרוּחֵינֵינוּ, הֵינּוּ אֶהְבֵּת
 48 הַיְיָ שְׂנַמְשֵׁלָה לְכִסֵּף מִלְשׁוֹן כִּיְסוּפִים
 49 וְתִשׁוּקָה וְיִרְאַת הַיְיָ שְׂנַמְשֵׁלָה
 50 לְזָהָב, כִּי הִירָאָה הִיא מְמִידַת הַגְּבוּרָה
 51 וּבְחִינַת שְׂמָאל (בְּשׁוּנָה מַחֲסֵד שֶׁהוּא
 52 בְּחִינַת יְמִין) וְעַל זֶהָב נִאֲמַר "מִצְפּוֹן
 53 יֵאָתֵר", וְהִרֵי הַצְּפוֹן הוּא בְּצַד שְׂמָאל
 54 (כְּשֶׁהַפְּנִים לְמִזְרָח)³³, וְהֵן
 55 בְּגִשְׂמֵיּוֹת כִּסֵּף וְזָהָב כְּפִשׁוּטוֹ,
 56 וְעוֹד וְהוּא הַעֲקֵר שְׂיִהְיֶה כָּל
 57 זֶה לְמִטָּה מְעַשְׂרָה טְפָחִים
 58 כְּלוֹמַר בְּגִשְׂמֵיּוֹת מִמֶּשׁ, וְעוֹד וְהוּא
 59 הַעֲקֵר שְׂיִהְיֶה זֶה תִּכְף וּמִיד
 60 מִמֶּשׁ.

1 כִּי כָּל־מִן יִדְעוּ אוֹתִי מְבִלִי יוֹצֵא מִן הַכֶּלֶל, "אוֹתִי" מִמֶּשׁ, עֲצָמוֹתוֹ
 2 וּמַהוֹתוֹ יִתְבַרְרֶךָ²⁴ וְלֹא רַק דְּרוֹגוֹת שׁוֹנוֹת בְּאִלְקוֹת, וְזֶה יִדְעֵת עֲצָמוֹתוֹ
 3 וּמַהוֹתוֹ יִתְבַרְרֶךָ עַל יְדֵי כּוֹלֵם מִמֶּשׁ יִתְגַּלֶּה בַּתּוֹרָה, כְּמֵאֲמַר חוֹזִיל
 4 בְּמִדְרַשׁ עַל הַפְּסוּק "וַיִּחַקוּ לִי תְרוּמָה" - לִי כְלוֹמַר אוֹתִי, "אוֹתִי אִתְּם
 5 לִוְקָחִים"²⁵ וְהַפְּסוּק הַמְּדַבֵּר בְּנִדְבַת
 6 הַמִּשְׁכָּן מְתַרְשֵׁת כֵּן שֶׁלְעֵתִיד-לְבוֹא
 7 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'יִחַקוּ', הֵינּוּ יִכִּירוּ וִידְעוּ
 8 (עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, כִּשְׁם שֶׁהִיא עַל יְדֵי
 9 הַמִּשְׁכָּן) אֵת עֲצָמוֹתוֹ וּמַהוֹתוֹ שֶׁל
 10 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
 11 וְיִהְיֶה רְצוֹן שְׂעַל-יְדֵי הַדְּבִוּר
 12 כְּכָל עֲנִינִים אֵלּוּ נְבוֹא לְקִיּוֹם
 13 כָּל זֶה בְּפִעֵל בְּנִאֲוָה הַשְּׁלִימָה
 14 בְּפִעֵל, וְכִמוֹכָא כְּמֵאֲמַר (מִשְׁנַת
 15 תְּרַח"ץ) שָׁם²⁶ ד"מִגִּיד דְּבָרֵינוּ
 16 לְיַעֲקֹב חֲקִינוּ וּמִשְׁפָּטֵינוּ
 17 לְיִשְׂרָאֵל"²⁷, וְעַל פְּסוּק זֶה אִמְרוּ
 18 חֲכָמֵינוּ ז"ל - מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה
 19 אִמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל לְעִשׂוֹת²⁸,
 20 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְקִיִּים בְּעֲצָמוֹת אֵת
 21 הַמְּצוּוֹת שֶׁהוּא אִמְרוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 22 לְעִשׂוֹת וּבוֹדֵי יִקְיִים אֵת הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה
 23 יִשְׁעֵשָׂה לְעֵתִיד לְבוֹא - שְׂתִכְף וּמִיד
 24 מִמֶּשׁ יִקְיִים עֲנִינוּ זֶה ד"כִּי
 25 יִרְחִיב הַיְיָ אֶלְקֵינוּ אֵת
 26 גְּבוּלֵךָ", שְׂתִהְיֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ
 27 רְחִיבָה יוֹתֵר מִכִּפֵּי שְׁהִיִּיתָה בְּעַת כִּיבוּשׁ
 28 הָאָרֶץ בְּפִעַם הָרֵאשׁוֹנָה, כִּי לְעֵתִיד לְבוֹא
 29 יִכְבְּשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל אֶרֶץ
 30 שְׂבָעָה עֲמֻמִּין וּבְנוֹסָף לַכֵּן גַּם אֵת

כְּמוֹ שְׂכָתוּב²³ כִּי כָּל־מִן יִדְעוּ אוֹתִי, "אוֹתִי" מִמֶּשׁ,
 עֲצָמוֹתוֹ וּמַהוֹתוֹ יִתְבַרְרֶךָ²⁴, וְזֶה יִתְגַּלֶּה בַּתּוֹרָה,
 כְּמֵאֲמַר "אוֹתִי אִתְּם לִוְקָחִים"²⁵.

וְיִהְיֶה רְצוֹן שְׂעַל-יְדֵי הַדְּבִוּר כְּכָל עֲנִינִים אֵלּוּ
 נְבוֹא לְקִיּוֹם כָּל זֶה בְּפִעֵל, וְכִמוֹכָא
 כְּמֵאֲמַר שָׁם²⁶ ד"מִגִּיד דְּבָרֵינוּ לְיַעֲקֹב חֲקִינוּ
 וּמִשְׁפָּטֵינוּ לְיִשְׂרָאֵל"²⁷, מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה אִמְרוּ
 לְיִשְׂרָאֵל לְעִשׂוֹת²⁸, שְׂתִכְף וּמִיד מִמֶּשׁ יִקְיִים עֲנִינוּ
 זֶה ד"כִּי יִרְחִיב הַיְיָ אֶלְקֵינוּ אֵת גְּבוּלֵךָ", שְׂתִהְיֶה
 אֶרֶץ שְׂבָעָה עֲמֻמִּין וְאַרְצֵי עֶשְׂרַ עֲמֻמִּין²⁹, וְכֵן
 יִהְיֶה גַם בְּיִשְׂרָאֵל וּבַתּוֹרָה, שְׂתִהְיֶה הַשְּׁלָמוֹת
 הַמְּשֻׁלָּשֶׁת, שְׁלָמוֹת הַתּוֹרָה וְעַם יִשְׂרָאֵל וְאַרְצֵי
 יִשְׂרָאֵל וְכו', וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל³⁰, כּוֹלָל כָּל יִשְׂרָאֵל שְׂבָמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת,
 וְכִמוֹ שְׂכָתוּב³¹ הִקִּיצוּ וְרָנְנוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר, דִּהְיִנוּ
 כָּל יִשְׂרָאֵל שְׂבָמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, וְנִשְׂיֵא דּוֹרְנֵנוּ
 בְּתוֹכֶם וּבְרֵאשֵׁם, וְכִסְפֶּם וְזָהָבֶם אִתְּם³², הֵן
 בְּרוּחֵינֵינוּ, אֶהְבֵּת הַיְיָ וְיִרְאַת הַיְיָ³³, וְהֵן
 בְּגִשְׂמֵיּוֹת כְּפִשׁוּטוֹ, וְעוֹד וְהוּא הַעֲקֵר שְׂיִהְיֶה כָּל
 זֶה לְמִטָּה מְעַשְׂרָה טְפָחִים, וְעוֹד וְהוּא הַעֲקֵר
 שְׂיִהְיֶה זֶה תִּכְף וּמִיד מִמֶּשׁ.

(23) ירמ' לא, לג. (24) ראה המשך וככה תרל"ז פק"ו. ועוד. (25) ראה שמו"ר פל"ג, א. תנחומא תרומה ג. תניא פמ"ו. ועוד.
 (26) פרק וא"ו. (27) תהלים קמו, יט. (28) שמו"ר פל, ט. (29) ראה ספרי ראה שם. פרש"י שופטים שם. (30) ישעי' כז, יב.
 (31) שם כז, יט. (32) שם ס, ט. (33) תו"א ר"פ וישב. ועוד.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' ב

1 יַחֲזֹק אֲמַר, מִשְׁעָה שְׁנִימוֹל הוּא בֹא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֵּא, דְּכָתִיב
 2 (תהלים פח טו) 'עֲנִי אֲנִי וְגוֹעַ מִנְעַר נִשְׂאִיתִי אִמְיָךְ אֲפֹנָה/ כְּלוֹמַר, אִם
 3 מִי שֶׁהוּא עֲנִי בְּמַעֲשִׂים, שְׂמַת בְּקִטְנוֹתוֹ, שִׁיךְ לֹמַר עֲלֵיו לִשׁוֹן
 4 'גוֹיעָה' שְׂנֵאמְרָה בְּצִדִיקִים, וְהֵינּוּ מִשְׁעָה שְׂאִימַת ה' שׁוֹכֵנַת
 5 וּמִתְגַּלְגֶּלֶת עֲלֵיו ב'אֲפֹן', כְּגִלְגַּל, וְזֶהוּ בְּשַׁעַת שְׂמַתְקִיּוּמַת בּוֹ מִצוֹת
 6 מִיָּלָה, שְׂנַעֲשִׂית מַחֲמַת יִרְאַת ה'. דְּעָה נֹסֶפֶת: תֵּנָא מִשׁוּם רַבִּי
 7 מֵאִיר, קִטְן בֹּא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֵּא מִשְׁעָה שְׂאִימַר 'אֲמֵן' עַל בְּרִכָּה,
 8 שְׂנֵאמַר (ישעי' ב) 'פְּתָחוּ שְׁעָרֵים וְיָבֵא גוֹי צְדִיק שְׂמַר אֲמִנִים/ אֵל
 9 תְּקִרֵי 'שׁוֹמֵר אֲמוּנִים', אֵלָּא כֵּאלֵּוּ נִאֲמַר 'שְׂאִימַר אֲמֵן', וּמֵאוֹתָהּ
 10 שַׁעַת נִאֲמַר עֲלֵיו 'פְּתָחוּ שְׁעָרֵים וְיִבֹּאוּ גוֹי צְדִיק', שֶׁהוּא מִזְמוֹן
 11 לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֵּא.

1 לְתַחִיית הַמֵּתִים, רַבִּי חֵיָא רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי נַחֲלָקוּ בְּדַבְרֵי, חַד -
 2 אֶחָד מֵהֶם אֲמַר, מִשְׁעָה שְׁנוּלָה. וְחַד אֲמַר, מִשְׁעָה שְׂפִיפֵר - שֶׁהַתְּחִיל
 3 לְדַבֵּר. מֵאַן דְּאֲמַר מִשְׁעָה שְׁנוּלָה, לֹמַד זֹאת מִכֵּךְ שְׂנֵאמַר (תהלים כב
 4 ל) 'בִּאֲוֹ וְנִיבְדוּ צְדִיקְתּוֹ לְעַם נוֹלָד בִּי עֶשֶׂה/ כְּלוֹמַר, יִגִּידוּ אֵת צְדָקַת
 5 ה', שְׂמַבִּיא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֵּא כָּל מִי שְׁנוּלָה. וּמֵאַן דְּאֲמַר מִשְׁעָה
 6 שְׂפִיפֵר, לֹמַד זֹאת מִדְּכָתִיב (שם כב לא) 'וְרַע יַעֲבֹדֵנוּ יִסְפֵּר לַח' לְדוֹר',
 7 וְלִשׁוֹן 'יִסְפֵּר' הֵינּוּ מִשְׁעָה שֶׁהַתְּחִיל לְסַפֵּר וּלְדַבֵּר, הוּא יַעֲבֹד לַח'
 8 'לְדוֹר', כְּלוֹמַר לְדוֹרֵי דּוֹרוֹת, שִׁיחֹזֵר לְחַיִּית לְעוֹלָם הַבֵּא.
 9 מִבִּיָּאָה הַגְּמָרָא דְּעוֹת נֹסֶפֶת: אֲתָמֵר, רַבִּינָא אֲמַר, מִשְׁעָה שְׁנוּרַע
 10 הוֹרַע בְּמַעֲמֵי הָאֵשָׁה, וְנוֹצֵר הוֹלֵד, אֲפִילוּ אִם הַפִּילָה אוֹתוֹ אִמּוֹ הִרִי
 11 הוּא בֹּא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֵּא, דְּכָתִיב (שם) 'וְרַע יַעֲבֹדֵנוּ', שְׂאֲפִילוּ מִי
 12 שֶׁהוּא רַק 'וְרַע', יִזְכֶּה לְעַבּוֹד אֵת ה' לְעוֹלָם הַבֵּא. רַב נַחְמָן בַּר

בס"ד. שיחת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

א. ענינו של ט"ו מרחשון - שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"¹, ודוגמתו בישראל - ש"מונין ללבנה"² לפי ש"דומין³ ללבנה"⁴, ו"עתידיים להתחדש כמותה"⁵ - שבט"ו בחודש נעשית שלימות בעבודתם של ישראל, בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי, ובפרט בנוגע לעניני העבודה המיוחדים לחודש זה, חודש מרחשון.

והענין בזה:

חודש מרחשון⁶ הוא המעבר מחודש תשרי, ה"מרוכה במועדות"⁷, לשאר חדשי השנה, שבהם עיקר העבודה היא בעניני העולם, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"⁸, לעשות לו ית' דירה בתחתונים (דוקא)⁹.

ולכן, בחודש מרחשון ישנם ב' הענינים: (א) המשך, עד לגמר וסיום העלי' לרגל בחג הסוכות (עד שבעה במרחשון¹⁰). (ב) התחלת העבודה בעניני העולם (משבעה במרחשון ואילך); וחיבורם יחד (בחודש אחד) מורה על המשכת עניני חודש תשרי על ובכל השנה כולה. ובלשון הידוע¹¹ "פאָנאָנדערפאָקן די פעקלאַך", כלומר, לפרק את המטען הרוחני שרכש כאו"א במשך חודש תשרי, ולהמשיכו בעבודה ד"ויעקב¹² הלך לדרכו"¹³, במשך כל השנה כולה.

ושלימות העבודה בחודש מרחשון היא, כאמור, בט"ו מרחשון, שבו "קיימא סיהרא" דחודש מרחשון "באשלמותא" - שלימות הן ביחס לימים שלפנ"ז, והן ביחס לימים שלאח"ז, היינו, שגם העבודה בימים שלאח"ז היא בכח השלימות דט"ו מרחשון.

ובהגשה יתירה בקביעות שנה זו, שט"ו מרחשון חל ביום השבת - שהשלימות היא גם מצד מעלת השבת¹⁴, וכאמור, הן השלימות ביחס לימים שלפנ"ז - באופן ד"ויכולו"¹⁵, עד לבחי' התענוג, והן השלימות ביחס לימים שלאח"ז - "מיני מתברכין כולהו יומין"¹⁶.

ב. עפ"ז מובן, אשר בעמדנו ביום הש"ק, ט"ו מרחשון, מסוגל הזמן ביותר להוסיף ביתר שאת וביתר עוז, עד לאופן של שלימות, בהמשכת עניני חודש תשרי על ובכל השנה כולה.

ובמיוחד בנוגע לחג הסוכות דמיני' אזלינן - הן בנוגע לכללות ענין השמחה, "זמן שמחתנו", והן בנוגע לענין ה"הקהל".

ובפרט שבשניהם מודגש ההמשך בכל השנה: בנוגע לשמחה - שנת תשמח, היינו, שמנין השנה מורה

(1) זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמט, ב. ח"ב פה, רע"א. רטו, א. וראה שמור"ר פט"ו, כו.

(2) סוכה כט, א.

(3) ראה סוכה שם. ב"ר פ"ו, ג. וראה אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

(4) וי"ל, ש"דומין ללבנה" הוא מצד טבע בריאתם, עוד לפני ענין של עבודה, שאז גם פועל בהם חידוש ושלימות הלבנה, ועאכו"כ לאחר שניתוסף גם ענין של עבודה, החל מ"מונין ללבנה", שאז ישנו גם העילוי ד"קב שלו" (ראה ב"מ לח, א), עד ל"עשרה קבין" כו.

(5) ברכת קידוש לבנה - מסנהדרין מב, א. רמב"ם הל' ברכות פ"י הט"ז.

(6) ראה גם שיחת ש"פ לך-לך שנה זו בתחילתה.

(7) ב"י לטווא"ח סתצ"ב (ד"ה ומ"ש). שו"ע אדה"ז שם ס"ב. וראה גם השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סקל"א ס"ח.

(8) ל' הכתוב - מ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

(9) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל"ו. ובכ"מ.

(10) תענית י"ד, א - במשנה. שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפילה וסקי"ז.

(11) ראה שיחת ליל א' דחגה"ש תש"ח (סה"מ תש"ט ע' 173).

שיחת שמע"צ תשי"ז (לקו"ש ח"ד ע' 442. ועוד. ועוד).

(12) מלשון י"ד עקב, היינו, כפי שהיו"ד נמשך עד לבחי' העקב (ראה תו"א ר"פ ויצא. וישב כט, א. ובכ"מ).

(13) ל' הכתוב - ויצא לב, ב.

(14) וביום השבת גופא - לא רק מעלי שבתא, יומא דשבתא, אלא תכלית העילוי ושלימות השבת - "רעוא דרעוין" (ראה המשך תרס"ו ריש ע' תקמה. ועוד).

(15) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. אוה"ת להצ"ע עה"פ. ובכ"מ.

(16) זח"ב סג, ב. פת, א.

- 1 ומדגיש את ענין השמחה¹⁷ - בלשון ציווי (וגם לשון הבטחה¹⁸): ובנוגע ל"הקהל" - "שנת הקהל", היינו, שבמשך כל השנה כולה ישנו ציווי על הפעולה ד"הקהל", כמדובר לעיל בארוכה¹⁹.
- 3 ובשניהם - שמחה ו"הקהל" - נפעל ענין השלימות ביום הש"ק הזה²⁰, ט"ו מרחשון.
- 4 ג. ויש להוסיף בנוגע לשלימות בט"ו מרחשון - שחודרת בכל הדרגות, מהדרגה הכי עליונה, עד
5 לדרגה הכי תחתונה:
- 6 שלימות ה"סיהרא" בט"ו בחודש היא - בכל הדרגות, החל משרשה למעלה, ספירת המלכות (כולל
7 גם השורש ומקור דספירת המלכות)²¹, ו"נשתלשלו מהן"²² - בכל הדרגות שלמטה מזה, עד ללבנה
8 כפשוטה, בעוה"ז הגשמי שאין תחתון למטה ממנו²³.
- 9 ולא עוד, אלא שבעוה"ז הגשמי גופא, הרי זה באופן גלוי לעין כל, אפילו אצל אוה"ע, ועד שפועל
10 ומשפיע גם במין החי - הרואה בעיניו מילוי אור הלבנה, במין הצומח - "ממגד גרש ירחים"²⁴, "פירות
11 שהלבנה מבשלתן"²⁵, ולכן נוסף בהם עליוי ושלימות ע"י מילוי הלבנה, וגם במין הדומם - כידוע²⁶
12 ש"הלבנה מניעה יסוד המים (דומם), שכן הימים והנחלים מתוספים בתוספת הלבנה כו".
- 13 ויש לומר, ששלימות זו היא מבחי' שלמעלה מהתחלקות וגדרי מעלה ומטה, שלכן חודרת בכל
14 הדרגות, מלמעלה מעלה עד למטה מטה.
- 15 ומזה מובן גם בנוגע לשלימות של ט"ו מרחשון ב"שמחה" ו"הקהל" - שהשלימות חודרת בכל
16 הדרגות, מהדרגה הכי נעלית עד לדרגה הכי תחתונה, תחתון שאין למטה ממנו.
- 17 ובפשטות: בנוגע ל"הקהל" - התכללות כל הדרגות שבישראל, מדרגת הראש עד לדרגת הרגל, ובלשון
18 הכתוב²⁷ "האנשים והנשים והטף", אשר "טף" הם בחי' הרגל שבכללות ישראל: ובנוגע לשמחה - שמחה
19 החודרת בכל מציאותו של האדם, מהראש עד לרגל, עד לבחי' העקב שברגל, ובפשטות - ריקוד
20 ברגלים²⁸.
- 21 ונקודת הענין - שמתגלה השלימות הכי נעלית שאין למעלה הימנה, עד לדרגה שלמעלה מגדר עליון
22 ותחתון, שלכן נמשכת ופועלת בכל הדרגות עד למטה מטה, תחתון שאין למטה ממנו.
- 23 ד. ויה"ר שע"י מעשינו ועבודתינו בכל הענינים האמורים, נזכה תיכף ומיד ל"שמחה" ו"הקהל"
24 בשלימותם - "שמחת עולם על ראשם"²⁹, ו"קהל גדול ישוּבו הנה"³⁰, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י
25 דוד מלכא משיחא.
- 26 ובלשון הכתוב בסיום וחותרם פרשת השבוע³¹: "ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה", כלומר,
27 "ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה³² להשרות בו שכנתו ולהקריב כאן קרבנות", "אשר יאמר היום,

(25) פירש"י עה"פ.

(26) בחיי עה"פ. וראה מו"נ ח"ב פ"י.

(27) וילך לא, יב.

(28) ובוה גופא - באופן שעומד ממקומו ורוקד, שאז פועל הריקוד הגבהת כל הגוף, ער להראש, משא"כ כשיושב במקומו ורוקע ברגליו על הארץ (כמדובר לעיל - שיחת ש"פ לך-לך ס"ט). ונוסף לזה, כשיושב על הכסא יש בדרך כלל גם "הדום רגלי". "שרפרף .. כסא קטן.. שמעמידין תחת רגלי היושב להגבי' הרגל מעל הארץ (ראה תו"א בתחילתו), ולכן אין זה פועל בתחתון שאין למטה ממנו, מכיון שהרגל מוגבהת מן הארץ.

(29) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

(30) ירמ' לא, ז.

(31) כב יד, ובפירש"י.

(32) ראה גם רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב - נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ל ע' 68 ואילך.

(17) ראה גם שיחת שבת שובה (ב) המשך לר"ה שנה זו, סי"ח. ועוד.

(18) ראה תו"א תשא פו, ג. לקו"ת דרושים לסוכות פ, סע"ד. ובכ"מ.

(19) קונטרס משיחות ש"פ לך-לך שנה זו. ועוד.

(20) להעיר גם משייכותם לפרשת השבוע: שמחה - לידת יצחק, ע"ש "כל השומע יצחק לי", "ישמח עלי" (פרשתנו כא, ו ובפירש"י), ו"הקהל" - "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם" (שם, לג) שהקהיל העוברים ושבים והקריא בפייהם שמו של הקב"ה כו' (סוטה יו"ד, סע"א ואילך). ע"ד התוכן ד"הקהל" - "ליראה את ה'".

(21) ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך לבנה. וש"נ.

(22) ל' אדה"ז בתניא רפ"ג.

(23) תניא רפ"ו. וראה גם קונטרס הנ"ל ס"ג והערה 42.

ובכ"מ.

(24) ברכה לג, יו"ד.

1 שיאמרו לימי הדורות עליו, בהר זה יראה הקב"ה לעמו, "היום, הימים העתידין.. שכל הדורות הבאים
2 הקוראים את המקרא הזה, אומרים עד היום הזה שעומדים בו".

3 ובפשטות - בנין ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדניי כוננו ידיך"³³, בעוה"ז הגשמי כפשוטו, שבו יקריבו
4 קרבנות בפועל ממש³⁴, ובו יראו את השכינה בעין הגשמית ממש, ולא עוד אלא ש"כדרך שבא לראות כך
5 בא ליראות"³⁵, "הקיש הכתוב ראייתך לראיתו"³⁶, היינו, שנעשה חיבור³⁷ ראיית העין הגשמית של האדם
6 התחתון עם ראיית העין של 'אדם העליון'.

7 ועד כדי כך, שענין "וירא אליו ה'" (בהתחלת פרשתנו) חודר ונמשך בכל העולם כולו - "ונגלה כבוד
8 ה' וראו כל בשר גו"³⁸, היינו, לא רק בחומר הגוף של יהודי, וכלשון הכתוב בפרשתנו³⁹ "ויחבוש את
9 חמורו", דקאי על חומר הגוף⁴⁰, אלא גם על חומריות העולם, כולל גם החומריות ד"עם⁴¹ הדומה
10 לחמור⁴², כאמור, "וראו כל בשר גו".

11 ה. ו"כן תהי' לנו" - גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בתכלית השלימות, גאולה שאין
12 אחרי' גלות⁴³. כאמור, "קהל גדול ישוּבו הנה", ו"כספם וזהבם אתם"⁴⁴, ברוחניות ובגשמיות גם יחד.
13 ואז תהי' גם תכלית השלימות וההרחבה בכל הענינים:

14 "בהר ה'", ירושלים עיר הקודש - "עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים ג' פרסאות למעלה, שנאמר⁴⁵
15 וראמה וישבה תחתי"⁴⁶, בארצנו הקדושה "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁴⁷, ועד לשלימות בכל העולם
16 כולו - "אלה תולדות פרץ"⁴⁸, תולדות מלא, למעלה משלימות "תולדות" מלא ד"עולם⁴⁹ על מילואו
17 נברא"⁵⁰.

18 וכל זה - בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ובאופן ש"לא עיכבן המקום כהרף עין"⁵¹, ובפרט ע"י
19 ההוספה בשמחה שפורצת גדר⁵², שע"י ממחרים עוד יותר את קיום היעוד "אלה תולדות פרץ", שהמשכו
20 "וישי הוליד את דוד"⁵³ - ביאת דוד מלכא משיחא במהרה בימינו ממש.

21 [כ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלוא קומתו, והתחיל לנגן ניגון 'הקפות' לאביו רבי לוי יצחק ז"ל, ורקד
22 על מקומו בשמחה רבה],

* * *

24 ו. ענין נוסף בשלימות יום הש"ק ט"ו מרחשון - בנוגע לימים שלאח"ז, כאמור, ששלימותו היא לא
25 רק בנוגע לימים שלפנ"ז, אלא גם בנוגע לימים שלאח"ז:
26 יום החמישי בשבוע הבא, הוא - כ"ף מרחשון, יום הולדת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אשר בנו
27 יחידו וממלא מקומו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

בפ"ע, אלא בטל לבעליו (אברהם אבינו).
43 מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב.
44 ישע"י ט, ט.
45 זכרי' יד, יו"ד.
46 ב"ב עה, ב.
47 שופטים יט, ח ובפירש"י.
48 רות ד, יח.
49 ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג ג. פ"ד, ז.
50 ראה שמור"ר פ"ל, ג.
51 מכילתא ופירש"י בא יב, מא. מכילתא שם, מב.
52 כמבואר בארוכה בדרושי בעל יום ההולדת - סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' קמה ואילך. וש"נ.
53 שם, כב.

33 בשלח טו, יז ובפירש"י.
34 לא רק ברוחניות, ע"י עבודת התפילה - "תפילות כנגד תמידין תקנום" (ברכות כו, ב).
35 חגיגה ב, א. וש"נ. וביד רמ"ה סנהדרין ד, ב, שנלמד מהכתוב ד"יראה.. יראה" שבפרשתנו הנ"ל. וראה כלי יקר עה"פ. ובארוכה אוה"ת פרשתנו קב, ב ואילך.
36 פירש"י חגיגה שם.
37 להעיר גם ממשנת"ל (ד"ה לך-לך) בענין חיבור ב' אופני הליכה (כמ"ש "והתהלכתי בתוכם", ב' הליכות), מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.
38 ישע"י מ, ה.
39 כב, ג.
40 ראה "היום יום" כ"ח שבט. כש"ט הוספות ס"ט"ז. וש"נ.
41 יבמות סב, א. וש"נ.
42 וי"ל, שבנוגע ל"עם הדומה לחמור" החידוש גדול יותר מאשר בנוגע ל"חמור" עצמו - שהרי ה"חמור" אינו מציאות

1 וע"פ הידוע גדול עילוי יום הולדת, ש"מזלו גובר"54 וכו' - מובן, שיש לנצל 'יום סגולה' זה
2 להתעוררות חיזוק והוספה בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי, כולל גם הפצת המעיינות חוצה, ובמיוחד
3 בנוגע לענינים העיקריים בשנה זו, כאמור, שמחה⁵⁵ ו"הקהל".

4 ז. ובהדגשה יתירה בכ"ף מרחשון בשנה זו - שהרי מיום ההולדת, כ"ף מרחשון בשנת כתר"א⁵⁶, עד
5 לכ"ף מרחשון בשנת תשמ"ח, נשלמו קכ"ז שנה.

6 והענין בזה:

7 על הפסוק⁵⁷ "ויהיו חיי שרה, מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים גו'" (שקוראין בתפילת מנחה) -
8 מבואר בדרושי בעל יום ההולדת⁵⁸ (מיוסד על מאמר הזוהר⁵⁹ "אינון חייין כולהו לעילא, מאה שנה לעילא
9 וכו'") ש"מאה שנה" קאי על בחי' הרצון והתענוג, 'אריך' ו'עתיק', 'עשרים שנה' קאי על חו"ב, ו"שבע
10 שנים" קאי על ז' המדות, כלומר, שקכ"ז שנה מורה על שלימות העבודה בכל כחות הנפש.

11 ומובן, שענין זה הוא (לא רק אצל שרה, אלא גם) אצל כל הצדיקים⁶⁰, שכאשר מגיע זמן קכ"ז שנה,
12 אזי נעשה השלימות בכל הענינים, כולל ובמיוחד בנוגע לבעל יום ההולדת בכ"ף מרחשון, אשר מכיון
13 שהוא בעצמו⁶¹ מבאר את עילויי ושלימות קכ"ז שנה, הרי עי"ז פוסק גם בנוגע לעילויי ושלימות קכ"ז
14 שנה של⁶².

15 ומזה מובן גדול העילוי והנתינת-כח המיוחדת מכ"ף מרחשון בשנה זו, שבו יושלמו קכ"ז שנה לבעל
16 יום ההולדת - תכלית העילוי והשלימות בכל עניני עבודת בעל יום ההולדת, אשר "מה להלן עומד
17 ומשמש, אף כאן עומד (במרום⁶³) ומשמש"⁶⁴, להשפיע מהשלימות שלו (בכל הזמנים, ובפרט ביום
18 ההולדת, ש"מזלו גובר", ועאכו"כ ביום ההולדת של קכ"ז שנה) לתלמידיו ותלמידי תלמידיו, החסידים
19 המקושרים לבנו יחידו וממלא-מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ועל ידם לכל ישראל - שגם אצלם
20 תתוסף שלימות בכל עניני העבודה, ובמיוחד בענינים העיקריים בשנה זו, שמחה ו"הקהל"⁶⁵.

21 ח. ויש להוסיף, שבענין "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" מודגשת השלימות שלמעלה
22 מהתחלקות מעלה ומטה, שלכן פועלת בכל הדרגות, מלמעלה עד למטה.

23 ובהקדמה: על הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו' שני חיי שרה" - מפרש רש"י: "כולן שוין
24 לטובה".

שנתבארו בדרושים הנ"ל, ולא רק באופן ד'נקראת על שמו", אלא תורתו ממש. ואכ"מ.

62 כידוע בדיוק לשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (אף שלכאורה קודם החשבון לדין) - שתחילה ישנו ה"דין" שפוסק בעצמו בנוגע לפעולה מסויימת, ואח"כ עושים עמו "חשבון", שמכיון שגם אצלו היתה פעולה זו, פסק את ה"דין". גם בנוגע לעצמו (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1207. ח"ו ע' 283. וש"נ).
63 ראה זח"א קלג, רע"א. הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש.

64 סוטה יג, סע"ב.
65 להעיר ממזמורי תהלים של בעל יום ההולדת השייכים לכ"ף מרחשון שנה זו - קכ"ז קכ"ח - די"ל שמודגש בהם ענין השמחה ו"הקהל":

שמחה - "שיר המעלות גו' אשרי הגבר", "שיר המעלות אשרי גו' אשרי גו'" (גם מלשון שיר),

ו"הקהל" - "נולא את אשפתו", "אשתך גו' בניך סביב לשולחנך". "בנים לבניך שלום על ישראל". ע"ד "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף", ופועל הענין ד"כל ירא ה'", "גבר ירא ה'" - "ליראה את ה'", ובאופן ד"כל ימי חיך" - "כל הימים".

וראה זהר בסיום פרשתנו (קטו, א ואילך): הנה נחלת ה' בנים גו', אשתך כגפן פורי' גו', הרבית הגוי לו הגדלת השמחה כו', לחדתא עלמא כו'. - וראה לקוטי לוי"צ לשם.

54 ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 86. וש"נ.

55 להעיר גם ממאמר בעל יום ההולדת ד"ה ויהיו חיי שרה עטר"ת - ביאור גדול מעלת העבודה בשמחה. וראה בארוכה ד"ה זה כ"ף מרחשון תשמ"א (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קמה ואילך).

56 "היום יום" כ"ף חשון. קונטרס "חנוך לנער" ע' 8. וראה קונטרס משיחות ש"פ וירא תשמ"ז (לקו"ש חכ"ה ע' 312 ואילך. התוועדות תשמ"ז ח"א ע' 494 ואילך).

57 ר"פ חיי שרה.
58 ד"ה ויהיו חיי שרה תרמ"ג (סה"מ תרמ"ג ע' טו ואילך).
תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תשלב ואילך). עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' צז). ועוד.

59 ח"א קכב, סע"ב.
60 וי"ל החידוש בשרה - שאצלה בא זה בגילוי גם בזמן הגשמי, במספר שני חייה בעלמא דין - קכ"ז שנה. וע"ד שממלא שנותיהם מיוזם ליוזם (ר"ה יא, א. וש"נ), ובפשטות מצינו זה רק באדמו"ר האמצעי וכו'.

61 ואף שדרושים אלה מיוסדים, כנראה, על דרושי רבותינו נשיאינו שלפנ"ז, הרי המאמרים שנאמרו ונכתבו על ידו הם תורתו, לא רק בנוגע לחידושים בדרושים אלה שלא נתבארו בדרושי רבותינו נשיאינו שלפנ"ז, אלא גם בנוגע להענינים

1 וצריך להבין⁶⁶: איך יתכן לומר ש"כולן שוין לטובה", הרי במשך "שני חיי שרה" היו ריבוי עליות
 2 מדרגה לדרגה, ועד לעליות באופן שלא בערך, ולדוגמא: היציאה מאור כשדים וחרן, "ויקח אברם את
 3 שרי אשתו גו"⁶⁷, שינוי שמה מ"שרי" ל"שרה", לא רק "שרי לי" (לאברהם), אלא "שרה על כל"⁶⁸.
 4 ואיך שייך לומר ש"כולן שוין לטובה", היינו, ששנות חיי' לפני היציאה מאור כשדים, ושנות חיי' לאחרי
 5 שהגיעה לשלימות "מאה שנה" - "שוין (לטובה)"!?

6 ויתירה מזה: לא זו בלבד שלכאורה לא שייך לומר ש"כולן שוין", אלא עוד זאת, שישנו משך זמן
 7 שלפני התחלת העבודה לגמרי - כמודגש בנוגע לאברהם אבינו, "בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו,
 8 שנאמר⁶⁹ עקב אשר שמע אברהם בקולי, חושבני מאה ושבעין ותריין"⁷⁰, כלומר, אף ששנות חייו היו
 9 "מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים"⁷¹, מכל מקום מספר השנים "אשר שמע אברהם בקולי" אינם אלא
 10 כמנין "עקב" (קע"ב, ולא קע"ה), ומזה מובן גם בנוגע לשרה, שישנו משך זמן שלפני התחלת העבודה
 11 לגמרי. ובנוגע לזמן זה - לא זו בלבד שלא שייך לומר "שוין לטובה", אלא יתירה מזה, שאין כאן ענין
 12 של עבודה כלל!

13 ומזה באים לשאלה נוספת: על הפסוק⁷² "ואברהם זקן בא בימים", איתא בזהר⁷³ "באינון יומין עילאין
 14 כו", היינו, שאברהם אבינו עבד עבודתו במשך כל ימיו, בכל יום ויום, עד שכל ימיו היו יומין שלימין
 15 (ולא חסרין, ח"ו)⁷⁴.

16 ולכאורה, איך שייך ענין "בא בימים", יומין שלימין, כשחסרו לכאורה ג' שנותיו הראשונות, כאמור,
 17 "עקב אשר שמע אברהם בקולי", קע"ב שנה, ולא כל שנות חייו, קע"ה שנה!?

18 [ואין לומר שכוונת הדברים היא ברוחניות הענינים, כי נוסף להאמור לעיל (ס"ג) שתכלית השלימות
 19 היא בהמשכה למטה, בעוה"ז הגשמי, עד לתחתון שאין למטה ממנו, בהתאם לכוונת "דירה בתחתונים"
 20 דוקא, הרי הענין ד"עקב אשר שמע אברהם בקולי" נאמר בקשר ובשייכות לברכת הבנים וירושת הארץ,
 21 "והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האל"⁷⁵

22 - לא רק ארץ ישראל הרוחנית, מלכות דאצילות, אלא ארץ ישראל הגשמית ממש, ויתירה מזה -
 23 הפיכת ארץ כנען⁷⁶ לארץ ישראל⁷⁷].

24 ט. ויובן בהקדים המדובר בארוכה במק"א⁷⁸ בנוגע לחיוב החינוך:

25 חיוב החינוך⁷⁹ - אינו מן התורה (אלא מדברי סופרים)⁸⁰, אע"פ שחינוך הוא דבר הכי הכרחי שבלעדו
 26 לא שייך לקיים את המצוות בבוא זמן חיובן, כפי שרואים במוחש⁸¹, ובלשון הכתוב בפרשתנו⁸² "כי
 27 ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו'"⁸³.

28 ונתבאר בזה (דלכאורה, להיותו דבר הכי הכרחי, מדוע אין זה מצוה מן התורה) - שי"ל, שענין
 29 החינוך הוא בגדר הכשר והכנה למצוה, שאף שאי אפשר לקיים המצוה אלא ע"י הקדמת הכשר וההכנה

66 ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 325 ואילך.

67 לך-לך יב, ה.

68 שם יז, טו ובפירש"י.

69 תולדות כו, ה.

70 נדרים לב, סע"א.

71 חיי שרה כה, ז.

72 שם כד, א.

73 ראה זח"א רכד, א. קכט, א.

74 ראה ד"ה ואברהם זקן תשל"ח. תשמ"ו (סה"מ מלוקט

ח"א ע' רפט. תנא). וש"נ.

75 תולדות כו, ד.

76 ראה לקו"ש ח"ה ע' 11.

77 ולהעיר מהמבואר בדרושי בעל יום ההולדת בענין בירור

והעלאת דברים הכי תחתונים, עד ל"זדונות", שניצוץ הקדושה

שבהם נתרחק ונחשך כ"כ עד שהוא כמו רע, ע"ד חתיכה נעשה

נבילה - שגם הם יתהפכו לזכיות, ע"י עבודת התשובה
 בשלימותה.

78 שיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשמ"ז.

79 להעיר גם מהשייכות ל"הקהל" - כלשון הרמב"ן (וילך

לא, יג) "ובניהם גו' הם הטף, כי ישמעו וישאלו, והאבות ירגילום

ויחנכו אותם" (וראה שיחה הנ"ל. ואכ"מ).

80 נזיר כט, א. רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. ועוד. שו"ע

אדה"ז אר"ח הל' שבת שסמ"ג ס"ב. אנציק' תלמודית ערך חינוך

בתחילתו. וש"נ.

81 ואין זה ענין של חסרון שנעשה מצד החטא כו', אלא כן

הטביע הקב"ה בבריאת האדם, שיהי' זקוק לחינוך.

82 יח, יט.

83 ולהעיר מהדעות שחיוב החינוך הוא מצות-עשה מדברי

קבלה, ולא עוד, אלא שמקורו בתורה - מפסוק זה (נסמן באנציק'

תלמודית שם ע' קסב).

1 למצוה, ולדוגמא - במצות מילה: "כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל (לאיזמל של מילה)"⁸⁴ [ועד
2 כדי כך, שלדעת ר"א⁸⁵ דוחין את השבת⁸⁶], מ"מ כריתת עצים כו' בוודאי אינה מצוה, ועד"ז בחינוך -
3 שעם היותו הכרחי לקיום המצוות, מ"מ אינו מצוה, כ"אם הכשר והכנה למצוה.

4 ועפ"ז יש לבאר שאין סתירה בין "בא בימים", יומין שלימין, לענין "עקב אשר שמע גו'", קע"ב
5 שנה, ולא כל קע"ה שנה - כי:

6 כדי שיוכל להכיר את בוראו בהיותו בן ג' שנים - ה' צורך במשך זמן של הכשר והכנה, לחקור ולדרוש
7 כו', כדאיאת במדרש⁸⁷ "שהי' אברהם אבינו אומר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג" (בתמ"י), ובלשון
8 הרמב"ם⁸⁸ "התחיל לשוטט בדעתו.. והי' תמה, היאך אפשר שיהי' הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהי' לו
9 מנהיג, ומי יסבב אותו, לפי שאי-אפשר שיסבב את עצמו.. ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת
10 כו'".

11 וי"ל ש"התחיל לשוטט בדעתו" מיד בצאתו לאויר העולם - ע"ד שמצינו⁸⁹ שלפני המבול "כשהיתה
12 אחת מהם יולדת.. היתה אומרת לבנה צא והבא לי צור לחתוך טבורא כו'"⁹⁰, ומזה מובן גם לאחרי
13 המבול - אצל יחידי סגולה, כמו האבות, שמעמדם ומצבם הי' בתכלית העילוי, כמו לפני המבול כו'⁹¹,
14 ולכן מיד בצאתו לאויר העולם הי' שייך כבר "לשוטט בדעתו".

15 ומכיון שגם במשך ג' השנים הראשונות (מרגע צאתו לאויר העולם) הי' עסוק בהכשר והכנה⁹² להכרת
16 בוראו - שייך שפיר ענין "בא בימים", יומין שלימין, גם בנוגע לג' שנים הראשונות, אלא שאעפ"כ אין
17 זה אלא הכשר והכנה בלבד, ולא שייך לומר על זה "שמע אברהם בקולי" (כל זמן שלא הכיר את בוראו),
18 כ"אם לאחרי שהכיר את בוראו, "עקב אשר שמע גו'", היינו, שעבודתו בפועל היתה קע"ב שנה (אף שגם
19 ג' שנים ראשונות היו באופן ד"בא בימים", ע"י ההכשר וההכנה כו') - כשם שהכשר וההכנה של חינוך
20 הקטן אינה מצוה מן התורה.

21 ועד"ז מובן בנוגע לשרה - שגם במשך הזמן שלפני התחלת עבודתה הי' אצלה ענין ההכשר וההכנה
22 כו'.

23 י. וחידוש גדול יותר - "כולן שוין לטובה":

24 לא זו בלבד שפעולת ההכשר וההכנה היא בכלל "בא בימים", יומין שלימין, אלא יתירה מזה, שיש
25 בה צד השווה עם העבודה עצמה, כל הדרגות שבה, עד לתכלית העילוי - "כולן שוין לטובה".

26 וההסברה בזה⁹³ - שאף שישנם חילוקי דרגות בעבודה, החל מהחילוק הכללי שבין הכשר והכנה
27 לעבודה עצמה, ועד"ז חילוקי הדרגות בעבודה עצמה, עד לעילוי שבאין-ערוך כו', מ"מ ישנה דרגה
28 נעלית יותר שלמעלה מחילוקי דרגות - נקודת מילוי הכוונה העליונה - שמצידה "כולן שוין לטובה",
29 מפעולת ההכשר וההכנה לעבודה, עד לדרגת העבודה הכי נעלית, בהשוואה ממש, מכיון שבשניהם
30 ממלאים את הכוונה העליונה.

מובן גם להדעה שכן שלש שנים הכיר את בוראו, ש"התחיל
לשוטט בדעתו" לפני שהגיע לגיל שלש שנים.

(89) ב"ר פל"ו, א. ויק"ר פ"ה, א.

(90) וגדולה מזו מצינו בנוגע לאדה"ר - שנולד כבן עשרים
שנה (ב"ר פי"ד, ז).

(91) ויתירה מזה - למעלה גם מהמעמד ומצב שנעשה ע"י
הירידה דחטא עה"ד, עד כדי כך, שבכחם לתקן את הירידה
שנפעלה ע"י חטא עה"ד (ראה שהש"ר רפ"ה).

(92) ולא רק הכשר והכנה באופן ד"כורתין עצים לעשות
פחמין לעשות ברזל (לאיזמל של מילה). שפעולת כריתת העצים
ופעולת מצות מילה רחוקות לגמרי זו מזו (שיש ביניהן ג' שלבים,
הכשר דהכשר דהכשר כו'), אלא הכשר והכנה שהיא בקירוב
להענין עצמו.

(93) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 353.

(84) שבת קל, א (ובפירש"י). וש"נ.

(85) להעיר ממארו"ל (עירובין יג, ב) "אלו ואלו דברי אלקים
חיים". ויתירה מזה בנדר"ד - שר"א שמותי הוא, מתלמידי ב"ש
(שבת שם, ב וכפירש"י ותוס'), שלעתיד-לבוא הלכה כמותם (ראה
מד"ש לאבות פ"ה מ"ט. מק"מ לזח"א מ, ב. לקו"ת קרח נד, ג.
ורב"מ).

(86) ואפילו לדעת ר"ע (שהלכה כמותו) שאינן דוחין את
השבת - הרי זה מפני שאפשר לעשותן מערב שבת, אבל מכשירי
מצות מילה שאי-אפשר לעשותן מערב שבת, דוחין את השבת
לכו"ע.

(87) ב"ר רפ"ט. וראה בארוכה מדרש הגדול ר"פ לך-לך.

(88) הלי' ע"ז פ"א ה"ג. - אלא שהרמב"ם ס"ל כמ"ד בן
ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו (ב"ר פס"ד, ה - לגירסת
רבינו (כס"מ שם). וראה לקו"ש ח"ב ע' 14 ואילך. וש"נ), ומזה

1 ובפרטיות יותר - בפירוש הפסוק "ויהיו חיי שרה, מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, שני חיי
2 שרה":

3 "ויהיו חיי שרה" - קאי על הכלל שלפני התחלקות לפרטים,

4 "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" - קאי על פרטי אופני העבודה שהם באופן של התחלקות,
5 כאמור, רצון ותענוג, חו"ב, וז' מדות. ובפשטות, פרטי החילוקים בעבודתה של שרה בעילוי אחר עילוי,
6 החל מהזמן שקדם לעבודה בפועל (הכשר והכנה), ועד לשלימות העבודה בסיום קכ"ז שנות חיי,
7 ו"שני חיי שרה" - קאי על הכלל שלאחרי התחלקות הפרטים, היינו, שגם לאחרי שישנם כל פרטי
8 העבודה וחילוקם זה מזה, נעשים כולם חדרים בנקודת הכלל (מילוי הכוונה העליונה) - "כולם שוין
9 לטובה".

10 יא. עפ"ז יש להוסיף ביאור בקשר ושייכות "ויהיו חיי שרה גו' שני חיי שרה", "כולן שוין לטובה"
11 - לענין "הקהל":

12 גם ב"הקהל" ישנם ב' קצוות הנ"ל: מחד גיסא - ענין של התחלקות, "האנשים והנשים והטף",
13 ולאידך גיסא - ענין האחדות, "הקהל את העם", שנעשים כולם מציאות אחת. כלומר, תוכן ה"הקהל"
14 הוא - נקודת האחדות ("ליראה את ה'") שחודרת בכל הפרטים וחילוקי הדרגות (לא רק הכלל שלפני
15 הפרטים, אלא גם הכלל שלאחרי הפרטים), כמדובר בארוכה בהתועדות שלפנ"ז⁹⁴.

16 ומזה למדים הוראה בנוגע לעבודה ב"הקהל" - הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת:
17 בנוגע לעצמו - שנקודת האחדות ד"ליראה את ה'" צריכה לחדור בכל פרטי החילוקים ד"האנשים
18 והנשים והטף" שב⁹⁵, מהענין הכי נעלה שבעבודתו, עד לענין הכי תחתון שבעבודתו, כולל גם ענינים
19 של הכשר והכנה, שכולם חדרים בנקודה הכללית ד"ליראה את ה'" - "כולן שוין לטובה".

20 ועד"ז בנוגע לפעולה עם הזולת - "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף" כפשוטו, שנקודת האחדות
21 צריכה לחדור בכל פרטי החילוקים ד"האנשים והנשים והטף", מהדרגה הכי נעלית - "האנשים", תוקף
22 ושלימות העבודה, עד לדרגה הכי תחתונה - "טף", הכשר והכנה לעבודה (חינוך), כולל גם קטני קטנים,
23 עד לתינוק שיצא לאויר העולם⁹⁶, באופן ש"כולן שוין לטובה".

24 ועד כדי כך, שגם שלימות עבודת אברהם ושרה - "אב המון גוים נתתיך"⁹⁷ ו"שרה על כל"⁹⁸, עד
25 לתכלית השלימות של קכ"ז שנה (ועד"ז קע"ה שנה של אברהם) - שייכת לכל אחד ואחת מישראל, שכן
26 להיותו בן אברהם ובת שרה, הרי מרגע יציאתו לאויר העולם "יורש הכל"⁹⁸.

27 יב. והמעשה הוא העיקר⁹⁹:

28 בעמדנו ביום הש"ק, ט"ו מרחשון, שממנו מתברך גם כ"ף מרחשון, שבו יושלמו קכ"ז שנה מיום
29 הולדתו של כ"ק אדנ"ע - יש לעורר ולפרסם בכל מקום ומקום אודות הצורך והזכות לנצל את יום
30 סגולה זה כדבעי, בנוגע להתעוררות וחיוזוק בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי, עד להפצת המעיינות
31 חוצה, החל מלימוד תורתו של בעל יום ההולדת (כולל - תורתו בביאור עילוי קכ"ז שנה), לימוד המביא
32 לידי מעשה¹⁰⁰, ובמיוחד - בנוגע לעניני שמחה ו"הקהל".

33 ובפשטות - לסדר התועדות של שמחה בכל מקום ומקום (ביום ההילולא עצמו, או בסמיכות לו,
34 כפי תנאי המקום כו'), "ברוב עם"¹⁰¹ - "הקהל את העם", שע"ז נוסף גם בענין השמחה, כנראה במוחש,

94 שיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז ס"ד ואילך.

95 ראה מכתב וא"ו תשרי שנה זו.

96 שאז מתחיל כבר ענין החינוך (ויתירה מזה - גם במשך
ט' חדשי העיבור וכו', שתלוי באופן הנהגת האב והאם, שגם אז
נעשה החינוך באופן ד"עובר ירך אמו"), כמדובר במ"פ.

97 לך-לך יז, ה ובפירוש"י.

98 ראה נדה מג, סע"ב ואילך - במשנה. רמב"ם הל' נחלות

ספ"א.

99 אבות פ"א מ"ז.

100 קידושין מ, ב. וש"נ. ולהעיר גם מהפתגם הידוע שנוסף
למה שלומד את התורה, צריכה התורה ללמד אותו (ראה לקו"ד
ח"ב רמו, ב).

101 משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

- 1 אשר נוסף לפעולת "הקהל" ושמחה בהתוועדויות אלה עצמן, יעוררו להמשיך בעניני שמחה ו"הקהל"
 2 (בתוככי כל עניני הפצת היהדות, תורה ומצוותי) גם בימים שלאח"ז, הלוך ומוסיף ואור.
- 3 יג. ויש להוסיף במעלת ההתוועדויות כו' - ע"פ ביאורו של בעל יום ההולדת ב'קונטרס החלצו'
 4 הירוע¹⁰² ש"ההסכם אשר עושים שנים או רבים, יש לזה חיזוק הרבה יותר מההסכם שעושה בפ"ע כו'".
 5 ומזה באים להדגשה נוספת בנוגע לאופן העבודה בעניני שמחה ו"הקהל" - בהמשך הענין ד"החלצו"
 6 - "החלצו מאתכם אנשים"¹⁰³ :
- 7 "החלצו" - "לשון חלוצי צבא"¹⁰⁴, כלומר, על כאו"א להיות בבחינת "חלוץ צבא", "חלוצים תעברו
 8 לפני אחיכם גו"¹⁰⁵, ב"מלחמת בית דוד"¹⁰⁶, הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, שעי"ז
 9 פועלים ביאת דוד מלכא משיחא.
- 10 "מאתכם" - חובה המוטלת על כל אחד ואחת, כלומר, שכאו"א צריך לידע שהכוונה היא אליו, ולא
 11 להשתמט ע"י "תירוץ" שהוא בדרגת "זקן ואינו לפני כבודו", או קטן ואינו לפי יכלתו (לפתע נעשה
 12 "עניו"...), מכיון שצ"ל "מאתכם", כל אחד ואחת ממש.
- 13 "אנשים" - בהתאם לגודל החשיבות שבדבר¹⁰⁷ (לא רק לצאת ידי חובתו)¹⁰⁸, וגם בכל התוקף ד"אנשים",
 14 כולל - הוודאות בהצלחת השליחות, מכיון שהולכים ביחד עם כל חלוצי הצבא, בשליחותו של משה
 15 רבינו, נשיא הדור, ועד - "שלוחו של אדם העליון כמותו", ביחד עם הקב"ה, "נקמת הוי' במדין"¹⁰³.
- 16 [נבפרטיות יותר: מחד גיסא - יודע שאינו לבד, אלא ביחד עם כל חלוצי הצבא וכו', ולאידך גיסא
 17 - אינו סומך על כך שיש מלבדו ריבוי חלוצי צבא, אלא הולך בעצמו בכל התוקף בראש כולם, ו"החלוץ
 18 הולך לפניהם"¹⁰⁹, ועי"ז נעשה הנצחון במלחמה, כולל גם "מלקוח השבי"¹¹⁰ שניתן לא רק ל"תופשי
 19 המלחמה", אלא גם ל"כל העדה", עד ל"מכס לה", "ללויים שומרי משמרת משכן ה'", ו"לאלעזר הכהן",
 20 כהן-גדול כפי שהוא בפ"ע¹¹¹].
- 21 ועוד ועיקר - שכל זה צריך להיות חדור באהבת ישראל ואחדות ישראל, ופשיטא, ביטול עניני מדון
 22 ומריבה (קליפת מדין)¹¹², באופן שלא ישאר רושם כלל (כלשון המדרש¹¹³ "חרדא דדמא על אפי מיא"),
 23 שעי"ז מבטלים את סיבת הגלות¹¹⁴, ובדרך ממילא בטל גם המסובב, הגלות.
- 24 ובלשון הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹¹⁵ - "עמדו הכן כולכם": "עמדו" - עמידה בתוקף
 25 ("אנשים"), "הכן" - מוכנים ממש (ע"ד "החלצו", "חלוצי צבא מזויינים"), "כולכם" - באופן של אהבת
 26 ישראל ואחדות ישראל.
- 27 יד. וההתחלה בכל זה - בהתוועדות ("הקהל") של שמחה ביום הש"ק ("מפקחין על צרכי ציבור
 28 בשבת"¹¹⁶, ובפרט) שממנו מתברך כ"ף מרחשון, בבית-הכנסת ובית-המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 29 דורנו (בנו יחידו וממלא-מקומו של בעל יום ההולדת דכ"ף מרחשון), במעמד חסידיו ומקושריו כו',
 30 שעי"ז נוסף יותר בברכה שיום השבת¹¹⁷ מברך את יום החמישי, כ"ף מרחשון.

(111) שהרי אצל כהן-גדול עצמו יש כמה אופנים - כפי שהוא בכלל ישראל, בכלל שבט לוי, בכלל הכהנים, עד לדרגתו כפי שהוא בפ"ע. ולהעיר גם מהחילוקים בידויים דכה"ג ביוהכ"פ: "אני וביתי", "אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך", "עמך בית ישראל".
 (112) ראה סה"מ תרנ"ט ס"ע נג ואילך.
 (113) ויק"ר פכ"ד, ג. וראה שיחת י"ב טבת תשמ"ז הערה 31. ועוד.

(114) ראה יומא ט, ב.
 (115) אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט. וש"נ.
 (116) ראה שבת קנ, א. רמב"ם הל' שבת פכ"ד, ה"ה. שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת סש"ו סי"ב.
 (117) כשם שבנוגע ליום השבת עצמו, מוסיפים ישראל על התענוג שיש בשבת מצ"ע - "המענג את השבת" (שבת קיח, סע"א).

(102) פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).

(103) מטות לא, ג.

(104) פירש"י עה"פ.

(105) דברים ג, יח.

(106) להעיר משיחת בעל יום ההולדת הידועה - שמח"ת תרס"א (לקו"ד ח"ד תשפ"ו, ב ואילך. סה"ש תש"ב ס"ע 141 ואילך).

(107) ראה פירש"י שלח יג, ג. וראה גם פירש"י עה"פ כאן.

(108) ולהעיר, שכאשר הפעולה היא כדבעי, אזי גם באצבע קטנה יכול לפעול הרבה, כסיפור חז"ל (קה"ר בתחילתו) אודות רבי חנינא בן דוסא שרצה להעלות אבן לירושלים, וכאשר "נתן ידו ואצבעו עמהם" - "נמצאו עומדים בירושלים".

(109) יהושע ו, יג.

(110) מטות לא, כו ואילך.

1 ולכן, יש לנצל זמן סגולה זה כדי להחליט החלטות טובות לעסוק בכל העניינים האמורים (ובמיוחד
 2 - ענייני שמחה ו"הקהל"), בלי-נדר אמנם, אבל בתוקף המתאים¹¹⁸, והעיקר - לקיימן בפועל ממש, החל
 3 מיום השבת, ובימים שלאח"ז, ובמיוחד - ביום החמישי, כ"ף מרחשון¹¹⁹.

4 ויש להוסיף בנוגע למעלת המקום שבו מתקיימת ההתוועדות שבה מקבלים החלטות טובות בענייני
 5 שמחה ו"הקהל" - בית-הכנסת ובית-המדרש של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - מכיון שענייני שמחה
 6 ו"הקהל" מרומזים בשמו של נשיא דורנו:

7 "יוסף" - "יוסף ה' לי בן אחר"¹²⁰, שגם מ"אחר" עושים "בן"¹²¹, שלמות העניין ד"הקהל" גם ביחס
 8 לאלו שלע"ע הם במעמד ומצב ד"אחר" (בגלוי),

9 ו"יצחק" - ענין השמחה, כמ"ש בפרשתנו¹²² "כל השומע¹²³ יצחק לי", "ישמח עלי"¹²⁴, וקשור גם
 10 עם השמחה דלעתיד-לבוא - "אז ימלא שחוק פינו"¹²⁵.

11 ולהעיר, שאף שענין זה נאמר בלשון עתיד - הרי זה רק בנוגע לגילוי, אבל עצם הענין ישנו בשלימות
 12 גם עתה, כידוע¹²⁶ המשל מ"אדם שיש לו תיבה מליאה אבנים טובות ומרגליות, שהוא שמח מאד בהם
 13 אף שאינו רואה אותם כי הם סגורים בתיבה".

14 ובפרט שיש בידו גם את ה'מפתח' של התיבה, ולכן בכחו וביכלתו לפותחה, לראות ולהנות מתוכנה,
 15 בכל עת שירצה - גם ביום השבת, שהרי אין איסור בפתיחת תיבה ביום השבת, ואדרבה - ע"ז נוסף
 16 בעונג שבת.

17 והעיקר - פתיחת התיבה בפועל ממש, שאז מתגלים כל העניינים שנפעלו ע"י מעשינו ועבודתינו¹²⁷
 18 - בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובאופן של זריזות - "אחישה"¹²⁸, עד לזריזות שבזריזות
 19 (דוגמת זריזות כה"ג, שלמעלה מהזריזות של כהנים סתם¹²⁹), כאמור, ש"לא עיכבן המקום כהרף עין",
 20 תיכף ומיד ממש.

* * *

21

22 טו. כל האמור לעיל מודגש ביותר בקשר ובשייכות לכינוס כ"ף מרחשון שיתקיים בארצנו הקדושה:
 23 בשנים האחרונות הונהג לערוך כינוס בכ"ף מרחשון בקשר ובשייכות לשובם של האורחים שליט"א
 24 מנסיעתם לחגוג את חודש השביעי¹³⁰ בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, להשתטח על
 25 הציון הק', להשתתף בתפילות ובהתוועדויות וכו' וכו', ובשובם לארצנו הקדושה מתאספים כולם יחדיו
 26 כדי 'לחיות מחדש' את רגעי ההתעלות וההתעוררות המיוחדים, על-מנת להמשיכם על ובכל השנה כולה,
 27 כולל ובמיוחד ע"י קבלת החלטות טובות ברבים, באופן ד"איש את רעהו יעזורו"¹³¹.

(120) ויצא לו כד.
 (121) ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ (רכ, א ואילך). ועוד.
 (122) כא, ו.
 (123) אפילו "כל השומע", ועאכו"כ אצל זה שפועל ענין השמחה, מקור השמחה.
 (124) פירש"י עה"פ.
 (125) תהלים קכו, ב.
 (126) לקו"ת דברים א, ב. סה"מ תרכ"ז ס"ע תלג ואילך. תרכ"ט ריש ע' רט. ועוד.
 (127) ראה תניא רפ"ז.
 (128) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א.
 (129) ראה שבת כ, א. וש"נ. רמב"ם הל' שבת פ"ג ה"כ.
 (130) עד שבעה במרחשון, כולל גם שלימות ט"ו מרחשון.
 (131) ישע"י מא, ו.

(118) וי"ל שאמירת בלי-נדר מוסיפה בתוקף הענין - דאף שאין זה בגדר חיוב מן התורה או אפילו מדרבנן (מכיון שאין זה בתורת נדר), הרי אדרבה, יש בזה עילוי גדול יותר, ע"ד וברוגמת עילוי מנהג ישראל לגבי חיוב מן התורה או מדרבנן, כידוע בביאור מעלת ה'הקפות', שאינן אלא מנהג ישראל, לגבי ניסוך המים שמדברי סופרים, וניסוך היין שמן התורה (לקו"ת סוכות פ, סע"ג. סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רסט, ב. ובכ"מ).
 (119) ופשוט שאין 'לחשוש' שאם יעסוק לפני כ"ף מרחשון 'לא ישאר' מה לעשות בכ"ף מרחשון - שהרי (נוסף לכך שהלוואי ותהי' זו ה'דאגה' היחידה) גם לאחר שיעסקו בזה במשך ד' ימים (מיום א' עד יום ד'), בוודאי יתן הקב"ה כחות נוספים שיוכלו לעסוק בכל עניינים אלו ביתר שאת וביתר עוז (ע"ד מי שיש לו מנה כו' ד' מאות), ובפרט בבוא יום סגולה, שאז נעשה עילוי שבאין-ערוך כו'.

- 1 ומזה מובן, שבכינוס זה מודגשים שני הענינים האמורים לעיל: (א) שלימות של ט"ו מרחשון -
 2 להמשיך עניני חודש תשרי על ובכל השנה כולה, שזוהי מטרת הכינוס, (ב) ענין כ"ף מרחשון - יום
 3 ההולדת של כ"ק אדנ"ע.
- 4 ובשניהם - ההדגשה המיוחדת בשנה זו: בנוגע להמשכת עניני חודש תשרי על ובכל השנה כולה -
 5 שמחה ו"הקהל", ובנוגע לכ"ף מרחשון - עילוי קכ"ז שנה, שלימות העבודה, כנ"ל בארוכה.
- 6 טז. ועוד ענין עיקרי בנוגע לכינוס זה:
- 7 א' הענינים העיקריים בכינוס זה - הדגשה מיוחדת בנוגע לענין ה'שליחות', החל מכינוסם של
 8 השלוחים שליט"א, הן השלוחים שזכו ונתמנו בשנים שלפנ"ז, והן השלוחים שזכו ונתמנו לאחרונה,
 9 להתייעץ ביניהם כיצד להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בעבודת השליחות, כולל גם - שמהם יראו וכן
 10 יעשו רבים, שגם הם יצטרפו לעבודת השליחות.
- 11 ובפרטיות יותר - בנוגע לעבודת השליחות¹³²:
- 12 כאו"א מישראל הוא - "שלוחו של אדם (העליון) כמותו"¹³³, ועד "כמותו דהמשלח ממש"¹³⁴,
 13 ושליחותו היא - "אני נבראתי לשמש את קוני"¹³⁵, ע"י קיום התומ"צ, "היו מכבדין את המצוות שהן
 14 שלוחי"¹³⁶, ועד שמשלים את הכוונה העליונה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, עי"ז שמגלה בכל דבר
 15 ודבר שבעולם את מציאותו האמיתית - "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"¹³⁷.
- 16 ותכלית השלימות בעבודת השליחות של כאו"א מישראל היא - בימות המשיח, שאז יקויים היעוד³⁸
 17 "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", גילוי אלקות בכל העולם כולו, דירה לו ית'.
- 18 ועפ"ז יש לבאר הרמז ש'שליח' בתוספת יו"ד - בגימטריא משיח¹³⁸.
- 19 כאשר ה'שליח' מצרף יו"ד, היינו, שמצרף את עשר כחות נפשו¹³⁹ לעבודת השליחות, ועוד ועיקר,
 20 שממלא את שליחותו לפעול גם על הזולת¹⁴⁰, עד לפעולה בכל ישראל שנחלקים בכללות לעשר סוגים¹⁴¹
 21 - אזי נתמלאת תכלית ומטרת השליחות בתכלית השלימות - ביאת משיח.
- 22 וכאמור, ענין זה שייך לכאו"א מישראל, אלא שמודגש הדבר בפועל ובגלוי אצל אלו שנקראים 'שלוחים'
 23 בגלל התעסקותם בכל הנ"ל בפועל ממש.
- 24 יז. ויה"ר - והוא העיקר - שע"י כינוס זה יתוסף חיזוק ועידוד בעבודת השליחות ביתר שאת וביתר
 25 עוז, כולל ובמיוחד בנוגע לענינים העיקריים בשנה זו - שמחה ו"הקהל"¹⁴², ועד שפועלים את תכלית
 26 כוונת עבודת השליחות - 'שליח' בתוספת יו"ד בגימטריא משיח' - ביאת דוד מלכא משיחא.
- 27 ולהוסיף ולהבהיר: ישנם המתעטפים ב"איצטלא של משיח" ("זיידענע זופעצעע"), וטוענים, היתכן
 28 שעבודת השליחות תהי' בשביל לפעול ביאת משיח - הרי זו עבודה "שלא לשמה"¹⁴³, "על¹⁴⁴ מנת לקבל
 29 פרס" ?!

(132) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 329. ועוד.

(133) ברכות לד, ב - במשנה. וש"נ. וראה לקו"ת ויקרא א,

ג. ובכ"מ.

(134) לקו"ת שם. וראה שו"ת הריב"ש סרכ"ח. ועוד.

(135) משנה וברייתא סוף מס' קידושין.

(136) תנחומא ויגש וא"ו.

(137) אבות ספ"ו.

(138) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשמ"ו. ועוד.

(139) ה"ציבור" הפרטי שבו - כידוע הסיפור עם הרה"ק ר' יוסף יצחק בנו של הצ"צ (זקנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שנקרא על שמו), שאמר שתפלה בציבור ענינה "לצבור" את עשר כחות הנפש שלו (ראה "התמים" ח"ב ס"ע מה [ענה, א] ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 477 ואילך). וראה גם פי' מהרז"ו לב"ר פפ"ד, א.

(140) ולהעיר, שגם בתחילת העבודה - מאימתי קורין את שמע" - מודגש לא רק ענין קבלת עול מלכות שמים (קדימת פרשה ראשונה לפרשה שני), עבודת עצמו, אלא גם "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" כולל שערי העיר והמדינה כו', היינו, הפעולה גם בעולם.

(141) ראה זח"ב פכ, א. לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(142) להעיר, שכללות עבודת השליח היא - "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה'". ועבודתו צריכה להיות בשמחה - כמרומו בשמו, 'שליח' בגימטריא 'שמח' (לקו"ש חכ"ה ע' 342. התוועדויות תשרי"מ ע' 522. ועוד).

(143) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ה.

(144) ראה אבות פ"א מ"ג. רמב"ם שם ה"ד.

1 הן אמת שאין כוונתו בשביל חיי העוה"ז כו', אלא בשביל ענין הכי נעלה, ביאת המשיח, אבל סוכ"ס
2 הרי זה "על מנת לקבל פרס", ואדרבה - "פרס" הכי גדול!

3 והמענה לזה - בדברי הרמב"ם: אודות היעודים הגשמיים שבתורה, "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי
4 גשמיכם בעתם וגו'"¹⁴⁵ - מבאר הרמב"ם¹⁴⁶ שאין זה בגדר של שכר, כי אם ש"הבטיחנו בתורה.. שיסיר
5 ממנו כל הדברים המונעים ידינו מלעשותה.. וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה..
6 כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להם, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה".

7 וממשיך¹⁴⁷, "ומפני זה נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכיות
8 שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה",

9 ונמצא, שהפעולה וההשתדלות בכל הקשור להבאת המשיח אינה בגדר "על מנת לקבל פרס", כי אם
10 דבר הכרחי להסרת המניעה ונתינת אפשרות לקיום התומ"צ בתכלית השלימות.

11 יח. וענין זה - הכרח ביאת המשיח בשביל שלימות העבודה בתומ"צ - הוא בהדגשה יתירה בדורנו
12 זה.

13 ובהקדמה: הצורך בביאת המשיח אינו ענין שנתחדש לאחרונה... שהרי, בכל הדורות מתפללים
14 ומבקשים בנ"י על ביאת המשיח, ועד כדי כך, שאפילו משה רבינו ביקש על זה - "שלח נא ביד תשלח"
15 ("ביד אחר.. שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד")¹⁴⁸, כלומר, משה רבינו ביקש שהגאולה
16 ממצרים תהי' ע"י "גואלם לעתיד", משיח צדקנו. ועאכו"כ בספר תהלים של דוד המלך - ריבוי תפילות
17 ובקשות על הגאולה.

18 והגע עצמך: אם בזמנו של משה רבינו הי' צורך בביאת המשיח, גם כאשר בנ"י היו במדבר,
19 כשהקב"ה נתן להם כל צרכיהם מן המוכן (ואם היו רוצים, היו יכולים להיות מנותקים לגמרי מאומות
20 העולם) - הרי בזמן הגלות, כשישנם "מלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן",
21 "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים"¹⁴⁹, ובפרט חושך כפול ומכופל של עקבות משיחא, לאחרי שכבר
22 "כלו כל הקיצין"¹⁵⁰ - בוודאי ובוודאי מורגש הצורך וההכרח הכי גדול של ביאת המשיח תיכף ומיד!
23 ומכיון שכן, צריכים לראות שכל ישראל יצעקו "עד מתי", עד שלא ישאר אפילו יהודי אחד שלא
24 יצעק "עד מתי", ואז בוודאי ממלא הקב"ה תפילתם ובקשתם של ישראל, "הן אל כביר ולא ימאס"¹⁵¹,
25 ובאופן ש"מיד הן נגאלין"¹⁵².

26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לצעוק "עד מתי", וכל הקהל אחריו. ואח"כ אמר: כדי לשלול ענין
27 של עצבות - יצעקו "עד מתי" מתוך ניגון (וניגנו "עד מתי")].

28 * * *

29 יט. מאמר ד"ה "ויטע אשל בבאר שבע".

30 * * *

31 כ. נהוג בכל התועודות ביום הש"ק ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין בהערות
32 אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע, וכן הלכה בשיעור היומי ברמב"ם.
33 וכרגיל, למצוא בכל שיעורים אלו קשר ושייכות לענינא דיומא - כתורת רבינו הזקן הידועה¹⁵³
34 שצריכים לחיות עם עניני התורה שלומדים בזמן זה.

(150) סנהדרין צז, ב.
(151) איוב לו, ה. ברכות ל, רע"א. שו"ע אדה"ז או"ח רסנ"ב,
וסו"ס קא.
(152) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
(153) ראה "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

(145) ר"פ בחוקותי.
(146) שם פ"ט ה"א.
(147) שם ה"ב.
(148) שמות ד, יג ובפירש"י.
(149) ישעי' ט, ב.

- 1 כא. בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על ענין שרש"י מזכיר בפירושו את שמו של בעל המאמר.
- 2 ובהקדמה: כשרש"י מביא פירוש מדברי חז"ל בפירוש פשוטו של מקרא, הנה ברוב הפעמים אינו
- 3 מזכיר את שמו של בעל המאמר, מכיון שמפרש זאת בפשטות הכתובים. ובמקומות שמזכיר גם את שמו
- 4 של בעל המאמר - הרי זה מפני שישנה שאלה מסויימת (וכיו"ב) שמתורצת עי"ז שיודעים שבעל המאמר
- 5 הוא פלוני בן פלוני, על יסוד מאמר נוסף שלו וכו'. אלא, ששאלה זו אינה בפשטות הכתובים (כל-כך),
- 6 שאז הי' צריך לתרצה בפירוש, כי-אם שאלה שיכולה להתעורר אצל "תלמיד ממולח", ולכן מסתפק רש"י
- 7 בכך שמרמז את התירוץ עי"ז שמזכיר את שמו של בעל המאמר.
- 8 ובנוגע לענייננו: על הפסוק "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה גו'" (בסיום פרשתנו)¹⁵⁴ - מפרש
- 9 רש"י: "אמר רבי אבא, א"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי וכו'". ויש צורך בביאור והסבר בטעם הזכרת
- 10 שמו של בעל המאמר - רבי אבא.
- 11 גם צריך להבין - בכללות הפירוש:
- 12 (א) מהו הקושי בפסוק "כי עתה ידעתי וגו'" שרש"י זקוק לאריכות הביאור - "אפרש לפניך את
- 13 שיחתי, אתמול אמרת לי כו', וחזרת ואמרת כו', עכשיו אתה אומר לי כו', אמר לו הקב"ה וכו'". (ב)
- 14 הלשון "אפרש לפניך את שיחתי" - לשון בלתי רגיל כלל בפירוש רש"י.
- 15 כב. ועוד ענין בפירוש רש"י שמזכיר את שמו של בעל המאמר - בהתחלת הפרשה. ובהקדים שכבר
- 16 דובר פעם בענין זה¹⁵⁵, אבל אעפ"כ, בוודאי ישנם כו"כ שאינם זוכרים שדובר בזה, ופשיטא שאינם
- 17 זוכרים את תוכן הביאור (ואעפ"כ, שנתם ערבה להם...), ולכן מכיון שמדברים כבר אודות הזכרת שמו
- 18 של בעל המאמר בסיום הפרשה, יש להעיר גם אודות הזכרת שם בעל המאמר בהתחלת הפרשה -
- 19 "וירא אליו, לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו הי', ובא הקב"ה ושאל
- 20 בשלומו".
- 21 וגם כאן צריך להבין בתוכן הפירוש: מנא לי' לרש"י בפשוטו של מקרא (א) שהקב"ה בא "לבקר
- 22 את החולה", (ב) ב"יום שלישי למילתו" דוקא? וכפי שיתבאר לקמן.
- 23 כג. בהערות אאמו"ר¹⁵⁶ מובא מאמר הזוהר¹⁵⁷ "אמר לי' ר' יהודה לר' יוסי, פתח פומך ולעי באורייתא,
- 24 דהא שכינתא אשתכח גבך וכו' ("פתח פיך ודרוש בתורה, כי השכינה אצלך היא"), פתח ר' יוסי ואמר
- 25 אשתך¹⁵⁸ כגפן פורי' וגו'"¹⁵⁹.
- 26 ומבאר אאמו"ר פרטי הענינים ע"ד הקבלה, אבל אינו מבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו,
- 27 כפי שיתבאר לקמן.
- 28 כד. בשיעור היומי ברמב"ם, ישנו ענין שחוזר ונשנה כמה פעמים - שלא כדרכו של הרמב"ם שסומך
- 29 על מה שכתב בהלכות שלפנ"ז, ועאכו"כ בענין שכתב בהלכות אלו עצמן, כדלקמן.
- 30 ובהקדים - המדובר כמ"פ אודות הכלל¹⁶⁰ שהרמב"ם סומך על מ"ש בהלכות שלפנ"ז, שלכן בהכרח
- 31 ללמוד את ספר הרמב"ם על הסדר דוקא, דמכיון שבהלכות שלאח"ז סמך על מ"ש בהלכות שלפנ"ז
- 32 (כלומר, שלא פירש ענין מסויים, וכיו"ב, בהסתמכו על כך שיודעים זאת ממ"ש לפנ"ז), הרי אם לא
- 33 ילמד מ"ש בהלכות שלפנ"ז, יבוא לידי טעות.

(154) כב, יג.

(155) ראה לקו"ש ח"ה ע' 77 ואילך, ובהערה 49 שם. ח"כ ע'

65 ובהערה 31.

(156) לקוטי לוי"צ פרשתנו ריש ע' עג.

(157) פרשתנו קטו, ב.

(158) תהלים קכח, ג. - המזמור דבעל יום ההולדת החל מכ"ף

מרחשון שנה זו. וראה לעיל הערה 65.

(159) להעיר מב"ר פרשתנו פנ"ג, ג - השיכות ד"אשתך כגפן פורי' ל"זה' פקד את שרה גו'" (פרשתנו כא, א) - שמה בלה"ק של זוגתו הרבנית דבעל יום ההולדת (אם כ"ק מו"ח אדמו"ר).

(160) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ו. וש"נ.

- 1 וכרגיל, יגשו עתה אלו שהכינו קנקני משקה עבור התועדויות ומסיבות כו', וכריזו ויזמינו את
2 המסובים כאן.
- 3 ויה"ר שתהיה הצלחה בכל פעולות אלו, החל מקיומן של התועדויות והמסיבות "ברוב עם", באופן
4 ד"הקהל", אשר עי"ז ניתוסף גם בשמחה, כנראה במוחש שכאשר כו"כ אנשים מתאספים יחדיו, "ברוב
5 עם", אזי ניתוסף בענין השמחה, ועד שזוכים לשלימות השמחה - "שמחת עולם על ראשם".
- 6 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה".]
- 7 * * *
- 8 כו. בנוגע לביאור בפירש"י - יש להקדים את הביאור בהתחלת הפרשה (ובפרט שהביאור בזה קצר
9 יותר מהביאור בסיום הפרשה), "וירא אליו, לבקר את החולה וכו'":
- 10 הכרחו של רש"י ש"וירא אליו" הוא כדי "לבקר את החולה" - משום שלא נזכר לאח"ז שהקב"ה
11 אמר לו דבר מסויים, כ"אם "וירא אליו" בלבד (שהרי מיד לאח"ז מסופר "וישא עניו וירא גו'"), ולכן
12 בהכרח לומר ש"וירא אליו" בא בהמשך לענין המילה (בס"פ לך-לך), שמכיון שאברהם הי' חולה בגלל
13 המילה, בא הקב"ה ("וירא אליו ה'") "לבקר את החולה".
- 14 וההכרח שהי' זה "יום שלישי למילתו", ולא יום שני למילתו¹⁷⁵ - מובן גם בפשטות, ובהקדמה¹⁷⁶,
15 שיש ענינים שרש"י לא צריך לומר ל'בן חמש' מכיון שידוע אותם ממה שרואה בביתו, מאופן חינוכו
16 וכו'¹⁷⁷, ועד"ז גם בענינו:
- 17 ה'בן חמש למקרא' רואה את סדר ההנהגה בנוגע לברית מילה (אצל אחיו הקטן, וכיו"ב), שביום
18 הראשון עושים 'רעש גדול' - שהרי לברית מילה באים הרבה אנשים וכו'; ביום השני אין דבר מיוחד,
19 ואדרבה, נמנעים מלבוא כדי שלא להטריח את ההורים שצריכים לטפל ברך הנימול, שלא יצטרכו
20 להתפנות להגיש כסא וכו'. וביום השלישי נעשה שוב 'רעש' - שהמוהל מגיע לבית, לשאול בשלומו של
21 הרך הנימול, ולעסוק בעניני הרפואה כו'¹⁷⁸.
- 22 ומזה מבין גם בנוגע למילת אברהם - ש"וירא אליו" "לבקר את החולה" הי' ב"יום שלישי למילתו",
23 שאז "בא הקב"ה ושאל בשלומו".
- 24 ובטעם הזכרת שם בעל המאמר - "חמא בר חנינא" - יש לומר, שבשם זה מרומז תוכן הענין ד"וירא
25 אליו, לבקר את החולה":
- 26 "חמא" - בלשון ארמי¹⁷⁹ - פירושו ראי', שזהו"ע ד"וירא אליו".
- 27 ו"חנינא" - מלשון חנון ורחום, שזוהי הסיבה לכך שהקב"ה בא לבקר את החולה, להיותו חנון ורחום.
- 28 ונמצא, שהשם "חמא בר חנינא" הוא הוא תוכן הענין ד"וירא אליו, לבקר את החולה¹⁸⁰: "חמא" -
29 "וירא", "בר" - תולדה, תוצאה ומסובב מ"חנינא", היותו חנון ורחום, שבגלל זה "וירא אליו, לבקר את
30 החולה".

נוסף לכך ששמע מהוריו כו'.
178) שהרי, עד ג' ימים נחשב לחולה שיש בו סכנה, ומחללין
עליו את השבת (רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ח. הל' שבת פ"ב
ה"ד).
179) אבל תיבה רגילה ביותר, שלכן יודעה גם 'בן חמש
למקרא' (ובפרט "תלמיד ממולח").
180) ויש לומר, שמטעם זה אמר רבי חמא בר חנינא מאמר
זה - מכיון שזוה ענינו הוא (אט דאס איז ער").

175) ובנוגע ליום הראשון - הרי, ע"פ מ"ש ברש"י ישן (ס"פ
לך-לך) ש"הקב"ה שלח ידו ואחז עמו, שנאמר (נחמ"י ט, ח)
וכרות עמו הברית, לו לא נאמר אלא עמו, הי' הקב"ה נוכח בעת
הברית, ושוב לא הוצרך לבקרו בו ביום.
176) ראה גם שיחת ש"פ לך-לך שנה זו סיי"ט.
177) ולדוגמא בנדו"ד, שרש"י לא צריך לבאר שהסיבה לכך
שהקב"ה בא לבקר את החולה היא להיותו חנון ורחום כו', מכיון
שה'בן חמש למקרא' יודע זאת מעצמו, כפי שאומר בתפילה,

1 כז. הביאור בפירש"י ד"ה כי עתה ידעתי, "אמר רבי אבא וכו'":

2 כאשר לומדים את הפסוק "ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה, כי עתה ידעתי כי
3 ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני" - מתעוררת שאלה פשוטה אצל 'בן חמש למקרא':
4 מהו הצורך בנתינת טעם - "כי עתה ידעתי גוי" - לצייוי "אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו
5 מאומה", לכאורה, כששמע אברהם אבינו את הצייוי "אל תשלח ירך אל הנער", בוודאי שמח ביותר שבנו
6 יחידו ישאר בחיים¹⁸¹, ומהו הצורך בנתינת טעם "כי עתה ידעתי וגו'"?!

7 ועכצ"ל שהי' איזה ענין בינתיים (לאחרי הצייוי "אל תשלח ירך אל הנער"), שעל זה בא המענה "כי
8 עתה ידעתי וגו'".

9 ולכן מפרש רש"י שבינתיים היתה שיחתו של אברהם להקב"ה, שיחה שלימה כו', "א"ל אברהם
10 (להקב"ה) אפרש לפניך את שיחתני", ותוכן דבריו, "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת
11 קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ירך אל הנער"?!

12 ועל זה השיב לו הקב"ה, "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח, מוצא שפתי
13 לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו, אלא העלהו, אסקתי אחתי", (וטעם הדבר) כי עתה ידעתי, מעתה יש
14 לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חיבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא
15 אלקים אתה", כלומר, לא הי' זה אלא נסיון להראות לכל "כי ירא אלקים אתה", מכיון ש"לא חשכת את
16 בנך את יחידך ממני".

17 כח. ליתר ביאור:

18 לכאורה, גם אם אינו מבין את הנהגתו של הקב"ה, "אתמול אמרת לי כו' וחזרת ואמרת כו' עכשיו
19 אתה אומר לי כו'" - הי' לו לשמוח שיצחק נשאר בחיים, ולהזדרז להורידו מע"ג המזבח, מבלי לשאול
20 שאלות מיותרות?!

21 אלא, שאברהם לא הי' יכול לעבור לסדר היום' מבלי לפרש את שיחתו לפני הקב"ה, כשיש לו שאלה
22 וקושיא על הנהגתו של הקב"ה - ענין הנוגע לאמונה בהקב"ה.

23 והגע עצמך: כל נסיון העקידה לא הי' אלא כדי להוכיח ולהראות לכל העמים את גודל ותוקף אמונת
24 אברהם אבינו בהקב"ה, ואיך יתכן שבסופו של דבר ישאר אברהם אבינו עם שאלה וקושיא (היפך ענין
25 האמונה) על הנהגתו של הקב"ה - היפך תכלית ומטרת נסיון העקידה?!

26 ולכן, לא הי' אברהם אבינו יכול להחריש, אלא אמר להקב"ה "אפרש לפניך את שיחתי כו'", עד שהשיב
27 לו הקב"ה שאין כאן שום שינוי, "מוצא שפתי לא אשנה וכו'".

28 כט. אמנם, "תלמיד ממולח" יכול להוסיף ולשאול: סוכ"ס, כיצד יתכן שאצל אברהם אבינו הי' מקום
29 לשאלה וקושיא על הנהגתו של הקב"ה?!

30 והתירוץ לזה, מרמז רש"י בהזכרת שמו של בעל המאמר - רבי אבא: במסכת חגיגה¹⁸² שנינו: "כל
31 שלא חס על כבוד קונו.. מאי היא, ר' אבא¹⁸³ אמר זה המסתכל בקשת".

32 ויובן בהקדים דיוק הלשון "המסתכל בקשת", לא ראי' סתם¹⁸⁴, כי-אם הסתכלות באופן של עיון
33 והתבוננות כו' בתוכן ענין הקשת.

יותר מסוגיא שאינה במקומה (אלא שהובאה דרך אגב בסוגיא אחרת), ובנדו"ד, המקום העיקרי שבו נתבארו הענינים השייכים ל"כבוד קונו" הוא - במסכת חגיגה, ושם הובא מאמר זה בשם ר' אבא.

(184) ואדרבה - "הרואה קשת בענן מברך זוכר הברית כו'", ובמילא בהכרח לראות את הקשת שיוכל לברך.

(181) כמובן וגם פשוט גודל שמחת האב כשבנו יחידו שנוול לו לעת זקנתו - ניצל מסכנה דהיפך החיים!

(182) טז, א.

(183) להעיר, שבמסכת קידושין (מ, א) הובא מאמר זה בשם רבה. אבל ידוע הכלל (דרכי שלום בשד"ח קה"ת) כללי הש"ס אות ס' סתי"ז. וש"נ) שסוגיא שהיא במקומה ראוי לסמוך עלי'

1 וטעם הדבר (שאינן להסתכל ולהתבונן בתוכן ענין הקשת) - מכיון שיכולה להתעורר שאלה וקושיא על
 2 הנהגתו של הקב"ה: היתכן שבתחילה, כשראה ש"רבה רעת האדם בארץ"¹⁸⁵, "כי השחית כל בשר את
 3 דרכו"¹⁸⁶, הביא מבול לשחת כל בשר, ואח"כ כרת ברית ש"לא יהי עוד מבול לשחת הארץ"¹⁸⁷, "זאת
 4 אות הברית.. את קשתי נתתי בענן.. והי' בענני ענן על הארץ (כשתעלה במחשבה לפני להביא חושך
 5 ואבדון לעולם) ונראתה הקשת בענן וזכרתי את בריתי.. ולא יהי עוד המים למבול גו"¹⁸⁸, היינו, שגם
 6 עולם מושחת כדור המבול (ואפילו גרוע יותר כו') צריך להשאר בקיומו.

7 ומזה מובן שיתכן מעמד ומצב שמחייב שהקב"ה ירצה להביא מבול, ואעפ"כ כורת ברית שלא להביא
 8 מבול, היינו, שיש סיבה צדדית שבגלל זה נמנע הקב"ה למלא את רצונו להביא מבול. ועד"ז בנדו"ד,
 9 שאף שרצה שאברהם יקריב את יצחק בנו ע"ג המזבח - כפי שחשב אברהם - נמנע למלא את רצונו
 10 (באמרו "אל תשלח ידך אל הנער") מפני סיבה צדדית כו'.

11 אלא שאעפ"כ, הא גופא שיכול להיות ענין צדדי שבגלל זה ימנע הקב"ה למלא את רצונו - אינו
 12 בהתאם ל"כבוד קונו", ולכן מדגיש ר' אבא את חומר ושליטת הענין דהסתכלות בקשת כו'.

13 ועפ"ז יומתק שר' אבא הוא בעל המאמר ש"אל אברהם, אפשר לפניך את שיחתי וכו'" - כדי שלא
 14 תשאר אצלו קס"ד שלא נתמלא רצונו של הקב"ה בשלימות, ע"ז שהשיב לו הקב"ה "מוצא שפתי לא
 15 אשנה וכו'".

16 ל. הביאור בהערות אאמו"ר:

17 בטעם אמירת ר' יהודה לר' יוסי "פתח פומך ולעי באורייתא" - מבאר אאמו"ר ש"ר' יוסי הוא בחי'
 18 מלכות.. ולכן שכינתא שהיא בחי' מלכות אשתכחת גבי ר' יוסי דוקא, אם שר' יהודה שהוא בחי' חסד
 19 הוא למעלה ממנו. אך הי' צריך שר' יהודה יאמר לו פתח פומך, כי הרי ר' יהודה הוא בחי' חסד שלמעלה
 20 מר' יוסי מלכות, וא"כ לא הי' אומר לפניו ד"ת, לכן הי' צריך שיאמר לו ר' יהודה וכו'".

21 ונקודת הענין בנוגע להוראה בעבודת האדם לקונו - שגם אמירת דברי תורה, אפילו ע"י ר' יוסי
 22 ששכינה עמו ("שכינתא אשתכח גבך"), צריכה להיות חדורה בבחינת החסד דוקא, שלכן ר' יהודה הוא
 23 האומר לר' יוסי - בחי' המלכות ששרשה מהגבורות¹⁸⁹ - "פתח פומך ולעי באורייתא".

24 ובאותיות פשוטות: יכול משהו לחשוב שלהיותו "למדן", וגם "ירא שמים", בבחי' "שכינתא אשתכח
 25 גבך" - יכול לעשות כפי שמתקבל אצלו כו', ובפרט אם הוא גם "עשיר" - "עשיר יענה עזות"¹⁹⁰.

26 ועל זה באה ההוראה שאפילו אמירת ד"ת ע"י ר' יוסי, צ"ל חדורה בבחי' החסד, שלכן אין לו לסמוך
 27 על עצמו, כי-אם לקיים הוראת המשנה¹⁹¹ "עשה לך רב", למנות לעצמו רב שהוא מבחי' החסד (דוגמת
 28 ר' יהודה).

29 לא. הביאור בשיעור היומי ברמב"ם:

30 בנוגע ל"עיקר הגדול" שבמשא-ומתן הולכין אחר לשון בני אדם ואחר מנהג המדינה, יש לומר,
 31 שהרמב"ם חוזר וכופל זאת מצד גודל החידוש והתמיהה שבדבר.

32 דלכאורה, הרי זה דבר תמוה לגמרי: מכיון שכל פרטי הדינים באופן המכירה נתפרשו בתורה ע"י
 33 חכמים - היתכן להתחשב עם מנהג המדינה, מנהג התגרים, מנהג שהוא בניגוד ל"כללות שביארו
 34 חכמים"?!

35 למאי נפק"מ מה נעשה ב"וואל סטריט" - כשישנם "כללות שביארו חכמים"?!

בגימטריא "אלקים", כדאיא במשנה (סנהדרין נו, א) "דין כו'
 בכינוי, יכה יוסי את יוסי", "דחשבונו של יוסי כחשבונו של
 אלקים" (פירש"י שם) - בחי' הגבורה.
 190 משלי יח, כג.
 191 אבות פ"א מ"ו. מט"ז.

185 בראשית ו, ה.
 186 נח, ו, יב.
 187 שם ט, יא.
 188 שם יב ואילך ובפירש"י.
 189 ראה לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' קלו. ועוד. ולהעיר ש"יוסי"

1 ובפרט שבדין זה (שהולכין אחר "מנהג המדינה") אין חילוק בין מדינה של צדיקים למדינה של כו',
 2 עד למנהג המדינה של סדום ועמורה! ... שהרי, לא מצינו שהולכין אחר מנהג המדינה רק לאחרי שנתברר
 3 שתושבי המדינה מקיימים שבע מצוות בני-נח!
 4 ולהוסיף, שהמדובר לא רק אודות המכירה עצמה, אלא גם על כל המסתעף מזה, ולדוגמא: אם קידש
 5 אשה בחפץ שאודותיו דנים אם נכלל במכירה אם לאו, שאז השאלה היא (לא רק אם החפץ שלו אם
 6 לאו, אלא) אם קידושיו קידושין, האם יש לה דין של אשת איש אם לאו.
 7 וא"כ, גדולה עוד יותר התמיהה שבענין חמור כזה, הולכין אחר "מנהג המדינה", "וואל סטריט",
 8 ולא אחר ה"כללות שביארו חכמים"!
 9 ומצד גודל החידוש שבדבר, צריך הרמב"ם להדגיש ש"עיקר גדול, בכל דברי משא-ומתן הולכין אחר
 10 לשון בני אדם באותו המקום ואחר המנהג", ולחזור ולכפול "אל ילזו מעיניך העיקר הגדול בדברים אלו
 11 שהוא מנהג המדינה וכו'". כלומר, שענין זה גופא שבמשא-ומתן הולכים אחר מנהג המדינה, ולא אחר
 12 ה"כללות שביארו חכמים", הוא - "עיקר גדול" בתורה!
 13 לב. ויה"ר, שלאחרי ה'רעש' שהי' לאחרונה ב'וואל סטריט', יתברר ויתגלה שהי' זה באופן של ירידה
 14 צורך עלי', כלומר, שהכוונה הפנימית היא שיבואו לעשירות גדולה ביותר, אלא שמטעם הידוע ליצרה
 15 הוצרכה להיות עלי' (עשירות) זו ע"י הקדמת הירידה דוקא.
 16 ובפשטות - שתהי' עשירות כפשוטה לכאו"א מישראל, והעיקר - שינצלו את העשירות לנתינת
 17 הצדקה בשופי, ובלשון רבינו הזקן בספר התניא¹⁹²: "יד המחלקת צדקה",
 18 כולל גם - שאין צורך בענין של מחשבה והתבוננות ע"י המוח שבראש, אלא היד עצמה¹⁹³ היא במעמד
 19 ומצב ש"מחלקת צדקה", שלוקחת כל המעות שבכיס, שבהם הי' יכול לקנות חיי נפשו¹⁹⁴, ומחלקת אותם
 20 לצדקה,
 21 ולא עוד, אלא שנתנית הצדקה היא בסבר פנים יפות¹⁹⁵, כלומר, מלבד פעולתה של היד בחלוקת
 22 הצדקה, פועלת היא גם על הפנים (ע"י רגש הלב והשכל שבמוח) - סבר פנים יפות.
 23 והרי הובטחנו ש"גדולה צדקה שמקרכת (ומביאה) את הגאולה"¹⁹⁶ - גאולה האמיתית והשלימה ע"י
 24 דוד מלכא משיחא, במהרה בימינו ממש, ממש.
 25 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לש"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו' שיכנה בית המקדש".
 26 אח"כ הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות אמירת ברכה אחרונה].

194) ראה תניא פל"ז (מח, סע"ב).

195) ראה ב"ב ט, ב. רמב"ם הלי' מתנות עניים פ"י ה"ד.

196) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא שם.

192) פכ"ג (כח, ב).

193) ע"ד מארו"ל (ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד). "אנא מחזק

טיבו לרישי' דכד הוה מטי למודים הוא כרע מגרמי'".

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

25 של יצחק, אלא שחפירת הבאר היתה ע"י אברהם.
 26 לעומת זאת משתמע מפירושו של אבי מורי ז"ל
 27 ההיפך: בעיקרה זוהי "באר דאברהם", אך כיוון
 28 שיצחק חפרה בשנית, ייחס אותה הכתוב ליצחק.
 29 מובן, שלפי פנימיות הענין של חפירת הבארות יש
 30 מקום והסבר לשני הפירושים. צריך להבין, אם כן,
 31 במה מתבטא ההבדל ביניהם, ומדוע בחר אבי מורי
 32 לפרש את הענין באופן שונה (והפוך) מפירושו הרמ"ז
 33 (המובא פעמים רבות בחסידות⁹), במקום להסבירו.
 34 בסוף פירושו מפנה אבי לעיין במקום אחר¹⁰,
 35 באומרו: "ועיין מזה בתורה אור" ריש פרשת תולדות,
 36 עיין שם".

ג.

אברהם - קן החסד, יצחק - קן הגבורה

37 עיין במקור זה ב"תורה אור"¹¹ מגלה, כי מדובר
 38 שם על עבודותיהם השונות של אברהם ושל יצחק:
 39 עבודתו של אברהם היא עבודה בקו החסד¹² – הורדת
 40 השפע ממעלה למטה, ואילו עבודתו של יצחק היא
 41 עבודה בקו הגבורה¹² – העלאה ממטה למעלה.
 42 לכן אנו מוצאים שלגבי אברהם נאמר¹³ "אברהם
 43 אוהב", ולגבי יצחק נאמר¹⁴ "ופחד יצחק", שהרי
 44 אהבה נובעת ממידת החסד, ופחד (יראה), מקורו
 45 במידת הגבורה.
 46 בהתאם להבדל שבין עבודת אברהם לעבודת
 47 יצחק, מבאר אדמו"ר הזקן שם (ב"תורה אור"¹¹) את
 48 הסיבה לכך שאת הבארות שחפר אברהם – סתמו
 49 הפלשתים, ודווקא ע"י יצחק, נפתחו הבארות, והיא:
 50 פלשתים יכולים לסתור את קן החסד של הקדושה אך
 51 לא את קו הגבורה.

א.

מדוע קורא הזוהר לבאר שחפר אברהם - "באר יצחק"?

1 בזוהר הקדוש נאמר¹: "תלתא אינון דקיימו
 2 בסהדותא לאסהדא, ואלין אינון: באר דיצחק, גורל,
 3 ואבנא דשוי יהושע, וכו' (=שלושה דברים קיימים
 4 לעדות ואלו הם: באר של יצחק, הגורל, ואבנו של
 5 יהושע, וכו'). באר דיצחק מנלן, (=באר יצחק מנין?)
 6 דכתיב (פרשתנו²) בעבור תהיה לי לעדה וגו'".
 7 הדברים אינם מובנים, שהרי הפסוק "בעבור תהיה
 8 לי לעדה" נאמר על הבאר שחפר אברהם, ומדוע
 9 נקראת בזוהר הקדוש "באר יצחק".
 10 הרמ"ז מזכיר תמיהה זו³ ואומר: "זה ("בעבור
 11 תהיה לי לעדה") אברהם אמרו, אלא הבאר שחפר
 12 (אברהם) הוא באר יצחק"⁴.
 13 אך הסבר זה עצמו דורש ביאור: כיצד ייתכן לומר
 14 על הבאר שחפר אברהם שהיא "באר יצחק"?

ב.

תשובת ה"לקוטי לוי יצחק" על שאלה זו

15 אבי מורי ז"ל בהערותיו על גליון הזוהר כותב⁵
 16 בנושא זה: "יחס הבאר ליצחק אם שכתוב זה
 17 באברהם, הוא מפני שבאר דאברהם סתמו פלשתים
 18 אחרי מותו, ויצחק חפרו מחדש כמ"ש⁶: "וישב יצחק
 19 ויחפור כו' ויקרא להן שמות כשמות⁷ אשר קרא להן
 20 אביו"⁸. ועיין מזה בתורה אור" ריש פרשת תולדות,
 21 עיין שם. לכן ייחסו ליצחק".
 22 לכאורה, פירושו של אבי מורי הוא ההיפך מפירושו
 23 הרמ"ז: לפי פירושו הרמ"ז ה"באר שחפר (אברהם) הוא
 24 באר דיצחק". הכוונה היא שהבאר היא בעיקרה באר

9) ובספרי אאמו"ר. וראה לקוטי לוי יצחק (לוח"א) ע' ב "ות"ל שכוונתי לדעתו הקדושה ז"ל זיע"א".
 10) ובפרט (כמדובר כמה פעמים) שההערות נכתבו בקיצור (מפני חוסר נייר וכו') ובכ"מ סמך על המבואר במק"א.
 11) ובארוכה – בתו"ח ר"פ תולדות.
 12) ורק שמכיון ש"כל המדות כלולות זו מזו" ו"מיוחדות זו בזו" – גם באברהם ה' (בהעלם) העבודה דקו הגבורה, וכן ביצחק – העבודה דקו החסד (אגה"ק סי"ג. ובכ"מ).
 13) ישע' מא, ת.
 14) ויצא לא, מב.

1) ח"ג רפד, ב.
 2) כא, ל.
 3) הובא בניצוצי אורות לזהר שם.
 4) ובאוה"ח לזהר: יצחק ששם את הבאר לעדות בניו ובין אבימלך כו'.
 5) נדפס בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר שם (ע' תס).
 6) תולדות כו, יח.
 7) כ"ה בלקולוי"צ שם (מלא וא"ו). אבל בכתוב חסר וא"ו. ובתו"א ר"פ תולדות שמציין מדויק ומבאר החילוקים.
 8) כפי הרמב"ן תולדות שם, לב.

ד.

פלשתים - מבוי המפולש

27 של יראה ופחד דקדושה, ופלשתים שהם "לעומת זה"
28 של טוּחַ דקדושה, אינם יכולים לסתום את בארות
29 יצחק, שענינם גבורה דקדושה, שהרי¹⁸ "אין ביכולת
30 כל מידה שב"לעומת זה" (בטומאה) להיות מנוגד, רק
31 (=אלא) למידה שכנגדו בקדושה".

ה.

גם את בארות אברהם אין פלשתים יכולים
לסתום לאחר שנחפרו שוב ע"י יצחק

32 לא רק את בארות יצחק לא יכלו פלשתים לסתום
33 (כפי שהוסבר לעיל), אלא יתירה מכך: גם את הבארות
34 של אברהם, שענינם חסד, לא יכלו פלשתים לסתום
35 לאחר חפירתם בשנית על-ידי יצחק¹⁹.

וההסבר לכך הוא:

36 מידת האהבה קשורה עם הרגשת מציאות עצמית
37 ("יש מי שאוהב"), אבל יראה (וקבלת עול) היא
38 בבחינת התבטלות, "ביטול המציאות"²⁰. לכן, כאשר
39 עבודת היהודי היא באהבה ובשמחה בלבד, הוא נמצא
40 עדיין במצב של "ישות", הרגשת הישות העצמית,
41 ולמרות שזוהי ישות של קדושה, הוא יכול להגיע
42 למצב של "ישות" פשוטה, ואז הוא יכול להידרדר
43 ממדרגת ההתרחבות דקדושה, שהוא נמצא בה בשעת
44 התפילה, למדרגת ההתרחבות דקליפה – הוללות
45 וליצנות. אך אם העבודה מלווה ביראה וקבלת עול,
46 אין²¹ ההתבטלות והיפך הישות מאפשרים את נתינת
47 הכח ל"חיצונים", גם אם קיימת התרחבות של אהבה
48 ושמחה.

49 לכן מובן שפלשתים לא יכלו לסתום את בארות
50 אברהם לאחר שנחפרו בשנית ע"י יצחק. בבארות
51 אברהם (עבודת האהבה והשמחה) נמצאת עתה גם
52

1 ההסבר לכך הוא:
2 "פלשתים" הוא מלשון "מבוי המפולש"¹⁵ (מבוי
3 הפתוח משני צדדיו), וזהו מה שנאמר¹⁶ ע"י רד"ל¹⁷
4 "פלשתים ליצנים היו", כי ליצנות נובעת "מצד
5 פתיחות הלב ביותר, שהוא פתוח ומפולש מכל צד".

6 ענין חפירת הבארות ע"י אברהם נובע גם הוא
7 מהתרחבות. זוהי עבודה של התרחבות מצד החסד של
8 הקדושה – בכיוון של אהבה, תענוג ושמחה באלקות
9 "בהתגברות גדולה ביותר מכפי המידה", ולפיכך
10 קיימת האפשרות של "ויסתמום פלשתים", כי
11 התרחבות הקדושה מאפשרת נתינת כח ("ניקה")
12 ל"פלשתים", שהם התרחבות של כוחות הטומאה,
13 הסותרת לקדושה.

14 אלא שהיניקה וההתנגדות של ה"חיצונים" (כוחות
15 הטומאה) אינה יכולה להתקיים בשעה שמידתו של
16 אברהם מאירה בגלוי בנפש האדם, כלומר בעת שהאור
17 האלקי מאיר בגלוי באהבה ובעונג. רק כאשר האור
18 והעונג נסתרים, יכולה התרחבות הלב להביא להוללות
19 ולשמחה של ה"קליפה" (הטומאה).

20 עובדה זו מודגשת בפסוק "ויסתמום פלשתים אחרי
21 מות אברהם". דווקא לאחרי שנפרדה ממנו עבודת
22 האהבה של הקדושה ("מות אברהם"), ונשארה רק
23 התרחבות הלב, דווקא אז יש מקום להתנגדות
24 "פלשתים" ("ויסתמום פלשתים").

25 לעומת זאת, אין הפלשתים יכולים לסתום את
26 בארות יצחק, כי חפירת הבארות ע"י יצחק היא עבודה

מנגד מבחי' הגבורה דקליפה ורק ע"י הצטרפות והתכללות ב' המדות
דקדושה (אהבה ויראה) "אז (דוקא) לא יוכלו המנגדים שבלעומת זה
לנגוע בהן". אבל בביאורי הזהר שם, שמצד הביטול שביראה "אין בה
גם בחי' מקור להסתעפות יניקת החיצונים". ולהעיר גם מתו"ח שם,
שמצד היראה והפחד "הוא מרגיז מאד על יצה"ר... ומדחה אותו בשמאל
דוחה... לבער הרע מקרבו".

ולהעיר גם מהמבואר בתו"א בשלח (סא, ד), שבכדי שמהשמחה
דקדושה לא יפול בשמחה של הוללות "צריך להקדים לה היראה שהיא
ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" – שמוזו משמע, אשר זה שיראה מונעת
את היניקה של בחי' פלשתים דקליפה היא [לא רק מצד שההוללות
דקליפה אינה הלעו"ז של היראה, אלא גם] מצד המעלה המיוחדת
שביראה.

ולהעיר שבלקו"ת שם מציון "יעמ"ש ע"פ אלה תולדות יצחק וסד"ה
ויהי בשלח פרעה כו' ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (המארים
שבתו"א הנ"ל), ע"ש. ואכ"מ.

15) בכל הבא לקמן – ראה לקו"ת ואתחנן ה, א. תו"ח שם פ"ד.
וראה גם תו"א סא, ג ואילך [הובא באוה"ת תולדות (תתח, א) –
הגהות להמאמר שבתו"א ר"פ תולדות], ש"פלשתים שבקליפה הם
הליצים... הרחבת פיו כו', ושהתרחבות זו היא הלעו"ז של 'בחי' התגלות
השמחה בדביקות ה' בפילוש ובגלוי כו'.

16) משה צירובין ספ"ט. ועוד.
17) ע"ז יט, א.

18) כ"ה בלקו"ת שם. ובתו"ח שם פ"ז שמצד היראה והפחד דיצחק
[לא רק שא"א להיות ממנה יניקה לקליפת פלשתים, אלא יתירה מזה] "לא
יוכל לישב במושב ליצים וישנא מאד ההוללות". וראה לקמן סעיף ה'.

19) כן מפורש בתו"ח שם.

20) תו"א קיד, ד. ביאוה"ז פא, א. ובכ"מ (ראה בהמצויין בס'
הערכים-חב"ד ח"א ע' רטו ואילך).

21) בלקו"ת שם, שהטעם ש"אין ההוללות ושמחה דקליפה יכולת
כלל לעמוד נגד מדת היראה והפחד דקדושה" הוא לפי ש"אין כלל
לעומת זה של היראה" וישם, שגם היראה כשהיא רק לבדה, יש לה ג"כ

1 חפירת יצחק (התבטלות, יראה וקבלת עול), דבר
 2 המונע נתינת כוח ל"חיצונים" (כוחות הטומאה), ולכן
 3 "לא²² נפסק עוד נביעתם".

22 כמו־כן יש להוסיף: בזוהר אין מדובר על הבאר
 23 כשלעצמה, אלא על הבאר כ"עדות". לכן היא נקראת
 24 "באר יצחק" כיוון שמטרת ה"עדות" היא להביא לקיום
 25 הדבר שעליו מעידים (העדות מבטלת את הערעורים
 26 על הדבר²⁴), וקיומה של הבאר נגרם ע"י יצחק²⁵.

ו.

לפי הסבר זה, העיקר בבארות הוא עבודת
 אברהם

ח.

פירוש הענין בעבודת האדם

27 הענין בעבודת האדם: עבודת היהודי צריכה להיות
 28 עבודה של יראה והתבטלות, אך מפני גדולת מעלתה
 29 של השמחה²⁶, צריך להתערב בה גם קו השמחה (אבל
 30 על השמחה להיות מוסתרת, בהעלם²⁷).

31 דברי אדמו"ר הזקן ב"תורה אור" (ריש פרשת
 32 תולדות) שע"י "חפירה דיצחק לא נפסק עוד נביעתם"
 33 (של בארות אברהם), מוכיחים שפעולת יצחק (קו
 34 הגבורה) היא בכך, שבאמצעותה התקיימו בארות
 35 אברהם – עבודה של אהבה ושמחה.

36 פירוש הדברים הוא, שהעבודה תהיה בקו
 37 האהבה²⁸ והשמחה, כמאמר הזוהר²⁹ "לית פולחנא
 38 כפולחנא דרחימותא" (=אין עבודה כעבודת האהבה),
 39 אך כדי ש"יתקיים בו השמחה צריך להקדים לה
 40 היראה³⁰ וקבלת עול מלכות שמים.

(משיחת ש"פ וילך תשל"ה)

4 לפי ההסבר הנ"ל מובן שהבארות שחפר אברהם,
 5 למרות שהפלשתיים סתמו ויצחק חפר בשנית, למרות
 6 כל זאת הן בעיקרן בארות אברהם – עבודה של אהבה
 7 ושמחה. פעולתו של יצחק (יראה וקבלת עול) נעשתה
 8 כדי לשמור על האהבה והשמחה.

9 לכן מפרש אבי מורי ז"ל שכוונת הזוהר הקדוש
 10 בביטוי "באר דיצחק" איננה שעצם הבאר היא של
 11 יצחק (כפירוש הרמ"ז), אלא שהבאר היא "באר
 12 דאברהם, ורק "ייחסו ליצחק", כיוון שעבודת אברהם
 13 מתקיימת ע"י עבודת יצחק.

ז.

ההסבר לפי תורת החסידות

14 ההסברה בפירוש הנ"ל של הרמ"ז על-פי תורת
 15 החסידות.

16 ענין חפירת הבארות הוא, באופן כללי, עבודה
 17 ממטה למעלה, עבודה הנובעת מקו הגבורה של יצחק
 18 – דבר המוסבר במספר מקומות²³. לכן מפרש הרמ"ז
 19 שהבאר שייכת בעיקר ליצחק ("באר דיצחק"), כלומר

(22) לשון אדה"ז בתו"א ר"פ תולדות (זו, ג), והכוונה ב"נביעתם"
 היא – לנביעת מי החסידים דאברהם, כמפורש בתו"ח שם פ"ז.
 (23) ראה תו"א שם ובתו"ח שם פ"ד, שהטעם שיצחק חפר בארות,
 לפי "שהוא בחי גילוי ממטה למעלה". ובתו"ח שם (רפ"ה). וראה תו"א
 (שם): למה אנו מוצאים בתורה דגם אברהם איש החסד הי' עוסק ג"כ
 בחפירת בארות.
 (24) גדר עדות זו ע"פ פשוטו של מקרא ראה לקו"ש חי"ט ע' 331
 ואילך.
 (25) עפ"ז יומתק פי' האוה"ח דלעיל הערה 4.

אגרות קודש

בי"ה, י"א מ"ח, תשי"ג
 ברוקלין.

שלום וברכה!

אתענין לדעת אם יש לו קביעות עתים בתורת החסידות אשר לימוד זה מביא לידי אהבת השם
 ויראת השם (ולהעיר מהלכות יסודי התורה ריש פרק ב'), אשר הם מהמצוות שחיובם תמידי ולא יפסק
 מעל האדם אפי' רגע כל ימיו וכמ"ש באגרת המחבר ריש ספר החינוך.

בברכה.

שאינן יכולים להתתקן, שנתהווה מהם רע לגמרי נדחה לחוץ.

ולדיכון הוא נדחה לבי"ת הכס"א, בי"ת הכס"א הוא מספר⁵ בל"ע ב"ן בעו"ר עם שם עירו דנבה"ה, הכולל כל המלכים דתהו.

ומספר בל"ע הוא צוא"ה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ט, י

השפע דקדושה ממקום גבוה מאוד נעלה יכולה להתלבש בחיצוניות וקליפות אשר לא יגורך כתיב, הענין ע"ד דאיתא בעץ חיים שער אנ"ך פ"ג כפי' המשנה פ"ו דשבת* הקיטע יוצא בקב שלו . . . , בקב שלו, הם האחוריים של הדר' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שיש בהם ק"ב אותיות ונק' קב חרובין שנשארו חרובין ויבשין אבל מן השמות עצמן אינן יכולים להתפרנס כו' ועיין מזה באוצר חיים [מהרח"ו ז"ל] שזהו ענין המלך הראשון מז' מלכין דתהו בלע גימט' קב כו'.

וביאור הענין, הנה פ"י קב הוא כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום בו ראש שוקו בתוכו ומשום הכי יוצא בקב שלו דמנעל דידי' הוא, והנה ההפרש בין דריסת הרגל ממש לרגל עץ הליו, הוא, שהרגל ממש הוא המנשאת ומעמידו ומוליכו ממקום למקום, משא"כ רגל זו של עץ אינה מנשאה את האדם מעצמה כי אם אדרבה הקיטע הוא מנשא ומגבי' אותה בכוחו ואחר שאין בה חיות רוחני כלל כ"א הוא דומם ממש שאינה ממהות בחי' עצמיות רגל האדם כלל ואעפ"כ הקיטע עומד עלי' והולך עלי' ממקום למקום רק הוא המגבי' ומנשאה אותה ממקום למקום כו'.

כך עד"מ למעלה כשמצטרך לירד השפע שלמעלה מעלמא דחירו שהוא חירות לכל שמשם תרד השפע לכולם (בחנום בלא מצות) אל החיצונים שרש עובדי כוכבים שלמטה שאין יכולה השפע להתלבש בכלים דקדושה ממש לירד אליהם מאחר שאין להם כלים כלל לכך היא תתלבש בכלי אחרת שאינה ממהות הכלים דקדושה כלל וע"י הכלים היא תשפיע השפע עליהם, והיינו ענין הנזכר במשנה הקיטע יוצא בקב שלו כו'.

. . . פ"י כמ"ש מלך אלקים על גוים וגו' (וכמ"ש בעץ חיים שם וז"ל והנה מלוי גימ' אלקים כו' בסוד דינין ולכן אינן מתפרנסין אלא מהמילוי כו', והוא עולה גימ' ק"ב כנ"ל, ועיין זח"ב משפטים צו, א), היינו הקב שלו שמתחלפים צירופים שנשנתה למקום אחר ממש כדוגמת רגל של עץ הקיטע לגבי רגל העצמי של האדם, שאיננו ממהותו כלל כנ"ל. ע"ש ביאור כל הענין.

[ועיין ביאור בעץ חיים שם, שזהו"ע ק"ב חרובין (ברכות יז, ב. זהר ח"ג רטז, ב) אשר זה ה' מיתה וחורבן של המלכים שמלכו בארץ אדם ומתו. וראה אור התורה נ"ך עמוד שפר"ו. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן יב. רל"ז].

(5 בי"ת בגי' (412), + הכס"א (86) = 498, וכן בל"ע (102), + ב"ן (52), + בעו"ר (278), + דנבה"ה (66) = 498.

* שבת דף סה, ב "הקיטע" (פרש"י "שנקטעה רגלו") יוצא בקב שלו" (פירוש: ענושה כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו והוא נסמך עליו, ומש"ה יוצא בקב שלו בשבת דמנעל דידי' (הוא).

בראשית לו, לאילב: ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדם לפני מלך-מלך לבני ישראל: ומלך באדם בלע בן-בעור ושם עירו דנבה"ה:

קג

שרש המאכלים הוא מתהו, וע"י שהאדם - בחי' תיקון - אוכל אותם, הנה חלק המובחר מתתקן והזוהמא והפסולת נדחה לחוץ, "צואה" בגי' בל"ע"

שרש המאכלים הם מתהו שנשבר¹, וכשהאדם אוכל המאכל ונכנס בתוך מעיו ומתעכל ומתברר היטב נתקן השבירה דתהו.

שאוכל אותם האדם דתיקון שמתתקנים ע"י מ"ה דתיקון גי' אד"ס, והם מחיים את האדם מפני ששרשם מתהו שלמעלה מתיקון, וכידוע.

והמקום שמתבררים שם המאכלים הוא המעים ששם מתבטלים המאכלים, והוא הבני מעים הם כמו כלים להמאכלים, והמאכלים הם כמו אורות להם, והוא שהמאכלים המונחים בבני המעיים הם כמו האורות בתוך הכלים.

ושם הם מתחברים ומתתקנים, שהמובחר שבהם נתחבר ונכלל בהאדם דתיקון, והזוהמא והפסולת שהוא הצוא"ה, מספר³ ק"ב ניצוצין דתהו, אותן הניצוצין

(1 ראה תורה אור פרשת בשלח עמוד סה, ד. לקוטי תורה פרשת זו, יג, ב. סידור עם דא"ח מאדמו"ר הזקן עמוד רב, ד ואילך. תורת מנחם — ספר המאמרים ה'תשי"ד (ד"ה באתי לגני סעיף ג) עמוד פג. ועוד. (2 ראה ספר המאמרים המשך תרס"ו עמוד קפט (קה"ת ה'תשע"א). לקמן סימן קט.

(3 צואה בגי' ק"ב, וכן בל"ע. (4 ראה עץ חיים שער אנ"ך (שער יט) פ"ג, דגבורות ודינים נאחזין מבחי' אחוריים.

והנה יש ארבעה שמות במילוי של שם הוי', והם, ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, ומספר כל האותיות של המילוי והאחוריים הם מספר ק"ב, והוא:

שם ע"ב המילוי והאחוריים: יו"ד — יו"ד, ה"י — יו"ד, ה"י, וי"ו — יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י (26 אותיות).

שם ס"ג המילוי והאחוריים: יו"ד — יו"ד, ה"י — יו"ד, ה"י, וא"ו — יו"ד, ה"י, וא"ו, ה"י (26 אותיות).

שם מ"ה המילוי והאחוריים: יו"ד — יו"ד, ה"א — יו"ד, ה"א, וא"ו — יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א (26 אותיות).

שם ב"ן המילוי והאחוריים: יו"ד — יו"ד, ה"ה — יו"ד, ה"ה, וי"ו — יו"ד, ה"ה, וי"ו, ה"ה (24 אותיות).

סך הכל, 102 = 24 + 26 + 26 + 26, מספר ק"ב.

וראה אור התורה שיר השירים עמוד רג וז"ל: להבין איך תוכל השפע דקדושה לירד בירידת המדרגה כ"כ למטה אל החיצונים . . . שאין

קד

וזהו ש"בלעם"³ — הוא המלך בלע — הי' שתום⁴
 העיץ, עינא בישא.
 והוא לעומת משה, וכתוב במשה⁵ לא כהתה עינו,
 שמשה בחי⁶ דעת דקדושה.
 ובלע, בלעם הוא וסרתם ועבדתם⁷ אלקי"ם אחר"ם
 הלעומת דמשה דמספרם⁸ שווים.
 והראי' דבלע היא לא לטובה עיץ⁹ רעה, וכמ"ש
¹⁰ ואלא יבואו לראות כבלע, פירוש¹¹ כבלע, הוא כמו
 ש"בלע" ראה.
 לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמונת דברים עמוד שא

עי"ן, וזהו שיש ב' עינים עין ימין כנגד ה' חסדים, עין שמאל כנגד ה'
 גבורות, דבחי "דעת" הוא בחי' עינים. (ראה אור התורה פרשת עקב
 עמוד רלט ועוד).
 וזהו שמבאר בלקוטי תורה להאריז"ל פרשת שמות (ראה המשך
 תרס"ו עמוד שכד) עה"פ וירא ה' כי סר לראות שרצה להשפיע ה'
 חסדים וה' גבורות גי' ס"ר, שהוא בגי' ב' פעמים עי"ן ע"ש.
 ומשה הוא בחי' עינים דקדושה, ו"בלעם" כנגדו הו"ע עינים דקליפה.
 וראה לקמן סימן קכ עינים דתהו.
 (3) רמז דהג' אותיות ראשונות של בלעם הוא אותיות "בלע". וזהו
 דשניהם "בן בעור", (בראשית לו, לב) "בלע בן בעור", (במדבר כב,
 ה) בלעם בן בעור". ראה גם לעיל סוף סימן קא.
 (4) במדבר כד, ג.
 (5) דברים לד, ז.
 (6) ראה תניא פרק מב. לעיל סימן נט הערה 17.
 (7) שם יא, טז.
 (8) פירוש: אלקי"ם (בגי' 86) + אחר"ם (259) = 345, וכן "משה"
 בגי' 345, זה לעומת זה.
 (9) ראה פרקי אבות פ"ה משנה יט תלמידיו של בלעם הרשע עין רעה
 וכו". ראה תורת חיים בראשית עמוד קי, ב.
 (10) במדבר ד, כ. וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק דמ"ש במשה כי סר
 לראות (כנ"ל הערה 2) הוא היפך מן "וסרתם ועבדתם" ע"ש. וראה
 לעיל סימן כג מה שנסמן בהערה 16.
 (11) ראה תורת חיים בראשית עמוד קיז, א. אור התורה פרשת בלק
 עמוד תצט.

המלך בלע היא בחי' (דעת) ראי' דקליפה, וזהו רמז
 (במדבר ד, כ) "ולא יבואו לראות כבלע" פי כמו "בלע"
 המלך בלע שרשו מן דעת! דתהו, ודעת דקליפה הוא
 בחי' עינים² דקליפה, כי דעת בגי' ב' פעמים עי"ן.

(1) ראה תורת חיים פרשת יתרו עמוד ריד וז"ל: יש ג' מוחין בגלגלתא
 הנקראים חב"ד כידוע, והנה מוח החכמה ומוח הבינה עומדים
 בגלגלתא שניהם זה אצל זה ומוח הדעת עומד למולם ונגרם לצד
 העורף שבראש כמבואר זה גם בספרי הטבע, והעורף הוא המכסה
 למוח הדעת ומלבישו ומעלימו ונמצא מוח הדעת הוא עומד בין ב'
 מוחין חו"ב ובין העורף כו', וידוע שהעורף הוא הנקרא אחר"ים כי
 הוא עומד מול הפנים שבראש ממש כמ"ש כי פנו אלי עורף ולא פנים
 כו' וכידוע.

והנה ידוע בענין מקור שרש כל הקליפות שהן מז' מלכין קדמאין
 דתהו שמתו כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני
 מלך מלך לבני כו', והרי ידוע דמלך הראשון שהוא בלע בן בעור
 הוא בחי' הדעת שהוא מקור המדות ולהיותו מתפשט בקליפה נקרא
 בלע לפי שמכסה ומסתיר בחי' מוח הדעת דקדושה והוא בחי' העורף
 המכסה מוח הדעת כנ"ל, ובלע מלשון ולא יבאו לראות כבלע את
 הקדש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת כבלע את הקדש כו'
 מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת דקדושה ונעשה שרש המדות
 הרעות דקליפה למטה כו'.

כי הנה השכחה הוא היסח הדעת ובהיסח הדעת מן המדות ממילא
 אין למדות חיות ואור מן השכל ונופלים בגסות והגשמה. וזהו השמר
 לך פן תשכח את ה' כו' מפני שהשכח"ה שרש לכל הרע שבד' מדות
 לפי שהדעת הוא המתפשט במדות להחיותם כידוע ובהיסח הדעת
 מהם ממילא יפול הנופל כו', וזהו ישראל לא יד"ע כו' הוי גוי חוטא
 כו' וכמ"ש במ"א, ע"ש.

(2) פירוש: מבואר בחסידות שבחי' "דעת" הו"ע ההתקשרות (ראה
 תניא פ"ג. אור התורה שיר השירים עמוד ע. ועוד), והדעת מקשר
 השכל — המוחין, עם המדות, ומשה רבינו הוא בחי' "דעת",
 להתקשר בני"ע עם אלקות.

וידוע דמבחי' דעת נמשך חסד וגבורה, ונק' ה' חסדים, ה' גבורות,
 כנגד החמשה מדות וספירות "חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד", וכל
 אחד כלול מה' פעמים הוי", נמצא ה' חסדים הוא (130 = 26 x 5) גי'

אגרות קודש

ב"ה, י"א מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...מוסג"פ העתק מכתבי מ"ש לאגודת נשי ובנות חב"ד בכאן וגם לאה"ק ת"ו, ומתאים למ"ש
 חזקה שליח עושה שליחותו, בטח מסר לזוגתו תחי' ג"כ ממה שנדבר בזה בחג הסוכות, ומהנכון
 שיעוררה ע"ז וביחד יתייעצו ע"ד האופנים איך להביא זה מהכח אל הפועל במחנם, וכבר אמרתי
 שאין להקפיד שיהיו דוקא נשי ובנות משפחות שיש להם סרטיפיקט שהם מחב"ד, ואדרבה להקל
 בקבלת חבירות ככל האפשרי ישובח, ובלבד שהנוספות לא יאמרו דיעה ברוחניות ואז הוא טוב להן
 ולהעומדות בראש...

אחרי שנות נדודינו כי ארכו קרוב לאלפים שנה, היתכן שיולד שוב עמנו וישוב לתחיית עולמים כמקדם.

אבל התורה משיבה, היפלא מד' דבר, "דבר זה" לא נאמר אלא "דבר", וכן הנביא אומר בשם ד' (ירמיהו לב): "הממני יפלא כל דבר", ללמדנו בא, ששום דבר לא יפלא ממפליא לעשות, וכמאמרו בורא ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, וגם אנחנו נגאל מהר וישיב שופטינו כבראשונה ויחדש נעורינו וישיבנו לארצנו

חפץ חיים

יט, כד – וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים

ג. מבואר בחסידות¹ בטעם עונש סדום, שנאבד ונחרב לגמרי, כי הנהגת סדום, היפך השלום ואחדות, היא ע"ד עולם התהו, שבתהו "כל אחד בפני עצמו, ענפין מתפרדין", וזה טעם המ"ד² "האומר שלי שלי ושלך שלך". זו מדת סדום, כי עצם ענין הפירוד וההתחלקות זה מזה הרי זה כענין עולם התהו, ענפין מתפרדין. וזהו ענין איבוד סדום ועמורה כו', שהוא ע"ד ה"שבירה" דעולם התהו (כמאמר חז"ל³ "שהי' בורא עולמות ומחריבן"), שמטרתו הוא "סותר על מנת לבנות", בשביל בריאת עולם התיקון שענינו עולם של התכללות ואחדות כו'.

אמנם, תכלית הכוונה היא, שב"כלים" דתיקון יומשכו ויתגלו גם ה"אורות דתהו" שהם למעלה ממדידה והגבלה, אלא כיון שיהי' ב"כלים דתיקון", אין בזה ענין של פירוד ושבירה, אלא אדרבה, תכלית האחדות כו'.

ועפ"ז יש לפרש מה שכתוב ביחזקאל⁴ שלעתיד ישובו ערי סדום, "ושבתי את שביתהן את שבית סדום ובנותי", דיש לומר, התוכן הפנימי דשיבת ובנין ערים אלו הוא, שביזמן הגאולה יתגלו למטה אורות דתהו, אלא שאז יומשכו אורות אלה בכלים דתיקון דוקא (בנין, היפך השבירה).

וזהו גם מה שאמרו במדרש⁵ "מצאתי⁶ דוד עבדי, היכן מצאתי אותו בסדום", דלכאורה תמוה, כיצד יתכן שדוד מלכא משיחא יהי' שייך לסדום דוקא? אלא זה מצד המעלה הפנימית שבה, גילוי אורות דתהו, ולכן "מצאתי אותו בסדום" דוקא, כי זהו ענינו של דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי' גילוי אורות דתהו (שלמעלה ממדידה והגבלה), אלא יומשכו בכלים דתיקון דוקא.

לקוטי שיחות חלק לה

יה, יב – ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן

א. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן וגו'. שמעתי אומרים בשם המנוח הגאון ר' ישראל בעל שם טוב זללה"ה מנוחתו כבוד, ז"ל בקיצור נמרץ, שהיצר הרע מצחק ואומר [אחרי בלותי] בעפר [היתה לי עדנה] דייקא בתחיית המתים, בתמיהה, בלתי אפשר הוא, ועוד שואל ואומר, הלא אתה גוף נגוף מוכרח לשמוע ליצר הרע על פי התורה שנאמר בה (בפרשת קדושים) והדרת פני זקן, וזהו אומרו [ואדני זקן] היינו היצר הרע שהוא אדון להגוף הנקרא שרה [זקן], הנה שאלות האלה שואל הגוף הנקרא שרה ומצחק.

ובא התשובה [ויאמר ה' אל אברהם] זה הנשמה [למה זה צחקה שרה] בשני שאלות אלו [לאמר] ר"ל אמור לה תירוצ שני שאלות אלו, על הראשונה אמור [האף אמנם אלה] דייקא, ר"ל אם אני מוליד ובורא את האדם מטיפה מים בתחלת הווייתו במעי אמו, ומכל שכן שאוכל להחיות את האדם אחרי בלותו בעפר, שמכל מקום נשאר ממשות כדאייתא בדברי חכמינו ז"ל (סנהדרין צא, א) משני יוצרי חרס אחד מעפר ואחד ממים וכו'.

ועל השאלה השנית שהיצר הרע זקן כמו שכתוב (בפרשת בראשית) לפתח חטאת רובץ, באה התשובה [ואני זקנת] דייקא, והיצר טוב אומר דברי השם יתברך שהוא עתיק יומין וחי וקיים לעד דו"ק, עד כאן שמעתי.

בעל שם טוב על התורה

ב. הנה ידוע לכל כי כל תיבה ותיבה מתנה"ק קדושתה גדולה למאד, וכולן מנויות וספורות מהקב"ה נותן התורה, וע"כ לכאורה יפלא, למה האריכה התורה כל כך בסיפור זה, ולספר בגנותה של שרה אמנו, לומר שהיתה מקטני אמנה ולא האמינה בדברי המלאך, וגם כל הויכוח של הקב"ה עם אברהם ועם שרה, שהיא אמרה שלא צחקה והוא אמר שצחקה, מאד קשה להבין הדבר כפשוטו. ואמרת בודאי ענין גדול נרמז בפי' זו, עד שהאיר ד' את עיני לבאר הענין הזה.

מעשה אבות סימן לבנים, וכל מה שאירע לאבותינו אירע לנו. וע"כ לענ"ד גם מאורע זה סימן לנו, ומרמז על עיקבתא דמשיחא, בזמן שיגיע העת שיתגלה כבוד ד' בעולם ע"י ביאת משיח צדקנו, בודאי ימצאו אנשים מגדולי ישראל, שיהיו במקום הנביאים מלפנים ויזרוזו להמוני ישראל שיתחזקו באמונה וישובו בתשובה, וגם יעוררו את העם להכין עצמם בתורה ומעשים טובים לביאת משיח צדקנו.

ומרמזת לנו תורה"ק, כי בעת ההיא ימצאו אנשים קטנה אמנה, שלא יאמינו לדברי המוכיחים, וכמו שמצינו בגלות מצרים שכתוב "ולא שמעו אל משה מוקצר רוח ומעבודה קשה". ע"ז בא לנו לרמז בתורה"ק שיהי' להקב"ה תרעומות עליהם, ויאמר, הממני יפלא דבר?

אחרי בלותי היתה לי עדנה. אנחנו תמהים ומתפלאים,

(1) אור התורה פרשתנו צט, ב ואל"ך. וראה תורת חיים נח (עו, א). פרשתנו (קת, ג). ובכ"מ.

(2) אבות פרק המשנה י.

(3) ב"ר פ"ג, ז.

(4) טז, נג. וראה של"ה חלק תורה שבכתב פרשת לך (רעט, א), ועיין שם שזהו הטעם שאברהם השתדל כל כך בהצלת סדום.

(5) ב"ר פרשתנו (פ"ג, י. הובא בשל"ה שם). וראה יבמות עו, א. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ריש עמוד תג.

(6) תהלים פט, כא.

נעשה המעשה דלוט ובנותיו, כמבואר במדרש ובמפרשים
דאחרי שנחרב סדום אמרו הבנות איש אין בארץ וגו'
דחשבו דנחרב כל העולם כמו המבול (עין ב"ר פ' נ"א ח'),
וא"כ לפי חשבון זה הבכירה נתעברה מלוט ליל ט"ז לחודש
ניסן.

ובאותו ערב של ליל ט"ז באה רות לקהל ה', וכדאיתא
במדרש רות פ' ג' ו' ותלכנה שתיהן א"ר שמואל ב"ר
סימן אותו היום קציר העומר ה' דתנינן תמן כל העיירות
הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול,
ועיין במפרשים שם (מתנות כהונה, יפה ענף), וקצירת
העומר ה' במוצאי יו"ט הראשון דחג הפסח כדאיתא
במנחות דף סה. ע"ש.

נמצא דההתעוררות של רות לבוא בקהל, דהיא הפרידה
המואבית דיבוא לקהל ה' להתחיל מלכות בית דוד ומשיח
ה' בחג הפסח, ובאותו זמן כנ"ל ה' המעשה דבנות לוט,
דשניהם לכיוון אחד הלכו ונפלאות הבורא הוא.

ויש להמתיק יותר, דמלחמת אברהם כנגד ד' המלכים
להציל לוט ה' בליל פסח יעויין מד"ר פ' מ"ב ח' ויבא
הפליט אברם יושב ועוסק במצות עווגות (מצת לפסח),
וכן במד"ר פ' מ"ג ג' אביהם יצא בחצי הלילה אף אני יצא
בחצי הלילה (במכת בכורות דליל פסח הוה).

ומבואר בזוהר ובאריכות בשל"ה דהד' מלכים רומז להד'
מלכיות, ולוט רומז למשיח הטמון בתוכו, וע"כ הד' מלכיות
נשבו לוט, ואברהם הלך להציל לוט רומז למשיח שיבוא
אחר הד' מלכיות יעו"ש, נמצא מכל הנ"ל דאותו זמן דניצול
לוט ע"י אברהם דממנו בא משיח, כן באותו זמן יצא הניצוץ
ממנו, ובאותו זמן כמש באה רות לקהל ד' הפלא ופלא.

פרי דוד

**(תוכן: ונח' דרשו על מלך המשיח, שלא יתבטל
המות עד ימות המשיח)**

א. ונחיה מאבינו זרע. דרשו על מלך המשיח, ויראה לפי
שלא יתבטל המות עד ימות המשיח, והחיות בזה העולם
אינה חיות אמיתית, שבכל יום מתמעט כח החיות ומתקרב
למיתה, לכן אמר ונח' מאבינו זרע אמיתית שלא יהיה עוד
מות בעולם.

מלא העומר

**(תוכן: מסיפור בנות לוט תמר ורות – רואים
שכשבוא העת למשיח לא יתעכב אפי' רגע)**

ב. ואנו רואים כי שורש דוד נכתב ג' פעמים בבנות לוט,
בתמר, וברות. וכולם היו על ידי דרכים נפלאים שאם היה
עובר במעט רגע לא היה יוצא הדבר אל הפועל. בנות לוט
חשבו שהעולם נחרב, ועוד מעט היו יודעות כי רק סדום
ועמורה וגו' נחרבו. וכן ביהודה המלאך החזירו בדרך. וכן
בבועז עוד מעט ה' מת. וזה יסוד באמונת ביאת משיח,
שכשבוא הזמן לא יתעכב אפילו רגע מועט.

ילקוט מעם לועז - רות

**וירא יט, לב – לכה נשקה את אבינו יין
ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע**

**(תוכן: בנות לוט קבלו מאברהם שקודם משיח
יבקעו הרים ויפלו במים)**

א. ונחיה מאבינו זרע זה מלך המשיח שקבלו מלוט
אביהם ששמעו מאברהם שקודם משיח יבקעו הרים
ויפלו במים והיו סבורים בהפיכת סדום הוא הרים שבקעו
ועיירות נטבעו ומתו הרבה.

פירוש הרקוב

**(תוכן: אותו זרע זה מלך המשיח – מואב
במלואו בגי' ממנו יוציא משיח, ועוד רמזים בזה)**

א. ובמדרש ונחיה מאבינו זרע, בן אין כתיב כאן אלא
זרע אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואיזה זה מלך
המשיח, ולזה ותקרא את שמו מואב במלואו מ"ם וא"ו
אל"ף ב"ית בגימ' ממנו יוציא [ה]משיח, וכן גם כן בגימ'
התורה, ראויים לקבל התורה, וישמעאל מזרע חם אין ראוי
לקבל התורה ולזה קראה שמו מואב בא"ת ב"ש ית ש'
שכוונה ליפת ולשם, והקב"ה לא קפח שכרה ויצא ממנה
דוד שחשבה שאבד מין האדם יצא ממנו דוד גלגולו של
אדם כאז"ל, והצעירה זכתה גם כן למלכות ב"ד אלא לפי
שהבכירה הוא נתנה העצה זכתה לדוד שלא נפסקה ממנו
המלכות שנאמר כסאו כשמש נגדי, אבל הצעירה יצא
ממנה רחבעם שנחלקה מלכותו.

שפתי כהן

**(תוכן: דמיון מעשה בנות לוט ורות, ששניהם
בתחלת ימי פסח, ועוד רמזים בזה)**

א. לכה נשקה את אבינו יין ונח' מאבינו זרע, בב"ר (פ'
נ"א ח') איתא ר' תנחומא משום רבי ישמעאל ונח' מאבינו
זרע, ונח' מאבינו בן אין כתיב כאן אלא ונח' מאבינו זרע
אותו זרע שהוא בא ממקום אחר ואי זה זה מלך המשיח.
ורש"י מפרש זה מלך המשיח שבא מיהודה ורות ע"ש.
נמצא דכל כוונת בנות לוט ה' לשם שמים, כדי להוציא
הניצוץ של משיח שהי' טמון בלוט, וממנו בא רות המואבי'
ונשתלשל ממנה מלכות בית דוד עד משיח צדקנו.

והנה המעיין יראה דבר פלא מנפלאות התורה, דאותו
זמן שבנות לוט אמרו ונח' מאבינו זרע במערה ונתעברה
הבכירה מזה, הנה כמה שנים אח"כ אותו זמן ממש, נתעורר
אצל רות המואבי' לבוא בקהל השם, ובאותו זמן נתחדש
ההלכה מואבי ולא מואבית ומותרת היא לבוא בקהל.

דהנה מבואר במפרשים (עיין פנים יפות, תפארת
יהונתן, וכן בשקלא וטריא במד"ר פ מ"ח י"ב) דבאו
המלאכים ערב פסח, וא"כ יובאו שני המלאכים סדומה
בערב הוי זה ליל פסח, ובבוקר ט"ו ניסן כתוב וכמו השחר
עלה וגו' ואח"כ השמש יצא וגו' וה' המטיר על סדום גפרית
וגו', ועפ"י פשטות לפי"ז בלילה שלאחר החורבן דסדום,

◆ יום ראשון ט' מרחשון ◆

יח (א) וַיִּרְא אֱלֹהִים בְּאֵלֵי מַמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פְּתַח־הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם:

יושבין, שְׁנָאֵר: (תהלים פב) "אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת אֵל". פְּתַח־הָאֵהָל • לְרֵאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשׁוֹב, וַיִּכְנִסִּים בְּבֵיתוֹ. כְּחַם הַיּוֹם • (בי"ב פה) הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא חֲמָה מִנְּרַתִּיקָה, שְׁלֹא לְהִטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שְׂרָאָהוּ מִצְטַעַר שְׁלֹא הָיוּ אוֹרְחִים בְּאִים, הִבִּיא הַמְּלָאכִים עֲלָיו בְּדַמּוֹת אֲנָשִׁים.

כ"י • וַיִּרְא אֱלֹהִים • לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה. (כבא מציעא פו) אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינְא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה, וּבֹא הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְשָׂאֵל בְּשִׁלוֹמוֹ. בְּאֵלֵי מַמְרָא • הוּא שָׁנְתָן לוֹ עֲצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכָךְ נִגְלָה עֲלָיו בְּחֻלְקוֹ (כ"ה). יֹשֵׁב • (כ"ה) יֹשֵׁב כְּתִיב, בְּקֶשׁ לְעַמֵּד, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'שׁוֹב וְאֵנִי אֶעֱמֵד, וְאַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, שְׁעִתִּיד אֲנִי לְהַתִּיצֵב בְּעֵדַת הַדְּרָגִין וְהֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 84 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הַכְּנַסַת אוֹרְחִים בְּגִיל תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעָה

וּמִזֶּה הוֹרָאָה נִפְלְאָה בְּעַבּוּדַת הָאֲדָם לְקוֹנוֹ: גַּם מִי שֶׁכָּבַר עֵסֶק רַבּוֹת בְּקִירוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׂמִים, וּכְבָר רָאָה פְּרִי טוֹב בְּעַמְלוֹ, וַיְהוּדִים רַבִּים כָּבַר נִתְקַרְבוּ עֲלֵיָדוֹ, אִין לוֹ לְחֻשׁוֹב שְׂאוּלֵי יָכוֹל הוּא לְהַפְסִיק בְּזֶה לְרַגְעִים, וְ"לְנוּחַ" קָצַת מִעַבּוּדָתוֹ. אֲלֹא גַם אַחֲרֵי "תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעִים שְׁנִים" שֶׁל הַתַּעֲסָקוֹת בְּזֶה, עֲלָיו לְהַמְשִׁיךְ וּלְעַבּוֹד בְּזֶה בְּמִרְצֵן, וּלְחַפֵּשׂ אוּלַי יֵשׁ עוֹד יְהוּדֵי אֶחָד, שֶׁיִּכּוֹל לְקַרְבוֹ וּלְחַבְרוֹ לְאֲבִינוֹ שֶׁבְּשָׂמִים.

אֲבָרְהָם אָבִינוֹ עֵסֶק בְּפָרְסוֹם דָּבַר ה' לְבְרִיּוֹת בְּמִשְׁפָּךְ כֹּל שְׁנוֹתָיו, וְאַף בְּהִיוֹתוֹ בֶּן תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעִים שָׁנָה, בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ, יֹשֵׁב עַל פְּתַח הָאֵהָל לְרֵאוֹת אוּלַי יַעֲבֹר עוֹד אֲדָם אֶחָד שֶׁיִּכּוֹל לְהֶאֱכִילוֹ וּלְהַשְׁקוֹתוֹ וּלְפַעוֹל עֲלָיו לְבָרַךְ לְמִי שְׂאָמַר וְהָיָה הַעוֹלָם (עֵינֵי סוּטָה י, סע"א ואילך). כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתַחֲלִילַת פְּרָשְׁתָנוּ "וְהוּא יֹשֵׁב פְּתַח הָאֵהָל כְּחַם הַיּוֹם" (יח, א), וּפִירֵשׁ רַש"י שֶׁיֹּשֵׁב שָׁם "לְרֵאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשׁוֹב וַיִּכְנִסִּים לְבֵיתוֹ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ לך לך ח' מרחשון התשמ"מ)

עֲצָמוֹ. אֲבָל עֲקֻשׁוֹ, לְאַחֲרֵי שֶׁכָּבַר פְּעַל רַבּוֹת בְּמִשְׁפָּךְ חַיִּיו, וְהַעֲמִיד תְּלַמִּידִים וְתַלְמִידֵי תַלְמִידִים כו' - הוּא כָּבַר זָקֵן וְאִין לוֹ פֶּחַ, וְיֵמָּה נִזְכְּרוּ פְּתָאִם לְתַבַּע מִמֶּנּוּ לְשְׁנוֹת אֶת עֲצָמוֹ?!

הִנֵּה עַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִעֲנֵן הַנ"ל - שֶׁלְמִירוֹת שֶׁמִּדְבָר אִוֹדוֹת אֲבָרְהָם אָבִינוֹ, שֶׁכֹּל יָמָיו הָיָה בְּבַחֲיַת מְרַכְבָּה לְהַקְב"ה [שְׁהָרֵי] הַהָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַכְבָּה, וּבְמִצְבַּב כְּזֶה הָיוּ כֹּל יָמֵיהֶם (תַּנְיָא פֶּרֶק כג. שֶׁם פֶּרֶק לד), הִנֵּה בְּהִגְעוֹ לְגִיל תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעִים שָׁנָה, לְאַחֲרֵי כֹּל עַבּוּדָתוֹ בְּמִשְׁפָּךְ פְּמָה וְכַמָּה שְׁנִים, כּוֹלֵל "אֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה בְּחַרְוֹ" - בְּאִים וְאוֹמְרִים לוֹ שֶׁהוּא צָרִיף לְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ!

וּמִפְּנֵי שֶׁעֲנֵן זֶה בְּאֵר הַצְּמִח צֶדֶק' לְאֲדָמוֹ"ר נִשְׁמַתוֹ־עַדֵּן בְּהִיוֹתוֹ בֶּן ד' אוֹ ה' שְׁנִים - מוּבָן, שֶׁעֲנֵן זֶה שִׁיר לְהַבְנֵתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֶפְלוּ פְּשׁוּט שֶׁבְּפִשׁוּטִים,

יְדוּעַ סְפוּר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחַמֵי אֲדָמוֹ"ר נִשְׂאִי דוֹרְנוֹ (הַיּוֹם יוֹם ט' חֲשׁוֹן): בְּהִיוֹת אֲדָמוֹ"ר בְּבֵיתוֹ בֶּן ד' אוֹ ה' שְׁנִים, נִכְנַס אֵל זָקֵנוֹ הַצְּמִח צֶדֶק' בְּשִׁבְתָּ קֹדֶשׁ פְּרִשְׁת וַיִּרְא, וְהַתְּחִיל לְבַכּוֹת, בְּאָמְרוֹ: מִפְּנֵי מַה נִּרְאָה ה' אֵל אֲבָרְהָם אָבִינוֹ, וְלֵנוֹ אֵינוֹ נִרְאָה? וַיַּעֲנֵהוּ הַצְּמִח צֶדֶק': "אִז אֵי אִיד אֶ צְדִיק, צוֹ נִיין אוֹן נִינְצִיג יָאֵר, אִיז מוֹחֵלִיט אִז עַר דֶּאָרְף זִיף מֶל זִיין, אִיז עַר וְעוֹרֵט אִז דְּעַר אוֹיְבַעֲרִשְׁטֵעַר זָאָל זִיף בְּאוֹוִיִּיעֵן צוֹ אִים" (פֶּאָשֵׁר יְהוּדֵי צְדִיק, בְּהִיוֹתוֹ בֶּן תְּשׁוּעִים וְתִשְׁעִים שָׁנָה, בָּא לִידֵי הַחֻלְטָה לְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ, רֵאוּי הוּא לְכַר שֶׁהַקְב"ה יִתְגַּלֵּה אֵלָיו).

וְהַהוֹרָאָה מִזֶּה:

פֶּאָשֵׁר יְהוּדֵי טוֹעֵן מַה נִּזְכְּרוּ עֲקֻשׁוֹ לְבוֹא אֵלָיו בְּטַעֲנוֹת? בְּשִׁלְמָא אִם הָיוּ מְדַבְּרִים עִמּוֹ לְפָנָי וְכַמָּה שְׁנִים, פֶּאָשֵׁר כְּחוֹ הָיָה בְּמִתְנִיֵו - הִיְתָה אֶפְשָׁרוֹת שִׁשְׁנָה אֶת

ספורנו

נִרְאָה שֶׁם לְדַבֵּר עִם מִשָּׁה, אֲבָל הוֹפִיעַ שְׂכִינְתּוֹ לְקַבֵּל בְּרִית בְּנוֹ, בְּאָמְרוֹ "בִּינֵי וּבִינֵיכֶם.. לְדִרְתִּיכֶם" (לעיל יז, יא יב). וְאוּלַי בְּשִׁבְלֵי זֶה נִהְיָה לְהִכִּין פֶּסָא בְּעַת הַמִּילָה וּבְמִקְוָמָה. תוֹרַה ב

לְעִבְרָךְ בְּבְרִית" (דברים כט, ט יא). וּכְעֲנֵן "וַיִּבְרַת.. לְפָנָי ה'.. וַיַּעֲמֵד כָּל הָעָם בְּבְרִית" (מלכים ב כג, ג). וְנִרְאָה לְאֲבָרְהָם שֶׁהָיָה מוּבָן מִכָּלֵם לְאוֹתָהּ הַמְרַכָּבָה. וְכֵן עֲנֵן "וַיִּפְגְּשֶׁהוּ ה'" (שמות ד, כד), שְׁלֹא

יח (א) וַיִּרְא אֱלֹהִים בְּאֵלֵי מַמְרָא. כִּי שָׁם נִמּוֹל אֲבָרְהָם אִז, וְכָל בֵּיתוֹ נִמּוֹלוּ אִתּוֹ, שָׁם הוֹפִיעַ הָאֵל וְתַבְרַךְ שְׂכִינְתּוֹ לְעַמֵּד בְּבְרִית, כְּמִשְׁפָּט לְכָל כּוֹרְתֵי בְרִית, כְּעֲנֵן "אִתֶּם נֹצֵבִים וְכוּ"

הספר שבו נדפסה השיחה על-גבי ה"מדרך", ומזמן לזמן יעינו בדבר ויאמרו: אה, פמה נפלא ענין זה!... - לא זו היתה פונתו של אדמו"ר נשמתו-עדן בשאלתו, לא זו היתה הפנה של אדמו"ר ה'צמח צדק' בדברי תשובתו, ולא זו היתה הפנה של נשיא דורנו פאָשר ס'פר את הדבר וצוה לפרסמו בדפוס! - הפנה היתה כְּדִי שִׁילמדוּ מִזֶּה הוֹרָאָה בְּנוֹגַע לַפֶּעַל, וּכְפִתְגֵם הַיְדוּעַ: "טאפארו דא פלאחו" - הגרזן על העץ!

וגם ענין זה מתקבל בפשיטות יותר אצל ילד קטן - כי פאָשר אומרים לו שִׁשְׁנֵנוּ "עץ" וְשִׁשְׁנֵנוּ "גרזן", הרי הוא מבין בפשיטות שהפונה בזה היא - שתהיה פעלת הגרזן על העץ; מה-שאין-כן פאָשר מְדַבְּרִים עִם אָדָם מְבוֹגֵר - אֲזִי צְרִיכִים לְהַסְבִּיר לוֹ שֶׁתְּכַלִּית הַלְמוּד הוּא כְּדִי שִׁיבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה בַּפֶּעַל. ויהי-רצון שהדברים האמורים לעיל יפעלו את פעולתם.

שהרי נתן להסביר זאת אפילו ילד קטן! - ואדרבה: אצל ילד קטן מתקבל הדבר בפשיטות יתירה. ולכן, פאָשר ילד יהודי טוען ובוכה שרצונו שהקב"ה יתגלה אליו עכשו, "נאו", אומרים לו שעליו לעשות איזו פעלה בענין זה. כי לא יתכן שדבר זה יבוא מאליו! - מציינו אָמְנֵם שְׁחִזְקִיהוּ אָמַר "אני שוכב על מטתי", בְּסִמְכוֹ עַל הַקֶּבֶ"ה... אָבֵל: ענין זה הוא רק בְּנוֹגַע לְסִנְחָרִיב שְׁנִמְצָא מוֹחֵץ לִירוּשָׁלַיִם, מֵהֶ-שְׁאִין-כֵּן בְּנוֹגַע לְסִנְחָרִיב שֶׁבָּכַל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (יְצַר-הָרַע) - בְּהִכְרַח שֶׁתְּהִיָּה פְעוּלָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי!

והפעלה היא - למול את עצמו, לשנות את טבעו ורגילותו כו' כנ"ל בְּאֵרוּכָה. וכמדובר פמה פעמים שפאָשר שומעים מרבותינו נשיאינו סיפור מסים, ובפרט לאחרי שהסיפור נדפס ונתפרסם על-פי הוראתם - הרי פונת הדבר היא, לא כְּדִי שִׁיַּחֲיוּ אֶת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות נרד"ה עמוד 77 ואילך - מתוך לקראת שבת)

רפוי אברהם אבינו על-ידי הקב"ה

בפרשתנו).

והנה שלמות המצוה היא, פאָשר קיימה הוא בדרך הטבע ולא בדרך גס. וכמו כן הוא גם בהכנות למצוה, ובתוצאות דקיים המצוה שצריכות להיות על-פי טבע ולא בדרך גס. ולכן פאָשר נוצרים קשיים פתוצאה מקיים המצוה, אין לבטלם (או להחלישם) באפן בלתי טבעי, כי אז חסר בשלמות המצוה, אלא רק בדרך הטבע.

ולכן, יש לומר שרפוי ה' את אברהם אבינו ביום השלישי על-ידי המלאך רפאל היה באפן טבעי, שהרי בדרך הטבע משך זמן רפוי המילה הוא שלושה ימים, ולכן בקר ה' את אברהם רק ביום השלישי ולא קדם לזה, בכדי לרפאותו באפן טבעי.

ב' וְיִשְׂאָ עֵינָיו וַיִּרְא וְהָיָה וַיִּחַזַּא וְהָא תִּלְתָּא גְבָרִין (ג' גְּבָרִין) קְיָמִין עֲלוּהֵי וַיִּחַזַּא וַיִּרְהִט לְקַדְמוֹתֵיהוֹן מִתְרַע מִשְׁפָּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:

(ב) וַיִּשְׂאָ עֵינָיו וַיִּרְא וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נִצְבִּים עֲלָיו וַיִּרְא וַיִּרְץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה:

לך, שכן כל הפרשה הוא מזכירין בלשון רבים: ויאכלו, ויאמרו אליו, ובבשורה נאמר: "ויאמר שוב אשוב אליך", ובתפיכת סדום הוא אומר (לקמן ט):

כט"ו וְהָיָה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים • אֶחָד לְבָשָׂר אֶת שְׂרָה, וְאֶחָד לְהַפֹּךְ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שְׁאִין מִלְּאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחִיּוֹת (ב"ר). תדע

ספורנו

מפתח האהל. התחיל מן הפתח לרוץ לכבודם. פי הַרְיִוּוֹת לְדַבֵּר יוֹרָה עַל חִשְׁבוֹתָו בְּעֵינֵי הַמְּוֹדְרֵי אֱלֹהֵי, בְּעֵינֵי "וַיִּמְהַר מִשָּׂה וַיִּקְדַּ אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ" (שם לד, ט).

"להתאפק לכל הנצבים עליו" (להלן מה, א, וכמו "וכל העם נצב עליך" (שמות יח, ד). וַיִּרְץ לְקִרְאתָם. בְּטָרֵם יִקְרְבוּ לְדַבֵּר עִמּוֹ.

(ב) וַיִּשְׂאָ עֵינָיו. התכונן להסתכל. נִצְבִּים עֲלָיו. פּוֹנִים אֱלֹהֵי בְּמִמְתִּינִים לְדַבֵּר עִמּוֹ, בְּהִיוֹתוֹ פְּנוּי מִן הַמִּקְרָאָה הַנִּכְבְּדָת, כִּי הַמִּמְתִּינִים אֲצֵל אָדָם לְדַבֵּר עִמּוֹ יִקְרְאוּ "נִצְבִּים עֲלָיו", כְּמוֹ

שיעור יומי ליום ראשון ט' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת וירא לה

"כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכתי" (בי"ח). ורפאל, שרפא את אברהם, הלך משם להציל את לוט, הוא שגאמר: (לקמן ט) "ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על-נפשך", למדת שהאחד היה מציל. נצבים עליו. לפניו, כמו: (במדבר ב) "ועליו מטה מנשה", אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים. וירא. מהו "וירא", "וירא" ב' פעמים? הראשון כמשמעו, והשני

לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והבין שלא היו רוצים להטריחו, ואף-על-פי שיוצאים היו שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהראות שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם (כך הגרסא ברש"י ש"ן). (שם) כתיב "נצבים עליו", וכתיב "וירץ לקראתם"? כד תזוהו דתנה שרי ואסר, פרושו הימנו, מיד: "וירץ לקראתם".

~ נקודות משיחות קורש ~ (אגרות קדש כרך ב עמ' רכח)

(בבא מציעא פו, ב), שרפואת אברהם והצלת לוט אינן נחשבות לשתי שליחיות, כי "רפואה והצלה ענון אחד הוא". ולפי זה ניחא, שמלאך אחד יכול לעשות שתי שליחיות שאינן משתנות, וכן יתכן שיהיו בבעל-חי "שני פעלים" שאינם מנגזים.

שאינו מלאך אחד עושה שתי שליחיות (רש"י יח, ב) ב'לקוטי תורה' (אמור לו, ג) מביא סמוכין לקר מדברי הרמב"ם (הקדמה לפרוש המשניות): בעלי חיים... יש להם פעל אחד בלבד או שני פעלים. וקשה, שהרי הרמב"ם כתב גם "שני פעלים". ויש לבאר על-פי דברי התוספות

~ נקודות משיחות קורש ~ (על-פי שיחת ש"פ וירא, ח"י מרחשון, ה'תשמ"ט)

וקל-וחומר) בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון רוחני דהנשמה, על ידי הפצת התורה והיהדות, והפצת המעניות חוצה.

וזוהי ההוראה שלמדים מ"וירא אליו ה'" - "והחי יתן אל לבו" - שבכחו וביכולתו של כל אחד ואחת מישראל (בנו ובתו של אברהם אבינו) לזכות לגלוי ד"וירא אליו ה'", על ידי השתדלותו בהכנסת אורחים, מתחיל מההכנות לזה (וגמילות חסדים בכלל).

ויש לומר, שבנוגע להכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות מדגש יותר הגלוי ד"וירא אליו ה'":

ומזה מובן עד פמה צריכים להשתדל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים - דגמת הנהגתו של אברהם אבינו שחפש אחר אורחים, וכשראם, רץ לקראתם כו', והאכילם והשקם דברים משפחים ביותר, כמו "ג' לשונות בחדל", ועל-דרך זה צריך כל אחד ואחת מישראל להשתדל בהכנסת אורחים, מתוך זריזות, ובסבר פנים יפות וכו'.

בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בגשמיות - השיכות להגילוי ד"וירא אליו ה'", היא מצד פללות הענין דגמילות חסדים, שמפנין שגמל חסד לזולת, זוכה שהקב"ה יגמל לו חסד ויתגלה אליו.

והנה, כשם שהדברים אמורים בהכנסת אורחים וגמילות חסדים בנוגע למזון גשמי דהגוף - פן הוא גם (ובמקל-שכן

אבל בהכנסת אורחים וגמילות חסדים ברוחניות - השיכות להגילוי ד"וירא אליו ה'" היא באותו ענין עצמו, שהרי פעולתו בגמילות חסדים היא לקרב יהודי להקב"ה, ולכן זוכה אף הוא להתקרב יותר להקב"ה - "וירא אליו ה'".

(ג) ויאמר אדני אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר מעל עבדיך:

ג. ואמר יי אם פענ אשפחית רחמינן גדמך (כ"י בעיניך) לא כען תעבר מעל עבדיך:

לקראתם", האמירה קדם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר בן, כמו שפרשתי אצל: "לא ידון רוחי באדם", שנקתב אחר "ויולד נח", ואי אפשר לומר בן, אלא-אם-פן קדם גזרת ק"כ שנה, ושתי השונות ב'בראשית רבה'.

כ"י ויאמר אדני אם נא וגו'. לגדול שבהם אמר, וקראם בלם אדונים. ולגדול אמר: "אל נא תעבר", וכיון שלא יעבר הוא, יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול (שבועות לה). דבר אחר: קדש הוא, והיה אומר להקדוש-ברוך-הוא להמתין לו עד שירוצו ויכניס את האורחים, ואף-על-פי שכתוב אחר "וירץ

כל שלוח הממנהר להשיב שולחו דבר (על פי שמאל ב כד, ג). תורה ד

אותם לשלוחי איזה מלך. תורה ג (ג) אל נא תעבר. אתה, הראש בשליחות, אל נא תמנהר לעבר במנהג

כיה היה תארים נורא, באמרו "ומראהו כמראה מלאך אלהים נורא מאד" (שופטים י, ו) וקשב

(ד) יִקְחֵנָּה מֵעַטְמוֹם וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעַיִן:

דיסבון פֿען זעיר מֵיָא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכֶם וְאַסְתְּמִיכוּ תַּחוֹת אֵילָנָא:

וְהַקְפִּיד שְׁלֹא לְהִכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ (כ"מ פו), אָבֵל לוֹט שְׁלֹא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִינְה לְרַחֲצָה, שְׁנָאֲמַר: "וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם". תַּחַת הָעַיִן • תַּחַת הָאֵילָן.

כ"י • יִקְחֵנָּה • עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁלֵם לְבָנָיו עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, שְׁנָאֲמַר: (במדבר כ) "וַיִּרְם מִשָּׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע". וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם • פְּסוּבֹר שֶׁהֵם עֲרִבִים שְׁמִשְׁתַּחֲוִים לְאַבְרָם רַגְלֵיהֶם,

ה וְאַסְבִּי פִתָּא דְלַחְמָא וְסַעֲדוֹ וְסַעֲדוֹ לְבָכּוֹן בְּתַר כֵּן תַּעֲבְרוּ אַרְי עַל כֵּן עֲבַרְתוּן עַל עֲבָדְכוֹן וְאַמְרוּ כֵּן תַּעֲבִיד כְּמָא דִּי מַלְלָתָא:

(ה) וְאַקְחָה פִת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם אַחַר תַּעֲבְרוּ פִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

הַדְּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לְכַבֹּדִי. פִּי־עַל־כֵּן • כְּמוֹ 'עַל אֲשֶׁר', וְכֵן כָּל פִּי עַל כֵּן שְׁבַמְקָרָא: (לקמן יט) "פִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִי", (לקמן לג) "כִּי עַל־כֵּן רֵאִיתִי פְּנֵיךְ", (שם לח) "פִּי־עַל־כֵּן לֹא נִתְתִּיחָה", (במדבר י) "פִּי־עַל־כֵּן יִדְעָתָה חֲנֻתְנוּ".

כ"י • וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם • בַּתּוֹרָה, בְּנִבְיָאִים וּבְכַתוּבִים, מְצִינוּ - דְּפִתָּא סַעֲדָתָא דְלָבָא. בַּתּוֹרָה: "וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם", בְּנִבְיָאִים: (שופטים יט ה) "סַעֲד לְבָבְךָ פֶת לֶחֶם", בְּכַתוּבִים: (תהלים קד) "וְלֶחֶם לֵבָב אֲנוֹשׁ יִסַּעֲד". אָמַר רַבִּי חֵמָא: לְבַבְכֶם אֵין פְּתִיב כָּאֵן, אֲלֹא "לְבַבְכֶם", מַגִּיד שֶׁאֵין יֵצֵר הָרַע שׁוֹלֵט בְּמַלְאָכִים (כ"ה). אַחַר תַּעֲבְרוּ • אַחַר כֵּן תִּלְכוּ. פִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם • כִּי

וְאוֹחֵי אַבְרָהָם לְמַשְׁפָּנָא לֹות שְׂרָה וְאַמְרֵי אוֹחָא תְּלַת סָאִין קְמָחָא דְסַלְתָּא לְוִישֵׁי וְעַבְדֵי גְרִיִצָּן:

(ו) וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מְהֵרָא שְׁלֵשׁ סָאִים קָמַח סַלַת לְוִישֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:

כ"י • קָמַח סַלַת • סַלַת לְעוֹגוֹת, קָמַח לְעַמִּילָן שֶׁל טְבַחִים לְכַסוֹת אֶת הַקְּרָרָה, לְשֹׂאב אֶת הַזֵּהֻמָּה.

(ז) וְאַל־הִבָּקֵר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

ז וְלֹות תּוֹרֵי רֵהַט אַבְרָהָם וַדְּבַר בַּר תּוֹרֵי רַבִּיךָ וְטַב וַיְהִיב לְעוֹלָמָא וְאוֹחֵי לְמַעֲבַד יְתָה:

כ"י • בֶּן־בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב • ג' פָּרִים הָיוּ, כְּדִי לְהַאֲכִילָן ג' לְשׁוֹנוֹת בְּתַרְדֵּל (כ"מ פז). אֶל־הַנַּעַר • זֶה יִשְׁמַעְאֵל, לְחַנְכוּ בְּמִצְוֹת (כ"ה).

ח וְנָסִיב שְׁמֵן וְחֵלֶב וּבַר תּוֹרֵי דִי עֲבַד וַיְהִיב קְדָמִיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עַלְוִיהוֹן תַּחוֹת אֵילָנָא וְאַכְלוּ:

(ח) וַיִּקַּח חֵמָאָה וְחֵלֶב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעַיִן וַיֹּאכְלוּ:

פְּנִיּוֹ • וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה • אֲשֶׁר תִּקְּן. קָמָא קָמָא שְׁתַּקְּן, אֲמִטִי וְאַיְתִי קְמִיְהוּ. וַיֹּאכְלוּ • נִרְאוּ כְּמוֹ שְׂאֲכָלוּ, מִכָּאֵן שְׁלֹא יִשְׁנֶה אָדָם מִן הַמְּנַהֵג (כ"מ שס. ב"ח).

כ"י • וַיִּקַּח חֵמָאָה וְגו' • וְלֶחֶם לֹא הִבִּיא, לְפִי שְׁפָרְסָה שְׂרָה נָדָה, שְׁחִזֹר לָהּ אֶרֶץ כְּנָשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמָאת הַעֶסֶה (כ"מ שם) • חֵמָאָה • שְׁמֵן הַחֵלֶב שְׁקוֹלְטִין מֵעַל

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ג)

אָבֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת אַבְרָהָם, פִּעַל שִׁיחָה בְּהֵם אֲכִילַת אָדָם, וְהוּא הַמְּשַׁכַּת אוֹר חֲדָשׁ שְׁלֹמַעֲלָה מִהַעוֹלָמוֹת.

עַל־יְדֵי־זֶה שְׁאֲבָרְהֶם עֹמֵד עֲלֵיהֶם, פִּעַל שִׁיחָה בְּהֵם אֲכִילַת אָדָם, וְהִינוּ שְׁמַלְאָכִים מִצַּד עֲצָמִם הֵם בְּמִדְרַגַּת הַעוֹלָמוֹת,

(ה) כֵּן תַּעֲשֶׂה, וְלֹא תֵאָחֵר אוֹתְנוּ יוֹתֵר מִזֶּה, וְלִכְךָ "רֵץ" (פסוק ז) וְאַמְרֵי "מְהֵרָא" (פסוק ו). תוֹרָה ו

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לֵמָּה זֶה צָחֲקָה שָׂרָה
 לֵאמֹר הֲאֵף אִמְנָם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זִקְנָתִי:

כ"ט - האף אמנםם • הגם אמת אלד? • ואני זקנתי • שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה "ואדני זקן".

(יד) הַיִּפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת
 חַיָּה וְלִשְׂרָה בֵּן:

כ"ט - היפלא • כתרגומו: היתכפי, וכי שום דבר מפלא ומפךד ומכסה ממני מלעשות כרצוני? • למועד • לאתו מועד המיעד שקבעתי לך אתמל, למועד הזה בשנה האחרת.

♦ יום שני י' מרחשון ♦

(טו) וַתִּבְחַשׂ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא צָחֲקָתִי כִּי | יִרְאֶה
 וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחֲקָתִי:

כ"ט - כי נראה וגו' כי צחקת • הראשון משמש לשון 'דקא', הוא שנותן טעם לדבר: ותבכחש שרה, לפי שיראה. והשני משמש בלשון 'אלא': ויאמר לא כדבריך הוא, אלא צחקת, שאמרו רבותינו: 'כי משמש בארבע לשונות: אי, דלמא, אלא, דקא'.

(טז) וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סָדָם
 וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:

כ"ט - וישקפו • כל "השקפה" שבמקרא לרעה, חוץ מ"השקפה ממעון קדש" (דברים טו), שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת הרגז לרחמים. לשלחם • ללוותם, כסבור: אורחים הם.

(יז) וַיְהִי־הָאָמַר הַמְּכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי
 עֹשֶׂה:

כ"ט - המכסה אני • בתמיכה. אשר אני עשה • בסדום. לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתי. אני נתתי לו את הארץ הזאת, ותמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר: (לעיל ט) "גבול הכנעני מצידון וגו' באכה סדומה ועמורה וגו'". קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי? • עשה: עשה.

ספורנו

"הנה זה היה עון סדם אחותך, גאון שבעת להם ושלוח השקט היה לה ולבנותיה, ויד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טו, מט).
 ואברהם הלך.. וה' אמר. הוא היה מתעסק במצות גמילות חסדים ללוות את האורחים, "וה' אמר" שיגלה לו "למען אשר יצוה את בניו", באמרם זכרונם לברכה: שכר מצוה מצוה (אבות ד, ט).

(טו) כי יראה. לומר 'חטאתי', אבל הרהרה תשובה בלבה.
 ויאמר לא. שידע "כי לא איש אל ויכזב" (על פי במדבר כג, טו), ולא האמין לה בלל. תורה טו
 (טז) ויקמו משם האנשים. פנו מבית החסד.
 וישקיפו. השקפה לרעה.
 על פני סדם. שהיה הפך ביתו של אברהם, כמו שהעיד הנביא באמרו

אלישע (מלכים ב ד, טז), לא נבואה ושלחות האל יתברך. וחסבה שלא ישג זה בזקנים בכרכת שום נביא, כי אמנם להשיב הבהרות אחר הזקנה הרי הוא פתחית המתים, שלא תהיה זולתי במצות האל פרטית, או בתפלה משגת חן מאתו. תורה יג
 (יד) היפלא מה' דבר. שהמלאך לא אמר זה על צד ברכה, אבל דבר כמבשר בשמו. תורה טו

לט
(יח) וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהוָה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכְוֹ בְּכָל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:
יח וְאַבְרָהָם מְהוּה יְהוָה לְעַם סְגִי וְתַקִּיף
וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָה כָּל עַמְמֵי אֲרָעָא:

כ"ט - וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהוָה • מְדַרְשׁ אַגְדָּה: זְכַר צְדִיק לְבַרְכָּה, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ, בְּרָכוּ. וּפְשׁוּטוֹ: 'וְכִי מִמְּנוּ אֲנִי מַעֲלִים, וְהָרִי הוּא חֲכִיב לְפָנַי לְהִיּוֹת לְגוֹי גָדוֹל וְלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 42)

מְדַרְשׁ אַגְדָּה, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ בְּרָכוּ, שְׁנֹאמַר זְכַר צְדִיק לְבַרְכָּה (רש"י יח, יח) וּלְעִיל רִישׁ פְּרָשַׁת נַח פְּתַב "הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ סֵפֶר בְּשִׁבְחוֹ, שְׁנֹאמַר זְכַר צְדִיק לְבַרְכָּה", וְלֹא צִיָּן שֶׁזֶהוּ מְדַרְשׁ אַגְדָּה. וְיֵשׁ לומר, דְּהִנֵּה הַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁל "זְכַר צְדִיק לְבַרְכָּה" הוּא, שְׁפָאָשׁר מְזַכְּרִים צְדִיק וְשֶׁל לְשִׁבְחוֹ; וְלָכֵן נִקְטַ שֵׁם "שְׁנֹאמַר זְכַר צְדִיק לְבַרְכָּה". וְאֵלּוּ כָּאֵן כְּתַב שְׁפָאָשׁר מְזַכְּרִים צְדִיק וְשֶׁל לְבַרְכָּה, וּמְקוֹר פְּרוּשׁ זֶה הוּא בְּמְדַרְשׁ אַגְדָּה.

(יט) כִּי יִדְעֲתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עִלּוּ:
יט אַרְי גְּלִי גְדַמִּי (ג"י רמב"ן יְדַעְתָּנָה) בְּדִיל דִּי יִפְקֹד יְתָ בְּנוֹהֵי וְיִתְ אַנְשׁ בֵּיתָה בְּתַרוּהֵי וְיִטְרוּן אַרְחֹן דְּמִקְנֵן קְדָם יְיָ לְמַעַבְדִּי צְדָקָתָא וְדִינָא בְּדִיל אִיתִי יְיָ עַל אֲבְרָהָם יְתָ דְמַלְלַ עֲלוּהֵי:

כ"ט - כִּי יִדְעֲתִיו • לְשׁוֹן חֶפְזָה, כְּמוֹ: "מוֹדַע לְאִישָׁה", (שם א) "הֲלֹא בַעַז מְדַעְתָּנוּ", (שמות לג) "וְאֲדַעַף בְּשֵׁם". וְאָמַנְס, עִקַּר לְשׁוֹן כָּלֵם אִינוּ אֵלֶּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְּחַבֵּב אֶת הָאֲדָם מְקַרְבּוֹ אֲצֵלוֹ, וְיִוְדְעוּ וּמְכִירוּ. וְלָמָּה "יִדְעֲתִיו"? "לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ", לְפִי שֶׁהוּא מַצִּיחַ אֶת בְּנָיו עַל־י לְשׁוֹמֵר דְּרָכֵי. וְאִם תְּפַרְשֵׁהוּ כְּתַרְגוּמוֹ: יוֹדַע אֲנִי בּוֹ שֶׁיַּצִּיחַ אֶת בְּנָיו וְגו', אִין

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ש"פ וירא, כ"ף מרחשון התשל"ו)

וְהִנֵּה שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ דְּוְשִׁמְרוּ דְרָךְ הוּן' (הַמְּשַׁכֵּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (עֲבוּדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) יִשְׁנִם בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בְּמִשְׁפַּח כָּל הַדּוֹרוֹת. דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁכָּל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה הֵם נִצְחִיִּים, וּבִפְרָט הָעֲנִינִים דְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹת סִימָן וְנִתְיַנַּת כַּח לְבָנִים, הָרִי בְּנוֹגַע לְעִנְיָן זֶה

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סָדָם וְעַמְרָה בִּירְרָה וְחַטָּאתָם כִּי כִבְדָה מְאֹד:
כ וַיֹּאמֶר יְיָ קִבְּלַת דְּסָדוּם וְעַמְרָה אַרְי סְגִיאת וְחֻבְתָּהוֹן אַרְי תְּקִיפַת לְחָדָא:

ספורנו

הַמְּכַסֶּה אָנִי. רְאוּי שְׁלֹא לְכַסּוֹת מְאֲבָרְהֶם מִדַּת טוֹבִי, וְלְהוֹדִיעוֹ שְׁאִם דָּיָה בֵּין הַרְשָׁעִים אִיזָה מִנֵּן צְדִיקִים שְׁבוּ תַקְנוֹת תְּשׁוּבָה לְרַשָּׁעִים, הִיִּיתִי מִטָּה כְּלַפִּי חֶסֶד לְהִאָרִיף אֶפְלוּ לְרַשָּׁעִים, אוֹלֵי יִשׁוּבוּ, כִּי לֹא יִחַפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת (על פי יחזקאל יח, לב), וְשִׁמְבֻלִי אִין תַקְנוֹת תְּשׁוּבָה יַעֲשֵׂה בָם מִלְּשִׁפְט. תּוֹרָה יח
(יח) וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהוָה, וּבְהִיּוֹתוֹ לְנֶס עֲמִים רַבִּים, תְּהִיָּה תּוֹכַחְתּוֹ רַבַּת הַתּוֹעֲלָת. תּוֹרָה יט
(יט) כִּי יִדְעֲתִיו. מוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר. לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת בְּנָיו. וְכָל זֶה אָמַר הָאֵל יְתְבָרֵךְ לַעֲשׂוֹת "לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ" אֲבְרָהָם לְבָנָיו, בְּרִאוֹתוֹ גְּדַל חֶסְדָּיו גַּם לְרַשָּׁעִים, וּמִשְׁפָּטָיו נִגְדַּ הַבְּלָתִי שְׁבִים, וְ"שִׁמְרוּ (דֵּר ה) לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט". לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר

דְּבַר עֲלִיּוֹ. וְהַתְּכַלִּית הָאֲחֵרוֹן הַמִּכְּוֵן בְּזָה מֵאֵת הָאֵל יְתְבָרֵךְ הִיָּה לְהָבִיא עַל אֲבְרָהָם "אֶת אֲשֶׁר דְּבַר" בְּאָמְרו "לְהִיּוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים וְלְזוֹרְעַךְ אַחֲרֶיךָ" (לעיל יח, ז). תּוֹרָה כ
(כ) וַיֹּאמֶר ה'. אִזּוֹ הַתְּחִילָה הַנְּבוּאָה, שֶׁהִיא מְדַרְגָּה לְמַעְלָה מִן הַמְּרָאָה שֶׁהִיָּתָה בְּאָמְרו "וַיִּרְא אֱלֹי" (פסוק א). תּוֹרָה כא

או גְדֹלָה וְהוֹלָכָתָּ. אֲכַל זֶה טַעְמוֹ לְמַעַלְהָ בְרִי"ש,
לְפִי שְׁמֵתְרָגְמָם: גְדֹלָה כְּבֹר, כְּמוֹ שְׁפָרְשָׁתִי: (לעיל טו)
"וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה", (רות ב) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתְךָ".

כִּי-יֹאמַר ה' אֶל אַבְרָהָם, שְׁעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר,
שְׁלֵא יְכֹסֶה מִמֶּנּוּ. כִּי-רַבָּה • כָּל רַבָּה' שְׁבִמְקָרָא,
הַטַּעַם לְמַטָּה בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁהֵן מִתְרַגְמִין: גְדֹלָה,

(כא) אַרְדָּה-נָא וְאַרְאֶה הַבְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ •
כָּלָה וְאִם-לֹא אֲדַעָה:
כא אתגלי כען ואדון הכי קבלתהון דעלת
לקדמי עבדו אעבד עמהון גמירא (אם לא
תיבין) ואם תיבין לא אתפרע:

אֲכַלָּה אוֹתָן. וְכִיּוֹצֵא בוֹ מְצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: (שמות לג)
"וַעֲתָה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאֲדַעָה מָה אֲעֲשֶׂה-לָךְ".
וּלְפִיכֵן יֵשׁ הַפֶּסֶק נִקְדַּת פֶּסֶק, בֵּין "עָשׂוּ" לְ"כָלָה",
כְּדִי לְהַפְרִיד תְּבָה מִחֻבְרָתָהּ. וְרִבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ
"הַבְּצַעֲקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהֲרִיגוּהָ מִיָּתֵהּ מִשְׁנָה
עַל שְׁנֵתָנָה מְזוּן לְעָנִי, כַּמְפָּרֵשׁ בִּ'חֻלְק'.

כִּי-יֹאמַר אַרְדָּה-נָא • לְמַד לְדַיְנִים שְׁלֵא יִפְסְקוּ דִינֵי
נְפֹשׁוֹת אֲלֵא בְרֵאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שְׁפָרְשָׁתִי בְּפִרְשַׁת
הַפְּלָגָה. דְּבַר אַחֵר: "אַרְדָּה-נָא" לְסוּף מַעֲשִׂיָּהם.
הַבְּצַעֲקָתָהּ • שֶׁל מִדִּינָהּ. הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ • וְכֵן
עוֹמְדִים בְּמַרְדָּם, כָּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָהֶם. וְאִם לֹא יַעֲמְדוּ
בְּמַרְדָּם, אֲדַעָה מָה אֲעֲשֶׂה לְהַפְרַע מֵהֵן בִּיסוּרִין, וְלֹא

(כב) וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּלְכוּ סְדָמָה וְאַבְרָהָם
עוֹדְנָו עִמָּד לִפְנֵי יְהוָה:
כב ואתפניאו מתמן גבריא ואזלו לסדום
ואברהם עד כען משמש בצלו קדם יי:

"זַעֲקַת סָדֵם וְעַמְרָה כִּי רַבָּה", וְהִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'וְה'
עוֹדְנָו עִמָּד עַל אַבְרָהָם', אֲלֵא תְקוּן סוּפְרִים הוּא זֶה
(כ"ד) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן) •

כִּי-יֹאמַר מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים • מִמָּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לָגַם שָׁם.
וְאַבְרָהָם עוֹדְנָו עִמָּד לִפְנֵי ה' • וְהֵלֵא לֹא הֵלֵךְ לְעַמְד
לִפְנָיו, אֲלֵא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בָּא אֲצִלוֹ וְאָמַר לוֹ:

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צַדִּיק עִם-
רָשָׁע:
כג ויקרב אברהם ואמר הברגו תשיאי זכאה
עם חיבא:

וְלִתְפִלָּה. הֲאֵף תִּסְפָּה • הִגַּם תִּסְפָּה, וּלְתַרְגוּמָם שֶׁל
אוּנְקָלוֹס שֶׁתְּרַגְּמוֹ לְשׁוֹן רַגְזוֹ, כִּף פְּרוּשׁוֹ: הֲאֵף יִשְׂאָף
שִׁתְּסָפָה צַדִּיק עִם רָשָׁע.

כִּי-יֹאמַר אַבְרָהָם • מְצִינוּ הַגִּשָּׁה לְמִלְחָמָה: (ש"ב ב)
"וַיִּגַּשׁ יוֹאֵב וְגו'", הַגִּשָּׁה לְפִיּוֹס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוֹנָדָה",
וְהַגִּשָּׁה לְתַפְלָה: (מ"א יח) "וַיִּגַּשׁ אֵלָיָהוּ הַנְּבִיא", וְלִכְל
אֵלוֹ נִכְנַס (ס"א: גש) אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קָשׁוֹת, וּלְפִיּוֹס

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטר'שיחות כרך י. עמוד 55 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הַצֵּלַת נַפְשׁוֹת אֵף שִׁזָּה נִגְדַּ טַבְעוֹ

(ישעיה מא, ח), וּבְטַבְעוֹ הִיָּה בַעַל חֶסֶד, וְאִם כֵּן תְּמוּנָה, אֵיךְ
יִתְכַּן שִׁדְדֵר אַבְרָהָם קָשׁוֹת, וּבְפָרֵט לְהַקְבֵּ"ה?
אֲלֵא שְׁמֵזָה רוֹאִים עַד כַּמָּה צְרִיף הָאָדָם לְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַצֵּלַת

וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה
נִכְנַס אַבְרָהָם לְדַבֵּר קָשׁוֹת (יח, כג. ובפירוש רש"י)
דוּעָ שְׁמֵדְתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ הִיָּתֵה - "אַבְרָהָם אוֹהֵב"

ספורנו

יִמְנַע עֲצוּמוֹ מִן הַרְחָמִים (ברכות י, א). וְכֵן
בְּחֻבְרָתָהּ מִיָּתוֹת אָמְרוּ: מִחוּרִירִים אוֹתוֹ
אֲפִלוֹ אֲרַבַּע וְחֻמֵּשׁ פְּעָמִים, וּבְלִבְד
שִׁישׁ מִקְּשׁ בְּדִבְרֵיו (סנהדרין מד,
ג). תורה כג
(כג) הֲאֵף תִּסְפָּה צַדִּיק עִם רָשָׁע.
שְׁהִרֵי אֲמַרְתָּ "זַעֲקַת סָדֵם וְעַמְרָה כִּי
רַבָּה" (פסוק כ), כִּשְׁפֹט אֵת כָּל הַמָּקוֹם
עַל פִּי הָרֵב, לֹא כִשְׁפֹט אֲנִישֵׁי הָעִיר
הַחוּטָאִים בְּלִבְד. תורה כד

א, שְׁעִנְיָנוּ בְּלָכֶם, וְגַם זֶה נוֹדַע
בְּשִׁלְיחוֹת הַמַּלְאָכִים, שְׁנֹאֲמַר בוֹ "כָּל
הָעָם מִקְצָה" (להלן ט, ד) וְאִין
מְכַלִּים. תורה כב
(כב) וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים.. וְאַבְרָהָם
עוֹדְנָו עִמָּד. אֵף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְאָכִים
אֲשֶׁר שָׁלַח לְהַשְׁחִית כְּבָר הִגִּיעוּ
לְסָדוֹם, מְכַל מְקוֹם אַבְרָהָם עוֹדְנָו
עוֹמֵד לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וּלְלַמֵּד זְכוּת,
כְּאֲמָרָם וְכָרוּם לְבָרְכָהּ: אֲפִלוֹ חָרַב
חֲדָה מְנַחַת עַל צָנְאוֹ שֶׁל אָדָם, אֵל

(כא) אַרְדָּה נָא. אֵרֵד לְסוּף תְּבִלִּית
רָשָׁעִם, שֶׁהוּא מוֹכֵן לְצִאת מִרְעָה אֶל
רְעִיָּה, כְּעִנְיָן "הִבָּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם
שְׁפָתָם" (לעיל יא, ז) כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר
לְמַעַלָּה.
וְאַרְאֶה הַבְּצַעֲקָתָהּ. אֲרָאָה זֶה בַּפַּעַל
בְּהַתְגַּלוֹת לְבָם שִׁתְּקוּמָמוֹ עַל לוֹט
הַמִּתְגַּדֵּב, וְיִדְעוּ כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם כִּי לֹא
אֵל חֲסֵם הִיָּה הַעֲנֵשׁ הַגְּדוֹל.
עָשׂוּ כָלָה. עָשׂוּ כָלָם, שְׁאִין בִּינֵיהֶם
מוֹחָה, כְּמוֹ "כָּלָה גֵרֵשׁ יִגְרֵשׁ" (שמות יא,

מזא שיעור יומי ליום שני ' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת וירא

נפשות, דכשבא ענין של הצלת נפשות - הן הצלת אדם | להציל, אלא עליו לעשות כל מה שאפשר ולנסות כל
כפשוטה והן הצלת אדם ברוחניות - לידי האדם, אין לו | האפשרויות. ואפילו אם צריך לעשות דבר שהוא נגד
"לחשב חשבונות", ולעשות רק מה שהוא לפי כבודו | טבעו, עליו לעשותו כדי להציל את חברו מרדת שחת.

כדמאים אית חמשיין זכאין בגו קרתא | (כד) **אוּלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵת**
הברגו תשיצי ולא תשובוק לאתרא כדיל | **תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים**
חמשיין זכאין די בגוה: | **אשר בקרבה:**

כ"ט - **אוּלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים** • עשרה צדיקים לכל כרף וכרף, כי חמשה מקומות יש.

כה קושטא אנון דינך מלמעבד כפתגמא | (כה) **חַלְלָה לָךְ מַעֲשֵׂת | בְּדַבַּר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק**
הדיו לקטלא זכאה עם חביא ויהי זכאה | **עם־רשע והיה כצדיק פרשע חללה לך השפט**
כחביא קושטא אנון דינך דיין (ג"י הדיון) | **כל־הארץ לא יעשה משפט:**
כל ארעא לא (ג"י ברם) יעבד דינא:

כ"ט - **חַלְלָה לָךְ** • ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את | כ"ט - **חַלְלָה לָךְ** • לא הוא ולא פיוצא בו. **חַלְלָה לָךְ**
הרשעים, למה תמית הצדיקים? **חַלְלָה לָךְ** • חלין | לעולם הבא. **השפט כל־הארץ** • נקוד ב"ח"ף
הוא לך, יאמרו, כך הוא אמנותו: שוטף הכל, צדיקים | פת"ח ה"א של "השפט", לשון תמיהה, וכי מי
ורשעים. כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה. | שהוא שופט, לא יעשה משפט אמת?

כו ואמר יי אם אשכח בסדום חמשיין זכאין | (כו) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם חַמְשִׁים צְדִיקִים**
בגו קרתא ואשובוק לכל אתרא בדילהון: | **בתוך העיר ונשאתי לכל־המקום בעבורם:**

כ"ט - **אִם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם וְגו'** **לְכָל־הַמְּקוֹם** • לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטרופולין וחשובה מכלם, תלה | בה הכתוב.

כז ואנתב אברהם ואמר הא כען שריתי | (כז) **וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִהְיֵנָּה הוֹאֲלֹתִי לְדַבַּר**
למללא קדם יי ואנא עפר וקטם: | **אל־אדני ואנכי עפר ואפר:**

כ"ט - **וְאֵנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר** • וכבר הייתי ראוי להיות עפר על־ידי המלכים ואפר על־ידי נמרד, לולי רחמיך | אשר עמדו לי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 79 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ותור למען הזולת

ידוע שהקב"ה משלם שכר "מדה כנגד מדה" (ראה סוטה ת, | **וְאֵנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר:** (יח, כז)
ב ואילך), ואם־כן יש לעין במה "אפר פרה ועפר סוטה" הם | בשכר שאמר אברהם אבינו "וְאֵנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר", זכו בניו
מדה כנגד מדה לעבודתו של אברהם אבינו? | לשתי מצות, אפר פרה ועפר סוטה (סוטה ז, א)

ספורנו

בסדום, שהיא ראש לשאר הערים, | (כד) **האף תספה ולא תשא למקום.**
כאמרו "סדם ובגוֹתִיהָ" (יחזקאל טו, מז), | אף על פי שתספה ולא תשא לרשעים
ובה יקבצו נדיבי העם מכל שאר | בשביל הצדיקים,
הכרכים אשר בכפר. | **חַלְלָה לָךְ**.. **לְהַמִּית צְדִיק**, תורה כה
וְנִשְׂאֹתִי לְכָל הַמְּקוֹם. לא לצדיקים | (כה) **וְהָיָה כַצְדִּיק פְּרָשֵׁעַ**. מעתה
בלבד. תורה כו | למקרה, אם יקרה שימצא איהו צדיק
בתוך הרשעים. | (כו) **הֲנִהְיֵנָּה נָא הוֹאֲלֹתִי לְדַבַּר**. לשאל

נטמאים, מפל-מקום לא התחשבו הפהנים בזה, וכשהיה מישהו שהיה טמא למת, ותרו הפהנים ונטמאו כדי לטהר את חברם מטמאתו.

"עפר סוטה" - אף שמחיקת שמו של הקב"ה, רחמנא ליצלן, אין לה חלול ה' גדול מזה, הנה "לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה שמי שנכתב בקדשה ימחה על הפנים" (שבת קטז, א), דאף שמדובר על אשה שלא התנהגה בצניעות, מפל-מקום אמרה תורה למחוק שמו של הקב"ה "לעשות שלום בין איש לאשתו".

ויש לומר הבאור בזה:
 מצינו שעבודתו של אברהם אבינו היתה באפן ד"משים עצמו כשיריים" (ראה ראש השנה יז, ריש עמוד ב) בפני כל אחד ואחד. ועד שותר על כל עניניו ואפילו על "קבלת פני שכניה" בשביל מצות "הכנסת אורחים" (ראה שבת קכז, סוף עמוד א), ואף שהיו אורחים "ערביים" שמשפתחים לאבק רגליהם" (רש"י פרשתנו יח, ד).
 ובשכר זה זכה לשתי מצות:
 "אפר פרה" - אף ש"כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף"

כח מאים יחסרון תמשיין זכאין תמשא התחבל בתמשא ית כל קרתא ואמר לא אחבל אם אשפח תמן ארבעין וחמשא:

(כה) **אוֹלַי יִחַסְרוֹן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים חֲמִשָּׁה הַתְּשׁוּחִית בְּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם־אֲמַצָּא שָׁם אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה:**

כ"ה - התשחית בחמשה. והלא הן ט' לכל כפר, ואתה צדיקו של עולם, תצטרף עמם.

כט ואוסף עוד למללא קדמוהי ואמר מאים ישפחון תמן ארבעין ואמר לא אעבד גמרא בדיל ארבעין:

(כט) **וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלַי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעָבוֹר הָאֲרָבָעִים:**

כ"ט - אוֹלַי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים. וימלטו ד' הכרפים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או כ' יצילו ב' מהם, או י' יצילו אחד מהם.

ל ואמר לא כען יתקף קדם (נ"י רוגזא) דני ואמלל מאים ישפחון תמן תלתין ואמר לא אעבד גמרא אם אשפח תמן תלתין:

(ל) **וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֵאדְנִי וְאֶדְבַּרְהָ אוֹלַי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֲמַצָּא שָׁם שְׁלֹשִׁים:**

לא ואמר הא כען שריתי למללא קדם יי מאים ישפחון תמן עשרין ואמר לא אחבל בדיל עשרין:

(לא) **וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֲלֹתִי לְדַבֵּר אֶל־אֲדָנִי אוֹלַי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעָבוֹר הָעֶשְׂרִים:**

כ"א - הוֹאֲלֹתִי. רציתי, כמו: "ויואל משה".

לב ואמר לא כען יתקף קדם יי ואמלל כרם זמנא קדא מאים ישפחון תמן עשרא ואמר לא אחבל בדיל עשרא:

(לב) **וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַר לֵאדְנִי וְאֶדְבַּרְהָ אֶת־הַפַּעַם אוֹלַי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרֵה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעָבוֹר הָעֶשְׂרֵה:**

ספורנו

ויאמר לא אשחית. את החמישית. תורה כט (ל) לא אעשה. לא אעשה רעה כלל לשלש הערים הפחות חובות. תורה לא (לא-לב) לא אשחית בעבור

העיר. הודיעני אם הוא מספר קצוב אצלה שפחות מעשרה לכל כפר לא תהיה עדה מצלת. ולפי זה תשחית את העיר החמישית, היותר חובת, מבלי אין עדה מצלת' בשבילה.

הספק שהיה אצלי בענין המשפט האלהי. ואנכי עפר ואפר. ולא ירדתי עדן לטוף כננת דברי תשובתך. תורה כח (כח) התשחית בחמשה את כל

וַיֹּאמְרוּ לֹא • וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ: "בֶּן תַּעֲשֶׂה", מִכָּאן שֶׁמֶסְרִבִּין לִקְשָׁן וְאִין מִסְרִבִּין לְגִדּוּל (בראשית רבה) • כִּי	בְּרַחוּב גְּלִין • הָרִי כִּי מִשְׁמַשׁ בַּלְשׁוֹן אֶלְא, שְׁאָמְרוּ: 'לֹא נִסּוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֶלְא בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר גְּלִין'.

גִּזְאַתְקָף בְּהוֹן לַחְדָּא וְזָרוּ לְתַתָּה וְעָלוּ לְבֵיתָהּ וְעָבַד לְהוֹן מִשְׁתָּא וּפְטִיר אָפָא לְהוֹן וְאַכְלוּ:	(ג) וַיַּפְצְרֶבְכֶם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֵאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ:

כ"ט • וַיִּסְרוּ אֵלָיו • עָקְמוּ אֶת הַדְּרֹךְ לְצַד בֵּיתוֹ • וּמִצּוֹת אָפֶה • פֶּסַח הָיָה •

ד עד לא שכיבו ואנשי קרתא אנשי סדום אקיפו על ביתא מעולימא ועד סבא כל עמא מסופה:	(ד) טָרֵם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם נִסְבוּ עַל־הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד־זָקֶן כָּל־הָעָם מִקְצָה:

מקרא: "ואנשי העיר", אנשי רשע, נסבו על הבית. ועל שְׁהוּי רְשָׁעִים, נקראים: "אנשי סדום", כמו שאמר הַפְּתוּב: "ואנשי סדום רעים וחטאים". כָּל־הָעָם מִקְצָה • מִקְצָה הָעִיר עַד הַקְּצָה, שְׁאִין אֶחָד מֵהֶם מוֹחָה בְיָדָם, שְׁאִפְלוּ צַדִּיק אֶחָד אִין בְּהֶם.	כ"ט • טָרֵם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם • כִּךְ נִדְרַשׁ בִּיְבְרָאשִׁית רַבָּה: 'טָרֵם יִשְׁכְּבוּ, וְאֲנָשֵׁי הָעִיר' הָיָה בְּפִיָּהֶם שֶׁל מְלָאכִים, שְׁהוּי שׁוֹאֲלִים לְלוֹט: מַה טִיבָם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אָמַר לָהֶם: רַבָּם רְשָׁעִים. עוֹדָם מְדַבְּרִים בְּהֶם, "וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם וְגו'". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל

ה ויקרו ללוט ואמרו לה אן גבריא די אתו לותך ליליא אפקנון ונתנא ונדע יתהון:	(ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־ בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיָּאם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:

כ"ט • וְנִדְעָה אֹתָם • בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ" (בראשית רבה) •

ו וינפק לותהון לוט לתרעא ודשא אחד בתרוהי: וואמר בקעו קען אחי לא תבאישון:	(ו) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לוֹט הַפְּתָחַה וְהַדְּלַת סָגַר אַחֲרָיו: (ז) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אַחִי תִרְעוּ:

ח הא קען לי תרתין בנן די לא ידענון גבר אפק קען יתהון לותכוון ועיבדו להן כדתקון בעיניכוון לחוד לגבריא האלין לא תעבדון מדעם ארי על בן עלו בטלל שרותי:	(ח) הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָּאֵהֶנָּא אֶתְהוֹן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּפָטוּב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֶל־תַּעֲשׂוּ דְבָר כִּי־עַל־פִּנּוּ בָאוּ בְּצַל קִרְתִּי:

ק ונתתי, תרגום: בטלל שרותי. תרגום של קורה: שרותא.	כ"ט • הָאֵל • כְּמוֹ הָאֵלָה. כִּי־עַל־פִּנּוּ בָאוּ • כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לְכַבּוּדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצַל

ט ואמרו קרב להלא ואמרו חד אתא לאותוכא והא דין דינא קען נבאש לך מדילהון ותקיפו בגברא בלוט לחדא וקריבו למתבר דשא:	(ט) וַיֹּאמְרוּ גַּם־הֵלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּאֶל־לְגוּר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֵתָה נִרְעֵ לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשֹׁבֵר הַדְּלַת:

ספורנו

ג) מִשְׁתֶּה. קביעות סעודה על היין. בהיות היין אהוב אצלו, כמו שהוכיח סופו על תהלתו. אָבַל אַבְרָהָם לֹא עָשָׂה מִשְׁתֶּה, וּדְלִתִּי בְיוֹם הַגְּמֹל אֶת יָצִיחַ לְגִדּוּלֵי הַדּוֹר, שְׁהוּי מְרַגְלִים בְּכַךְ	בַּעַת שְׂמִחְתֶּם, כְּאִמְרָם וְכַרְוֹנָם לְבְרָכָה: קָמִי דְשִׁתִּי חֲמֵרָא חֲמֵרָא (סוטה י' א. תורה ד
ב) אוֹצִיָּאֵה נָא אֶתְהוֹן אֵלֵיכֶם. חֲשַׁב שִׁיקוּמוֹ "לְקַחֵי בְנֵי־יִי", וְקָאֻם שְׁאוֹן	בִּינֵיהֶם (על פי הושע י יח). תורה ט ט) גַּם־הֵלָאָה. מֵעַל הַפְּתַח וְנִשְׁבַּר הַדְּלַת.
ה) הָאֶחָד בָּא לְגוּר. הִישׁ גַּם אֶחָד שֶׁעָשָׂה כִּי. תורה י	ה) וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֵתָה נִרְעֵ לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׂוּ לְשֹׁבֵר הַדְּלַת:

כ"י • וַיֹּאמְרוּ גֹשְׁה־לָאָה • קָרַב לְהִלָּאָה, פְּלוּמְרָ: הִתְקַרַּב לְצַדִּיָּין וְהִתְרַחַק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כֹּל "הִלָּאָה" שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן רְחוּק, כְּמוֹ: (במדבר יז) "זָרָה הִלָּאָה", (שמואל א ט) "הִנֵּה הַחֲצִי מִמֶּךָ וְהִלָּאָה". "גֹּשְׁה־לָאָה", הַמְשִׁקָּה לְהִלָּן, בְּלִשׁוֹן לַע"ז טְרִיט"י דְנו"ש, וְדָבָר נִזְיָפָה הוּא, לֹמַר: 'אֵינְ אֲנֹ חוֹשְׁשִׁין לָךְ', וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה סה) "קָרַב אֵלַיךְ, אֶל־תַּגְּש־בִּי", וְכֵן: (ישעיה מט)

"גֹּשְׁה־לִי וְאִשְׁכְּהָ", הַמְשִׁקָּה לְצַדִּיָּין בְּעִבּוּרֵי וְאִשְׁבֵּי אֲצִלְךָ. אִתָּהּ מְלִיץ עַל הָאֲוֶרְחִין, אֵיךְ מְלֹאךְ לְכַף? עַל שְׁאֵמֵר לָהֶם עַל הַבְּנוֹת, אָמְרוּ לוֹ: "גֹּשְׁה־לָאָה", לְשׁוֹן נַחַת, וְעַל שְׁהִיָּה מְלִיץ עַל הָאֲוֶרְחִים, אָמְרוּ: "הָאֲחָד בְּא־לְגוֹר", אָדָם נִכְרִי יְחִידִי אִתָּהּ בִּינֵינוּ, שְׁבֹאֵת לְגוֹר: "וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט", וַנְּעִשִׂית מוֹכִיחַ אוֹתָנּוּ. הַדְּלֵת • דְּלַת הַסּוּכָכַת לְנַעַל וּלְפִתְחָהּ.

(י) וַיִּשְׁלַחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבַּיְתָה וְאֶת־הַדְּלֵת סָגְרוּ:

יֹאשִׁישׁוּ גְבְרֵיָא זֵת יְדִיהוֹן וְאִזְמִיאוּ זֵת לוֹט לְזוֹתְהוֹן לְבִיתָא וְזֵת דְּשֵׁא אָחְדוּ:

(יא) וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הֵפוּ בַּסְּנוּרִים מִקְטָן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:

יֹא זֵת גְּבְרֵיָא דִּי בְתַרְע בֵּיתָא מְחוּ בְּשִׁבְרֵיבְרֵיָא מְזַעְרָא וְעַד רַבָּא וְלֹאִיו לְאִשְׁכַּחַת תְּרַעָא:

כ"י • פֶּתַח • הוּא הַחֲלָל שֶׁכּוּ נִכְנָסִין וַיּוֹצְאִין. בַּסְּנוּרִים • מַכַּת עֲרוּן. מִקְטָן וְעַד־גְּדוֹל • (בראשית

רבה) הַקְטָנִים הִתְחִילוּ בְּעִבְרָה תְּחִלָּה, שְׁנֹאמְר: "מִנְעַר וְעַד זָקֵן", לְפִיכָף הִתְחִילָה הַפְּרָעָנוֹת מִמֶּה.

(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֹּה חֵתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם:

יב וַיֹּאמְרוּ גְבְרֵיָא לְלוֹט עוֹד מִן לָךְ הֵכָא חֵתָנָא וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל דִּי לָךְ בְּקָרְתָא אִפְיִן מִן אֶתְרָא:

כ"י • עַד מִי־לָךְ פֹּה • פְּשוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לָךְ עוֹד בְּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאֲשֶׁרְךָ וּבְנֹתֶיךָ שֶׁבְּבֵיתִי? חֵתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ • אִם יֵשׁ לָךְ חֵתָן, אוּ בָנִים וּבָנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם! • וּבְנֵיךָ • בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת.

ומְדַרְשׁ אַגְדָּה: "עוֹד", מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׁין נְכֻלָּה כְּזֹאת, מִי לָךְ פֶּתַחֹן פֹּה לְלַמֵּד סְגוּרָא עֲלֵיהֶם. שְׁכַל הַלְּיָלָה הִיָּה מְלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, קָרִי בֵּיה: 'מִי לָךְ פֹּה'.

(יג) כִּי־מִשְׁחַתִּים אָנְחָנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה צַעֲקַתְּם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחַנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ:

יג אַרְי מְחַבְּלִין אָנְחָנָא זֵת אֶתְרָא הֲדִין אַרְי סְגִיָּאת קְבֻלְתְּהוֹן קְדָם יי וְשִׁלְחָנָא יי לְחַבְּלוֹתָהּ:

(יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לִקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמִּצַּחַק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:

יד וְנִפְק לֹט וּמְלִיל עִם חֲתָנָוְהִי עִם סְבִי בְּנֵתָה וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אֶתְרָא הֲדִין אַרְי מְחַבְּל יי זֵת קְרַתָּא וְהִיָּה כַּמִּצַּחַךְ בְּעֵינֵי חֲתָנָוְהִי:

כ"י • חֲתָנָיו • שְׁתֵּי בְנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בְּעִיר. לִקְחֵי בְנֹתָיו • שְׂאוֹתָן שֶׁבְּבֵית אַרוּסוֹת לָהֶם.

(טו) וּכְמוֹ הַשְּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצוּ הַמְּלֹאכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסְפָּה בְּעֵון הָעִיר:

טו וְכַמְסַק צְפְרָא הוּא וְדִחִיקוּ מְלֹאכֵיָא בְּלוֹט לְמִימְרָ קוּם דְּבַר זֵת אִתְמַךְ זֵת פֶּרְתִּין בְּנֵתְךָ דְּאִשְׁתְּכֹן מְהִימְנָא עֲמָךְ דִּילְמָא תִּלְקִי בְּחוּבֵי קְרַתָּא:

ספורנו

(י) וְאֶת הַדְּלֵת סָגְרוּ. כְּדִי שִׁילְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח וּיְפָרְסְמוּ גְדָל רְשָׁעִים. תורה יא
(יא) וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח. אָף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְפִים בְּסְנוּרִים, טְרַחוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח כְּדִי לְשַׁבֵּר הַדְּלֵת, כְּאִמְרָם וְכַרְוֹנָם לְבְרָכָה: רְשָׁעִים אֲפֵלוּ עוֹמְדִים בְּפִתְחוֹ שֶׁל גֵּיהֶנָם אֵינָם חוֹזְרִים
בְּתוֹכָהּ (עֵרֹבֵן יט א). תורה יב
(יד) וַיֵּצֵא לוֹט. אַחַר שֶׁנִּלְאוּ וְהִלְכוּ לָהֶם. תורה טו
(טו) וַיֵּאֲצוּ. כְּדִי שִׁיְהִיָּה פְּרָעָנוֹתָם

כ"י • וַיֵּאֱמָרוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּדְחִיקוּ, מְהֵרָהוּ. הַנְּמַצָּאת • הַמְזַמְנֹת לךְ בְּפִית לְהַצִּילֶם. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה

יֵשׁ, וְזֶה יִשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא. תִּסְפָּה • תִּהְיֶה כְּלָה. עַד תָּם כָּל הַדּוֹר, מְתַרְגֵּם: עַד דְּסָף כָּל דָּרָא.

טז וַתִּתְעַבְבּ וַתִּתְקִיפוּ גְבֵרֵיא בִידָהּ וּבִידָא דְאַתְתָּהּ וּבִידָא תְרַתִּין בְּנֵתָהּ פְּרַחֵם (נ"י פד חס) י"י עֲלוּהִי וְאַפְקִיּוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִקְרָא לְמִרְתָּא:

(טז) וַיִּתְמַהֲמְהוּ | וַיִּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבִידֵי שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחִמְלַת יְהוָה עֲלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לְעִיר:

סדוּם, לְכֹךְ נֹאֲמַר: "וַיֹּאמֶר הַמַּלְט", וְלֹא נֹאֲמַר: 'וַיֹּאמְרוּ'.

כ"י • וַיִּתְמַהֲמְהוּ • כְּדִי לְהַצִּיל אֶת מְמוֹנֵו. וַיִּחְזִיקוּ • (כ"ד) אֶחָד מֵהֶם הָיָה שְׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וַחֲבָרוּ לְהַפְךָ

י"ו וַהֲוָא פַּד אִפִּיקוּ תַּהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשֵׁךָ לֹא תִסְתַּכִּי לְאַחֲרֵיךָ וְלֹא תִקּוּם בְּכָל מִישְׁרָא לְטוֹרָא אֲשֶׁתּוֹב דְּלִמָּא תִלְקִי:

(י"ו) וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְט עַל־נַפְשֵׁךָ אַל־תִּבְטֵא אַחֲרָיִךְ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכַל־הַפְּכָר הַהֵרָה הַמַּלְט פֶּן־תִּסְפָּה:

הָיָה שֵׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה", וְאַף־עַל־פִּי שְׁכַתּוֹב: "וַיֵּאֱהֵל אֲבָרָם וּגו'", אֶהְלִים הֶרְבֵּה הָיוּ לוֹ וּנְמַשְׁכוּ עַד חֲבָרוֹן. הַמַּלְט • לְשׁוֹן הַשְּׂמִטָּה, וְכֵן כָּל אֲמִלְטָה שֶׁבְּמִקְרָא, אֲשֶׁמוּצִי"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: (ישעיה סו) "וְהַמְלִיטָה זָכָר", שֶׁנֶּשְׂמַט הָעֶבֶר מִן הַרְחָם. (תהלים קכד) "כְּצַפֵּר נִמְלְטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכֹלוּ מַלְט מִשָּׂא", לְהַשְׂמִיט מִשָּׂא הַרְעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.

כ"י • הַמַּלְט עַל־נַפְשֵׁךָ • דִּינָךְ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת, אַל תַּחּוּס עַל הַמְמוֹן. אַל־תִּבְטֵא אַחֲרָיִךְ • אַתָּה הַרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבְזָכוֹת אֲבָרָהֶם אַתָּה נָצוּל, אֵינְךָ פְּדַאי לְרְאוֹת בְּפָרְעוֹתֶם וְאַתָּה נָצוּל. בְּכַל־הַפְּכָר • כִּפּוּר הַיִּדְרוֹן. הַהֵרָה הַמַּלְט • אֵצֶל אֲבָרָהֶם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּהָר, שֶׁנֹּאֲמַר: (לעיל י"ב) "וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הַהֵרָה", וְאַף עַכְשָׁו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֹּאֲמַר: (לעיל י"ג) "עַד הַמְקוֹם אֲשֶׁר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 190)

מִסְתַּבְּרָא שְׂמִי שֵׁיט בְּיָדוֹ לְמַחוֹת צְרִיף לְמַחוֹת. וְגַם פֶּשֶׁט הַפְּתוּבִים מוֹכִיחַ שְׂמוּגִיעַ עַל כִּף עֲנֵשׁ חֲמוּר, שֶׁלֹּכֵן הַצְרִף אֲבָרָהֶם לְבַקֵּשׁ "הַאֲף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע" (ולא בַקֵּשׁ רַק שֵׁיטָא הַקְבָּ"ה לְעִיר בְּזָכוֹת הַצְדִיקִים שֶׁבָּה).

אַתָּה הַרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם (רש"י י"ט, י"ז) וְקִשָּׁה, דְּהָרִי כְּתִיב "פֶּן תִּסְפָּה בַעֲזוֹן הָעִיר". וְיֵשׁ לֹמַר, שֶׁלוֹט הַרְשִׁיעַ עִם אֲנָשֵׁי סְדוּם בְּכֹף שֶׁלֹּא מִחָה בְּיָדָם (ועינן רש"י לעיל פְּסוּק ד: שְׂאִין אֶחָד מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאַפְלוּ צְדִיק אֶחָד אִין בְּהֶם). דְּהֵנָּה,

יח וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן כְּבַעוּ כַעֲזוֹ רַבּוּנִי (נ"י י"ז):

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲרֵנִי:

אַל־נָא • אַל נָא תֹאמְרוּ אֵלַי לְהַמְלִט הַהֵרָה. נָא • לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה.

כ"י • אַל־נָא אֲרֵנִי • (שבועות לה) רַבּוּתֵינוּ אֶמְרוּ: שֵׁם זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֹּאֲמַר בּוֹ: "לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי", מִי שֵׁיט בְּיָדוֹ לְהַמִּית וּלְהַחֲיוֹת, וְתַרְגּוּמוֹ: 'כְּבַעוּ כַעֲזוֹ ה'".

יט הָאֵל כַּעֲזוֹ אֲשַׁפַּח עַבְדֶּךָ וְחִמִּין קְדָמְךָ וְאַסְגִּיתָא טִיבּוּתְךָ דִּי עַבְדְּךָ עִמִּי לְקִנְיָא יְתֵי נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אֲנָא יָכִיל לְאַשְׁתּוּבָא לְטוֹרָא דִּילְמָא תַּעֲרַעֲנִי בְּשִׂמְתָא וְאַיְמוֹת:

(יט) הִנֵּה־נָא מִצָּא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתִּגְדַּל חֲסִדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִט הַהֵרָה פֶּן־תִּדְבַקְנִי הַרְעָה וּמָתִי:

ספורנו

אַלָּא מִצַּד עֲצֵלָה וְנַפְשׁ נִבְהָלָה. תוֹרָה י"ז (י"ז) אַל תִּבְטֵא אַחֲרָיִךְ. כִּי הַרְעָה תִתְפַּשֵּׁט עֲדִיךָ בְּמַהֲלַכַת אַחֲרָיִךְ וְלֹא תוֹיָקָךְ, אֲבָל אִם תִּתְעַבֵּב לְהַבִּיט, תִּדְבַּק בָּךְ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה לְאַשְׁתּוֹ, כְּאֶמְרוּ "וְתוֹהִי נְצִיב מְלַח" (להלן פְּסוּק כ"ו). תוֹרָה י"ח

שֶׁבְזָכוֹת אֲבָרָהֶם הָיָה נִמְלֵט, כְּאֶמְרוּ "וַיִּזְכַּר אֱלֹהִים אֶת אֲבָרָהֶם, וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה" (להלן פְּסוּק כ"ט), הֵנָּה פִּינּוֹן שֶׁהָיָה מֵאַחַר וַיִּתְעַבֵּב אַחַר אֲזָהָרַת הַמַּלְאָכִים, הָיָה רְאוּי לְהִיּוֹת נִסְפָּה, אֲבָל הָיְתָה הַחֲמִלָה עֲלָיו, כִּי לֹא בְּמִרְדּוֹ וְלֹא בְּמַעַל הָיָה עַבּוּבוֹ,

בְּוִרְיַחַת הַשְּׂמִשׁ, אֲלֵהֵיהֶם הַגְּדוּל, כְּאֶמְרָם וְזָרוּנָם לְבָרְכָהּ: בְּשַׁעַה שֶׁהַחֲמָה זוֹרַחַת וְכָל מַלְכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב מִנִּיחִין כְּתַרְיָהוֹן בְּרִאשֵׁיהֶם וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים לְחִמָּה, מִיָּד פּוֹעֵט הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (ברכות ז, א). תוֹרָה טו (טז) בְּחִמְלַת ה' עָלָיו. אַף עַל פִּי

כ"ט"א (י"א) "באת אלי להזכיר את עוני", עד שלא באת אצלי הנה הקדוש-ברוך-הוא רואה מעשי ומעשה בני עמי, ואני צדקת בניניהם. ומשכבת אצלי - לפי מעשיך, אני כרשע. וכן אמרה הצרפת לאלהיה:

כ"ט"א פן-תדבקני הרעה • כשהייתי אצל אנשי סדום, הנה הקדוש-ברוך-הוא רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאתאבא אצל צדיק, אני כרשע. וכן אמרה הצרפת לאלהיה:

כ"הא כען קרמא הדא קריבא למעירוק לתמן והיא זעירא אשתוב כען תמן הלא זעירא היא ותתקום נפשי:

(כ) הנה-נא העיר הזאת קרבה לנום שמה והוא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי:

ע', הרי קס"א. תן להם מ"ח הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרבה סדום, הנה אברהם בן צ"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, וצוער אברהם ושיבתה אחרי ישיבת סדום וחרבותיה שנה אחת. הוא שנאמר: "אמלטה נא", נא, בגימטריא נ"א. הלא מצער הוא • והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה. ותחי נפשי • בה, זהו מדרשו. וכשוטו של מקרא: הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה.

כ"ט"א העיר הזאת קרבה • (שבת ט) קרובה ושיבתה, נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדן, ומה היא קריבתה? מדור הפלגה, שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד כאן נ"ב שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם. כיצד? פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשורוג עד שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי צ"א, ומשם עד שנולד אברהם

♦ יום רביעי י"ב מרחשון ♦

כ"א ואמר לה הא נסיבית אפך אף לפתגמא הדין בדיל דלא למהפך ית קרמא דבעיתא עלה:

(כא) ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם לדבר הנה לבלתי הפכי את-העיר אשר דברת:

כ"מו: "עד בואי", "אחרי ראי", (ירמיה לא) "מדי דברי בו".

כ"ט"א גם לדבר הנה • לא היך שאתה נצול, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך. הפכי הופך אני,

כ"ב אחי לאשתוב תמן ארי לא אפול למעבד פתגמא עד מיתך לתמן על כן קרא שמא דקרמא צוער:

(כב) מהר המלטה שמה פי לא אוכל לעשות דבר עד-באת שמה על-כן קרא שם-העיר צוער:

יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד. על-כן קרא שם-העיר צוער • על שם: "והיא מצער".

כ"ט"א פי לא אוכל לעשות • זהו ענשן של מלאכים, על שאמרו: "כי משחיתים אנחנו", ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא יזו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן. פי לא אוכל • לשון

כ"ג שמשא נפק על ארעא ולוט על לצוער:

(כג) השמש יצא על-הארץ ולוט בא צערה:

כ"ד ויז אמטר על סדום ועל עמורה גפריתא ואשתא מן קדם יי מן שמיא:

(כד) ויהוה המטיר על-סדם ועל-עמורה גפרית ואש מאת יהוה מן-השמים:

שנאמר: "ויכמו השחר עלה", שעה שהלכנה עומדת בקריע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה

כ"ט"א וה' המטיר • כל מקום שנאמר: "וה'" הוא ובית דינו. המטיר על סדם • בעלות השחר, כמו

וְלֹא אָמַר: 'נָשִׂי'. וְכֵן אָמַר דָּוִד: (מלכים א' א) "קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם", וְלֹא אָמַר: 'מַעַבְדֵי'. וְכֵן אֲחַשְׁרוּשׁ אָמַר: "בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ", וְלֹא אָמַר: 'בְּשֵׁמִי'. אֵף כֵּאֵן אָמַר: "מֵאֵת ה'", וְלֹא אָמַר 'מֵאֵתוֹ'. מִן הַשָּׁמַיִם • וְהוּא שֶׁאֵמַר הַכְּתוּב: (איוב ל"ח) "כִּי בָּם יִדִּין עַמִּים וְגו'". כְּשֶׁבֵּא לְיִסַּר הַכְּרִיּוֹת, מְבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְסֻדּוֹם, וְכִשְׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן מִן הַשָּׁמַיִם: (שמות טו) "הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם".

וּמָהּ לְלַבְנָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אִם אֶפְרַע מָהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לַבְּנָה אוֹמְרִים: 'אֵלֹהֵי הָיָה בְּלִילָה, כְּשֶׁהִלְבְּנָה מוֹשְׁלֵת, לֹא הִינּוּ חֲרָבִים'. וְאִם אֶפְרַע מָהֶם בְּלִילָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחַמָּה אוֹמְרִים: 'אֵלֹהֵי הָיָה בַּיּוֹם, כְּשֶׁהַחַמָּה מוֹשְׁלֵת, לֹא הִינּוּ חֲרָבִים', לְכַף קְתִיב: "וּכְמוֹ הַשֶּׁחַר עֲלֶיהָ", וְנִפְרַע מָהֶם בְּשַׁעַה שֶׁהַחַמָּה וְהַלְבְּנָה מוֹשְׁלִים. הַמְטִיר וְגו' גְּפָרִית וְאֵשׁ • בְּתַחֲלָה מְטֵר, וְנִעְשָׂה גְּפָרִית וְאֵשׁ • (מכילתא בשלח) • מֵאֵת ה' • דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ "נָשִׂי לְמֶךְ",

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת-הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל-הַכְּפָר וְאֶת כָּל-יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה:

כ"ט • וַיַּהֲפֹךְ אֶת-הָעָרִים וְגו' • אַרְבַּעַתָּן יוֹשְׁבוֹת בְּסֻלַּע אַחַד, וַהֲפָכֵן מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, שְׁנֹאֲמַר: (איוב כ"ח) "בַּחֲלָמִישׁ שֶׁלַח יָדוֹ וְגו'".

(כו) וַתִּבַּט אֶשְׁתּוֹ מֵאֲחֵרָיו וַתְּהִי נָצִיב מִלַּח:

כ"ט • וַתִּבַּט אֶשְׁתּוֹ מֵאֲחֵרָיו • מֵאֲחֵרָיו שֶׁל לוֹט. וַתְּהִי נָצִיב מִלַּח • (כ"ד) בְּמִלַּח חֲטָאָה וּבְמִלַּח לְקַתָּה. אָמַר לָהּ: 'תְּנִי מַעֲט מִלַּח לְאוֹרְחִים הַלְלוּ', אָמְרָה לוֹ: 'אֵף הַמְנַהֵג הֵרַע הַזֶּה, אֵתָהּ כָּאֵל הַנְּהַיֵּג בְּמִקּוֹם הַזֶּה? •

(כז) וַיִּשְׁכַּם אֲבָרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-עָמַד שֵׁם אֶת-פְּנֵי יְהוָה:

(כח) וַיִּשְׁקֹף עַל-פְּנֵי סָדֵם וְעַמּוּזָה וְעַל כָּל-פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּפָר וַיִּרְא וַהֲנִיחָה עֲלָהּ קִיטֵר הָאֶרֶץ כִּיטֵר הַכְּבָשָׂן:

כ"ט • קִיטֵר • תַּמּוּר שֶׁל עֵשֶׂן, שׁוּר"א בְּלַע"ז. הַכְּבָשָׂן • חֲפִירָה שֶׁשׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל 'כְּבָשָׂן' שֶׁבַתּוֹרָה.

(כט) וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת-עָרֵי הַכְּפָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-אֲבָרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת-לוֹט מִתּוֹךְ הַהַפְּכָה בַּהֲפֹךְ אֶת-הָעָרִים אֲשֶׁר-יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:

ספורנו

וַיִּרְא וַהֲנִיחָה עֲלָהּ קִיטֵר הָאֶרֶץ. וּבָבֶן רָאָה שְׂאִין עוֹד לְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם. תוֹרָה כ"ט
(כט) מִתּוֹךְ הַהַפְּכָה בַּהֲפֹךְ אֶת הָעָרִים. בְּהִיּוֹת שְׁנַמְלֵט בְּנֻכּוֹת אֲבָרָהָם "מִתּוֹךְ הַהַפְּכָה", בְּעוֹד שֶׁהָיָה הָאֵל יִתְבָּרַךְ הוֹפֵךְ אֶת הָעָרִים קִדְּם שְׂצָא לוֹט מִכָּל הַכְּפָר, וְלֹאָה לֹא הָיָה זוֹכֵה

(כז) אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שֵׁם אֶת פְּנֵי ה'. אֵל הַמָּקוֹם שֶׁלּוֹהַ שֵׁם אֶת הַמְּלֹאכִים, כִּי שֵׁם הָיְתָה עֲלָיו יָד ה', וְזוֹה כִּי חָשַׁב לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, אֲחֵרֵי שֶׁלֹּא מִצָּא לָהֶם זְכוּת בְּדִין. תוֹרָה כ"ח
(כח) וַיִּשְׁקֹף. הִשְׁקֵפַת אֵיבָה עַל רַב רִשְׁעִים.

(כח) וַיַּהֲפֹךְ. שְׁנִיפָף הָאֶרֶץ הֵיחָא וַיּוֹשְׁבֵיהָ לְטַבַּע גְּפָרִית וְאֵשׁ, כְּמוֹ "הַפֶּךְ אֶת מִימֵיהֶם לְדָם" (תהלים ק"ה, כ"ט), וּבָהֶם נִהְפֶּךְ לְטַבַּע מִלַּח אוֹתוֹ הַטַּל שֶׁעֲלָה קִדְּם הַזֵּרִיחָה, כְּאָמְרוֹ גְּפָרִית וּמִלַּח שֶׁרָפָה כָּל אֲרָצָה" (דברים כ"ט, כ"ב), כְּמִשְׁפֵּט כָּל לַחּוֹת תְּפַל מְעַרְב עִם חֲלָקִים שְׂרוּפִים. תוֹרָה כ"ו

שיעור יומי ליום רביעי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת וירא מט

על שָׁרָה: "אֲחֹתִי הִיא", וְלֹא גֵלָה הַדָּבָר, שֶׁהִיא חֵס עָלָיו. לְפִיכָף, חֵס הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עָלָיו.

כִּי־יִזְכָּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבֹרָהּם • (כ"ה) מֵהוּ זְכִירָתוֹ שֶׁל אֲבֹרָהּם עַל לוֹט? נִזְכָּר שֶׁהִיא לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל אֲבֹרָהּם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אֲבֹרָהּם בְּמִצְרַיִם

לוֹסְלֵק לוֹט מִצּוֹעֵר וִיתֵב בְּטוּרָא וִיתְרִיץ בְּנִתָּה עִמָּה אַרְי דְּחִיל לְמִתֵּב בְּצוֹעֵר וִיתֵב בְּמַעְרְמָא הוּא וִיתְרִיץ בְּנִתָּה:

(ג) וַיַּעַל לֹט מִצּוֹעֵר וַיֵּשֶׁב בְּהַר וּשְׁתֵי בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשֶׁבֶת בְּצוֹעֵר וַיֵּשֶׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵי בָנָתָיו:

כִּי־יָרָא לְשֶׁבֶת בְּצוֹעֵר • לְפִי שֶׁהִיא קְרוּבָה לְסָדוּם.

לֹא וְאִמְרַת רַבְתָּא לְזַעְרָתָא אַבּוּנָא סִיב וּגְבַר לִית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוּרַח כֹּל אַרְעָא:

(א) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בְּאַרְצָן לָבוֹא עָלֵינוּ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:

כִּי־אָבִינוּ זָקֵן • וְאִם לֹא עֲכָשׁוּ, אֵימְתִי? שְׁמָא יָמוּת, אוּ יִפְסַק מִלְּהוֹלִיד. וְאִישׁ אֵין בְּאַרְצָן • סְבוּרוֹת הֵיוּ שְׁכָל הָעוֹלָם נִחְרַב כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל (בראשית רבה).

לֵב אִיתָא נְשָׁקִי יַת אַבּוּנָא חֲמָרָא וְנִשְׁכּוּב עִמָּה וְנִקְרַם מְאַבּוּנָא בְּנִין:

(ב) לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אָבִינוּ יוֹן וְנִשְׁכַּבְהָ עִמּוֹ וְנִחִיָּה מֵאָבִינוּ זָרַע:

לֵג וְאַשְׁקִיאָה יַת אַבּוּהֵן חֲמָרָא בְּלִילִיָּא הוּא וְעֵלַת רַבְתָּא וְשָׁכִיבָא עִם אַבּוּהָא וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכַּבְהָ וּבְקִימָה:

(ג) וַתִּשְׁקִין אֶת־אֲבִיהֶן יוֹן בְּלִילָה הוּא וַתֵּבֵא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִימָה:

הַכְּתוּב בְּמִפְרָשׁ. וּבְקוּמָה • שֶׁל בְּכִירָה נִקּוּד, (תרי קאלו נכתב ובקומה) לומר שֶׁבְּקוּמָה יָדַע, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נִשְׁמַר לִיל שְׁנֵי מְלֻשְׁתוֹת. (אמר רבי לוי: יָכַל מִי שֶׁהוּא לְהוֹט אַחַר בְּלִמוּס שֶׁל עֲרִיּוֹת, לְסוּף מְאֻכְלִים אוֹתוֹ מִבְּשׂוֹר).

כִּי־וַתִּשְׁקִין וְגו' • יוֹן נִזְדַּמֵּן לְהֵן בְּמַעְרָה, לְהוֹצִיא מֵהֵן שְׁתֵי אֲמוֹת. וַתִּשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ • וּבְצַעֲרִיהָ כְּתִיב: "וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ". צַעֲרָה, לְפִי שֶׁלֹּא פִתְחָה בְּזָנוּת, אֲלֹא אַחֻוּתָהּ לְמַדְתָּהּ, חֲסוּף עָלֶיהָ הַכְּתוּב וְלֹא פָּרַשׁ גְּנוּתָהּ. אֲבָל בְּכִירָה, שֶׁפִּתְחָה בְּזָנוּת, פָּרַסְמָה

לִד וְהוּא בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וְאִמְרַת רַבְתָּא לְזַעְרָתָא הָא שְׁכִיבִית רַמְשָׁא עִם אַבָּא נִשְׁקָנָה חֲמָרָא אֶף בְּלִילִיָּא וְעוּלֵי שְׁכִיבֵי עִמָּה וְנִקְרַם מְאַבּוּנָא בְּנִין:

(ד) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שִׁכַּבְתִּי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁלָנּוּ יוֹן גַּם־הַלִּילָה וּבָאִי שְׁכַבִּי עִמּוֹ וְנִחִיָּה מֵאָבִינוּ זָרַע:

ספורנו

נָדוּד אֵל אַרְץ אַחֲרַת. וְאִישׁ אֵין בְּאַרְצָן לָבוֹא עָלֵינוּ. אֵין אִישׁ בְּזָה הַגְּלִיל רָאוּי לָבוֹא עָלֵינוּ. בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ. שֶׁהַמְּנַהֵג הוּא שְׁלֹא תִנְשָׂא הָאִשָּׁה אֶלָּא לְהַגִּיב לָהּ. תורה לב

הַהִפְכָּה גַם בְּצַעֲרָה. תורה ל (ל) וַיֵּשֶׁב בְּהַר. כִּי חָשַׁב שֶׁהַהִפְכָּה תִתְפַּשֵּׁט בְּכָל הַכֹּפֵר עַד הַהָר, כְּמוֹ שֶׁהוּרָה הַמְּלֶאךָ בְּאִמְרוֹ "הַהָרָה הַמְּלֶאכֶת" (לעיל פסוק יז). תורה לא (לא) אָבִינוּ זָקֵן. וְלֹא יִתְאַמֵּץ לְהַרְחִיק

בְּשׁוּם פְּנִים, אַחֲרֵי שֶׁלֹּא נִמְלַט קֶדֶם הַתְּחֵלֶת הַפְּרָעָנוּת בְּעֲצֵלוֹתוֹ בְּאִמְרוֹ "וַיִּתְמַקְּמָה" (פסוק טז). לְפִיכָף יָרָא לְשֶׁבֶת בְּצַעֲרָה, כִּי חָשַׁב שֶׁהַהִפְכָּה תִמְתֵּן גַּם לְצַעֲרָה עַד שִׁימְלֹט הוּא מִמְּנַה בְּזִכּוֹת אֲבֹרָהּם, וְשֶׁאֲחֲרֵי צֵאתוֹ מִשֵּׁם תִתְפַּשֵּׁט

לה ואֲשַׁקֵּיָאָה אֶף בְּלִילָיָה הֵהוּא יַת אַבְוֵהֶן חֲמָרָא וְקָמַת זְעָרְתָא וּשְׂכִיבַת עִמָּה וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְקִימָהּ :

לו ועדיאן פרתין בנת לוט מאבויהן :

(לה) וַתִּשְׁקֹן גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יִין וַתִּקֶּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִמָּהּ :

(לו) וַתַּהְרִין שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן :

כז"י • אף-על-פי שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוציאו ערוֹתן (ספרים אחרים: עדימן) לחוץ, ונתעברו מביאה ראשונה.

לו וילידת רבֵתא בר וקרת שמה מואב הוא אבוייהו דמואבא עד יומא דין :

(לו) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אָבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם :

כס"י • מואב • זו שלא היתה צנועה פרסמה שמאביה הוא, אכל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שֶׁכַר בימי משה, שִׁנְאָמַר בְּכַנֵּי עֲמוֹן : (דברים ב) "וְאֵל תִּתְגַּדַּר

בְּסִימָן מוֹאָב • זו שלא היתה צנועה פרסמה שמאביה הוא, אכל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שֶׁכַר בימי משה, שִׁנְאָמַר בְּכַנֵּי עֲמוֹן : (דברים ב) "וְאֵל תִּתְגַּדַּר

לח וזערתא אף היא לילדת בר וקרת שמה בר עמי הוא אבוייהו דבני עמון עד יומא דין :

(לח) וְהַצְעִירָה גַּם־הוּא יָלְדָה בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בְּנֵי־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם :

א ונטל מתמן אברהם לארעא דרומא ויתב בין רקם ובין חגרא ואתותב בגרר :

כ (א) וַיֵּסַע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה הַנְּגִב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קֹדֶשׁ וּבֵין שׁוּר וַיִּגַּר בְּגִרָר :

להתרחק מלוט, שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו (ב"ר) •

כז"י • וַיֵּסַע מִשָּׁם אַבְרָהָם • כְּשִׁרְאָה שִׁחְרְבוּ הַכְּרָכִים וַיִּפְסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׂבִים, נִסַּע לוֹ מִשָּׁם. דָּבַר אַחַר :

ב ואמר אברהם על שרה אתמה אחתי היא וישלח אבימלך מלכא דגרר ודבר ית שרה :

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אַחֲתִי הִיא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גִּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה :

וכיוצא בו: (שמואל א ד) "אֵל הַלְקַח אֲרוֹן יְגוֹ", "וְאֵל מוֹת חֲמִיָּה", שְׁנִיָּהּ בְּלִשׁוֹן "עַל".

כז"י • וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם • כָּאֵן לֹא נִטַּל רְשׁוּת, אֵלָא עַל־כְּרִחָה שְׁלֵא בְּטוֹבְתָהּ, לְפִי שִׁכְבַּר לְקַחַה לְבֵית פְּרָעָה עַל־יְדֵי־כֹן. אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ • עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ,

ג ואתא מימר מן קדם יי לות אבימלך בחלמא דליליא ואמר לה הא את מית על עיסק אתמא דדברתא והיא אתת גבר :

(ג) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנָדָה מִתְּעַלְהָאֲשָׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בַּעַלְתָּ בַּעַל :

ספורנו

(ג) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ. כַּעֲנִין שִׁנְאָמַר בְּלִבָּן (להלן לא, כד) וּבְבִלְעָם (במדבר כב, טו כ), וְלֹא נִזְכַּר בָּהֶם אִזּוֹ וַיִּזְרַא אֱלִיזָו, וְלֹא "מִרְאוֹת אֱלֹהִים", וְלֹא דְבוּר, כְּמוֹ שֶׁנִּזְכַּר בְּאֲבוֹת וּבִשְׂאֵר הַנְּבִיאִים, כְּאֵמְרוֹ "בְּמִרְאָה אֱלִיזָו אֲתוּדַע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ" (במדבר יב, ט, פי

דְּרַכֵּיךָ דְעָהוּ" (משלי ג, ו) אֶפְלוּ לְדַבֵּר עֲבָרָה (ברכות סג, א). תוֹרַה א
כ (א) וַיֵּשֶׁב בֵּין קֹדֶשׁ וּבֵין שׁוּר. בֵּין שְׁתֵּי עִירוֹת גְּדוּלוֹת, כְּדִי לְקַרֵּא שֵׁם "בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם" (להלן בא, ג), כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אַחַר כָּךְ (שם) לְהַגְבִּיר בְּרִית לְרַבִּים. תוֹרַה ב

(לד-לח) וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב... וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן עַמִּי. לְהוֹרוֹת שְׁלֵא נִתְעַבְרוּ מֵאֲדָם בְּלִתֵּי הַגּוֹן.
הוּא אָבִי מוֹאָב.. הוּא אָבִי בְנֵי עַמּוֹן. שִׁרְשׁוֹ אֲרָץ. כִּי מִפְּנֵי שִׁחְרִיתָהּ בְּנִתּוֹ הַנְּשִׂים רְצוּיָהּ הָיָה וְרָעַם לְשִׁנֵּי גוֹיִים וְיֹרְשֵׁי אַבְרָהָם בְּקִצְתָּ, כְּאֵמְרָם: "בְּכָל

ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי גַם־צַדִּיק תִּהְרַג: זכאי תקטול:

ה"י - לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר: "לא נתתיך לנגע אליה". הגוי גם צדיק תהרג. אף אם הוא צדיק תהרגנו? שמה כף דרכך לאבד.

ה) הלא הוא אמר לי אחתי הוא והיא גם הוא אמרה אחי הוא בתם לבני ובנקנן פפי עשיתי זאת:

ה"י - גם הוא. לרבות עבדים וגמלים וחמרים שלה, את כלם שאלתי ואמרו לי: אחיה הוא. בתם -

ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֵי הָאֱלֹהִים בְּחֶלֶם גַּם אֲנֹכִי יַדְעֹתִי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וַאֲחֻשְׁךָ גַם־אֲנֹכִי אוֹתְךָ מִחֲטוּלֵי עַל־פִּנּוֹן לֹא־נִתְתִּיךָ לִנְגַע אֵלֶיהָ:

ה"י - ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמית מתחלה לחטא, אבל נקיון פנים אין כאן (נדא אמרה: משמוש ידים יש כאן). לא נתתיך. לא מקדך היה שלא

ז) וְעַתָּה הִשָּׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדְךָ וַחַיָּה וְאִם־אֵינְךָ מִשִּׁיב דָּע כִּי־מֹות תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לְךָ:

ה"י - השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמה תתגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך: יומי מפרסמו שלא נגעתי בה? אמר לו).

ח) וַיִּשְׁפֹּם אֲבִימֶלֶךְ בַּפֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּו וַיַּדְבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מֵאֵד:

ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לֵה מָה לָּנוּ וּמַה־חָטְאתִי לָךְ כִּי־הִבֵּאתָ עָלַי וְעַל־מִמְלַכְתִּי חַטָּאה גְדֹלה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי:

ספורנו
קטא. תורה ה
(ד) הגוי גם צדיק תהרג. האמנם ראוי שתשחית הגוי בהריגת מלכו, ושתהרג המלך שהוא צדיק בזה שלא
פסוק יח. תורה ד
(ד) הגוי גם צדיק תהרג. האמנם ראוי שתשחית הגוי בהריגת מלכו, ושתהרג המלך שהוא צדיק בזה שלא
אמנם לא נראה האל יתברך כלל אז, אבל בא אליהם קול אומר בלבד. הנך מת. הנך הולך וכלה בחלי שהתחיל בך "כי עצר עצר ה'" (לחזק

כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא
כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא
כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא

יֹאמֶר אֱבִימֶלֶךְ אֶל־אֲבִרְהָם מַה רְאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:
יֹאמֶר אֱבִימֶלֶךְ אֶל־אֲבִרְהָם מַה רְאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:
יֹאמֶר אֱבִימֶלֶךְ אֶל־אֲבִרְהָם מַה רְאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:

יֹאמֶר אֱבִרְהָם כִּי אֵין־יִרְאת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהִרְגֵנִי עַל־דָּבָר אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה עִמָּי:
יֹאמֶר אֱבִרְהָם כִּי אֵין־יִרְאת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהִרְגֵנִי עַל־דָּבָר אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה עִמָּי:

אֲשֶׁתוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (ב"ק טו) אֲשֶׁתְךָ הִיא, אוֹ אַחֶיךָ עַל עֲסָקִי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עֲסָקִי
אֲשֶׁתוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (ב"ק טו) אֲשֶׁתְךָ הִיא, אוֹ אַחֶיךָ עַל עֲסָקִי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עֲסָקִי

וְגַם־אֲמַנָּה אַחֲתִי בַת־אָבִי הוּא אֵךְ לֹא בַת־אָמִי וְהִתְהַלְלִי לְאִשָּׁה:
וְגַם־אֲמַנָּה אַחֲתִי בַת־אָבִי הוּא אֵךְ לֹא בַת־אָמִי וְהִתְהַלְלִי לְאִשָּׁה:

כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא
כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא
כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִידְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבִיא שָׁמָּה אֲמַרְיִלִי אַחִי הוּא:
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסִידְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבִיא שָׁמָּה אֲמַרְיִלִי אַחִי הוּא:

כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא
כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא
כִּי־יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּיַמֵּי הַיּוֹם הַרְבִּיעִי י"ב מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת וירא

ספורנו

אֲתָהּ וְכָל אֲשֶׁר לָהּ. הַיְדוּדוֹת בְּמַעֲי אֲשֶׁתְךָ וְאִמְהוּתְךָ. תוֹרַח ח
(ט) מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּ. לְגַרְם הַזֶּק לְאִישׁ לֹא יִדְעָתוּ קֶדֶם לְכֹן וְאִין לָךְ אֵיבָה עִמּוֹ, וְכָל זֶה בְּלִתי תוֹעֵלְתְךָ, וְאִין דְרָךְ לַעֲשׂוֹת בְּן. תוֹרַח י
(יא) רַק אֵין יִרְאת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה. אִין מוֹרָא מְלָכוֹת. בִּי אֲמַנָּם סַרְנִי פְלִשְׁתִּים לֹא הָיוּ מְלָכִים גְּמוּרִים נוֹרָאִים בְּעַם, כְּמוֹ שְׁהוֹרָה גְלִית בְּאֶמְרוֹ "הֲלוֹא אָנֹכִי הַפְּלִשְׁתִּי, וְאַתֶּם עֲבָדִים לְשִׂאוֹל" (שְׁמוּאֵל א יז, ח). תוֹרַח יב
(יב) וְגַם אֲמַנָּה. וְגַם אֲתָהּ הַמְלָךְ הַצַּדִּיק בְּהֶם, חֲטָאתָ בְּזֶה שֶׁלִּקְחָתָי הָאִשָּׁה בְּשִׁבִיל שְׂאֲמַרְתִּי שֶׁהִיא אַחֲוִיתִי, שֶׁהִיא לָךְ לְשִׂאֵל אִם הִיא גַם בִּן אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה עִמָּי:
כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּאֵמַת אַחֲוִיתִי וְאֲשֶׁתִּי. תוֹרַח יג
(יג) הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים. בְּסִבַּת אֱלֹהִים הַנֶּכֶד שֶׁמֵּאֲסַתִּי הִצְרַכְתִּי לְצִאת מִבֵּית אָבִי עַל אֲשֶׁר לֹא אָדַע, לֹא לְמָקוֹם מְכֻנָּן מֵאֲתִי, וּבְזֶה יִקְרָא "תוֹעֵדָה". תוֹרַח יד

יד ודבר אבימלך עאן ותורין ועבדין ואמהן
ויהב לאברהם ואתיב לה ית שרה אתה:

(יד) וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֶאֱן וּבְקָר וְעַבְדִּים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן
לְאַבְרָהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

כ"ט - וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם כְּדֵי שְׂיִתְפִּיֵס וַיִּתְפַּלֵּל עָלָיו.

טו וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ הֲיָא אַרְעֵי קְדָמָךְ בְּדַמְקִין
בְּעֵינֶיךָ תֵּיב:

(טו) וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הֲנִה אַרְצֵי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ
שֵׁב:

כ"ט - הֲנִה אַרְצֵי לְפָנֶיךָ • אֲבָל פָּרַעַה אָמַר לוֹ: "הֲנִה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֶךְ", לְפִי שְׁנִתְנָא, שְׁהַמְצָרִים שְׁטוּפֵי
זְמָה.

טז וַיִּלְשָׁרָה אָמַר הָא יְהִיבִית אֶלְךָ סְלַעִין
דְּכֶסֶף לְאַחִיךָ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר
(עֵינִין) חֶלְף דְּשִׁלְחִית דְּבִרְתִּיךָ וְחֻזִּית יְתִיךָ
וְיָת כָּל דְּעַמְךָ הָלֵא (על) כָּל מַה דְּאָמַרְתָּ
וְאִתְּקַחְתָּ:

(טז) וַיִּלְשָׁרָה אָמַר הֲנִה נָתַתִּי אֵלְךָ כְּסָף לְאַחִיךָ הֲנִה
הוּא-לְךָ כְּסוּת עֵינַם לְכָל אֲשֶׁר אִתְּךָ וְאִתְּ כָל
וְנִכְחַת:

לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים נכרים הללו,
ולשון 'תוכחה' בכל מקום - ברור דברים, ובכלע"ז
אשפרובי"ר, ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון
המקרא כך הוא נופל על התרגום: 'הנה הוא לך
כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך, ובכל
אשר אתך, ועל בן תרגומו: 'וחזית יתיך וית כל
דעמך, ויש מדרשי אגדה, אבל ישוב לשון המקרא
פרשתי.

כ"ט - וַיִּלְשָׁרָה אָמַר • אַבְיִמֶלֶךְ לְכַבֹּדָה, כְּדֵי לְפִיֶּסָה:
'הֲנִה עֲשִׂיתִי לְךָ כְּבוֹד זֶה, נָתַתִּי מָמוֹן לְאַחִיךָ, שְׁאִמְרַתְךָ
עָלָיו: "אָחִי הוּא", הֲנִה הַמָּמוֹן וְהַכְּבוֹד הַזֶּה לְךָ כְּסוּת
עֵינַם'. לְכָל אֲשֶׁר אִתְּךָ • יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שְׂלֵא יִקְלוּף,
שְׂאֵלוּ הַשִּׁיבוֹתֶיךָ רִיקְנִית, יֵשׁ לָהֶם לֹמַר: 'לְאַחַר
שְׁנַתְעַלֵּל בָּהּ הַחֲזִירָה'. עַכְשָׁו, שְׁהַצְרַכְתִּי לְכַזֵּב מָמוֹן
וּלְפִיֶּסָה, יְהִיּוּ יוֹדְעִים שְׂעַל-כְּרַחֵי הַשִּׁיבוֹתֶיךָ וְעַל-יְדֵי
גַס. וְאֵת כָּל • וְעַם כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם. וְנִכְחַת • יְהִי

יז וַיְצַל אַבְרָהָם קְדָם יְיָ וַאֲסִי יְיָ יָת אַבְיִמֶלֶךְ
וְיָת אִתְּתָהּ וַאֲמַתָּהּ וְאִתְּרַחֲו:

(יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים
אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתָּיו וַיִּלְדוּ:

כ"ט - וַיִּלְדוּ • כְּתַרְגוּמוֹ 'וְאִתְּרַחֲו', נִפְתַּחוּ נִקְבֵיהֶם וְהוֹצִיאוּ, וְהִיא לְדָה שְׁלָהֶם.

יח אַרִי מִיַּחַד אַחַד יְיָ בְּאִפִּי כָל פֶּתַח וּלְדָא
לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ עַל עֵיֶסֶק שָׂרָה אִתְּתָה
אַבְרָהָם:

(יח) כִּי־עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֵם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ
עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתְּ אַבְרָהָם:

כ"ט - בְּעַד כָּל־רַחֵם • כְּנִגְדַּ כָּל פֶּתַח. עַל־דְּבַר שָׂרָה • עַל־פִּי דְבוּרָה שֶׁל שָׂרָה.

ספורנו

לגנותה כמנהג הנשים המוכיחות
ומגנות זו את זו כמלי דערנה. תורה זו
(יח) כִּי עָצַר עָצַר ה' בְּעַד כָּל רַחֵם.
להמית התולדות אם לא היתה אבימלך
שב בתשובה, כמו שהתרה בו באמרו
"דע כי מות תמות, אתה וכל אשר לך"
(פסוק ז). תורה א

לפילגש, אבל לקחתיה לאשה, ולא
עובתיה כל כך מהרה לולי ה' שהיה
לך והצרכתי להחזירה.
לכל אשר אתה. לעיני כל אשר אתך
ובני ביתך.
ואת כל ונכחת. ובעיני כל שומע
ובעיני כל נוכחת שתבקש אולי

(טז) הנה נתתי אלה בסף לאחיה.
למהר, כמנהג לוקח בת איש או אחותו
לאשה.
הנה הוא לך כסות עינים. מלבוש
של כמה גונים שהיו לובשות הנשים
לכבוד. כי אמנם המהר שנתתי מורה
על כבודך, שלא לקחתיה לזונה ולא

כא (א) וַיְהִי־הָיָה פֶקֶד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:
 כא ויזי דכיר ית שרה קמא די אמר ועבד זי
 לשרה קמא די מליל:

הוא דבור? אמירה: "ויאמר אליהם אכל שרה אשתך וגו'". דבור: "היה דבר ה' אל-אברהם" בכרית בין הבתרים, ושם נאמר: "לא יירשף זה וגו'", והביא הירוש משרה. ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאברהם.

כ"י - וה' פקד את-שרה וגו' • סמך פרשה זו, ללמדך, שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר: "ויתפלל וגו'" וסמך ליה: "וה' פקד את-שרה", שפקדה כבר קדם שרפא את אבימלך. פקד את שרה כאשר אמר. בהריון. כאשר דבר • בלדה. והיכן היא אמירה והיכן

(ב) וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקֵנֹו אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֱלֹהִים:
 ב וועדיאת וילידת שרה לאברהם בר
 לסיכתוהי לזמן די מליל יתה זי:

את המועד אשר דבר וקבע, כשאמר לו: "למועד אשוב אליך", שרט לו שריטה בפתל ואמר לו: כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת, תלד: (לזקניו • שהיה זיו איקונין שלו דומה לו).

כ"י - למועד אשר-דבר אתו • רבי יודן ורבי חמא. רבי יודן אומר: מלמד שנולד לו' חדשים, שלא יאמרו: 'מביתו של אבימלך הוא', רבי חמא אומר: לז' חדשים. למועד אשר-דבר אתו • דמליל יתיה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נד לא עמ' 42)

היתה בדיק "למועד אשר דבר אותך אלקים", ולשם מה מפרט זאת הכתוב. לכן מפרש, שיתור זה מלמדנו שהדבר היה נפר לכל.

כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת (רש"י כא, ב)
 רש"י הקשה: לאחר שנאמר "וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר", פשיטא שלדת יצחק

(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלָד־לוֹ אֲשֶׁר יֵלְדֶה־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק:
 ג ויקרא אברהם את-שם-בנו הנולד-לו אשר
 ילדה-לו שרה יצחק:

(ד) וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:
 ד וימל אברהם את-יצחק בנו בן-שמונת ימים
 כאשר צוה אלהים:

◆ יום חמישי י"ג מרחשון ◆

(ה) וַאֲבָרְהָם בֶּן־מֵאָה שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:
 ה ואברהם בן מאה שנין פד אתיליד לה ית
 יצחק ברה:

(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה עֲשֵׂה לִי אֱלֹהִים כְּלִי־הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק־לִי:
 ו תאמר שרה חזק עשה לי אלהים כלי-השמע
 יצחק-לי:

ספורנו

הרב נקבה. תורה ב
 (ד-ה) וימל אברהם את יצחק בנו...
 ואברהם בן מאה שנה. ועם כל זה מל
 את בנו, ולא חס על היותו בן
 וקונים. תורה ו

קללת חנה בעבור וכליידה ובגדול,
 באמרו "הרבה ארבה עצבונך
 והרבה" (שם ג, טז). ויעש ה' לשרה
 כאשר דבר. באמרו "וגם נתתי ממנה
 לך בן" (שם שם). שלא כמנהג
 המולידים בעת וקנה, שיולידו על

כא (א) וה' פקד. אברהם התפלל
 בעד אבימלך (לעיל ב, יז). "וה' פקד את
 שרה", באמרו "וה' שב את שבות איוב
 בהתפללו בעד רעהו" (איוב מב, י).
כאשר אמר. באמרו "וברבתי אתה"
 (לעיל יז, טז). וזה היה השטיר ממנה

שיעור יומי ליום חמישי י"ג מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כא - פרשת וירא

נה ביום, הרבה תפלות נענו עמה רוב שחק הנה בעולם.

כ"י < יצחק-לי • ישמח עלי. ומדרש אגדה: הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו

וואמרת מאן מהימן דאמר לאברהם וקיים דתוניק בנין שרה ארי זלידית בר לסיבתיה:

(י) ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה פי-ילדתי בן זקניו:

לסוף מאה לאברהם. היניקה בנים שרה • ומהו 'בנים' לשון רבים? ביום המשחה הביאו השרות את בניהן עמהן והניקה אותם, שהיו אומרות: 'לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק'.

כ"י < מי מלל לאברהם • לשון שבח וחשיבות, כמו: (ישעיה מא) "מי פעל ועשה", (שם נ) "מי ברא אלה", ראו מה הוא ומי הוא (וכפה הוא גדול), שומר הבטחתו, הקדוש-ברוך-הוא מבטיח ועושה. מלל • שנה הכתוב ולא אמר 'דבר', גימטריא שלו מאה, כלומר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 82)

לא התפלאו על כך שאברהם הוליד בגיל זה, שהרי ידעו שהוליד את ישמעאל בגיל שמונים ופשו. ורק ליצני הדור, שלא חפשו את האמת, ולצון בעלמא חמדו להם, אמרו "מאבימלך נתעברה שרה".

שהיו אומרות, לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק (רש"י כא, ז) יש לשאל, הרי יצני אין פאן הוכחה שזה בנו של אברהם, ואם פן היו יכולות לומר שנתעברה מאבימלך (כפי שאמרו ליצני הדור - רש"י ריש פרשת תולדות), שהרי אברהם היה בן מאה. ויש לומר, שהשרות

חירבא רביא ואתחסיל ועבר אברהם משתא רבא ביומא דאתחסיל ית יצחק:

(ח) ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק:

כ"י < ויגמל • לסוף כ"ד חדש (גיטין עה). משתה גדול • שהיו שם גדולי הדור, שם ועבר ואבימלך (כ"ח).

טוחזת שרה ית בר הגר מצרימא דילידת לאברהם מחייה:

(ט) ותרא שרה את-בן-הגר המצרי אשר-ילדה לאברהם מצחק:

רציחה, כמה דתימא: (שמואל ב ב) "יקימו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'".

כ"י < מצחק • לשון עבודת אלילים, כמו שנאמר: (שמות לב) "ויקמו לצחק". דבר אחר: לשון גלוי עריות, כמה דתימא: (לקמן ט) "לצחק ביי". דבר אחר: לשון

וואמרת לאברהם תרף אמתא דא וית ברה ארי לא ירת בר אמתא דא עם ברי עם יצחק:

(י) ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת-בנה כי לא יירש בן-האמה הזאת עם-בני עם יצחק:

פי שנים, ויוציאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כמה דתימא: (משלי כח) "כמתלהלה היורה זקים וגו', ואמר הלא משחק אני". עם-בני

כ"י < עם-בני וגו' • מתשובת שרה: "כי לא יירש בן-האמה הזאת עם-בני", אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירשה, ואומר: אני בכור ונוטל

ספורנו

אחר כך מליצני הדור. ואם באולי בעת הלידה היה מצחק, לא הרגישה בו שרה, שהיתה אז טרודה. תורה י (י) גרש האמה הזאת ואת בנה. כי בעצתה עשה הבן שהוציא דבה למען יירש בנה הכל, לפיכך גרש, מפני שאין דין שיירש אפלו בקצת.

מאמו, באמרם וכוונם לכרחה: שותה דינגקא בשוקא - או דאבוהי או דאמה (סוכה נו, ט). מצחק, מלעיג על המשתה שנעשה בבית אברהם, באמרו שנתעברה מאבימלך. והטעם שלא קרה זה בעת לידת יצחק, כי ישמעאל שמע בזאת

(ו) צחק עשה לי אלהים. אף על פי שיש צער מילה לתינוק, האל יתברך נתן שמחה בלבי, לפיכך כל השמע יצחק לי. וישמח בעדי, ולא ידאג בשביל צער המילה. תורה ז (ט) את בן הגר המצרית. חשבה שהתעורר לזה הלעג מפני ששמע כך

שיעור יומי ליום חמישי י"ג מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כא - פרשת וירא

עם-יצחק • (כ"ה) מפנין שהוא בני, אפלו אם אינו | אין זה כדאי לירש עמו, קל-וחמר "עם-בני הגון כיצחק או הגון כיצחק אפלו אם אינו בני, עם-יצחק", ששתייהן בו.

(יא) וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו: | יא וכאיש פתגמא לחדא בעיני אברהם על עיסק ברה:

כ"ה על אודת בנו • (כ"ה) על ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו: על שאומרת לו לשלחו.

(יב) ויאמר אלהים אל-אברהם אל-ירע בעיניך | יב ואמר יי לאברהם לא יבאש בעיניך על על-הנער ועל-אמתך כל אשר תאמר אליך שרה קבל מנה ארי כיצחק יתקרון לך בנין: שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:

כ"ה שמע בקלה • (בבול רות מקדש שבה). למדנו, שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות.

(יג) וגם את-בן-האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא: | יג ואף ית בר אמתא לעם אשונה ארי בנך הוא:

(יד) וישכם אברהם | יד ואקדים אברהם בצפרא ונסיב לחמא ויקבא דמא ויהב להגר שוי על פתיה וית רביא ושלחה ואזלת ותעת במדברא (נ"י במדבר) באר שבע: | יד ואקדים אברהם בצפרא ונסיב לחמא ויקבא דמא ויהב להגר שוי על פתיה וית רביא ושלחה ואזלת ותעת במדברא (נ"י במדבר) באר שבע:

כ"ה לחם וחמת מים • ולא פסך וזהב, לפי שהיה | ואתחזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו (בראשית רבה). ותלך שונאו על שיצא לתרבות רעה. ואת-הילד • אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה, ותתע • חזרה לגלולי בית אביה (כ"ה).

(טו) ויכלו המים מן-החמת ותשלך את-הילד תחת | טו וישלימו מיא מן רקבא ורמת ית רביא תחות חד מן אילנא: אחד השיחם:

כ"ה ויכלו המים • לפי שדרך חולים לשותת הרבה.

(טז) ותלך ותשב לה מנגד הרחק במטחוני קשת פי | טז ואזל ויתיבת לה מקבל ארחיקת (נ"י ארחיק) פמיגר קשתא ארי אמרת לא אחזי פמותא דרביא ויתיבת מקבל וארימת ית אמה אל-אראה במות הילד ותשב מנגד ותשא את-קלה ותבך:

ספורנו

להם די מחסורם, כמו שאמרו זכרונם לברכה: "ויהי אלהים את הנער" (פסוק ה) לרבות חמקיו וגמליו ופועליו (בראשית רבה נג, ט). ולכן לא חסרו דבר וולתי המים בתעותם במדבר, ובהמצא המים ישב שם במדבר כטבעו כי ה'יה "פרא אדם". ואת הילד. נתן לה גם את הילד. וישלחה. לזה אותה ברב חסדו, כמו "ואברהם הלך עמם לשלחם" (לעיל יח, טז). תורה טו

כי ביצחק יקרא לך זרע. וישמעאל ובניו יהיו עבדים לו, "כי ביצחק יקרא לך זרע", ולא בו. תורה יג (יג) וגם את בן האמה. וגם אין ראוי שתדאג על שתגרש את הבן, כי תגרש "את בן האמה", לא בנה, מכל מקום לגוי אשימנו כי זרעך הוא. לא שיהיה הוא ראוי לכהן. תורה יד (יד) שם על שכמה. את החמת לאות שפחות, על דרך "והתעני תחת ידיה" (לעיל טו, ט), אבל לא חדל הצדיק מתת

כי לא יירש בן האמה. שאינו מיקח אחריו, שהולד הולך אחר הפגום (קדושין טו, ט). תורה יא (יב) אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך, כל אשר תאמר אליך שרה. אל ירע בעיניך מה שתאמר בדבר הנער והאמה לגרשם עם סימני עבדות, כאמרו "שם על שכמה" (פסוק יד). שמע בקלה. כי בדין אמרה לעשות כפי.

וְהִזְיָתָה אֲדָמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא, וּמִגְזֵרְתָּ: (תהלים קז) "יִחַגְוּ וַיְנוּעוּ פֶשְׁפֹּר", וְכֵן: (שם טו) "קִצְוֵי אֶרֶץ", מִגְזֵרְתָּ קִצָּה. וּתְלָשׁב מִגְזֵרְתָּ. כִּי־יִנן שְׁקֵרָב לְמוֹת הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק.

כִּי־יִגְזֵר מִגְזֵרְתָּ. מִרְחֹק (כ"ה). כְּמִטְחֵי קִשָּׁת. כְּשִׁתִּי טִיחֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִית חֵץ. בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: 'שִׁהֲטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ', עַל שֵׁם שִׁהֲרַע יוֹרָה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר: הֲיָה לוֹ לְכַתֵּב: 'כְּמִטְחֵי קִשָּׁת', מִשְׁפָּט הַיִּי"ו לִיכְנֹס לְכֹאֵן, כְּמוֹ: (שה"ש ב) "בְּחִגְוֵי הַסֶּלַע", מִגְזֵרְתָּ: (ישעיה ט)

יִוְשְׁמִיעַ קָדָם יְיָ יֵת קָלָה דְרַבְרָא וּקְרָא מִלְאָכָא דְיִי לְהַגְר מִן שְׁמַיָא וְאָמַר לָהּ מַה לָּךְ הַגְר לָא תִדְחֲלֵי אֲרִי שְׁמִיעַ קָדָם יְיָ יֵת קָלָה דְרַבְרָא בְּאִתְרֵי דְהוּא תִמְנָן:

(י) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר וַיִּקְרָא מִלְאָכָה אֱלֹהִים אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הַגֵּר אֶל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר בְּאִשֶּׁר הוּא־שֵׁם:

שְׁנַאָמַר: (ישעיה כא) "מִשָּׂא בְעָרְב וְגו'" לְקִרְאֵת צְמַח הַתִּיּוֹ מֵיָם וְגו'", כְּשִׁהִיּוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֶצֶל עַרְבֵי־יָם, הִיּוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשַׁבְּאִים: 'בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכּוּנוּ אֶצֶל בְּנֵי דוּדֵינוּ יִשְׁמַעֵאל, וּיְרַחֲמוּ עָלֵינוּ', שְׁנַאָמַר: (שם כה) "אֲרַחֲוֹת דְדָנִים", אֵל תִּקְרֵי דְדָנִים, אֵלָא דוּדִים. וְאֵלּוּ יוֹצֵאִים לְקִרְאָתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בְּשׂוֹר וְדָג מְלוּיָח וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כְּסִבּוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מִיָּם, וּכְשִׁמְכֵי־סוֹ לְתוֹךְ פִּיּוּ וּפּוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנָסֵת בְּגוֹפוֹ וּמֵת.

כִּי־יִגְזֵר אֶת־קוֹל הַנְּעֹר. מִכֹּאֵן שִׁיפָה תְּפִלַּת הַחוּלָה מִתְּפִלַּת אַחֵרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהַתְקַבֵּל (כ"ה). בְּאִשֶּׁר הוּא־שֵׁם. (ר"ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עֲכָשׁוּ הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת. לְפִי שִׁהִיּוּ מִלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: 'רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעֲתִיד וְרַעוּ לְהַמִּית בְּנֵיךְ בְּצִמָּא, אִתָּהּ מַעֲלָה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מְשִׁיבָם: 'עֲכָשׁוּ, מַה הוּא, צְדִיק אוֹ רָשָׁע? אָמַר לוֹ: 'צְדִיק'. אָמַר לָהֶם: 'לְפִי מַעֲשִׂי שֶׁל עֲכָשׁוּ אָנִי דְנוֹ', וְזֶהוּ: "בְּאִשֶּׁר הוּא־שֵׁם". וְהִיכֵן הַמִּית אֵת יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא? כְּשֶׁהִגְלִם נְבוּכַדְנֶאצַּר,

יח קוּמֵי טוּלֵי יֵת רַבִּינָא וְאִתְקִיפֵי יֵת יִדָּךְ בַּהּ אֲרִי לְעַם סִגֵּי אֲשׁוּמָה:

(יח) קוּמֵי שְׂאֵי אֶת־הַנְּעֹר וְהַחֲזִיקֵי אֶת־יְהוָה בּוֹ כִּי־לָגְוֵי גְדוֹל אֲשִׁימְנוּ:

יט וְגֵלָא יְיָ יֵת עֵינֵיהָ וַחֲזוֹת בִּירָא דְמִיָּא וְאֲזֵלַת וּמְלַת יֵת רַבְרָא מִיָּא וְאִשְׁקִיאַת יֵת רַבִּינָא:

(יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתִּלְךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשָּׁק אֶת־הַנְּעֹר:

כ הוּוּהָ מִימְרָא דְיִי בְּסַעֲדָה דְרַבְרָא וּרְבָא וַיִּתֵּב בְּמִדְבָּרָא וְהוּוּהָ רַבִּי קִשְׁתָּא:

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנְּעֹר וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַר וַיְהִי רַבָּה קִשָּׁת:

מדגִּשְׁתָּ, הִיָּה יוֹשֵׁב בְּמִדְבַר וּמְלַסְטֵם אֵת הָעוֹבְרִים, הוּא שְׁנַאָמַר: (לעיל טז) "יָדוּ כֹּלל וְגו'".

כִּי־יִגְזֵר רַבָּה קִשָּׁת. יוֹרָה חֲצִים בְּקִשָּׁת. קִשָּׁת. עַל שֵׁם הָאֲמִנוֹת, כְּמוֹ: חֲמַר, גְּמַל, צִיד, לְפִיכֹף הַשִּׁי"ן

כא וַיִּתֵּב בְּמִדְבָּרָא דְפֶאֶרְן וַיִּסְיַבֵּת לָהּ אִמָּהּ אִתְתָּא מֵאֲרַעָא דְמִצְרַיִם:

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַר פֶּאֶרְן וַתִּקַּח־לּוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כִּי־יִגְזֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. מִמְּקוֹם גְּדוּלְיָהּ, שְׁנַאָמַר: (שם) "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וְגו'", הִינּוּ דְאִמְרֵי אֲנָשִׁי: 'זָרְק חוּטְרָא לְאִוּרָא, אַעֲקִרֶיהָ קִאֵי'.

◆ יום שישי י"ד מרחשון ◆

כב ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר
צבאו אל-אברהם לאמר אלהים עמך בכל
אשר-אתה עשה:

כב) ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך ופיכל שר
צבאו אל-אברהם לאמר אלהים עמך בכל
אשר-אתה עשה:

כג"י • אלהים עמך • לפי שראו שיצא משכונת סדם לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו בידו, ונפקדה אשתו
לזקניו.

כג ויבצעו קנים לי במימרא דני הכא דלא
תשקר בי ובברי ובבר ברי פטיבותא די
עבדית עמך תעבד עמי ועם ארעא
דאתותבתא בה:

כג) ועתה השבעה לי באלהים הנה אם-תשקר לי
ולניני ולנכדי פחסד אשר-עשיתי עמך תעשה
עמדי ועם-הארץ אשר-גרתה בה:

כג"י • ולניני ולנכדי • עד כאן רחמי האב על הבן. פחסד אשר-עשיתי עמך תעשה עמדי • שאמרתי
לך: "הנה ארצי לפניך" (בראשית רבה) •

כד ויאמר אברהם אנא אקנים:

כד) ויאמר אברהם אנכי אשבע:

כה ואוכח אברהם ית אבימלך על עיסק
בירא דמא די אניסו עבדי אבימלך:

כה) והוכח אברהם את-אבימלך על-אדות באר
המים אשר גזלו עבדי אבימלך:

כג"י • והוכח • נתופח עמו על כך •

כו ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את-הדבר
הזה וגם-אתה לא-הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי
בלתי היום:

כו) ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את-הדבר
הזה וגם-אתה לא-הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי
בלתי היום:

כז וידבר אברהם עאן ותורין ויבב לאבימלך
ויגרו תרויהון קנים:

כז) ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו
שניהם ברית:

ספורנו

שאם היה חשוד לא היה יושב בביתו.
וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא
שמעתי. על מה שהוכחתיני שבוהייתי
מלך עלי היה לאשר חמוץ (על פי ישעיה
א, יז). הנה המלך לא יעשה זה כי אם
על אהד משני פנים: אם לקול צעקת
הגזול, ואם לקול המון מפרסם איוה
גזול שנעשה. והנה "אתה לא הגדת לי,
וגם אנכי לא שמעתי" קול המון
בזה. תורה כו

הוכיחו באשר הוא מלך על הגזול
הנעשה בארצו ואין מכלים, והוכיחו
גם בן על הרשעים שקיו בביתו, אשר
לא פדרף הצדיקים, באמרו "לא ישב
בקרב ביתי עשה רמיה" (תהלים קא,
ז. תורה כו
כז) לא ידעתי מי עשה. גם עכשו
שהודעתני פי נעשה הגזול על ידי
עבדי, לא ידעתי לשער מי מהם עשה
זה, פי אין שום אהד מהם חשוד אצלי,

כב) אלהים עמך. לפיכך אני ירא
מך, לא מגבורתך ועשרך, לכן אני
מבקש שתשבע לי. תורה כג
כג) פחסד אשר עשיתי עמך תעשה
עמדי. עשה עמדי חסד להשבע בעד
בניי. תורה כד
כד) אנכי אשבע. אנכי אעשה החסד
להשבע, אבל אתה לא עשית עמדי
חסד כדברך, שעבדך גזלני. תורה כה
כה) אשר גזלו עבדי אבימלך.

(ג) וַיִּטַע אֲשֵׁל בְּבֵּאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה
אֶל עוֹלָם:
 לג וַנָּצִיב נֶצְבָּא (נ"י אילנא) בְּבֵּאֵר שֶׁבַע וְצִלִּי
 תַמָּן בְּשֵׁמָא דַּיְי אֱלֵהָא דְעֵלְמָא:

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, אֱלֹהֵי לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שְׂאוּכְלִים וְשׁוֹתִים, אָמַר לָהֶם: 'בְּרַכּוּ לִמִּי שְׂאֻכְלֹתֶם מִשְׁלוֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שְׂמִשְׁלֵי אֻכְלֹתֶם, מִשָּׁל מִי שְׂאֻמֵּר וְהִזָּה הָעוֹלָם, אֻכְלֹתֶם' (סוטה י*)

כ"י אֲשֵׁל • רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'פְּרָדֵס לְהַבִּיא מִמֶּנּוּ פְרוֹת לְאוֹרְחִים בְּסַעֲדָה', וְחַד אָמַר: 'פְּנִדְק לְאַכְסִנְיָא, וְכוּ כָּל מִינֵי פְרוֹת', וּמְצִינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בְּאֱהָלִים, שְׁנֵאָמַר: (דניאל יא) 'וַיִּטַע אֱהָלֵי אֶפְדָּנוּ'. וַיִּקְרָא־שָׁם וַגּוֹ' • עַל־יְדֵי אוֹתוֹ אֲשֵׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך טו, עמוד 122 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

התועלת בברכה שעל־ידי כפייה

וַיֵּשׁ לוֹמַר הַבְּאוּר בְּזָה:
 כָּל אָדָם, אֲפִילוּ בֶן נֹחַ, בִּיכְלָתוֹ לְהַגִּיעַ לְהַפְרָה שִׁ"שׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זו", וְלָכֵן הִתְעַשֵּׂק אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְפָרֶסֶם אֶת אֲלָקוֹתוֹ וַתְּבַרַךְ "בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשׁוֹב".
 אַךְ כְּשֶׁרָאָה אֲנָשִׁים שְׂאִינִם מִבֵּינֵים אֶת זֶה, וְאֵין הֵם בְּאִים לְהַפְרָה זו מֵעַצְמָם, הֵבִין אַבְרָהָם שְׂגִסְתָּם וְחִמְרֵי־יָתֵם גְּדוּלָה מְאֹד, וְלָכֵן אֵין הֵם יְכוּלִים לְהַגִּיעַ לְהַפְרָה זו.
 וְלָכֵן תְּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גְּדוּל, דְּעַל־יְדֵי־זֶה פֶּעַל בְּטוֹשׁ וּשְׂבִירָה בְּגִסְתוֹתָם וְחִמְרֵי־יָתֵם, וְכִדְאִיתָא בְּזֵהרַ הַקְדוּשׁ (חלק ג קסה, א. הובא בתניא ריש פרק כט) "אֲעָא דְלָא סְלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא מִבְּטָשִׁין לִיהּ, גּוּפָא דְלָא סְלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא כּו' מִבְּטָשִׁין לִיהּ", וְאָז הִגִּיעוּ כְּפָר מֵעַצְמָם לְהַפְרָה שִׁ"שׁ בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זו".

וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֶל עוֹלָם: (כא, לג)
 אֵל תִּקְרִי וַיִּקְרָא אֱלֹא וַיִּקְרָא, מִלְּמוֹד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְשִׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשׁוֹב. כִּי־צַד, לְאַחַר שְׂאֻכְלוֹ וְשׁוֹתוֹ, עֲמָדוֹ לְבָרְכוּ. אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשְׁלֵי אֻכְלֹתֶם? מִשָּׁל אֲלֵקֵי עוֹלָם אֻכְלֹתֶם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבְרַכּוּ לִמִּי שְׂאֻמֵּר וְהִזָּה הָעוֹלָם (סוטה י, סוף עמוד א ואילך)
 בְּמִדְרָשׁ (בראשית רבה פרשה מט, ד) מוּבָא, שְׂאֵלוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְבַרַךְ אֶת הַקֶּבֶ"ה, תְּבַע מֵהֶם אַבְרָהָם סְכוּם גְּדוּל עַל מַה שְׂאֻכְלוֹ וְשׁוֹתוֹ, וּמִפִּינֵן שֶׁלֹּא רָצוּ לְשַׁלֵּם, נִתְרָצוּ לוֹמַר "בְּרוּךְ אֵל עוֹלָם שְׂאֻכְלָנוּ מִשְׁלוֹ".
 וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה מְאֹד, מַה תּוֹעֵלַת מִצְּאָה אַבְרָהָם לְהַכְרִיחַ אֲנָשִׁים לְהַגִּיד "בְּרוּךְ אֵל עוֹלָם כּו'", דָּאִם לֹא רָצוּ לְהַגִּיד אֶת זֶה מִרְצוֹנָם הַטּוֹב, מַה תּוֹעֵלַת יֵשׁ לְהַגִּיד דְּבָרִים אֵלוֹ רַק מִן הַשְּׁפָה וְלְחִוּץ, מִצַּד הַהִכְרָח?

(ד) וַיַּגֵּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:
 לד וְאִתְּתַב אַבְרָהָם בְּאַרְעַ פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סְגִיאִין:

מִשָּׁם אַבְרָהָם" מִפְּנֵי בּוֹשָׁה שֶׁל לוֹט, וּבָא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וּבֶן צ"ט שָׁנָה הָיָה, שְׁהָרִי בְּשִׁלְיֵשִׁי לְמִילְתוֹ בְּאוּ אֲצִלוּ הַמְּלֻאָכִים, הָרִי כ"ה שָׁנָה, וְכָאֵן כְּתִיב: "יָמִים רַבִּים", מְרַבִּים עַל הָרֵאשׁוֹנִים. וְלֹא בָּא הַכְּתוּב לְסַתֵּם, אֲלֵא לְפָרֵשׁ, וְאִם הָיוּ מְרַבִּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים, אוּ יוֹתֵר, הָיָה מְפָרֵשׁ, וְעַל־כֵּן חָדַף אֵינָם יוֹתֵרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, הָרִי כ"ו שָׁנָה, מִיָּד יֵצֵא מִשָּׁם וְחִזַּר לְחִבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קְדָמָה לְפָנֵי עֲקֵדְתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנִים, כֶּף שְׁנוּיָה בְּסִדְרַ עוֹלָם' (כ"ד*)

כ"י יָמִים רַבִּים • מְרַבִּים עַל שֶׁל חִבְרוֹן, בְּחִבְרוֹן עָשָׂה כ"ה שָׁנָה, וְכָאֵן כ"ו, שְׁהָרִי בֶן ע"ה שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מִחִבְרוֹן, אוֹתָהּ שָׁנָה: "וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוּנֵי מִמְרָא", שֶׁלֹּא מְצִינוּ קֶדֶם לָכֵן שְׁנֵי־שָׁב אֱלֹא שָׁם, שְׁבָכַל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה בְּאוֹרְחָ, חוֹנָה וְנוֹסַע וְהוֹלֵךְ, שְׁנֵאָמַר: "וַיַּעֲבֵר אַבְרָם", "וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם", "וַיָּהִי רָעַב... וַיֵּרֵד אַבְרָם מִצְרֵי־מִצְרָיִם", וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֲלֵא שְׁלִשָׁה חֲדָשִׁים, שְׁהָרִי שְׁלַחוּ פְרָעָה. מִיָּד: "וַיִּלָּךְ לְמִסְעָיו" עַד "וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוּנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחִבְרוֹן", שָׁם יֵשֶׁב עַד שְׁנֵי־פְקָה סָדוּם, מִיָּד: "וַיִּסַּע

♦ שבת קודש ט"ו מרחשון ♦

א ויהי בטר פתגמיא האלין ויני נסי זת אברהם ואמר לה אברהם ואמר הא אנא:

כב (א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את-אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני:

ויש אומרים: 'אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שזמל בן י"ג שנה, ולא מחה, אמר לו יצחק: 'באבר אחד אתה מנאני, אלו אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: 'זבח עצמך לפני', לא הייתי מעפב'. הנני • כף היא ענינתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זמון.

כ"ט • אחר הדברים האלה • יש מרבותינו אומרים: (סנהדרין פט) 'אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מכל סעדה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד, או איל אחד'. אמר לו: 'כלום עשה אלא בשביל בנו, אלו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא היה מעפב'.

ב ואמר דבר קצין זת כרף זת חידוף די רחמתי זת יצחק ואיזל לף לארעא פולחנא ואסקה קדמי תמן לעלתא על חד מן טוריאי די אימר לף:

(ב) ויאמר קחנא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת את-יצחק ולך-לך אל-ארץ המדיה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך:

ורבותינו זכרונם-לברכה פשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואינקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור, נרד ושאר בשמים. והעלהו • לא אמר לו 'שחטה', לפי שלא היה חפץ הקדוש-ברוך-הוא לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עלה, ומשהעלהו, אמר לו: הורידהו. אחד ההרים • הקדוש-ברוך-הוא מתהא הצדיקים (ספרים אחרים: משהא לצדיקים), ואחר-כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן: (לעיל יב) "אל הארץ אשר אראך", וכן ביונה: (ינה א) "וקרא אליה את הקריאה".

כ"ט • קחנא • אין נא, אלא לשון בקשה, אמר לו: 'בבקשה ממך, עמד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו: הראשונות לא היה בהן ממש' (סנהדרין טז). את-בנך • אמר לו: 'שני בנים יש לי, אמר לו: "את-יחידך". אמר לו: 'זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו', אמר לו: "אשר-אהבת". אמר לו: 'שניהם אני אוהב', אמר לו: "את יצחק". ולמה לא גלה לו מתחלה? שלא לערבבו פתאם, ותזוז דעתו עליו ותטרף, וכדי לחשב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור. ארץ המדיה • ירושלים, וכן בדברי הימים (ב א): "לבנות את בית ה' בירושלים, בהר המוריה".

ג ואקדים אברהם בצפרא וזוז זת חמרה ודבר זת תרין עולימוהי עמה זית יצחק ברה וצלח אצי לעלתא וקם ואזל לאתרא די אמר לה זי:

(ג) וישכם אברהם בפקר ויחבש את-חמרו ויקח את-שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל-המקום אשר-אמר-לו האלהים:

שאם יצטרף האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו. ויבקע • תרגומו: וצלח, כמו: (שמואל ב יח) "וצלחו הירדן", לשון בקוע, סינדר"א בלע"ז.

כ"ט • וישכם • נזדרזו למצוה (פסחים ד). ויחבש • הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאבה מקלקלת את השורה. את-שני נעריו • (ב"ר) 'ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא ב' אנשים,

ד ביומא תליתאה וזקף אברהם זת עינוהי וחזא זת אתרא מרחיק:

(ד) ביום השלישי וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום מרחק:

(ג) וילך אל המקום. אל ארץ המוריה (פסוק ב). תורה ד
(ד) וישא אברהם את עיניו, וירא את המקום. מקום הזבח בהר המוריה.

במציאות האדם היתה שינדמה לבוראו כפי האפשר, באשר העיד באמרו 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' (לעיל א, כו). תורה ב

כב (א) נסה את אברהם. בן שיהיה בפעל אוהב וירא כמו שהיה בכח. ובהה ידמה יותר לבוראו שהוא טוב לעולם בפעל. כי אמנם הפונה

וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהֶם לְעוֹלָמֹהוּי אֹרִיכוּ לְכוֹן הָקָא עִם חֲמָרָא וְאַנָּא וְעוֹלָמָא נְתַמְטִי עַד פָּא וְנִסְגִיד וְנִתּוּב לְוַחְכוֹן :	כ"ט • ביום השלישי • למה אמר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו: 'הקממו וערכבו פתאם וטרף דעתו, וירא את המקום • ראה ענן קשור על ההר.

(ה) וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהֶם אֶל־נַעֲרָיו שְׂבוֹלְכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְכָּה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֲלֵיכֶם:

וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהֶם יְת אַעֲי דַעֲלֵתָא וְשׁוּי עַל יַצְחָק בְּרָה וְנִסְיב בִּידָה יְת אַשְׁתָּא וְיְת סַפִּינָא וְאַזְלוּ תְרוּיְהוֹן בְּתָרָא (נ"י בְּתָדָא) :	כ"ט • עד-כה • כלומר דרך מועט, למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה: 'אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום: "כה יהיה ורעד"'. ונשובה • נתנבא שישבו שניהם.

(ו) וַיִּקַּח אֲבֹרָהֶם אֶת־עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׁם עַל־יַצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בִּידֹו אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֵלֶת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו • אֲבֹרָהֶם, שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחַט אֶת בְּנֹו, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרִצּוֹן וְשִׁמְחָה כִּי־יַצְחָק, שֶׁלֹּא הָיָה מְרַגֵּשׁ בְּדַבָּר.	כ"ט • המאכלת • ספין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא: (דברים לב) "ותרבי תאכל בשר", ושמשרת בשר לאכילה. דבר אחר: זאת נקראת 'מאכלת', על שם שישראל אוכלים מתן שכרה.

(ז) וַיֹּאמֶר יַצְחָק אֶל־אֲבֹרָהֶם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהַעֲצִים וְאִיָּה הַשֵּׁה לְעֵלָה:

וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהֶם קָדָם יְיָ גָּלִי לֵה אִימְרָא לְעֵלְתָא בְּרִי וְאַזְלוּ תְרוּיְהוֹן בְּתָדָא :	כ"ט • וירא-לו השעה • כלומר: יראה ויבחר לו השעה, ואם אין שעה, "לעלה בני". ואף-על-פי שהבין יצחק שהיה הולך להשחט: "ויילכו שניהם יחדו", בלב שנה.

(ח) וַיִּבְנֹאוּ אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבְנוּ שָׁם אֲבֹרָהֶם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הַעֲצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יַצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֲצִים:

ט וְאָתוּ לְאֶתְרָא דִּי אָמַר לֵה יְיָ וַיִּבְנֵא תַמָּן אֲבֹרָהֶם יְת מְדַבְּחָא וְסַדֵּר יְת אַעֲיָא וְעַקֵּד יְת יַצְחָק בְּרָה וְשׁוּי יְתָה עַל מְדַבְּחָא עֵיל מִן אַעֲיָא :	כ"ט • ויעקד • (שבת נד) ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקדה, והוא לשון "עקדים", שהיה קרסליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו, היה נפר.

(י) וַיִּשְׁלַח אֲבֹרָהֶם אֶת־יְדֹו וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֵלֶת לִשְׁחַט אֶת־בְּנֹו:

י וְאוֹשִׁיט אֲבֹרָהֶם יְת יְדָה וְנִסְיב יְת סַפִּינָא לְמִיכֶס יְת בְּרָה :	כ"ט • וישלח אברהם את-ידו ויקח את-המאכלת לשחט את-בנו: והבין שאותו המקום היה מקום הנזבח. תורה ה הנזבח. תורה ו ויראהו ה' את כל הארץ " (דברים לה, א), פה. כדי שלא ימחו למיכס ית ברה:

ספורנו

מרחק, שלטה בו עינו לראות מקום מרחוק ברצון האל יתברך, בענין וייראהו ה' את כל הארץ " (דברים לה, א)	והבין שאותו המקום היה מקום הנזבח. תורה ה (ה) שבו לכם פה. כדי שלא ימחו	יטרידוהו בעשותו הנזבח. תורה ו

(יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאֱדָי יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם | אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי:

ט"ו אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם. לְשׁוֹן חֶבֶה הוּא, שְׂכּוּפֵל אֶת שְׁמוֹ.

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעֱר וְאֶל־תַּעַשׂ לוֹ מֵאוֹמָה כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי כִּי־יִרְא אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

אֶל־הַנֶּעֱר". אָמַר לוֹ הַקְּרוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: "לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה", כְּשֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ 'קח', מוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אֲמַרְתִּי לְךָ 'שְׁחַטְהוּ', אֲלֵא "הַעֲלֵהוּ", אִסְקַתִּיה אַחֲתִּיה". כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי • מַעֲתָה, יֵשׁ לִי מָה לְהַשִּׁיב לְשִׁטָּן וְלֵאמֹת הַתְּמָהִים: מָה הִיא חֲבָתִי אֲצִלְךָ. יֵשׁ לִי פִתְחוֹן פֶּה עֲכָשׁוּ, שְׂרוּאִים: "כִּי יִרְא אֱלֹהִים אֶתָּה".

ט"ו אֶל־תְּשַׁלַּח • לְשַׁחַט, אָמַר לוֹ: 'אִם בֶּן לְחַנָּם בְּאִתִּי לְכָאן, אֲעֹשֶׂה בּוֹ חֶבֶלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַעַט דָּם', אָמַר לוֹ: "אֶל־תַּעַשׂ לוֹ מֵאוֹמָה", אֵל תַּעַשׂ בּוֹ מוֹם. כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי • אָמַר רַבִּי אָבָא: אָמַר לוֹ אֲבִרְהָם: 'אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחֲתִי: אֶתְמַל, אֲמַרְתָּ לִּי: "כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לְךָ זֶרַע", וְחִזַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ: "קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ". עֲכָשׁוּ, אֶתָּה אוֹמֵר לִי: "אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֵשׁ ~ (מְשִׁיחַת ש"פ וירא, ט"ו מרחשון ה'תשמ"ח)

הַדָּבָר) כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי, מַעֲתָה יֵשׁ לִי מָה לְהַשִּׁיב לְשִׁטָּן וְלֵאמֹת הַתְּמָהִים מָה הִיא חֲבָתִי אֲצִלְךָ, יֵשׁ לִי פִתְחוֹן פֶּה עֲכָשׁוּ שְׂרוּאִים כִּי יִרְא אֱלֹקִים אֶתָּה", כְּלוֹמַר, לֹא הִיָּה זֶה אֲלֵא נִסְיוֹן לְהַרְאוֹת לְכָל "כִּי יִרְא אֱלֹקִים אֶתָּה", מִפְּיֹון ש"לֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי".

כְּאֲשֶׁר לומְדִים אֶת הַפְּסוּק וַיֹּאמֶר אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֵל הַנֶּעֱר וְאֵל תַּעַשׂ לוֹ מֵאוֹמָה כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי כִּי יִרְא אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי" - מִתְעוֹרְרַת שְׂאֵלָה פְּשׁוּטָה אֲצֵל בֶּן חֲמֵשׁ לְמַקְרָא:

מָהוּ הַצֶּרֶךְ **בְּנִתְיַת טַעַם** - "כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי גו'" - לְצִיּוּי "אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֵל הַנֶּעֱר וְאֵל תַּעַשׂ לוֹ מֵאוֹמָה", לְכַאוּרָה, כְּשֶׁשָּׁמַע אֲבִרְהָם אֲבִינוּ אֶת הַצִּיּוּי "אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֵל הַנֶּעֱר", בְּוֹדָאֵי **שָׂמַח בְּיֹתֵר** שֶׁבָּנוּ יְחִידוֹ יִשְׂרָאֵל בְּחַיִּים, וּמָהוּ הַצֶּרֶךְ בְּנִתְיַת טַעַם "כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי גו'"!?

וְעַל־כִּרְחֹף צָרִיךְ לומר **שֶׁהִיָּה** אֵיזָה עֲנָן בִּינְתִים (לְאַחֲרֵי הַצִּיּוּי "אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֵל הַנֶּעֱר"), שֶׁעַל זֶה בָּא הַמַּעֲנָה "כִּי עֵתָה יֵדְעָתִי גו'".

וְלִכּוֹן מִפְּרֵשׁ רַש"י שֶׁבְּנִתְיַת הִיָּתָה שִׁיחֲתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם לְהַקְב"ה, שִׁיחָה שְׁלִימָה כּו', "אָמַר לוֹ אֲבִרְהָם (לְהַקְב"ה) **אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחֲתִי**", וְתִכְּנֵן דְּבָרָיו, "אֶתְמוּל אֲמַרְתָּ לִּי כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לְךָ זֶרַע, וְחִזַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ קַח נָא אֶת בְּנֶךָ, עֲכָשׁוּ אֶתָּה אָמַר לִי אֵל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֵל הַנֶּעֱר"!!

וְעַל זֶה הַשִּׁיב לוֹ הַקְב"ה, "לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לְךָ קַח, מוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אֲמַרְתִּי לְךָ שְׁחַטְהוּ, אֲלֵא הַעֲלֵהוּ, אִסְקַתִּיה אַחֲתִּיה, (וְטַעַם

לְיָתֵר בְּאוּר: לְכַאוּרָה, גַּם אִם אֵינוּ מִבִּין אֶת הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל הַקְב"ה, "אֶתְמוּל אֲמַרְתָּ לִּי כּו' וְחִזַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ כּו' עֲכָשׁוּ אֶתָּה אָמַר לִי כּו'" - הִיָּה לוֹ לְשִׁמּוֹחַ שִׁיִּצְחָק נִשְׂאָר בְּחַיִּים, וְלִהְיוֹתוֹ לְהוֹרִידוֹ מֵעַל גְּבֵי הַמּוֹזְבַח כּו', מִבְּלִי לְשַׁאֵל שְׂאֵלוֹת מִיּוֹתֵרוֹת!?

אֲלֵא, שֶׁאֲבִרְהָם לֹא הִיָּה יָכֹל לְעִבֵר לְסֻדֵּר הַיּוֹם מִבְּלִי לְפָרֵשׁ אֶת שִׁיחֲתוֹ לְפָנֵי הַקְב"ה, כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׂאֵלָה וְקוֹשֵׁיָא עַל הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל הַקְב"ה - עֲנִין הַנוֹגַע לְאִמוּנָה בַּהַקְב"ה. וְהַגַּע עֲצֻמָּה:

כָּל נִסְיוֹן הַעֲקִידָה לֹא הִיָּה אֲלֵא כְּדֵי לְהוֹכִיחַ וְלְהַרְאוֹת לְכָל הַעַמִּים אֶת **גְּדֹל וְתוֹקֵף הָאִמוּנָה** דְּאֲבִרְהָם אֲבִינוּ בַּהַקְב"ה, וְאִיךָ יִתְכַּן שֶׁבְּסוֹפּוֹ שֶׁל דָּבָר יִשְׂאָר אֲבִרְהָם אֲבִינוּ עִם שְׂאֵלָה וְקוֹשֵׁיָא (הַפֶּךָ עֲנִין הָאִמוּנָה) עַל הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל הַקְב"ה - הַפֶּךָ תַּכְלִית וּמִטְרַת נִסְיוֹן הַעֲקִידָה!?

צִדִּיקִים וְכו', שֶׁאֶתָּה בְּפַעַל יִרְא אֱלֹהִים, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה הָאֵל יוֹדֵעַ קִדְּם לְכֹן שְׁהִיָּת יִרְא אֱלֹהִים בְּכַתָּה וְתַפַּל יְדִיעֲתוֹ הַפּוֹעֵלֶת עַל הַנִּמְצָא בְּפַעַל. תּוֹרַה יג

צג א. **מִמֶּנִּי**. שֶׁאֶתָּה יִרְא אֱלֹהִים יוֹתֵר מִמֶּנִּי, שֶׁאֲנִי מִלֶּאֱדָי, וְרַאֲוִי לְמַעַלָּה יוֹתֵר מִמֶּנִּי, כְּאֲמַרְם וְכָרוּנָם לְבִרְכָה: גְּדוּלִים

(יב) **עֵתָה יֵדְעָתִי**. יֵדְעָתִי אֲנִי הַמִּלֶּאֲךָ שֶׁבָּדִין יִגְדִּילְךָ הָאֵל עַל מִלֶּאֲכִיו, כְּאֲמַרְם וְכָרוּנָם לְבִרְכָה: גְּדוּלִים צִדִּיקִים יוֹתֵר מִמִּלֶּאֲכִי הַשֶּׁרֶת (סְנַחֲדָרִין

ולכן, לא היה אברהם אבינו יכל להחריש, אלא אמר להקב"ה "אפרש לפניך את שיחתי כו", עד שהשיב לו וכו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטר שיחות כרך לה, עמוד 76 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

קיום מצות העקדה בשלמות

בו חבלה" כו, ונענה על כך בשלילה, חשב אברהם, שקמו לבו אינו שלם עמו במעשה העקדה, ואינו ראוי לקיים מצוה זו. ומשום הכי אין מניחים אותו לקיים צווי זה, ולכן - חשב אברהם - לא נתקבלה בקשתו ד"אעשה בו חבלה", כי בזה הודה שאינו שלם עם מעשה זה ומבקש לקיים הצווי רק במקצתו;

וכדי לשלל קסלקא-דעתך זו, המשיך אברהם לטען - "אפרש לפניך את שיחתי", שבקשתו "אעשה בו חבלה" היתה - לא לגרע מצווי ה', אלא - לקיים הצווי ד"קח נא את בנך", כי על-ידי-זה תתרוץ הסתיירה בין הצווי ד"קח נא", לבין ההבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע". דבתחלה לא הבין אברהם כיצד יכולים להתקיים שני דבורים אלו - הסותרים זה את זה (ומכיון שנוצטוה בפרוש "קח נא וגו', קיים הצווי מבלי להרהר אחר מדותיו של הקב"ה); אבל עכשו שנוצטוה לא לשחט, אם כן אפשר להכריע בין שני הכתובים ולקיים שניהם - על-ידי עשיית חבלה והוצאת דם (ויריקתו על המזבח).

ועל זה נענה: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה גו'", כלומר, קיום המצוה היה בשלמות ואין בה שום חסרון, ולא נמנע ממנו לקיים הצווי, שהרי מלכתחלה "לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה" (ובזה תתרוץ גם הסתיירה בין שני הצוויים).

ויאמר אל-תשלח ידך אל-הנער ואל-תעש לו מאומה
כי | עתה ידעתי כי-ירא אלהים אתה

אל תשלח - לשחט. אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום.

כי עתה ידעתי - אמר רבי אבא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחוזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקב"ה, לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח - מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה (כב, יב. ובפירוש רש"י)

ולכאורה הדבר תמויה (כמו שהקשו המפרשים): מדוע תמה אברהם רק בפאשר נצטוה "אל תשלח ידך אל הנער" ולא לפני-זה תקף כשנוצטוה "קח נא את בנך"?

ויש לומר שבדבריו אלו לא בא אברהם להרהר חסו-ושלום אחר מדותיו של הקב"ה, (וכמו שמצינו בפרוש רש"י להלן (סוף פרשת שמות) שאמר הקב"ה למושה "הרהרת על מדותי. לא פאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר-כך אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי"), אלא דבזה בא לפרש דבריו הקודמים: לאחרי שאמר אברהם "אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה

י. ויזקף אברהם ית עינוהי בטר אליו ויחזא וקא דכרא בטר אחיד באילנא בקרנוהי ואזל אברהם ויסיב ית דכרא ואסקיה לעלתא חלף ברה :

וישא אברהם את-עיניו וירא והנה-איל אחר
נאחו בסבך בקרנו וילך אברהם ויקח את-האיל
ויעלהו לעלה תחת בנו:

והשטן סוככו ומערבכו באילנות. תחת בנו • מאחר שכתוב "ויעלהו לעלה", לא חסר המקרא כלום, מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר: 'יהי רצון, שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו בני מפשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן'.

כט"ו ◀ והנה-איל • מוכן היה לכך מששת ימי בראשית. אחר • אחרי שאמר לו המלאך: "אל תשלח ידך", ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמינן: ויזקף אברהם ית עינוהי בטר אליו (ספרים אחרים: ולפי האגדה: אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם, בסבך • אילן. בקרנו • שהיה רץ אצל אברהם,

ספורנו

תחת בנו. תמורת מה שהיה בלבו לזבח את בנו, על דרך "ודבר אמת בלבבו" (תהלים טו, ב). תורה יד

והנה איל אחר נאחו בסבך. ובזה הבין שהודמן לו האיל ברצון האל, ושלא היה בו שום חשש של גול, כיון שראה שלא היה שום איל קדם לכן, ו"אחר" זה תקף ראה זה האיל נאחו בסבך.

יִדְּוּפְלַח וְצִלִּי אַבְרָהָם תִּמְנָן בְּאַתְרָא הֵהוּא וְאָמַר קָדָם יְיָ הֵכָא יְהוֹן פְּלַחֵן דְּרִינָא בְּכֹן וְתֵאמַר בְּיֻמָּא הַדִּין בְּטוּרָא הַדִּין אַבְרָהָם קָדָם יְיָ פְּלַח :

הַזֶּה, אֹמְרִים: 'עַד הַיּוֹם הַזֶּה', עַל הַיּוֹם שְׁעוֹמְדִים בּוֹ. וּמְדַרְשׁ אַגְנָה: ה' יִרְאֶה עֲקֵבָה זֹאת לְסִלְחָא לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה וּלְהַצִּילֵם מִן הַפְּרַעֲנוֹת, כְּדִי שְׂיֵאמַר הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים "בְּהַר ה' יִרְאֶה", אֲפָרוּ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפְרָה.

כ"ט - ה' יִרְאֶה • פְּשוּטוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: ה' יִבְחַר וְיִרְאֶה לּוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׂכִינְתּוֹ וּלְהַקְרִיב כְּאֵן קַרְבָּנוֹת. אֲשֶׁר יֵאמַר הַיּוֹם • שְׂיֵאמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו: "בְּהַר זֶה יִרְאֶה" הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְעַמּוֹ. הַיּוֹם • הַיָּמִים הַעֲתִידִין, כְּמוֹ: "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא

טו וְיִקְרָא מִלְּאָךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם שְׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם:

טז וְיֵאמַר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא חִשַּׁבְתָּ אֶת־בְּנֵיךָ אֶת־יְחִידֶיךָ:

יז כִּי־בָרַךְ אַבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת־זַרְעוֹ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ זֶרְעוֹ אֶת שְׂעֵר אִיבּוֹ:

כ"ט - בָּרַךְ אַבְרָהָם • אַחַת לְאָב וְאַחַת לְבֵן. וְהִרְבָּה אַרְבֵּה • אַחַת לְאָב וְאַחַת לְבֵן.

יח וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי:

יט וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכּוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע:

כ"ט - וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע • לֹא יִשְׁיֵבָה מִמֶּשׁ, שְׁהָרִי בְּחֶבְרוֹן הָיָה יוֹשֵׁב. י"ב שָׁנִים לִפְנֵי עֲקֵבְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק, יֵצֵא מִבְּאֵר שֶׁבַע וְהִלֵּךְ לוֹ לְחֶבְרוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:

לְהַדְמוֹת לָהֶם. עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי. שֶׁשָּׂכַר מִצְוָה מִצְוָה (אבֹת ה' ב), שְׁתוּקָה בְּוָה שִׁיחָיו בְּנֵיךָ לְנֶס עֲפִימִים, מוֹרִים לְגוֹיִים עַבְדוֹת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, "וְלֵךְ תִּהְיֶה צְדָקָה" (דברים כד, יא). תורה יט

(יז) אֲשֶׁר יֵאמַר הַיּוֹם. הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים בְּיוֹם כְּתִיבַת הַתּוֹרָה שֶׁבְּהַר ה' יִרְאֶה, בְּאֲשֶׁר יִגְלַה אוֹתוֹ הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כְּאֵמְרוֹ "וְהִיזָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר" (דברים יב, יא), וְזֶה הָיָה בִּימֵי דוֹד, אוֹתוֹ הַמָּקוֹם קָרָא אוֹתוֹ אַבְרָהָם "ה' יִרְאֶה". תורה טו

ספורנו

(כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּגֵּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר
הִנֵּה יֵלְדָה מִלְכָּה גַם־הוּא בָנִים לְנַחֲרֹר אַחִיד׃
כֹּה־יִהְיֶה בְּתֵר פְּתֻמָּיָא הָאֲלִין וְאַתְחִיב
לְאַבְרָהָם לְמִימְרָהּ הָאֵל יֵלִידֵת מִלְכָּה אִף הִיא
בְּנִין לְנַחֲרֹר אַחִיד׃

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הַהֲרֹרִי דְבָרִים שְׁהִיו עַל־יְדֵי עֲקֻדָּה.
גַם־הוּא • אִף הִיא הַשְּׂוֹתָה מְשַׁפְּחֹתֶיהָ לְמִשְׁפָּחֹת
אַבְרָהָם גַּם כֵּן, מֵה אַבְרָהָם י"ב שְׁבָטִים שִׁיִּצְאֹו
מִיַּעֲקֹב: ח' בְּנֵי הַגְּבִירֹת וְד' בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, אִף אֱלוֹ,
ח' בְּנֵי גְבִירֹת וְד' בְּנֵי פְלִגְשׁוֹ.

כ"י • אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּגֵּד וְגו' • בְּשׁוּבוֹ מֵהַר
הַמּוֹרִיָּה, הִיא אַבְרָהָם מֵהַרְהַר וְאוֹמֵר: 'אֱלוֹ הִיא בְּנֵי
שְׁחוּט כָּבֵד, הִיא הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים, הִיא לִי לְהַשְׂיִאוֹ
אִשָּׁה מִבְּנוֹת עֵנֹר, אֲשַׁפֵּל וּמִמְרָא', בְּשׁוֹר הַקְּדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא, שְׁנוֹלְדָה רְבָקָה בֵּת זֹוגוֹ, וְזֶהוּ "אַחִידִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כרך ב עמ' עח)

מִפְרֵשׁ בְּרֵשׁ"י, וְכֵן מִפְנֵי שְׁמִצְיֵנוּ בְּנֵי רָף שֶׁהוּא שֵׁם אִשָּׁה: שֵׁם
אִשָּׁת דָּוִד וְשֵׁם אִשָּׁת רַחֲבֵעַם. אֲבָל מִצְיֵנוּ גַם כֵּן שֶׁהוּא שֵׁם
אִישׁ (דֵּה"א י"א, מ"ג, כ"ט), וְ"יֵשׁ לָנוּ שְׁמוֹת רַבִּים לְזָכֹר וְלִנְקָבָה
שְׁוִים" (אבן עזרא סוף פְּרֵשֶׁת וַיִּשְׁלַח).

אִף אֱלוֹ, שְׁמוֹנָה בְּנֵי גְבִירֹת וְאַרְבַּעָה בְּנֵי פְלִגְשׁוֹ (רש"י
כ"ב, ט) לְפִי זֶה "מַעֲכָה" הוּא שֵׁם בֵּן, כַּמוֹכֵן (וְכֵן מִפְרֵשׁ בְּסֵדֶר
הַדְּוֹרוֹת). אֲבָל רְגִילִים לְפָרֵשׁ בְּלִמּוּד הַתְּלִמִּידִים שֶׁהוּא שֵׁם
בֵּת (וְכֵן הוּא בְּסִפּוּרָנוֹ). וְכִנְרָאָה נִשְׁתַּרְבֵּב הַדְּבָר מִפְנֵי שְׁאִינוֹ

(כא) אֶת־עֹיִן בְּכֹרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אַחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אָבִיו
אָרָם׃
כא יֵת עֹיִן בּוֹכְרָה וְיֵת בּוֹי אַחִיהִי וְיֵת
קְמוּאֵל אָבוּהִי דְאַרָם׃

(כב) וְאֶת־פֶּשֶׁד וְאֶת־חֹזֶן וְאֶת־פְּלִדֵּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־
בְּתוּאֵל׃
כב וְיֵת פֶּשֶׁד וְיֵת חֹזֶן וְיֵת פְּלִדֵּשׁ וְיֵת יִדְלָף
וְיֵת בְּתוּאֵל׃

(כג) וּבְתוּאֵל יֵלֵד אֶת־רְבֵקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יֵלְדָה מִלְכָּה
לְנַחֲרֹר אַחִי אַבְרָהָם׃
כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יֵת רְבָקָה תְּמַנְיָא אֲלִין
יֵלִידֵת מִלְכָּה לְנַחֲרֹר אַחִיהִי דְאַבְרָהָם׃

כ"י • וּבְתוּאֵל יֵלֵד אֶת־רְבֵקָה • כָּל הַיּוֹחֲסִין הַלְלוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֱלָא בְּשִׁבִיל פְּסוּק זֶה.

(כד) וּפִילִגְשׁוֹ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְתִלְדָּה גַם־הוּא אֶת־טַבַּח
וְאֶת־גַּחֵם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃
כד וּפִלְחָנְתָּה וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְיֵלִידֵת אִף הִיא
יֵת טַבַּח וְיֵת גַּחֵם וְיֵת תַּחֲשׁ וְיֵת מַעֲכָה׃
פ פ פ

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן. חסלת פרשת וירא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמא - רמד

ספורנו

(כ) הִנֵּה יֵלְדָה מִלְכָּה. הִנֵּה בָּרַךְ יְדַעַת
שְׁמִלְכָה יֵלְדָה בָּנִים.
גַּם הוּא. מִלְכָּד הַפִּילְגֵשׁ. תוֹרָה כֹּא
(כג) וּבְתוּאֵל יֵלֵד אֶת רְבֵקָה. וְהִגִּיד
הַמַּגִּיד, שְׁבִתוּאֵל שְׁהִיָּה מִבְּנֵי הַגְּבִירָה
יֵלֵד אֶת רְבָקָה. וְהִיָּתָה הַבְּשׂוּרָה,
שִׁימְצָא בְּבֵית אָבִיו אִשָּׁה לְבָנוֹ, וְלֹא
יִצְטַרֵּף לְדַבֵּק בְּבַנְעָן. תוֹרָה כֹּד

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - י"ב מרחשון מפרק סו עד סוף פרק סח	יום ראשון - ט' מרחשון מפרק מט עד סוף פרק נד
יום חמישי - י"ג מרחשון מפרק סט עד סוף פרק עא	יום שני - י' מרחשון מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שישי - י"ד מרחשון מפרק עב עד סוף פרק עו	יום שלישי - י"א מרחשון מפרק ס עד סוף פרק סה
שבת קודש - ט"ו מרחשון פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והמשכיל יבין ענין... עד עמ' 288, מסטרא דרע.

19 שְׁהַפְעִים⁴⁷ הוּא סוּד הַפְּפִירָה חֲכָמָה עֲלֵאָה, – חכמה עליונה,
 20 שֶׁנִּפְּלוּ מִמֶּנָּה נִיצוּצֵי בְּקִלְפוֹת בְּשִׁבְרֵי הַכְּלִים, וְהֵם –
 21 הַנִּיצוּצוֹת שֶׁל חֲכָמָה – הַטַּעַם, שֶׁם בְּכַיִּינַת גְּלוּת, שֶׁתְּקַלְפוֹת
 22 שׁוֹלְטִים עֲלֵיהֶם וּמַעְלִימִים חֲכָמַת הַתּוֹרָה מֵעֲלִיוֹנִים
 23 וְתַחְתּוֹנִים. – מהנבראים
 24 שבעולמות העליונים כמו
 25 נשמות ומלאכים, ומבני
 26 האדם כאן למטה. וְוָהוּ
 27 שְׁכֵתוֹב מְהִימָנָא, – מפרשת נשא,
 28 כנזכר לעיל בתחילת
 29 האגרת, שֶׁהַקּוֹשֵׁיָא –
 30 המקשה להבנת ענין
 31 בתורה, הוּא מִסְטְרָא
 32 דְרַע. – מצד הרע,
 33 מקליפות שהן רע והן
 34 מסתירות על החכמה של
 35 התורה.
 36

1 וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין עֲנִינוּ פְּלֵא גְדוֹל מִזֶּה מְאֹד, מַה נַּעֲשֶׂה בְּשָׂמִים
 2 מִמַּעַל עַל־יְדֵי עֵינֵי וּבִירוֹר הַלְכָה פְּסוּקָה מִן הַגְּמָרָא
 3 וּפּוֹסְקִים⁴⁵ רֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים, מַה שֶּׁהָיָה בְּהַעֲלֵם דְּבַר קִדְּם
 4 הָעֵינִי הָלוֹ, – לפני שהתעמק בלימוד הגמרא, היתה ההלכה
 5 הפסוקה מוסתרת ולא
 6 ידועה, כִּי עַל־יְדֵי־יָדָה –
 7 על ידי התעמקותו בזה
 8 ובירורו את ההלכה,
 9 מַעֲלָה הַלְכָה זו
 10 מִתְּקַלְפוֹת שֶׁהָיוּ
 11 מֵעֲלִימִים וּמְכַסִּים
 12 אוֹתָהּ, – את ההלכה,
 13 שֶׁלֹּא הָיְתָה יְדוּעָה כָּלָל,
 14 או שֶׁלֹּא הָיְתָה מוֹכֵנַת
 15 הַיִּטֵּב בְּמַעֲמָהּ⁴⁶, – לא
 16 הבינו היטב טעם ההלכה –
 17 ועל ידי עינונו ובירורו
 18 מבינים כעת את הטעם,
 19

אגרת הקדש

והמשכיל יבין ענין פלא

גדול מזה מאד מה נעשה בשמים ממעל ע"י עיון
 ובירור הלכה פסוקה מן הגמרא ופוסקים ראשונים
 ואחרונים מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלו
 כי ע"י זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים
 ומכסים אותה שלא היתה ידועה כלל או שלא היתה
 מוכנת היטב כמעמה שהטעם הוא סוד הספי' חכמה
 עלאה שנפלו ממנה ניצוצי' בקליפות בשבה"כ והם
 שם בבחי' גלות שהקליפות שולטים עליהם ומעלימי'
 חכמת התורה מעליונים ותחתונים וז"ש בר"מ שהקושי'
 היא מסטרא דרע.

יום שני י' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והנה העליונים אין... עד עמ' קמה, עו"ג.

56 הנשמות שבגופים כאן למטה, מְתִישִׁים בְּחָה – של הקליפה,
 57 בְּשִׁבְרֵי הַתְּאֻוֹת, וְאֵתְכִפִּיא – ונכנעת סְטְרָא־אֲחָרָא,
 58 וְ"וִיתְפָּרְדוּ כָּל פּוּעְלֵי אֲוִן". – כלשון הפסוק בתהלים⁴⁹. ולכן,
 59 דוקא הן – הנשמות שלמטה בגוף – יש בכוחן לברר ולהעלות
 60 מהקליפות, יש בכוחן
 61 להעלות חכמת התורה
 62 שהקליפות מסתירות.
 63 וְלָבוֹן פְּאִים הָעֲלִיוֹנִים –
 64 הנשמות שבעולמות
 65 העליונים, לְשִׁמְעַת חֲדוּשֵׁי
 66 תּוֹרָה מִתְּחַתְּתוֹנִים⁵⁰, –
 67 מה שהנשמות כאן למטה
 68 מחדשות, מַה שֶׁמְחַדְּשִׁים
 69 וּמְגַלִּים תַּעֲלוּמוֹת
 70 הַחֲכָמָה שֶׁהָיוּ כְּבוּשִׁים
 71 בְּגוֹלָה עַד עֵתָה. – עד
 72 שהנשמה שבגוף חידשה וביררה את ההלכה או את טעמה
 73 וחידושה בתורה, וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יוּכַל לְגַלּוֹת תַּעֲלוּמוֹת
 74 חֲכָמָה (לְגַלּוֹת) וּלְחַדֵּשׁ שֶׁכָּל חֲדָשׁ, הֵן בְּתַלְבוֹת, הֵן

37 וְהֵנָּה, הָעֲלִיוֹנִים – הנשמות והמלאכים הנמצאים בעולמות
 38 העליונים יותר, אִין בְּהֵם כַּח לְבָרַר וְלַהֲעֵלוֹת – הניצוצות
 39 מִתְּשִׁבְרֵי שֶׁבְּקִלְפַת נְגָה, אֵלָא תַתְּחַתּוֹנִים לְבָרַ, –
 40 הנשמות הנמצאות למטה בעולם זה בגוף – יש בהם הכוח
 41 לברר את הניצוצות, לְפִי
 42 שֶׁהֵם מְלַבְּשִׁים בְּגוֹף
 43 חֲמָרִי – הנקרא "מִשְׁכָּא"
 44 דְחִוּיָא – עור של נחש,
 45 מְקַלְפַת נְגָה, – כמובא
 46 בפרק ל"א בחלק הראשון
 47 של ספר ה"תניא"
 48 (מהזוהר⁴⁸). וכפי שביארנו
 49 שם, ש"חויא" (נחש)
 50 נקראים "שלש הקליפות"
 51 הטמאות, והגוף שהוא
 52 קליפת נוגה נקרא
 53 "משכא דחויא", העור והלבוש של הנחש, וכפי שענין זה
 54 מוסבר בפרוטרוט במאמר דיבור-המתחיל "ותפקונה" מכ"ק
 55 אדמו"ר ה"צמח צדק" ב"ספר החקירה" עמוד 136, וְהֵם –

אגרת הקדש

והנה העליונים אין בהם כח לברר

ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה אלא התחתונים
 לברר לפי שהם מלוכשים בגוף חומרי משכא דחויא
 מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות
 ואתכפיא ס"א ויתפרדו כל פועלי און. ולכן באים
 העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה
 שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים
 בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות
 תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש הן

45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובכ"ז שייך בירור הטעם - כדלקמן". 46. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שהייתה ידועה - בכמה הלכות בגמרא ובפרט בפוסקים". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור גודל הגלות (והגאולה), אף שההלכה עצמה ידועה - אינה בגלות". 48. תקו"ז תכ"א (מח, ב). 49. צב, י. 50. ראה זח"ג קעג, א.

1 באגדות, - בחלק האגדה שבתורה, הן בנגלה, - של תורה,
 2 הן בנסתרות⁵¹, - של תורה; כפי בחינת שרש נשמתו, - בכל
 3 אחד מחלקי התורה האמורים. ומקיים בדבר, - לחדש חידושי
 4 תורה ולגלות תעלומות
 5 חכמה, להשלים נשמתו
 6 בהעלאת כל הניצוצות
 7 שנפלו לחלקה ולגורלה,
 8 - שנשמה זו תעלה
 9 ניצוצות אלה, פנו⁵².
 10 (וכל דברי תורה,
 11 ובפרט דבר הלכה, היא
 12 ניצוץ מהשכינה, שהיא
 13 היא דבר ה', פדאיתא -
 14 כמובא בפמרא⁵³: "דבר
 15 ה' - זו הלכה", סוד
 16 מלכות דאצילות
 17 המלכות להכמה
 18 דאצילות, ומלכשים במלכות דיצירה, וירדו בקלפת נגה
 19 בשבירת הכלים). - הרי שדברי תורה בכלל, ודבר ה',

הלכה, בפרט, הם בגלות בקליפה (המסתירה עליהם), והאדם
 המחפש חידוש בתורה או מתרץ קושיא ומברר את ההלכה
 לאשורה - מברר ומעלה ניצוץ השכינה מתוך הקליפה. וזהו
**שאמרנו בפמרא⁵⁴: "כל
 העוסק בתורה, אמר
 הקדוש ברוך הוא:
 מעלה אני עליו כאלו
 פדאני ואת פני מבין
 האמות העולם"**. - שכן,
 על ידי עסק התורה פודים
 ניצוצות השכינה (של
 "דבר ה'") מגלות
 הקליפות. וזהו המצב
 בעת, כשהשכינה היא
 בגלות בקליפת "נוגה" הרי
 עסק התורה הוא לברר
 בירורים ולהעלות
 ניצוצות השכינה מהקליפות, שלכן הרי כאמור, עיקר עסק
 התורה הוא בהלכות איסור והיתר, כשר ופסול וכו',

אגרת הקדש

בהלכות הן באגדות הן בנגלה הן בנסתר כפי בחי' שרש נשמתו ומחוייב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כנודע (וכל דברי תורה ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה שהיא היא דבר ה' כדאיתא בנמרא דבר ה' זו הלכה סוד מלכות דאצילות המלכשת להכמה דאצילות ומלוכשים במלכות דיצירה וירדו בקליפת נוגה בשבירת הכלים). וז"ש בנמרא כל העוסק בתורה אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו פדאני ואת בני מבין האומות עו"ג.

יום שלישי י"א מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמה, אבל בצאת השכינה... עד עמ' 290, בע"ה וד"ל:

39 אבל בצאת השכינה מקלפת נגה [נסח אחר: מהקליפות]
 40 אחר שישלם ברור הניצוצות, ויפרד הרע - של הקליפות,
 41 מהטוב - של קדושה, ויתפרדו כל פועלי און, ולא שלטא
 42 אילנא דטוב ורע - ולא ישלט "עץ הדעת טוב ורע", שהוא
 43 כאמור לעיל, קליפת
 44 "נוגה" השולטת בזמן
 45 הגלות, בצאת הטוב
 46 ממנה - שכן, השליטה
 47 שיש לה כיום, היא מצד
 48 החלק הטוב שבה, ואילו
 49 כשחלק הטוב יצא ויתברר
 50 ממנה - לא תהיה
 51 השליטה בידה יותר, אזי
 52 לא יהיה עסק התורה
 53 והמצות לברר ברוריו,
 54 - כפי שהדבר עתה, כר
 55 אם ליחד יחודים
 56 עליונים יותר, - למעלה
 57 מהיחודים הנעשים על ידי
 58 לימוד תורה וקיום מצוות כעת, להמשיך אורות עליונים יותר
 59 שלמעלה מהאצילות⁵⁵, כמו שכתב האר"י ז"ל. והכל - כל

האמור יעשה, על ידי פנימיות התורה, - חלק הנסתר
 שבתורה, לקיים המצות בפנות עליונות שמכונות לאורות
 עליונים כו'. - הכוונות באות כדי להמשיך אורות עליונים
 ביותר, כי שרש המצות הוא למעלה מעלה באינסוף
 ברוך הוא - שלמעלה
 מ"אצילות". (ומה
 שאמרנו רז"ל⁵⁶ ד"מצות
 בטלות לעתיד לבא",
 הינו ב - זמן שאחרי
 תחית המתים, אבל
 לימות המשיח קדם
 תחית המתים - אין
 בטלים⁵⁷. - ויצינינו
 בהמשכת המשכות
 גבוהות יותר מאשר
 ההמשכות הנמשכות כעת
 על ידי המצוות, ולכן
 יהיה גם עקר עסק
 התורה גם כן בפנימיות
 המצות ומעמיהם הנסתרים. - ביחודים העליונים הנעשים על ידי המצוות, ובטעמים מדוע על ידי אופן זה דוקא של קיום

אגרת הקדש

אבל בצאת השכינה מקליפת נוגה [נ"א מהקליפות] אחר שיושלם ברור הניצוצות ויפרד הרע מהטוב ויתפרדו כל פועלי און ולא שלטא אילנא דטוב ורע בצאת הטוב ממנה אזי לא יהיה עסק התורה והמצות לברר בירורין כ"א ליחד יחודים עליונים יותר להמשיך אורות עליונים יותר מהאצילות כמ"ש האר"י ז"ל והכל ע"י פנימיות התורה לקיים המצות בכונות עליונות שמכונות לאורות עליונים כו' כי שרש המצות הוא למעלה מעלה בא"ס ב"ה (ומ"ש רז"ל דמצות בטילות לע"ל היינו בתחיית המתים אבל לימות המשיח קודם תחה"מ אין בטלים) ולכן יהי גם עיקר עסק התורה גם כן בפנימיות המצות ומעמיהם

51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. "בכנה"ל - ובכאו"א מעלה". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א סו"ד (ושי"נ - בהמ"מ בהוצאת קה"ת)". 53. שבת קלח, ב. 54. ברכות ה, א. 55. בתניא שלפנינו ליתא חיבת "שלמעלה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "שלמעלה מהאצילות". 56. נדה סא, ב. 57. מה שרבונו הזקן מביא כאן, שמצוות תתבטלה לעתיד לבוא, והוא מחלק שזה יהי אחרי תחיית המתים ולא בימות המשיח שלפני תחיית המתים - הרי זה לפי שיטת התוס' שם.

33 כו"י. — לצדיק כל און⁵⁹ — וכך יהיו אז כל ישראל בגלוי ובפועל
 34 במדרגת צדיק, וגם אפשר וקרוב תדבך — לומר, שידעו
 35 מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית, כמו אברהם
 36 אבינו עליו השלום, — שידע מפנימיות התורה כל הענינים של

אגרת הקדש

נגלה דתורה. שכן,
 הגמרא⁶⁰ הרי אומרת
 שאברהם אבינו קיים כל
 התורה כולה עד שלא
 ניתנה, והרי ישנם ענינים
 בתורה ובמצוות שלא היה
 שייך שיהיו או בגשמיות,
 כמו למשל תפילין שכתוב
 בהם ענין יציאת (מגלות)
 מצרים וכדומה. אלא קיום
 המצוות של אברהם אבינו
 היה בפנימיות וברוחניות
 (כפי שמסביר רבנו הזקן
 ב"תורה אור"⁶¹ וב"לקוטי
 תורה"⁶²) — הרי שידע כל
 עניני התורה מפנימיות
 התורה, וכך ידעו זאת כל
 ישראל בזמן המשיח. ולכן
 אין צריכים — לא
 יצטרכו, לעסק בהם —
 בהלכות איסור והיתר,

טומאה וטהרה, כלל. מה שאין כן בזמן בית שני — למרות
 שלא התפרנסו מעמי הארץ, שכן היה להם משלהם שדות
 וכרמים, בכל זאת היו צריכים לעסק — בדינים אלה, גם כי
 — למרות שהעסק בזה היה לא בשביל — לדעת הלכה למעשה
 בלבד, אלא שזהו עקר עבודת ה' להתיישב ב"הסטרא אחרא",
 ולהעלות ניצוצי הקדשה על ידי התורה והעבודה, כמו
 שנתבאר במקום אחר⁶³. ואחר הדברים והאמת, יוכן היטב

1 המצוות ממשיכים אורות עליונים ויחודים עליונים. אבל
 2 הנגלות — הענינים של נגלה דתורה, יהיו גלויים וידועים לכל
 3 איש ישראל בידעה בתהלה — מבלי שיצטרכו להתייער
 4 להגיע לאותה ידיעה, בלי שכחה, ואין צריך — ולא יצטרך
 5 האיש הישראלי לעסק
 6 בהם, אלא לערב רב
 7 שלא יזכו למטעם
 8 מאילנא דחי, — לטעום
 9 מעץ החיים, שהוא
 10 פנימיות התורה
 11 והמצוה, — וכיוון שהם
 12 לא יזכו לטעום מפנימיות
 13 התורה — לכן וצריכים —
 14 ויצטרכו לעסק [בתורה]
 15 במשנה, — כדי להתיישב
 16 ב"הסטרא אחרא"
 17 הקדש בהם (על ידי
 18 עסק התורה (בכתב יד
 19 ליתא)), — הם יצטרכו
 20 להחליש את הכוח של
 21 סטרא אחרא, שלא
 22 תשלב בהם להחמיאם,
 23 בדבתיב: — כמו
 24 שכתוב⁶⁴: "והחוטא כן
 25 מאה שנה יקלל", שיהיו

26 חוטאים מערב רב. — הרי שגם אז יהיו חוטאים, והם ה"ערב
 27 רב" שסטרא אחרא דבוקה בהם, ולכן יהיו הם זקוקים
 28 לאמצעים להחלשת הסטרא אחרא שלא תביא אותם לידי
 29 חטא. ולא רק כדי להחליש את הסטרא אחרא יהיו צריכים
 30 להזדקק לנגלה דתורה, אלא — וגם למעשה יהיו צריכים
 31 לפרטי הלכות אסור וטומאה יותר מישראל, שלא יארע
 32 להם — לבני ישראל, פסול וטומאה ואסור, כי לא יאנה

ההתוס' מפרשים מה שהגמרא אומרת שממה שבתכריכי מת יכול להיות ענין של כלאים — ראי' שהמצוות תתבטלה לעתיד לבוא — מפרשים התוס' שהראי' היא מכך, שלמרות שבשעה שיקומו בתחיית המתים הרי יהיו לבושים בלבושים אלה, אף על פי כן אין אנו חוששים לכלאים שבהם — שכן המצוות תתבטלה לעתיד לבוא ולא יהיה אז האיסור של כלאים; הרשב"א, המובא בחידושי הר"ן שם על הגמרא, מפרש אחרת, שהכוונה היא על הזמן שהמתים הם עדיין מתים, אז המצוות בטלות לגביהם, שכן "כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות"; בהתאם לרשב"א זה (המובא גם בספר "סדרי טהרה" על נדה שם) לא תתבטלה המצוות בתחיית המתים. בכך מתרץ הרבי מה שלכאורה קשה מההגה"ה בפרק ל"ו בתניא, שרבנו הזקן אומר שם, שעיקר קבלת שכר יהי' באלף השביעי שמוזע יוצא שבתחיית המתים שלפני אלף השביעי הוא עדיין הזמן של עבודת המצוות, הרי שאי אפשר לומר שמיד אחרי תחיית המתים תתבטלה המצוות? — אלא שם מדבר רבנו הזקן לפי שיטת הרשב"א. כך גם מה שרבנו הזקן מביא במאמר והי' ביום ההוא יקע בשופר גדול שב"לקוטי תורה" שמצוות לא תתבטלה לעתיד לבוא — הוא גם כן בהתאם לשיטת הרשב"א. בהבדל זה שרבנו הזקן מדייק כאן בין זמן ביאת המשיח לבין תחיית המתים (שרק בתחיית המתים תתבטלה המצוות ולא בזמן ביאת משיח שלפני תחיית המתים) — אומר הרבי — יתורצו רבים מהמקומות שמהר"ן חיות מביא בהגותיו על הגמרא בנדה שם (באותם מקומות יוצא שהמצוות לא תתבטלה לעתיד לבוא) — שכן שם מדובר על הלעתידי-לבוא של זמן המשיח שלפני תחיית המתים, ומה שהגמרא אומרת שם שהמצוות תתבטלה לעתיד לבוא — הרי זה בזמן שאחרי תחיית המתים (בהתאם לשיטת התוס'). הרבי מציין לעיין ב"שדי חמד" כללים מ' ס"ק ריח (חלק ג' תקסא, ג ואילך, בהוצאת קה"ת); וב"דברי חכמים" סימן נ"ג (א' תקסב, סע"ב ואילך) שם מסומנים המקומות בהם דנים בענין זה. 58. ישע"י סה, כ. 59. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דרק בזממה"ז פלוגתת תוס' (ורש"י) דדוקא במידי דאכילה (חולין ה, ב) "דויל בתר טעמא דלעת"ל שלמות כל העולם כו"י". 60. יומא כח, ב. קידושין פב, א. 61. לך לך יא, ד. 62. שמיני יח, ג. 63. ראה לקוטי תורה בהעלותך לב, ד.

9 "נוגה" היא העיקר של עולם הזה, כפי שעולם זה הוא לפני ביאת
 10 המשיח, שאז שולטת קליפת "נוגה", זו השליטה של "עץ הדעת
 11 טוב ורע", ואילו לאחר ביאת המשיח, תבטל שליטתה של
 12 קליפת "נוגה", והעבודה אז
 13 לא תהיה בירור הניצוצות,
 14 אלא הענין של יהודים
 15 עליונים. כמו שכתוב
 16 ב'עין חיים', ודי למבין:

1 בתוספת באור הרעיא מהימנא דלעיל, כמה שאמר "אילנא
 2 דטוב ורע כו", - שזה איסור והיתר וכו', רוצה לומר קליפת
 3 נגה, שהוא עולם הזה העקר, - ב"הערות ותיקונים בדרך
 4 אפשר" (בסוף ספר
 5 ה"תניא") מציין הרבי,
 6 שצריך להיות "עיקר עולם
 7 הזה", או "עולם הזה
 8 בעיקר", כלומר, שקליפת

אגרת הקדש

במה שאמר אילנא דטוב ורע כו' ר"ל קליפת נוגה
 שהוא עולם הזה העיקר כמ"ש בע"ה וד"ל:

יום רביעי י"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 290, כז אהובי אחיי... עד עמ' קמו, נס"ו.

43 למובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"אהובי" - על-
 44 דרך לשון המדרש: "לא זו מחבבה עד שקראה בת", כבת
 45 החביבה על אביה במיוחד, "אחיי" - על-דרך "לא זו מחבבה עד
 46 שקראת אחותי", אהבה שהיא אחוואית, "רעיי" - על-דרך "לא
 47 זו מחבבה עד שקראה
 48 אחי", כאהבתה של אם,
 49 ו"אשר כנפשי" - על-דרך
 50 "קראה בשמו" - האהבה
 51 כפי שהיא לנפש העצמית,
 52 ו"כו" הכוונה יותר מאשר
 53 הנפש העצמית, המוסב
 54 על יחידה שבנפש, ה'
 55 עליהם יחיו, חיים עד
 56 העולם, - בהתאם
 57 לפירוש האמור ב"לקוטי
 58 הגהות" מוסב ה' עליהם
 59 יחיו" על מקיפים -
 60 עליהם, ו"חיים עד העולם" היינו המשכת המקיף בפנימי,
 61 וצאצאיהם אתם ורע אמת ברוכי ה' המה מעתה ועד
 62 עולם. אחרי דרישת שלומם כמשפט לאוהבי שמו, פאתי
 63 לדבר על לב נדבאים הנאנחים והנאנקים, - מתוך צער על
 64 הסתלקות הצדיק רבי מענדעלע, ולנחמם בכפלים לתושיה,
 65 אשר שמעה אנוני - מה ששמע רבנו הזקן מאחרים, ותבן לה,
 66 על מאמר רז"ל: "שבק חיים לכל חי" - שהשאר חיים
 67 לכל החיים, כשצדיק מסתלק אומרים עליו שהשאר חיים לכל
 68 החיים, שבפשטות הכוונה היא, שאחרים נשארו בחיים כשהוא

17 כז. כפי המציין בהקדמה לאגרת הקודש זו (סימן כז), כתב רבנו הזקן
 18 אגרת זו אל חסידים אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מויטבסק
 19 (מהורודוק) וזכר צדיק לברכה, בתור "אגרת תנחומים" לנחם את
 20 החסידים, וסיים את האגרת בקריאה של התעוררות אל החסידים
 21 אודות צדקה בכלל ואודות
 22 החזקת משפחת רבי
 23 מענדעלע מויטבסק בפרט.
 24 באגרת זו מנחם רבנו הזקן
 25 את החסידים שקבלו
 26 מהצדיק, גם ברוחניות,
 27 בענינים של תורה ועבודה,
 28 וגם בגשמיות, על ידי
 29 ברכתיו ועצותיו - שצדיק
 30 אחרי הסתלקותו נמצא עדיין
 31 בעולם זה (והוא מביא
 32 מהזהרה, שזה עוד יותר
 33 מאשר לפני זה כשהיה בחיים
 34 חיותו בעולם זה), וביכולת התלמידים לקבל ממנו ברוחניות בענינים
 35 של תורה ועבודה - יותר מאשר לפני הסתלקותו; וכן גם בגשמיות.
 36 מגינים הצדיקים על העולם הזה אחרי הסתלקותם יותר מאשר לפני
 37 הסתלקותם. מה שכתב - רבנו הזקן ל' - חסידים, יושבי ארץ
 38 הקדש תבנה ותבונן במהרה בימינו אמן, לנחמם בכפלים
 39 לתושיה, על פמירת הרב הנאון והמפורסם איש אלקים
 40 קדוש, נר ישראל עמוד הימיני פמיש החוק, מורנו הרב
 41 מנחם מנדל נשמתו צדן.
 42 אהובי אחי ורעי אשר - יקרים לי כנפשי כו", - בהתאם

אגרת הקדש

כז

מה שכתב ליושבי אה"ק תובכ"א לנחמם בכפלים
 לתושיה על פמירת הרב הנאון המפורסם איש
 אלקים קדוש נ"י ע"ה פ"ה מהור"ר מנחם מענדל נ"ע.

אהובי אחי ורעיי אשר כנפשי כו' ה' עליהם יחיו
 חיים עד העולם וצאצאיהם אתם ורע אמת
 ברוכי ה' המה מעתה ועד עולם. אחד"ש כמשפט
 לאוהבי שמו באתי לדבר על לב נדבאים הנאנחים
 והנאנקים ולנחמם בכפלים לתושיה אשר שמעה אנוני
 ותבן לה על מארו"ל דשבק חיים לכל חי כי צדיק

1. בלוח התיקון מציין כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאגרת זו נכתבה לחסידים שבחוץ לארץ, ומ"ש כאן שנכתב "ליושבי אה"ק תובכ"א" הוא ט"ס "כיון שבסוף אגה"ק זה - נדפס בס' גנוי נסתרות - אור רב פ"ו - מדובר ע"ד שלא למעט "ח"ו מכל כסף הקדשים אשר יקדישו לה' מדי שנה בשנה (כצ"ל)..לרבותינו שבא"י תובכ"א", וממשיך שמבקש שיהי' הכסף מוכן לשלחו בהקדם לאה"ק. הוספה לאח"ז: "מובן הדוחק גדול ככהנ"ל שהרי כותרת זו נמצאת בכל הדפוסים והייתה לעיני רבותינו נשיאנו מתחיל מ"בני המחבר" והצ"צ. ולכן נלפענ"ד לומר דתרווייהו איתנהו: חלק המתאים (והוא הנדפס, ובהשמטת השורה ע"ד "המוכ"ו" - שזמה ג"כ מובן שהגיהו אגה"ק זה) נכתב לאה"ק וכולה - ל"הנדבאים כו' שבמדינתנו". ובלא"כ מסתבר לומר שכתב אדה"ז אגרת תנחומין להנדבאים כו' שבאה"ק". 2. ע"ד ל' הכתוב - איוב יא, ו. 3. ע"ד ל' הכתוב - מלכים ב', ד. ט. 4. ע"ד ל' חז"ל - ברכות כה, ב. 5. שמור"ר ס"פ פקודי. ועוד. 6. זח"א קנד, ב. 7. ע"ד ל' הכתוב - יחזקאל ט, ד. 8. הובא בכמה שו"ת. (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "וברמב"ם הלכות יבום ספ"ד בנוסה גט חליצה וכן בכתובת יבמין 'חיי לרבנן ולכל ישראל שבק'".

45 בְּצִרּוֹר תְּחִיִּים אֶת ה', כְּתִי רוּחַ אֲפִנּוּ – כמו האויר שאדם
46 שואף על ידי נחיריו, שעל ידי זה הוא חי, אֲשֶׁר אֲמַרְנוּ בְּצִלּוֹ
47 נְתִיחָה בְּגוּיָם¹³, – כלומר, בחינת חי' שבנשמה שלמעלה מבחינת
48 נשמה, וזה נותן חיות עליונה יותר בבחינת מקיף, שבחיות זו
49 יכולים לעבור את הקשיים

של הענינים הלא-יהודיים
(ענינים שאינם קדושה),
51 אֲשֶׁר שָׁבַק לָנוּ, כָּכֵל
52 אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי בְּחִינַת
53 הַתְּקַשְׁרוֹתוֹ בְּאֵמֶת, –
54 לצדיק, וְאֶהְבְּתוּ, –
55 לצדיק, אֶהְבֵּת אֵמֶת
56 הַטְּהוֹרָה, – אהבה
57 אמיתית טהורה, מְקַרֵּב
58 אִישׁ וְלֵב עֲמִק, –
59 בהתאם לכך, הרי כפי
60 מדת התקשרותו אל
61 הצדיק וכפי מדת האמת
62 והטהרה של אהבתו
63 לצדיק, משאיר לו הצדיק
64 מרוחו והשפעתו בענינים
65 של אמונה, יראה ואהבה,
66 כִּי "בְּמִיּוֹם הַפְּגִימִים וְכוּ",
67 – לב האדם לאדם¹⁴,
68 כשיש לו אהבה לצדיק,
69 הרי זה משתקף ויוצר

אהבה מהצדיק אליו, וְרוּחַ – רוח האהבה שיש לו לצדיק, אֶרְתִּי
71 – מביאה רוּחַ – אל הצדיק, וְאֲמַשִּׁיךְ – וממשיכה רוּחִי¹⁵, –
72 שהיא גבוהה בהרבה, וְרוּחוֹ – של הצדיק, עוֹמְדַת בְּקַרְבָּנוּ
73 מְמַשׁ, – רוחו של הצדיק עומדת ומשפיעה בפנימיות בנו –
74 מקושריו, כִּי בְּרֵאוֹתוֹ יִלְדוּ – תלמידים נקראים "בנים"¹⁶,
75 מַעֲשֵׂה יְדָיו בְּקַרְבּוֹ יִקְדִישׁוּ שְׁמוֹ וְתִבְרָה, אֲשֶׁר יִתְגַּדֵּל
76 וְיִתְקַדֵּשׁ, כְּאֲשֶׁר נִלְךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוֹרְנוּ מִדְּרָכָיו,
77 וְנִלְכָה בְּאוֹרְחוֹתָיו נִצְחֵסְלֵהֲנֵעֵר. – הרבי מצייץ, בקשר
78 ל"הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", לעיין בזה חלק ב' (רטו),
79 (א) ובזהר חלק ג' (ס"פ קדושים), שם דן הוזהר בהבדל שבין
80 "דרך" ל"אורח", ש"דרך" היינו דרך סלולה שכבר סלל הצדיק
81 שכולם יכולים ללכת בה, ו"אורח" היינו דרכים חדשות ונתיבים
82 הנוצרים כעת, מותאמים לפי אופן עבודתו של כל אחד, וכן –
83 לעיין ב"לקוטי תורה" שיר השירים (יב, ב). ומה שרבנו הוקן
84 מדבר בענין חיי הצדיק בשלשה ענינים אלה, אמונה, יראה
85 ואהבה, דוקא – הוא מפני (כפי שהוא מביא ב"אגרת הקודש"
86 סימן א') שכן ה"זרועות" המחזיקות את כל הגוף, הרי שכן
87 היסוד והעיקר בעבודת ה'.

1 עזב את העולם. ברם, לא ברור, לפי זה, הלשון "שבק", שהרי
2 את החיים של האחרים לא הוא זה שהשאיר להם?! יסביר רבנו
3 הוקן להלן, שלשון חכמינו ז"ל מדויקת, שכן הכוונה היא אכן
4 שהוא השאיר מחייו לאחרים, שהרי מה הם החיים של צדיק –

5 אין הם חיים בשריים, כי
6 אם חיים רוחניים של
7 אמונה, יראת ה' ואהבת
8 ה', בהן כתוב הלשון
9 "חיים", ובשעה שצדיק
10 עוזב את העולם הוא
11 משאיר מאמונתו, יראתו
12 ואהבתו, לכל מקושריו,
13 שיכולים לקבל יותר
14 מאשר כשנשמתו היתה
15 בגוף, כִּי "צְדִיק
16 בְּאֵמֶתוֹ יִחְיֶה"¹⁷, – הרי
17 שלגבי אמונה משתמשים
18 בלשון "חיים", וְכִּי יִרְאֵת
19 ה' – כתוב¹⁸: לְחַיִּים, –
20 שיראת ה' נותנת חיים,
21 וְכִּרְשֵׁי אִישׁ שְׁלֵהֶבֶת
22 אֶהְבְּתוּ – להקדוש ברוך
23 הוא, שזה יותר מאשר
24 מִחַיִּים, לְכֹל בְּחֵן –
25 להכניס בהם חַיִּי רוּחוֹ
26 [נֶסֶח אַחֵר: וְנִשְׁמָתוֹ] –

27 שהוא מכניס בהם לא רק רוחו כי אם גם נשמתו, "רוח" יש לה
28 יותר שייכות לתלמידים המקבלים מרוחו, כפי שיאמר רבנו הוקן
29 להלן, אלא כפי המובא ב"לקוטי הגהות" שמן הסתם בבו הרי
30 המועבר אליו כולל גם נשמה, למרות שבתלמיד אחר הרי זה
31 רוח בלבד, כִּל יְמֵי חַלְדוֹ, – הוא מכניס את רוחו בענינים של
32 אמונה, יראה ואהבה, וְיִהְיֶה בְּהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ, – בשעת
33 הסתלקותו של הצדיק, וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו – אל הקדוש ברוך הוא,
34 יֵאָסְפֵי, וְיַעֲלֶה בְּעֵלְוֵי אַחֵר עֲלֵיו עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת – שָׁבַק
35 – הוא משאיר או, חַיִּי רוּחוֹ, "פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהּ" לְפָנִים
36 בְּיִשְׂרָאֵל, – שהשפיע בהם ברוחו הענינים של אמונה, יראת ה'
37 ואהבת ה'. "לפנים" יכולה להיות משמעותה גם הפנימיות, מה
38 שהשפיע בהם ענינים אלה בפנימיות, פְּעֻלַּת צְדִיק לְחַיִּים¹⁹ –
39 שעבודת הצדיק היא בשביל החיים, לתת להם חיים, הרי הוא
40 משאיר זאת לְכֹל חַי, הוּא נֶפֶשׁ כָּל חַי – בחיים של תורה
41 ומצוות, תְּקַשְׁרוּהָ בְּנַפְשׁוֹ בְּחִבְלֵי עֲבוֹתוֹת אֶהְבֵּה רַבָּה
42 וְאֶהְבֵּת עוֹלָם, – אהבה גדולה ואהבת נצח, כִּל תְּמוּט לְנִצְחָה,
43 אֲשֶׁר מִי הָאִישׁ הַחֲפִיץ חַיִּים, – המחפש לְדַבְּקָה בַּחַיִּים –
44 בְּעִבּוּדָתוֹ – של הצדיק, תְּדַבֵּק נַפְשׁוֹ, וְהִיתָה – ותהיה צְרוּרָה

9. חבקוק ב, ד, 10. משלי יט, כג. 11. ל' הכתוב - איוב לו, יד. 12. משלי י, טז. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב איכה ד, כ". 14. משלי כז, יט. 15. זח"ב קסו, ב. ועוד. 16. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ ואתחנן ו, ז.

יום חמישי י"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמו, וז"ש בזה"ק דצדיקא... עד עמ' 292, קודם לברכה:

33 דאצילות", הנקראת "שדה אשר ברכו ה'", שבה נמשך מ"ז"א
34 דאצילות" המשכת יתר, מצד עליית התורה והעבודה של
35 הצדיק, ומכך באים הרחורי התשובה והמעשים טובים
36 בתלמידים, וזה נקרא "גידולי גידולין", **המאיר לארץ וחוצות**,
37 – בארץ ישראל ובחוץ

38 לארץ, **ונם אנהנו אלה**
39 **פה תיום פלנו תיים**
40 **בדרבין - "הרף הקדוש**
41 **יקרא לה"22**. – לא רק
42 דרך של קדושה, כי אם
43 דרך של "קדש" שלמעלה
44 מ"קדוש" ביו"ו. על כל
45 פנים יוצא שהצדיק
46 והשפעתו נמצאים אחרי
47 הסתלקותו גם בעולם
48 המעשה ובמדה מרובה
49 יותר. **זאת בעבודת ה'**
50 **במלי דשמאי**; – בענינים
51 רוחניים, שהתלמידים

52 יכולים לקבל מהצדיק אחרי הסתלקותו יותר מאשר לפני
53 הסתלקותו. **ובמלי דעלמא** – בענינים והשפעות גשמיות
54 שהצדיק ממשיך, **בפרוש אתמר** – נאמר במפורש **בזהר**
55 **הקדוש**23, **דצדיקא מגנין על עלמא**, – שהצדיקים מגינים
56 על העולם, **ובמיתתהון יתיר מבחייהון**, – ואחרי הסתלקותם
57 – במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, **ואלמלא**
58 **צלותא דצדיקא פההוא עלמא** – ולולא תפלתם של
59 הצדיקים בעולם ההוא, **לא אתקיים עלמא רנעא קדא**. – לא
60 היה העולם הזה מתקיים אפילו רגע אחד, הרי שהצדיקים
61 מגינים על העולם הזה בענינים הגשמיים, אחרי הסתלקותם,
62 במדה מרובה יותר מאשר בחייהם בעולם זה, **וכל תקרוב**
63 **קרוב אל משפן ה'** – לצדיק, **בחיוו** – קודם לברכה: –
64 הבאה על ידי ומן הצדיק.

1 **וזה שכתוב בזהר הקדוש**17 **דצדיקא דאתפטר אשתכח**
2 **בכלהו עלמין יתיר מבחייהו**, – צדיק שנפטר נמצא בכל
3 העולמות יותר מאשר בחייו, שלכאורה, נכון הדבר רק
4 בעולמות עליונים, שם הוא נמצא יותר כשהוא עולה לשם, אך
5 בעולם התחתון הזה –

6 כיצד הוא נמצא שם יותר
7 אחרי פטירתו
8 והסתלקותו? – **דתינו**
9 **שגם בזה העולם**
10 **המעשה** – "תיום"
11 **לעשותם**18 – ש"היום"
12 בעולם הזה, הוא עיקר
13 ענין המעשה – קיום
14 המצוות בפועל, כפי
15 שהגמרא19 אומרת: "היום"
16 לעשותם ולמחר לקבל
17 שכרם", שבעולם הזה
18 הוא עיקר ענין המעשה,
19 ואילו הענינים של קיבול

20 שכר או כמו קיבול שכר – הם "למחר", בעולם הבא. על-כב-
21 פנים העולם הזה הוא עולם המעשה – הרי גם בעולם המעשה
22 **אשתכח יתיר**, – נמצא הצדיק שנפטר במדה מרובה יותר,
23 ובתלמידים שעליהם השפיע ומשפיע, הכוונה היא, שגם בעולם
24 המעשה שלחם, לא רק בעבודתם הרוחנית של אמונה, יראה
25 ואהבה, נמצא הצדיק והשפעתו במדה מרובה יותר מאשר לפני
26 פטירתו, אלא גם בעולם המעשה שלחם, בענינים של מעשה
27 – תשובה ומעשים טובים – הוא נמצא במדה מרובה יותר,
28 שהם מקבלים יותר השפעה, **פי המעשה** – של תלמידיו
29 ומקורשיו, (גדול) [גדל] והולך, **גדולי גדולין**, **מן אור זרוע**
30 **לצדיק**20 – ש"שדה אשר ברכו ה'", – על-דרך הנאמר בספר
31 בראשית21, שהכוונה היא על גן-עדן. בהתאם לביאור דלהלן
32 על אגרת זו, הכוונה היא לאור הנמשך ומאיר ב"מלכות

יום שישי י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, איתא בזה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

72 יתיר מבחייהו בו". –
73 כתוב בזהר הקדוש, צדיק
74 שנפטר נמצא בכל
75 העולמות יותר מאשר
76 בחייו. **וצריך להבין**,
77 **תינה בעולמות עליונים**
78 **אשתכח יתיר בעלותו**

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

איתא בזה"ק דצדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו
עלמין יתיר מבחייהו כו' וצריך להבין תינה
בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעלותו שמה אבל

65 **ביאור על הנ"ל:**

66 רבנו הוקן מסביר בעצמו
67 משמעותה העמוקה יותר
68 של אגרת זו (סימן כ"ז):
69 **איתא בזהר הקדוש**,
70 **דצדיקא דאתפטר** –
71 **אשתכח בכלהו עלמין**

17. ח"ג עא, ב. 18. ואתחנן ז, יא. 19. עירובין כב, א. 20. תהלים צז, יא. 21. תולדות כז, כז. 22. ע"ד ל' הכתוב - ישע"י לה, ח. 23. ח"ג עא, ב.

23 כְּאִמּוֹנָה כְּתִיב: - כתוב: "וְצִדִּיק כְּאִמּוֹנָתוֹ יִחִיה", וְכִירְאָה
 24 כְּתִיב: - כתוב: "וְיִרְאֵת ה' לְחַיִּים", וְכִאֲהֲבָה כְּתִיב: כתוב²⁵:
 25 "רֹדֶף צְדָקָה וְחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים", וְחֶסֶד הוּא אֲהֲבָה. -
 26 אהבה היא פנימיות החסד, הרי כשאומרים על חסד "חיים" הרי

27 שאהבה היא ענין של
 28 חיים, וכל השלש: אמונה,
 29 יראה ואהבה, הרי
 30 מוגדרות בשם "חיים".
 31 וְשִׁלְשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ -
 32 אמונה, יראה ואהבה, הֵם
 33 כְּכֹל עוֹלָם וְעוֹלָם עַד
 34 רוּם הַמַּעֲלוֹת, -
 35 והמדריגות שבעולמות,
 36 הרי בכל עולם ישנן
 37 הבחינות הנקראות
 38 אמונה, יראה ואהבה,
 39 הַכֹּל לְפִי עֵדוֹ כְּחִינַת
 40 מַעֲלוֹת הָעוֹלָמוֹת זֶה עַל זֶה - לפי עליונות המדריגה של
 41 אותו עולם, כך עליונותן של הבחינות והמדות אמונה, יראה
 42 ואהבה שבאותו עולם, בְּדֶרֶךְ עֲלִיהַ וְעִלּוּל, כְּנֹדַע. - העולם
 43 העליון יותר משמש "עיליה" וסיבה שממנו בא העולם התחתון
 44 יותר שהוא "עלול" ומסובב מהעולם העליון יותר.

1 שְׁמָה, - מובן הדבר שבעולמות העליונים הוא נמצא אחרי
 2 הסתלקותו במדה מרובה יותר כאשר נשמתו עולה למעלה,
 3 אֲבָל בְּעוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ אֲשַׁתְּכַח יִתִּיר? - כיצד הוא נמצא שם
 4 במדה מרובה יותר? וַיֵּשׁ לֹמַר, עַל-דֶּרֶךְ מַה שְּׁקִבְלָתִי עַל
 5 מַאֲמַר חו"ל ד"שָׁבֵק -
 6 השאיר, חיים לְכֹל חַי",
 7 - שבשעת הסתלקותו של
 8 צדיק אומרים שהוא
 9 השאיר חיים לכל החיים,
 10 וכנזכר לעיל, שבפשטות
 11 הלשון קשה, אם הכוונה
 12 היא רק לומר שהוא עזב
 13 את העולם ואחרים
 14 נשארו בחיים, הרי שלא
 15 השאיר את חייו הוא, לא
 16 מחייו הם חיים, אלא לפי
 17 ההסבר שקיבל רבנו הזקן
 18 הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו הוא - לכל החיים, כְּנֹדַע
 19 - כידוע, שְׁחַיִּי הַצְּדִיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרִים²⁴ כִּי-אֵם חַיִּים
 20 רוּחָנִיִּים, שֶׁהֵם אִמּוֹנָה וְיִרְאָה וְאֲהֲבָה, - אמונת ה', יראת ה'
 21 ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו
 22 ומקושריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", כִּי

אגרת הקדש

בעוה"ז איך אשתכח יתיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי
 על מאמר חו"ל דשבק חיים לכל חי כנודע שחיי
 הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה
 ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה
 וביראה כתיב ויראת ה' לחיים ובאהבה כתיב רודף
 צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה ושלישה
 מדות אלו הם בכל עולם ועולם עד רום המעלות
 הכל לפי ערך בחי' מעלות העולמות וע"ז בדרך
 עילה ועלול כנודע.

יום שבת קודש ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, תאמין.

64 שְׁחַן שְׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ, - אמונה, יראה ואהבה, הרי שאין
 65 שלש מדות אלו מוגבלות יותר בלבוש ובכלי שלהן שבגוף,
 66 אלא הן בג' עדן שהוא מקום רוחני, ואיורו מתפשט בעולם
 67 מסביב לכל אדם, כפי שיסביר להלן, לְפִיכֶךָ יָכוֹל כָּל תְּקֻרֹב
 68 אֵלָיו - המקושר אל
 69 הצדיק, לְקַבֵּל חֵלֶק
 70 מִכְּחִינַת רִחוּוֹ שְׁבַגְנוּ עֵדוֹ,
 71 - חלק מעצם המדות ולא
 72 הארה וזיו מהן בלבד,
 73 הוֹאִיל וְ-בחינת הרוח של
 74 הצדיק, אֵינָה כְּתוּבָה כְּלִי
 75 וְלֹא כְּכִחַיִת מְקוֹם
 76 גְּשָׁמִי, - אלא בגן עדן,
 77 שגם הוא, כפי שיסביר
 78 להלן, בעולם זה, כְּנֹדַע
 79 מַאֲמַר רז"ל²⁷ עַל יַעֲקֹב
 80 אָבִינוּ עֲלִי-הַשְּׁלוֹם
 81 שְׁנַכְנַס עִמּוֹ גְּזַעְדוֹ, -
 82 כשנכנס אל יצחק לקבל

45 וְהִנֵּה, כְּהִיּוֹת הַצְּדִיק חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, - בעולם הזה, הרי
 46 שְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ - אמונה, יראה ואהבה, כְּתוּבָה כְּלִי וְלִבּוֹשׁ
 47 שְׁלֹחֶם בְּכִחַיִת מְקוֹם גְּשָׁמִי, שֶׁהִיא כְּחִינַת נֶפֶשׁ הַקְּשׁוּרָה
 48 בְּגוֹפוֹ, וְכֹל תְּלַמִּידוֹ אֵינָם מְקַבְּלִים רַק הָאֲרֵת מִדּוֹת אֵלּוּ
 49 וְזִיווּ, הַמַּאֲיֵר חוּץ לְכֹלִי
 50 זֶה - מחוץ לכלי האמור,
 51 עֲלִי-יָדִי דְּבוּרָיו

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני
 האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש
 שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה
 בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות
 אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו
 הקדושים. ולכן ארו"ל שאין אדם עומד על דעת
 רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי'
 הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש
 מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק
 מבחי' רוחו שבג"ע הוואיל ואינה בתוך כלי ולא
 בבחי' מקום גשמי כנודע מארו"ל על יעקב אבינו
 ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות
 52 וּמִחֲשֻׁבוֹתָיו הַקְּדוּשִׁים,
 53 - אותיות הדיבור
 54 והמחשבה מגלות הרי
 55 הארה בלבד. וְלָכֵן אָמְרוּ
 56 רז"ל²⁶ שְׁאִין אָדָם עוֹמֵד
 57 עַל דַּעַת רַבּוֹ וְכוּ'. - עד
 58 ארבעים שנה. אֲבָל לְאַחַר
 59 פְּטִירָתוֹ, - של הצדיק,
 60 לְפִי שְׁמַתְפָּרְדִּים כְּחִינַת
 61 הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּשְׁאַרָה בְּקֶבֶר
 62 מִכְּחִינַת הָרוּחַ שְׁ-אחרי
 63 ההסתלקות היא בְּגִזְעָדוֹ,

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). 25. משלי כא, כא. 26. עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו. 27. ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א.

בְּזֶהָר הַקְדוּשָׁה³⁰ דְּרוּחַ דְּרַעוּתָא דְּלִבָּא אֲמַשִּׁיךְ רוּחַ מְלַעֲיָלָא, 46
 – הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח מלמעלה, הרי 47
 שה"רעותא דלבא" (הרצון הפנימי של הלב) והאהבה של 48
 התלמיד לרבו, ממשיכים שיתפשט ממדותיו של הרבי לתלמיד, 49

רק אם יבזון לְקִרְאָת 50
 אֱלֹהֵינוּ³¹ בְּהִכְנֵה רַבָּה 51
 וַיְגַיעָה עֲצוּמָה, – לפי 52
 פירושו של חסיד קשיש, 53
 מובא ב"לקוטי הגהות" 54
 על "תניא", הכוונה 55
 ב"הכנה רבה" היא – 56
 ההכנה של הנשמה 57
 ו"יגיעה עצומה" – יגיעת 58
 הגוף, "יגיעת בשר", 59
 לְקַבֵּל שְׁלֹשׁ מִדּוֹת 60
 הַלְלוּ, – אמונה, יראה 61
 ואהבה, כְּדָרְךָ שְׁהוֹרָהּ 62
 רַבּוֹ, וַיִּמְאַסְרֵהוּ רַז"ל³²: 63
 יְגַעֵת וַיִּצְאָתָּה – תִּאֲמִין. 64
 בהתאם לפירושו של כ"ק 65
 אדמו"ר מוהרי"צ³³ על 66
 "רק אם יכון לקראת 67
 אלקיו בהכנה רבה ויגיעה 68
 עצומה כו" – הכוונה 69
 היא, שהעבודה והיגיעה 70
 היא להכניס האמונה, 71

היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום התורה והמצוות, וכפי 72
 שמוכן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר (למרות שהדברים לא 73
 נאמרו במפורש) ש"יגיעת ומצאת תאמין" הכוונה היא שימצא 74
 הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של "מציאיה". וכפי שאומר שם 75
 בפירושו, שעל-ידי היגיעה מתהווה התקשרות של גידולי 76
 הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא "עצמות רוחו של הרב 77
 המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בבחינת נשמתו שבגן-עדן 78
 העליון", הרי שלא זו בלבד שיש לתלמידים מרוחו שנשארה 79
 בגן-עדן התחתון, אלא גם מרוחו העצמית הנכללת בנשמה 80
 שבגן עדן העליון, הרי זו "מציאיה" שלא בערך נעלה יותר 81
 מאשר הקבלה הקודמת מהרוח שנשארה בגן-עדן התחתון 82
 בלבד. אלא, כפי שהוא מסיים שם, זה מאיר עליהם בבחינת 83
 "מקיף" בלבד, אך מקיף זה מעניק כוח בגידולי הגידולין שגם 84
 בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין שיעור. באותו מאמר אומר 85
 הרבי (אחרי שהוא מביא חלק גדול מלשון אגרת הקדש זו, 86
 ובשייכות למה שהוא אומר על ההכנה הרבה והיגיעה 87
 העצומה לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה ואהבה) – שעל 88
 ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי לימד, הוא מוריד ומביא את 89
 החיים הרוחניים של הרבי באמונה יראה ואהבה בחיים 90

את הברכות, הרי שגן-עדן נמצא בעולם הזה, וכן כתב בְּסֵפֶר 1
 עֲשֶׂה מַאֲמֹת²⁸ שְׁאוּר גְּנֵעֵן מִתְּפַשֵּׁט סָבִיב כָּל אָדָם, 2
 וְנִרְשָׁמִים בְּאוּר זֶה – של גן עדן, כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וְדַבָּרָיו 3
 הַטּוֹבִים בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָתָהּ ה' (וְכֵן לְהַפְּךָ חֲסִי וְשׂוֹלָם – 4
 כשאדם חושב ומדבר 5
 דברים שבניגוד לתורה 6

7 ועבודת ה', נִרְשָׁמִים 1
 8 בְּאוּר הַמִּתְּפַשֵּׁט 2
 9 מִנִּיהֶם סָבִיב כָּל אָדָם. 3
 10 הַלְלוּ, – כיוון שכוחו של 4
 11 הצדיק, אמונתו, יראתו 5
 12 ואהבתו, אינם מוגבלים 6
 13 בכלי ולבוש ובמקום 7
 14 גשמי, אלא הם נמצאים 8
 15 בגן-עדן הקיים גם בעולם 9
 16 הזה, נִקָּל מֵאֵד – קל 10
 17 מאד, לְתַלְמִידָיו לְקַבֵּל 11
 18 חֻלְקָם מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם 12
 19 הַעֲצֻמִּית, שֶׁהֵם אֲמוּנָתוֹ 13
 20 וְיִרְאָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר 14
 21 עֵבֶד בָּהֶם אֵת ה', וְלֹא 15
 22 זִוִּים – והארתם בְּלִבְד 16
 23 הַמְּאִיר חוּץ לְבָלָא, – כפי 17
 24 שדיה בחיים חיותו של 18
 25 הצדיק, כשהם קיבלו זיו 19
 26 בלבד על ידי מחשבותיו

72 ודיבוריו הקדושים. לְפִי שְׂבִיחַת רוּחוֹ הַעֲצֻמִּית – אמונתו, 27
 28 יראתו ואהבתו העצמיות, השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו, 28
 29 מִתְּעַלָּה בְּעִלּוֹי אַחַר עִלּוֹי, לְהִכְלִל בְּבְחִינַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁבִּגְנֵן 29
 30 עֵדֵן הָעִלְיוֹן שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעִלְיוֹנִים, וְנִוְדַע²⁹ שֶׁכָּל דְּבַר 30
 31 שֶׁבִּקְדוּשָׁה אֵינוֹ נֶעְקֵר לְגַמְרֵי מִכָּל וְכָל מִמְּקוֹמוֹ וּמִדְּרַגְתּוֹ 31
 32 הָרֵאשׁוֹנָה, גַּם לְאַחַר שְׁנַתְעַלָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה, – גם אז אין 32
 33 הוא נעקר לגמרי ממקומו ומדרגתו הראשונים, אלא נשאר שם 33
 34 רושם, וּבְחִינָה זו – מרוחו של צדיק, הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁאַרְהָ 34
 35 לְמִטָּה בְּגֵנֵעֵן הַתְּחַתּוֹן – שהרי בחינת גן עדן ישנה בכל 35
 36 עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן עדן התחתון, הרי בחינה 36
 37 זו שנשארה למטה בגן עדן, בְּמִקְוָמוֹ וּמִדְּרַגְתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה, הִיא 37
 38 הַמִּתְּפַשֵּׁט בְּתַלְמִידָיו, – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו 38
 39 העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת 39
 40 בתלמידים, כָּל אֶחָד בְּפִי בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוּתוֹ וְקִרְבָּתוֹ אֵלָיו 40
 41 – אל הצדיק, בְּחִינּוֹ וּבְמֹתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה, – כל אחד לפי 41
 42 מדת היותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא מקבל 42
 43 מהתפשטות רוחו של הרבי, בִּי הַמְּשַׁכֵּת כָּל רוּחַנִיּוֹת אֵינָה 43
 44 אֶלָּא עַל יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה, – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות 44
 45 המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, כְּמוֹ שְׂפָתָיו 45

28. מאמר חקו"ד ח"ב פ"ב. 29. פרס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ. 30. ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. 31. ע"פ ל' הכתוב - עמוס ד, יב. 32. מגילה ו, ב. 33. ד"ה פזר נתן לאביונים, תרצ"ב.

אלא שזה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק
 כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמיחה בתוספת
 ובריבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור")
 שהתלמידים שהם גידולי גידולין של הצדיק, מתקשרים, על
 ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן עדן העליון.

1 ברשיים של כל עניני העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות
 2 בפועל ממש, על-ידי-זה נעשה ההתקשרות של גידולי
 3 הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת זו) עם שרשם ומקורם,
 4 שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי
 5 להיכלל בנשמתו שבגן-עדן העליון שבעולמות העליונים,

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

43 הגמרא מביאה מחלוקת בענין חלוקת עיר לשני שבטים: איתמר –
 44 נאמר מחלוקת בבית המדרש, לגבי האופן שבו חילקו בני ישראל
 45 את הארץ, בבואם אליה בימי יהושע. רבי יוחנן אמר, חולקין עיר
 46 אחת לשני שבטים, שאם נפלה עיר אחת רובה בתחום שבט אחד
 47 ומקצתה בתחום שבט אחר, היו חולקים את העיר לשני השבטים,
 48 והיה כל שבט יושב בתוך תחומו. וריש לקיש אמר, אין חולקין עיר
 49 אחת לשני שבטים, אלא אותו השבט שנמצאת רוב העיר בתחומו,
 50 הוא הנוטל את העיר כולה, ואף את מיעוטה הנמצא בתחומו של
 51 השבט האחר.

52 רבי יוחנן מקשה לריש לקיש מן המשנה: איתביה – הקשה רבי
 53 יוחנן לריש לקיש, שנינו במשנה, שאין העיר נעשית לעיר הנדחת/
 54 עד שיהו מדיחייה מאותה העיר ומאותו השבט, מאי לאו – האם אין
 55 לדייק מדברי המשנה, שאף על גב דמדיחייה הם מאותה העיר עדיין
 56 אין די בכך, אלא אי איתא מאותו שבט אין אי לא לא – רק אם הם
 57 גם מאותו השבט של שאר בני העיר אז נעשית היא לעיר הנדחת,
 58 אך אם הם רק מבני אותה העיר ואינם מבני אותו השבט אין דינם
 59 של אנשי העיר אלא כיוצאים העובדים עבודה זרה, ומאחר
 60 והוצרכה המשנה לומר שיהיו אף בני אותו השבט, יש ללמוד מכך
 61 שישנו אופן שהמדיחים הם בני אותה העיר אך לא בני אותו
 62 השבט, שמע מינה, שחולקין עיר אחת לשני שבטים ושלא כדברי
 63 ריש לקיש.

64 משיבה הגמרא: לא – אין הכרח לומר כן, אלא אפשר להעמיד
 65 את המשנה באופן הנפלה ליה בירושה – שהמדיחים ירשו את
 66 חלקם בעיר זו מאמם, שהיתה בת שבט אחר, ומאחר שלא היו
 67 לה אחים ירשה את נחלת אביה, אי נמי, דיתבוק ניהליה פמתנה
 68 – שקיבלו המדיחים את חלקם בעיר זו במתנה, אף שהם בני
 69 שבט אחר, ונמצא שישנה אפשרות שיהיו המדיחים בני אותה
 70 העיר ולא בני אותו השבט, אף שמתחילה אין חולקים עיר אחת
 71 לשני שבטים.

72 הגמרא מביאה קושיא נוספת שהקשה רבי יוחנן לריש לקיש:
 73 איתביה רבי יוחנן לריש לקיש. נאמר במקרא (יהושע כא טו) ערים
 74 תשע מאת שני השבטים האלה, דהיינו, ששבט יהודה ושמעון נתנו
 75 מחלקם תשע ערים ללויים, מאי לאו ארבע ופלא מהאי וארבע
 76 ופלא מהאי – שכל אחד מן השבטים נתן מחלקו ארבע וחצי
 77 ערים, ומאחר ונתנו ללויים ערים שלימות, בהכרח צריך לומר
 78 שמתחילה היתה עיר אחת שהיתה חציה של שבט יהודה וחציה
 79 של שבט שמעון, ואותה העיר ניתנה על ידי שנייהם ללויים, ושפע
 80 מינה שחולקין היו מתחילה עיר אחת לשני שבטים.

81 משיבה הגמרא: לא – אין הכרח לומר שכל אחד מן השבטים נתן
 82 ארבע וחצי מערי ללויים, אלא יתכן לומר שנטלו ארבעה מהאי
 83 וקמש מהאי – ארבע ערים משבט אחד, וחמש ערים משבט אחר.
 84 שבה הגמרא ומקשה: אי קמי שנטלו ארבע ערים משבט אחד
 85 וחמש משבט אחר, לפרוש פרושי – היה צריך לפרש מאיזה שבט
 86 נטלו ארבע ומאיזה חמש, ומדוע נקט הכתוב באופן כזה, ששמע
 87 שהיתה החלוקה שיהו ביניהם.

1 (שם), יש לדייק מדברי המקרא, שדווקא שללה של העיר עומד
 2 לשריפה, ולא שלל שמים – רכוש הקודש. מכתאן אמרו חכמים,
 3 התקדשות שפה – רכוש הקודש שבעיר הנדחת, יפרו בממון,
 4 ותרימות שבה ירקבו, כלומר, אסורים הם בהנאה אך אין לשורפם
 5 דרך בזיון, ומעשר שני וכתבי הקדש שבה יגוו.
 6 'כליל לה' אלהיך' (שם) אמר רבי שמעון, אמר הקדוש ברוך הוא, אם
 7 אתם עושין דין בעיר הנדחת – הורגים את יושביה ושורפים את
 8 ממונה, מעלה אני עליכם פאילו אתם מעלים קרבן עולה הנשרף
 9 כליל לפני.

10 'והיתה תל עולם' (שם), דהיינו, שיש להשאיר את העיר חריבה,
 11 ואסור לבנותה לעולם, ואף לא תעשה גנות ופרדסים – אין לנטוע
 12 בה מיני פרי וירק, אלו דברי רבי יוסי הגלילי. אך רבי עקיבא אומר
 13 שיש לדייק מהמשך דברי המקרא 'לא תבנה עוד', שדווקא לבמות
 14 שהיתה אינה נבנית, דהיינו, שאסור לבנות בה בתים, אבל נעשית
 15 היא גנות ופרדסים.

16 ומסיים הכתוב (שם יג יח) 'לא ידבק בידך מאומה מן החרם למען
 17 ישוב ה' מחרון אפו', דהיינו, שאם לא תיטול מאומה מנכסי העיר
 18 שהחרמו ישוב ה' מחרון אפו, ללמדך, שקבל זמן שהרשעים
 19 הלוקחים מן החרם נמצאים בעולם, יש חרון אף בעולם, ובשעה
 20 שאבדו רשעים אלו מן העולם, נסתלק חרון אף מן העולם.

גמרא

21 הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את דיני עיר הנדחת מן המקרא:
 22 תנו רבנן – שנו חכמים בברייתא, הדורשת את המקרא (דברים יג יד)
 23 העוסק בעיר הנדחת 'יצאו אנשים בני בליעל מקרבך, וידיחו את
 24 ישבי עירם לאמר, נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם',
 25 ומפרשת, שמתבת 'צאוי' יש ללמוד, שדווקא הן – המדיחים
 26 עצמם, ולא שלוחין, דהיינו, שאין העיר נעשית לעיר הנדחת' עד
 27 שידיוחה המדיחים בעצמם, ולא שישלחו אחרים שידיוחו את
 28 יושבי העיר. ומתבת 'אנשים' יש ללמוד שדין 'עיר הנדחת' נאמר
 29 רק באופן שישנם לפחות שני אנשים המדיחים את יושבי העיר,
 30 שהרי אין לומר הלשון 'אנשים' בפהות משנים. דבר אחר, מתבת
 31 'אנשים' יש ללמוד שיהיו המדיחים אנשים ולא נשים, 'אנשים' ולא
 32 קטנים. 'בני בליעל' – היינו 'בלי עול', בנים שפרקו עול שמים
 33 מצאריהם. מתבת 'מקרבך' יש ללמוד, שדווקא באופן שהיתה
 34 העיר בתוככי ארץ ישראל נעשית עיר הנדחת, ולא מן הפקר – עיר
 35 גבול, הנמצאת בין מחוז של גויים למחוז של ישראל, שאין עושים
 36 עיר הנדחת בעיר הסמוכה לגבול. מתבת 'יושבי עירם' יש ללמוד,
 37 שדין עיר הנדחת נאמר דווקא באופן שהיו המדיחים בני אותה
 38 העיר, ולא כשהידיוחה יושבי עיר אחרת. ומתבת 'לאמר' יש ללמוד,
 39 שצריכין שני עדים והתראה לכל אחד ואחד מבני העיר, שאין יושבי
 40 העיר נהרגים, עד שיהיו שני עדים המעידים על כל אחד מהם
 41 שעבר עבודה זרה, וכן אין הם נהרגים עד שיתרו בהם קודם
 42 עבודתם.

יום ראשון	יום ראשון	ט חשוון	ה'תש"ד
		שיעורים. חומש: וירא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מט"ג. תניא: והנה העליונים . . . כמה עו"ג.	

בהיות אאמו"ר בן ד או ה שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו הצ"צ: אז א איד א צדיק, צו ניין און ניינציג יאָר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאָל זיך באווייזען צו אים.

בהיות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בן ד' או ה' שנים, נכנס אל זקנו ה"צמח צדק" בשבת קדש פְּרַשְׁת וִירָא וְהִתְחִיל לִבְכוֹת, בְּאִמְרוֹ: מִפְּנֵי מָה נִרְאָה ה' אֵל אֲבֹרָהִם אָבִינוּ וְלָנוּ אֵינוּ נִרְאָה. וַיַּעֲנֵהוּ ה"צמח צדק": כְּשִׁיהוּדֵי צַדִּיק, בְּגִיל תְּשׁוּעִים וְתִשׁוּעַ שָׁנִים, מִחֲלִיט שְׁעָלָיו לְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ, רְאוּי הוּא שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִתְגַּלֶּה אֵלָיו.

יום שני	יום שני	י חשוון	ה'תש"ד
		שיעורים. חומש: וירא, שני עם פירש"י. תהלים: נה"ט. תניא: אבל בצאת . . . בע"ח וד"ל.	

דער רבי (רבנו הזקן) פלעגט זאָגען אויף אצילות "אויבען". מען דערציילט אז אין כתב פלעגט ער פון התרגשות, מער ווי "אצי" ניט קענען אַנשרייבען.

הַרְבֵּי (רַבְּנֵי הַזְּקֵן) הָיָה מְכַנֶּה אֶת [עוֹלָם] ה'אֲצִילוֹת' - "לְמַעַלָּה". מְסַפְּרִים, שֶׁבְּכַתֵּב מֵרֵב הַתְּרַגְּשׁוֹת, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר "אֲצִי", לֹא הָיָה מְסַגֵּל לְכַתּוֹב.

יום שלישי	יום שלישי	יא חשוון	ה'תש"ד
		שיעורים. חומש: וירא, שלישי עם פירש"י. תהלים: ס"ה. תניא: כזו. אהוביי . . . קמו נס"ו.	

ב"תורה אור" דבור-המתחיל "פתח אליהו" (פְּרַשְׁת וִירָא) בְּסַעֲף הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה הַצְּמִצּוֹם": "שְׁבַחֲנֵת עֵינַיִם הִיא מְקוֹר בְּחִינַת כְּלִים", צָרִיף לְהִיּוֹת: "שֶׁהֵם בְּחִינַת עֵינַיִם וּמְקוֹר בְּחִינַת כְּלִים". שֶׁם דְּבוּר-הַמִּתְחִיל "אֲרָדָה נָא" בְּסַעֲף הַמִּתְחִיל "וְהִנֵּה בִזְהַר": "דְּפָרוּשׁ מְשׁוּטְטִים", צָרִיף לְהִיּוֹת "דְּפָרוּשׁ מְשׁוּטְטוֹת".

לְדְבוּר-הַמִּתְחִיל "פֶּתַח אֱלֹהֵינוּ" יִשְׁנֵם הַגְּהוֹת מֵאֲדֵנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] שֶׁהִתְחִיל לְכַתְּבָם בְּחֶרֶף רַנ"ב.

יום
רביעי

יום רביעי

יב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: טו"ח.
תניא: וז"ש . . . קודם לברכה.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן - ונקראו אז בשם "ווערטער": שמע ישראל - א איד דערהערט - הוי' אלקינו - אז כחנו וחיותינו איז דאס למעלה מן הטבע, און - הוי' אחד.

אחת מתורות הראשונות של רבינו הזקן - ונקראו אז בשם "ווערטער" ["פתגמים"]: שמע ישראל - יהודי "קולט" - הוי' אלקינו - שפחנו וחיותינו הם למעלה מהטבע, ואשר - הוי' אחד.

יום
חמישי

יום חמישי

יג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ט"עא.
תניא: איתא . . . 292 ועלול כנודע.

דער בעש"ט פלעגט לערנען מיט זיינע תלמידים א שיעור גמרא. דער אופן פון דעם לערנען איז געווען מיט גרויס חריפות און גאונות, און מ'האט געלערענט דעם רמב"ם אלפס רא"ש און אנדערע מפרשים פון די ראשונים וועלכע זיינען שייך געווען צו דער גמרא וואס מ'האט געלערענט. דער בעש"ט פלעגט אפטייטשען די ווערטער אין אידיש. אז מ'האט געלערענט ערכין און געקומען צום מארו"ל (טו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האט דער בעש"ט דאס אויסגעטייטשט: לשון הרע הרג'ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאר דאס איז אין לבושים רוחנים, וואס דאס איז שווערער, ווי רציחה אין גשמיות.

הבעל-שם-טוב נהג ללמד עם תלמידיו שיעור בגמרא. אפן הלמוד היה בחריפות וגאונות גדולה, ולמדו את הרמב"ם, אלפס, רא"ש ושאר מפרשים מהראשונים שהיו שכיחים לגמרא הנלמדת. הבעל-שם-טוב תרגם את המלים לאידיש. כשלמדו [מסכת] ערכין והגיעו למאמר רבותינו זכרונם-לברכה (טו, ב): "לשון תליתאי קטיל תליתאי", פרושו הבעל-שם-טוב: "לשון הרע קוטלת את כל השלשה: הממציא, המספר והשומע [זו דעת רבינו גרשום שם. עיין לקוטי שיחות ח"ה, עמ' 44 הע' 74] אך זהו בלבושים רוחניים, שזה חמור יותר מרציחה בגשמיות".

יום
שישי

יום שישי

יד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: והנה בהיות . . . קמו תאמין.

"מה מצעדי גבר כוננו", לכל אחד מישראל יש לו תעודה רוחנית בחיים, והוא: להתעסק בעבודת הבנין לעשות דירה לו יתברך. וכל אחד באשר הוא ובכל מקום שהוא, צריך להתעניין בכל מאמצי כחו לחפש בחפש מחפש למצא איזה פרנסה רוחנית כמו שהוא מחפש אחר פרנסה גשמית. והוא לפי שדרכו - של הקדוש-ברוך-הוא - יחפץ, כדכתיב באברהם "כי ידעתיו גו' ושמרנו דרך ה'", כי יש שני דרכים: דרך הטבע ושלמעלה מן הטבע, העולם בראו הקדוש-ברוך-

הוא להיות נראָה כמו שהוא בְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע - בְּעֵינֵי בָּשָׂר - והוא דֶּרֶךְ אֱלֹקִים. תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם דֶּרֶךְ הוֹי', והוא הַמְשָׁכָה שֶׁלִּמְעֵלָה מִן הַטֵּבַע בְּטֵבַע, אֲשֶׁר בְּגִלְלֵי זֹאת הִנֵּה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁפֵּיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִן הַטֵּבַע בְּטֵבַע.

שבת קודש

שבת

טו חשון

ה'תש"ד

הפטורה: ואשה - בנה ותצא.

שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עזעח.

תנאים: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראָפּגען אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואָס זי קען אויפּטאָן זייענדיק דאָ למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?

הַנְּשָׁמָה מְצַפֶּה לְמַעְלָה לְזִמְן בּוֹ תִזְכֶּה לָרֶדֶת לַגּוּף, כִּי הַנְּשָׁמָה חֲשָׂה מַה הִיא מְסַגֶּלֶת לַפְּעַל בְּהִיּוֹתָהּ כָּאֵן לְמַטָּה. הִיא מְסַגֶּלֶת לְהַגִּיעַ ל"לְהַתְּעַנֵּג עַל הוֹי'". אִם כֵּן, לְמַתִּי דוּחִים זֹאת?

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

אפרסמון אצל העשירים, אחרתיון ההיא ליליא תלת מאה
 24 מהתקרא בציפורי - ובאותו לילה עשו שלש מאות אנשים
 25 בעיר ציפורי מעשה זה, שהפקידו אפרסמון אצל העשירים ולפי
 26 הריח ידעו היכן לחתור ולהגיע לאוצרותיהם. אתו וקא מצערי
 27 ליה - באו העשירים לרבי יוסי, והיו מצערים אותו בדבריהם,
 28 אמרו ליה, תבית אורתיה לגנבי - נתת ולימדת את הגנבים
 29 דרך לגנוב. אמר להו רבי יוסי, מי הוה ידענא דאתו גנבי - וכי
 30 הייתי יכול לדעת שיבואו גנבים לשמוע את דרשתי, וילמדו
 31 כיצד לגנוב.
 32 מספרת הגמרא: כי קא נח נפשית דרבי יוסי - כשנפטר רבי יוסי מן
 33 העולם, שפעי מרובי דציפורי דמא - היו המרזובים בעיר ציפורי
 34 שופעים דם לאות צער, שהראו מהשמים שהיה אדם גדול, ומוכח
 35 ממעשה זה שרבי יוסי היה גר בציפורי.
 36 הגמרא מביאה מעשי רשע שהיו בסדום: אמרי - היו אנשי סדום
 37 אומרים, לפי חוקיהם, דאית ליה חר תורא, מרעי חר יוקא - מי שיש
 38 לו שור אחד, חייב לרעות את השורים של כל בני העיר יום אחד,
 39 דלית ליה - מי שאין לו כלל שוורים, לירעי תרי יומי - עליו לרעות
 40 את השוורים של כולם יומיים. והוא יתמא בר ארמלתא - ומעשה
 41 היה ביתום בן אלמנה, הכו ליה תורי למרעיה - נתנו לו בני העיר
 42 לרעות את שווריהם יומיים, לפי שלא היו לו כלל שוורים, אול
 43 שקלינהו וקמלינהו - הלך אותו יתום והרג את כל השוורים, אמר
 44 להו לאנשי סדום, כך תהיה החלוקה בעורות השוורים,
 45

1 הנחל, שהיה הולך למעלה והושלך עליהם, ונענשו בכך כיון
 2 שרצו לשכח מארצם תורת רגל של עובדי דרכים, ונעשו דלים
 3 מכל האדם על ידי נחל זה, ונעו להיות דראון וקללה לכל אדם.
 4 הגמרא מביאה דרשות בענין חטאם של אנשי סדום: דרש רבא,
 5 מאי דכתיב - כיצד נדרש הפסוק (תהלים סב ד), 'עד אנה תהותתו על
 6 איש תרצחו כלכם בקיר נטויו גדר תדחיתו' פסוק זה מלמד שהיו
 7 אנשי סדום נוהגין ענייהו כבעלי ממון, ומושיבין אותו אצל קיר נטויו
 8 - עקום, העומד ליפול, ודוחין אותו עליו - ודוחפים את הקיר
 9 הנטויו על אותו אדם, כדי שיהרג, וכאים ונומלין את ממונו.
 10 דרש רבא, מאי דכתיב (איוב כד טו), 'חתר בחשך בתים יומם חתמו למו
 11 לא (ראו) [ידעו] אור' מלמד שהיו נוהגים ענייהו כבעלי ממון,
 12 ומפקידים אצלו אפרסמון - שמן בעל ריח ערב וחזק ביותר,
 13 כשהוא צרור וחתום, ובעלי הממון היו מניחים אותו בבית גנזיהם,
 14 כדי לשומרו, לערב היו אותם שהפקידו את האפרסמון באים
 15 ומריחין אותו ככלב, כדי לדעת היכן הוא בית גנזיו של אותו עשיר,
 16 שנקאמר (תהלים נט ט), 'שובו לערב יהמו ככלב ויסוכבו עיר' וכאים
 17 וחותרים שם - חופרים באדמה, ונומלין את אותו ממון שיש לעשיר
 18 בבית גנזיו.
 19 הגמרא מביאה פסוקים באיוב הנדרשים בענינם של אנשי סדום:
 20 'ערום (הלבו) [ילינו] מפלי לבוש ואין כסות בקרה' (איוב כד ז), 'חמור
 21 תומים ינהנו ויחבלו שור אלמנה' (שם כד ג), 'גבלות ושינו עדר גולו
 22 וירעו' (שם כד ב), 'והוא לקברות יבבל ועל גדיש ישקוד' (שם כא לב).
 23 דרש רבי יוסי בעיר ציפורי דרשה זו, שהיו אנשי סדום מפקידים

האם ריח בשמים של עבודה זרה בטל ברוב? יום ראשון ט' חשוון ה'תשע"ח

הרמב"ם שגם בריח בשמים של עבודה זרה הולכים אחר רוב הבשמים.

וביאר ב"ד המלך':

יש לעיין: הרי לענין הקדש אמרו שריח או בו משום מעילה כי אין בו ממש (ולכן ריח הקטורת לאחר שתעלה תמרתו אין בו משום מעילה. ראה הל' מעילה פ"ה הט"ז), ומדוע אסור להריח ריח של עבודה זרה? אלא שנאסר לישראל להיות 'רוצה בקיומו' של עבודה זרה (הל' מאכ"א פ"ג הכ"א). ואף שאין זו הנאה מעצם ה'עבודה זרה', הרי זו נחשבת כהנאה כי בזה מתמלא רצונו. וכן הוא גם בריח של עבודה זרה, אף שעצם הריח אין בו ממש, היות ורצונו להריח ריח זה, הרי כשהריח – נהנה, שנשלם רצונו ולכן הדבר אסור.

ולכן ריח בשמים של עבודה זרה מתבטל אף שעבודה זרה אין לה ביטול, כי עצם הריח (שאינו בו ממש) אין בו איסור, והאיסור בגלל מילוי רצונו הוא כאשר ריח ה'עבודה זרה' הוא בעינו, אך כאשר רוב הריח בא מריח המותר, רצון האדם הוא להריח את המותר ומה שנהנה גם מריח העבודה זרה הרי זה שלא ברצונו.

הלכות ברכות פרק ט, הלכות ח"ט: **בְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה... בְּשָׂמִים שֶׁל מַתִּים... וְשֶׁמֶן הָעֵשׂוֹי לְהַעֲבִיר אֶת הַהֶהָמָה - אֵין מְכַרְבֵּן עָלֵיהֶן... נִתְעַרְבַּ רִיחַ שְׁמֵכְרֵבֵינוּ עָלֵינוּ, בְּרִיחַ שְׂאֵין מְכַרְבֵּן עָלֵינוּ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב.**
הקשה ה'מעשה רוקח':

ריח בשמים של מתים או שמן העשוי להעביר את הזוהמא (שמותר להריח בהם אך לא נעשו לריח) שאין מברכים עליו שהתערב בריח שמברכין עליו, בטל ברוב. אך מדוע ריח בשמים של עבודה זרה (שאסור להריח בהם) בטל ברוב אם הוא המיעוט בתערובת, הרי עבודה זרה אין לה ביטול (הל' עבודה זרה פ"ז ה"ט) ואיך אפשר לברך עליו?

ותירץ: אם הרוב הוא ריח שמברכים עליו הולכים אחר רוב התערובת ומברכים, רק כאשר המיעוט הוא מבשמים שפטורים מלברך עליהם אך מותר להריח בהם (בשמים של מתים וכד') אבל אם המיעוט הוא מבשמים של עבודה זרה שאין לברך עליהם כיון שאסור להריח בהם, אינו בטל ברוב.

ויש (שושנים לרוד ברכות פ"ח מ"ו. יד המלך כאן) שנקטו בדעת

ברכת 'שהחינו' על תפילין יום שני י' חשוון ה'תשע"ח

חפץ שכל שימוש הוא למצוה ומברכים על טלית כי היא בגדר בגד (ערוך השולחן א"ח כב, א-ג).

ועל פי זה יש לדון האם מברכים שהחינו גם על תפילין דרבינו תם: אם הברכה היא על קיום המצוה, אין לברך על תפילין דרבינו תם כי מעיקר הדין אין בהן מצוה והנחתן היא בגדר חומרא (ולכן אין מברכים עליהן להניח תפילין), אך אם הברכה היא על עצם הדבר החדש, יש לברך גם עליהן (ראה ש"ת הרדב"ז כת"י סי' ה, קול יהודה סי' ב, בירוירי חיים א ע' שנג).

ולמעשה אין לברך על תפילין אלא על ציצית משום שהתפילין אינן בגד, ועל קיום המצוה אין לברך משום שאינה מצוה הבאה מזמן לזמן אלא מצוה תמידית (שו"ע א"ח סי' כב ומשנ"ב שם סק"ב). אמנם בימינו יש נוהגים שלא לברך שהחינו גם על הציצית משום שלובשים אותה רק לשם המצוה ואין בה הנאת לבישה (פסקי תשובות סי' כב הערה 16).

הלכות ברכות פרק יא, הלכה ט: וְכֵן כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא קִנְיָן לֹא, כְּגוֹן צִיצִית וְתַפְלִין וְמוֹזָזָה וּמַעֲקָה... מְכַרְבֵּן עָלֶיהָ בְּשַׁעַת עֲשִׂתָּהּ 'שֶׁחֲחִינוּ'.

כתב ה'טור' (א"ח סי' כב), "העושה ציצית לעצמו מברך שהחינו" ולא כתב כן גם לגבי תפילין, כדברי הרמב"ם. ולכאורה יש לומר כי לדעת הרמב"ם ברכת שהחינו זו היא משום קיום המצוה ולכן אין הבדל בין ציצית לתפילין, אך לדעת הטור הברכה היא על הבגד החדש והיא שייכת בטלית אך לא בתפילין שאינן בגד.

אך יותר נראה שגם לדעת הרמב"ם הברכה היא על החפץ ולא על המצוה שהרי כתב "וכן כל מצוה ומצוה שח"א קנ"ן לו", היינו ברכה מחמת השמחה שברכישת חפץ חדש אלא שלשיטתו ניתן לברך על חפץ אע"פ שאינו נועד לשימוש גשמי אלא לצורך מצוה, ואילו לשיטת הטור אין מברכים על

מצות מילה צריכה להיות 'לשמה'? יום שלישי י"א חשוון ה'תשע"ח

לשם גרות ולא טבלתי' אין מקבלים את דבריו, שמא היתה זו מילה שלא לשמה. ואילו במסכת עבודה זרה (שם) סובר רבי יוסי שמילת גוי כשרה כי אין צורך שמילה תהיה 'לשמה' ("וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה"?)

ומבאר ה'חתם סופר' (יור"ד סי' ש) שיש לחלק בין שני הענינים:

הכניסה לדת יהודית היא בברית קודש על ידי המילה, כשם שאבותינו נכנסו לברית קודש על ידי מילה, ובוודאי

הלכות מילה פרק ב, הלכה א: גוֹי לֹא יְמוּל כְּלָל; וְאֵם מָל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְמוּלוֹ.

לדעת כמה תנאים (ע"ז כו, ב) מילת גוי כשרה ולכן סובר הרמב"ם שאם מל אינו צריך לחזור ולמולו, אך לכתחילה לא ימול כי יתכן שרב ורבי יוחנן (שם) סוברים כדעת רבי יהודה הנשיא שמילת גוי פסולה (כסף משנה).

והקשה הגר"י עמדין (שאלת יעקב, ח"ב סי' קסד):

לדעת רבי יוסי במסכת יבמות (מו, ב), הבא ואומר 'מלתי

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פא

אבותינו בימי צאתנו ממצרים אנו ובנינו אחרינו עד עולם", וכל מי שנולד ישראל הרי הוא בקדושת ישראל גם טרם שנימול, ואינו צריך למול את עצמו כדי להיכנס לדת, ולכן סובר רבי יוסי שאין היא צריכה להיות 'לשמה'.

צריך לעשותה 'לשמה', היינו לשם כניסה לדת, כי אם ימול לצורך אחר (רפואה וכדו') איך יכנס לברית על ידי מילה זו? ולכן סובר רבי יוסי שבמילת הגר מבלי עדים שנימול לשם גירות אין כניסה לברית. אבל מילת ישראל "עם קדוש, שנבר נכנסו לברית בימי

יום רביעי י"ב חשון ה'תשע"ח

האם שמיני עצרת הוא חג?

מהפסוק "מקץ שבע שנים... בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות", כי אילו כתבה התורה רק 'בחג הסוכות' היינו אומרים שזמנה הוא גם ביום טוב האחרון של חג הסוכות (שמיני עצרת), ולכן הוסיפה התורה וכתבה 'בבוא כל ישראל' ללמדנו שהזמן הוא בתחילת החג שאז באים ישראל לבית המקדש. וכיון שאילו לא הוסיפו 'בבוא כל ישראל' היינו אומרים שחג הסוכות כולל גם את שמיני עצרת, מוכח מזה שגם בלשון התורה נקראת שמיני עצרת - חג.

ואף שהנוסח ב'שלחן ערוך' הוא "שמיני חג העצרת הזה" (וכן הוא הנוסח ברש"י ותוספות הג"ל) כתב הט"ז (א"ח שם סק"א), שהנוסח הנכון הוא - "שמיני עצרת חג הזה", וכן הביא בשם מהרש"ל. אבל הנוסח "יום חג שמיני עצרת הזה" (כנוסח הרמב"ם) משמעו שהוא חג בפני עצמו, והרי שמיני עצרת הוא נטפל לחג הסוכות ואינו חג בפני עצמו (ורק לענין פז"ר קשב"ה הוא רגל בפני עצמו). וגם, אין לומר "יום שמיני חג העצרת הזה" (כנוסח השלחן ערוך) כדי שלא להפסיק בין 'שמיני' ל'עצרת', שהרי בפסוק הם סמוכים (שמיני עצרת) ואכן, בסידור אדמו"ר הזקן (ובעוד סידורים) הנוסח הוא בדומה לנוסח הט"ז: "שמיני עצרת חג הזה". ויש סידורים שהנוסח בהם הוא כנוסח ה'שלחן ערוך'.

סדר התפילות. וזהו נוסח כל הברכות האמצעיות: **וְכֵן בְּשִׁמְיֵי עֲצֵרַת אוֹמֵר... אֵת יוֹם חַג שְׁמִינֵי עֲצֵרַת הַחֹה.** וב'שלחן ערוך' (א"ח ס"ו תרסח ס"א) כתב שבשמיני עצרת אומר "ותתן לנו את יום שמיני חג העצרת הזה". והרמ"א הוסיף (מספר המנהגים לר"א טירנא): "אנו נוהגין שאין אומרים 'חג' בשמיני, דלא מצינו בשום מקום שנקרא 'חג' אלא אומרים 'יום השמיני עצרת'". וה'ברכי יוסף' (א"ח ס"ח) הביא כמה ראשונים הסוברים ששמיני עצרת נקרא 'חג', ובהם: הרמב"ם שכתב כאן "אומר... את יום חג שמיני עצרת הזה", וכן רש"י (סוכה מז, ב) ותוספות (שם מה, א) שכתבו "אומרים... את יום שמיני חג העצרת הזה".

והנה, נפסק ב'שלחן ערוך' (יור"ד ס"ו רכ ס"ב): האומר קונם יין שאינו טועם בחג - אסור ביום טוב האחרון. וכתב הט"ז (שם סקט"ו) שהר"ר לייב מפראג, הביא מכאן ראייה שיש לומר בשמיני עצרת - 'חג', אך דחה את הראיה "כי בנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, ובלשון בני אדם אכן הוא נקרא חג, אבל לא בשל תורה". והט"ז כתב להוכיח ששמיני עצרת הוא 'חג' מדברי הגמרא (סוכה מא, א) שזמנה של מצוות 'הקהל', שהוא במוצאי יום טוב ראשון של סוכות לאחר שנת השמיטה, נלמד

יום חמישי י"ג חשון ה'תשע"ח

מלאכה שאינה צריכה לגופה

המת מפני הדליקה, כיון שאדם בהול על מתו' ואם לא נתיר לטלטל את המת, יש חשש שמא מתוך צער יבוא לכבות את הדליקה כדי להציל את המת, ומאחר שכיבוי לצורך הצלת המת הוא 'מלאכה שאינה צריכה לגופה', מדוע עדיף לטלטל את המת ולעבור על איסור מוקצה שאף הוא מדרבנן? אלא מכאן ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' אסורה מן התורה. אמנם לדעת הראשונים ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' אסורה מדרבנן יש לומר שהחמירו באיסור כיבוי יותר מאיסור מוקצה כיון שיכול לבוא לידי חיוב דאורייתא (הידושי הר"ן שבת מז, ב ד"ה כל היכא). ויתירה מזו כתב אדמו"ר הזקן (א"ח ס"ו שיא ס"ח) ש'מלאכה שאינה צריכה לגופה' 'הואיל ועיקרה מן התורה, דהיינו אם היה צריך לגופה', אכן חמורה משאר אסורים דרבנן.

ו'נפקא מינה' להלכה אם 'מלאכה שאינה צריכה לגופה' אסורה מדאורייתא או מדרבנן: מלאכת צידה אסורה מן התורה, אבל לצוד חיות "בשביל להנצל מהזיקן... הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה" (ש"ע אדה"ז ס"ו שטז סט"דיו"ז),

הלכות שבת פרק א, הלכה ז: **כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ צָרִיף לְגוֹף הַמְּלָאכָה, תֵּיב עֲלֶיהָ. כִּיצַד? הֲרֵי שְׂבָבָה אֵת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לְשָׂמֹן... וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ צָרִיף לְגוֹף הַכִּבּוֹי, וְלֹא כֵּבָה אֶלָּא מִפְּנֵי הַשְּׂמֹן... הֲרֵי זֶה תֵּיב.**

'מלאכה הצריכה לגופה' היא "כגון שמכבה עצים דולקים בשביל הפחמים שהם ראויים לצורפים, שגוף מלאכת הכיבוי נעשה כגוף הפחמים, אבל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כשהיא צריכה לו בשביל דבר אחר שאין גוף המלאכה נעשית בו, כגון שמכבה את הנר מפני שחש על השמן..." (ש"ע אדה"ז א"ח ס"ו רעח ס"א, ע"פ תוס' שבת צד, א).

ולדעת רבי שמעון אין חייבים על מלאכה זו מן התורה, ורבי יהודה מחייב (שבת צג, ב, וראה תוס' שם צד, א, ד"ה את). ופסק הרמב"ם כרבי יהודה, אך לדעת הרבה ראשונים, הלכה כרבי שמעון (ראה מגיד משנה כאן וכך פסק הטור א"ח ס"ו רעח).

ומהר"ם חביב (תוס' יום הכפורים, יומא פה, א) הביא ראייה לרמב"ם מדברי הגמרא (שבת מג, ב) שמצילים ומטלטלים את

הגוף אינו דוחה איסור דאורייתא וכן כתב ה'משנה ברורה' (שם סקמ"ו) שלדעת הרמב"ם מותר להרוג חיות רק כאשר יש ספק פיקוח נפש, אך 'לדידן' הוא איסור דרבנן, ומותר גם אם אין ספק פיקוח נפש.

ו"מותר לצוד כל מיני רמשים שדרבן להזיק... אפילו במקומות שאינן ממיטין בנשיכתן... ואף שכל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אבל אסור מדברי סופרים, כאן התירו חכמים לגמרי מפני חשש היזק הגוף". אבל לדעת הרמב"ם שהאיסור הוא מן התורה, אסור לצודם או להורגם כי היזק

יום שישי י"ד חשון ה'תשע"ח מדוע האשה מדליקה את הנרות?

ו'נפקא מינה' בין השיטות אם הבעל 'חטף' את המצוה והדליק את הנרות בעצמו: לדעת הטור חייב לשלם לאשה פיצוי כספי כדין החוטף מצוה מחברו, אך לדעת הרמב"ם לא יצטרך לשלם לה כי בעצם אין המצוה שייכת לה (ראה 'אבן חי' על בן איש חי בראשית ב ע' עג).

ולפי זה יובן מדוע בבדיקת חמץ, כאשר בני הבית מסייעים בבדיקה, עליהם לשמוע את הברכה מבעל הבית ולענות אמן, אך בנרות שבת לא מצאנו שהבעל צריך לעמוד ליד אשתו בעת ההדלקה ולענות אמן על הברכה: בנרות שבת האשה מדליקה בשליחותו של הבעל, ולכן היא מוציאה אותו בברכה כשם שמוציאה אותו בעצם המצוה, כמו כל שליח העושה מצוה בשביל אחר שהשליח מברך, אך בבדיקת חמץ בעל הבית אינו שליח של בני הבית אלא הם שלווחיו ולכן אינם יוצאים בברכתו אלא אם כן שומעים אותה ועונים אמן (ציץ אליעזר יא, כא).

הלכות שבת פרק ה, הלכה ג: וְנִשְׁיִם מְצוּוֹת עַל דְּבַר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים, לְפִי שֶׁחַן מְצוּוֹת בְּבָתֵּינָם, וְחַן הַעֲסוּקוֹת בְּמִלְאֲכַת תְּבִיטָה.

שני הסברים נאמרו על כך שמצות הדלקת הנר נמסרה לאשה:

ה'טור' (א"ח סי' רסג) הביא בשם המדרש, כי מאחר והאשה גרמה מיתה לאדם הראשון שהיה בבחינת 'נרו של עולם', עליה לתקן זאת על ידי הדלקת הנר.

אך לדעת הרמב"ם הסיבה לכך היא מאחר והאשה מצויה בבית ועוסקת במלאכת הבית.

ואדמו"ר הזקן (סי' רסג ק"א ב) מוסיף כי בעצם המצוה מוטלת על הבעל, מאחר וטעמה הוא כדי שלא יתהלכו בני הבית בחושך ויבואו להיתקל במכשול ובתור בעל הבית עליו לדאוג לכך, אלא שהאשה מקיימת זאת בשליחותו של הבעל. וזה מתאים לשיטת הרמב"ם שהמצוה אינה שייכת לאשה במהותה ורק הטילו עליה את קיומה בפועל.

שבת קודש ט"ו חשון ה'תשע"ח חליבה בשבת

אדה"ז סי' שז ס"ב) אבל באיסור דאורייתא לא התירו אמירה לנכרי אפילו לצורך גדול - אך מכיון שהבהמה מצטערת מרוב חלב, ואיסור צער בעלי חיים הוא מן התורה, לא גזרו חכמים על 'אמירה לנכרי' (שו"ע אדה"ז סי' ש"ה סכ"ט, קצוה"ש סי' קלב בדה"ש ס"ק א).

ואם אין נכרי שיחלוב את הבהמה, היו שהתירו לחלוב לאיבוד, היינו שהחלב נשפך לקרקע. וזאת על בסיס ההלכה, שהאשה יכולה להוציא את חלבה המכביד עליה ומצערה כי כיון שהחלב הולך לאיבוד אין בו משום מפרק אלא מדברי סופרים, ומשום צערה לא גזרו (שו"ע אדה"ז שם ס"ט). וכן לגבי צער הבהמה (ציץ אליעזר ח"ב ג ס"ק ה).

אך ה'קצות השלחן' (שם) מסתפק שמא התירו משום צער בעלי חיים רק 'אמירה לעכו"ם' ולא שאר איסורי דרבנן. ומה שהתירו לאשה להוציא חלב משום צערה זהו כיון שאין הדרך לסחטו, אבל חלב בהמה שדומה למשקין ודרך סחיטה בהן - אסור מדרבנן.

הלכות שבת פרק ח הלכה ז: תְּחַלֵּב אֶת הַבְּהֵמָה - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפָרֵק.

לדעת הרשב"א (שבת צה, ב) ר' אליעזר סובר שהחולב בשבת חייב חטאת וחכמים סוברים שאינו חייב אלא משום שבות, אך לדעת הרמב"ם (ועוד ראשונים) גם חכמים סוברים שהחולב בשבת חייב חטאת משום מפרק (מגיד משנה). ומפרק הוא תולדת הדש, כי "מפרק החלב מהדוד... והדש גם כן מפרק התבואה מהשיבולת" (שו"ע אדה"ז א"ח סי' ש"ה סכ"ח).

ואמנם 'אין דישה אלא בגידולי קרקע', אך היינו רק לגבי דש שהוא ה'אב' אבל מפרק שהוא 'תולדה', אינו צריך להיות דומה לאב בכל, ובעלי חיים דומים במקצת לגידולי קרקע כיון שניזונים מצמחים הגדלים על הקרקע (אגלי טל, דש, כ"ד ס"ק ב').

ואף שאיסור חליבה הוא מן התורה מותר לומר לנכרי לחלוב את הבהמה בשבת. ואמנם רק באיסור דרבנן מותר לומר לנכרי לעשותו אם יש צורך גדול או הפסד מרובה (שו"ע

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

5 שתצטרך למדה זו, וּבְשֶׁחֶמְאֵוּ יִשְׂרָאֵל בּוֹמְרָגִלִים וּבִיקֵשׁ מִשָּׁה
6 מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׂמּוּחַ לְחַם, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הָאֵם
7 לֹא כִּף אֲמַרְתָּ לִי, שֶׁאֵהִיָּה 'אַרְךָ אֲפִים' רַק לְצַדִּיקִים, וְאִילוּ הִרְשָׁעִים
8 יֵאבְדוּ.

1 וְכֹתֵב בְּתוֹרָה אֶת הַמְדָה 'אַרְךָ אֲפִים', אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנֵנוּ שֶׁל עוֹלָם,
2 תְּהִיָּה 'אַרְךָ אֲפִים' רַק לְצַדִּיקִים. אָמַר לוֹ ה', אֲנִי 'אַרְךָ אֲפִים' אֶף
3 לְרָשָׁעִים. אָמַר לוֹ מִשָּׁה, רָשָׁעִים יֵאבְדוּ, וְלֹא יִהְיֶה לָךְ אֲרָךְ אֲפִים
4 אֲלֵיהֶם. אָמַר לוֹ ה', הֲשָׂתָא חַוִּית מֵאִי דְמִבְּעֵי לָךְ - אַתָּה תִּרְאֶה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ט"ו מרחשון תשע"ח

(ה"ערוך" ערך בשש). (14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. (15) כגון שהיא פת נקייה מקמח לבן ואינה צריכה ליפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבן תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). (16) רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". (17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). (18) שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). (19) נאפה. (20) (סנהדרין דף קב עמוד ב).

ד. מצוה מן המבחר לבצע פכר שלמה²¹. אם היתה¹⁹ שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים - מניח²⁰ שלמה בתוך פרוסה²² ובוצע משתייהן, כדי שיבצע²¹ מחטים ומשלמה²³. בשבתות ובמים טובים חייב לבצע על שתי כפרות²⁴ - נוטל שתייהן בידו ובוצע²³ אחת מהן²⁵.

(21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). (22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. (23) וחז"ל בברכות שם אמרו: "יורא שמים יוצא ידי שניהם". (24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הוזהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). (25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אֶחָד ואֶחָד²⁶, והאחר נוטל בידו. ואין הבוצע נותן ביד האוכל, אלא-אם-כֵּן הִיָּה אֶבְל²⁷. והבוצע, הוא פושט ידיו²⁸ תחלה ואוכל. ואין המסבין רשאים לטעם עד שיטעם המכרף. ואין הבוצע רשאי לטעם, עד שיכלה אמן²⁹ מפי רב המסבין. ואם רצה הבוצע³⁰ לחלק פבד לרבו או למי שהוא גדול ממנו בחכמה, וניחחנו לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו.³²

(26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ח

הלכות ברכות

פרק שביעי

(1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובמים טובים; שאין מפסידיים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

1 א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן
2 דרך ארץ². ואלו הן: פשגכסין לסעודה - הגדול
3 שבכלן נוטל את ידיו תחלה. ואחר-כך גכסין³
4 ויושבין מסבין⁴. וגדול מסב בראש, ושני לו -
5 למטה הימנו⁶. והיו שלשה מטות - גדול מסב
6 בראש, ושני לו - למעלה הימנו⁷, ושלישי לו -
7 למטה הימנו⁸.

(2) מנהג העולם ונימוסי החברה. (3) למקום אכילתם. (4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). (5) תחילה. (6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. (7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. (8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

8 ב. בעל הבית מכרף "המוציא", ומשלים הברכה
9 ואחר-כך בוצע⁹. והאורח מכרף ברפת המזון¹⁰, כדי
10 שיכרף לבעל הבית¹¹. ואם היה קלן בעלי הבית -
11 הגדול שבהן בוצע, והוא מכרף ברפת המזון¹².

(9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתיכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). (10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). (11) הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לעניין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). (12) (שם, דף מז עמוד א וכרעת התוספות שם דף מו עמוד א).

12 ג. אין הבוצע רשאי לבצע עד שייביאו מלח או
13 לפת¹³ לפני כל אֶחָד ואֶחָד¹⁴; אלא-אם-כֵּן נתפנונו
14 לאכל פת חרבה¹⁵. ואינו בוצע, לא פרוסה קטנה,
15 מפני שהוא נראה כצר-עין¹⁶, ולא פרוסה גדולה
16 יותר מכביצה, מפני שנוראה כרעבתן¹⁷. ובשבת יש
17 לבצע פרוסה גדולה¹⁸. ואינו בוצע אלא ממקום
18 שנתבשל¹⁹ יפה יפה²⁰.

(13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם).
 45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו
 לשתות ולפייך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף
 פרק ח). 46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין
 דרך ארץ לרחוק ידיים על השולחן (כסף משנה). 47) אבל
 אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו בחוץ, כי
 אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני אנינות הדעת
 (יומא שם).

ט. אין מניחין בשר חי⁴⁸ על הפת⁴⁹, ואין מעבירין
 פוס מלא על הפת⁵⁰, ואין סומכין את הקערה
 בפת⁵¹, ואין זורקין את הפת⁵², ולא את התכיכות
 ולא את האכלין שאין להן קלפין, פגון תותים⁵³
 וענבים ותאנים, מפני שהן נמאסין⁵⁴. ומתיר למשך
 את היין בצנורות בבתי חתנים⁵⁵, וזורקין לפניהם
 קליות ואגוזים בימות החמה⁵⁶, אכל לא בימות
 הגשמים, מפני שנמאסין. ואין נוטלין ידיהן ביין -
 בין חי, בין מזוג⁵⁷. וכן אין מפסידין שאר אכלין
 במשקין דרך בזוי ובעיטה⁵⁸.

48) בלתי מבושל. 49) שלא תימאס. 50) שמא יישפך
 מהכוס עליה ותימאס. 51) שמא יישפך המרק עליה.
 52) משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי
 הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). 53) פרי עץ
 ש"עליו" נתונים למאכל לתולעי המשי, ונזכר במשנה
 (מעשרות פרק א משנה ב). 54) הואיל והם רכים (ברכות
 שם). 55) משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון,
 לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי (שם, וברש"י).
 56) שאין טיט בדרכים. 57) (ברכות שם). 58) כמו
 שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין
 אותו לבהמה", משום ביזוי אוכלין, ונראה כבועט בטובה
 שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך
 רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוהה
 אדם פיתו ביין ונותנה על גב העיץ" (מגן אברהם אורח חיים
 סימן קעא סעיף קטן א).

י. אסור לאורחים לטל פלוס ממה שלפניהם ולתן
 ביד בנו או בתו של פעל הפית, שמא יתבייש פעל
 הסעודה, שהרי אין לו אלא מה שהביא לפניהם⁵⁹,
 ונמצאו הקטנים נוטלים אותם והולכים⁶⁰. לא ישלח
 אדם לחברו חבית יין ושמן צף על פיה⁶¹, שמא
 ישלח לו אדם⁶² חבית שקלה יין, וידמה שהוא של
 שמן⁶³, ושמן הוא שעל פניה בלבד, ויזמן אורחים⁶⁴
 ויתבייש⁶⁵. וכן פל פיוצא בדברים אלו, המביאים
 לידי בושה לבעל הסעודה, אסורין⁶⁶.

59) והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה
 שלפניהם. 60) (חולין דף צד עמוד א). 61) אף על פי
 שיודיעו שהוא יין. 62) אחר. 63) הואיל ולא הודיעו
 שהוא יין. 64) שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה
 רוב מאכלם. 65) (שם, וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות
 הרמב"ם" חלק א אות נח). 66) ובטור אורח חיים סימן

דברבי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמו
 תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל
 (בירו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה.
 ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש
 איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין
 אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). 28) לקחת הפרוסה
 לפיו. 29) שאחרי ברכת המוציא. 30) אחרי שבצע
 תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

ו. שנים ממתנין זה לזה בקערה³¹; שלשה אין
 ממתנין. גמרו³² מהן שנים - השלישי מפסיק³³
 עמהן. גמר אחד מהן - השנים אין מפסיקין לו³⁴,
 אלא אוכלין והולכין עד שגומרין. אין משיחין
 בסעודה, פדי שלא יבוא לידי ספנה³⁵. ומפני זה,
 אם בא להם יין בתוך המזון, פל אחד ואחד מברך
 לעצמו; שאם ברח אחד, ועונה העונה אמן בשעת
 הבליעה, יבוא לידי ספנה³⁶. ואין מסתפלין בפני
 האוכל ולא למנתו, שלא לבישו³⁷.

31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך
 לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו
 יונה). 32) הפסיקו. 33) מפני הנימוס. 34) שאינו בדין
 שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). 35) "שמא
 יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך
 הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י
 שם). 36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם).
 37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל
 חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

ז. השמש שעומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן³⁸.
 ודרך רחמנות הוא לתן לתוף פיו מפל תבשיל
 ותבשיל, פדי לישב דעתו³⁹. ואם נתנו לו יין, מברך
 על פל פוס וכוס שנותנין לו, מפני שאין שתיתו
 תלויה ברצונו אלא ברצונם⁴⁰.

38) אלא אחרי שיקומו המסובים. 39) (כתובות דף סא
 עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין
 (שמתאוה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את
 שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון -
 דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו".
 והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח.
 40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן
 השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

ח. יצא אחד מן המסבין להשתין מים - נוטל ידו
 אחת⁴¹ ונכנס⁴². דבר עם חברו והפליג⁴³ - נוטל שתי
 ידיו ונכנס⁴⁴. אם היו מסבין לשתייה - נכנס וישב
 במקומו ונוטל ידיו⁴⁵, ואחר-כך מתזיר פניו
 לאורחין⁴⁶. ולמה נוטל במקומו? שמא יאמרו לא
 נטל ידיו, מפני שאין שם אכילה⁴⁷.

41) אותה ששיפסף בה ניצוצות. 42) למקום המסיבה.
 43) שהה. 44) שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק טז, פסוק (ב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). (78) הואיל והתחיל בברכות אחרונות - יגמון (ברכות שם, וברש"י). ונוסח ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

16 יד. אם יהיה שם יין⁷⁹, מביאין פוס מן הזיק רביעית
17 או יתר על רביעית, ומביאין בשמים⁸⁰, ואוחז את
18 היין בימינו⁸¹ ואת הבשמים בשמאלו, ומברך ברכת
19 המזון. ואחר כך מברך על היין⁸², ואחר כך מברך
20 על הבשמים⁸³. אם היו הבשמים שמן ערב וכיוצא
21 בו - טחו בראש השמש⁸⁴; ואם היה השמש תלמיד
22 חכם, טחו בפתל, פדי שלא יצא מבשם לשוק⁸⁵.

(79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזור אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. (80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). (81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. (82) ששותה אחרי ברכת המזון. (83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. (84) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. (85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

23 טו. אף-על-פי שאין ברכת המזון צריכה יין⁸⁶ - אם
24 ברוך על היין פמנהג שאמרנו, צריך שידית כוס של
25 ברכה מבפנים וישטף אותו מבחוץ⁸⁷. וימלאנו יין
26 חיים⁸⁸, וכיון שהגיע לברכת הארץ, נותן לתוכו מעט
27 מים⁸⁹, פדי שיהא ערב לשתייה⁹⁰. ואין משיחין על
28 כוס של ברכת המזון, אלא הפל שותקים עד
29 שתקלה ברכת המזון וברכת היין, וישתו⁹¹.

(86) כמבואר בפסחים דף קיז עמוד ב, ודעת התוספות (שם), דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. (87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיה שיש בה "שיורי כוסות", אבל אם היא נקיה אינו צריך (הגהות מיימוניות). (88) בלתי מזוג במים. (89) (ברכות שם, וכגירסת ה"ר"ף שם). (90) להראות בזה שבח ארץ ישראל שיש לה חזק וצריך למזוג במים (רבינו יונה). (91) מכוס של ברכה.

פָּרָק שְׁמִינִי

(1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונסחתה.

30 א. כל פירות האילן מברכין עליהן בתחלה "בורא
31 פרי העץ"² ולבסוף "בורא נפשות רבות"³, חוץ
32 מן המינים הפתוחין בתורה⁴, והם: ענבים
33 ורמונים ותאנים וזיתים ותמרים, שהוא מברך

קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ, וכדאי לציין אחד מהם: "נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימהם". מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישוב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

1 יא. גמרו מלאכל - מסלקין את השלחן, ומכבדין
2 את המקום שאכלו בו⁶⁷, ואחר כך נוטלין את
3 ידיהם⁶⁸; שמה לשירו שם פרוין שיש בהן פזית,
4 שאסור להלך בהן ולרחץ עליהן⁶⁹. אבל פרוין
5 שאין בהן פזית, מתר לאבדן ביד⁷⁰.

(67) (ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות": שאין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א אמרו: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וראה אורה חיים סימן קפ. (68) מים אחרונים. (69) משום הפסד אוכלין (ברכות שם). (70) (שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להיזהר גם בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס (חולין דף קה עמוד ב).

6 יב. הביאו להם מים לנטילה⁷¹ - כל שמברך ברכת
7 המזון הוא נוטל ידיו תחלה, פדי שלא ישב הגדול⁷²
8 וידיו מזהמות עד שישטל אחר; ושאר הסועדין
9 נוטלין ידן בסוף, זה אחר זה. ואין מכבדין בדרך
10 זה⁷³, שאין מכבדין פידים מזהמות, ולא בגשרים,
11 ולא בדרכים⁷⁴, אלא פפתח הראוי למזונה⁷⁵, ובשעת
12 פניסה⁷⁶.

(71) למים אחרונים. (72) שהוא המברך, כמבואר לעיל הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א). (73) להקדים אחד את חברו הגדול ממנו. (74) לומר לגדול ממנו לך לפני. (75) ואפילו שאינו חייב במזוזה, כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א). (76) פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא: "לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי שאול קצנבלובגן ז"ל מוילנה אמר, שזה מרומו בספר יחזקאל (פרק מו, פסוק י): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה - העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנה).

13 יג. גמרו לטל ידיהן, ונגבו ידיהן, וברכו ברכת
14 המזון, והביאו את המגמר⁷⁷ - מי שברך ברכת
15 המזון, הוא מברך על המגמר⁷⁸, וכלן עונין אמן.

(77) היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת רוכלים על גחלי-אש במחתות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 כגון פרום ולפתת²² - אם אכלן חיין, מברך עליהן
23 בתחלה "שהכלל²³" ולבסוף "בורא נפשות רבות".
24 ואם בשלן או שלקן - מברך עליהן "בורא פרי
25 האדמה"²⁴ ולבסוף "בורא נפשות רבות". דברים
26 שדרבן להאכל חיין ומבשלין - אכלן, בין חיין בין
27 מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן:
28 אם היו פרות עץ, מברך "בורא פרי העץ", ואם היו
29 פרות האדמה או ירקות, מברך "בורא פרי
30 האדמה"²⁵.

(20) בישראל הרבה עד שנימוחו. שלוק - יותר ממבושל,
כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם
בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, ששלוק הוא פחות
מבישול. (21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל אין
דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). (22) מין ירק גנים
(ריב"ע). (23) שאין זה דרך אכילתם. (24) שזהו דרך
אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). (25) שם:
"שלוק מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינוים (ע"י
הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

31 ד. ירקות שדרבן להשלק - שלקן, מברך על
32 מי-שלק שלקן "בורא פרי האדמה"²⁶; והוא
33 ששלקן לשתות מימיהן, שממי השלוקות בשלוקות²⁷
34 במקום שדרבן לשתותן. דבש תמרים - מברכין עליו
35 תחלה "שהכלל²⁸"; אכל תמרים שמעבדן ביד והוציא
36 גרעינין שלקן ועשאן כמו עסה - מברך עליהן
37 תחלה "בורא פרי העץ"²⁹ ולבסוף ברכה אחת מעין
38 שלש.

(26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישראל עם בשר, אבל אם
בישראל עם הבשר - טעם הבשר שבמקום חשוב עיקר ומברך
עליו שהכל (הרא"ש שם). (27) ואין זה דומה למשקין
הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב,
שהמשקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלוקות יש לו טעם
הירק (הרא"ש שם). (28) ברכות לח, ע"א. (29) שם.

39 ה. הקנים המתוקים, שפוחטין אותן ומבשלין
40 מימיהן עד שיקפא וידמה למלח³⁰ - כל הגאונים
41 ואמרים, שמברכין עליו "בורא פרי האדמה",
42 ומקצתם אמרו - "בורא פרי העץ"³¹; וכן אמרו³²,
43 שהמוציא אותם קנים, מברך "בורא פרי האדמה".
44 ואני אומר, שאין זה פרי, ואין מברכין עליו אלא
45 "שהכל", שלא יהיה דבש אלו הקנים³³, שנשתנה
46 על-ידי³⁴ אור, גדול מדבש תמרים, שלא נשתנה
47 על-ידי האור, ומברכין עליו "שהכל".

(30) הכוונה לשופר שלנו. (31) דעת 'בעל הלכות גדולות'
הובאה בר"ש שם. וזהו "יערת הדבש" הנזכר בשמואל-א
יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה
סוקריא. (32) הגאונים שסוברים שהקנים פרי אדמה הם.
(33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצאם מברך

1 עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש⁵. ועל פרות
2 הארץ והירקות, מברכין עליהן בתחלה "בורא פרי
3 האדמה"⁶ ולבסוף "בורא נפשות רבות". דברים
4 שאין גדולן מן הארץ, כגון פשר ויגבינה ודגים
5 וביצים ומים וחלב ודבש⁸ וכיוצא בהן - בתחלה
6 מברך "שהכל"⁹ ולבסוף "בורא נפשות רבות".
7 והשתנה מים שלא לרוות צמאו¹⁰, אינו טעון ברכה,
8 לא לפניו ולא לאחרייו.

(2) ברכות לה, ע"א. (3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא
בפירוש המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'...
"בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי-אפשר
להתקיים בלעדם) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם
אפשר להתקיים בלעדם כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם
לתענוג בעלמא. ('תוספות' ברכות לו.) ברוך אל חי
העולמים. (4) דברים ח, ח. (5) תמצית של שלש ברכות
שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג.
ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם
נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם.
(6) ברכות לה, ע"א. (7) שם, מד, ע"ב. (8) דבש דבורים.
(9) שם, מ, ע"ב. (10) ששתה לבלוע מאכל או עצם
שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שתה מים לרפואה. אבל
בשאר משקין אפילו כששתה לרפואה, הואיל ונהנה מהם
- מברך. כמבואר בסמוך ('מעשה רוקח').

9 ב. הסוחט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן
10 בתחלה "שהכל"¹¹ ולבסוף "בורא נפשות"; חוץ
11 מן הענבים והזיתים, שעל חיינו הוא מברך "בורא
12 פרי הגפן"¹², ולבסוף ברכה אחת מעין שלש¹³, ועל
13 השמן, בתחלה הוא מברך "בורא פרי העץ"¹⁴. במה
14 דברים אמורים? שהיה חושש בגרונו¹⁵, ושתה מן
15 השמן עם מי השלוקות¹⁶ וכיוצא בהן, שהרי נהנה
16 בשתייתו; אכל אם שתה השמן לבדו¹⁷, או שלא היה
17 חושש בגרונו¹⁸ - מברך עליו "שהכל", שהרי לא
18 נהנה בטעם השמן¹⁹.

(11) ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל -
זיעה בעלמא הוא" וכדעת 'תוספות' (ברכות לח:).
(12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסועד ומשמח, חשוב הוא לקבוע
לו ברכה לעצמו. (13) שמחמשת המינים הוא. (14) שם.
(15) כואב בגרונו, ושתיית השמן מרככתו ומרפאתו.
(16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה
בשתייתו. (17) שאין בו שום טעם והנאה. (18) שאז
אפילו אם עירבו עם מי השלוקות, אין השמן חשוב עיקר
ובטל לגבי המים. (19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם,
אינו מברך כלל על שתיית השמן לבדו, כי אין זה נהנה אלא
מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (שם, לא::;
שו"ע או"ח סי' רב, סעיף ד).

19 ג. פרות או ירקות שדרבן להאכל חיים - אם בשלן
20 או שלקן²⁰, מברך עליהן בתחלה "שהכל"²¹ ולבסוף
21 "בורא נפשות". וירקות שדרבן להאכל שלוקין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא בנוסח הש"ס כתי פריז (ברכות מ:) שהקריס (הערוך, ערך קרס). (48) שנתקלקל. (49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשל. (50) שעושים מתמרים או משעורים (ב"ב צו:). (51) מין חגבים טהורים. (52) מין ממיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה, והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). (53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטריות אף-על-פי שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", והואיל ועיקר יניקתם מן האויר הוא (שם). (54) שם, מד, ע"ב. (55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של בושם.

"בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. (34) ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף-משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כן, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבבות למצצם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

ט. שְׁמֵרִים⁵⁶, שְׁנֵתָן עֲלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה⁵⁷ וְהוֹצִיא מֵהֶן¹⁹ אֲרֵבֶעָה⁵⁸ - מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן", שְׁזָה²⁰ יֵינן מְזוּג הוּא⁵⁹. הוֹצִיא פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה - אֶף-עַל-פִּי שְׁיֹשׁ בָּהֶם טַעַם יֵינן, מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן "שֶׁהַכֹּל" תְּחִלָּה⁶⁰.
(56) שמרי יין. (57) שלש מדות מים. (58) שנמוג יין השמרים עם המים. (59) שלשה חלקים מים ואחד יין. (60) בבא-בבא צו, ע"ב.

ו. הַקּוֹר, וְהוּא רֹאשׁ הַדְּקָל³⁵, שֶׁהוּא כְּמוֹ עֵץ לְבָן³⁶ - מְבַרְךָ עֲלָיו בְּתַחֲלָה "שֶׁהַכֹּל"³⁷. קִפְּרָס שֶׁל צָלָף³⁸, מְבַרְךָ עֲלָיו "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ פְּרִי³⁹. וְהָאֲבִיּוֹנוֹת⁴⁰ שֶׁל צָלָף, הֵן הַפְּרִי, שֶׁהֵן פְּצוּרוֹת הַתְּמָרִים דְּקִיָּם קְטָנִים - מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"⁴¹.

י. בְּרַךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה" - יִצְא⁶¹; וְעַל פְּרוֹת הָאֲדָמָה "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ" - לֹא יִצְא⁶². וְעַל כָּלֵם אִם בְּרַךְ "שֶׁהַכֹּל"⁶³ - יִצְא, וְאִפְּלוּ עַל הַפֶּתַח וְעַל הַיַּיִן⁶⁴.

(35) עץ התומר. (36) והוא רך ומתוק לחיך. (37) ברכות לו, ע"א. ססופו להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל על דעת אכילת הקור. (38) אילן קטן-קומה (קפרסטרואך), ובערבית - אל-קפאר. ונוכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"ו). והקפרס - הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ עצמו אלא מן האדמה (הערוך). (39) אלא שומר הפרי. (40) גרגירים קטנים והם עיקר פריו. (41) ברכות לו, ע"א.

(61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא (ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש רבינו יונה שם). (62) שאין פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). והז"ל נתנו סימן לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה - זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא (ברכות מ:). (63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו (הגהות מיימוניות). (64) ברכות מ, ע"ב.

ז. הַפְּלִפְלִין וְהַזְּנַבְבִּיל⁴² - בְּזֵמַן שֶׁהֵן רְטֹבִין⁴³, מְבַרְךָ עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה"⁴⁴, אֲבָל יִבְשִׁין, אֵין טְעוּנֵין בְּרִכָּה, לֹא לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּבֻלִין⁴⁵ וְאִינוֹ אֲכָל. וְכֵן אֲכָלִין שְׁאִין רְאוּיִין לְאֲכִילָה וּמִשְׁקִין שְׁאִין רְאוּיִין לְשִׁתָּה, אֵינָן טְעוּנֵין בְּרִכָּה, לֹא לְפָנֵיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

יא. לְקַח כּוֹס שֶׁל שִׁכָר בְּיָדוֹ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה⁶⁵ עַל-מְנַת לֹמֵר "שֶׁהַכֹּל", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן" - אֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ⁶⁶. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו פְּרוֹת הָאֶרֶץ, וְהִתְחִיל הַבְּרָכָה עַל-מְנַת לֹמֵר "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה", וְטָעָה וְאָמַר "בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ" - אֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תְּבֻשִׁיל שֶׁל דָּגָן, וּפְתַח עַל-מְנַת לֹמֵר "בּוֹרֵא מֵינִי מְזוּנוֹת", וְטָעָה וְאָמַר "הַמּוֹצִיא" - יִצְא; מִפְּנֵי שֶׁבִשְׁעָה שֶׁהוֹכִיר אֵת הַשֵּׁם וְהַמְּלָכוֹת, שֶׁהֵן עֶקֶר הַבְּרָכָה, לֹא נִתְּפָן אֲלֵא לְבְרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמֵּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֶקֶר הַבְּרָכָה טְעוּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁטָעָה בְּסוּפָהּ, יִצְא וְאֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ⁶⁷.

(42) מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. (43) וראויים לאכילה. (44) ואע"פ שהפלפלין גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערובת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף-משנה). (45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

ח. הַפֶּתַח שֶׁעַפְשָׁה⁴⁶, וְהַיַּיִן שֶׁהַקְּרִים⁴⁷, וְתְבֻשִׁיל שֶׁעֲבָרָה צוּרְתוֹ⁴⁸, וְהַנּוֹבְלוֹת, שֶׁהֵן פְּגִינִין⁴⁹, וְהַשְּׂכָרִים⁵⁰, וְהַחֲמִץ, וְהַגּוֹבָאִים⁵¹, וְהַמְּלַח, וְהַקְּמֵחִין⁵², וְהַפְּטָרִיּוֹת - עַל כָּלֵן מְבַרְךָ תְּחִלָּה "שֶׁהַכֹּל"⁵³. וְכֹל הַמְּבַרְכִין לְפָנָיו "שֶׁהַכֹּל", לְאַחֲרוֹנָה מְבַרְךָ "בּוֹרֵא נַפְשוֹת"⁵⁴. וְכֹל הַטְּעוּן בְּרִכָּה לְאַחֲרָיו, טְעוּן בְּרִכָּה לְפָנָיו⁵⁵.

(65) בשם ומלכות. (66) שיברך שנית כהלכה. (67) שם יא, ע"א. וגירסא אחרת היתה לרבינו באותה סוגיא, והיא: נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובירך אדעתא דשיכרא, וסיים

(46) שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרודת (יואל א, יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). (47) שהעלה קרום על פניו מחמת חימוצו, ובכתי"ת התימנים כתוב: והקריס, ופירושו: החמץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדחמרא (יין) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א, ח"ח).

יב. כל הברכות האלו⁶⁸, אם נסתפק לו בהם אם ברה או לא ברה - אינו חוזר ומברך, לא בתחלה ולא בסוף, מפני שהן מדברי סופרים⁶⁹. שכת והכניס אכלין לתוך פיו בלא ברכה - אם היו משקיין⁷⁰, בולעין⁷¹, ומברך עליהן בסוף⁷². ואם היו פרות, שאם זרקן⁷³ ימאסו, כגון תותים וענבים - מסלקן לצד אחד⁷⁴ ומברך, ואחר-כך בולען. ואם אינן נמאסין, כגון פולים ואפונים - פולטן מפיו, עד שיברך ופיו פנוי⁷⁵, ואחר-כך אוכל.

טו. שתה יין, ואכל תמרים, ואכל תבשיל של חמשת מיני דגן - מברך באחרונה: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפלפלה, ועל הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה וכו', וחזתם: ברוך אתה ה', על הארץ ועל המחיה ועל הפרות⁸⁸.

88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת רבינו חננאל, הובאה ב'תוספות' (ברכות מד.).

טז. אכל אם אכל בשר ושתה יין - מברך בסוף על זה בפני עצמו⁸⁹ ועל זה בפני עצמו⁹⁰. אכל תאנים או ענבים, ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן - מברך בסוף ברכה אחת מעין שלש, והיא כוללת הכל, מפני שכלן פרות העץ, וכן כל כיוצא בזה⁹¹.

89) מעין שלש. (90) בורא נפשות. (91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחזתם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה ב'בית יוסף' סי' רח).

פרק תשיעי

1) שמברכים על ריה טוב; שלושה מיני ריה טוב מברכים עליהם.

א. כשם שאסור לאדם להנות במאכל או במשקה קדם ברכה, כך אסור לו להנות בריח טוב קדם ברכה³. וכיצד מברך על ריח טוב? אם היה זה שיש להריח עץ או מין עץ, מברך "בורא עצי בשמים"; ואם היה עשב או מין עשב, מברך "בורא עשבי בשמים"; ואם לא היה מן העץ ולא מן האדמה, כגון המור⁵, שהוא מן החיה - מברך "בורא מיני בשמים"⁶. ואם היה פרי הראוי לאכילה, כגון אתרוג או תפוח - מברך⁷ "שנתן ריח טוב בפרות". ועל הכל אם אמר "בורא מיני בשמים", יצא⁸.

76) כגון תפוח וזית. (77) שחביב עליו יותר. (78) ואפילו כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה. (79) שלא לטעות בדבש דבורים. (80) אע"פ שנכתבו באחרונה. (81) שניה הנזכרת בסוף הפסוק. (82) הנזכרת בראש הפסוק.

יד. ברכה אחת שהיא מעין שלש, של חמשת המינין של פרות, ושל יין, היא של מיני הדגן⁸³; אלא שעל הפרות הוא אומר: על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה⁸⁴ וכו', ועל היין הוא אומר: על הגפן ועל פרי הגפן, וחזתם בשתיהן: על הארץ ועל הפרות⁸⁵. ואם היה בארץ ישראל - חזתם: על הארץ ועל פרותיה⁸⁶. ויש מי שמוסיף בברכה שמעין שלש, קדם חתימה: "כי אל טוב ומטיב אתה", שהוא מעין ברכה רביעית⁸⁷. ויש

83) המינין של פרות, ושל יין, היא של מיני הדגן⁸³; אלא שעל הפרות הוא אומר: על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה⁸⁴ וכו', ועל היין הוא אומר: על הגפן ועל פרי הגפן, וחזתם בשתיהן: על הארץ ועל הפרות⁸⁵. ואם היה בארץ ישראל - חזתם: על הארץ ועל פרותיה⁸⁶. ויש מי שמוסיף בברכה שמעין שלש, קדם חתימה: "כי אל טוב ומטיב אתה", שהוא מעין ברכה רביעית⁸⁷. ויש

ד. הוּי לְפָנָיו בְּשֵׁם שֶׁהוּא עֵץ וּבְשֵׁם שֶׁהוּא עֶשֶׂב - 13
 אֵין בְּרָכָה אַחַת מֵהֵן פּוֹטְרֵת אֶת חֲבָרוֹ, אֲלֵא מְבָרֵךְ 14
 עַל זֶה לְעֲצָמוֹ וְעַל זֶה לְעֲצָמוֹ. הִבְיָאוּ לְפָנָיו יַיִן 15
 וְשֶׁמֶן²¹ - אוֹחִזוּ יַיִן בִּימֵינוּ²² וְשֶׁמֶן בְּשִׂמְלָלוֹ, וּמְבָרֵךְ 16
 עַל הַיַּיִן וְשׁוֹתֵהוּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשֶּׁמֶן²³ וּמְרִית 17
 בוֹ, וְטָחוּ בְּרֹאשׁ הַשֶּׁמֶשׁ²⁴. וְאִם הָיָה הַשֶּׁמֶשׁ תְּלָמִיד 18
 חָכֵם²⁵, טָחוּ בְּפִתְלָל²⁶. 19

תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' אור"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיו"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג.): מושק. (6 שם. 7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת "שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכת נג.) שהנכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגר"א אור"ח סי' רטז).

ב. אֵין מְבָרְכִין עַל הַמְגַמְרֵי עַד שֶׁתַּעֲלֶה תְּמָרְתָּהּ¹⁰. 1
 וְכִיצַד מְבָרְכִין עֲלָיו? אִם הָיָה זֶה הַנֶּשֶׁרֶף, שֶׁנֶּתַן 2
 רִיחַ, מַעֲיֵן - מְבָרְכִין "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"¹¹; וְאִם 3
 הָיָה עֶשֶׂב - "עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים"; וְאִם הָיָה מִמִּין חָיָה 4
 וְכִיצַא בָּהּ - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי בְשָׂמִים". 5

(9) מפורש לעיל (פ"ו, ה"יג.) (10) קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג.; 'מגן אברהם' אור"ח סי' רטז). (11) ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

ה. דָּבָר שֶׁהוּא סֶפֶק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה - 20
 מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי בְשָׂמִים"²⁷. בְּשֵׁם שֶׁעָרְבוּ 21
 הָרוֹכֵל²⁸ מִמִּינֵי הָרֶבֶה - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי 22
 בְשָׂמִים". נִכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֵׂם, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִיָּנִין 23
 הָרֶבֶה - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיָּנִי בְשָׂמִים"²⁹. אִם יָשַׁב 24
 שָׁם כָּל הַיּוֹם פְּלוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֲלֵא אַחַת. נִכְנַס 25
 וְיָצָא, נִכְנַס וְיָצָא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם³⁰. 26

ג. שֶׁמֶן שֶׁל אֶפְרַסְמוֹן¹² וְכִיצַא בוֹ, מְבָרֵךְ עֲלָיו 6
 "בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב"¹³. אֲבָל שֶׁמֶן זֵית שֶׁכָּבְשׁוֹ אוֹ 7
 שֶׁטָּחְנוֹ עַד שֶׁחֲזַר רִיחוֹ נוֹדֵף - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא 8
 עֲצֵי בְשָׂמִים"¹⁴. שֶׁמֶן שֶׁבְשָׂמוֹ¹⁵ כְּעֵין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה¹⁶ 9
 - מְבָרֵךְ עֲלָיו¹⁷ "בּוֹרֵא מִיָּנִי בְשָׂמִים"¹⁸. הִבְיָאוּ לְפָנָיו 10
 שֶׁמֶן¹⁹ וְהִדַּס - מְבָרֵךְ עַל הַהִדַּס וּפּוֹטֵר אֶת הַשֶּׁמֶן, 11
 מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה אַחַת לְשִׁתְּיָהֶן, וְהוּא "עֲצֵי בְשָׂמִים"²⁰. 12

(12) הוא הצרי הנוסף מעצי הקטף ("הערוך"). והוא עץ בלז"ם בלע"ז. (13) ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים"א, ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פנג" האמור ביחזקאל (כז, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מגית ופנג" (רש"י שם). (14) ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה). (17) ואפילו סיננו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה). (19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. (20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת הרי"ף שם). ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקר לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' אור"ח סי' רצז) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג:). וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

(27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג.). (28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת רוכל (שיר השירים ג, 1). (29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך (ט"ז לאור"ח סי' ריז ס"ק א). (30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית, מפני שלא הסיח דעתו.

ו. הַשּׁוֹשֶׁנָה וְחִלְפֵי הַמַּיִם³¹ - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא 27
 עֲצֵי בְשָׂמִים". נִרְגָּסִים³² שֶׁל גָּנָה - "בּוֹרֵא עֲצֵי 28
 בְשָׂמִים", וְשֶׁל שָׂדֶה - "בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים"³³. 29
 הַיֹּרֵד, וּמֵי הַיֹּרֵד³⁴, וְהַלְבוּנָה³⁵, וְהַמִּסְטֵפִי³⁶ וְכִיצַא 30
 בָּהֶן - "בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים"³⁷. 31

(31) צמחים הגדלים ע"י הנהר. ובכת"י התימנים, הנוסח: "וחלפי הים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י שם, הם "שבולת נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי בלע"ז). ויש אומרים שזה רוזמרי"ן ('הערוך'). (32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב, א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקיס. וכן בברכות שם, כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך'). (33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עצו מתקיים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 ומְזֻלוֹת⁴⁶. הָיָה מְהֻלָּף חוּץ לְפָרֶךְ וְהָרִיחַ רִיחַ טוֹב -
17 אִם רֵב הָעֵיר עֲפוּ"ם, אֵינּוּ מְבָרְךְ⁴⁷, וְאִם רֵב יִשְׂרָאֵל,
18 מְבָרְךְ. נִתְעַרַב רִיחַ שְׁמֵי מְבָרְכִין עָלָיו בְּרִיחַ שְׁאִין
19 מְבָרְכִין עָלָיו⁴⁸ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב⁴⁹.

(45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמא ממסיבתם הוא (ברכות נג:). (48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המתירים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדגיש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה רוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממיין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק ששואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה ('או"ח סי' רי ס"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' סי' רי ס"ק ט). וב'מעשה רוקח' השיב, "שאיין זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנאתו דרך האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך, צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שיברך על העישון".

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ח

פֶּרֶק עֵשִׂירִי

(1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה; כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

20 א. בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹת? וּדְבָרִים אַחֲרֵים הִרְבֵּה, שְׁאִין בְּהֵן
21 פְּתִיחָה³ וְלֹא חֲתִימָה⁴, תִּקְנֵנוּ חֻכְמִים דְּרַךְ שְׁבַח
22 וְהוֹדָיָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ בְּרִכּוֹת הַתְּפִלָּה⁵,
23 שְׁפָבֵר כְּתָבוֹם⁶. וְאֵלֵינוּ הֵן: הַבּוֹנֵה בַּיַּת הַדָּשׁ וְהַקּוֹנֵה
24 בָּלִים חֲדָשִׁים - בֵּין יֵשׁ לִוִּי פְּיוּצָא כְּהֵן, בֵּין אֵין לוֹ
25 - מְבָרְךְ⁸: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֻךְ הָעוֹלָם,
26 שְׁהִיְהִינוּ⁹ וְקִיְמָנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה.

(2) מלבד ברכות ההנאה. (3) שאינם פותחים בברוך.

ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עצו מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י או"ח סי' רטז בשם הרשב"א). (34) היוצאים מפרחי הורד. (35) מין שרף עץ מוצק ריחני, וויראך בלע"ז. (36) שרף של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח לבונה (רש"י לביצה לג:). ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא (שבת פרק יג) אין לועסין מוסטכי בשבת. "נכאת ולוט" פירשו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטכא ('הערוך השלם'). (37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל שתחילת ברייתו מוציאה עץ (לא עלים) - אילן הוא.. ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך' ערך חלף; רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

1 ז. שְׁלֹשָׁה מִיְנֵי רִיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עָלֵיהֶן, וְאֵלוֹ
2 הֵן: רִיחַ טוֹב שְׁאֵסוּר לְהָרִיחַ בוֹ, וְרִיחַ טוֹב שְׁעָשׂוּי
3 לְהַעֲבִיר רִיחַ רָע, וְרִיחַ טוֹב, שְׁלֹא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ
4 בְּעֶצְמוֹ שֶׁל רִיחַ זֶה³⁸.

(38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

5 ח. פִּיצַד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֲפוּ"ם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֵרְוָה³⁹
6 מִן הָעֵרְוִית, אֵין מְבָרְכִין עָלֵיהֶן, לְפִי שְׁאֵסוּר לְהָרִיחַ
7 בְּהֵן⁴⁰. בְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית-הַכֶּסֶּא⁴¹,
8 וְשִׁמְן הָעֵשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהמָא⁴² - אֵין מְבָרְכִין
9 עָלֵיהֶן, לְפִי שְׁנַעֲשֶׂוּ לְהַעֲבִיר רִיחַ רָע. מְגֻמָּר,
10 שְׁמֻגְמָרִין בוֹ אֶת הַכְּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין
11 עָלֵיהֶן, לְפִי שְׁלֹא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל מְגֻמָּר⁴³.
12 וְכֵן הַמְרִיחַ בְּבְגָדִים שֶׁהֵן מְגֻמָּרִים, אֵינּוּ מְבָרְךְ, לְפִי
13 שְׁאִין שֵׁם עֵקֶר בְּשֵׁם, אֶלָּא רִיחַ בְּלֹא עֵקֶר⁴⁴.

(39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון הכתוב (ויקרא יח, ו). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה (כסף-משנה בשם ה'אבודרהם'). (41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידים מוזהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם: "המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשאיין לו עיקר - לא תיקנו לברך (כסף-משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל'טורי' או"ח סי' רטז).

14 ט. בְּשָׂמִים שֶׁל מְסֻפָּה⁴⁵ שֶׁל עֲפוּ"ם, אֵין מְבָרְכִין
15 עָלֵיהֶם, שְׁפָתֵם מְסַבֵּת עֲפוּ"ם לְעִבּוּדַת כּוֹכָבִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע סופה".

ד. הגיעה אליו טובה או ששמע שמועה טובה - 13
 אף-על-פי שהדברים מראין שטובה זו תגמר לו 14
 רעה¹⁹, מברך "הטוב והמטיב". וכן אם נגעה אליו 15
 רעה או שמע שמועה רעה - אף-על-פי שהדברים 16
 מראים שרעה זו גורמת לו טובה²⁰, מברך "דין 17
 האמת"; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על 18
 מה שארע עתה. 19

19) כגון שמצא מציאה [שאינן בה סימנים] וראה איש בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הראה ילשין עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). 20) כגון שסחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומסקה (שם).

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך 20
 "שהחיינו"; ואם היתה שלו ושל אחרים²¹ - מברך 21
 "הטוב והמטיב". ואם אין לו שדה, מברך: "מודים 22
 אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת 23
 לנו. ואלו פינו מלא וכו'²²", עד "הן הם יודו 24
 וישבחו ויברכו את שמך מלפנו. ברוך אתה ה', אל 25
 רב ההודאות והתשבחות". 26

21) שהם שותפים בה. 22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירבה המים על הארץ, ויעלו אבעפועות מן המטר על-פני המים, וילכו האבעפועות זה לקראת זה²³.

23) תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת ובולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

ז. אמרו לו מת אביו וירשה²⁴ - אם יש עמו אחיו, מברך בתחלה "דין האמת"²⁵, ואחר-כך "הטוב והמטיב"²⁶; ואם אין עמו אחים²⁷, מברך "שהחיינו"²⁸. קצרו של דבר: כל דבר טובה שהיא לו ולאחרים, מברך "הטוב והמטיב", וטובה שהיא לו לבדו, מברך "שהחיינו"²⁹.

24) שהניח נכסים. 25) על שמיעת המיתה. 26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחפצו, מברך "הטוב

(4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א) ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". (5) שאף על פי שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה, אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה). (6) לעיל הלכות תפילה. (7) שבאו לו בירושה. (8) הואיל והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". (9) מתחיל בלשון נוכח [ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"ז) וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח הברכות לומר "ברוך אתה" כמדובר עם מי שהוא מפורסם אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

ב. וכן הרוצה את חברו¹⁰ לאחר שלשים יום, מברך 1
 "שהחיינו". ואם ראהו לאחר שלשים-עשר חדש, 2
 מברך: ברוך אתה ה', מחיה המתים¹¹. הרוצה פרי 3
 המתחדש משנה לשנה - בתחלת ראיתו¹² מברך 4
 "שהחיינו"¹³.

10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה). 11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה). 12) אף על פי שלא אכלו. 13) (עירובין דף מ עמוד ב) ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. שמע שמועה טובה¹⁴, מברך: ברוך אתה ה' 6
 אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב¹⁵. שמע שמועה 7
 רעה, מברך: ברוך דיין האמת¹⁶. וחיב אדם לברך על 8
 הרעה בטוב גפשו, פדרך שמברך על הטובה 9
 בשמחה, שנאמר: ואהבת את ה' אלהיך וגו' ובכל 10
 מאדך¹⁷; ובכלל אהבה היתה שנצטוינו בה, 11
 שאפלו בעת שיצר לו יודה וישבח בשמחה¹⁸. 12

14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז. 15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. 16) הואיל ומצטער בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישר משפטיך (תהילים פרק קיט, פסוק ק"ז). 17) "בכל מידה ומידה שהוא מודד לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה טובה בין מידת פורענות. 18) ורבינו בפירושו למשנה שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 שְׁעָקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבֹדַת פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת - אִם פְּאָרֶץ
24 יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקְרָה עֲבֹדַת פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת
25 מֵאַרְצֵנוּ; וְאִם בְּחוּץ לְאֶרֶץ הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקְרָה
26 עֲבֹדַת פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת מִמְקוֹם הַזֶּה. וְאָמַר
27 בְּשִׁתִּיהֶן: כִּשְׁם שְׁעָקְרַת מִמְקוֹם זֶה, כִּף תַּעֲקֹר מִכָּל
28 מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לָב עֹבְדֵיהֶם לְעִבְדֶּךָ.⁴⁷

39) שעברו בו ישראל בצאתם ממצרים. (40) שעברו בו ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). (41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י'): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). (44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

י. הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָשׁוּבָן⁴⁸ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה
ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם, מְצַיֵּב גְּבוּל אֱלֻמְנָה⁴⁹; ;
בְּחַרְבָּנָן - אֹמְרִי: בְּרוּךְ דִּינָן הָאֱמֻת⁵⁰. הַרְוָאָה קְבָרֵי
יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין⁵¹, וְדָן אֶתְכֶם בְּדִין⁵², וְכָלְכַל
אֶתְכֶם בְּדִין⁵³, וְהֵמִית אֶתְכֶם בְּדִין⁵⁴, וְהוּא עֲתִיד
לְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִין לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא⁵⁵. בְּרוּךְ אַתָּה
ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) וביר"ף הגירסה: הרואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות" ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב). (51) במעו אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריוות. (54) שגור עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". (55) אם תזכרו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב וביר"ף שם בשניוים קלים, ושם כתוב: "וידן" אתכם, במקום "וידן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

יא. הַרְוָאָה שֵׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף אָדָם פְּאָחַד - אִם

והמטיב" ו"דיין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). (27) שאין הטובה אלא לו לבדו. (28) (ברכות דף נט עמוד ב). (29) (שם).

ח. אַרְבָּעָה צְרִיכִין לַהֲוֹדוֹת: חוֹלָה שְׁנִתְרַפָּא, וְחַבּוּשׁ
שֵׁינָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְיֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי
דְרָכִים³⁰, כְּשֶׁגִּיעוּ לְיִשׁוּבָן³¹. וְצְרִיכִין לַהֲוֹדוֹת בְּפָנֵי
עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חַכְמַיִם, שְׁנֵאמַר: וְיִרְמָמוּהוּ
בְּקַהֲלָם³² עִם וּבְמוֹשֵׁב זְקֵנִים³³ יְהַלְלוּהוּ. וְכִיִּצַּד
מוֹדָה³⁴ וְכִיִּצַּד מְבָרֵךְ³⁵? עוֹמֵד בֵּינֵיהֶן³⁶ וּמְבָרֵךְ:
בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַכְבִּים
טוֹבוֹת³⁷, שְׁגִמְלָנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אֹמְרִים:
שְׁגִמְלָךְ טוֹב, הוּא יְגִמְלָךְ סְלָה³⁸.

(30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. (31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מניינים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח"י"ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). (34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ריט). וה"חתם סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריט).

ט. הַרְוָאָה מְקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם-
סוּף³⁹ וּמַעֲבֹרֹת הַיַּרְדֵּן⁴⁰, אֹמְרִי: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבְוֹתֵינוּ בְּמְקוֹם
הַזֶּה⁴¹. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ נְסִים לְרַבִּים. אֲבָל
מְקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ נֶס לְיַחֲדִיד - אוֹתוֹ הַיַּחֲדִיד, וּכְנֹו,
וּבְיָכֶנּוּ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם,
שֶׁעָשָׂה לִי נֶס בְּמְקוֹם הַזֶּה, אוֹ: שֶׁעָשָׂה נֶס לְאַבְוֹתַי
בְּמְקוֹם הַזֶּה⁴². הַרְוָאָה גַּב אֲרִיּוֹת⁴³, וְכִבְשָׁן הָאֵשׁ,
שֶׁהִשְׁלַף בוֹ הַנְּנִיָּה, מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרִיָּה⁴⁴ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֶס לְצַדִּיקִים⁴⁵
בְּמְקוֹם הַזֶּה. הַרְוָאָה מְקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בוֹ עֲבֹדַת
פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ
הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן אֲרֶךְ אַפְסִים⁴⁶ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מְקוֹם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 פרק ט, הלכה א. (66) (ברכות דף נח עמוד ב).
 2 (67) שהוא חודש האביב. (68) ענף צעיר עם עלים רכים
 3 שיצאו רק עכשיו מהפקע. (69) (ברכות דף מג עמוד ב).
 4 יד. על הרוחות ששָׁשְׁבוּ בַזֶּעֶף⁷⁰, וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל
 5 הַרְעָמִים⁷¹, וְעַל קוֹל הַהֲבָרָה⁷² שֶׁתִּשְׁמַע בְּאַרְץ כְּמוֹ
 6 רָחִים גְּדוּלִים, וְעַל הָאוֹר שֶׁבְּאוֹר, שֶׁיֵּרָאוּ כְּאִלוֹ הֵם
 7 כּוֹכְבִים נּוֹפְלִים וְרָצִים מִמְקוֹם לְמְקוֹם, או כְּמוֹ
 8 כּוֹכְבִים שֵׁשׁ לָהֶם זָנָב - עַל כֵּל אֶחָד מֵאֵלּוֹ מְבָרֵךְ:
 9 בְּרוּךְ שֶׁנִּחַז וּגְבוּרָתוֹ מְלֵא עוֹלָם⁷³. וְאִם רָצָה, מְבָרֵךְ
 10 "עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית"⁷⁴.

11 (70) בסערה. (71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה
 12 לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתו המון מים
 13 בשמים. (72) שאון. (73) לפי שכל אלה נראים, או
 14 נשמעים למרחוק. (74) שכל אלה מעשה ששת ימי
 15 בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).
 16 טו. עַל הַקְּרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת⁷⁵, עַל הַיַּמִּים וְעַל
 17 הַמְּדְבָרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת⁷⁶ - אִם רָצָה אֲתָת מְהֵן
 18 מְשֻׁלְשִׁים יוֹם לְשָׁלְשִׁים יוֹם⁷⁷, מְבָרֵךְ "עוֹשֶׂה
 19 בְּרֵאשִׁית". הַרְוָאָה אֵת הַיָּם הַגְּדוֹל⁷⁸ מְשֻׁלְשִׁים יוֹם
 20 לְשָׁלְשִׁים יוֹם או יוֹתֵר - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 21 אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֵת הַיָּם הַגְּדוֹל.

22 (75) המשונים וניכרת גבורת הכורא בהם (אורח חיים סימן
 23 רכח). גבעה - קטנה מְהֵר. (76) על ארבע נהרות הכתובים
 24 בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן
 25 ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). (77) (ברכות דף
 26 נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון
 27 שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים
 28 בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים
 29 בחורבנה שחייב לקרוע בגדיה), אמר לו: אם בתוך שלושים
 30 יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה
 31 לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך?
 32 (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל
 33 ברכות הראייה שנשנו (בפרק זה) אינן אלא משלושים יום
 34 לשלושים יום. (78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב
 35 לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה
 36 לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדרש פרק לד,
 37 פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא
 38 במערכה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים
 39 הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות
 40 לברכות פרק ט, אות ל"ז).

41 טז. הַרְוָאָה קִשֵּׁת בְּעֵצֵן - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 42 אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית⁷⁹ וְנֹאֲמָן בְּבְרִיתוֹ⁸⁰
 43 וְקָנִים בְּמֵאֲמָרוֹ⁸¹. הַרְוָאָה לְכַנֵּה בְּחֵדוֹשָׁה⁸² - מְבָרֵךְ:
 44 בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמֵאֲמָרוֹ
 45 בָּרָא שְׁחָקִים⁸³ וּבְרוּחַ פָּיו כָּל צְבָאִים⁸⁴. חֶק וְזִמְן נָתַן
 46 לָהֶם, שְׁלֵא יִשְׁנוּ אֵת תְּפִקִּידָם⁸⁵. שְׁשִׁים וּשְׁמֹנִים
 47 לְעֹשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֲלֵי אֲמֹת⁸⁶ וּפְעֻלָּתָם צָדָק.

1 עֲפוּ"ם⁸⁶ הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אֲמַכֶּם מֵאֵד חֲפָרָה
 2 יוֹלְדֶתְכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעַרְבָּה; וְאִם
 3 יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 4 אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ הָעוֹלָם, חֶכֶם הַרְזִים⁸⁷. הַרְוָאָה מִחֲכָמֵי
 5 אֲמוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ
 6 הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מִחֲכָמָתוֹ לְבִשְׂר וְדָם. חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל -
 7 מְבָרֵךְ: שֶׁנָּתַן מִחֲכָמָתוֹ לִירְאִיו. מְלֵכֵי יִשְׂרָאֵל -
 8 אוֹמֵר: שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ וּמְגֻבּוּרָתוֹ לִירְאִיו. מְלֵכֵי אֲמוֹת
 9 הָעוֹלָם - מְבָרֵךְ: שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבִשְׂר וְדָם⁸⁸.

10 (56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה"
 11 (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח).
 12 (57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע
 13 מה שבלב כל אלו "שאינן דעתם דומה זה לזה ואין
 14 פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). (58) (ברכות שם) אלא
 15 ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שחלק מחכמתו וכו' וכן
 16 במלכי ישראל "שחלק מכבודו וכו' וכן ברי"ף שם, וכן אנו
 17 נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חלק, ובאומות העולם
 18 - לשון מתנה, שישראל הם דבקים בה, וכל שאתה אומר
 19 "חלק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק
 20 עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן,
 21 כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה
 22 זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד).

23 יב. הַרְוָאָה אֵת הַכּוֹשִׁי⁸⁹, וְאֵת הַמְּשֻׁנֵן בְּצוֹרֵת פְּגִיחֵן
 24 או בְּאִיבְרִיָּהם, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ
 25 הָעוֹלָם, מְשַׁנֶּה אֵת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה סוּמָא אוּ קִטְעֵי⁹⁰,
 26 וּמְכַה שְׁחִין וּבוֹהֲקִנֵין⁹¹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן⁹² - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ
 27 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ הָעוֹלָם, דִּזְנֵן הָאֲמֹת⁹³. וְאִם
 28 נוֹלְדוּ כֵן מְמַעֵי אֲמֵן - מְבָרֵךְ: מְשַׁנֶּה אֵת הַבְּרִיּוֹת.
 29 הַרְוָאָה אֵת הַפִּיל וְאֵת הַקּוֹף וְאֵת הַקְּפוּף⁹⁴, אוֹמֵר:
 30 בְּרוּךְ מְשַׁנֶּה אֵת הַבְּרִיּוֹת.

31 (59) שהוא שחור הרבה. (60) בידיו או ברגליו.
 32 (61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות
 33 תפילה פרק טו, הלכה ב בביאורנו. (62) כגון הננס
 34 והגיחור (אדום ביותר). (63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש
 35 אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). (64) עוף
 36 הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות
 37 שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז)
 38 מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה
 39 לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה
 40 בתוספות נדה דף כג עמוד א).

41 יג. הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת נְאוֹת וּמְתַקְנֹת בְּיֹתֵר⁹⁵ וְאֵילָנוֹת
 42 טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: שְׁפָכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ⁹⁶. הַיּוּצָא לְשָׁדוֹת
 43 או לְגִנּוֹת בְּיוֹמֵי נִסְחֵן⁹⁷, וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצְנִים⁹⁸
 44 עוֹלִים - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ הָעוֹלָם,
 45 שְׁלֵא חִסֵּר בְּעוֹלָמוֹ פְּלוֹם, וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת
 46 וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְנְאוֹת פְּדֵי לְהִנּוֹת בְּהֵן בְּנֵי אָדָם⁹⁹.

(65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 לְלִבְנָה אָמַר, שֶׁתַּחֲדָשׁ⁸⁷ עֲטֻרַת תְּפָאֶרֶת⁸⁸ לְעַמּוּסִי
2 כְּטוֹן, שֶׁהֵם⁸⁹ עֲתִידִין לְהַתְּחַדֵּשׁ כְּמוֹתֶיהָ⁹⁰ וּלְפָאֵר
3 לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבְרָא. בְּרוּךְ
4 אֲתָה ה', מְחַדֵּשׁ הַיְּהוּדִים.

(94) "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). (95) שנת החמה שהיא שס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד).

ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ז' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי וחזור חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). (96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות וי-ז). (97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. (98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזור (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

- 20 יט. הַרְוָאָה בְּתֵי עֶפְרָם בְּלִישׁוֹן¹⁰⁰ - אוֹמֵר: בֵּית
21 גְּאִים יִסַּח ה'. בְּחֶרֶבְנָן - אוֹמֵר: אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל
22 נְקָמוֹת הַוּפִיעַ. רְאָה קְבָרֵי עֶפְרָם - אוֹמֵר¹⁰¹: בּוֹשָׁה
23 אֲמַקְם מֵאֵד רְגוֹ'.

(100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). (101) (ברכות דף נח עמוד ב).

- 24 כ. הַנְּכַנֵּס לְמַרְחֵץ - אוֹמֵר¹⁰²: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'
25 אֱלֹהֵי, שֶׁתְּכַנִּסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי
26 מִזֶּה וּמִפִּיּוֹצֵא בְּזֶה לְעֵתִיד לְבֹא. וּבְשִׁינְא מִן
27 הַמַּרְחֵץ, אוֹמֵר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי,
28 שֶׁהַצִּלְתָּנִי מִן הָאוֹר¹⁰³ וְכוּ'.

(79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). (80) שלא יפירנה אף על פי שרבו הרשעים בדור. (81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם"). (82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. (83) הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). (84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. (85) בהילוך תקופותיהם. (86) שאינם משנים את סדרם, וגייסת היר"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת". (87) בכל חודש. (88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש-ברוך-הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו, פסוק ג). (89) ישראל המונים לחדשי הלבנה. (90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

- 5 יז. וְצָרִיף לְבָרֶךְ בְּרָכָה זוּ מַעֲמֵד; שֶׁכָּל הַמְּבָרֵךְ עַל
6 הַחֲדָשׁ בְּזַמְנוֹ, פְּאֵלוֹ הַקְּבִיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה⁹¹. אִם לֹא
7 בָּרַךְ עָלֶיהָ בְּלִיל הָרֵאוּשׁוֹן, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ עַד שֶׁשָּׁה-
8 עֶשְׂרִים⁹² יוֹם בַּחֲדָשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֵא פְּגִימָתָהּ⁹³.

(91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש-ברוך-הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. (92) ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגמתה והולכת הלוח וחסרו וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). (93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

- 9 יח. הַרְוָאָה אֶת הַחֲמָה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִיסָן⁹⁴ שֶׁל
10 תְּחִלַּת הַמַּחְזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה
11 בְּתִחְלַת לֵיל רְבִיעִי⁹⁵ - כְּשֶׁרוּאָה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי
12 בַּבֶּקֶר, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן פְּשִׁתְחֹזֵר
13 הַלְּבָנָה לְתַחֲלַת מְזַל טָלָה⁹⁶ בְּתִחְלַת הַחֲדָשׁ, וְלֹא
14 תְהִיָּה נוֹטָה, לֹא לְצַפּוֹן⁹⁷ וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן פְּשִׁתְחֹזֵר
15 כָּל פּוֹכֵב וְכוֹכֵב מִחֲמַשְׁתַּי הַפּוֹכְבִים הַנְּשֹׂאָרִים⁹⁸
16 לְתַחֲלַת מְזַל טָלָה, וְלֹא יְהִיָּה נוֹטָה, לֹא לְצַפּוֹן וְלֹא

23 כה. הנִכְנֵס לְכַרְף¹¹² - אומר: יהי רצון מלפניך ה'
24 אלהי, שתכניסני לכרף זה לשלום. ואם נִכְנַס
25 בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי,
26 שהכנסתני לשלום. וכשיבקש לצאת - אומר: יהי
27 רצון מלפניך ה' אלהי, שתוציאני מכרף זה לשלום.
28 ואם יצא בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה'
29 אלהי, שהוצאתני מכרף זה לשלום. וכשם
30 שהוצאתני לשלום, כך תוליכני לשלום ותצדידני
31 לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מפף אויב ואורב
32 בדרך¹¹³.

(112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). (113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי).

33 כו. פָּלְלוּ שֶׁל דְּבַר: לְעוֹלָם יִצְעַק אֲדָם עַל הַעֲתִיד
34 לְבוֹא ויִבְקַשׁ רַחֲמִים, ויִתֵּן הוֹדֵיָה עַל מַה שֶׁעָבַר,
35 ויִוֹדֶה וישַׁבַּח פְּסֵי כְחוֹ. וְכָל הַמְרַבֵּה לְהוֹדוֹת אֶת ה'
36 וְלִשְׁבַּחוֹ תְּמִיד, הֲרֵי זֶה מְשַׁבַּח¹¹⁴.

(114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

פֶּרֶק אֶחָד-עֶשְׂרִי

(1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

37 א. פֶּל הַבְּרִכוֹת פֶּלֶן, פּוֹתַח בָּהֶם בְּ"בְרוּךְ" וְחוֹתֵם
38 בָּהֶם בְּ"בְרוּךְ", חוֹץ מִבְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת
39 שְׁמַע², וּבְרַכָּה הַסְּמוּכָה לְחִבְרֹתָהּ³, וּבְרַפְת הַפְּרוֹת
40 וְהַדּוּמָה לָהֶן, וּבְרַפְת עֲשִׂית הַמְּצוֹת⁵. וּמֵאלוּ הַבְּרִכוֹת
41 שְׁאֵמְרוּנָה⁶, שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שְׁבַח וְהוֹדֵיָה, יֵשׁ מֵהֵן פּוֹתַח
42 בְּ"בְרוּךְ" וְאֵינּוּ חוֹתֵם בְּ"בְרוּךְ"⁷, וְיֵשׁ מֵהֵן שֶׁהוּא
43 חוֹתֵם בְּ"בְרוּךְ" וְאֵינּוּ פּוֹתַח בְּ"בְרוּךְ", אֲלֹא מֵעַט
44 מִבְּרַפְת הַמְּצוֹת⁸, כְּגוֹן בְּרַפְת סִפְר־תּוֹרָה⁹ וְרוֹאָה קַבְרֵי
45 יִשְׂרָאֵל, מֵאלוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שְׁבַח וְהוֹדֵיָה¹⁰; אֲבָל שְׁאָר
46 בְּרִכוֹת הַמְּצוֹת, פֶּלֶן פּוֹתַח בָּהֶן בְּ"בְרוּךְ" וְאֵינּוּ
47 חוֹתֵם.

(2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. (3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרתן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך", שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה ביניהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). (4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת

(102) בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפניו ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). (103) (ברכות דף ס עמוד א).

1 כא. הנִכְנֵס לְהַקִּיזוֹ דָם¹⁰⁴ - אומר: יהי רצון מלפניך
2 ה' אלהי, שְׁיִהְיֶה עֶסֶק זֶה לִי לְרַפּוּאָה, כִּי רוּפֵא הַנָּס
3 אֶתָּה. וְכִשְׁיִצֵּא - אומר: בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוּפֵא
4 חוֹלִים¹⁰⁵.

(104) שיש בה סכנה שמא יחתוך וורידו הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. (105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

5 כב. הַהוֹלֵךְ לְמוֹד גְּרוֹנוֹ - אומר: יהי רצון מלפניך
6 ה' אלהי, שְׁתַּשְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי. הַתְּחִיל לְמוֹד
7 - אומר: בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרַכָּה בְּכִרְיִי¹⁰⁶ זֶה. מִדָּד
8 וְאַחֲרָיָהּ בְּקֶשׁ רַחֲמִים - הֲרֵי זֶה תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁷. וְכָל
9 הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר¹⁰⁸ - הֲרֵי זֶה תְּפִלַּת שְׁוֹא¹⁰⁹.

(106) ערימת תבואה. (107) (כבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך" (לשון גנוזים, רש"י). (108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יאה קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). (109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

10 כג. הנִכְנֵס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ - אומר: יהי רצון מלפניך
11 ה' אלהי, שְׁלֵא אֶכְשַׁל בְּדַבַּר הַלְכָה. שְׁלֵא אִמַּר עַל
12 טְהוֹר טְמֵא וְעַל טְמֵא טְהוֹר, וְלֹא עַל מִתֵּר אֶסוּר וְלֹא
13 עַל אֶסוּר מִתֵּר, וְלֹא אֶכְשַׁל בְּדַבַּר הַלְכָה, וְיִשְׁמַחוּ כִי
14 חִבְרִי¹¹⁰, וְאֵל יִפְשְׁלוּ חִבְרֵי, וְאִשְׁמַח בָּהֶם.

(110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

15 כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמְּדַרְשׁ אומר: מוֹדָה אֲנִי
16 לְפָנֶיךָ ה' אלהי, שְׁשַׁמְתָּ חִלְקִי מִיוֹשְׁבֵי בֵית הַמְּדַרְשׁ
17 וְלֹא שַׁמְתָּ חִלְקִי מִיוֹשְׁבֵי קְרוֹנוֹת¹¹¹. שְׁאֵנִי מְשֻׁפָּם
18 וְהֵם מְשֻׁפָּיִים: אֲנִי מְשֻׁפָּם לְדַבְרֵי תּוֹרָה וְהֵם
19 מְשֻׁפָּיִים לְדַבְרֵים בְּטָלִים. אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִין:
20 אֲנִי עֹמֵל לְדַבְרֵי תּוֹרָה וּמְקַבֵּל שָׂרָר, וְהֵם עֹמְלִין וְאֵין
21 מְקַבְּלִין שָׂרָר. אֲנִי רֵץ וְהֵם רָצִים: אֲנִי רֵץ לְחַיֵּי
22 הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רָצִים לְבָאֵר שַׁחַת.

(111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י), וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורונו).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות טעונות ברכה ("ירושלמי ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים ז, ע"ב.

11 ג. וכן כל המצוות שהן מדבריי סופרים - בין מצוה
12 שהיא חובה מדבריהם, כגון מקרא מגלה, והדלקת
13 גר בשבת, והדלקת גר חנוכה. בין מצוות שאינן
14 חובה, כגון ערוב¹⁷ ונטילת ידים¹⁸ - מברך על הכל
15 קדם לעשייתן: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות.
16 והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: אשר יאמרו לך
17 תעשה. נמצא ענין הדברים והצוין פה הוא: אשר
18 קדשנו במצותיו, שצוה בהן¹⁹ לשמע מאלו²⁰, שצונו
19 להדליק גר של חנוכה או לקרות את המגלה, וכן
20 שאר כל המצוות שמדבריי סופרים²¹.

17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו ביאור מפורט על העירובין למיניהם. (18) שתי מצוות אלו אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה. (19) במצוות התורה. (20) החכמים. (21) שהכל נכלל בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג).

21 ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה²²?
22 מפני שלא חיבו בדבר זה אלא מפני הספקה²³,
23 ודברים שהם משום ספקה אין מברכין עליהם²⁴. הא
24 למה זה דומה? למי שסגן את המים, ואחר-כך
25 שתה בליה²⁵, מפני ספקת עלוקה²⁶, שאינו מברך:
26 וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. (23) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה (תוספות שבת כה:). (25) שאינו רואה מה שבתוך המים. (26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעיי אדם הבולעה (ע"ז יב: וב'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך ערקא).

27 ה. העושה מצוה ולא ברוך - אם מצוה שעדיין
28 עשייתה קומת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר
29 הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצת, או
30 שילבש תפלין, או שישב בספה, ולא ברוך תחלה -
31 חוזר ומברך אחר שנתעטף: אשר קדשנו במצותיו
32 וצונו להתעטף בציצת²⁷, וכן מברך אחר שלבש:
33 "להגיה תפלין", ואחר שישב - "לישב בספה", וכן
34 כל פיוצא באלו.

27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתו.

הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. (5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). (6) לעיל פ"י. (7) כמבואר לעיל אות ג'. (8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. (9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). (10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

1 ב. יש מצוות עשה, שאדם חיב להשתדל ולרדף עד
2 שיעשה אותה, כגון תפלין וספה ולולב ושופר;
3 ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חיב על כל
4 פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין
5 לרשות, כגון מזוזה ומעקה¹¹, שאין אדם חיב לשפן
6 בבית החיב מזוזה פדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה
7 לשפן כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³, וישב; וכן אינו
8 חיב לבנות בית פדי לעשות מעקה. וכל מצוות עשה
9 שבין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין
10 מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשייתה¹⁶.

11) לגנו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגגך. (12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. (13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. (14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואיך יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן (תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או ניחום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" (אבודרהם' בשער השלישי). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ). לענין מצוות-עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' או"ח סי' נד. (15) 'ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ו. אָבֵל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְרָכָה - אֵינּוּ חוֹזֵר אַחַר
 2 שְׁחִיטָה וּמְבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל
 3 הַשְּׁחִיטָה. וְכֵן אִם פָּסָה הַדָּם²⁸ בְּלֹא בְרָכָה, או
 4 הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, או שִׁטְבַּל²⁹ וְלֹא בֵרֵךְ -
 5 אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אַחֵר עֲשִׂיהָ³⁰, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
 6 בְּזָה³¹.

(28) של חיה ועוף אחרי שחיתתם. (29) להטהר מטומאתו. (30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניו), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדחה, אינו חוזר ונראה (כספ-משנה; ש"ך ליו"ד סי' יט, ס"ק ג'). (31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

7 ז. אֵין לָךְ מִצְוָה שֶׁמְבָרְכִין אַחֵר עֲשִׂיתָהּ, אֲלֵא
 8 טְבִילַת הַגֵּר³² בְּלִבָּךְ, שְׂאֵינּוּ כָּוֹל לֹמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 9 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ", שֶׁעֲדִין לֹא נִתְקַדְּשׁ³³ וְלֹא נִצְטָה³⁴
 10 עַד שִׁטְבַּל³⁵; לְפִיכָךְ, אַחֵר שִׁטְבַּל מְבָרֵךְ עַל
 11 הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְחוּי מַעְקָרוֹ³⁶ וְלֹא הִיא רְאוּי
 12 לְבִרָךְ³⁷.

(32) שמטבילים אותו כשבא להתגייר. (33) להכנס תחת כנפי השכינה. (34) על המצוות. (35) (יבמות מו:): "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (36) מתחילתו לפני הטבילה. (37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניו, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונדחה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא.).

13 ח. כָּל מִצְוָה שֶׁעֲשִׂיתָהּ הִיא גִּמְר חַיּוּבָהּ, מְבָרֵךְ
 14 בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ; וְכָל מִצְוָה שִׁישׁ אַחֵר עֲשִׂיתָהּ צְוּי
 15 אַחֵר, אֵינּוּ מְבָרֵךְ אֲלֵא בְּשַׁעַת שְׁעוֹשָׁה הַצְּוּי
 16 הָאֲחֵרוֹן. פִּיצַד? הָעוֹשֶׂה סִפָּה או לּוֹלֵב או שׁוֹפֵר או
 17 צִיצֵת או תְּפִלִּין או מְזוּזָה, אֵינּוּ מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ
 18 "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לַעֲשׂוֹת סִפָּה" או
 19 "לוֹלֵב" או "לְכַתֵּב תְּפִלִּין", מִפְּנֵי שִׁישׁ אַחֵר עֲשִׂיתָו
 20 צְוּי אַחֵר. וְאֵימַתִּי מְבָרֵךְ? בְּשַׁעַת שִׁישׁ³⁸ בְּסִפָּה, או
 21 בְּשִׁינְעָנֵעַ הַלוֹלֵב, או כְּשִׁישְׁמַע קוֹל הַשׁוֹפֵר, או
 22 כְּשִׁיתַעֲטָף בְּצִיצֵת, וּבְשַׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין וּבְשַׁעַת
 23 קְבִיעַת מְזוּזָה. אָבֵל אִם עָשָׂה מַעֲקָה, מְבָרֵךְ בְּשַׁעַת
 24 עֲשִׂיהָ³⁹ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לַעֲשׂוֹת
 25 מַעֲקָה", וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁴⁰.

(47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) "ירושלמי" ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כספ-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. (51) שם.

(38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ו, הלכה יב. (39) מנחות מב, ע"ב. (40) כגון מילה או שחיטה.

26 ט. כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא מְזַמֵּן לְזַמֵּן⁴¹, כְּגוֹן שׁוֹפֵר וְסִפָּה
 27 וְלוֹלֵב וּמְקָרָא מְגִלָּה וְגַר חֲנֻכָּה; וְכֵן כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה
 28 שֶׁהִיא קִנְיָן לְזַמֵּן⁴², כְּגוֹן צִיצֵת וּתְפִלִּין וּמְזוּזָה

1 וּמַעֲקָה; וְכֵן מִצְוָה שֶׁאֵינָה תְּדִירָה וְאֵינָה מְצוּיָה כָּכֵל
 2 עַתָּה⁴³, שֶׁהִיא הִיא דוּמָה לְמִצְוָה שֶׁהִיא מְזַמֵּן לְזַמֵּן,
 3 כְּגוֹן מִילַת בְּנֵי וּפְדִיּוֹן הַבֵּן - מְבָרֵךְ עֲלֶיהָ בְּשַׁעַת
 4 עֲשִׂיתָהּ "שֶׁהֲחִינּוּ"⁴⁴. וְאִם לֹא בֵרֵךְ עַל סִפָּה וְלוֹלֵב
 5 וּכְפִּיּוּצָא בְּהֵם "שֶׁהֲחִינּוּ" בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ, מְבָרֵךְ עֲלֶיהֶן
 6 "שֶׁהֲחִינּוּ" בְּשַׁעַת שִׁישׂא יְדֵי חוֹבְתוֹ כְּהֵן⁴⁵, וְכֵן כָּל
 7 פִּיּוּצָא כְּהֵן⁴⁶.

(41) משנה לשנה. (42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"ו, ה"א. (43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא; ; נר חנוכה - בשבת כג; ; פדיון הבן - בפסחים קכא; וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:): אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (45) סוכה מו, ע"א. (46) כגון ציצית ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

י. אֲחַד הָעוֹשֶׂה מִצְוָה לְעַצְמוֹ וְאֲחַד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ
 2 לְאַחֵרִים⁴⁷, מְבָרֵךְ קִדְּשׁ עֲשִׂיתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 3 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ לַעֲשׂוֹת⁴⁸. אָבֵל אֵינּוּ מְבָרֵךְ
 4 "שֶׁהֲחִינּוּ" אֲלֵא עַל מִצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ⁴⁹.
 5 הֵיזוּ לְפָנָיו מִצְוֹת הַרְבֵּה⁵⁰ - אֵינּוּ מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 6 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל הַמִּצְוֹת", אֲלֵא מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת
 7 וְאַחַת בְּפָנָיו עַצְמָהּ⁵¹.

(47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) "ירושלמי" ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כספ-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. (51) שם.

יא. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה - בֵּין שֶׁהִיא חוֹבָה עֲלָיו, בֵּין
 2 שֶׁאֵינָה חוֹבָה עֲלָיו⁵² - אִם עָשָׂה אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ,
 3 מְבָרֵךְ לַעֲשׂוֹת⁵³; עָשָׂה אוֹתָהּ לְאַחֵרִים, מְבָרֵךְ עַל
 4 הָעֲשִׂיהָ⁵⁴.

(52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. (53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. (54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבד.

יב. פִּיצַד? לְבַשׁ תְּפִלִּין - מְבָרֵךְ "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין";
 2 נִתְעַטֵּף בְּצִיצֵת - מְבָרֵךְ "לְהַתְעַטֵּף"; יָשַׁב בְּסִפָּה -
 3 מְבָרֵךְ "לְיִשְׁבַּ בְּסִפָּה". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "לְהַדְלִיק נֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות').
63 ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך
תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. (64) שלא יאכל בשר ולא
ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל
חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן
לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). (65) בערב
פסח, ואפילו טרם ביערו. (66) שמחפש אחר החמץ
במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל'
חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). (67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו
כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. (68) שאמרה תורה
(שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם.
(69) הל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

טז. פל דבר שהוא מנהג, אף-על-פי שמנהג
נביאים⁷⁰ הוא, פגון נטילת ערבה בשביעי של חג,⁷¹
ואין צריך לומר מנהג חכמים, פגון קריאת הלל
בראשי חדרים ובהללו של מועד של פסח⁷² - אין
מברכין עליו⁷³. וכן פל דבר שישתפק לה אם טעון
ברכה אם לאו⁷⁴ - עושין אותו פלא ברכה⁷⁵. ולעולם
יזהר אדם בברכה שאינה צריכה ונרצה בברכות
הצריכות⁷⁶. וכן דוד אמר: בקל יום אברכה.

70 שלא יסדרוהו ותיקנהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו
העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:).
71 הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג
נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). (72) ושביעי של פסח
בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. (73) תענית כח,
ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת
ההלל בראשי חדרים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול
בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון
רבינו הל' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה
בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל
בראשי חדרים בברכה תיקנה, כדי לפרסם שהיום ראש-
חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש
וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ).
74 כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות
בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה הל' סוכה
פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון
כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה
במוספנו "תשובות רבינו". (75) ברכות לג, ע"א. שלא
יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא".
76 וב'ירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"יב) אמרו: "עתיד אדם
ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום
שאינו נותן לבו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו
להחיות בהם בני אדם (פני משה, שם).

הלכות מילה

מצות עשה אחת, והיא למול הזכרים¹ ביום שמיני².
ובאור מצוה זו בפ"ק אלו:
1) ככתוב (בראשית יז, י): המול לכם כל זכר - ומצוה זו
כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך
(הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו,

1 שֶׁל שֶׁבֶת" ו"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל"⁵⁵. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה
2 לְבֵיתוֹ - מְבָרֵךְ "לְקַבֵּעַ מְזוּזָה". עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגִגּוֹ -
3 מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה".
4 הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לְעִצְמוֹ - מְבָרֵךְ "לְהַפְּרִישׁ"⁵⁶. מִל
5 אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ "לְמוֹל אֶת הַבֶּן"⁵⁷. שְׁחַט פֶּסַח
6 וְחִיגַת⁵⁸ - מְבָרֵךְ "לְשַׁחַט".

55 בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו
שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חדרים
ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך
ה"טז. (56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא
בתוספתא ברכות פ"ו. (57) שעיקר חיוב מילת הבן, על
האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה
פ"א, ה"ב). (58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש
רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחיגתם אותו חג לה' -
כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט
את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

7 אִלּוּ אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרֵים, מְבָרֵךְ "עַל קְבִיעַת
8 מְזוּזָה". עֲשֵׂה לָהֶם מַעֲקָה - מְבָרֵךְ "עַל עֲשִׂית
9 מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ "עַל הַפְּרִישַׁת
10 תְּרוּמָה". מִל אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מְבָרֵךְ "עַל הַמִּילָה"⁵⁹,
11 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

59 שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו,
ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים,
שם).

12 יד. עֲשֵׂה הַמְצוּהָ לוֹ וְלְאַחֲרֵים כְּאֶחָד - אִם הֵימָּה
13 מְצוּהָ שְׂאִינָה חוֹבָה, מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָּה. לְפִיכָּהּ הוּא
14 מְבָרֵךְ "עַל מְצוֹת עֲרֹב"⁶⁰. הֵימָּה חוֹבָה, וְנִתְפָּן
15 לְהוֹצִיא עִצְמוֹ מִיַּד חוֹבָה וְלְהוֹצִיא אַחֲרֵים - מְבָרֵךְ
16 "לַעֲשׂוֹת". לְפִיכָּהּ הוּא מְבָרֵךְ "לְשִׁמְעָה"⁶¹ קוֹל שׁוֹפָר.

60 שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו
לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו.
61 שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו
"תשובות רבינו".

17 טו. נִטַּל אֶת הַלּוּלָב - מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת לּוּלָב",
18 שְׂפִינָן שְׂהַגְבִּיָּה, יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ⁶²; אֲכַל אִם בְּרַךְ
19 קִדְּם שְׂיִטַּל, מְבָרֵךְ "לְטַל לּוּלָב", כְּמוֹ "לְיִשָּׁב
20 בְּסִפְהָ". מִפָּאן אַתָּה לְמֹד, שְׂהַמְבָרֵךְ אַחַר שְׂעֲשֵׂה⁶³,
21 מְבָרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָּה. אֲכַל נְטִילַת יְדִים וְשִׁחִטָּה,
22 הוֹאִיל וּבְדָבְרֵי הַרְשׁוֹת הֵן⁶⁴, אֲפִלוּ שְׁחַט לְעִצְמוֹ
23 מְבָרֵךְ "עַל הַשְׁחִיטָה" ו"עַל פְּסוּי הַדָּם" ו"עַל
24 נְטִילַת יְדִים". וְכֵן הוּא מְבָרֵךְ "עַל פְּעוֹר הַמִּזְיָה"⁶⁵,
25 בֵּין שְׂבָדֵק⁶⁶ לְעִצְמוֹ, בֵּין שְׂבָדֵק לְאַחֲרֵים; שְׂמִשְׁעָה
26 שְׂגָמֵר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְבִטַּל, נַעֲשִׂית מְצוֹת הַבְּעוֹר⁶⁸ קִדְּם
27 שְׂיִבְדֵק, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר בְּמַקְוֵמוֹ⁶⁹.

62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרת וגם נכרתו עליה י"ג בריתות.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ה עמוד 60 הערה 53)

2) אם לא קיימה. 3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א).
4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. 5) האדון לעבדיו הכנענים. 6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. 7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג.
8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'.
9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

10 ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו¹⁰, אלא
11 אם-כן עבר ונמנע למולו, שבית-דין מלין אותו פעל
12 פרחו. נתעלם¹¹ מבית-דין ולא מלו אותו - פשיגדל,
13 הוא חיב למוול את עצמו¹². וכל יום ויום שיעבר
14 עליו פשיגדל ולא ימול את עצמו - הרי הוא מבטל
15 מצות עשה. אבל אינו חיב פרת¹³, עד שיימות¹⁴
16 והוא ערל במזיד.

10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא): "מעשה באחד ששחט וקדם חבריו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". 11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. 12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו). 13) למות לפני זמנו. 14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן ('קריית ספר'). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

17 ג. אחד עבר שנוול ברשות ישראל¹⁵, ואחד עבר
18 הנלקח מן הפותים¹⁶, חיב הרב למוול אותן; אלא
19 שיליד בית נמול לשמונה, ומקנת כסף נמול ביום
20 שנקלח. אפלו לקחו ביום שנוול, נמול ביום¹⁷.

15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". 16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). 17) שבת קלה, ע"ב. וכחשברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה לישראל, שנולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא דומה "לכם". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם" אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. 2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדרויתכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסוה מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אומר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיוולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כח".

פרק ראשון

1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

1 א. מילה - מצות עשה שחיבין עליה פרת²,
2 שניאמר: וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו
3 ונכרתה³ הנפש ההוא מעמיה. ומצוה על האב למוול
4 את בנו⁴, ועל הרב⁵ למוול את עבדיו, ויליד⁶ בית
5 ומקנת כסף⁷. עבר האב או האדון ולא מל אותן -
6 בטל מצות עשה, ואינו חיב פרת, שאין הפרת תלוי
7 אלא בערל עצמו⁸. ובית-דין מצוים למוול אותו הפן
8 או העבד בזמנו⁹, ולא יניחו ערל בישראל ולא
9 בעבדיהן.

~ נקודות משיחות קודש ~

מילה - מצות-עשה שחיבין עליה כרת, שנאמר וערל זכר אשר לא ימול בו' ונכרתה הנפש ההוא מעמיה".

בסיבת הטעם מדוע התחיל הרמב"ם את הלכות מילה בחיוב כרת שבה ולא בציווי החיובי על המילה (מצות-עשה שלה). ויש לומר שבזה רוצה להדגיש גדולתה של מצוה זו שגדולה היא מכל מצוות התורה, לא רק בזה שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות אלא שגם עניין הכרת שבה מבטא את גדולתה משאר המצוות. והוא על-דרך לשון ה'טורי' "וגדולה היא משאר מצוות-עשה שיש בה צד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ד. יש מקנת פספס שגמול לשמונה, ויש יליד בית
 שגמול ביום שגמול. פיצד? לקח שפחה, ולקח
 עברה עמה¹⁸ וילדה¹⁹ - הרי זה גמול לשמונה²⁰;
 ואף-על-פי שלקח העבר בפני עצמו, והרי העבר
 עצמו מקנת פספס²¹ - הואיל וקנה אמו קדם שגמול,
 גמול לשמונה.
- 18 שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. 19 ברשות ישראל.
 20 הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה
 לישראל, הרי זה דומה ל"לכס", ואתה קורא בו "ובן שמונת
 ימים ימול לכס כל זכר". 21 כאן נטוין רבינו לומר חידוש
 יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר בלבד
 ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבניתיים נמלך וקנה גם את
 אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא
 כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני
 לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת
 קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" ה' מילה.
- ה. לקח שפחה לעברה²², או שלקח שפחה על-
 מנת שלא להטבילה לשם עבדות²³ - אף-על-פי
 שגמול ברשותו²⁴, גמול ביום שגמול, שהרי הגמול
 הזה, באלו הוא מקנת פספס לברו וקאלו היום
 קנהו²⁵, שאין אמו בכלל שפחות²⁶ ישראל, כדי
 שיהיה הין יליד בית²⁷. ואם טבילה אמו²⁸ אחר
 שילדה - הרי זה גמול לשמונה²⁹.
- 22 שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה
 ל"לכס". 23 שתהיה חייבת במצוות כאשה ישראלית, אלא
 תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. 24 והיה
 ראוי לידון כדין "יליד בית" הנימול לשמונה. 25 אחרי
 לידתו. 26 שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה,
 והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות
 אחר אישות" (קידושין יח.). 27 כי אינו נקרא "יליד בית"
 אלא עבד שגמול ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה
 לישראל לפני לידתו (שבת, שם). 28 לשם עבדות, והרי
 היא בכלל שפחות ישראל. 29 זה מוסב רק על הדין
 האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה, כי
 אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדין "יליד בית"
 להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה
 מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם בלא תנאי (ט"ז ליו"ד
 סי' רסז, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה לעובריה" אפילו
 הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל
 ובשעה שגמול לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת
 כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-משנה).
- ז. גר שגמול לקהל ישראל, חיב מילה תחלה³⁷. ואם
 מל פשהיה עכו"ם³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹
 ביום שנתגייר. וכן קטן שגמול פשהוא מהול⁴⁰, צריך
 להטיף ממנו דם ברית⁴¹ ביום השמיני. אנדרוגינוס,
 והוא הילוד שיש לו זכרות פזקר ונקבות פנקבה -
 צריך למול אותו בשמיני⁴². וכן יוצא דפן⁴³, ומי
 שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתיה⁴⁵ בשמיני⁴⁶.
- 37 יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול".
 38 שלא לשם גירות, כגון הערבים. 39 כי איך יכנס תחת
 כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה.). 40 שאין לו העור
 המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). 41 שחוששים
 אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בבשר - ואינו
 ניכר. מרן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו,
 שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, כי
 במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא
 הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו
 אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא
 נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שגמול מהול) ועל זה (גר שנתגייר
 כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה
 נחלקו, על מי שגמול מהול וכל יום שמיני שלו בשבת,
 שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין
 מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי
 אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם
 ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק ו). 42 אע"פ
 שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א.
 43 שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם,
 ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים
 שלא יהא גמול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת

היא בגמרא (שבת קלה:): אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמא הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמא הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב'דרכי משה' יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

יא. קָטָן שְׁנוּלָד בְּשָׂהוּא מְהוּל, וּמִי שְׁנוּלָד בַּחֲדָשׁ הַשְּׁמִינִי לְעִבּוּרוֹ, קָדָם שֶׁתִּגְמַר בְּרִיתוֹ, שֶׁהוּא פְּנֹפֶל⁶⁰, מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ חַי⁶¹, וְיוֹצֵא דַּפְּןָה⁶², וְאֵנְדְרוּגִינוֹס, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי עֲרָלוֹת - אֵין דּוֹחִין אֶת הַשְּׁבֵט⁶³, אֲלֵא נְמוּלִין בְּאַחַד בְּשֵׁבֵט, שֶׁהוּא יוֹם תְּשִׁיעִי שְׁלֵהָן.

60 הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונוצר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. 61 והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. 62 שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ז בביאורנו. 63 כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמא ערלתו כבושה וצריך מילה, שמא אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה'בית יוסף' בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בתרא קכז). כי אין אנו מקפידים על זה שיהא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסז, ס"י.

יב. מִי שְׁנוּלָד בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁶⁴ - סִפֵּק בַּיּוֹם, סִפֵּק בְּלֵילָה - מוּנִין מִן הַלְּיָלָה, וְנִמּוּל לְתִשְׁעִי, שֶׁהוּא סִפֵּק שְׁמִינִי. וְאִם נוּלָד עֶרֶב שֶׁבֵּט בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֵינוֹ דּוֹחֵה אֶת הַשְּׁבֵט, אֲלֵא נְמוּל בְּאַחַד⁶⁵ בְּשֵׁבֵט, שֶׁאֵין דּוֹחִין אֶת הַשְּׁבֵט מִסִּפֵּק⁶⁶.

64 משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". 65 שהוא ספק תשיעי, ספק

1 קלה:). מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו'
2 אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול
3 (ויקרא יב, ב-ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם.
44 שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). 45 הערלות. 46 אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אֵין מְלִין לְעוֹלָם אֲלֵא בַּיּוֹם, אַחַר עֲלוֹת הַשְּׁמֶשׁ⁴⁷ - בֵּין בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא זְמַנָּה, בֵּין שְׁלֵא בְּזַמְנָה, שֶׁהוּא מִתְּשִׁיעִי וְהַלְּאָה, שְׁנֶאֱמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - בַּיּוֹם וְלֵא בְּלֵילָה⁴⁸. מִלְּמִשְׁעֵלָה עֲמוּד הַשְּׁחַר - בְּשָׂרָה⁴⁹. וְכָל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְמִילָה, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן מִצְוָה לְהַקְדִּים בְּתַחֲלַת הַיּוֹם, שְׁזָרִיזִין מִקְדִּימִין לְמִצְוֹת⁵⁰.

47 הוא זמן הנץ החמה. 48 יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. 49 מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לכתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). 50 פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

ט. מִילָה בְּזַמְנָה דּוֹחֵה אֶת הַשְּׁבֵט⁵¹; וְשְׁלֵא בְּזַמְנָה, אֵינֶה דּוֹחֵה, לֹא אֶת הַשְּׁבֵט⁵² וְלֹא אֶת יוֹם-טוֹב. וּבֵין בְּזַמְנָה וּבֵין שְׁלֵא בְּזַמְנָה, דּוֹחֵה אֶת הַצָּרַעַת. בַּיּוֹם? שְׂאֵם הֵיטָה בְּהֵרַת⁵³ בְּעוֹר הָעֶרְלָה, חוֹתְכָה עִם הָעֶרְלָה; אַף-עַל-פִּי שֶׁקְּצִיצַת נִגַּע הַצָּרַעַת בְּלֵא-תַעֲשֶׂה⁵⁴ - יָבוֹא עֲשֶׂה⁵⁵ וְיִדְחֶה אֶת לֵא-תַעֲשֶׂה⁵⁶.

51 שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז:), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". 52 שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". 53 נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). 54 שנאמר (דברים כד, ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקוץ בההרת. 55 של מצות מילה. 56 שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ו'עשה', שכן "ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים" היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתיהן, מפני שכתוב במילה: "ימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

י. כְּשֶׁם שְׁמִילַת הַבְּנִים דּוֹחֵה אֶת הַשְּׁבֵט, כִּן מִילַת הָעִבְדִּים, שֶׁהֵן נְמוּלִים לְשִׁמּוֹנָה, דּוֹחֵה אֶת הַשְּׁבֵט, אִם חָל שְׁמִינִי שְׁלֵהָן בְּשֵׁבֵט⁵⁷; חוּץ מִלִּיד בֵּית, שְׁלֵא טְבִלָה אִמּוֹ⁵⁸ עַד שְׁיִלְדָה, שְׂאֵף-עַל-פִּי שְׁנִמּוּל לְשִׁמּוֹנָה, אֵינוֹ דּוֹחֵה אֶת הַשְּׁבֵט⁵⁹.

57 שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. 58 לשם גירות. 59 כי מחלוקת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 ראש-השנה, אינו דוחה, לא את הראשון ולא את
25 השני⁸¹. וכן⁸² מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני
26 ימים טובים של ראש-השנה.

(77 של ערב שבת. 78 נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. 79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות-עשה של מילה דוחה לא-תעשה ויעשה (שבת קלג.). 80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעות המדייקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין יום-טוב שני בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פי שבקיאים הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. 81) כי שני ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבוואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"זח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שא"אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). 82) תיבת "וכן" דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינובין מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

27 טז. חולה, אין מלין אותו עד שיבריא⁸³; ומונין לו
28 מעת שיבריא מחלו שבעה ימים מעת לעת⁸⁴,
29 ואחר-כך מלין אותו. במה דברים אמורים?
30 בשחלתו חמה⁸⁵, וכיוצא בחלי זה⁸⁶; אבל אם
31 פאבו לו עיניו - בעת שפחתו עיניו⁸⁷ וירפאו, מלין
32 אותו מיד, וכן כל פיוצא בזה.

83) שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). 84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). 85) שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים

עשירי. 66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

1 יג. מי שנולד בחדש השמיני⁶⁷ - אם היה שלם
2 בשערו ובצפניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבעה
3 הוא, אלא שנשתהה⁶⁸, ומתחיל לטלטלו בשבת, ואינו
4 באבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושערו
5 לקוי, ואין צפניו שלמין פבריתן - הרי זה בן
6 שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא פתשעה,
7 ויצא קדם שיגמר; ולפיכך הוא חשוב פאבן, ואסור
8 לטלטלו בשבת⁶⁹. ואף-על-פי-כן, אם שקה שלשים
9 יום, הרי הוא ולד של קנמא⁷⁰, והרי הוא פשאר
10 הנולד לל דבר⁷¹, שפל ששקה שלשים יום
11 באדם, אינו נפל.

(67 לעיבורו. 68) יבמות ס, ע"ב. 69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. 70) שראוי לחיות, שכן שבעה הוא אלא שנשתהה (שם). 71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוטר את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

12 יד. מי שנולד בחדש השביעי לעבורו - אם נולד
13 שלם⁷², הרי זה ולד של קנמא, ומלין אותו בשבת⁷³.
14 ספק בן שבעה, ספק בן שמונה - מלין אותו בשבת
15 על כל פנים: אם בן שבעה הוא, ושלם⁷⁴ הוא -
16 בדין הוא שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא - הרי
17 זה ששל ממתתך בשר הוא⁷⁵, לפי שזה נפל, אם
18 הוא בן שמונה⁷⁶.

(72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושעריו. 73) שכן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושעריו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. 74) באבריו, אבל אינו שלם בשערו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. 75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. 76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו). ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב ה'מגיד משנה' (הובאה בהל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של ה'כסף משנה' בהבנת דברי ה'מגיד משנה'.

19 טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין
20 השמשות⁷⁷, אף-על-פי שלא יצא כלו אלא בלילי
21 שבת - אין מלין אותו בשבת⁷⁸. וכל מי שאינו דוחה
22 את השבת אינו דוחה את יום-טוב ראשון⁷⁹, ודוחה
23 את יום-טוב שני⁸⁰. ובשני ימים טובים של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

(מא.) מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלוץ. (86) שהוא חולי כל הגוף. (87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הנמוקי יוסף (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתנים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, בטרפס הלב תלויים.

יום ג' י"א מרחשון ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

- 16 א. הפל כשרין למול. ואפלו ערל² ועבד³ ואשה⁴
- 17 וקטן⁵ מלין במקום שאין שם איש⁶. אבל עפוי"ם
- 18 לא⁷ ימול פלל⁸. ואם מל - אינו צריך לחזר ולמול
- 19 שנייה⁹. ובפל מלין, ואפלו בצר¹⁰ ובזכוכית ובכל
- 20 דבר שפותר. ולא ימול בקרומית¹¹ של קנה, מפני
- 21 הספגה¹². ומצוה מן המבחר למול בברזל¹³ - בין
- 22 בספין, בין במספרים. ונהגו כל ישראל בספין.

(2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל מתכוון להפיר ברית בזדון, לא (רבי מנוח, הובא "בבית יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר. (4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א). (5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה, אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק ט). (7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל - ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול" כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה, ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ. (12) שקסמים ניתזים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש שמא ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם). (13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

- 1 יז. קטן שנמצא בשמיני שלו ירק ביותר, אין מלין
- 2 אותו עד שיפל בו דם⁸⁸, ויחזרו מראיו כמראה
- 3 הקטנים הבריאים. וכן אם היה אדם ביותר, קמי
- 4 שצבעו אותו, אין מלין אותו⁸⁹ עד שיבלע בו דמו
- 5 ויחזרו מראיו כשאר הקטנים⁹⁰, מפני שזה הלי
- 6 הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה.

(88) שיתאסף בו דם כל צרכו. (89) שעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתי שהוא אדום. אמרתי לה, המתני לי עד שיבלע בו דמו, המתנה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו ויחיה, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". (90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתנים לו שבעה ימים (ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני (בנין שלמה' לר"ש קלוגר).

- 7 יח. אשה שמלה⁹¹ בנה ראשון, ומת מחמת
- 8 מילה, שהכשילה את כחו; וכן מלה את השני,
- 9 ומת מחמת מילה - בין מבעלה הראשון, בין
- 10 מבעלה השני - הרי זה לא ימול את השלישי⁹²
- 11 בזמנו, אלא ממתנין לו עד שיגדיל ויתחזק
- 12 כחו. אין מלין, אלא וליד שאין בו שום חלי,
- 13 שספגת נפשות דוחה את הפל⁹³; ואפשר למול
- 14 לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת
- 15 מישראל לעולם.

(91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. (92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא). שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אודם ששמנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בניו מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנוח (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשר"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). (93) ראה הל' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא

- 23 ב. כיצד מוהלין? הותבין את כל העור המחפה¹⁴
- 24 את העטרה¹⁵, עד שתתגלה כל העטרה. ואחר כך
- 25 פורעין¹⁶ את הקרום הרך שלמטה מן העור¹⁷
- 26 בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר
- 27 העטרה. ואחר כך מוצין את המילה עד שיצא הדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ממקומות רחוקים, פדי שלא יבוא לידי סכנה¹⁸. וכל
2 מי שאינו מוצץ, מעבירין אותו¹⁹. ואחר שמוצץ,
3 נותן עליה אספלגית או רטיה²⁰ וכיוצא בהן.
- 14 המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד
לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד
לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול
הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש
הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם
ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף
קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל.
20 תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את
הפצע.
- 30 רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה
מערתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה
את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש
להשתדל לרחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה
מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם
אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת
הדשן, הובא בב"ח ליורה דעה סימן רסד). (34) שלא
יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלו עמוד ב).
36 שכך לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה
בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה
אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים
ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז,
הלכה י).

30 רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה
מערתו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה
את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש
להשתדל לרחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה
מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם
אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת
הדשן, הובא בב"ח ליורה דעה סימן רסד). (34) שלא
יחשדו בו שהוא ערל. (35) (שבת דף קלו עמוד ב).
36 שכך לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה
בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה
אינו צריך מילה שנית. (37) והרי הוא כשאר הנימולים
ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז,
הלכה י).

- 4 ג. יש ציצין²¹ מעבבין את המילה, ויש ציצין שאין
5 מעבבין את המילה. כיצד? אם נשאר מעור הערלה
6 עור החופה רב גבהה²² של עטרה - הרי זה ערל
7 כמות שהיה; וזה העור הוא ציץ המעבב²³. ואם לא
8 נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של
9 עטרה - זהו ציץ שאינו מעבב²⁴.
- 21 נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל
וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין
מלים אותו שנית (שבת דף קלו עמוד א).
- 10 ד. המל - כל זמן שעוסק במילה²⁵, חוזר בין על
11 הציצין שמעבבין בין על ציצין שאין מעבבין;
12 פירש²⁶, על ציצין המעבבין חוזר, על ציצין שאין
13 מעבבין אינו חוזר²⁷. מל ולא פרע את המילה²⁸ -
14 פאלו לא מל²⁹.

25 שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו
מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול
משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו
בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים
ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו כמילה בשבת, אבל
בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים,
ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר
(ראה בשאלות ותשובות שאגת אריה סימן ג) והגאון רבי
אליהו דוד רבינוביץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו
מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר
אמרו שם: "נשתתרו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים
ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים
אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה
דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את
הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלו
עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא
ניתנה פריעה לאברהם אינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל
נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא
נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל.
ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול,
מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

25 שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו
מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול
משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו
בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים
ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו כמילה בשבת, אבל
בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים,
ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר
(ראה בשאלות ותשובות שאגת אריה סימן ג) והגאון רבי
אליהו דוד רבינוביץ הביא מקור נאמן לשיטת רבינו
מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר
אמרו שם: "נשתתרו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים
ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים
אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה
דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את
הקרום הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלו
עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא
ניתנה פריעה לאברהם אינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל
נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא
נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל.
ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול,
מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

38 שסילק ידיו. (39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת
להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה
בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. (40)
תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום
שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי ישיש בו
סכנה. (41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה,
ואפשר היה לעשותם בערב שבת. (42) שאסור להעביר חפץ
בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. (43) רחוב
סתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות
הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר
לטלטל בכלו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל
המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור
להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב -
מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בבבאורנו, וראה
הלכות עירובין (פרק א, הלכות י"ז), וזה שכתב רבינו:
"ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד

15 ה. קטן שבשרו רך ומדלדל³⁰ ביותר, או שהיה בעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה, מפני הכלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק ט). 60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר רחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיימם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונלי. 61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

ט. שְׁכָחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מְעַרְבֵי שֶׁבֶת - אוֹמְרֵי לְעַפְוִים לְהִבִּיאוּ סִפִּין⁶² בְּשֶׁבֶת; וּבְלִבְדֵי שְׁלֵא נִבְיֵא אוֹתוֹ דְּרַף רְשׁוֹת הַרְבִּים⁶³. כְּלָלוּ שְׁלֵ דְבָר: כָּל דְּבָר שְׁעֵשִׂיתוּ בְּשֶׁבֶת אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם שְׁבוּת⁶⁴, מִתָּר לָנוּ לִזְמַר לְעַפְוִים לְעֵשׂוֹת אוֹתָן, כְּדִי לְעֵשׂוֹת מִצְוֵה בְּזִמְנָה; וְדָבָר שְׁעֵשִׂיתוּ אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם מְלֶאכָה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לִזְמַר לְעַפְוִים לְעֵשׂוֹת בְּשֶׁבֶת⁶⁶.

62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. 63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. 64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבות". 65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. 66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

י. מְכַשְׂרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזִמְנָה⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת יוֹם־טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְעֵשׂוֹתָן מְעַרְבֵי יוֹם־טוֹב. וְקָל וְחִמְרֵי הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׂרֵי מִילָה שְׁבוּת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵיאָרְף יְדָחוּ לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁבוּתוֹרָה⁶⁹? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם־טוֹב, הוֹאִיל וְרָאוּי לְקַדְרָה⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יִזוּ וְשִׁמְוִין⁷¹.

67) ביום השמיני. 68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. 69) שהרי

לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. 44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה ט). 45) המיועדת למצוות מילה. 46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

ז. וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ⁴⁷ סִמְמָנִין, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ חִמְיָן⁴⁸, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אִסְפְּלָנִית⁴⁹, וְאֵין טוֹרְפִין⁵⁰ יִזוּ וְשִׁמְוִין. וְאִם לֹא שִׁחַק פְּמוֹן⁵¹ מְעַרְבֵי שֶׁבֶת - לֹוֹעַס בְּשִׁנְיוֹ⁵² וְנוֹתָן. וְאִם לֹא טָרַף יִזוּ וְשִׁמְוִין - נוֹתָן זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. זֶה הַכָּלָל: כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לְעֵשׂוֹתוֹ מְעַרְבֵי שֶׁבֶת, אֵינוֹ דוֹחֵה אֶת הַשֶּׁבֶת. אֲבָל אִם שִׁחַח וְלֹא הִכְיֵנוּ הַמְכַשְׂרִין - תִּדְחָה הַמִּילָה לְהַשְׁיַע⁵³.

47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). 48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. 49) שעשיית האספלנית אפשר להכין מערב שבת. 50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפס ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. 51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). 52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). 53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דיחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קרית ספר").

ח. מְלוּי אֶת הַקָּטָן בְּשֶׁבֶת, וְאַחַר־כֵּן נִשְׁפְּכוּ הַחִמְיָן⁵⁴ אוֹ נִתְפָּזְרוּ הַסִּמְמָנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכָּל בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁשְׁפָנָה הִיא⁵⁵ לוֹ. מְקוֹם שְׁדַרְפָּן לְהַרְחִיץ אֶת הַקָּטָן⁵⁶, מְרַחֲצִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת בְּיוֹם הַמִּילָה - בֵּין לְפָנֵי הַמִּילָה, בֵּין לְאַחַר הַמִּילָה⁵⁷, אוּ בְּשִׁלְשֵׁי שָׁל מִילָה⁵⁸ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפּוֹ⁵⁹, בֵּין רְחִיצַת מִילָה; בֵּין בְּחַמִּין שֶׁהוּחְמוּ מְעַרְבֵי שֶׁבֶת, בֵּין בְּחַמִּין שֶׁהוּחְמוּ בְּשֶׁבֶת⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁשְׁפָנָה הִיא לְוִי⁶¹.

54) שרוחצים בהם את המילה. 55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ה והרשב"א. 56) כדי לחזקו. 57) לרפאותו. 58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. 59) אף על פי שגזרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7) רב האי גאון, הובא בראש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

11 **ב. וְאִם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין⁸, אֹמְרִים: כְּשֶׁמְכַנְסוּ לְבְרִית, כִּן תְּכַנְסוּהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשֵׂים טוֹבִים⁹.**

8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה (ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה (דרכי משה' ל"ד סי' רסה). 9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבן י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

14 **ג. וְאִחֲרָיָהּ מְבָרֵךְ אָבִי הַבֵּן אוּ הַמֶּלֶךְ¹⁰ אוּ אֶחָד מִן הָעוֹמְדִין שָׁם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדַּשׁ יְדִידֵינוּ¹¹ מִבְּטֶן וְחַק בְּשָׂארוֹ¹² שָׁם, וְצִאֲצָאוֹ¹³ חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קִדְשׁ¹⁴. עַל כֵּן בְּשֹׁכֵר זֹאת, אֵל חַי חֲלַקְנוּ¹⁵ צוּרֵנוּ¹⁶, צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוֹת¹⁷ שְׂאֲרָנוּ¹⁸ מִשְׁחַת¹⁹ לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם בְּבִשְׂרֵנוּ²⁰. בְּרוּךְ אַתָּה ה', כּוֹרֵת הַבְּרִית. וְאָבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ שְׁהַחֲנִינוּ²¹."**

10) ונוטל ידיו ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). 11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנולד נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. 12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. 13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בניה ובני בניא. 14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובינינו. 15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. 16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכי' וראה במוספנו "תשובות רבינו". 17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. 18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מתונו. 19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם

יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה זו, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. 70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. 71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

1 **א. הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ קֹדֶם שְׁמִימול²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּננוּ עַל הַמִּילָה - אִם מֶלֶךְ בֵּן חִבְרוֹ. וְאִם מֶלֶךְ אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצוּננוּ לְמוֹל אֶת הַבֵּן, וְאָבִי הַבֵּן מְבָרֵךְ בְּרִכָּה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּננוּ לְהִכְנִיסוֹ³ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, וְתַר עַל מִצְוָה שְׂמֻצוּיִן יִשְׂרָאֵל שְׁמִימולו כֹּל עָרַל שְׂבִינִיָּהּ. לְפִיקָה אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבָרְכִין אַחֲרָיָהּ בְּרִכָּה זו⁴. וְיֵשׁ מִי שְׁהוֹרָה⁷, שְׂיִבְרְכוּ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוּ אֶחָד מִן הָעָם, וְאֵין רְאוּי לְעֲשׂוֹת כֵּן.**

2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"יא, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". 3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"יא, ה"יא) שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למול את בנו, לפיכך הוא מברך "למול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". 4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. 5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה (תוספות' לפסחים ז). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסא דף נב:). 6) כי ברכה זו ניתנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל'עין יעקב' שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעודדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוטף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. הַמֶּלֶךְ אֶת עֶבְדוֹ, מְבַרְךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְמוֹל²⁵ אֶת הָעֶבְדִּים וְלַהֲטִיף מִהֵן דָּם בְּרִית, וְשָׂאֵלְמָלֵא דָם בְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאַרְצָן. וְאִם מֶלֶךְ עֶבֶד שֶׁל אַחֲרִים, מְבַרְךְ "עַל מִילַת²⁶ הָעֶבְדִּים". וְהַמֶּלֶךְ אָדָם גְּדוֹל²⁷, צְרִיף לְכִסוֹת עֲרוֹתָו עַד שֶׁיִּבְרָךְ²⁸, וְאַחֲרֵיכֶן מְגַלְהוֹ וּמָלֵא אוֹתוֹ.

25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". (26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. (27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. (28) רי"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו "תשובות רבינו" ובהערותנו שם.

ו. גַּר שֶׁמֶל קָדָם שְׁנַתְגַּיֵר, וְקָטָן שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מְהוּל - כְּשֶׁמְטִיפִין מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, אֵינָן צְרִיכִין בְּרִכָּה²⁹. וְכֵן אֲנִדְרוּגִינוֹס³⁰, אֵינָן מְבַרְכִין עַל מִילָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵינּוּ זָכָר וְיֵאָמֵר³¹.

29) מפני שהטפת דמם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים ('רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת קלה.; יבמות מו:.) שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסח, סק"א). (30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות נקבה. (31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי ה'תפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס נמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתיין... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר

בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט:). "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". (20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח.; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחים] (ברכות נט: ; וראה לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ז). והגרא"א ביו"ד סי' רסה ס"ק לו, אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרדב"ז (ח"א סימן תלד): שבי האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחיינו, ואע"פ שמצטערים מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתיך כמוצא שלל רב, ודרשוהו חז"ל (שבת קל). על המילה. ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחיינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

ד. הַמֶּלֶךְ אֶת הַגֵּרִים, מְבַרְךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִיךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְמוֹל²² אֶת הַגֵּרִים וְלַהֲטִיף²³ מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, שֶׁאֵלְמָלֵא דָם הַבְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאַרְצָן, שֶׁנֶּאֱמַר: אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקוֹת שְׁמִים וְאַרְצָן לֹא שְׁמַתִּי²⁴.

22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. (23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). (24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל'עין יעקב' נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחריך" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם

ט. בוא וראֵה בַּמָּה חֲמוּרָה מִיֵּלָה - שְׁלֹא נִתְּלָה
 15 לְמִשְׁה רַבְּנֵי עַלְיָה אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת⁴¹, אֶף-עַל-פִּי
 16 שְׁהִיָּה בְּדַרְךְךָ. וְכָל מַצּוֹת הַתּוֹרָה נִכְרְתוּ עַלֵיָהן שְׁלֹשׁ
 17 בְּרִיתוֹת, שְׁנֵאמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה',
 18 מְלֻבֵּד הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת אִתָּם בְּחֶרֶב; וְשֵׁם הוּא
 19 אוֹמֵר: אִתָּם נִצְבִים הַיּוֹם כְּלַכְּם, לְעִבְרָךְ בְּבְרִית ה'
 20 אֵלֵהֶיךָ - הָרִי שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת. וְעַל הַמִּילָה נִכְרְתוּ
 21 שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת⁴² עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ: וְאַתְּנָה
 22 בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ, וְהִקְמַתִי אֶת
 23 בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי
 24 תִּשְׁמֹר, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, וְהִיָּה לְאוֹת בְּרִית,
 25 וְהִיָּתְהָ בְּרִיתִי בְּבִשְׂרָכֶם, לְבְרִית עוֹלָם, אֶת בְּרִיתִי
 26 הַפֶּר, וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ, לְבְרִית עוֹלָם, וְאַתָּה
 27 בְּרִיתִי אֶקִּים אֶת יִצְחָק.
 28

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ובנדרים (לא): שנינו בבבוייתא: "אמר רבי יוסי, חס-וישלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים!" אלא מפני מה נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא נתלתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משתה, רש"י שם).

בְּרִיתֵךְ רַחֲמָנָא דְסִינַיָן

סֵדֶר תְּפִלוֹת כָּל הַשָּׁנָה

נְהַגוּ הָעַם לְקִרּוֹת בְּכָל יוֹם בְּשַׁחֲרֵי. אַחַר שְׁקוּרֵינִי
 29 פְּרִשְׁתָּ, "צו"³³ וּבְרַכַּת פְּהִינָם⁴⁴ קוֹרֵינִי מִשָּׁנָה זוּ. אֵלוּ
 30 דְּבָרִים⁴⁵ שְׁאִין לָהֶם שְׁעוֹר הַפְּאָה⁴⁶ וְהַבְּפוּרִים
 31 וְהָרְאִיוֹן⁴⁷ וּגְמִילוֹת חֲסִדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלוּ
 32 דְּבָרִים שְׁאֵדָם אוֹכַל פְּרוּמִיתָיָה בְּעוֹלָם הִנֵּה וְהַקְרָן⁴⁸
 33 קִיָּמַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּפוּד אָב וְאִם וּגְמִילוֹת
 34 חֲסִדִים⁴⁹ וְעִיּוֹן תְּפִלָּה⁵⁰ וּבְקוּר חוֹלִים וְהַשְׁפָּמַת
 35 בֵּית-הַמִּדְרָשׁ וְהַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים וְהַבָּאָת שְׁלוֹם בֵּין
 36 אָדָם לְחֶבְרֵי וְתַלְמוּד תּוֹרָה פְּנִינָה כְּלָם. אָמַר רַבִּי
 37 יִזְרָא⁵¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הַחֲמִירוּ עַל עֲצָמָן שְׁאֶפְלוּ
 38 רֹאוֹת טַפַּת דָּם כְּחֶרֶד לְיוֹשְׁבוֹת עַלְיָה שְׁבָעָה נְקִיִּים.
 39

הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות".

ז. עפ"ם שְׁצַרְיָה לְחַתְּךָ עָרְלָתוֹ מִפְּנֵי מַכָּה אוֹ מִפְּנֵי שְׁחִין שְׁנוּלָד בּוֹ - הִיָּה אֶסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְחַתְּךָ לוֹ אוֹתָהּ; שְׁהָעֶפּוֹ"ם אֵין מַצְלִים אוֹתָם³² מִיָּדֵי מִיתָה וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָן אֵלֵיָהּ; אֶף-עַל-פִּי שְׁנַעֲשִׂית מַצְוָה בְּרְפוּאָה זוּ, שְׁהָרִי לֹא נִתְּפוֹן לְמַצְוָה³³. לְפִיכָךְ אִם נִתְּפוֹן הָעֶפּוֹ"ם לְמִילָה³⁴, מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְמוֹל אוֹתוֹ³⁵.

(32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מְאוּסָה הִיא הָעָרְלָה, שְׁנִתְּגַנוּ בָּהּ הַגּוֹיִם, שְׁנֵאמַר: פִּי כָּל הַגּוֹיִם עָרְלִים³⁶. וּגְדוּלָה הִיא הַמִּילָה, שְׁלֹא נִקְרָא אַבְרָהָם אָבִינוּ שְׁלֹם עַד שְׁמֹל³⁷, שְׁנֵאמַר: הִתְּהַלַּף לְפָנָי וְהִיָּה תָמִים וְאַתְּנָה בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ וּגו'. וְכָל הַמִּפְרָ בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהַנִּיחַ עָרְלָתוֹ³⁸ אוֹ מְשַׁכְּהָ³⁹ - אֶף-עַל-פִּי שְׁיֵשׁ בּוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁴⁰.

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאווים לאחוזו התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"ט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים... וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' י"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרברב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

47 וְכַל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת-פְּלִים וַיִּצְבֵּא הַשָּׁמַיִם
 48 לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ
 49 בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִים וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם.
 50 אַתָּה הוּא וְשָׁנוּתִיךָ לֹא יִתְמוּ²⁶. ה' מְלֶךְ ה' מְלֶךְ ה'
 51 יְמֶלְךָ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מְלֶךְ כּוֹ עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם
 52 אָמֵן וְאָמֵן:

(2) אחרי ברכות התורה הנוכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
 (3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
 (4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכירן רבינו (לעיל
 הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
 (5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף
 שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם
 להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות
 כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
 (8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכות בקרנים, יקראו גוף
 הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון
 ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים
 שבממון, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור,
 שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית
 מהריח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות
 ג:). "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש" (רע"ב שם).
 (10) לכוי'ן בתפילות, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת
 שבת קכז. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י
 התימנים, אין כל הפיסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה
 ששני במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו - מפני
 שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין
 עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה
 עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברש"י
 שם), נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא,
 במשנה ובברייתא (ראח ב'תוספות' לברכות יא:).
 (11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי
 ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
 (13) חבוק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות
 ואגדות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו,
 א. ובכת"י התימנים, אין כל הפיסקא הזו. וב'מעשה רוקח'
 היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא.
 (18) קהלת ג, יט. (19) לשון שררה (בראשית לב, כט).
 (20) לשון יושר, בתוספת נו"ן התואר (ישעיה מד, ב).
 (21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל
 מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח
 ב'טור' או"ח סי' מו. (22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה
 כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע,
 והוכרחו לקרוא בסתור, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים,
 להודות בזה לה' שנתבטלה הגיירה ויכולים לקדש את שמו
 בגלוי ובמנין של עשרה ('שבלי הלקט'). (23) כנוסח
 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". (24) צפניה ג, כ.
 (25) נחמיה ט, ו. (26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים,
 כל הפיסקא הזאת אינה.

53 בְּרַכָּה רֵאשׁוּנָה שְׁמֹכְרִין לְפָנַי פְּסוּקֵי הַזְּמִירוֹת²⁷
 54 זֶהוּ נִסְחָה. בְּרוּךְ שְׁאָמַר וְהִזָּה עוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא.
 55 בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בְּרוּךְ מְרַחֵם

1 תֵּנָּא דְבִי אֱלִיָּהוּ¹² כָּל הַשּׁוֹנֶה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטַח
 2 לוֹ שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנֹאמַר, 'הִלְכוֹת עוֹלָם'¹³
 3 לוֹ. אַל תִּקְרִי 'הִלְכוֹת' אֶלָּא 'הַלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי
 4 אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינְא¹⁴ תְּלַמִּידֵי חֻכְמִים מְרַבִּים
 5 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנֹאמַר, 'וְכָל- בְּנֵיהָ לְמוֹדֵי ה'.'¹⁵
 6 וְכוּ'. מִזְמוֹר לְדוֹד¹⁶ ה' מִי-יִגוֹר בְּאֵהָלֶךָ מִי-יִשְׁכַּן
 7 בְּהַר קִדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צְדָקָה. לְעוֹלָם¹⁷ יִהְיֶה
 8 אָדָם יֵרֵא שָׁמַיִם בְּסִתְרָם וּמּוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר
 9 אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ וַיִּשְׁפֹּם וַיֹּאמֶר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל
 10 צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל
 11 רַחֲמֶיךָ הִרְבִּים. מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חֲסִדֵּנוּ
 12 מַה-צְדָקָתֵנוּ מַה-פְּחָנוּ וּמַה-גְּבוּרָתֵנוּ מַה-נְּאֻמַּר
 13 לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל-הַגְּבוּרִים כְּאֵין לְפָנֶיךָ
 14 וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כְּלֹא הָיוּ וְחֻכְמִים כְּבָלֵי מִדְּעָ וְנִבְזִים
 15 כְּבָלֵי הַשֶּׁפֶל כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תַּהוּ וְבַהּוּ וַיְמִי חַיֵּנוּ
 16 הֶבֶל לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שִׁכְתוּב בְּדַבְרֵי קִדְשֶׁךָ¹⁸ 'וַיִּמְוֹתֵר
 17 הָאָדָם' וְגו'. אֲבָל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי
 18 אַבְרָהָם אוֹהֲבֶךָ שְׁנֹשְׁבַעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זָרַע
 19 יִצְחָק יַחֲדֶיךָ שְׁנֹעַקֵד עַל-גְּבֵי מִזְבְּחֶךָ. עֲדַת יִצְקָב
 20 בְּנֶךָ בְּכוֹרֶךָ שְׁמֵאֲהַבְתָּךְ שְׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ
 21 שְׁשִׁמַּחְתָּ-בּוֹ קְרֵאתָ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁹ וַיִּשְׁרוּז²⁰. לְפִיכֶךָ
 22 אָנוּ חַיִּבִין לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשִׁבְחֶךָ וּלְפָאֲרֶךָ וְלִתֵּן שִׁבַח
 23 וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחַיִּבִין אָנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ בְּכָל-יוֹם
 24 עָרֵב וְבִקֵּר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.
 25 אֲשֶׁרֵינוּ מַה-טוֹב חֲלָקֵנוּ מַה-נְּעִים גּוֹרְלֵנוּ מַה-יִּפְּהַ
 26 רִשְׁתָּנוּ. אֲשֶׁרֵינוּ שְׁאָנוּ מִשְׁכִּימִין וּמַעֲרִיבִין בְּכָל-
 27 יוֹם תָּמִיד עָרֵב וְבִקֵּר וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה'
 28 אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אַתָּה הוּא קֹדֶם שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם
 29 אַתָּה הוּא אַחַר שְׁנֹבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בְּעוֹלָם
 30 הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אַתָּה הוּא רֵאשׁוֹן
 31 וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן קִדְשֶׁךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
 32 בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתֶךָ תְּרוּם וְתַגְבִּיהַ²¹ קִרְנֵנוּ. בְּרוּךְ
 33 הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
 34 בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם
 35 הָעֲלִיוֹנִים. אַתָּה הוּא רֵאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן
 36 וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ קוֹיֶךָ מֵאַרְבַּע כַּנְּפוֹת
 37 הָאָרֶץ וַיִּפְרוּ וַיִּדְעוּ כָּל-בְּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה-הוּא
 38 הָאֱלֹהִים לְבִדְךָ²³ לְכָל-מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עֹשֵׂת
 39 אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ. וְמִי בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ
 40 בְּעֲלִיוֹנִים אוֹ בַתְּחִתּוֹנִים מִי שְׁיֵאמַר לְךָ מַה-תַּעֲשֶׂה.
 41 אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל-
 42 יְדֵי חוֹזֶךָ בַּעַת הַיָּהִי²⁴ אָבִיא אֶתְכֶם וּבַעַת קִבְּצִי
 43 אֶתְכֶם כִּי-אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהַלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ
 44 בְּשׁוּבֵי אֶת-שְׁבוּתֵיכֶם לְעִינֵיכֶם אָמַר ה'. וְנֹאמַר²⁵
 45 אַתָּה-הוּא ה' לְבִדְךָ אַתָּה עֹשֵׂת אֶת-הַשָּׁמַיִם שְׁמִי
 46 הַשָּׁמַיִם וְכָל-צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים

1 מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרַעַב זָנַתְנוּ וּבְשֹׁבַע
 2 כִּלְפָלְתָנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדְּבַר מִלְטָתְנוּ וּמִחֲלָאִים
 3 רָעִים רַבִּים דִּלִּיתָנוּ.³⁶ וְעַד הִנֵּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ ה'
 4 אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסְדֶיךָ. עַל כֵּן אֲבָרִים שִׁפְלָתְךָ
 5 בָּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שִׁנַּפְחָתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַתָּ
 6 בְּפִינוּ הֵן³⁷ הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
 7 וְכוּ' יִשְׁתַּבַּח וְכוּ'. וְכֵן נִהְיֶה לְקָרוֹת כָּל מְזֻמָּר שִׁיר
 8 לְיוֹם הַשַּׁבָּת³⁸ קִדְּם שִׁיתְחִילוּ פְסוּקֵי הַזְמִירוֹת בְּיוֹם
 9 הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שִׁנְהֵגוּ לְקָרוֹת
 10 הַלֵּל הַגְּדוֹל³⁹ בְּשַׁבָּתוֹת קִדְּם פְסוּקֵי הַזְמִירוֹת. וַיֵּשׁ
 11 מְקוֹמוֹת שִׁנְהֵגוּ לְקָרוֹת שִׁיר הַמַּעֲלוֹת⁴⁰ - הַכֹּל
 12 כְּמִנְהַגָּם :

33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"י, מ"ז). ונקרא שם
 'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, קיח). שהוא: "נשמת
 כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:).
 34) בדפוס מנוסחה, תיבה זו איננה. 35) רבכי, ודגשות
 ה"בי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות
 היא ('אבודרהם'). 36) רומתנו, כמו: ארוממך ה' כי
 דליתני (תהלים ל, ב). 37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה
 היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הן־הם,
 כמו: הן־עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'.
 38) תהלים צב. 39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא
 שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם
 ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל
 בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). 40) תהלים קא־קכד.

53 בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה שְׁלֹפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע זוֹ הִיא נִסְחָה.
 54 בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא
 55 חֹשֶׁךְ כּוֹ' עַד יוֹצֵר הַמְּאֹרוֹת. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה - אֶהְבֵּת
 56 עוֹלָם אֶהְבֵּתְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְּרָה
 57 חֲמֵלַת עֲלֵינוּ אֲבִינוּ מִלְּפָנֵינוּ כּוֹ' עַד בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
 58 בְּאַהֲבָה :

59 בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה שְׁלֹאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע זוֹ הִיא נִסְחָה.
 60 אָמֵת וַיֵּצִיב וְכוּ' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.
 61 וּבְעֶרְבִית - בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
 62 מְלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּדָבְרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים עַד בְּרוּךְ
 63 אַתָּה ה' הַמַּעְרִיב עֲרֵבִים. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה - אֶהְבֵּת
 64 עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֵּת וְכוּ' עַד בְּרוּךְ אַתָּה
 65 ה' אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל⁴¹. בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה שְׁלֹאֲחֵר
 66 קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית זוֹ הִיא נִסְחָה. אָמֵת
 67 וַאֲמוֹנָה⁴² כָּל־זֹאת קִנֵּם עֲלֵינוּ כּוֹ' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 68 גָּאֵל יִשְׂרָאֵל. בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה זוֹ הִיא נִסְחָה.
 69 הַשְּׂפִיכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשֹׁלוֹם וְכוּ' עַד בְּרוּךְ שׁוֹמֵר
 70 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם⁴³ אָמֵן וְאָמֵן כּוֹ'
 71 עַד פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אָמֵת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וַיִּשְׁמַח
 72 לְבָנוּ כּוֹ' עַד ה' מְלֶךְ ה' מְלֶךְ ה' יִמְלֹךְ⁴⁴ לְעוֹלָם
 73 וְעַד. וְנִהְיֶה מִקְצַת הָעַם לְבָרְךָ פְסוּקִים בְּאִמְצַע
 74 בְּרַכָּה וְקוֹרְאִין בְּנִסַּח זֶה. וַיִּרְא כָּל־הָעַם⁴⁵ וַיִּפְּלוּ

1 עַל־הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת. בְּרוּךְ מַעֲבִיר
 2 אֶפְלָה וּמְבִיא אוֹרָה. בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לִירְאִיו.
 3 בְּרוּךְ שְׂאִין לְפָנָיִךְ לֹא עוֹלָה לֹא שְׂכָחָה וְלֹא כִזָּב
 4 וְלֹא מְרָמָה לֹא מְשׂוּא פְּנִים וְלֹא מִקַּח שַׁחַד. בְּרוּךְ
 5 אֵל חַי לְעַד וְקִיָּם לְנֶצַח. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ
 6 הָעוֹלָם. הָאֵל הַמְהַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר
 7 בְּלִשׁוֹן כָּל־חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ
 8 מְשִׁיחֶךָ נִהְלַלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשַׁבְּחוֹת וּבְזִמִּירוֹת נוֹדָךְ
 9 וּנְשַׁבְּחֶךָ וּנְפָאֲרֶךָ וּנְזַכִּיר שִׁמְךָ מִלְּפָנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ יְחִיד
 10 חַי הָעוֹלָמִים. מְשַׁבַּח וּמְפָאֵר עַדִּי עַד שְׁמוֹ. בְּרוּךְ
 11 אַתָּה ה' מְלֶךְ מְהַלֵּל בְּתַשְׁבְּחוֹת. וְקוֹרִין פְסוּקִין
 12 אֵלוּ. וְהִי כְבוֹד²⁸ ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו כּוֹ'
 13 אֲשֶׁרֵי כּוֹ' עַד סוֹף תְּלִים. וְאַחַר כֵּךְ קוֹרֵא פְסוּקִים
 14 אֵלוּ. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן²⁹. יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם
 15 אָמֵן וְאָמֵן³⁰. וַיְבָרֶךְ דָּוִד³¹ אֶת־ה' לְעֵינָי כָּל־הַקְּהֵל
 16 וַיֹּאמֶר דָּוִד בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' :

17 בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה שֶׁל אַחַר פְסוּקֵי הַזְמִירוֹת זֶהוּ נִסְחָה.
 18 יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מִלְּפָנֵינוּ הָאֵל הַמְלֶךְ הַגְּדוֹל
 19 וְהַקְּדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לֹךְ נָאָה ה' אֱלֹהֵינוּ
 20 וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה עַד סוֹפָה
 21 כְּמִנְהַג הַמְקוּמֹם³².

27) ראה לעיל הל' תפלה פ"ז ה"יב, ובביאורנו.
 28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז.
 29) תהלים פט, נג. 30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש
 כאן טעות סופר, וצריך לומר: "ובורן שם כבודו לעולם...
 אמן ואמן" (תהלים עב, ט). 31) דברי הימים א כט, ייד.
 32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו
 לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"ג.

22 בְּשַׁבָּת נִהְיֶה כָּל הָעַם לְהוֹסִיף לְפָנָי בְּרַכָּה זוֹ נִסַּח
 23 זֶה. נִשְׁמַת כָּל־חַי³³ תְּבָרַךְ אֶת־שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ.
 24 וְרוּחַ כָּל־בְּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זְכָרְךָ מִלְּפָנֵינוּ תְּמִיד
 25 לְדוֹר וָדוֹר. וּמַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמַבְּלַעְדֶיךָ
 26 אֵין אֱלֹהִים וְאֵין לָנוּ מְלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה
 27 וּמַצִּיל בְּכָל־עַתְּ צָרָה וְצוּקָה אֵלֵא אַתָּה. מְפָרְנֵס
 28 וּמְרַחֵם. אֵלוֹהַ כָּל־בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת. הַמְהַלֵּל
 29 בְּתַשְׁבְּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים
 30 רַבִּים. אֱלֹהִים אָמֵת לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמַּעֲוֹרֵר
 31 לְשָׁנִים וְהַמְקִיץ נִרְדָּמִים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא
 32 חוֹלִים וּמְתִיר אֲסוּרִים. וְלֹךְ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאֵלוּ
 33 פִּינוּ מְלֹא שִׁירָה פִּיָּם וְלִשׁוֹנָנוּ רִנָּה כְּהַמּוֹן גְּלוּי
 34 וּשְׁפָתוֹתֵינוּ שֹׁבַח כְּמִרְחָבֵי רְקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת
 35 בְּשִׁמְשׁ וּכְיָרַח וְדִינֵנוּ פְרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ
 36 קְלוֹת כְּאֵילוֹת אֵין אָנוּ מְסִפְקִין לְהוֹדוֹת לֹךְ ה'
 37 אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרְךָ אֶת־שִׁמְךָ עַל־אַחַת
 38 מֵאֵלֶיךָ אֵלֵפֵי אֵלֵפִים וְרַבִּים³⁴ רַבִּים³⁵ [רַבִּין] רַבְבוֹת
 39 פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נְסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם
 40 אֲבוֹתֵינוּ. מִלְּפָנִים מִמַּצְרִים גָּאֵלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ

יום ד' י"ב מרחשון ה'תשע"ח

נסח ברכות התפלה וסדורה

א ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי 25
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול 26
הגבור והנורא וכו': ב אתה גבור לעולם אדני 27
מחיה מתים אתה רב להושיע (מוריד הטל). 28
(משיב הרוח ומוריד הגשם). מכלכל חיים בחסד 29
מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים וכו': ג 30
אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך 31
סלה. ברוך אתה ה' האל הקדוש: ד אתה חונן 32
לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך דעה 33
חכמה ובינה והשכל. ברוך אתה ה' חונן הדעת: ה 34
השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבנו 35
מלפניו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך. 36
ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה: ו סלח לנו אבינו 37
כי חטאנו מחל לנו מלפנו כי פשענו לך כי אל טוב 38
וסלח אתה. ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלח: ז 39
ראה-נא בענינו וריבה ריבנו ודון דיננו ומהר 40
לגאלנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה' 41
גואל ישראל: ח רפאנו ה' אלהינו ונרפא הושיענו 42
ונשענו כי תהלתנו אתה. והעלה רפואה שלמה 43
לכל תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה. ברוך אתה 44
ה' רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו ה' אלהינו 45
בכל מעשה ידינו וברך את-שנותינו ותן (טל ומטר: 46
לברכה) ברכה על-פל-פני האדמה ושבע את-העולם 47
מברכותיך ורוח פני תבל. ברוך אתה ה' מברך 48
השנים: י תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ 49
את-כל גליותינו מארבע פנות כל-הארץ לארצנו. 50
ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל: יא השיבה 51
שופטינו ככראשונה ויועצינו כבתחלה ודסר ממנו 52
יגון ונאנחה ומלך עלינו אתה לבדך בחסד וברחמים 53
בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה' מלך אוהב צדקה 54
ומשפט: יב למלשינים אל תהי תקוה וכל- 55
האפיקורוסין פלם כרבע יאבדו ומלכות זדון תעקר 56
ותשבר במהרה בימינו. ברוך אתה ה' שוכר רשעים 57
ומכניע זדים: יג על-החסידים ועל-הצדיקים ועל- 58
גרי הצדק ועל-שאריה עמך בית ישראל יהמו 59
רחמיך ה' אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים 60
בשמך באמת וכו': יד תשכן בתוך ירושלים עירך 61
כאשר דברת ובינה אותה בגן עולם במהרה בימינו. 62
ברוך אתה ה' בונה ירושלים: טו את-צמח דוד 63
במהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה 64
ה' מצמיח קרן ישועה: טז שמע קולנו ה' אלהינו 65
וחוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את-תפלתנו 66
מלפניו⁵⁷ ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז 67

1 על-פניהם ויאמרו ה' הוא האלהים ה' הוא 2
האלהים. הושיענו⁴⁶ אלהי ישענו וקבצנו והצילנו 3
מן-הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך. 4
כי לא ישש⁴⁷ ה' את-עמו בעבור שמו הגדול כי 5
הואיל ה' לעשות אתכם לו לעם. ועלו מושיעים⁴⁸ 6
בהר ציון לשפט את-הר עשו והיתה לה' המלוכה 7
והיה ה' למלך⁴⁹ על-פל-הארץ ביום ההוא יהיה ה' 8
אחד ושמו אחד. אלהינו שבשמים יחד שמך 9
הקרוי עלינו קים את-שמך ומלכותך עלינו תמיד. 10
בידך נפשות החיים והמתים אשר בידו⁵⁰ נפש 11
כל-חי ורוח כל-בשר איש. בידך אפקיד רוחי⁵¹ 12
פדיתה אותי ה' אל אמת. ואנחנו עמך וצאן 13
מרעיתך⁵² נודה לך לעולם לדור ודור נספר 14
תהלתך. ה' הצילה נפשי⁵³ משפת-שקר מזשון 15
רמיה. ישראל נושע⁵⁴ בני תשובת עולמים לא 16
תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו 17
עמנו⁵⁵ כאשר היה עם-אבותינו. אל-יעזבונו ואל- 18
ישטנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל-דרכיו לשמר 19
מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את-אבותינו. כל 20
הנשמה⁵⁶ תהלל יה הללויה. ברוך ה' ביום. ברוך 21
ה' בלילה. ברוך ה' בשכבנו. ברוך ה' בקומנו. 22
תמיד נהלך סלה ונשיח בחקיקי ובאמונתך. ברוך 23
אתה ה' המולך בכבודו חי וקים תמיד ומלך עלינו 24

וכו' 57:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד.
(42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט,
נג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא
מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז;
ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו:
הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם,
הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים
פ"ד, ה"ח. (45) מלכים-א יח, לט. (46) דברי הימים-א
טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא.
(49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו.
(52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז.
(55) מלכים-א ח, נז. (56) תהלים קנ, ו. (57) ובכת"י
התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו
לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך
ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו
לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש
בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת
'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש
ויוצאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר
כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה
הרמב"ן נוהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים
בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באו"ח סי'
רלו.

1 רָצָה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפַלְתֶּם שְׁעָה וְהֶשֶׁב
 2 הַעֲבוּדָה לְדַבֵּר בֵּיתְךָ וְאִשִּׁי יִשְׂרָאֵל וְתַפְלֹתֶם וְכוּ'
 3 בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמַּחְזִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: יח מוֹדִים
 4 אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 5 צוּר חַיֵּינוּ וּמִגֵּן יִשְׁעֵנו אַתָּה לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לָךְ
 6 וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל-חַיֵּינוּ וְכוּ': יט שִׁים שְׁלוֹם טוֹבָה
 7 וּבִרְכָה חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל-יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ
 8 וּבִרְכָנוּ כְּלָנוּ מִמְּאֹר פְּנִיךָ נִתַּת לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תוֹרָה
 9 וְחַיִּים אֶהְיֶה וְכוּ'. בִּימֹת הַחֲמָה אוֹמֵר בְּבִרְכָה
 10 (שְׁנֵיהֶם) רַב לְהוֹשִׁיעַ מוֹרִיד הַטֵּל מִכְּלַפֵּל חַיִּים
 11 בְּחֶסֶד וְכוּ'. וּמְבָרֵךְ בִּרְכָה תְּשִׁיעֵת בְּנִסַּח זֶה בְּרַכְנוּ
 12 ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ וּבְרַךְ אֶת-שְׁנַתְנוּ בְּטַלְלֵי
 13 רְצוֹן בִּרְכָה וְנִדְבָה פְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 14 מְבָרֵךְ הַשְּׁנִים. בְּלִיל מוֹצָאֵי שְׁבֹת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם
 15 הַכַּפּוּרִים וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים מְבָרֵךְ בִּרְכָה רַבִּיעִית
 16 בְּנִסַּח זֶה, אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לְאָנוּשׁ
 17 בִּינָה. אַתָּה הַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ
 18 בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי
 19 הַמַּעֲשֵׂה. כְּשֵׁם שֶׁהַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל בֵּין פְּדָנוּ
 20 וְהַצִּילָנוּ מִכָּל-מִינֵי מִשְׁחִית וּמִכָּל-מִינֵי פְּרַעֲנִיּוֹת
 21 הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לְכָא בְּעוֹלָם וְשִׁמְרָנוּ מִן-הַכֹּל וְחַנּוּנוּ
 22 מֵאֵתְךָ וְכוּ'. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף
 23 בְּבִרְכַּת שְׁבַע-עֶשְׂרֵה בְּעִרְבִית וְשַׁחְרִית וּמְנַחֵה וּמְבָרֵךְ
 24 אוֹתָהּ בְּנִסַּח זֶה רָצָה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' עַד עֲבוּדַת
 25 יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיִבֵּא
 26 וְכוּ'⁸ וְתַחֲזִיקֵנו עֵינֵינוּ וְכוּ'. וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר
 27 'בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הִזָּה בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הִזָּה'
 28 או ('בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַשְּׁבוּעוֹת הִזָּה' או) 'בְּיוֹם מוֹעֵד
 29 חַג הַסּוּפּוֹת הִזָּה'. בְּיוֹם תַּעֲנִית מְבָרֵךְ הַיְחִיד בִּרְכַּת
 30 שֵׁשׁ-עֶשְׂרֵה בְּנִסַּח זֶה 'שְׁמַע קוֹלָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חוּס
 31 וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרַצוֹן אֶת תְּפִלָּתְנוּ
 32 מִלְּפָנֶיךָ מִלְּפָנֵינוּ רִיקָם אֵל תְּשִׁיבֵנו. עֲנֵנוּ אֲבֵינוּ עֲנֵנוּ
 33 בְּיוֹם צוּם תַּעֲנִיתְנוּ כִּי בְּצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אֵל תִּסְתַּר
 34 פְּנֵיךָ מִמֶּנּוּ וְאֵל תַּעֲלֵם אֲזַנְךָ מִשְׁמוֹעַ בְּקִשְׁתָּנוּ וְהִיָּה
 35 קְרוֹב לְשׁוֹעֵנו. טָרֵם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה נְדַבֵּר וְאַתָּה
 36 תִּשְׁמַע בְּדַבַּר שְׁנֹאמְרֵנו¹⁰ וְהִיָּה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה
 37 עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֲשַׁמַּע כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת
 38 כָּל פֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. וְשְׁלִיחַ צְבוּר
 39 אוֹמֵר נִסַּח זֶה בִּרְכָה בְּפָנָי עֲצֻמָּה אַחַר בִּרְכָה
 40 שְׁבִיעִית. אוֹמֵר 'עֲנֵנוּ וְכוּ' עַד 'כִּי אֵל עוֹנֶה בַּעַת
 41 צָרָה פוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל-עַת צָרָה וְצוּקָה. בְּרוּךְ אַתָּה
 42 ה' הַעוֹנֶה בַּעַת צָרָה. בְּתַשְׁעָה בָּאֵב מְבָרֵךְ בִּרְכַּת
 43 אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה בְּנִסַּח זֶה רַחֵם ה' עָלֵינוּ עַל-יִשְׂרָאֵל
 44 עַמְּךָ וְעַל-יִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ הַעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרוּבָה
 45 הַשׁוֹמְמָה הַנְּתוּנָה בְּיַד זָרִים. הַיּוֹשֵׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ
 46 חַפְזוֹ¹¹ כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֵא יִלְדָה. וּבִלְעוּיָהּ לְגִינוֹת¹²

47 וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְּסִילִים. וַיִּתְּנוּ נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכָל
 48 לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֲמַת הָאָרֶץ. עַל-פֶּן צִיּוֹן בְּמָרָר
 49 תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ לִבִּי לִבִּי עַל-חֲלָלֵיהֶם
 50 מֵעַי מֵעַי עַל-הַרוּגֵיהֶם. רֵאֵה ה' וְהִפְיֹטָה וְרֵאֵה
 51 שׁוֹמְמוֹתֶיהָ וְנַחֲמָנָה כִּי כָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּכְאֵשׁ אַתָּה עֵתִיד
 52 לְבַנּוֹתָהּ. כְּפָתוּב¹³ וְאֲנִי אֶהְיֶה-לָּהּ נְאֻם-ה' חוֹמַת אֵשׁ
 53 סָבִיב וּלְכַבּוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה
 54 יִירוּשָׁלַיִם. כְּפוּרִים מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמִנְהָ-עֶשְׂרֵה בְּנִסַּח
 55 זֶה 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
 56 עַל-חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ עַל-נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ
 57 עַל-נִסְיָךְ שְׁבָכָל-יוֹם וְיוֹם וְעַל-נִפְלְאוֹתֶיךָ שְׁבָכָל-עַת
 58 כו'. עַל-הַנְּסִים וְעַל-הַגְּבוּרוֹת וְעַל-הַתְּשׁוּעוֹת וְכוּ'.
 59 וְעַל כָּלֶם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי
 60 לֹא-כָלוּ וְכוּ'. בְּחִנּוּכָה מְבָרֵךְ בִּרְכָה זוֹ בְּנִסַּח זֶה,
 61 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ כו' עַד 'וְעַל-נִפְלְאוֹתֶיךָ שְׁבָכָל-
 62 עַת עָרַב וּבִקֵּר וּצְהַרְרִים' עַל הַנְּסִים כו' עַד 'וְאַחֲרֵי-
 63 כֵּן פָּאוּ בְּנֵיךָ וְכוּ'. שְׁלִיחַ צְבוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם בִּרְכָה
 64 שְׁלִישִׁית בְּנִסַּח זֶה 'נְקִדִּישְׁךָ וְנִמְלִיכְךָ'¹⁴ וְנִשְׁלַשׁ לָךְ
 65 קֹדֶשׁהּ מְשַׁלֵּשֶׁת בְּדַבַּר הָאֲמוּר עַל-יַד נְבִיאֶךָ¹⁵ וְקִרָא
 66 זֶה אֶל-זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא
 67 כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מְלֵא עוֹלָם וּמְשַׁרְתֵּיו
 68 שׁוֹאֲלִים אֵיפֹה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ לְעַמְּתָם
 69 מִשְׁבַּחִים וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ¹⁶ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ.
 70 מִמְּקוֹמְךָ מִלְּפָנֵינוּ תוֹפִיעַ וְתַמְלֵךְ עָלֵינוּ כִּי מַחְכִּים
 71 אֲנַחְנוּ לָךְ. מִתֵּי תַמְלֵךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבִגְמִינוּ תִּשְׁכַּן
 72 תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר
 73 לְנִצַּח נְצָחִים וְעֵינֵינוּ תִּרְאִינָה בְּמַלְכוּת עֲזָךְ בְּדַבַּר
 74 הָאֲמוּר בְּדַבְּרֵי קֹדֶשְׁךָ עַל-יְדֵי דוֹר מְשִׁיחַ צְדָקָךָ
 75 יְמַלְכֶךָ¹⁷ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ.
 76 לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גְּדֻלָּתְךָ וְלְנִצַּח נְצָחִים קֹדֶשְׁךָ נְקִדִּישׁ
 77 וְשִׁבְחֶךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יִמוּשׁ כִּי אֵל מְלֵךְ גְּדוֹל
 78 וְקְדוֹשׁ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקְּדוֹשׁ. בַּעַת
 79 שְׁשְׁלִיחַ צְבוּר אוֹמֵר בְּבִרְכָה זוֹ, 'וְקִרָא זֶה אֶל-זֶה'
 80 כָּל הָעָם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ'¹⁸ וְכוּ'. וּכְשֶׁהוּא
 81 אוֹמֵר 'אֵיפֹה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ' כָּל הָעָם עוֹנִין 'מִשְׁבַּחִים
 82 וְאוֹמְרִים בְּרוּךְ' כו'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּחַיֵּינוּ וּבִגְמִינוּ'
 83 כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'עַל-יְדֵי דוֹר
 84 מְשִׁיחַ צְדָקָךָ' כָּל הָעָם אוֹמְרִים 'יְמַלְכֶךָ ה' לְעוֹלָם'.
 85 וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים שְׁעוֹנִין הַצְּבוּר הוּא קוֹרָא עִמָּהֵן.
 86 וְלֹא יִגְבִּיחַ קוֹלוֹ בַּעַת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאַחַד הַיְחִיד
 87 וְאַחַד הַשְּׁלִיחַ צְבוּר - בְּעֶשְׂרֵה יָמִים שְׁמֵרָאֵשׁ הַשְּׁנָה
 88 עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים אוֹמֵר בְּסוּף בִּרְכָה זוֹ 'כְּאֲמוּר¹⁹
 89 וּיְגַבֵּה ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדֵּשׁ
 90 בְּצְדָקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּלֵךְ הַקְּדוֹשׁ'. שְׁלִיחַ צְבוּר
 91 אוֹמֵר 'קֹדֶשׁ לְעוֹלָם קֹדֶשׁ כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה
 92 וְאַחַר שְׁאוּמֵר סֵדֶר הַיּוֹם²⁰. בְּכָל עַת שְׁלִיאֵמֵר סֵדֶר

1 יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא⁷ וּבְזֶמַן קָרִיב וְאָמְרוּ אִמְן. יְהֵא שְׁמָה
 2 רַבָּא מְבַרְךְ לְעָלְמַי וְלְעָלְמֵי עַלְמֵיָא⁸. יְתַבְרַךְ וְכוּ'.
 3 בְּעַת שְׁלֵימָר שְׁלִיחַ צְבוּר 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמָה
 4 רַבָּא' כָּל הָעַם עוֹנִין אִמְן. וּבְעַת שְׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה
 5 'וְאָמְרוּ אִמְן' כָּל הָעַם עוֹנִין אִמְן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא
 6 מְבַרְךְ לְעָלְמַי וְלְעָלְמֵי עַלְמֵיָא. וּמְצוֹת חֲכָמִים
 7 הָרֵאשׁוּנִים⁹ לְעוֹנוֹת 'אִמְן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבַרְךְ'
 8 בְּכָל כַּחוּ¹⁰ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יְתַבְרַךְ' כָּל
 9 הָעַם עוֹנִין אִמְן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל
 10 הָעַם עוֹנִין אִמְן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסוּף 'וְאָמְרוּ אִמְן'
 11 כָּל הָעַם עוֹנִין אִמְן. וְכִסְדֵּר הִזֵּה עוֹנִין בְּכָל קֳדִישׁ
 12 וְקֳדִישׁ. קֳדִישׁ בְּתֵרָא¹¹ - כָּל קֳדִישׁ שְׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ
 13 צְבוּר אַחֵר שְׁגוּמָר הַתְּפִלָּה שְׁאִינוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו
 14 כְּלוּם אֵלָּא כָּל הָעַם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטְרִין - נִהְגוּ
 15 הָעַם לְהוֹסִיף בְּסוּפוֹ נִסְחָא זוֹ 'תְּתַקַּבַּל צְלוֹתְהוֹן'¹²
 16 (וְתִתְעַבֵּד בְּעוֹתְהוֹן וְצְלוֹתְהוֹן) וּבְעוֹתְהוֹן¹³ דְּכָל-בֵּית
 17 יִשְׂרָאֵל קְדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמֵיָא¹⁴. יְהֵא שְׁלֵמָא רַבָּא¹⁵
 18 וְסִיעֲתָא וּפְרָקְנָא מְשֻׁמְיָא עֲלֵיכוֹן וְעֲלָנָא וְעַל
 19 קְהֵלְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אִמְן. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם
 20 בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל-כָּל-
 21 יִשְׂרָאֵל אִמְן.
 22 שְׁמו הגדול. (3 שברא. 4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א
 23 מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש"
 24 כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראיה
 25 לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים
 26 בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא..
 27 כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל
 28 "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו.
 29 (7) בקרוב, רגנת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית
 30 בעגל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) שבת קיט.).
 31 (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפילתם.
 32 (13) תיעשה תחנתם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם
 33 (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון.
 34 (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה
 35 עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

28 קֳדִישׁ דְּרַבְּנָן¹⁶ - כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוּ יְתָר
 29 שְׁעוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תוֹרָה שְׁעַל-פִּה¹⁷ וְאִפְלוּ
 30 בְּמִדְרָשׁוֹת¹⁸ אוּ בְּהַגְדוֹת¹⁹ לְשֶׁהֵן מְסִימִין אוֹמֵר אֶחָד
 31 מֵהֵן קֳדִישׁ בְּנִסַּח זֶה 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמָה רַבָּא
 32 דְּעֵתִיד לְחַדְתָּא עֲלָמָא וְלְאַחֲרֵיָא מִתְיָא²⁰ וְלִמְפָרַק
 33 חֲיָיָא²¹ וְלִמְבַּנֵּי קְרֵתָא דִּירוּשָׁלַיִם²² וְלִשְׁכֻלָּא הִיכְלָא
 34 קֳדִישָׁא²³ וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא נְכַרְאָה מִן-אַרְעָא
 35 וְלְאַתְבָּא פְּלַחְנָא דְשְׁמֵיָא לְאַתְרָהּ בְּזִיּוּהָ וְיַחֲוֶדְהָ
 36 וְיַמְלִיךָ מְלְכוּתָהּ' וְכוּ' עַד 'וְנַחֲמָתָא²⁴ דְּאִמְרִין
 37 בְּעֲלָמָא²⁵ וְאָמְרוּ אִמְן. עַל-רַבְּנָן²⁶ וְעַל-תַּלְמִידֵיהוֹן
 38 וְעַל-תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְּעָסְקִין בְּאוֹרְתָא דֵי

1 הַיּוֹם²¹ יְתַחַנְן מְעֻט²² וְיֹאמֵר 'קֳדִישׁ'. וּכְשֶׁיִּשְׁלִים
 2 לְקָרוֹת בְּתוֹרָה וּבְכָל עַת שְׁיִתְחַנְן בְּדַבְרֵי תַחֲנוּנִים²³
 3 בְּשִׁיגְמוֹר תַּחֲנוּנָיו יֹאמֵר 'קֳדִישׁ'²⁴:

(2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. (3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. בדפוס וונציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. (6) "וכשאין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). (7) מסתערות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדפוס מנטובה הנוסח: עננו ה' אלוקינו וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). (14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). (18) ובמדרש נחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. (19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא כמנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

נִסַּח הַקֳּדִישׁ

(1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמיה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק טז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

4 יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמָה רַבָּא² בְּעֲלָמָא דְּבְרָא³ כְּרַעוּתָהּ⁴
 5 וְיַמְלִיךָ מְלְכוּתָהּ וְיַצְמַח פְּרָקְנָהּ⁵ וְיַקְרֵב מְשִׁיחָהּ
 6 וְיַפְרֵק עֲמָהּ⁶ בְּחֵיכוֹן וּבְיַמִּיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל-בֵּית

הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות". וראה כלה רבתי פ"ב.

מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדרךים ופסוקים אלו - פְּעָמִים בְּכֶלֶן וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן. לְפִיכָּךְ²⁸ אָנֹכִי כוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ אֲדוֹן הָעוֹלָם אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. כִּי לֹא עַל-צְדָקוֹתֵינוּ²⁹ אֲנַחְנוּ מְפִילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל-רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים. ה' שְׁמַעָה ה' סִלְּחָה ה' הִקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֵל תֹּאחֲרֵךְ. מֵהַנֹּאמֵר לְפָנֶיךָ הַשֵּׁם מֵהַגְּדֹבֵר וּמֵהַנֹּצֵטֵדֵק. חֲטָאוֹנוּ³⁰ עֵוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמִרְדְּנוּ וּסְרַנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לָךְ ה' הִצְדָּקָה³¹ וְלָנוּ בִשְׁתֵּי הַפָּנִים. הִשְׁחָרוּ פָנֵינוּ מִפְּנֵי חֲטָאתֵינוּ וְנִכְפַּסְפָּה קוֹמַתְנוּ מִפְּנֵי אֲשָׁמוֹתֵינוּ. אֵין לָנוּ פֶה לְהִשִּׁיב וְלֹא מִצַּח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהֵי בִשְׁתֵּי³² וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהֵי פָנֵי אֱלִיךָ כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ עַד לְמַעְלָה רֹאשׁ וְאֲשָׁמַתְנוּ גְדֹלָה עַד לְשָׁמַיִם. אֵין פָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ וְהוֹשִׁיעֵנו כְּמוֹ שֶׁהִבְחַטַּחְתָּנוּ עַל-יְדֵי נְבִיאֶיךָ³³ לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךָ אִפִּי וְתִהְיֶה לִּי אֲחֻטָּם - לָךְ לְכַלְתִּי הַכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם³⁴ אָנֹכִי עוֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלַלְתֶּם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם. לֹא לָנוּ³⁵ ה' לֹא-לָנוּ כִּי-לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל-חֲסִדֶּךָ עַל-אַמְתֶּךָ. לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵימָה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּה ה' אֵל-תַּפְּחֹן³⁶ אֵל-קָשִׁי הָעַם הַזֶּה וְאֵל-רִשְׁעוֹ וְאֵל-חֲטָאתוֹ. סִלְּחָ-נָא³⁷ לְעוֹן הָעַם הַזֶּה כַּגְּדֹל חֲסִדֶּךָ וְכֹאֲשֶׁר נִשְׁאַתְ לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהַה וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ³⁸ כִּי רַב הוּא. ה' שְׁמַעָה³⁹ ה' סִלְּחָה ה' הִקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה וְאֵל-תֹּאחֲרֵךְ לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי כִּי שְׁמֹךְ נִקְרָא עַל-עֵינֶיךָ וְעַל-עַמְּךָ:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (29) דניאל ט, (יח). (30) (דניאל ט, ה). (31) (שם ט, ז). (32) (עזרא ט, 1). (33) (ישעיה מח, ט). (34) (יחזקאל לו, כב). (35) (תהלים קטו, א-ב). (36) (דברים ט, כז). (37) (במדבר יד, ט). (38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא). (39) (דניאל ט, ט).

נְהַיְנו הָעַם לְהַתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פָּנִים בְּשִׁמְגֹבֵיהֶם פָּנֵינוּ מִן הַקְּרָקַע בְּפִסּוּקִים אֲלוֹ. וְאֲנַחְנוּ⁴⁰ לֹא גִדַע מֵהַנֶּעֱשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ. זָכֹר רַחֲמֶיךָ⁴¹ ה' וְחֲסִדֶּיךָ כִּי מַעֲלֵם הִמָּה. אֵל תִּזְכָּר-לָנוּ⁴² עֲוֹנוֹת רֵאשׁוֹנֵים מֵהַר יִקְדְּמוֹנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דְלוֹנוּ מְאֹד. קוֹמָה⁴³ עֲזָרְתָה לָנוּ וּפְדַדְנוּ לְמַעַן חֲסִדֶּךָ. יְהִי חֲסִדֶּךָ⁴⁴ ה' עֲלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת⁴⁵ תִּשְׁמַר-יְהִי ה' מִי נַעֲמֵד. כִּי עַמְּךָ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּנְרָא. ה' הוֹשִׁיעָה⁴⁶ הַמְּלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ. כִּי הוּא⁴⁷ יַדַע יַצְרֵנוּ זָכוֹר כִּי עֶפְרַיִם אֲנַחְנוּ. עֲזָרוּנוּ⁴⁸ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל-דְּבַר כְּבוֹד-שְׁמֹךְ וְהַצִּילָנוּ וְכַפֵּר עַל-חֲטָאתֵינוּ

בְּאֶתְרָא הֲדָן וְדִי בְּכָל-אֶתְרָא וְאֶתְרָא יְהֵא לְהוֹן וְלְכוֹן
הֵנָּה וְהִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִיעֵתָא וְרוּחָא מְקַדְּם אָבוּהוֹן
דְּבִשְׁמַיָּא וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא וְכוּ'. וְזִהוּ
הַנִּקְרָא קְדִישׁ דְּרַבְּנָן²⁷.

16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי", שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופו). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיוו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנוכחים לפני, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשוי אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים - שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחם בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים בתורה שבמקום הזה ושכל מקום שיהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. (27) ומתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ל"יד" שעו כותב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בבניא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש בריבים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"י מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחת את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שיוולד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם." וב"אור זרוע" הל' שבת אות נ' כותב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת הסוס, גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה הענין בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמיה רבא - מיד מתירים אותו האיש מן

1 (טו). (61) (שם, פרק כה). (62) (תהלים קב, יד).
 2 (63) (שם קמ, יד). (64) (שם ט, יא). (65) (מיכה ד, ה).
 3 כָּבֹד אֲמַרְנוּ בְּסִפְרֵי הַזֶּה⁶⁶ שְׂבִימֵי הַשְּׂבָתוֹת וְיָמִים
 4 טוֹבִים מִתְּפִלָּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שְׂבַע בְּרָכוֹת -
 5 שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת
 6 אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַסְּפוּרִים
 7 שֶׁל יוֹבֵל מִתְּפִלָּל בְּאֲמֻצָּע שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבִתְּפִלַּת
 8 מוֹסָף בְּלִבָּד. וְנִמְצָא מִתְּפִלָּל בְּמוֹסָף בִּשְׁנֵי יָמִים
 9 אֵלּוּ תִשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסָף רֵאשׁ חֲדָשׁ וּבְמוֹסָף הַלֵּוֹ
 10 שֶׁל מוֹעֵד מִתְּפִלָּל שְׂבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ
 11 אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת בְּאֲמֻצָּע:

(66) הלכות תפלה פ"ב, ה"ח.

12 וְזֶהוּ נֹסֵחַ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת
 13 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילֵי שַׁבָּת - 'אֵתָה קִדְשָׁתָּ
 14 אֶת-יּוֹם הַשְּׂבִיעִי לְשִׁמְךָ תְּכַלִּית מֵעֲשֵׂה שְׂמִים וְאָרֶץ
 15 וּבְרָכָתוֹ מִכָּל-הַיָּמִים וּקְדָשְׁתּוֹ מִכָּל-הַזְּמַנִּים כְּאֲמֹר⁶⁷
 16 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יּוֹם הַשְּׂבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ' וְגו'.
 17 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחַתְנוּ וְכו'.
 18 בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מֹשֶׁה בְּמַתְנֵת
 19 חִלְקוֹ כִּי עָבַד נְאֻמָּן קְרָאתָ לוֹ. כְּלִיל תְּפָאֶרֶת בְּרֵאשׁוֹ
 20 נִתְּפָאֵר בְּעַמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי
 21 לוחות אֲבָנִים וְכָתוּב בָּהֶן שְׂמִירַת שַׁבָּת וְכֵן פְּתוּב
 22 בְּתוֹרַתְךָ⁶⁸ וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כו'. יִשְׁמַחוּ בְּמַלְכוּתְךָ
 23 שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת קוֹרְאֵי עֲנֵג עִם מְקַדְּשֵׁי שְׂבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ
 24 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחַתְנוּ' כו' עַד 'בְּרוּךְ
 25 אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסָף
 26 שַׁבָּת - 'לְמֹשֶׁה צִוִּיתָ עַל הַר סִינַי מַצְוֹת שַׁבָּת שְׂמֹר
 27 וְזָכוֹר וּבֹ⁶⁹ צִוִּיתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב לָךְ קָרְבָּן
 28 מוֹסָף כְּרֵאוּ⁷⁰. זֶהי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
 29 שְׂתַעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְכו' וְאֵת מוֹסָף יוֹם הַמְּנוּחָה' הַזֶּה
 30 נַעֲשֵׂה וְנִקְרִיב' כו' עַד 'עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבַדְךָ. וְלֹא
 31 נִתְּתוּ מִלְּפָנֶיךָ לְגוֹיֵי הָאָרֶץ' וְלֹא הִנְחַלְתָּ מִלְּפָנֶיךָ
 32 לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים גַּם בְּמִנוּחַתָּה לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרָלִים⁷¹.
 33 לְבֵית יִשְׂרָאֵל נִתְּתוּ זֶרַע יִשְׂרוּן אֲשֶׁר בָּם בְּחַרְתָּ
 34 חֲמִדְתָּ⁷² יָמִים אוֹתוֹ קְרָאתָ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 35 רָצוּהָ נָא בְּמִנוּחַתְנוּ' כו' עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ
 36 הַשַּׁבָּת'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מְנַחַת שַׁבָּת - 'אַתָּה
 37 אַחַד וְשִׁמְךָ אַחַד וּמִי כַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אַחַד בְּאָרֶץ.
 38 עֲטַרְתָּ תְּהִלָּה וְעֲטַרְתָּ יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נִתְּתָה. אֲבָרְכֶם
 39 יַגְל יִצְחָק יִרְגָן יַעֲקֹב וּבְנֵי נְנוּחָה בּוֹ⁷³ מְנוּחָה שְׁלָמָה
 40 שְׂאֵתָה רוּצָה בָּהּ. וַיִּפְרוּ בְּנֵיךָ וַיִּדְעוּ כִּי מֵאַתָּה הִיא
 41 מְנוּחָתְכֶם. תִּנְחַלְתֵּנוּ אֲבִינוּ וְאֵל-תְּהִי צָרָה וַיִּגְוֹן בַּיּוֹם
 42 מְנוּחַתְנוּ. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכו'.

(2) בראשית ב, ג. (3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט).
 (4) שם, לא, טז. (5) חזור אל הר סיני ('אבוררהם').
 (6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט

1 לְמַעַן שְׂמֶךָ. וְכֵן נִהְיָו הָעַם לְהִתְחַנֵּן אַחַר סִדְרֵי-הַיּוֹם
 2 בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ. ה' אֱלֹהֵי אֲבָרְכֶם⁴⁹ יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
 3 אֲבוֹתֵינוּ שְׂמֶרְהָ-זֹאת לְעוֹלָם לְיַצֵּר מַחֲשָׁבוֹת לְכַב
 4 עַמְּךָ וְהִכֵּן לְכַבֵּם אֱלֹהֶיךָ. וְהוּא רַחוּם⁵⁰ יִכַּפֵּר עוֹן
 5 וְגו'. כִּי אַתָּה ה' ⁵¹טוֹב וְסָלַח וְרַב-חַסֵּד לְכָל-
 6 קוֹרְאֶיךָ. צְדָקָתְךָ⁵² צְדָק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת. מִי-
 7 אֵל-כְּמוֹךָ⁵³ נוֹשָׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פְּשָׁע. יָשׁוּב
 8 וְרַחֲמֵנוּ יִכַּבֵּשׁ עוֹנוֹתֵינוּ וְגו'. בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם⁵⁴
 9 יַעֲמֹס-לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתְנוּ סִלְּהָ. ה' צְבָאוֹת עֲמָנוּ⁵⁵
 10 מִשְׁגֵּב-לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלְּהָ. ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר־יְנוּ⁵⁶
 11 אָדָם בּוֹטַח בָּךְ. בְּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ בְּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ בְּרוּךְ
 12 שֹׁבְרָאֵנוּ לְכַבוֹדוֹ וְהַבְּדִילָנוּ מִן-הַתּוֹעֵים וְנִתֵּן לָנוּ
 13 תּוֹרַת אֱמֶת עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָ⁵⁷
 14 (נִטְעָה) בְּתוֹכֵנוּ. הִרְחַמְן יִפְתַּח לְפָנֵינוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ
 15 וְיִתֵּן בְּלִפְנֵינוּ אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֵתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ
 16 וּלְעַבְדוֹ בְּלִבְבֵי שְׁלֵם וּבִנְפֹשׁ חַפְצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע
 17 לְדִיקָה⁵⁸ וְלֹא גִלְד לְפִהָלָה. כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן וְרַחֲמִים
 18 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂנַחֲתָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם
 19 הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ כְּדֵי שְׂנֻזָּפָה וְנִירָשׁ טוֹב לְחַיֵּי
 20 הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמַרְךָ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה'
 21 אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ. יִהְיֶה לְרֵצוֹן⁶⁰ אֲמִרֵי פִי וְהִגִּיז
 22 לְבִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי: נִהְיָו מְקַצֵּת הָעַם לְקֵרָא
 23 בְּכָל יוֹם אַחַר תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ שִׁיר מְזֻמּוֹר שְׁהִי
 24 הַלּוֹיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
 25 לְדוֹד אֱלֹהֶיךָ ה' נִפְשֵׁי אֲשָׁא⁶¹ כָּל הַמְּזֻמּוֹר. וְקוֹרִין
 26 'אֲמֵר רַבִּי אֲלַעֲזָר אֲמֵר רַבִּי חֲנִינְא תְּלִמִּידֵי חֻכְמִים
 27 מְרַבִּים שְׁלוֹם' וְכו'. אֵין בְּאֱלֹהֵינוּ אֵין כְּאֲדוֹנֵנוּ אֵין
 28 כְּמִלְּפָנֵינוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי כְּאֱלֹהֵינוּ מִי כְּאֲדוֹנֵנוּ מִי
 29 כְּמִלְּפָנֵינוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. נוֹדָה לְאֱלֹהֵינוּ נוֹדָה
 30 לְאֲדוֹנֵנוּ נוֹדָה לְמִלְּפָנֵינוּ נוֹדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה הוּא
 31 אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מִלְּפָנֵינוּ אַתָּה
 32 הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה תְּקוּם⁶² תְּרַחֵם צִיּוֹן פִּי-עַת
 33 לְחַנּוּנָה פִּי-כָּא מוֹעֵד. אַף צְדִיקִים⁶³ יָדוּ לְשִׁמְךָ
 34 יִשְׁבוּ יִשְׂרָיִם אֶת-פָּנֶיךָ וַיִּכְּתוּ בְּךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שְׂמֶךָ כִּי
 35 לֹא-עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָּל-הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
 36 בְּשֵׁם אֱלֹהֵיוֹ וְאֲנַחְנוּ גִלְּךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
 37 וָעֶד.

(40) (דברי הימים ב, כ, יב). (41) (תהלים כה, ו).
 (42) (שם עט, ח). (43) (שם מד, כז). (44) (שם לג, כב).
 (45) (שם קל, ג-ד). (46) (שם כ, י). (47) (שם קג, יד).
 (48) (תהלים עט, ט). (49) (דברי הימים א כט, יח).
 (50) (תהלים עח, לח). (51) (שם פו, ה). (52) (שם קיט,
 קמב). (53) (מיכה ז, יח-ט). (54) (תהלים סח, כ).
 (55) (שם מו, ח). (56) (שם פד, יג). (57) (ובדפוי"א: נטעה,
 חזור אל התורה (ונציא וי"מעשה רוקח"). (58) מלשון
 הכתוב ישעיה סה, כג. (59) (תהלים ל, יג). (60) (שם יט,

- 1 (בקרבות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה,
 2 אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
 3 שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
 4 עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
 5 לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
 6 לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
 7 וזהו "כראוי" (בעלי התוספות) בפירושם על התורה,
 במדבר כח, ט. (7 המנוחה. 8) שאינם עובדים ע"ז.
 9 שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
 בני נח ('אבן ירחי'). (10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
 אלהים ביום השביעי, ותרגמו ב'ירושלמי': וחמיר ה', וכן
 (שמואל-ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבודרהם').
 11 כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינחו
 בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק
 קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
 שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
 לה, ב): אף גילת ורנן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
 ('אבודרהם').
- 8 ברכה אמצעית של מוסף ראש-החדש - 'ראשי
 9 חֲדָשִׁים לְעִמָּךְ נִתְּתָ זְמַן פְּפֹרָה¹² לְכָל-תּוֹלְדוֹתֶם
 10 לְהִיּוֹתֶם מְקַרְיָבִים לְפָנָי זְכָחִי רְצוֹן וְשִׁעְרֵי חֲטָאת
 11 לְכַפֵּר בְּעֵדֶם זְכוּרֹן לְכֹלֶם הַיּוֹי¹³ תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד
 12 שׁוֹנָא. מִזְבַּח חֲדָשׁ בְּצִיּוֹן תִּכִּין וְעוֹלַת רֹאשׁ חֲדָשׁ
 13 נִעְלָה עָלָיו. שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמָע בְּעִירָךְ הָאֲמֹרִים לְפָנָי
 14 מִזְבְּחֶךָ. אֶהְבֵּת עוֹלָם¹⁴ תִּבְיֵא לָהֶם¹⁵ וּבְרִית אֲבוֹת
 15 לְבָנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ
 16 גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמָתֵנוּ. יְהִי רְצוֹן
 17 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם
 18 רֹאשׁ הַחֲדָשׁ הַזֶּה כו' עַד עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. יְהִי
 19 רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּחַדֵּשׁ
 20 עָלֵינוּ אֶת-רֹאשׁ הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחַן
 21 וְלִחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם וְיִהְיֶה רֹאשׁ הַחֲדָשׁ
 22 הַזֶּה קֶץ וְסוֹף לְכָל-חַטָּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ. תַּחֲלָה
 23 וְרֹאשׁ לְפָדוֹת נַפְשֵׁנוּ כִּי בְעִמָּךְ יִשְׂרָאֵל מִכָּל-הָאֲמוֹת
 24 בְּחִרְתָּ וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים לָהֶם נִתְּתָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 25 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים'. בְּרָכָה אֲמִצְעִית
 26 מִמוֹסֵף רֹאשׁ חֲדָשׁ שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת - אַתָּה
 27 יִצְרַתָּ עוֹלָמְךָ מְקַדֵּם פְּלִיַת מְלֹאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 28 בְּחִרְתָּ בְּנוֹ מִכָּל-הָעַמִּים וְרִצִּיתָ בְּנוֹ מִכָּל-הַלְּשׁוֹנוֹת
 29 וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבַּתְנוּ מִלְּפָנֶיךָ לְעִבּוֹדְתְּךָ
 30 וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה'
 31 אֱלֹהֵינוּ שְׁבֻתוֹת לְמִנוּחָה וְיוֹם רֹאשׁ חֲדָשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר
 32 בְּעַדְנוּ שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכוּ' עַד
 33 'וּמוֹסְפִים כִּהְלַכְתֶּן וְאֶת-מוֹסְפֵי¹⁶ יוֹם הַמְּנוּחַת הַזֶּה
 34 וְיוֹם רֹאשׁ הַחֲדָשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב אֶת-קִרְבָּנוֹת
 35 חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁפָּתַבְתָּ
 36 עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עֲבָדְךָ. יְהִי רְצוֹן
- 12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש
 וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, י):
 ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה. (13) הקרבנות
 מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. (14) שלא יהיה עוד
 שעבוד אחרי גאולתם. (15) לכל תולדותם. (16) שהם
 שנים: של שבת, ושל ר"ח.
- 42 בְּרָכָה אֲמִצְעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח - עֲרִבִית
 43 שְׁחִירִית וּמְנוּחָה - אַתָּה בְּחִרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים אֶהְבֵּתָ
 44 אוֹתָנוּ וְרִצִּיתָ בְּנוֹ מִכָּל-הַלְּשׁוֹנוֹת¹⁷ וְקִדַּשְׁתָּנוּ
 45 בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבַּתְנוּ מִלְּפָנֶיךָ לְעִבּוֹדְתְּךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
 46 וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ. וַתִּתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים
 47 לְשִׁמְחָה¹⁸ חַגִּים וּזְמַנִּים¹⁹ לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם טוֹב מְקַרָּא
 48 קִדֵּשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חֲרוּתֵנוּ
 49 בְּאֶהְבָּה זְכֹר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 50 יַעֲלֶה וְיָבֵא כו' וְהַשִּׁיאֵנוּ²⁰ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-בְּרַכַּת
 51 מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתָּ²¹ וְרִצִּיתָ
 52 לְבָרְכָנוּ בֶּן תְּבָרְכָנוּ סֵלָה. וַתֵּן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ וְשִׁמְחָה
 53 נַפְשֵׁנוּ בִישׁוּעָתְךָ וְכוּ' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל
 54 וְהַזְמִינִים²².
- 17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו,
 יח). (18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך.
 19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). (20) מלשון
 הכתוב: ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן
 בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז).
 21) דברים טז, טו. (22) לפי שכל מועדי התורה תלויים
 בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן
 הקציר, חג הסוכות - בזמן האסוף, תיקנו חז"ל לומר:
 "והזמנים", במקום: "מועדים" ('רבינו בחיי' לפרשת בא).
- 55 בְּרָכָה אֲמִצְעִית מִמוֹסֵף הַפֶּסַח - אַתָּה בְּחִרְתָּנוּ
 56 מִכָּל-הָעַמִּים כו' עַד זְכוּר לִיצִיאַת מִצְרַיִם'. וּמִפְּנֵי
 57 חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמָתֵנוּ וְאִין
 58 אָנוּ יְכוּלִין לְעֹלוֹת לְהִרְאוֹת וּלְהַשְׁתַּחוּוֹת לְפָנֶיךָ
 59 בְּבֵית בְּחִירְתְּךָ²³ בְּנוֹה הַדְּרָךְ בְּפִית הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
 60 שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁפַּתְּלַחָה²⁴ בְּמִקְדָּשְׁךָ.
 61 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשׁוּב וְתִרְחַם עָלָיו
 62 וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּיּוֹם וְתִקְבֹּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם
 63 וּנְפֻצוֹתֵינוּ בְּנֶס מִיִּמְכָתִי אֶרֶץ. וְהִבִּיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ
 64 בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מְקִדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם וְשָׁם
 65 נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת-קִרְבָּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן²⁵
 66 וּמוֹסְפִין כִּהְלַכְתֶּן²⁶ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם טוֹב מְקַרָּא קִדֵּשׁ
 67 הַזֶּה יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ

33 כְּמוֹף אַב הַרְחֵמִים זֹכֵר יַצְרִירֵי בְּרַחֲמִים. בְּרוּךְ אַתָּה
34 ה' מַחִיָּה הַמַּתִּים'. וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכַּת שְׁמוֹנְהָ-
35 עֶשְׂרֵה²⁹ 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ' וְכוּ'. וּבִבְרָכָה אַחְרֹנָה³⁰
36 מוֹסִיפִין 'וּבִכְסֵּף חַיִּים' וְכוּ'. וּבִתְּפִלַּת נְעִילָה שֶׁל
37 יוֹם הַצֹּחַ אֹמֵר בְּבִרְכַּת (בְּמָקוֹם) 'זְכַרְנוּ לַחַיִּים' -
38 'הַתְּמַנּוּ'. וְכָל אֱלוֹי הַתּוֹסְפוֹת מְנַהֵג מְקוֹמוֹת³¹. וַיֵּשׁ
39 מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגוּ שְׁלֵא יוֹסִיפוּ דָּבָר.

(28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום הכפורים. (29) היא ברכת ה'הודאה'. (30) היא ברכת 'שים שלום'. (31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול ('הגהות מיימוניות').

40 מְנַהֵג פְּשוּט שֶׁמְבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֶסֶח זֶה
41 בְּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה
42 מֵאַרְבַּע הַתְּפִלוֹת וְכֵן נֶהְגוּ מְקַצֵּת לְבָרַךְ אוֹתָהּ
43 בְּאוֹתוֹ הַנֶּסֶח בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מִחֻמֵּשׁ תְּפִלוֹת שֶׁל
44 יוֹם הַכְּפוּרִים. וְהוּא נִסְחָה: 'אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ
45 קָדוֹשׁ וְקָדוּשִׁים בְּכָל-יוֹם יְהִלְלוּךָ סֵלָה. וּבְכֵן תֵּן
46 פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל-מַעֲשֵׂיךָ וְאִימַתְךָ עַל
47 כָּל-מַה-שֶּׁבִּרְאִיתָ וַיִּירָאוּךָ כָּל-הַמַּעֲשִׂים וַיִּשְׁתַּחֲווּ
48 לְפָנֶיךָ כָּל-הַבְּרוּאִים וַיַּעֲשׂוּ כֻלָּם אֲגָדָה אַחַת לַעֲשׂוֹת
49 רְצוֹנְךָ בְּלִבְבָם שְׁלֵם כו'. וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד לַעֲמֻךָ תְּהִלָּה
50 לִירְאֵיךָ וּתְקוּהָ טוֹבָה לְדוֹרְשֵׁיךָ וּפְתַחזוֹן פֶּה
51 לְמִיחֲלִים לָךְ שֶׁמָּחָה לְאַרְצֶךָ שֶׁשׁוֹן לַעֲרִיךָ וְצַמִּיחַת
52 קֶרֶן לְדוֹד עַבְדְּךָ וְעַרִיכַת נֵר לְבֵן-יִשְׂרָאֵל מְשִׁיחֶךָ
53 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְאִזְ צַדִּיקִים יִרְאוּ וַיִּשְׁמְחוּ וַיִּשְׂרִים
54 יַעֲלוּ וַיְחַסְדִּים כו' בְּכַתּוּב בְּדַבְּרֵי קְדוֹשְׁךָ יְמִלְךָ ה'
55 לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ. וְכַתּוּב
56 וַיִּגְבַּה ה' וַגּו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּלִיךָ הַקְּדוֹשׁ³².

(32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).

57 בְּרָכָה אֲמֻצְעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עַרְבִית שַׁחֲרִית
58 וּמְנַחָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל-הָעַמִּים כו'. וּתְתַנְּלָנוּ
59 ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה³³ זְכוּרֹן
60 תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זְכֹר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי
61 אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ
62 מְלִיךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּכַבֹּדְךָ וְהַנְּשֹׂא עַל
63 כָּל-הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גְּאוֹן עֲזָךְ עַל
64 כָּל-יוֹשְׁבֵי תְּבֵל אֲרֶצְךָ. וַיַּדַּע כָּל-פְּעוּל כִּי אַתָּה
65 פְּעַלְתָּ וְיָבִין כָּל-יִצְוֹר כִּי אַתָּה יַצְרְתָּ וַיֹּאמֶר כָּל
66 אֲשֶׁר רוּחַ וַנְּשָׁמָה בְּאַפּוֹ ה' וְכוּ' קֹדֶשְׁנוּ כו'. בְּרוּךְ
67 אַתָּה ה' מְלִיךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וַיּוֹם
68 הַזְּכוּרֹן.

(33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש

1 כְּמַצּוֹת רְצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל-יְדֵי
2 מִשֶּׁה עַבְדְּךָ. מְלִיךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ וְכוּ' וְהַשִּׂיאָנוּ
3 וְכוּ' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים'.

(23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה. (24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך. (25) הכתוב בתורה, כבש אחד בכורך וכבש אחד בין הערבים. (26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

4 וּבְנֶסֶח הַזֶּה הוּא מִתְּפַלֵּל בְּחַג שְׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסְּכוֹת
5 בְּלֹא חֶסְרוֹן וּבְלֹא יִתְר. אֲלֵא שֶׁבְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת הוּא
6 אֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג
7 הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה זְמַן מִתֵּן תוֹרַתְנוּ בְּאַהֲבָה זְכֹר
8 לִיצִיאַת מִצְרַיִם'. וּבְמוֹסָף הוּא אֹמֵר 'וְאַתָּה-מוֹסֵף
9 יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת הַזֶּה'.
10 וְכֵן בְּסִפּוֹת הוּא אֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ
11 הַזֶּה יוֹם חַג הַסְּכוֹת הַזֶּה זְמַן שֶׁמִּחַתְנוּ בְּאַהֲבָה'
12 וְכוּ'. וּבְשִׁמְנֵי עֶצְרַת אֹמֵר 'אֶת-יוֹם טוֹב מִקְרָא
13 קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם חַג שְׁמִינֵי עֶצְרַת הַזֶּה זְמַן
14 שֶׁמִּחַתְנוּ כו'. וְכֵן בְּמוֹסָף אֹמֵר 'וְאַתָּה-מוֹסֵף יוֹם
15 טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג שְׁמִינֵי כו'. וְאִם חָל
16 יוֹם טוֹב לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת אֹמֵר 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ כו' עַד
17 'וּתְתַנְּלָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּתוֹת לְמְנוּחָה מוֹעֲדִים
18 לְשִׂמְחָה חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׁשּׁוֹן אֶת-יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה
19 וְאַתָּה-יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת-יוֹם פְּלוּגֵי כו'.
20 וְכֵן בְּמוֹסָף אֹמֵר 'וְאַתָּה-מוֹסֵפִי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה'
21 כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מְזַכֵּר הַשַּׁבַּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
22 וּבְיוֹם הַכְּפוּרִים אִם חָלוּ לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת - בֵּין בְּשֶׁאֵר
23 תְּפִלוֹת בֵּין בְּמוֹסָף - וְחוֹתָם בְּכָל תְּפִלוֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ
24 רְגָלִים 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים'. וּבְרֹאשׁ
25 הַשָּׁנָה חוֹתָם 'מְלִיךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת
26 וַיִּשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַזְּכוּרֹן²⁷. וּבְיוֹם הַכְּפוּרִים - 'מְלִיךְ
27 עַל-כָּל-הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת וַיִּשְׂרָאֵל וַיּוֹם
28 הַכְּפוּרִים'.

(27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום הזה עולה זכרונו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה טז). ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן" (עירובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר (במדבר י, י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

29 רֹאשׁ הַשָּׁנָה²⁸. נֶהְגוּ רַב הַעֵם מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם
30 הַכְּפוּרִים לְהוֹסִיף בְּכָל תְּפִלָּה בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים.
31 בְּבִרְכָה רֵאשׁוֹנָה מוֹסִיפִים 'זְכַרְנוּ לַחַיִּים כו' בְּרוּךְ
32 אַתָּה ה' מְגַן אַבְרָהָם'. וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָה שְׁנִיָּה, 'מִי

35 וְכוּ'. בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף - 'אַתָּה בְּחֵרְתָּנוּ,
36 וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאַתְּ-מוֹסְפֵי³⁹ יוֹם מִקְרָא קִדְשׁ הַזֶּה
37 נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמַצּוֹת רְצוֹנָךָ כו'. אֱלֹהֵינוּ
38 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעוֹנוֹתֵינוּ כְּיוֹם צוּם הַכַּפּוּרִים
39 הַזֶּה מִחָה וְהַעֲבֹר פִּשְׁעֵינוּ כו' עַד וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין
40 לָנוּ מִלֶּךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכוּ'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
41 מִלֶּךְ עַל כָּל-הָעוֹלָם כִּלּוֹ בְּכּוֹדֶךָ וְהַנְּשֵׂא עַל כָּל-
42 הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בַּהֲדַר גְּאוֹן עֲזָךְ וְכוּ'. עַד
43 'יִמְלֹכוֹתַי בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתַן חֶלְקֵנוּ
44 בְּתוֹרָתְךָ וּשְׂבַעֲנוּ מִטּוֹבֶךָ וּשְׂמַחְנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְטַהַר
45 לְבָנוּ לְעִבְדֶּךָ בְּאַמֶּת וּדְבָרְךָ כו'. עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
46 מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים'.

(38 כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, וחזון אינו אומר וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן (להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שחהיינו, ואומר: ברכו" וכו'. (39 כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחסאת, ואנו אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות (סדר התפילות, 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות') אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

47 נְהַיְגוּ הָעָם בְּכָל תְּפִלוֹת הַמוֹסֵפִין כְּשֶׁהוּא אֹמֵר 'כְּמוֹ
48 שְׂפִתְבָּת עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל-יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדְךָ מְזַפִּיר
49 קִרְבָּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּתוּבִים בְּתוֹרָה
50 וּקְוֵינָא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאֵם לֹא הַזְּכִיר - פִּינִין
51 שְׂאֵמֵר 'כְּמוֹ שְׂפִתְבָּת עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ' - שׁוּב אֵינוֹ
52 צָרִיךְ⁴⁰:

(40 ראש השנה לה, ע"א.

53 נֶסֶח הַיְדוּי¹
54 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תְּבֵא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתָנוּ וְאֵל
55 תִּתְעַלֵּם מִתְּחַנְתָּנוּ שְׂאֵין אָנוּ עֲזִי פָּנִים וּקְשֵׁי עֲרָף
56 שְׂנֵאמֵר לְפָנֶיךָ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חֲטָאנוּ אֲבָל²
57 אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ אֲשַׁמְנוּ בְּגִדְנוּ³ גְּזַלְנוּ⁴ דִּבְרָנוּ דְּפִי⁵
58 הַעֲוִינוּ וְהַרְשַׁעְנוּ זְדוּנוֹ חֲמִסְנוּ כו'. עַד 'כִּי אָמַת
59 עֲשִׂיתָ וְאֲנַחְנוּ הַרְשַׁעְנוּ⁶. מֵה- נֹאמֵר לְפָנֶיךָ ה'
60 אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמֵה-נִסְפֵר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים
61 הֵלֵא הַנְּסִתְרוֹת וְהַנְּגַלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רִזֵּי
62 עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל-חַי. אַתָּה חוֹפֵשׁ כָּל-
63 חֲדָרֵי בָטָן וּבוֹחֵן כְּלִיּוֹת וְלֵב. אֵין כָּל-דְּבָר נַעֲלָם
64 מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָר מִמֶּךָ עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רְצוֹן
65 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּמַחֵל לָנוּ עַל
66 כָּל-חֲטָאֵתֵינוּ וְתִכְפֹּר לָנוּ עַל כָּל-עוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח
67 לָנוּ עַל כָּל-פִּשְׁעֵינוּ.

השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים הגים (לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כתי" פריז). ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת מועדיך... לשמחה ולששון".

1 בְּרַכָּה רֵאשׁוּנָה מְשַׁלֵּש בְּרָכוֹת אֲמַצְעִיּוֹת שֶׁל מוֹסֵף
2 רֵאשׁ הַשָּׁנָה - 'אַתָּה בְּחֵרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ כו'
3 וְאַתְּ-מוֹסְפֵי³⁴ כו' כְּמוֹ שְׂפִתְבוּ. 'עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן
4 הַכֹּל לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שְׁלֵא עֲשָׂנוּ כְּגוֹיֵי
5 הָאָרְצוֹת וְכוּ'. אוֹחִילָה לְאֵל אַחִילָה פָּנֵינוּ אֲשַׁאֲלָה
6 מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן אֲשֶׁר בְּקֹהֵל עִם אֲשִׁירָה עֲזוֹ³⁵
7 אֲבִיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְּעֻלֵי כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
8 לְמַדְנֵי חֲקִיךָ³⁶. עַל-כֵּן נִקְרָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת
9 מִהֲרָה בְּתַפְאֶרֶת עֲזָךְ וְכוּ'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
10 מִלֶּךְ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִלֶּךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מִקְדָּשׁ
11 יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכָרוֹן. הַיּוֹם הַרְתָּ³⁷ עוֹלָם הַיּוֹם
12 יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם
13 כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רְחֻמָּנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנָיִם אִם
14 כְּעַבְדִּים עֵינֵינוּ לָךְ תְּלוּיוֹת וְכוּ'. בְּרַכָּה שָׁנָה -
15 'אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֶׂה עוֹלָם וּפּוֹקֵד כָּל-יִצְוֵי קִדְּם כו'
16 כִּי זוֹכֵר הַנְּשַׁכַּחֹת אַתָּה הוּא מַעֲוֹלָם וְאֵין שְׂכַחָה
17 לְפָנֶי כֶּסֶף כְּבוֹדֶךָ וְעַקְדַת יִצְחָק לְזִרְעוֹ תִּזְכֹּר וְכוּ'.
18 הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל-יִצְוֵי
19 עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רְחֻמָּנוּ
20 כְּרַחֵם אָב עַל בָּנָיִם כו'. בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית - 'אַתָּה
21 נִגְלִיתָ בְּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קְדוֹשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן
22 הַשָּׁמַיִם הַשְּׂמַעְתָּם קוֹלְךָ כו' כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו'
23 בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם כו'
24 כְּתוּב לְמַעֲלָה.

(34 לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. (35 ואין אנו אומרים זה בתפילה בלחש כי-אם הש"ץ בשעה שחזור בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר בקהל עם אשירה עוזו" ('אבודרהם'). (36 תהלים קיט, יב. (37 מלשון הכתוב ('ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר הרינונו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם", נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם הראשון ולכן העולם נידון ביום זה ('אבודרהם').

25 בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַכַּפּוּרִים³⁸ - בְּעַרְבִית
26 וְשַׁחֲרִית וּמְנַחָה וְנִעְלָה - 'אַתָּה בְּחֵרְתָּנוּ כו'.
27 וְתַתֵּן-לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת-יוֹם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה וְאַתְּ-יוֹם
28 מִקְרָא קִדְשׁ הַזֶּה לְמַחִילָה וְכוּ'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
29 אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא גִיעַ יְרָאָה וְיִרְעָה יִשְׁמַע וְיִשְׁקַד
30 וְיִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכָרוֹנָנוּ וְזָכוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזָכוֹן יְרוּשָׁלַיִם
31 עֲרִיף וְזָכוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְכוּ'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
32 אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לְעוֹנוֹתֵינוּ וְכוּ'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
33 אֲבוֹתֵינוּ מִלֶּךְ כו'. קִדְשָׁנוּ כו'. וּדְבָרְךָ אָמַת וּקְרָם כו'
34 בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִלֶּךְ עַל כָּל-הָאָרֶץ מִלֶּךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ

ה' אֱלֹהֵינוּ וְשֹׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ כְּלִי-חַטָּאֵינוּ אַתָּה 34
 יוֹדֵעַ כְּלִי-הַנְּסֻתוֹת כְּפִתּוּב³⁴ הַנְּסֻתוֹת לְה' אֱלֹהֵינוּ 35
 וְהַנְּגָלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם וְכוּ'. כִּי אַתָּה 36
 סוֹלַח לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וּמוֹחֵל³⁵ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָוֶן 37
 וּמִבְּלַעֲדֵיךָ אֵין לָנוּ מִלֶּךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח. אֱלֹהֵי, עַד 38
 שְׁלֹא נִזְצַרְתִּי³⁶ אֵינִי כִדְאֵי וְעַכְשָׁו שְׁנוֹצַרְתִּי כְּאֵלוֹ 39
 לֹא נִזְצַרְתִּי. עֶפְרָ אֲנִי בְחֵי קַל וְחִמְרִי בְמִיתָתִי. הֲרֵי 40
 אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי כְּכֹלִי מְלֵא בּוֹשָׁה וְכִלְמָה יֵהִי 41
 רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֹא אֶחְטָא עוֹד וּמֵה-שִׁחַטָּאֵתִי מִחָה 42
 בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּיִם אֲכַל לֹא עַל-יְדֵי יְסוּרוּיִן. יֵהִיוּ 43
 לְרְצוֹן אֲמָרֵי פִי³⁷ וְהִגִּיוֹן לְפִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרֵי 44
 יְגוֹאֲלֵי.

7) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (ע"ד). (8) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותו, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. (9) במרמה של דעת, שרימה את רעהו בכוונה. (10) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא ט. כט.): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". (11) שהתוודה רק בפה, ולבו כל עמו. (12) שנחזק על חבירו להרע לו. (13) בדברי נבלה, וחז"ל אמרו (שבת לג.): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". (14) שמגרה בעצמו את יצר-הרע עליו. (15) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. (16) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו... ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. (17) ככתוב (ויקרא כה, לז): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך. (18) דברי בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי שער (תהלים סט, יג). (19) שמביט על הבריות מלמעלה למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). (20) ברוב דברים, ככתוב (שם, י ט): ברב דברים לא יחדל פשע. (21) למהר לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). (22) מלתת צדקה. (23) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו וחסא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל 'הכתב והקבלה'). (24) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג בדברים שזדונם כרת, והם מנויים במס' כריתות פ"א, מ"א. (25) כגון שביטל מצות-עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות וכדומה, וכן עולה באה לכפר על הרהורי עבירה, רמז לזה: והעולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב). (26) כגון שגול את חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיודה ישלם את הגזילה ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כג-כה). ודאי - שהעבירה ידועה לו בבירור. (27) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפערנות עד שיוודע לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו. (28) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ידו, עולה לעשיר ויורד לעני. והוא בא על שבועת העדות, שאם השביעוהו בית-דין

(1) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל' תשובה פ"ב, ה"ז). וידי - עזיבת החטא וההתקוה, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, נג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה פ"א, ה"א בביאורנו אות ג'). (2) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). (3) בבוראנו. (4) איש את רעהו. (5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש: דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב. (6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' "רני ושמחי" אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתים בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעם, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשעו".

1 על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִנְסָךָ וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ 1
 2 לְפָנֶיךָ בְּכֹלֵי דְעַתָּה. 8. על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלוּי 2
 3 וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמַרְמָה. 9. על 3
 4 חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהַרְהוּר הַלֵּב¹⁰ וְעַל חַטָּא 4
 5 שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדוּוּי פִּה¹¹. על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ 5
 6 לְפָנֶיךָ בְּזִדוֹן וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֻזֶּק יָד¹². 6
 7 על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׁפְתֵיךָ¹³ וְעַל 7
 8 חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיַצֵּר הָרַע¹⁴. על חַטָּא 8
 9 שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיִדְעֵימָ¹⁵ וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ 9
 10 לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעֵימָ. על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ 10
 11 בְּכַחַשׁ וּבְכַזָּב וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן 11
 12 הָרַע. על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמִרְאֵית הָעֵינַיִן¹⁶ וְעַל 12
 13 חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִשְׁפָּה וּבְמַרְבִּית¹⁷. על חַטָּא 13
 14 שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁיחַ שְׁפֹתַיִנוּ¹⁸ וְעַל חַטָּא 14
 15 שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינֵי רַמּוֹת¹⁹. על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ 15
 16 לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פִּה²⁰ וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ 16
 17 בְּצַעֲדֵי רַגְלֵימָ²¹. על חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַפְיַת 17
 18 יָד²² וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרְצוֹן וּבְדַעַת. על 18
 19 חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁנְגָה וְעַל חַטָּא שְׁחַטָּאנוּ 19
 20 לְפָנֶיךָ בְּתַמְהוֹן לֵב²³. על חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִין 20
 21 עֲלֵיהֶם חַטָּאת²⁴. על חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם 21
 22 עוֹלָה²⁵. על חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרְבָּן. על 22
 23 חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲשֶׁם וְדֹא²⁶. על 23
 24 חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲשֶׁם תְּלוּי²⁷. על 24
 25 חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד²⁸. 25
 26 על חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה²⁹. על חַטָּאִים 26
 27 שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵתָנוּ (שְׁנֵתָנוּ) 27
 28 לַעֲשֵׂה³⁰. על חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה 28
 29 בְּיַדֵי שְׁמַיִם³¹. על חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם 29
 30 בְּרַת³². על חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מְלָקוֹת. על 30
 31 חַטָּאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲרַפֵּעַ מִיתוֹת בֵּית-דִין 31
 32 סְקִילָה שְׂרַפָּה הָרֵג³³ וְחִנֵּן. על הַגְּלוּיִם לָנוּ וְעַל 32
 33 שְׁאֵינָן גְּלוּיִם לָנוּ. הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּכָר אֲמָרְנוּם לְפָנֶיךָ 33

יום ה' י"ג מרחשון ה'תשע"ח

נסח ברכת המזון

32 ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הן את-העולם
 33 פלו בטובו בחן ובחסד וברחמים ומפרנס לכל
 34 פאמור² פותח את-ידך ומשביע לכל-חי רצון ומכין
 35 מזון לכל-ברייתו אשר ברא. ברוך אתה ה' הן
 36 את-הפל. נודה לך ה' אלהינו ונברכך מלפנו פי
 37 הנחלת את-אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית³
 38 ותורה על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית
 39 עבדים על תורתך שלמדתנו על חקי רצונך
 40 שהודעתנו על פלם ה' אלהינו אנו מודים לך
 41 ומברכים את-שמך פאמור⁴ ואכלת ושבעת וברכת
 42 את ה' אלהיך על-הארץ הטובה אשר נתן לך. ברוך
 43 אתה ה' על-הארץ ועל-המזון. רחם ה' אלהינו
 44 על-ישאל עמך ועל-ירושלים עירך ועל-ציון משכן
 45 כבודך ועל-הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו
 46 ומלכות דוד משיחך תחזיר למקומה בקמינו ובנה
 47 ירושלים בקרוב פאשר דברת ברוך אתה ה' בונה
 48 ברחמי את-ירושלים⁵. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
 49 העולם האל אבינו מלפנו אדירנו בוראנו גואלנו
 50 קדושנו קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב שבכל-
 51 יום ויום גואלנו חן וחסד ורחמים וכל-טוב⁶.
 52 הרחמן ישתבח לדור דורים. הרחמן יתפאר לנצח
 53 נצחים. הרחמן יזכנו לימות המשיח ולבנין בית
 54 המקדש ולחיי העולם הפא⁷. מגדול⁸ ישועות מלכו
 55 וגו' בפירים⁹ רשו ורעבו וגו' הודו¹⁰ לה' כי טוב פי
 56 לעולם חסדו:
 57

שם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע לשקר (ויקרא ה, א). (29) עונש 'עשה', כגון ביטל מצות ציצית או תפילין וכדומה. (30) כגון לאו של גזילה הניתק ל'עשה' שבירו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז). (31) שמת לפני זמנו. (32) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא, ובהלכות סנהדרין פ"ט מונה רבינו כל חיבי מיתה בידי שמים, וחיבי כריתות, וכל מצוות לא-תעשה שאין בהן אלא מלקות בלבד. (33) שמתים את ראשו בסייף, וכל מיתות בית-דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"ט. (34) דברים כט, כח. (35) שהסליחה והמחילה נמצאות בו בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. (36) מה אני ומה חשיבותי. (37) תהלים יט, טו.

1 פסדר הנה מתודה בערבית שחרית ומוסף ומנחה
 2 בין יחיד בין שליח צבור. אלא שהיחיד אומר ודוי
 3 זה אחר תפלתו אחר שגומר 'שים שלום' קדם
 4 שפסיע שלש פסיעות ושליח צבור אומר בתוך
 5 ברכה אמצעית קדם שיאמר 'אלהינו ואלהי
 6 אבותינו מחל לעונותינו' מתודה ודוי פסדר הנה
 7 ואחר-כך אומר 'מחל לעונותינו ביום צום
 8 הפורים':

9 בנעילה מתודה פסדר הנה - 'מה-נאמר לפניך
 10 יושב מרום כו' פי עונותינו רבו מלמנות כו' מה
 11 אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה-מעשינו
 12 מה-נאמר לפניך ה' אלהינו הלא כל-הגבורים פאין
 13 לפניך ואנשי השם פלא היו ורחמים פכלי מדע
 14 ונבונים פכלי השכל פי כל מעשינו תהו וימי חיינו
 15 הכל לפניך פכתוב³⁸ ומותר האדם מן-הבהמה אין
 16 פי הכל הכל. אבל אתה הכדלת אנוש מראש
 17 ותפירהו לעמד לפניך פי מי יאמר לך מה-תעשה
 18 ואם יצדק מה-יתן-לך. ותתן-לנו ה' אלהינו את-
 19 יום הפורים הנה קן מחילה לכל-חטאתינו למען
 20 נחיד מעשק ידנו ונשוב לעשות חקי רצונך בלב
 21 שלם פדבר שנאמר³⁹ דרשו ה' בהמצאו קראהו
 22 בהיותו קרוב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו
 23 וישוב אל-ה' וירחמהו ואל-אלהינו פי-ירבה
 24 לסלות. ואתה אלוה סליחות טוב ומטיב חנון
 25 ורחום ארף אפים ורכ-חסד מרבה להטיב רוצה
 26 בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן
 27 פכתוב⁴⁰ חי אני נאם ה' אם אחפץ במות הרשע פי
 28 אם-בשוב רשע מדרכו ותיה. שובו שובו מדרכיכם
 29 הרעים ולמה תמותו בית ישראל. השיבו וקבלנו
 30 ומחל לנו וסלח כגדל חסדך. יהיו לרצון אמרי פי
 31 והגיון לפי לפניך ה' כו'. עושה שלום וכו':
 (38) קהלת ג, יט. (39) ישעיה נה, ו. (40) יחזקאל לג, יא.

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) (תהילים פרק קמה, פסוק טז). (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. (4) (דברים פרק ח, פסוק י). (5) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכת ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית שתקינה חכמי בינה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל-ב פרק כב, פסוק נא). ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י); מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' י"ג מרחשון - ספר אהבה - סדר תפילות כל השנה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(איוב ל, כה). (17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפו"א אין זה. (18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את מקומה. (19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע - כנגד שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) - מפני שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד). (20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

(הענינות שנהגו רב העם לקרות מן הנביאים בכל שבת ושבת ומפטירין בהן ואלו הן): בראשית - ה' עבדי אתמך-בו' עד 'אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם' בישעיה' 21. תולדת נח - 'רני עקרה לא ללדה' עד 'הטו אזנכם ולכו אלי' בישעיה' 22. לך-לך - 'ואלמי תדמיוני ואשוה' עד 'כי אני ה' אענם אלהי ישראל' בישעיה' 23. וירא אליו - 'ואשה אחת מנשי בני הנביאים' עד 'ותשא את-בנה ותצא במלכים' 24. ויהיו חיי שרה - תחלת הספר עד 'יחי אדוני המלך לעולם' במלכים' 25. תולדת יצחק - 'משא דבר ה' אל-ישראל ביד מלאכי' עד 'וערבה לה' מנחת' וגו' בתרי-עשר' 26. ויצא יעקב - 'ועמי תלואים למשובתי' עד 'ובנביא העלה' בתרי-עשר' 27. וישלח יעקב - 'חזון עבדיה' עד סוף ספרו בתרי-עשר. וישב יעקב - 'על שלשה פשעי ישראל' עד 'אריה שאג מי לא יירא' בתרי-עשר' 28. ויהי מקץ - 'וייקץ שלמה והנה חלום' עד 'ויהי המלך שלמה מלך' במלכים' 29. ויגש אליו - 'ואתה בן-אדם קח לך עץ אהד' עד 'וידעו הגוים כי אני ה'' ביחזקאל' 30. ויחי יעקב - 'ויקרבו למי דוד למות' עד 'ושלמה ישב על-כסא דוד אביו' במלכים' 31.

(21) (מב, א-טו). (22) (נד, א-ג, ה). (23) (מ, כה-מא, יז). (24) (ד, א-לו). (25) (שם, א-לה). (26) (מלאכי, פרקים: א, ג, ד). (27) (הושע יא, ז - יב, יד). (28) (עמוס ב, ו - ג, ח). (29) (ג. טו - ד, א). (30) (לו, ט-כח). (31) (ב, א-יב).

ואלה שמות - 'בן אדם הודע את-ירושלים' עד 'ויצא לך שם' ביחזקאל' 32. וארא - 'ולא-יהיה עוד לבית ישראל' עד 'ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל' ביחזקאל' 33. בא אל-פרעה - 'משא מצרים' עד 'אשר ברכו ה' צבאות' בישעיה' 34. ויהי בשלח - 'שירת דבורה מן 'ויכנע אלהים' עד 'ותשקט הארץ ארבעים שנה' בשפטים' 35. וישמע יתרו - 'בשנת-מות המלך עזריהו' עד 'למרבה המשרה' בישעיה' 36. ואלה המשפטים - 'הדבר אשר היה אל-ירמיהו' עד 'לא יפרת איש ליונדב בן-רכב בירמיה' 37. ויקחו לי - 'ויה' נתן חכמה לשלמה' עד

ימי המשיח אומרים מגדול לרמוז על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עזו (עיון תפילה, לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קראו מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים פרק לד, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

1 המפטיר בנביא מברך לפניך 'ברוך אתה ה' 2 אלהינו מלך העולם אשר פתר בנביאים טובים 3 ורצה בדבריהם הנאמרים באמת' 13. ברוך אתה ה' 4 הבורח בתורה ובמשה עבדי' 14 ובישראל עמו 5 ובנביאי האמת והצדק'. ומברך לאחריה 'ברוך 6 אתה ה' אלהינו מלך העולם צור כל-העולמים 7 צדיק בכל-הדורות האל הנאמן האומר ועושה 8 מדבר ומקים אשר כל-דבריו אמת וצדק. נאמן' 15 אתה הוא ה' אלהינו ונאמנים דבריו ודבר אחד 9 מדבריו אחור לא ישוב ריקם כי אל נאמן אתה. 10 ברוך אתה ה' האל הנאמן בכל-דבריו. רחם 11 על-ציון פי היא בית חיינו ולעגומת נפש' 16 תושע' 17 מהרה בימינו ותבנה מהרה. ברוך אתה ה' 14 בונה ירושלים. את-צמח דוד עבדך מהרה תצמיח 15 וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה' מגן דוד. על 16 התורה ועל העבודה' 18 ועל הנביאים ועל יום 17 המנוח הזה שנתת לנו ה' אלהינו לקדשה לכבוד 18 ולתפארת. על הכל אנו מברכין שמך. ברוך אתה 19 ה' מקדש השבת' 19. וכיום טוב הוא אומר 'ועל יום 20 טוב מקרא קדש הזה שנתת לנו לששון ולשמחה. 21 ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים'. ואם היה 22 שבת ויום טוב - כולל שניהם וחותם 'מקדש 23 השבת וישראל והזמנים'. פנסה שהוא חותם 24 בתפלה בברכה אמצעית באותו היום כף הוא חותם 25 בברכה אחרונה' 20.

(11) לפני קריאת ההפטרה. (12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). (13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י'): ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. (14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"יב, ה"טו). (15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"). ומטעם זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. (16) כנוי לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון

- 1 וְשִׁכַנְתִּי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַלְכִים³⁸. וְאַתָּה תַצְוֶה
2 - הַגִּדְּ אֶת- (בְּנֵי-) יִשְׂרָאֵל אֶת-הַבַּיִת' עַד
3 וְרָצִיתִי אִתְּכֶם בִּיחֻזְקָא³⁹. כִּי תִשָּׂא - וְדַבֵּר ה'
4 הָיָה אֶל-אֱלֹהֵינוּ עַד וְיִרְכַּב אַחָב וְיִלְךְ בְּמַלְכִים⁴⁰.
5 וַיִּקְהַל - וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת-חִירָם
6 מִצֹּר' עַד וַתִּתֵּן מְלָאכָת' בְּמַלְכִים⁴¹. (ו) אֲלֵה פְקוּדֵי
7 - וַיַּעַשׂ חִירָם עַד וַהֲפֹתוֹת לְדִלְתוֹת הַבַּיִת'
8 (בְּמַלְכִים⁴²).
- 9 (32) (טז, א-יד). (33) (כת, כה - כט, כא). (34) כל פרק
יט. (35) (ד, כג - ה, א-לא). (36) (ו, א-ז - ט, ו, ואנו
קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט
פסוק י, ואולי גם רבנו נתנון לכן). (37) כל פרק לה.
(38) (ה, כו - ו, א-יג). (39) (מג, י-כו). (40) (יח, א-מה).
(41) (ז, יג-כב). (42) (שם, מ-נ).
- 9 וַיִּקְרָא - 'עַם-זו וַיִּצְרַתִּי לִי עַד 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ
10 יִשְׂרָאֵל בִּישְׁעֵנָה⁴³. צו אֶת-אַהֲרֹן - 'עֲלוּתֵיכֶם סְפו
11 עַל-זִבְחֵיכֶם עַד 'בְּאֵלֶה תִּפְצְתִי נָאִם ה'
12 בִּירְמִיָּהוּ⁴⁴. וַיְהִי פִּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - 'וַיִּסְפֹּף עוֹד דָּוִד
13 אֶת-כָּל-בַּחֹר בְּיִשְׂרָאֵל עַד 'כָּל אֲשֶׁר בְּלִבְבְּךָ
14 (בְּמַלְכִים) בְּשִׁמוּאֵל⁴⁵. אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ - 'וְאִישׁ בָּא
15 מִבְּעַל שְׁלִישָׁה עַד וַיִּלְךְ מֵאֵתוֹ כְּבַרְת אַרְרִין
16 בְּמַלְכִים⁴⁶. זֹאת תִּהְיֶה - 'וְאֶרְפְּעָה אֲנָשִׁים⁴⁷ וּמְדַלַּג
17 עַד 'וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵינוּ בְּמַלְכִים⁴⁸. אַחֲרֵי מוֹת
18 - 'הַתְּשַׁפֵּט הַתְּשַׁפֵּט עַד 'וּנְחַלְתָּ בָּךְ לַעֲיִנִי (ה) גּוֹיִם
19 בִּיחֻזְקָא⁴⁹. קְדָשִׁים תִּהְיוּ - 'בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזְקֵנֵי
20 יִשְׂרָאֵל עַד 'צָבִי הִיא לְכָל-הָאַרְצוֹת בִּיחֻזְקָא⁵⁰.
21 אָמַר אֶל-הַכֹּהֲנִים - 'וַהֲפֹתֵנִי הַלּוּיִם בְּנֵי צְדוֹק עַד
22 'כָּל-נִבְלָה וּטְרֵפָה בִּיחֻזְקָא⁵¹. בְּהַר סִינִי - 'ה' עָזִי
23 וּמְעִזִּי עַד 'וְפָאֲנִי ה' וְאַרְפָּא בִּירְמִיָּהוּ⁵². אִם-פִּתְחֵתִי
24 - 'הִנָּבֵא עַל- רֹעֵי יִשְׂרָאֵל עַד 'וַהֲצַלְתִּים מִיַּד
25 הָעוֹבְדִים בְּהֵם בִּיחֻזְקָא⁵³.
- (43) (מג, כא - מד, ו). (44) (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים
לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל-ב
ו, א - ז, ג). (46) (מלכים-ב, ד, מב - ה, יט). (47) (שם,
ז, ג-כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א-טז). (50) (כ,
א-טו). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט - יז,
יד). (53) (לד, א-כו).
- 26 בְּמִדְבַר סִינִי - 'וַהֲיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
27 'וְאַרְשֵׁתֶיךָ לִי בְּאַמּוֹנָה בְּתִרְיַעֲשָׁר⁵⁴. נִשָּׂא - 'וַיְהִי
28 אִישׁ אֶחָד מִצֹּרְעָה עַד וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיִּבְרַכְהוּ ה'
29 בְּשִׁפְטִים⁵⁵. בְּהַעֲלֵתָךְ - 'רַנִּי וְשִׁמְחֵי בַת-צִיּוֹן עַד יְרֵד
30 וְרַבְּכָל יִסְדוֹ הַבַּיִת בְּתִרְיַעֲשָׁר⁵⁶. שְׁלַח-לְךָ - 'וַיִּשְׁלַח
31 הַיְשׁוּעַ בֶּן-נֹנִן עַד 'וְגַם נִמְגּוּ כָּל-יְוֹשְׁבֵי וְגו'
32 בִּיהוֹשֻׁעַ⁵⁷. וַיִּקַּח קִרְחַ - 'וַיֵּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הַעָם
33 עַד 'כִּי לֹא יִטּוֹשׁ ה' אֶת-עַמּוֹ בְּשִׁמוּאֵל⁵⁸. זֹאת חֻקַּת
34 הַתּוֹרָה - 'וַיִּפְתַּח הַגְּלֻעָדִי עַד 'מִמִּיָּם יִמְיָהוּ
35 בְּשִׁפְטִים⁵⁹. וַיֵּרָא בְּלֶק - 'וַהֲיָה שְׁאֲרֵית יַעֲקֹב עַד
- 1 וְהַצַּנֵּעַ לְכַת עִם-אֱלֹהֵיךָ בְּתִרְיַעֲשָׁר⁶⁰. פִּינְחָס - 'וַיִּנְד
2 ה' הִיטָה אֶל-אֱלֹהֵינוּ עַד 'וַיִּקָּם וַיִּלְךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵינוּ
3 בְּמַלְכִים⁶¹. רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת - 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמֹשֶׁה בְּנֵי-
4 רְאוּבֵן עַד 'וַיִּחַלְקוּ (מַחֲלָק) אֶת-הָאָרֶץ בִּיהוֹשֻׁעַ⁶².
5 אֲלֵה מְסַעֵי - 'אֲלֵה-הַנְּחָלוֹת עַד 'וַיִּתְּנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
6 לְלוּיִם בִּיהוֹשֻׁעַ⁶³.
- (54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד
- ד-ט). (57) ב, א עד סוף הפרק. (58) (שמואל-א, יא, יד
- יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מיכה ה ו
- ז, ח). (61) (מלכים-א, יח, מו - יט, כא). (62) (יג, טו
- יד, ה). (63) (יט, נא - כא ג).
- 42 אֲלֵה הַדְּבָרִים - 'אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל עַד
43 'וַהֲיִיתֶם לִי לְעָם בִּירְמִיָּהוּ⁶⁴. וְאַתְּחַנֵּן - 'וְאַתְּפַלֵּל
44 אֶל-ה' אַחֲרֵי תַתִּי אֶת-סִפְר הַמִּקְנָה עַד 'שְׁדוֹת בְּפִסְף
45 יִקְנוּ בִּירְמִיָּהוּ⁶⁵. וַהֲיָה יַעֲקֹב - 'הַלְךָ וְקִרְאתָ בְּאֲזֵנֵי
46 יְרוּשָׁלַיִם עַד 'וַהֲתְבַרְכוּ בוֹ (כָּל) גּוֹיִם וּבוֹ 'תִּהְלְלוּ
47 בִּירְמִיָּהוּ⁶⁶. רָאֵה אָנֹכִי - 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נָאִם ה'
48 וְהִקְמַתִי עַד 'אִם-יִסְתַּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים בִּירְמִיָּהוּ⁶⁷.
49 שִׁפְטִים - 'וַיְהִי בְּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל עַד 'וַיֵּאמֶר
50 שְׁמוּאֵל אֶל-אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ בְּשִׁמוּאֵל⁶⁸. כִּי-תִצָּא
51 - 'וַיֵּאסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת-מַחְנֵיהֶם עַד 'וַהֲיָה יְהִיה
52 עִמָּךְ בְּשִׁמוּאֵל⁶⁹. וַהֲיָה כִּי-תָבוֹא - 'אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ
53 מִזְבֵּחַ עַד 'וְלֹא הָיָה פִּיּוֹם הַהוּא בִּיהוֹשֻׁעַ⁷⁰. אַתֶּם
54 נֹצְבִים - 'וַיֵּאסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל עַד
55 'כְּרָמִים זֵזִיתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעַתֶם בִּיהוֹשֻׁעַ⁷¹. הַאֲזִינוּ
56 - 'וְלִקְחֵתִי אֲנִי מִצִּמְרַת הָאָרֶץ עַד 'וַהֲשִׁיבוּ וַחֲיוּ
57 בִּיחֻזְקָא⁷². וְזֹאת הַבְּרָכָה - 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה
58 עֶבֶד ה' וּמְדַלַּג עַד 'וַיְהִי ה' אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בִּיהוֹשֻׁעַ⁷³.
(64) (ל, ד-כב). (65) (לב, טז עד סוף הפרק). (66) (ב, א
- ד, ב). (67) (כג, ה-כד). (68) (ח, א, עד סוף הפרק).
(69) (יז, א-לז). (70) (ח, ל - י, יד). (71) (כד, א-יג).
(72) (יז, כב - יח, לב). (73) (א, א עד סוף הפרק ומדלק
לפרק ו, כז).
- 59 כָּל שַׁבַּת שְׁקוּרִין בַּה שְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת⁷⁴ מִפְּטִירֵין בַּה
60 מַעֲנִין פְּרָשָׁה אַחֲרֹנָה. וְזוֹ הַמְּנַהֵג בְּרַב הַמְּקוּמוֹת.
61 וְכֵן נִהְגוּ רַב הָעָם לְהִיּוֹת מִפְּטִירֵין בְּנַחֲמוֹת יִשְׁעֵיהוּ
62 מֵאַחַר תְּשׁוּעָה בָּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בְּשַׁבַּת שְׁאֲחַר
63 תְּשׁוּעָה בָּאָב - 'נַחֲמוּ נַחֲמוּ עִמָּי⁷⁵. בְּשַׁנְיָה - 'וַתֵּאמֶר
64 צִיּוֹן⁷⁶. בְּשַׁלְשִׁית - 'עֲנִיָּה סַעֲרָה⁷⁷. בְּרַב־יַעֲיָת -
65 'אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם⁷⁸. בְּחַמִּישִׁית - 'קוּמִי
66 אֲרִי⁷⁹. בְּשִׁשִּׁית - 'רַנִּי עֲקָרָה⁸⁰. בְּשַׁבְּעִית - 'שׂוֹשׁ
67 אֲשִׁישׁ בַּה'⁸¹.
- (74) כגון אחרי מות קדושים. (75) (מ, א-יא. וכל מה
שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפו"א מסומנות רק
התחלות ההפטרה). (76) (מט, יד, עד סוף הפרק).
(77) (נד, יא - נה, ה). (78) (נא, יב - נב, ב). (79) (נד,
א-ח). (80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י
התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית:

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ככותרת לספר זמנים "נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה", שלכאורה אינו מתאים לספר זמנים, המדבר ב"כל המצוות שהן בזמנים ידועים", היינו מצוות שחיובן אינו תמידי אלא בזמנים מסויימים - שבת, יוה"כ, יו"ט, סוכה, לולב וכו' - ואילו הפסוק "נחלתי עדותיך לעולם כו'" מדגיש את התמידיות שבמצוות, היפך מצוות אלו שהן בזמנים ידועים. ועוד, שהרמב"ם עצמו מדגיש חילוק זה בין ספר אהבה ש"אכלול בו כל המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהן כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד, כגון ק"ש ותפילין כו'", משא"כ בספר זמנים "אכלול בו כל המצוות שהן בזמנים ידועים" כנ"ל.

והביאור: במצוות שחיובן הוא לפי הזמן, יש שני פרטים: חלות המצווה על הזמן - שנהיה זמן של מצוה, וחלות החיוב על האדם. כשציוותה התורה על המועדות - קידשה את הזמן, ולכן הקדימה לפרשת המועדות ואמרה: "אלה מועדי ה' מקראי קודש... אלה הם מועדי" כלומר, שיש ימים מיוחדים הנבדלים משאר הימים בהם על האדם לקיים מצוותו.

אבל דיני המועדות כפי שנסדרו ברמב"ם בספר הי"ד שהוא ספר "הלכות הלכות" הם בסדר של חיובי הגברא', ולכן סידר את החיובים החמורים תחילה. מתחיל באזהרות ואיסורים, שבת ואח"כ שביתת העשור, כי "כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת שקילה, חייבין על זדונה בעשור כרת כו'", והלכות שביתת יו"ט כי א' וז' של פסח, וא' וח' של סוכות, חג השבועות ור"ה כולם שווים שאסורין בכל מלאכה חוץ ממלאכת אוכל נפש, ואח"כ חיובי וקיומי המצוות שבמועדים. לכן גם קורא את הל' יוה"כ שביתת העשור, שמורה על חיוב הגברא' בשביתה, ואת הל' פסח קרא "חמץ ומצה" על שם חיוב הגברא' להישמר מחמץ ולאכול מצה.

וזהו שמקדים הרמב"ם להדגיש בפסוק "נחלתי עדותיך לעולם... כו'" כי אף שחיובים אלו הם בזמנים קבועים וידועים, הרי שגם הם חיובים תמידיים: "נחלתי עדותיך לעולם", והאזהרה של שביתת שבת ויו"ט "משעבדת את הגברא' לא רק באותם זמנים אלא לעולם. וכפי הרד"ק על פסוק זה: "שכמו נחלה הם לי... שאני מוחזק בהם כאדם המוחזק בנחלתו לעולם, שלא אצא מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם".

ולכן לא הקדים הרמב"ם את הל' קידוש החודש בתחילת ספר זמנים, להשמיענו שעיקר החידוש בספר זמנים הוא לא שביתת דין מקדשים חדשים ומעברים שנים, והגם שהחיוב הוא על האדם - מ"מ בקיום המצוות דספר זמנים פועל האדם על ה'חפצא' של כל הזמן.

קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן. (81 סא, י - סג, ט).

- 1 נְגַמְר סֵפֶר שְׁנֵי וּמִנֵּינְךָ פְּרָקִי וְשֵׁה וְאַרְבָּעִים
- 2 הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעָה פְּרָקִים. הַלְכוֹת תְּפִלָּה
- 3 וּבִרְפֶת כְּהֻנִים - חֲמֵשֶׁה-עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת תְּפִלִּין
- 4 וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הַלְכוֹת צִיצִית -
- 5 שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת פְּרָכוֹת - אֶחָד-עָשָׂר פְּרָקִים.
- 6 הַלְכוֹת מִלֵּלָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.
- 7 נְחַלְתִּי עֲדוּתִיךָ לְעוֹלָם, כִּי שְׁשׁוֹן לְפִי הֵמָּה

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמָנִים

- 10 הַלְכוֹתֵי עֶשֶׂר. וְזֶה סֵדוֹרָן: א. הַלְכוֹת שַׁבָּת. ב.
- 11 הַלְכוֹת עֲרוּבִין. ג. הַלְכוֹת שְׁבִיתַת עֶשׂוֹר. ד. הַלְכוֹת
- 12 שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. ה. הַלְכוֹת חֲמֵץ וּמִצָּה. ו. הַלְכוֹת
- 13 שׁוֹפָר וְסִפָּה וְלוּלָב. ז. הַלְכוֹת שְׁקָלִים. ח. הַלְכוֹת
- 14 קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. ט. הַלְכוֹת תַּעֲנִית. י. הַלְכוֹת מְגִלָּה
- 15 וְחִנּוּכָה.

הַלְכוֹת שַׁבָּת

- 17 יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ
- 18 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֵׂה, וְזֶהוּ פֶרֶטָן: (א) לְשַׁבֵּת בְּשַׁבְּעֵינִי.
- 19 (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. (ג) שְׁלֹא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת.
- 20 (ד) שְׁלֹא לַצָּאת חוּץ לְגִבּוֹל בְּשַׁבָּת. (ה) לְקַדֵּשׁ אֶת
- 21 יוֹם הַשַּׁבָּת בְּזִכְרָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

סדר המועדים בתורה הוא לפי סדר החדשים מניסן והלאה. ולאחר הקדמת מצוות שבת, מזכירה התורה את מצוות הפסח, מצוות הקרבת העומר, ספירת העומר, הקרבת שתי הלחם שבחג השבועות ומקרא קודש שבו, ר"ה, יוהכ"פ וסוכות. וכתב הרמב"ם ש"הלך רבינו הקדוש אחר פרשת המועדות דאמור", ולכן התחיל במסכת שבת, ואחרי מסכת עירובין (שהוא מעניין השבת) סידר מסכת פסחים וכו'.

אבל בספר הי"ד החזקה שינה הרמב"ם וסידרם באופן אחר. בתחילת ספר זמנים, סידר שבת ועירובין (כבמשנה), ולאח"כ שביתת העשור (יוה"כ), שביתת יו"ט, חמץ ומצה, שופר, סוכה, לולב וכו'. וגם על פי הסברו של המגיד משנה' שסדרן הרמב"ם על-פי סדר חומרתן של המועדים, הרי אינו מובן במה נחשב סדר זה יותר מהסדר שסידרה התורה (והמשנה), ובנוסף מדוע סידר הל' קידוש החודש קרוב לסוף הספר, והלא קביעות כל המועדים תלוי בקידוש החודש. ומבאר זה על-פי הפסוק שהביא הרמב"ם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

ובארר מצות אלו בפ' פרקים אלו.

פ' פרק ראשון

1 כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושיין מקצת מלאכה בודון ומקצתה בשוגג.

13 ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פְּטוּר - הֲרֵי זֶה
14 פְּטוּר מִן הַפֶּרֶת וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקְּרָבָן; אֲבָל אִסוּר
15 לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשֶׁבֶת¹³. וְאִסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹⁴,
16 וְהוּא הַרְחָקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מְפִין
17 אוֹתוֹ מִפֶּת מַרְדּוּת¹⁵. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין
18 כְּךָ וְכָךְ" אוֹ "אִסוּר לַעֲשׂוֹת כְּךָ וְכָךְ בְּשֶׁבֶת" - הָעוֹשֶׂה
19 אוֹתוֹ דָּבָר בְּזָדוֹן, מְפִין אוֹתוֹ מִפֶּת מַרְדּוּת.

2 א. שְׁבִיתָהּ בְּשִׁבְעֵי מִמְּלָאכָה - מְצוֹת עֲשֵׂה.
3 שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת². וְכָל הָעוֹשֶׂה בוֹ
4 מְלָאכָה - בְּטַל מְצוֹת עֲשֵׂה³, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.
5 שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה. וּמֵהוּ חַיֵּב עַל
6 עֲשִׂיתָ מְלָאכָה? אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּזָדוֹן⁶ - חַיֵּב
7 פֶּרֶת⁷. וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה⁸ - נִסְקָלוֹ⁹. וְאִם
8 עֲשֵׂה בְּשִׁגְגָה¹⁰ - חַיֵּב קֶרֶן חֲטָאת קְבוּעָה¹¹.

13 שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. 14 מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים-א, ב) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". וב'בבלי' (קידושין ל:): "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". 15 מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו): לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

2 בחר רבינו במקרא זה, אף שנכפל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם-משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו). 3 כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות-עשה של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפיורשו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפניהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכיריין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום שביתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א ה"א. 4 פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביתת עבדים והבהמות (פרק כ). 5 פרט לאנוס. 6 פרט לשוגג. 7 מבואר בהל' תשובה פרק ח, א. 8 ששני עדים התרו בו: "אומריין לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). 9 ראה שם פט"ו. 10 שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). 11 בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

20 ד. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִתֵּר לַעֲשׂוֹת כְּךָ וְכָךְ" - הֲרֵי
21 זֶה מִתֵּר לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוֹ חַיֵּב
22 כְּלוּם" אוֹ "פְּטוּר מִכְּלוּם" - אֵין מְפִין אוֹתוֹ כְּלָל¹⁶.

16 יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-משנה). ראה מועד קטן יב.

23 ה. דְּבָרִים הַמְּתָרִים לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁבֶת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיתָן
24 אֶפְשָׁר שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּגִלְלוֹן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה
25 - אִם לֹא נִתְּפֵן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה¹⁷, הֲרֵי זֶה מִתֵּר¹⁸.
26 פִּיצַד? גֹּרֵר אָדָם מִטָּה וְכִסָּא וְסִפְסָל¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן²⁰
27 בְּשֶׁבֶת, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִתְּפֵן לְחִפּוֹר²¹ חֲרִיץ בְּקִרְקַע
28 בְּשֶׁעַת גְּרִירָתָן. וּלְפִיכָף אִם חִפּוֹר הַקִּרְקַע - אֵינוֹ
29 חוֹשֵׁשׁ בְּכָף, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְּפֵן. וְכֵן מֵהֵלֶךְ אָדָם עַל
30 גְּבִי עֲשָׂבִים²² בְּשֶׁבֶת, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִתְּפֵן לְעַקֵּר²³
31 אוֹתָן. לְפִיכָף אִם נֶעְקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו
32 בְּעֶפֶר הַפְּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁴, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִתְּפֵן
33 לְהַשִּׁיר הַשְּׁעָרָה²⁵. לְפִיכָף אִם נָשַׁר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן
34 פְּרִצָה דְּחֻקָּה, מִתֵּר לְהַכְנִס בָּהּ בְּשֶׁבֶת אֶף-עַל-פִּי
35 שְׁמִשִּׁיר צְרוּרוֹת. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְּפֵן, כְּגוֹן זֶה,
36 הֲרֵי זֶה מִתֵּר.

9 ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכוֹת שֶׁבֶת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר
10 זֶה חַיֵּב - הֲרֵי זֶה חַיֵּב פֶּרֶת. וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים
11 וְהִתְרַאָּה - חַיֵּב סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוּגַג - חַיֵּב
12 חֲטָאת¹².

17 בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. 18 מחלוקת בין

12 כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 אַחַרְתָּ שְׁלֹא נִתְפָּן לָהּ - פֶּטוּר עָלֶיהָ³², לְפִי שְׁלֹא
23 נַעֲשִׂית מַחֲשָׁבְתוֹ. כִּי־צַד? זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ בַּחֲבָרוֹ אוֹ
24 בַּהֲמָה כְּדִי לְהַרְגֵן³³, וְהָלַךְ וְעָקַר אֵילָן בַּחֲלִיקָתוֹ³⁴
25 וְלֹא הִרְגָּ - הִרִי זֶה פֶּטוּר. הִרִי זֶה קָל וְהַמָּר, אִם
26 נִתְפָּן לְאִסוּר קָל וְנַעֲשָׂה אִסוּר חִמּוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפָּן
27 לְזָרַק בְּכַרְמְלִית³⁵ וְעָבְרָה הָאֶבֶן לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים -
28 שֶׁהוּא פֶּטוּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. נִתְפָּן לַעֲשׂוֹת דְּבָר
29 הַמְתָּר וְעָשָׂה דְּבָר אַחֲרָיו³⁶, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפָּן לְחַתֵּךְ אֶת
30 הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ אֶת הַמְּחַבֵּר - אֵינוֹ חַיֵּב כְּלוּם. וְכֵן כָּל
31 פִּיּוּצָא בְּזָה.

32 במסכת בבא קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה,
שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת
המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת",
ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו
מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין
חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה
שבתחילה. 33 עיין להלן פי"א, א. 34 הוא תולדה
דקוצר, להלן פי"ח. 35 איסור הוצאה לתוכה הוא רק
מדרבנן, להלן פי"ד (ראה שבת עג). 36 בנוסח אחר:
"ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

32 ט. נִתְפָּן לְלַקֵּט תְּאֵנִים שֶׁהָרוֹת וְלַקֵּט לְבָנוֹת, אוֹ
33 שֶׁנִּתְפָּן לְלַקֵּט תְּאֵנִים וְאַחַר כֵּן עֲנָבִים, וְנִהְפֵּךְ הַדְּבָר
34 וְלַקֵּט הָעֲנָבִים בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן תְּאֵנִים - פֶּטוּר.
35 אֶף-עַל-פִּי שֶׁלַקֵּט כָּל מָה שֶׁחֲשַׁב³⁷, הוֹאִיל וְלֹא לַקֵּט
36 כְּסֻדְרָ שֶׁחֲשַׁב - פֶּטוּר, שֶׁפֵּלֵא כְּוֹנָה עָשָׂה. שְׁלֹא
37 אֶסְרָה תֹרֵה אֲלֵא מְלֹאכֶת מַחֲשָׁבְתָהּ³⁸.

37 כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף
ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא
מתעסק ופטור (ראה אות לא). 38 בנוסח אחר, נוסף כאן:
"והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על
מחשבתו".

38 י. הִיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת אוֹ כְּבוֹיֹת, נִתְפָּן
39 לְכַבּוֹת זוֹ וְכַבָּה אֶת זוֹ, לְהַדְלִיק זוֹ וְהַדְלִיק אֶת זוֹ -
40 חַיֵּב; שֶׁהִרִי עָשָׂה מִן הַמְּלֹאכָה שֶׁחֲשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ³⁹.
41 הֵא לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְמִי שֶׁנִּתְפָּן לְלַקֵּט תְּאֵנָה זוֹ
42 וְלַקֵּט תְּאֵנָה אַחֲרָתָּה, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְפָּן לְהַרְגַּ אֶת זֶה
43 וְהִרְגָּ אֶת זֶה; שֶׁהִרִי נַעֲשִׂית מְלֹאכָה שֶׁחֲשַׁב
44 לַעֲשׂוֹתָהּ.

39 כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף
ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן
האסור בגוף אחר - חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת
ה'תוספות' בשם רבינו-תם (שבת עב. סנהדרין סב.) שגם
באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין
המלאכה" במקום "מין".

45 יא. אֲבָל⁴⁰ אִם נִתְפָּן לְהַדְלִיק רֵאשׁוֹנָה וְלְכַבּוֹת שְׁנֵי
46 אַחֲרֶיהָ, וְנִהְפֵּךְ הַדְּבָר וְכַבָּה רֵאשׁוֹנָה וְאַחַר כֵּן

רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה
כרבי שמעון שמתור. 19) בין גדולים בין קטנים, אפילו
במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח
כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה
שישימו בה דברים לשמירה). 20) ומותר גם לרבוץ הבית,
דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח
סי' שלז). 21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז.
22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יתף. 23) התולש
הוא תולדה של מלאכת קוצר. 24) ראה להלן פרק ח.
25) תולדה דגוון, ראה פ"ט.

1 ו. אֲבָל עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשִׂית בְּגִלְלוֹ מְלֹאכָה שְׁוֹדָא
2 תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְפָּן
3 לָהּ²⁶, חַיֵּב²⁷; שֶׁהִדְבָּר יָדוּעַ, שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא תַעֲשֶׂה
4 אוֹתָהּ מְלֹאכָה. כִּי־צַד? הִרִי שֶׁצָּרִיף לְרֵאשׁ עוֹף לְצַחֵק
5 בּוֹ הַקָּטָן, וְחַתֵּךְ רֵאשׁוֹ בְּשֵׁפֶת - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין סוֹף
6 מְגַמְתּוֹ לְהַרְיֵגַת הָעוֹף בְּלֶבֶד, חַיֵּב; שֶׁהִדְבָּר יָדוּעַ,
7 שְׂאֵי אֶפְשָׁר שִׁיחַתֵּךְ רֵאשׁ הַחַי וְיַחֲזִי, אֲלֵא הַמּוֹת כָּא
8 בְּשִׁבִיל²⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

26) אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת
מעבודתו. 27) "אביי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי
שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:).
28) דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוד' שאם לא היה נהנה
מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא
בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר,
ובאו"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

9 ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בְּשֵׁפֶת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ
10 צָרִיף לְגוּפָה שֶׁל מְלֹאכָה - חַיֵּב עָלֶיהָ²⁹. כִּי־צַד? הִרִי
11 שֶׁכַּבָּה אֶת הַגֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיף לְשִׁמְן אוֹ לְפַתִּילָה,
12 כְּדִי שְׁלֹא יֵאבֵד אוֹ כְּדִי שְׁלֹא יִשְׂרַף, אוֹ כְּדִי שְׁלֹא
13 יִפְקַע חֲרָשׁ שֶׁל גֵּר - מִפְּנֵי שֶׁהַכַּבּוֹי מְלֹאכָה, וְהִרִי
14 נִתְפָּן לְכַבּוֹת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכַּבּוֹי,
15 וְלֹא כְּבָה אֲלֵא מִפְּנֵי הַשִּׁמְן אוֹ מִפְּנֵי הַחֲרָשׁ³⁰ אוֹ
16 מִפְּנֵי הַפַּתִּילָה, הִרִי זֶה חַיֵּב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ
17 אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, אוֹ הַמְּכַבֵּה אֶת הַגְּחָלָת,
18 כְּדִי שְׁלֹא יִזְקוּ בָּהֶן רַבִּים - חַיֵּב³¹. וְאֶף-עַל-פִּי
19 שְׂאִינוֹ צָרִיף לְגוֹף הַכַּבּוֹי אוֹ לְגוֹף הַהַעֲבָרָה, אֲלֵא
20 לְהַרְחִיק הַחֵזֶק, הִרִי זֶה חַיֵּב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

29) מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:) ופסק רבינו
כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל
חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, -
בריי"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעח,
וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן.
30) מנורה של חרס, שהגיר דולק בתוכה (שבת כט).
31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור
- ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזקו בהם
רבים (או"ח סי' שלד).

21 ח. כָּל הַמְתָּפָן לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה, וְנַעֲשָׂה לוֹ מְלֹאכָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29 וְהִנְיָחוּ הַשְּׁנֵי בְרָשׁוֹת אַחֲרֶיהָ⁴⁷, בֵּין שְׁעָשׂוֹ אוֹתָהּ
30 שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד מִתַּחֲלָה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שְׁאֶחָזוּ שְׁנֵיהֶם
31 בְּקַלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אֶחָזוּ כְּפָר וְהוֹצִיאֵוּהוּ מִרְשׁוֹת
32 לְרִשׁוֹת⁴⁸ - הָרִי אֵלּוּ פְטוּרִין.

(46 שבת ב. וג. נלמד כברייטא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. (47 להלן פ"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. (48 ראה להלן פ"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

33 טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבִדּוֹ עַד
34 שְׁיִצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שְׁאֶחָזוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאֵוּהוּ
35 לְרִשׁוֹת הַרְבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כַּח אֶחָד מֵהֶן
36 לַעֲשׂוֹתָהּ לְבִדּוֹ, וְעָשׂוֹ אוֹתָהּ בְּשִׁתְּפוֹת מִתַּחֲלָה וְעַד
37 סוֹף, שְׁנֵיהֶן חַיִּבִּין, וְשַׁעוֹר אֶחָד לְשְׁנֵיהֶן⁴⁹. הֵיאָה כַּח
38 בְּאֶחָד לְהוֹצִיאַ קוֹרָה זֶה לְבִדּוֹ, וְהַשְּׁנֵי אֵינּוּ יָכוֹל
39 לְהוֹצִיאָהּ לְבִדּוֹ, וְנִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹצִיאֵוּהָ - זֶה
40 הָרִאשׁוֹן שְׁיָכוֹל חַיִּב, וְהַשְּׁנִי מְסִיעַ הוּא, וּמְסִיעַ אֵינּוּ
41 חַיִּב כְּלוּם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(49 דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:). בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

42 יז. כָּל הַמְקַלְקֵלִין פְּטוּרִין⁵⁰. פִּיצַד? הָרִי שֶׁחָבֵל
43 בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בְּבַהֲמָה דֶרֶךְ הַשְּׁחֵתָהּ, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים
44 אוֹ שֶׁרָפַן אוֹ שֶׁכָּרַע בְּלִים דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָהּ - הָרִי זֶה
45 פְּטוּר. חִפְרָה גְּמָא וְאֵינּוּ צָרִיף אֲלָא לַעֲפָרָה⁵¹ - הָרִי
46 זֶה מְקַלְקֵל וּפְטוּר. אָף-עַל-פִּי שְׁעָשָׂה מְלֶאכֶה,
47 הוֹאִיל וְכֹונָתוֹ לְמַלְקָל - פְּטוּר.

(50 רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). (51 אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

48 יח. כָּל הַמְקַלְקֵלֵל עַל מְנַת לְתַקֵּן - חַיִּב. פִּיצַד? הָרִי
49 שֶׁשָּׁתַר כְּדִי לְבָנוֹת בְּמִקוּמוֹ, אוֹ שֶׁמְחַק כְּדִי לְכָתֵב
50 בְּמִקוּם שֶׁמְחַק, אוֹ שֶׁחִפְרָה גְּמָא כְּדִי לְבָנוֹת בְּתוֹכָהּ
51 יְסוּדוֹת, וְכָל פְּיוּצָא בְּזָה - חַיִּב⁵². וְשַׁעוֹרָן כְּשַׁעוֹר
52 הַמְתַּקֵּן.

(52 משנה (שבת קח:). והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

53 יט. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלֶאכֶה בְּשִׁבְתָּהּ מְקַצֵּתָהּ בְּשׁוּגָה
54 וּמְקַצֵּתָהּ בְּזָדוֹן - בֵּין שֶׁהִזִּיד וּלְכִסּוֹף שָׁגָג, בֵּין
55 שֶׁשָּׁגָג וּלְכִסּוֹף הִזִּיד - פְּטוּר⁵³, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שַׁעוֹר

1 הַדְּלִיק שְׁנֵיהָ אַחֲרֶיהָ - פְּטוּר. כְּפָה זֶה וְהַדְּלִיק זֶה
2 בְּנִשְׁמִימָה אַחַת - חַיִּב; שְׁאָף-עַל-פִּי שְׁלֵא הַקְּדִים
3 הַהַדְּלָקָה, הָרִי זֶה לֹא אַחַר אוֹתָהּ, אֲלָא שְׁתִּיחֶן
4 בְּאַחַת, וּלְפִיכָף חַיִּב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. וְכָל
5 הָעוֹשֶׂה מְלֶאכֶה בְּמַתְעַסֵּק וְלֹא נִתְּפֵן לָהּ⁴¹ - פְּטוּר.

(40 בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה רוקח). (41 כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, ככולם נקרא מתעסק, וכשעשאה פטור מקרבן.

6 יב. כָּל הַמְתַּפְּנֵן לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה, וְנִעֲשִׂית בְּיֹתֵר עַל
7 מְנַתוֹ - חַיִּב; בְּפָחוֹת מְנַתוֹ - פְּטוּר. פִּיצַד? הָרִי
8 שֶׁנִּתְּפֵן לְהוֹצִיא מִשָּׂא לְאַחֲרָיו⁴², וְכֵן לֹא לְפָנָיו -
9 חַיִּב; שֶׁהָרִי נִתְּפֵן לְשִׁמְרָה פָּחוֹתָהּ, וְנִעֲשִׂית שְׁמִרָה
10 מְעַלָּה. אֲבָל אִם נִתְּפֵן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וְכֵן לֹא לְאַחֲרָיו
11 - פְּטוּר; שֶׁהָרִי נִתְּפֵן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה מְעַלָּה,
12 וְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה פָּחוֹתָהּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(42 מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

13 יג. הֵיאָה חֲגוּר בְּסַנֵּר וְהַשְּׁלִיף הַמְּשָׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ
14 וְחִלּוֹקוֹ - בֵּין שְׂבָא זֶה הַמְּשָׂא, שֶׁדָּרְפוֹ לְהוֹצִיאֵוֹ
15 בְּדֶרֶךְ הַזֵּאת, לְפָנָיו, בֵּין שְׂבָא לְאַחֲרָיו - חַיִּב, שֶׁכֵּן
16 דָּרְפוֹ לְהִיּוֹת חוּזְרוֹ⁴³.

(43 וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

17 יד. כָּל הַמְתַּפְּנֵן לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה בְּשִׁבְתָּהּ, וְהַתְּחִיל בָּהּ
18 וְעָשָׂה כְּשַׁעוֹר⁴⁴ - חַיִּב, אָף-עַל-פִּי שְׁלֵא הַשְּׁלִים כָּל
19 הַמְּלֶאכֶה שֶׁנִּתְּפֵן לְהַשְּׁלִימָהּ. פִּיצַד? הָרִי שֶׁנִּתְּפֵן
20 לְכָתֵב אַגְרָת אוֹ שֶׁטָר בְּשִׁבְתָּהּ - אֵין אוֹמְרִים: לֹא
21 יִתְּחַיֵּב זֶה עַד שֶׁיַּשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכָּתֵב כָּל הַשֶּׁטָר אוֹ
22 כָּל הָאֵגְרָת, אֲלָא מְשִׁיכְתָּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת⁴⁵ חַיִּב. וְכֵן
23 אִם נִתְּפֵן לְאַרְגֵּן בְּגַד שֶׁלֶם - מְשִׁיאַרְגֵּן שְׁנֵי חוּטִין⁴⁵
24 חַיִּב. וְאָף-עַל-פִּי שֶׁכֹּונָתוֹ לְהַשְּׁלִים הַבְּגָד, הוֹאִיל
25 וְעָשָׂה כְּשַׁעוֹר בְּכֹונָה - חַיִּב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(44 רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב"חכם צבי" סי' פו. (45 שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופ"א (שבת קג:).

26 טו. כָּל מְלֶאכֶה שֶׁהִתְּחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבִדּוֹ,
27 וְעָשׂוֹ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשִׁתְּפוֹת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מְקַצֵּתָהּ
28 וְזֶה מְקַצֵּתָהּ⁴⁶, כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֲפֵץ מִרְשׁוֹת זֶה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לענין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'. בסיבת ההבדל בין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירוש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישאל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחיה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת, כי זו לא נצטווה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

2) יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמר בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחילוי זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" (המאירי). (3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. (4) מלשון רבינו שכתב "דחיה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחיה והותרה (ראה יומא ו:), אבל במקום שיש לחשוש שעי"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. (5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" (מעשה רוקח:), ולא דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

ב. אַמְדוּהוּ⁶ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיף לְכַף⁷ וְכֵן לְשִׁמְנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: נִמְתִּין עַד הָעֶרֶב פְּדִי שְׂלֵא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת, אֲלֵא מִתְחַלְּלִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאָה שַׁבְּתוֹת. כָּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיף וְיֵשׁ בּוֹ סִפְנָה אוֹ סִפְק סִפְנָה - מְחַלְּלִין. וּמְדַלִּיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר,⁸ וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין, וּמְחַמְּקִין לוֹ חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְרִחִיצַת גּוּפוֹ. כְּלָלוּ שְׁל

1 הַמְּלֵאכָה פְּלֵה מִתְחַלֶּה וְעַד סוֹף בְּזֵדוֹן, וְאַחַר כֵּן
2 יְהִי תַיִב פְּרַת; וְאִם יְהִי בְעֵדִים וְהִתְרַאָּה - תַיִב
3 סְקִילָה. ⁴אִי שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁעוֹר מְלֵאכָה פְּלֵה בְּשִׁנְגָּה
4 מִתְחַלֶּה וְעַד סוֹף, וְאַחַר כֵּן יְהִי תַיִב חֲטָאָה
5 קְבוּעָה.

(53) מקרבן (ראה בשבת קב.). (54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פָּרֵק שְׁנַיִם

1) כלל בו מה שנדחית שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

6 א. דְּחוּיָהּ הִיא שַׁבָּת אֲצֵל סִפְנָת נִפְשׁוֹת² כְּשֶׁאָר כָּל
7 הַמְצוּת. לְפִיכֵף חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִפְנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל
8 צָרָיו בְּשַׁבָּת⁴ עַל פִּי רוֹפֵא אֲמָן⁵ שֶׁל אוֹתוֹ מְקוּם.
9 סִפְק שֶׁהוּא צָרִיף לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת סִפְק שֶׁאֵינוֹ
10 צָרִיף, וְכֵן אִם אָמַר רוֹפֵא לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת
11 וְרוֹפֵא אַחֵר אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיף - מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת
12 הַשַּׁבָּת; שֶׁסִּפְק נִפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

דחיה היא שבת אצל סכנת נפשות.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם" - (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוח נפש' דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני 'פיקוח נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל.

ענין זה מדויק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 דָּבַר: שֶׁבֶת לְגַבֵּי חוֹלָה שְׁיֵשׁ בּוֹ סַפְּנָה הָרִי הוּא כָּחַל
2 לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיף לָהֶן.

(6) התבוננו במחלתו ושיערו. (7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:).

18 שְׁיֵשׁ בְּהֶן סַפְּנָה¹⁹, וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת, וְעוֹשִׂין
19 לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה.

(8) היינו כשאִי־אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

20 ה. וְכֵן אִם יֵשׁ מִכָּה בְּחָלָל גּוֹפּוֹ מִן הַשֶּׁפֶה וְלַפְּנִים
21 - בֵּין כַּפְּיוֹ²⁰, בֵּין בְּמַעְיוֹ, בֵּין בְּכַבְדּוֹ וּטְחוּלוֹ, אוֹ
22 בְּשֶׁאֵר מְקוֹמוֹת - כָּל שְׁיֵשׁ בְּחָלָלוֹ, הָרִי זֶה חוֹלָה
23 שְׁיֵשׁ בּוֹ סַפְּנָה²¹, וְאֵינּוּ צָרִיף אִמְדוֹ שְׁחָלְיוֹ כְּבֵד הוּא.
24 לְפִיכֶף מְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת מִיָּד בְּלֹא אֲמִידָה²².
25 וּמִכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וּגַב הָרֶגֶל - הָרִי הִיא כְּמִכָּה
26 שֶׁל חָלָל, וְאֵינָה צָרִיכָה אִמְדוֹ, וּמְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת
27 הַשֶּׁבֶת. וְהַחֵם שֶׁמְסַמְרֵר²³ אֶת הַבֶּשֶׂר - כְּמִכָּה שֶׁל חָלָל
28 דְּמִי, וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשֶּׁבֶת²⁴. וְכֵן כָּל חֲלִי
29 שֶׁהוּרְפָאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶה יֵשׁ בּוֹ סַפְּנָה, אֶף־עַל־פִּי
30 שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבֶּשֶׂר מִבְּחוּץ - מְחַלְלִין עָלָיו אֶת
31 הַשֶּׁבֶת עַל פִּיָּהֶם.

(9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושים רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח).
(10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בריזות. (ריא"ז). (11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושים דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריו הרי זה משובח, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזרזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמייהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). (12) מכל־מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). (13) "כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב). (14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. (15) על ידי שמאסו חוקותי, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

(20) עבודה זרה כת, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (או"ח סי' שכח ב'משנה ברורה'). (21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם רבינו יונה). (22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). (23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחוס (בכת"י התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכח ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. (24) יומא פב. פג.

32 ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא²⁵ שֶׁל מַיִם - מְחַמֵּין לוֹ חֲמִין בְּשֶׁבֶת,
33 וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה, מְפַנֵּי שֶׁהִיא סַפְּנָת
34 נְפִשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנֶּשְׁכּוֹ פְּלֶב שׁוֹטָה²⁶ אוֹ אֶחָד
35 מִזּוּחְלֵי הָעֶפֶר שֶׁמְמִיתִין²⁷, אֶפְלוֹ הָיוּ סָפֵק מְמִיתִין
36 סָפֵק אֵין מְמִיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה
37 לְהַצִּילוֹ.

(25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). (26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: "אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירושו המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק", אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמסוכן הוא. (27) יומא פד. שבת קכא:

14 ד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו - וְהוּא, שִׁיְהִיָּה בְּשִׁתְּיָהֶם אוֹ
15 בְּאַחַת מֵהֶם צָרִיף¹⁶, אוֹ שִׁיְהִי דְמַעוֹת שׁוֹתְתוֹת¹⁷ מֵהֶן
16 מֵרַב הַפְּאֵב, אוֹ שִׁיְהִי דָם שׁוֹתְתֵן מֵהֶן, אוֹ שִׁיְהִי פִּהֶן
17 קַדְחַת¹⁸ וְכִיּוֹצֵא בְּחֵלָאִים אֱלוֹ - הָרִי זֶה בְּכָל־חוֹלִים

ז. חוֹלָה שֶׁאֲמָדוּהוּ רּוּפָאִים לְהַבִּיא לוֹ גְרוּגְרַת²⁸

25 יא. היולדת פשפועת לילד - הרי היא בספנת
26 נפשות ומחללין עליה את השבת⁴². קוראין לה
27 חכמה⁴³ ממקום למקום, וחוקכים את השבור,
28 וקושרין אותה⁴⁴. ואם היתה צריכה לנר בשעה שהיא
29 צועקת בתבליה - מדליקין לה את הנר; ואפלו
30 היתה סומא, מפני שדעתה מהלשכת עליה בנר
31 ואף-על-פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן
32 וכיוצא בו - מביאין לה. וכל שאפשר לשנות -
33 משנין בשעת הבאה⁴⁵. כגון שתביא לה חביתה פלי
34 תלוי בשערה. ואם אי אפשר - מביאה כדרכה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

35 יב. אין מילדין את העובדת פוככים⁴⁶ ומזלות
36 בשבת, ואפלו בשכר⁴⁷; ואין חוששין לאיבה⁴⁸;
37 ואף-על-פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר
38 תושב⁴⁹, מפני שאנו מצויין להחיותו⁵⁰; ואין מחללין
39 עליה את השבת.

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את שבע מצוות בני נח, שהם: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם, ג) עבודה זרה, ד) שפיכות דמים, ה) גילוי עריות, ו) גזל, ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה להשתמט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת (ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

40 יג. חיה⁵¹, משייתחיל הדם להיות שותת עד שתלד,
41 ואחר שתלד עד שלשה ימים⁵² - מחללין עליה את
42 השבת, ועושין לה כל צרכיה, בין שאמרה צריכה
43 אני בין שאמרה איני צריכה⁵³. ומשלשה עד שבעה:
44 אם אמרה איני צריכה - אין מחללין עליה את
45 השבת; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה
46 צריכה אני, שמחללין עליה את השבת. ומשבעה
47 ועד שלשים יום - הרי היא כחולה שאין בו
48 ספנה⁵⁴; ואפלו אמרה צריכה אני, אין עושין לה
49 מלאכה אלא על ידי נכרים⁵⁵.

(51) האשה היולדת. (52) שבת קכט, ע"א. (53) להרבים שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמה אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן).

1 אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות
2 בבת אחת - כלן פטורין מכלום²⁹. ואפלו הביאו בזה
3 אחר זה, ואפלו הבריא בראשונה; שהרי כלם
4 ברשות הביאו.

(28) תאנה יבשה. (29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (או"ח סי' שכח).

5 ח. חולה³⁰ שהיה צריך לשתי גרוגרות, ולא מצאו
6 אלא שתי גרוגרות בשני עקצין ושלש גרוגרות
7 בעקץ אחד - כורתין העקץ שיש בו שלש, אף-על-
8 פי שאין צריכין אלא לשתיים, כדי שלא ירבו
9 בבצירה, אלא יכרתו עקץ אחד, ולא יכרתו שניים.
10 וכן כל כיוצא בזה³¹.

(30) שם. (31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת צריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (או"ח סי' שכח).

11 ט. המבשל לחולה בשבת³², ואכל החולה והותר
12 - אסור לבריא לאכל מן המותר³³, גזרה שמא ירבה
13 בשבילו³⁴. אבל השוחט לחולה בשבת - מותר לבריא
14 לאכל ממנו בשר חי³⁵, שאין בדרך תוספת כדי
15 שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל כיוצא בזה.

(32) בבא-קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח סי' שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). (34) בשביל הבריא. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדחתו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (י"ד סי' סז).

16 י. חולה³⁶ שאין בו ספנה, עושין לו כל צרכיו על
17 ידי נכרי³⁷. פיצד? אומרין לנכרי לעשות לו, והוא
18 עושה. לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות
19 לרשות וכיוצא באלו. וכן כוחל עיניו³⁸ מן הנכרי
20 בשבת, אף-על-פי שאין שם ספנה. ואם היו צריכים
21 לדברים שאין בהן מלאכה, עושין אותן אפלו
22 ישראל. לפיכך מעלין אוננים³⁹ בשבת, ומעלין
23 אנקלי⁴⁰, ומחזירין את השבר⁴¹. וכל כיוצא בזה
24 מתר.

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קכט). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. (39) עבודה זרה כה, ע"ב. גידי אונים פעמים שיוורדים למטה ומתפרקים לחיים (רש"י). (40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו על-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשרבה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד הלידה, אין להשגיח על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.
- 1 יד. עושים מדורה לחיה⁵⁶ ואפילו בימות החמה, 2 מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים. 3 אבל אין עושים מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז דם⁵⁷ ונצטנן - עושים לו מדורה, אפילו בתקופת 4 תמוז⁵⁸. ומרחיצין את הולד בשבת ביום שגולד אחר 5 שחוחכין את טבורו, אפילו בחמין שהוחמו בשבת, 6 ומולחין אותו⁵⁹, ומלפפין אותו⁶⁰; מפני שספנה היא 7 לו אם לא יעשו לו כל אלו. וכן מרחיצים אותו 8 לפני המילה ולאחר המילה וביום השלישי⁶¹ למילה 9 בחמין שהוחמו בשבת, מפני הספנה. 10
- 56) שבת קטש, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם). (59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו (פי' המשניות לרבינו, שבת פ"ח). (60) כורכים את הילד בחיתולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב. וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).
- 11 טו. האשה שישבה על המשבר⁶² ומתה - מביאין 12 ספין בשבת אפילו דרך רשות הרבים, וקורעין את 13 כרסה ומוציאין את הולד, שמה ימצא חי. שספק 14 נפשות⁶³ דוחה את השבת, ואפילו לזה שאין חזקתו 15 חי.
- 62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה. 63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאים במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמה רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).
- 16 טז. מפקחין פקוח נפש⁶⁴ בשבת, ואין צריך לטל 17 רשות מבית-דין. והמקדים להציל הנפש - הרי זה 18 משבח. ביצד⁶⁵ ראה תינוק שנפל לים - פורש 19 מצודה ומעלהו, ואף-על-פי שהוא צד הדגים עמו. 20 שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה להעלותו, 21 והעלה דגים בלבד - פטור מקלום. נתפנן להעלות 22 דגים, והעלה דגים ותינוק⁶⁶ - פטור. אפילו לא שמע 23 שטבע - הואיל והעלה תינוק עם הדגים, פטור.
- 64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). 65) מנחות סד. אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.
- 24 יז. נפל תינוק לבור - עוקר חליא⁶⁷ ומעלהו, 25 ואף-על-פי שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקיירתו. 26 ננעל דלת בפני תינוק - שוכר הדלת ומוציאו, 27 ואף-על-פי שהוא מפצל אותה כמין עצים שראויין
- 28 למלאכה; שמה יבעת⁶⁸ התינוק וימות. נפלה דלקה, 29 ויש שם אדם שחוששין שמה ישרף - מכבין אותה 30 להצילו מן האש, ואף-על-פי שהוא פוכש דרך 31 ומתקנה בשעת כפוי⁶⁹. וכל הקודם להציל - הרי זה 32 משבח. ואינו צריך לטל רשות⁷⁰ מבית-דין בכל דבר 33 שיש בו סכנה.
- 67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום. 69) יומא פד: (70) לשאל הוראה.
- 34 יח. מי שנפלה עליו מפלת⁷¹, ספק הוא שם ספק 35 אינו שם⁷² - מפקחין⁷³ עליו. מציאהו חי, אף-על- 36 פי שנתרוצץ ואי אפשר שיכריא - מפקחין עליו 37 ומוציאין אותו לחיי אותה שמה⁷⁴.
- 71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). במעשה רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין". (73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה למעלה בהלכה א, וימשנה ברורה' סי' שטט.
- 38 יט. בדרך עז חטמו ולא מצאו בו נשמה⁷⁵ - מניחין 39 אותו שם, שפכר מת. בדרך ומצאו עליונים מתים - 40 לא יאמרו: כבר מתו תחתונים, אלא מפקחין על 41 הכל; שאפשר במפלת שימות העליון ויהיה 42 התחתון חי.
- 75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לכו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (ארו"ח סי' שטט).
- 43 כ. היתה חצר שיש בה עובדי פוכבים ומזלות 44 וישראלים, אפילו ישראל אחד ואף עובדי פוכבים 45 ומזלות, ונפלה עליהם מפלת - מפקחין על הכל 46 מפני ישראל⁷⁶. פרש אחד מהם לחצר אחרת, ונפלה 47 עליו⁷⁷ אותה חצר - מפקחים עליו⁷⁸; שמה זה 48 שפרש היה ישראל, והנשארים עובדי פוכבים 49 ומזלות.
- 76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות ה"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח מעשה רוקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.
- 50 כא. נעקרו פלן מחצר זו לילך לחצר אחרת, ובעת 51 עקירתם פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה 52 עליו מפלת, ואין ידוע מי הוא - אין מפקחין עליו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זיין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודחיו בדבר של מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלוך. (87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. (88) שמא יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זיין למלחמה נגד האויב, ועוד שמא יתגבר האויב וישוב ויתגרה.

31 כד. וכן ספינה המטופלת⁸⁹ בים, או עיר שהקיפה
32 פרקום⁹⁰ או נהר⁹¹ - מצוה לצאת בשבת להצילן בכל
33 דבר שיוכל להצילן. ואפילו יחיד הנרדף מפני
34 העובדי כוכבים ומזלות, או מפני נחש או דב שהוא
35 רודף אחריו להרגו - מצוה להצילו. ואפילו בעשית
36 כמה מלאכות בשבת, ואפילו לתקן כלי זין להצילו⁹²
37 - מתוך. וזועקים עליהן ומתחננים בשבת,
38 ומתריעין⁹³ עליהן לעזר אותם. ואין מתחננים ולא
39 זועקין על הדבר בשבת⁹⁴.

(89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה.
(90) מצור מסביב לעיר. (91) העולה על גדותיו.
(92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך
עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב.).
(93) בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה].
(94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרבה הדבר
(תפארת ישראל' תענית פרק ג).

40 כה. צרין על עירות העובדי כוכבים ומזלות שלשה
41 גמים קדם לשבת. ועושין עמהן מלחמה בכל יום
42 ויום ואפילו בשבת, עד שפוכשין אותה. ואף-על-פי
43 שהיא מלחמת הרשות⁹⁵. מפני השמועה למדו⁹⁶: עד
44 רדתה - ואפילו בשבת⁹⁷. ואין צריך לומר במלחמת
45 מצוה⁹⁸. ולא כבש יהושע יריחו אלא בשבת⁹⁹.

(95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח
ה"א). (96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו
להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי
שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר
אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-
לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. (97) שבת יט.
(98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם
מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח
אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ
אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (ש"ע או"ח
סי' שז). (99) 'ירושלמי' שבת פ"א ה"ח.

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה
נגמרת בשבת.

46 א. מתוך להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי
47 שהיא נגמרת מאליה בשבת. שלא נאסר עלינו
48 לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום, אבל

1 שפיון שנעקרו פלם, אין פאן ישראל; וכל הפורש
2 מהן פשהו מהלכין - הרי הוא בחזקת שפרש מן
3 הרב. לפיכך, אם היה הרב ישראל, אף-על-פי
4 שנעקרו פלם ופרש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה
5 עליו מפלת - מפקחין.

6 כב. המהלך במדבר⁷⁹ ולא ידע מתי הוא יום שבת
7 - מונה מיום שטעה ששה, ומקדש שביעי⁸⁰. ומברך
8 בו ברכות היום⁸¹, ומבדיל במוצאי שבת⁸². ובכל יום
9 ויום, ואפילו ביום זה שהוא מקדש ומבדיל בו, מתר
10 לו לעשות פדי פרנסתו בלבד, פדי שלא ימות⁸³.
11 ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שכל יום ויום
12 ספק שבת הוא. ואם ידע שהוא שמני ליציאתו או
13 חמשה עשר ליציאתו וכיוצא בזה המנין - הרי זה
14 מתר לעשות מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי
15 שלא יצא בשירא בשבת; ושאר הימים חוץ מיום
16 זה, עושה פדי פרנסה בלבד.

(79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת
ממנו (ירושלמי). (80) כבריאתו של עולם: ימי חול
תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת ט.ו.). (81) =קידוש.
(82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך
ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא
ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים.
(83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף
עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר (בגדי ישע' או"ח
סי' שמד).

17 כג. עובדי כוכבים ומזלות שצרו על עירות ישראל,
18 אם פאו על עסקי מומן - אין מחללין עליהן את
19 השבת, ואין עושין עמהן מלחמה⁸⁴. ובעיר הסמוכה
20 לספרי⁸⁵ - אפילו לא פאו אלא על עסקי תבן וקש,
21 ויצאין עליהן בכלי זין⁸⁶, ומחללין עליהן את
22 השבת. ובכל מקום, אם פאו על עסקי נפשות או
23 שערכו מלחמה או שצרו סתם - ויצאין עליהן בכלי
24 זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל
25 ישראל שיכולין, לבוא ולצאת ולעזר לא אחיהם
26 שבמצור ולהצילם מיד העובדי כוכבים ומזלות
27 בשבת⁸⁷; ואסור להן להתמקמה למוצאי שבת.
28 ובשצילו את אחיהן, מתר להן לחזור בכלי זין
29 שלהן למקומם בשבת; פדי שלא⁸⁸ להכשילן לעתיד
30 לבוא.

(84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי מומן
מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של
אויבים סכנה היא, מתחילים במומן וגומרים בנפשות (פסקי
מהר"א סי' קנ). (85) עיר העומדת על הגבול, שאם
ילכדה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י).
(86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא (אור
זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הצבע. (11) מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים (רפוס ויניציאה). (14) בבית הברד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכשלו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבדו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצוה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מניחין קדרה על גפי האש, או פשר בתנור או על גפי גחלים, והן מתפשלים והולכין כל השבת; ואוכלין אותה בשבת. ויש פדבר זה דברים שהן אסורין¹⁸, גזרה שמא יתהה בגחלים¹⁹ בשבת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. כיצד? תבשיל שלא בשל כל צרכו²⁰ וחמין שלא הוחמו כל צרכן, או תבשיל שפשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק²¹ הוא יפה לו - אין משהין אותו על גפי האש בשבת, אף-על-פי שהנח מבעוד יום, גזרה שמא יתהה בגחלים כדי להשלים בשולו או כדי לצמקו. לפיכך, אם גרף האש²², או שפשה²³ אש הכירה באפר או בנערות פשתן הדקה²⁴; או שעממ²⁵ גחלים, שהרי הן כמקסות באפר; או שהסיקה בקש או בגבבא²⁶ או בגללי בהמה דקה, שהרי אין שם גחלים בנערות - הרי זה מתר לשחות עליה; שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, ואין גזרין שמא יתהה באש.

(20) מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויתהה בגחלים. וכן היא שיטת הר"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים-שוודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שלישי בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א). (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

1 פְּשֵׁתָעֵשָׂה הַמְּלֹאכָה מְעַצְמָה בְּשַׁבָּת - מִתֵּר לָנוּ
2 לְהֵנֹת בָּמָה שְׂנַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת מְאֹלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אע"פ שהיא נגמרת מאלה בשבת בו".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה. ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאלה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה על-ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוטו לאחד אחד בני ישראל".

(ענפי יין מלכות' ספר זמנים סימן ד)

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י'): "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאלה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצוה על שביתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצוה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

3 ב. כיצד? פותקין³ מים לגנה ערב שבת עם השקה⁴,
4 והיא מתמלאת והולכת כל היום בלוי. ומניחין
5 מגמר⁵ תחת הפלים, והן מתגמרין והולכין כל
6 השבת בלה. ומניחים קילור⁶ על גב העין
7 ואספגנית⁷ על גפי המפה, ומתרפאין והולכין כל
8 השבת בלה. ושורין דיו וסמנין⁸ עם השקה⁹, והן
9 שורין והולכין כל השבת בלה. ונותנין צמר¹⁰
10 לזורה¹¹ ואונין¹² של פשתן לתנור, והם משתנין¹³
11 והולכין כל השבת בלה. ופורשים מצודות לחיה
12 ולעופות ולרגים עם השקה, והן נצודין והולכין כל
13 השבת בלה. וטוענין בקורות בית הברד¹⁴ ובצעגולי
14 הגת¹⁵ עם השקה, והמשקין זבין והולכין כל השבת
15 בלה. ומדליקין את הנר או את המדורה מבערב¹⁶,
16 והיא דולקת והולכת כל השבת בלה¹⁷.

(3) מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את

שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיה דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. פל תבשיל שאסור לשהותו³⁶, אם עבר ושהה 33 אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת³⁷, וימתין בכדי 34 שיעשו³⁸. ואם שכחו: אם תבשיל שלא בשל פל 35 צרפו הוא - אסור עד מוצאי שבת, ואם תבשיל 36 שבשל פל צרפו הוא ומצטמק ויפה לו - מתר 37 לאכלו מיד בשבת³⁹. 38

36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכת קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכתים אנו - חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. פל שמתר לשהותו על גבי האש⁴⁰, פשוטלים 39 אותו בשבת - אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין 40 לעולם אלא על גבי⁴¹ פירה גרופה או מקסה, או 41 בכירה וכפח שהסקו בקש וגבבא⁴². והוא, שלא 42 הניח הקדרה על גבי הקרקע⁴³; אבל משהניחה על 43 גבי קרקע - אין מחזירין אותה⁴⁴, ואפלו על גבי 44 פירה גרופה או מקסה. ואין מחזירין לתנור ולא 45 לכפח שהסקו בגפת או בעצים, אף-על-פי שגרף או 46 קסה; מפני שהבלין חם ביותר. וכל שאין מחזירין 47 עליו, אין סומכין לו בשבת⁴⁵. 48

40) כמבואר בהלכה ת. (41) אבל לתוכה בכל עניין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אביי: "לא אמרו שמתר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עוֹדֵן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת

ה. במה דברים אמורים²⁷? בכירה²⁸, שהבילה 1 מועט; אבל התנור²⁹, אף-על-פי שגרף האש או 2 פסה³⁰ באפר, או שהסיקוהו בקש או בגבבא - אין 3 משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל 4 שלא בשל פל צרפו או שבשל פל צרפו ומצטמק 5 ויפה לו; הואיל והבלו חם ביותר - אינו מסיח 6 דעתו, וחוששים שמא יתהה בזו האש המעוטה, 7 אף-על-פי שהוא אש קש וגבבא או מקסה. 8

27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב-יד התימנים).

ו. ולמה אסרו לשהות פתנור אף-על-פי שגרופה? 9 מפני שהגרופה אינו גורף אלא רב האש ועצמה, ואי 10 אפשר לגרף פל האש עד שלא תשאיר ניצוץ אחת; 11 מפני שהבלו חם, שמא יתהה פדי לבער הניצוצות 12 הנשארות פתנור. 13

ז. הכפח הבלו רב מהבל הכירה, ומעט מהבל 14 הפתנור. לפיכך, אם הסיקוהו בגפת³² או בעצים - 15 הרי הוא פתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו 16 ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל פל צרפו או 17 מצטמק ויפה לו, אף-על-פי שגרף או פסה באפר; 18 ואם הסיקוהו בקש או בגבבא - הרי הוא בכירה 19 שהסקה בקש וגבבא, ומשהין עליו. ומתר לסמוך³³ 20 לפירה מבערב ואף-על-פי שאינה גרופה וקטומה. 21 ואיזו היא פירה, ואי זו כפח? פירה - מקום שפיתת 22 שתי קדרות, כפח - מקום שפיתת קדרה אחת. 23

31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חומו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנסחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתחמם.

ח. תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשל פל צרפו 24 ומצטמק ורע לו - מתר לשהותו על גבי האש בין 25 בכירה וכפח בין פתנור. וכן פל תבשיל שבשל ולא 26 בשל פל צרפו, או בשל פל צרפו ומצטמק ויפה 27 לו³⁴, אם השליף לתוכו אבר חי סמוך לבין 28 השמשות - נעשה הפל כתבשיל חי, ומתר 29 לשהותו³⁵ על האש אף-על-פי שלא גרף ולא קסה; 30 מפני שפכר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות 31 בגחלים. 32

34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 20 שאסור. (45) אין משעינים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.
- 21 **יא. אָסוּר לְהַכְנִיֵס מִגְרֵפָה⁴⁶ לְקִדְרָה⁴⁷ בְּשֶׁבֶת וְהִיא**
- 22 **עַל הָאֵשׁ⁴⁸ לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת; מִפְּנֵי שְׂמֵגִיס⁴⁹**
- 23 **בָּהּ, וְזֶה מִצְרָכֵי הַבְּשׂוּל הוּא, וְנִמְצָא כַּמְבֻשָׁל בְּשֶׁבֶת.**
- 24 **וּמִתֵּר לְהַחֲזִיר מִפִּיֶּה לְכִיֶּרֶה⁵⁰, אֲפִלּוּ מִפִּיֶּה**
- 25 **שֶׁהִבְלָה מוּעָט לְכִיֶּרֶה שֶׁהִבְלָה מִרְבָּה; אֲבָל לֹא**
- 26 **מִפִּיֶּה לְטְמִינָה⁵¹, וְלֹא מִטְמִינָה לְכִיֶּרֶה.**
- (46) מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד (ב) כף ששואבים ומערבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירוה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייה הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדיוטית התחתונה לדיוטית העליונה, ומחזירם לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.
- 27 **יב. לֹא יִמְלֵא אֶדָם קִדְרָה עֲסִסוֹת⁵² וְתַרְמוּסִין⁵³, או**
- 28 **חֲבִית שֶׁל מַיִם, וְיִתֵּן לְתוֹךְ⁵⁴ הַתַּנּוּר עֶרֶב שֶׁבֶת עִם**
- 29 **חֲשֵׁכָה וְיִשְׁהָה אוֹתָן. שְׂאֵלוֹ וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן, אֶף-עַל-**
- 30 **פִּי שְׂלֵא בְּשֵׁלוֹ כָּל עֵקֶר, כַּתְּבֻשִׁיל שְׂלֵא בְּשֵׁל כָּל**
- 31 **צִרְפוֹ הֵן; מִפְּנֵי שְׂאֵינָן צְרִיכִים בְּשׂוּל הַרְבֵּה, וְדַעְתוֹ**
- 32 **עֲלֵיהֶן לְאַכְלָן לְאַלְתֵּרָה⁵⁵, וְלִפְיֶכָּה אָסוּר לְשִׁהוֹתָן**
- 33 **בְּתַנּוּר. וְאִם עֶבֶר וְשִׁהָה - אָסוּרִין עַד מוֹצְאֵי שֶׁבֶת,**
- 34 **וְנִמְתִּין בְּכַדֵּי שְׁוֹעֵשׂוֹ⁵⁶.**
- (52) מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". (54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופת. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכין בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.
- 35 **יג. תַּנּוּר שֶׁנִּתֵּן לְתוֹכוֹ בְּשׂוּר מִבְּעוֹד יוֹם וְשִׁהָה אוֹתוֹ**
- 36 **בְּשֶׁבֶת: אִם בְּשׂוּר גְּדִי⁵⁷ הוּא וְכִיּוּצָא בו - מִתֵּר; שְׂאֵם**
- 37 **יְחַתָּה בְּגַחְלִים - יְתַחַרְףּ הַבְּשָׂר, שְׂאֵינּוּ צְרִיךְ אֲלֵא**
- 38 **חֲמִימוֹת הָאֵשׁ בְּלִבְדוֹ⁵⁸. וְאִם בְּשׂוּר עֵז אוֹ בְּשׂוּר שׂוּר**
- 39 **הוּא⁵⁹ - אָסוּר; שְׂמָא יְחַתָּה בְּגַחְלִים לְבִשְׁלוֹ. וְאִם**
- (57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".
- 35 **יד. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהָרוּחַ מִפְּסָדָת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין**
- 36 **עָלָיו שְׂמָא יִגְלָהוּ וְיִחַתָּה. וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוֹנִיין⁶¹**
- 37 **שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, שְׂאֵם גְּלָהוּ -**
- 38 **יִפְסְדוּ.**
- (61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצוה על שבידת כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).
- 39 **טו. נִתֵּן גְּדִי שְׂלֵם לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הֲרִי הוּא כַּבְּשָׂר עֵז**
- 40 **אוֹ כַּבְּשָׂר שׂוּר, וְאָסוּר לְשִׁהוֹתוֹ, שְׂמָא יְחַתָּה**
- 41 **בְּגַחְלִים, אֲלֵא אִם-כֵּן טַח הַתַּנּוּר. וּמִתֵּר לְשִׁלְשָׁל⁶²**
- 42 **כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח לְתַנּוּר עִם חֲשֵׁכָה⁶³, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאֵינּוּ**
- 43 **טַח, מִפְּנֵי שְׂבִנֵי חֲבוּרָה⁶⁴ זְרִיזִים הֵן.**
- (62) מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפור לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבת קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים מלעשות איסור.
- 44 **טז. אֵין צוֹלִיין⁶⁵ בְּשָׂר⁶⁶ וּבְצֵל וּבִיּוֹצָה עַל גְּפֵי הָאֵשׁ,**
- 45 **אֲלֵא פְּדֵי שְׂיִצְלוֹ⁶⁷ מִבְּעוֹד יוֹם וְיִהְיוּ רְאוּיִין**
- 46 **לְאַכְלָה⁶⁸. וְאִם נִשְׂאָרוֹ אַחַר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת עַד**
- 47 **שְׂיִצְלוֹ הַרְבֵּה - מִתֵּר⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּמְצַטְמָק וְרַע לוֹ;**
- 48 **שְׂאֵם יְחַתָּה - יְחַרְףּ אוֹתָן, שְׂעַל גּוֹף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי**
- 49 **זֶה מְנִיחִין מְגֻמָּר תַּחַת הַפְּלִים עִם חֲשֵׁכָה⁷⁰; שְׂאֵם**
- 50 **יְחַתָּה בְּגַחְלִים - יִשְׂרָף הַמְּגֻמָּר וְיַעֲשֵׂן הַפְּלִים.**
- (65) מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נו עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). (68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישולו, ולדעת רש"י כשליש בישולו. (69) משנה במסכת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ד מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבת שם. 70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

1 יז. הָא לְמַדְתָּ, שְׁכַל דְּבַר שְׁאֲנֹו אוֹסְרִין בְּעֵנְיָן זֶה -
2 אֵינֹו אָסוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נֶעֱשֶׂה בְּשַׁבַּת⁷¹, אֲלֵא גִזְרָה
3 שְׁמָא יַחְתֶּה בְּגַחְלִים. לְפִיכֵךְ אֵין נוֹתֵינִן צְמַר
4 לְיוֹרְזָה⁷², אֲלֵא אִם-כֵּן הִיתָה עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שְׁמָא
5 יַחְתֶּה בְּגַחְלִים. וְהוּא, שְׁמִיָּהּ פִּיהָ טוֹחַ בְּטִיט; שְׁמָא
6 יָגִיס בֶּה מְשַׁחֲשֻׁכָּה⁷³.

17 יט. עוֹשֶׂה אָדָם מְדוּרָה⁸⁴ מְכַל דְּבַר שְׁיִרְצָה⁸⁵ - בֵּין
18 עַל גְּבִי קֶרְקַע בֵּין עַל גְּבִי מְנוּרָה⁸⁶ - וּמְדַלִּיקָהּ
19 מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה אוֹ מִתְחַמֵּם כְּגִזְרָה⁸⁷
20 בְּשַׁבַּת. וְצָרִיף שְׁיִדְלִיק רַב הַמְדוּרָה קִדְם חֲשֻׁכָה, עַד
21 שְׁתֵּהא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה קִדְם הַשַּׁבַּת. וְאִם לֹא
22 הִדְלִיק רַבָּה - אָסוּר לְהַנּוֹת בֶּה בְּשַׁבַּת; גִּזְרָה שְׁמָא
23 יַחְתֶּה בֶּה וְיִנְיֵד הַעֲצִים, כְּדִי שְׁתַּעֲלֶה הַשְּׁלֵהֶבֶת. וְאִם
24 הִדְלִיק עֵץ יַחֲיִיד - צָרִיף לְהִדְלִיק רַב עֲבִיו וְרַב הַקָּפוֹ
25 מִבְּעוֹד יוֹם.

71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצווה על שבייתת כליו בשבת. 72) ראה למעלה בהלכה ב. 73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישולו, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. 85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות זח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). 86) רה להלן פרק ה הלכה ז 87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

7 יח. אֵין נוֹתֵינִן אֶת הַפֶּת בְּתַנּוּר עִם חֲשֻׁכָה, וְלֹא
8 חֲרָרָה⁷⁴ עַל גְּבִי הַגַּחְלִים, אֲלֵא כְּדִי⁷⁵ שְׁיִקְרָמוּ⁷⁶ פְּנֵיהָ
9 שְׁהֵם⁷⁷ מְדַבְּקִים בְּתַנּוּר אוֹ בְּאֵשׁ⁷⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ
10 אַחֲרֵי-כֵן עַד שְׁיִגְמַר אֲפִיתָן - מִתֵּר; שְׁאִם יַחְתֶּה -
11 לְפִסִּיד אוֹתָן. וְאִם נָתַן סְמוּךְ לְחֲשֻׁכָה, וְחֲשֻׁכָה וְעֵדִין
12 לֹא קָרְמוּ פְּנֵיהָ: אִם בְּמִזִּיד - אָסוּר לְאָכַל מִהֵן עַד
13 מוֹצָאֵי שַׁבַּת, וְיִמְתִּין כְּדִי⁷⁹ שְׁיַעֲשׂוּ; וְאִם בְּשׁוּגָג -
14 מִתֵּר לוֹ לְרִדוֹת⁸⁰ מִמֶּנָּה מִזּוֹן שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת שֶׁל
15 שַׁבַּת⁸¹. וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יִרְדֶּה בְּמִרְדֶּה⁸² כְּדִרְךָ
16 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֻלָּה⁸³, אֲלֵא בְּסִכִּין וּבִיּוֹצָא בֶּה.

26 כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁸? בְּבִבּוּלִיּוֹן⁸⁹; אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ
27 - מֵאַחֲרֵיזֵין⁹⁰ אֶת הָאוּר בְּעֲצִים בְּמִדּוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד⁹¹
28 עִם חֲשֻׁכָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יַחְתֶּה בְּגַחְלִים;
29 שְׁהַפְּהֵינִם זְרִיזִין⁹² הֵן.

74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. 75) שיספיקו לקרום לפני השבת. 76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב לחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב).

88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. 89) כל המקומות חוץ למקדש. 90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). 91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. 92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

30 כא. הִיתָה מְדוּרָה שֶׁל קִנְיָם אוֹ שֶׁל גֵּרְעִינִין - אֵינֹו
31 צָרִיף לְהִדְלִיק הָרֹב; אֲלֵא בֵּין שֶׁהַתְּחִיל בְּהֵן הָאֵשׁ
32 קִדְם הַשַּׁבַּת, מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בֶּה; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ
33 נִתְּלִית בְּהֵן בְּמִרְדֶּה, וְאֵינֹו צָרִיף לְחַתוֹת. לְפִיכֵךְ, אִם
34 אָגַד הַקִּנְיָם אוֹ הַגֵּרְעִינִין בְּחוֹתְלוֹת⁹³ - הָרִי הֵן
35 בְּעֲצִים, וְצָרִיף שְׁתַּעֲלֶה בְּהֵן שְׁלֵהֶבֶת מֵאֲלִיָּה קִדְם
36 הַשַּׁבַּת⁹⁴.

77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור?" ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". 78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. 79) מבואר למעלה בהלכה ט. 80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. 81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. 82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. 83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר

93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי. 94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

37 כב. מְדוּרָה שֶׁל זֶפֶת⁹⁵ אוֹ שֶׁל גְּפְרִית⁹⁶, אוֹ שֶׁל רֶבֶב⁹⁷
38 אוֹ שֶׁל קִירָה⁹⁸, אוֹ שֶׁל קֶשֶׁת⁹⁹ אוֹ שֶׁל גְּבִבָּא¹⁰⁰ - אֵינֹו
39 צָרִיף לְהִדְלִיק רַבָּה¹⁰¹ קִדְם הַשַּׁבַּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ
40 מְדַלֶּקֶת אוֹתָם בְּמִרְדֶּה.

95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. 96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. 97) משקע שמנונית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. מן הדין הִיָּה, שְׁטוּמְנִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל
מִבְּעוֹד יוֹם וְיִשְׂאֵר הַתְּבַשִּׁיל טְמוֹן בְּשֶׁבֶת, שֶׁהָרִי
מְשִׁהִין עַל גְּבֵי הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים
לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא
תְּרַתִּיחַ הַקְּדֵרָה בְּשֶׁבֶת, וְיִצְטָרֵף לְגַלוֹתָן עַד שֶׁתְּנוּחַ
הֶרְתִּיחָה, וְיִחְזֹר וְיִכְסֶה בְּשֶׁבֶת, וְנִמְצָא טְמוֹן בְּדָבָר
הַמוֹסִיף הַכֵּל בְּשֶׁבֶת, שֶׁהוּא אֶסוּר¹⁵. לְפִיכָךְ מִתָּר
לְהִטְמִין בְּדָבָר הַמוֹסִיף הַכֵּל בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת¹⁶; שֶׁשֶּׁתָּם
קְדֵרוֹת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת כְּכָר רְתָחוּ וְנָחוּ מִבְּעוֹבְעוֹן,
וְכִינּוּן שֶׁנָּחוּ - שׁוֹב אֵינָן רוֹתְחִין¹⁷.

15) הלכה זו - האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף
הבל, ומתירה בבין השמשות - נובעת מנוסח הרמב"ם
בתלמוד (שבת לז): "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין
בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום? - גזירה שמא
ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד
יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרך לגלותה עד
שתנוח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה
חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין
השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין-
השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתיחים עוד)"
וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו
עליהם: תמה על עצמן, בערב שבת אסור ובין השמשות
מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין
טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל, משחשיכה (בשבת)? -
גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת
קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין
השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום
מטעם זה)? אמר לו: - סתם קדירות רותחות הן בין
השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי
שיטת ההלכה. 16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה,
הלכה ד. 17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב
שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה
אף בדיעבד ("או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח): מסופר:
"מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון
(צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי
לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת,
הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וְכֵן מִן הַדִּין הִיָּה לְטַמֵּן הַתְּבַשִּׁיל בְּדָבָר שֶׁאֵינּוּ
מוֹסִיף הַכֵּל בְּשֶׁבֶת עֲצֻמָּה; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים דָּבָר
זֶה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמִין בְּרַמְזִין¹⁸, וְיִהְיֶה בּוֹ נִיּוּצוֹת
שֶׁל אֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתָהּ בַּבְּתָלִים¹⁹. לְפִיכָךְ אֶסְרוּ
לְהִטְמִין דָּבָר חֵם בְּשֶׁבֶת וְאֶפְלוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינּוּ²⁰ מוֹסִיף
הַכֵּל.

18) אפר חס. 19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים
בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו,
באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף
הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר
המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" - גזירה שמא יטמין

98) שעווה. 99) גבעול השיכולת שממנו עושים תבן
(הנרוש לחתיכות דקות). 100) ענפים דקים יבשים.
101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד
מיני עצים הבווערים מייד כשנאחו בהם האור, ואין צריך
להדליק בהם רובם.

פָּרָק רְבִיעִי

1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר
להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה
לזה בשבת מבואר שם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים, שֶׁאֵם טְמוֹן בֵּהֶן הַתְּבַשִּׁיל² - הוּא
מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ גְּעִין הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגְּפֹת³
וְזָבֵל⁴ וְזָבֵל וְזָבֵל וְזָבֵל, אוּ זְגִין⁵ וּמוֹכִין⁶ וְעֵשְׂבִים -
בְּזִמְן שֶׁשְׁלִשְׁתָּן⁷ לַחִים, וְאֶפְלוּ⁸ מִתְחַמֵּת עֲצֻמָּן.
וְדְבָרִים אֲלוּ נִקְרְאוּ דְבַר הַמוֹסִיף הַכֵּל⁹. וְיֵשׁ דְּבָרִים,
שֶׁאֵם טְמוֹן בֵּהֶן הַתְּבַשִּׁיל - יִשְׂאֵר בְּחַמִּימוֹתוֹ בְּלִבָּד;
וְאֵינָן מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֲלָא מוֹנְעִין אוֹתוֹ
מִלְּהִצְטָטְטוֹ¹⁰. כְּגוֹן: זְגִין וּמוֹכִין וְעֵשְׂבִים וְיִבְשִׁין,
וְכִסּוֹת וּפְרוֹת וְכִנְפֵי יוֹנָה¹¹ וְנִעְרַת הַפְּשֶׁתָן¹² וְנִסְרַת
הַרְשִׁים¹³ וְשִׁלְחִין¹⁴ וְגַי צֶמֶר. וְדְבָרִים אֲלוּ נִקְרְאוּ
דְבַר שֶׁאֵינּוּ מוֹסִיף הַכֵּל.

2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור
חומו, מכסה את הקדירה כולה בדבר המתממה, וזה נקרא:
הטמנה (שבת מח.). 3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת
השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת
(מעשה רוקח). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין
רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמן, ורבינו סתם,
ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). 4) שמדשנים
בו את השדה להגדיל כחו. 5) קליפת הענבים. ובמשנה
(שבת מז:): תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא
בעשביין" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן
השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן
ששלתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו
היה כתוב גם "בתבן", ואעפ"כ כתב "ששלתם". וצריך
לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח').
6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. 7) זגין מוכין
ועשביין. וראה למעלה בדין תבן. 8) בתלמוד (שבת מט.)
מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב
הרי"ף שמשקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו
בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא
שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י
והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר
אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת
עצמם" (ב"י סי' רנז). 9) האד העולה מגוף חם. וכאן
מובנו: חום. 10) שבת מט. 11) והוא-הדין שאר נוצות,
אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים
(הרמ"א באו"ח סי' רנז). 12) הנושר מהפשתן כשחובטים
אותו. 13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת
הנסירה. 14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות
עליה.

20 בַּשֶּׁבֶת, שֶׁהָרִי מוֹלֵדוֹ בּוֹ חֹם בַּשֶּׁבֶת³¹. וְאִם הִנִּיחוּ
21 מְבַעֲרֵב - מִתָּר, וְאִינוּ כְּטוֹמֵן בְּדָבָר הַמוֹסִיף.

28 כלי נחשת לחמם בו מים. (29 של חרס. 30 שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י וב'מעשה רוקח' לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. 31 שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1 כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבארו דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטֵה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

22 א. הַדְּלָקָה² נֵר בַּשֶּׁבֶת אֵינָה רְשוּת - אִם רָצָה מְדַלֵּק
23 וְאִם רָצָה אֵינּוּ מְדַלֵּק; וְלֹא מִצְוָה שְׂאִינוּ חַיֵּב לְרַדְּף
24 אַחֲרֶיהָ עַד שִׁיעֲשֶׂנָּה, כְּגוֹן עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת³ או נְטִילַת
25 יָדַיִם לְאֲכִילָה⁴; אֶלָּא זֶה חוֹבָה⁵. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד
26 נָשִׁים חַיִּבִין לְהִיּוֹת⁶ בְּבִתְהֵן נֵר דְּלוּק⁷ בַּשֶּׁבֶת. אֶפְלוּ
27 אֵין לוֹ מַה יֵּאָכֵל - שׂוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים⁸, וְלוֹקֵחַ שְׂמֹן
28 וּמְדַלֵּק אֶת הַנֵּר; שְׂנָה כְּלָל עֲנָג שֶׁבֶת. וְחַיֵּב לְכַרְךָ⁹
29 קֶדֶם¹⁰ הַדְּלָקָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם
30 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ¹¹ לְהַדְּלִיק נֵר שֶׁל־שֶׁבֶת.
31 כְּדָרְךָ שְׂמֵכְרְךָ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהֶם
32 מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹².

2 שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז וזמורו בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). "ה'עניו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פי"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מאכן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנח משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שכנים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו

ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. 20 אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

1 ד. סֶפֶק חֲשֵׁכָה סֶפֶק אֵינָה חֲשֵׁכָה²¹ - מִתָּר לְטֹמֵן אֶת
2 דָּבָר חֹם. וּמִתָּר לְטֹמֵן אֶת דָּבָר הַצּוֹנֵן בַּשֶּׁבֶת בְּדָבָר
3 שְׂאִינוּ מוֹסִיף²², פְּדִי שְׂלֵא יִצְטַנֵּן בְּיוֹתֵר או פְּדִי
4 שְׁתַּפּוּג²³ צָנָתָן. חֲמִין שְׂטֻמָּנֵן מְעַרְבֵי שֶׁבֶת וְנִתְגַּלּוּ
5 בַּשֶּׁבֶת - מִתָּר לְכִסּוֹתָן, שֶׁהָרִי אֵינוּ מוֹסִיף. וּמִתָּר
6 לְהַחֲלִיף הַכִּסּוּי בַּשֶּׁבֶת²⁴. מִיֵּצֵד? נוֹטֵל כִּסּוֹת וּמְנִיחַ
7 כְּפָנָי יוֹנָה, או נוֹטֵל כְּפָנָי יוֹנָה וּמְנִיחַ הַכִּסּוֹת.

21 שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. 22 שבת נא, ע"א. 23 שתחלש. 24 שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיתור ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

8 ה. פְּנֵה הַתְּבַשִּׁיל או הַמִּים הַחֲמִין מְכַלִּי לְכָלִי אַחַר
9 - מִתָּר²⁵ לְהַטְמִין הַכָּלִי הָאֶחָד בַּשֶּׁבֶת בְּדָבָר שְׂאִינוּ
10 מוֹסִיף²⁶, כְּמוֹ הַדְּבָר הַצּוֹנֵן. שְׂלֵא אָסְרוּ לְהַטְמִין
11 בַּשֶּׁבֶת אֶלָּא דָּבָר חֹם שֶׁהוּא כְּלָלִי רֵאשׁוֹן²⁷ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל
12 בּוֹ, אֶבֶל אִם פְּנָהוּ - מִתָּר.

25 שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפיגהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". 26 אבל בדבר המוסיף הבל - אסור בכל ענין. 27 אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנו); ושיעור יד סולדת בו: שכריסו של התינוק נכוית בו ('או"ח' סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

13 ו. מְנִיחִין מַחֵם²⁸ עַל גְּבֵי מַחֵם בַּשֶּׁבֶת, וּקְדָרָה²⁹ עַל
14 גְּבֵי קְדָרָה, וּקְדָרָה עַל גְּבֵי מַחֵם, וּמַחֵם עַל גְּבֵי
15 קְדָרָה³⁰, וְטַח פִּיהֶם כְּבָצֵק; לֹא בְּשִׁבִיל שְׂוִיחָמוֹ,
16 אֶלָּא בְּשִׁבִיל שְׂעִמְדוֹ עַל חֲמֹם. שְׂלֵא אָסְרוּ אֶלָּא
17 לְהַטְמִין בַּשֶּׁבֶת, אֶבֶל לְהִנִּיחַ כְּלִי חֹם עַל גְּבֵי כְּלִי חֹם
18 פְּדִי שְׂוִיחֵי עוֹמְדִין בְּחַמְיָמוֹתָן - מִתָּר. אֶבֶל אֵין
19 מְנִיחִין כְּלִי שְׂוִישׁ בּוֹ דָּבָר צוֹנֵן עַל גְּבֵי כְּלִי חֹם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה למעלה פ"א ה"ג.

ב. מִתְּרֵיב לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שֶׁבֶת. וְהוּא, שְׁלֵא יְהֵא 1
הַדְּבָר צְרִיף עֵינֵי הַרְבֵּה; אֲבָל דְּבַר שְׁצָרִיף לְדִקְדֹק 2
בְּרֵאֵתוֹ - אֲסוּר לְהִבְחִינוּ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׁמָא 3
נִשְׂתָּה 14. 4

(13) מפני שנהר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנה שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטה". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

ג. הַמְדְּלִיק צְרִיף לְהַדְּלִיק מִמְּעוֹד יוֹם, קֹדֶם שְׁקִיעַת 5
הַחֶמֶה. וְנִשְׂמֵי מְצוּוֹת 15 עַל דְּבַר זֶה יוֹתֵר מִן 6
הָאֲנָשִׁים 16, לְפִי שֶׁהֵן מְצוּוֹת בְּבִתִּים, וְהֵן הַעֲסוּקוֹת 7
בְּמִלְאֲכַת הַבַּיִת 17. וְאִף-עַל-פִּי-כֵן צְרִיף הָאִישׁ 8
לְהַזְהִירָן 18, וְלִבְדֹק אוֹתָן עַל כָּף, וְלוֹמַר לְהֵן וְלֹאֲנִשֵּׁי 9
בֵּיתוֹ עֵרֵב שֶׁבֶת קֹדֶם שְׁתַּחֲשֵׁף: הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר. 10
סִפְק חֲשֵׁכָה וְנִכְנַס הַשֶּׁבֶת, סִפְק לֹא נִכְנַס - אִין 11
מְדְּלִיקִין. 12

(15) כן הוא במשנה (שבת לא): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זיהרות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש נחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלתות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפס"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת".]

ד. מְשַׁתְּשֶׁקֶע 19 הַחֶמֶה 20 עַד שְׁיֵרָאוּ שְׁלֶשָׁה 21 פּוֹכְבִים 13
בֵּינוֹנִים, הוּא הַזְּמַן הַנִּקְרָא "בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת" פְּכֹל 14
מְקוֹם. וְהוּא סִפְק מִן הַיּוֹם סִפְק מִן הַלַּיְלָה. וְדִנֵּין 15

צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביתת עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועינין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה הי"ב) כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנו חנוכה (שם הי"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי (או"ח ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא ינהג ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמתור הדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראייה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיה נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפני. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים) - ? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כן הוא: אשר קדשנו במצותיו, שציוה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א הי"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער".
 (29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה המלה "ומשי". (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסין". (32) חוטי הקרום הפנימי של עץ התמר. (33) בנ"א: הדקים ('מעשה רוקח'). (34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת (כו): תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן". ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן", אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו בזה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמא תכבה ויביא להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בבל אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

ו. הפורף דבר שמדליקין בו על גבי דבר שאין מדליקין בו: אם להעבות הפתילה, כדי להוסיף אורה - אסור³⁷; ואם להקשות הפתילה, כדי שתהא עומדת ולא תשתלשל³⁸ למטה - מתר³⁹.

(37) שבת כא, ע"א. אף שעלידי הכריכה, האור נאחו יפה בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמא ידליק בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין". ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו רק להעמיד הפתילה.

ז. נותנין גרגיר⁴⁰ של מלח⁴¹ וגריס⁴² של פול⁴³ על פי הגר בערב שבת, שיהיה דולק בליל שבת. וכל הפתילות⁴⁴ שאין מדליקין בהן בשבת - עושין מהן מדורה. בין להתחמם כנגדה, בין להשתמש לאורה, בין על גבי מנורה⁴⁵, בין על גבי קרקע⁴⁶. ולא אסור אלא לעשותן פתילה לגר בלבד.

(40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה. (41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה", ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:). (42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה. (43) שיהא הנר שווה ולא ידלק מאר. (44) שבת כא, ע"א. והובא למעלה פ"ג הי"ט. (45) בגמרא שם "על גבי כירה". וכנוסחת רבינו כן הוא ברי"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו שגם במנורה שהדרך להדליק בה בפתילות ושמינים, והיה מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא

בו להחמיר בכל מקום. ולפיכך אין²² מדליקין²³ בו. והעושה מלאכה בין השמשות בערב שבת ובמוצאי שבת בשוגג - חייב חטאת מכל מקום. וכוכבים אלו - לא גדולים הנראים ביום, ולא קטנים שאין נראין אלא בלילה, אלא בינונים. ומשיראו שלשה כוכבים אלו הבינונים - הרי זה לילה ודאי.

(19) שבת לד: (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמשתקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינורם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע 'או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב. (22) שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. (23) בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמא הוא כבר לילה.

ה. פתילה²⁴ שמדליקין בה לשבת²⁵, אין עושין אותה מדבר שהאור מסכסכת²⁶ בו, כגון²⁷ צמר ושער²⁸ ומשי²⁹ וצמר הארז³⁰ ופשתן שלא נפיץ³¹ וסיב³² של דקל ומיני העץ הרפים³³ וכיוצא בהן³⁴; אלא מדבר שהאור נתלית בו, כגון: פשתה נפוצה ובגדי שש וצמר גפן³⁵ וכיוצא בהן. והמדליק צריך שידליק ברוב³⁶ היוצא מן הפתילה.

(24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר. (25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד:): "כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמא יטה" כיון שהבערה מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שביתת יו"ט פ"א ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמא יטה השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה (שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 17 יא. מִתֵּר לְהַדְלִיק לְכַתְחֻלָּה בְּשֶׁאֵר שְׁמָנִים, כְּגוֹן: 17
18 שְׁמֵן צָנוֹן וְשְׁמֵן זַיִם וְלֶפֶת⁶⁶ וְכָל פְּיוֹצָא בְּהֵן. אֵין 18
19 אָסוּר אֶלָּא אֵלוֹ שְׁמָנוֹ חֲכָמִים⁶⁷ בְּלַבְד⁶⁸.

66 פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן. 67 שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר: מה יעשו אנשיי בכל שאין להם אלא שמן ושמשמן, ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט? - אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין". 68 בגמרא (שבת כג.) אמרו: "כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המוכרח". אבל יש מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת (הגהות מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה מריש, וצ"ע).

- 20 יב. לֹא⁶⁹ יִתֵּן אָדָם פְּלִי מְנָקֵב מֵלֹא שְׁמֵן עַל פִּי הַנֵּר, 20
21 בְּשֶׁבִיל שְׂפִיחָא מְנַטֵּף. וְלֹא יִמְלֹא קַעְרָה שְׁמֵן וְיִתְנֶנָּה 21
22 בְּצַד הַנֵּר, וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפִּתְיִלָּה לְתוֹכָהּ בְּשֶׁבִיל שְׂתֵּהָא 22
23 שׂוֹאֵבֶת. גְּזֵרָה שְׁמָא יִקַּח מִן הַשְּׁמֵן שְׁבִפְלִי⁷⁰, שְׁהָרִי 23
24 לֹא נִמְאָס בְּנֵר⁷¹, וְאָסוּר לְהַנּוֹת בְּשֶׁבֶת מִן הַשְּׁמֵן 24
25 שְׂהַדְלֵק בּוֹ, וְאִפְּלוּ כְּתֵּהָ הַנֵּר, וְאִפְּלוּ נֹטֶף מִן 25
26 הַנֵּר⁷²; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֵּה מִחֲמַת אָסוּר⁷³. וְאִם חִבֵּר 26
27 הַפְּלִי שְׂיֵשׁ בּוֹ הַשְּׁמֵן אֶל הַנֵּר בְּסִיד וּבְחֶרְסִית וְכִיּוֹצֵא 27
28 בְּהֵן - מִתֵּר⁷⁴.

69 שבת כט, ע"ב. 70 ויתחייב משום מכבה (להלן פי"ב ה"ב). 71 ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם כן אסור (גמרא שם). 72 שבת מד, ע"א. 73 מיוחד ומזומן לדבר אסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן שבנר ושבקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת אסור". 74 כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו ממנו - משום אסור שבת.

- 29 יג. אֵין⁷⁵ נֹתְנִין פְּלִי תַחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בּוֹ שְׁמֵן בְּשֶׁבֶת, 29
30 שְׁהָרִי מְבַטֵּל הַפְּלִי מִהֲכַנּוּ⁷⁶. וְאִם נִתְּנוּ מִבְּעוֹד יוֹם - 30
31 מִתֵּר. וְנֹתְנִין פְּלִי תַחַת הַנֵּר בְּשֶׁבֶת לְקַבֵּל בּוֹ 31
32 נִיּוֹצוֹת⁷⁷, מִפְּנֵי שְׁאֵין בְּהֵן מְשִׁשׁ⁷⁸, וְהָרִי לֹא בְּטָלוּ 32
33 מִלְּטָלְטָלוּ. וְאָסוּר לְתֵן לְתוֹכוֹ מִיָּם⁷⁹, וְאִפְּלוּ מִעֵרֵב 33
34 שֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַרֵּב כְּבוֹי הַנִּיּוֹצוֹת.

75 שבת מב, ע"ב. 76 מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסורו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום אסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. 77 שבת מז, ע"ב. 78 שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. 79 "אבל מותר לתת מים ערב שבת

חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46) כי במדורה מתוך שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).

- 1 ח. שְׁמֵן⁴⁷ שְׂמֵדְלִיקִין בּוֹ לְשֶׁבֶת, צָרִיף שְׂפִיחָא נְמִשָּׁף 1
2 אַחַר הַפִּתְיִלָּה. אֲבָל שְׁמָנִין שְׁאֵין נִמְשָׁכִין אַחַר 2
3 הַפִּתְיִלָּה, כְּגוֹן: זֶפֶת⁴⁸ וְשִׁעִי⁴⁹ וְשְׁמֵן קִיק⁵⁰ וְאֶלְיָה⁵¹ 3
4 וְחֶלְבִּי⁵² - אֵין מְדִלְיָקִין בְּהֵן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְדִלְיָקִין 4
5 בְּפִתְיִלוֹת שְׁאֵין הָאוּר נִתְּלִית בְּהֵן וְלֹא בְּשְׁמָנִים שְׁאֵין 5
6 נִמְשָׁכִים אַחַר הַפִּתְיִלָּה? גְּזֵרָה שְׁמָא יְהִיֵּה אוּר הַנֵּר 6
7 אֶפְּל, וְיִטָּה⁵³ אוֹתָהּ בְּשִׁעִי שְׂשִׁתְּמֵשׁ לְאוּרָה.

47 משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין. 48 שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים. 49 דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. 50 שמן עשוי מפרי עץ הקיקיון. 51 זנב כבשים שמנים. 52 חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים. 53 ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו (שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "יהיה אור הנר חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו: הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים' (שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

- 8 ט. חֶלְבִּי⁵⁴ שְׂהִתִּיכּוּ⁵⁵ וְקָרְבִי דְגִים שְׁנִמּוּחוּ - נוֹתֵן 8
9 לְתוֹכָן שְׁמֵן פֶּל שֶׁהוּ וּמְדִלְיָק⁵⁶. אֲבָל שְׁמָנִין שְׁאֵין 9
10 מְדִלְיָקִין בְּהֵן, אִפְּלוּ עֵרְבָן בְּשְׁמָנִים שְׂמֵדְלִיקִין בְּהֵן⁵⁷ 10
11 - לֹא יְדִלְיָק, מִפְּנֵי שְׁאֵין נִמְשָׁכִין⁵⁸.

54 שבת כא. 55 באור. 56 שלפי הדין, מדליקים באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה שמא ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימוחו, אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו. 57 למעלה בהלכה ח. 58 בגמרא שם (כ"י אוקספורד) בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינן נדלקין".

- 12 ל. אֵין⁵⁹ מְדִלְיָקִין בְּעֵטְרִין⁶⁰, מִפְּנֵי שְׂרִיחוֹ רַע⁶¹; שְׁמָא 12
13 נִיּוֹחָנוּ וְיִצֵּא, וְחוֹבָה עָלָיו לִישֵׁב לְאוּר הַנֵּר⁶². וְלֹא 13
14 בְּצָרִי⁶³, מִפְּנֵי שְׂרִיחוֹ טוֹב; שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן 14
15 הַנֵּר⁶⁴. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף⁶⁵. וְלֹא בְּנֶפֶט לְבָן, 15
16 וְאִפְּלוּ בְּחֹל; מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף, וְיָבֵא לְיָדֵי סַכְנָה.

59 שבת כד: 60 פסולת הזפת המשמשת למאור. 61 ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא מותר להדליק בהם (משנה ברורה' סי' רסד). 62 "שאלו את פי מהר"מ (מרטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני הזבובים, מותר לאכול בחצר" (הגהות מיימוניות). 63 שבת כה, ע"ב. שרף הנוסף מעצי הקטף. 64 "והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה", כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. 65 ו"נדבק בכתלי הבית ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו.) ועיין שם ב'תוספות'.

23 כְּדָרְפוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה⁹⁰; אֲלֵא יִזְהַר בְּשַׁעָה
24 שְׁפוּתָהּ וּבְשַׁעָה שְׁנוּעֵל. וְאֶסוּר לִפְתַּח אֶת הַדֶּלֶת
25 כְּנֶגֶד הַמְדוּרָה⁹¹ בְּשַׁבֵּת כְּדִי שֶׁתְּהֵא הַרוּחַ מִנְשַׁבֵּת
26 בָּהּ, וְאֶף-עַל- פִּי שְׂאִין שֵׁם אֲלֵא רוּחַ מְצוּיָה⁹².
27 וּמִגְּיָחִין⁹³ הַגֵּר שֶׁל שַׁבֵּת עַל גְּבִי אֵילָן הַמְּחַבֵּר
28 לְקַרְקַע, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁹⁴.

(89 שבת קכ: 90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו - ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזרו בזה שמא יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

29 יח. כָּל מְדִינֹת וְעִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹקְעִין בָּהֶן שֵׁשׁ
30 תְּקִיעוֹת⁹⁵ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבִמְקוֹם גְּבוּהָ הֵיוּ תּוֹקְעִין,
31 כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה וְכָל אֲנָשֵׁי הַמְּגָרָשׁ
32 שָׁלָה.

(95 שבת לה, ע"ב.

33 יט. תְּקִיעָה רְאוּשׁוֹנָה - נִמְנָעוּ הָעוֹמְדִים בְּשִׁדוֹת
34 מִלְּחַרֵּשׁ וּמִלְּעֹדֵר⁹⁶ וּמִלְּעֵשׂוֹת מְלֵאכָה שְׁבֻשְׁדָּה. וְאֵין
35 הַקְּרוֹבִין וְשְׂאִין לְכַנֵּס לְעִיר עַד שֶׁיִּכְבּוּאוּ רְחוּקִים
36 וְיִכְנָסוּ פִלְם⁹⁷ בְּבַת אַחַת. וְעֵדִין הַחֲנִיּוֹת פְּתוּחוֹת
37 וְהַתְּרִיסִין⁹⁸ מִנְּחִין. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ שְׁנֵיָה - גִּסְתַּלְקוּ
38 הַתְּרִיסִין וְנִנְעֵלוּ הַחֲנִיּוֹת. וְעֵדִין הַחֲמִיּוֹת⁹⁹ וְהַקְּדֵרוֹת¹⁰⁰
39 מִנְּחִין עַל גְּבִי פִירָה. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית
40 - סֵלַק הַמְּסַלֵּק¹⁰¹ וְהַטְּמִין הַמְּטַמֵּין¹⁰² וְהַדְּלִיקוּ אֶת
41 הַנְּרוֹת. וְשׁוֹהָה כְּדִי לְצִלוֹת דָּג קָטָן אוֹ כְּדִי לְהַדְּבִיק
42 פֶת פְּתַנּוֹר, וְתוֹקַע וּמְרִיעַ וְתוֹקַע, וְשׁוֹבֵת¹⁰³.

(96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, שמשתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. (99) מים חמים מוכנים לשבת. (100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. (101) את הקדירות. (102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. (103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

43 כ. תְּקִיעָה רְאוּשׁוֹנָה תּוֹקַע אוֹתָהּ בַּמְּנַחָה¹⁰⁴.
44 וְהַשְׁלִישִׁית - קְרוֹב לְשַׁקִּיעַת הַחֲמָה¹⁰⁵. וְכֵן תּוֹקְעִין
45 בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אַחַר צֵאת הַכּוֹכְבִים, לְהַתִּיר הָעַם
46 לְמַעֲשִׂיהֶן¹⁰⁶.

(104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע

בעשית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

1 יד. אֵין פּוֹלִיחִין⁸⁰ לְאוֹר הַגֵּר, וְלֹא קוֹרִיין⁸¹ לְאוֹר הַגֵּר, וְאֶפְלוּ גְבוּהָ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וְאֶפְלוּ עֲשָׂרָה בְּתִים זֶה עַל
2 גֵב זֶה וְהֵגֵר בְּעֵלְיוֹנָה - לֹא יִקְרָא וְלֹא יִפְלֶה לְאוֹרָה
3 בְּתַחְתּוֹנָה, שְׁמָא יִשְׁכַּח וְיִטָּה⁸². וְאִם הֵיוּ שְׁנַיִם קוֹרִין
4 בְּעֵנָן אֶחָד - מִתְּרִיין⁸³ לְקֵרוֹת לְפָנֵי הַגֵּר, שְׁכָל אֶחָד
5 מֵהֶן מְזַבֵּיר חֲבָרוֹ אִם שָׁכַח; אֲבָל לֹא בְּשֵׁנֵי עֲנַנִּים,
6 שְׁכָל אֶחָד מֵהֶן טְרוֹד בְּעֵנָנוֹ.
7

(80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. (81) דברים שצריכים עיון רב. (82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמא יטה (מסגרת השולחן). (83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חברו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית-הכנסת לביל יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

8 טו. הַתִּינּוּקוֹת⁸⁴ קוֹרִין לְפָנֵי רֵבֵן לְאוֹר הַגֵּר, מִפְּנֵי
9 שֶׁהֵרֵב מְשַׁמְרֵן⁸⁵; אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא, מִפְּנֵי שְׂאִין
10 אֵימָתָן עֲלָיו. וַיֵּשׁ לוֹ לְרֵאוֹת בְּסִפֵּר לְאוֹר הַגֵּר עַד
11 שִׁינְיָאָה רֵאשׁ הַפְּרָשָׁה שֶׁהוּא צָרִיף לְהַקְרוֹתָן, וְאַחַר
12 כִּף נוֹתֵן הַסִּפֵּר בִּידָן וְהֵם קוֹרְאִין לְפָנָיו.

(84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחזן רואה היכן התינוקות קורין". (85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

13 טז. כָּלִים⁸⁶ הַדּוֹמִים זֶה לְזֶה, וְאֵינָן נִקְרִין אֲלֵא בְּעֵינֵן
14 הַרְבֵּה - אֶסוּר לְהַקְרִיבֵן לְאוֹר הַגֵּר וּלְהַכְחִין בִּינְיָהוּן,
15 שְׁמָא יִשְׁכַּח וְיִטָּה. לְפִיכָף, שְׁמֵשׁ שְׂאִינוֹ קְבוּעַ, אֶסוּר
16 לוֹ לְבַדֵּק כּוֹסוֹת וְקַעְרוֹת לְאוֹר הַגֵּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ
17 מִפְּרִין - בֵּין בְּנֵר שֶׁל שְׁמֵן זֵית⁸⁷, בֵּין בְּנֵר שֶׁל גַּפְטִי
18 שְׂאוּרוֹ רַב. אֲבָל שְׁמֵשׁ קְבוּעַ, מִתֵּר לוֹ לְבַדֵּק לְאוֹר
19 הַגֵּר כּוֹסוֹת וְקַעְרוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ צָרִיף עֵינֵן הַרְבֵּה.
20 וְאִם הֵיָה גֵר שֶׁל שְׁמֵן זֵית - אֵין מוֹרִין לוֹ לְבַדֵּק
21 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר, גְּזֵרָה שְׁמָא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ⁸⁸.

(86) שבת יב, ע"א. (87) בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". (88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין ראב"ד.

22 יז. נִרְיֵן⁸⁹ שְׂאֲחוּרֵי הַדֶּלֶת - אֶסוּר לִפְתַּח הַדֶּלֶת וּלְנַעַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא ייעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא ייעשה בנפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפציו ונדבר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. (3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

- 12 ב. נְכַרִי שַׁעֲשֵׂה מְלֹאכָה מְעַצְמוּ בְשַׁבָּת: אִם בְּשִׁבְלִי
- 13 וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה אוֹתָהּ - אֲסוּר⁴ לְהִנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלֹאכָה
- 14 עַד מוֹצְאֵי שַׁבָּת, וְיִמְתִּין⁵ בְּכַדִּי שַׁתְעֲשֶׂה. וְהוּא,
- 15 שְׁלֹא⁶ יְהֵא הַדְּבָר בְּפִרְהוֹסָא, עַד שְׂיִדְעוּ בּוּ רַבִּים
- 16 שְׁדָבָר זֶה בְּשִׁבְלִי פְלוֹנִי הוּא נַעֲשֶׂה בְשַׁבָּת. וְאִם
- 17 בְּשִׁבְלִי עֲצָמוּ בְּלִבָּד עֹשֶׂה - מְתָר⁷ לְהִנּוֹת בָּהּ בְּשַׁבָּת.

(4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילו שלא יינהג ממלאכה בשבת. (5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישעה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). (6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. (7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

- 18 ג. פִּיצַד? נְכַרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר - מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרוֹ
- 19 וְיִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר⁸. עֹשֶׂה נְכַרִי
- 20 כְּבֶשׂ לִירֵד בּוּ מִן הַסְּפִינָה - יֵרֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם
- 21 בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל - אֲסוּר. מְלֹא מִים לְהִשְׁקוֹת בְּהִמְתּוֹ
- 22 - מִשְׁקָה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל -
- 23 אֲסוּר. לִקַּט עֲשָׂבִים לְהַאֲכִיל לְבַהֲמָתוֹ - מְנִיחַ יִשְׂרָאֵל
- 24 בְּהִמְתּוֹ⁹ לְאָכַל מֵהֶן. וְהוּא, שְׁלֹא יְהֵא אוֹתוֹ הַנְּכַרִי
- 25 מִפִּיר לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל; שְׂמָא יִרְבֵּה בְּמִלְאֲכָתוֹ בְּשִׁבְלִי, וְנִמְצָא
- 26 עוֹשֶׂה בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל דְּבָר שְׂאִפְשֹׁר
- 27 לְהִרְבוֹת בּוֹ, לֹא יִהְיֶה בּוֹ בְּשַׁבָּת אֶלָּא אִם-כֵּן אֵינוֹ
- 28 מִפִּירוֹ.

(8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. (9) בברייתא (שם) "נכרי שליטק עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה שמא יקח בידו ויאכילה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי

לעם לפרוש מן המלאכה. (105) ראה למעלה הלכה ד. (106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:) שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע - לולא היה בו איסור שבות - כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

- 1 כֹּא. יוֹם הַכְּפּוּרִים¹⁰⁷ שֶׁחָל לְהִיט בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת - לֹא
- 2 הָיוּ תוֹקְעִין¹⁰⁸; חָל לְהִיט בְּמוֹצְאֵי שַׁבָּת - לֹא
- 3 תוֹקְעִין¹⁰⁹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹⁰. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיט
- 4 בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת - תוֹקְעִין¹¹¹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹²; חָל לְהִיט
- 5 לְאַחַר הַשַּׁבָּת - מְבַדְּלִין¹¹³ וְלֹא תוֹקְעִין.

(107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י'). (108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: (109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיוצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

יום ש"ק ט"ו מרחשון ה'תשע"ח

פָּרָק שְׁשִׁי

(1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירתו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

- 6 א. אֲסוּר² לוֹמַר לְנְכַרִי לַעֲשׂוֹת לָנוּ מְלֹאכָה בְּשַׁבָּת,
- 7 אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מְצוּהָ עַל הַשַּׁבָּת. וְאֶף-עַל-פִּי
- 8 שְׂאִמְרָ לּוֹ מִקֹּדֶם³ הַשַּׁבָּת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ צְרִיךְ
- 9 לְאוֹתָהּ מְלֹאכָה אֶלָּא לְאַחַר הַשַּׁבָּת. וְדָבָר זֶה אֲסוּר
- 10 מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה שַׁבָּת קְלָה בְּעֵינֵיהֶן
- 11 וְיִבְאוּ לַעֲשׂוֹת פְּעֻמָּן.

(2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבריך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת

22 בְּלִילָהּ הֵבִיאוּם מִמְקוֹם אַחֵר עַד הַחֹמָה, וּבִבְקָר
23 נִכְנסוּ בֵּהֶן¹⁹. וְאִם יָדַע בּוֹדְאֵי שְׂמִמְקוֹם פְּלוּנֵי
24 הֵבִיאוּם בְּשַׁבָּת - יִמְתִּיץ בְּכַדֵּי שְׂיִבּוֹאוֹ מֵאוֹתוֹ מְקוֹם
25 אַחֵר הַשַּׁבָּת. וְהוּא, שְׁלֵא יִהְיֶה הַדְּבָר בְּסִרְטָא²⁰
26 גְדוּלָּה, כְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ.

18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א.) (19) ואף
ספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק
מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר
להמתין עד הערב ויהיו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס
בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה).
20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים).
נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששינונו (שם)
חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא
שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצינעא.

ז. עיר²¹ וְיִשְׂרָאֵל וְנִכְרִים דְּרִין בְּתוֹכָהּ, וְהִיתָה בָּהּ
27 מְרַחֵץ הַמְּרַחֲצֵת²² בְּשַׁבָּת: אִם רֹב²³ נִכְרִים - מִתָּר
28 לְרַחֵץ בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל -
29 יִמְתִּיץ בְּכַדֵּי שְׂיִחְמוֹ חֲמִין, שְׂבִשְׂבִיל הָרֹב הוֹחֲמוֹ;
30 מִחֲצָה לְמַחֲצָה²⁴ - יִמְתִּיץ בְּכַדֵּי שְׂיִחְמוֹ חֲמִין²⁵. וְכֵן
31 כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
32

21) מכשירין פרק ב משנה ה. (22) שרוחצים בה בשבת.
23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים
במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ.
24) בשביל שניהם נעשה. (25) מים לרחיצה.

ח. יִשְׂרָאֵל שְׂאֲמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה זו
33 בְּשַׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי שְׂעֵבֵר וּמִכִּין אוֹתוֹ מִפְּתַי מְרֻדוֹת²⁶
34 - מִתָּר לוֹ לְהַנּוֹת פְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לַעֲרֹב אַחֵר שְׂיִמְתִּיץ
35 בְּכַדֵּי שְׂתַעֲשֶׂה. וְלֹא אֶסְרוּ בְּכָל מְקוֹם שְׂיִמְתִּיץ בְּכַדֵּי
36 שְׂיַעֲשׂוּ אֶלָּא מִפְּנֵי²⁷ דְּבָר זֶה: שְׂאִם תֵּאמַר יִהְיֶה מִתָּר
37 מִיָּד, שְׂמָא יֵאמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ וּמִצָּא הַדְּבָר
38 מוּכָן מִיָּד. וְכִינֵן שְׂאֶסְרוּ עַד שְׂיִמְתִּיץ בְּכַדֵּי שְׂיַעֲשׂוּ,
39 לֹא יֵאמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹת לוֹ; שְׂהִרֵי אֵינּוּ מְשַׁתְּבֵּר
40 כְּלוּם, מִפְּנֵי שְׂהוּא מְתַעֲבֵב לַעֲרֹב בְּכַדֵּי שְׂיַעֲשֶׂה דְּבָר
41 זֶה שְׂנַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת.
42

26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. (27) לפי טעם זה לא
אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו
נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר
הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה
ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין
ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

ט. דְּבָר שְׂאֵינּוּ מְלָאכָה²⁸, וְאִין אֶסְרוּ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת
43 אֶלָּא מִשּׁוּם שְׂבוּת²⁹ - מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לומר לְנִכְרֵי
44 לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְהוּא, שְׂיִהְיֶה שֵׁם מִקְצָת³⁰ חֲלִי, או
45 יִהְיֶה צְרִיף לְדָבָר צְרִף הַרְבֵּה, או מִפְּנֵי מַצְוֵה³¹.
46

28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין

עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתוך שם שאינו
מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה
למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניו.
והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן
כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו
לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי
אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך ישראל - גם כן
אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח
חיים סימן שכה סעיף יג.

ד. אֶבֶל דְּבָר שְׂאֵין בוֹ לְהַרְבוֹת וּלְמַעַט, פְּגוּן נֶר¹⁰
1 וְכֹכֵשׁ - הוֹאִיל וְעֵשֶׂה בְּשִׁבְלֵי עֲצָמוֹ, נִהְיֶה אַחֲרָיו
2 יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבָּת וְאֶף-עַל-פִּי שְׂהוּא מְכִירוֹ. נֶר הַדְּלוּק
3 בְּמִסְבָּה בְּשַׁבָּת: אִם רֹב יִשְׂרָאֵל¹¹ - אֶסְרוּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
4 לְאוּרָה, שְׂהַמְדְּלִיק - עַל דַּעַת הָרֹב מְדְלִיק; וְאִם רֹב
5 נִכְרִים - מִתָּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה; מִחֲצָה לְמַחֲצָה -
6 אֶסְרוּ. נִפְלָה דְלָקָה בְּשַׁבָּת, וּבָא נִכְרֵי לְכַבוֹת - אֵין
7 אוֹמְרִין לוֹ 'פְּבַה' וְאֵל תְּכַבֶּה¹², מִפְּנֵי שְׂאֵין
8 שְׂבִיתתו¹³ עֲלֵינוּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
9

10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א).
וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". (11) שאיננו יודעים
אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל
שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף
ברוב ישראל (מגיר-משנה). (12) אין צריך למחות בידו.
13) שאין אנו מצווים שיסבות הנכרי בשבת (מסכת שבת
דף קכא עמוד א).

ה. מֵת¹⁴ שְׂעֵשׂוּ לוֹ נִכְרִים אֶרֶון וְחָפְרוּ לוֹ קֶבֶר
10 בְּשַׁבָּת, או הֵבִיאוּ לוֹ חֲלִילִין¹⁵ לְסֹפֵד בֵּהֶן: אִם
11 בְּצִנְעָה - יִמְתִּיץ בְּכַדֵּי שְׂיַעֲשׂוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיִקְבֵּר
12 בוֹ; וְאִם הִיָּה הַקֶּבֶר בְּסִרְטָא¹⁶ גְדוּלָּה וְהָאֶרֶון עַל
13 גִּבּוֹי, וְכָל הָעוֹבְרִין וְהַשְּׂבִין אוֹמְרִים שְׂזֵה שְׂהַנְּכָרִים
14 עוֹשִׂין עִכְשׂוּ בְּשַׁבָּת לְפְלוּנֵי הוּא - הָרִי זֶה לֹא יִקְבֵּר
15 בוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹלָמִית, מִפְּנֵי שְׂהוּא בְּפְרָהֲסִיא.
16 וּמִתָּר לְקַבֵּר בוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְהוּא, שְׂיִמְתִּיץ בְּכַדֵּי
17 שְׂיַעֲשֶׂה¹⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
18

14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא
לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו
(הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א).
15) כלי נגינה עשוי מקנה נבוב ונקבים בצידו, והיו מחללים
בו אחר מיטת המת לאכל ונהי. (16) רחוב, דרך הרבים.
17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את
הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמא יאמר לנכרי
לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון
שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין
לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

ו. נִכְרֵי¹⁸ שְׂהִבִּיא חֲלִילִין בְּשַׁבָּת לְמֵת, אֶף-עַל-פִּי
19 שְׂהִבִּיאָן מַצַּד הַחֹמָה - יִמְתִּיץ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּכַדֵּי
20 שְׂיִבּוֹא מִמְקוֹם קְרוֹב, וְאַחַר כֵּן יִסְפְּדוּ בֵּהֶן; שְׂמָא
21

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 עוֹשֶׂה בְּשֶׁבֶת⁴² - מִתְּרֵי⁴³. וְכֵן הַשׁוֹכֵר אֶת הַנֶּכְרִי
 14 לְיָמִים הַרְבֵּה⁴⁴ - מִתְּרֵי, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
 15 בְּשֶׁבֶת. פִּיזֵד? כִּגוֹן שֶׁשׁוֹכֵר הַנֶּכְרִי לְשָׁנָה אוֹ לְשָׁתַיִם
 16 שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ אוֹ שֶׁיֵּאָרֵג לוֹ - הֲרֵי זֶה פּוֹתֵב וְאוֹרֵג
 17 בְּשֶׁבֶת, וּמִתְּרֵי; פֶּאֱלוּ קָצִין עִמּוֹ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ סֵפֶר אוֹ
 18 שֶׁיֵּאָרֵג לוֹ בְּגֵד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּכָל עֵת שֶׁיֵּרְצֶה. וְהוּא,
 19 שְׁלֵא יִחְשֵׁב עִמּוֹ יוֹם יוֹם.

38) מִתְּנָה. (39) בַּמִּשְׁנָה (מִסַּכַּת שֶׁבֶת דָּף יז עֲמוּד ב): בֵּית
 הַלַּל מְתִירִים לְמִסּוֹר עוֹרוֹת לְעַבְדָם וְכֻלָּים לְכוּסֵּב נִכְרֵי עֶרֶב
 שֶׁבֶת קוֹדֵם חֲשִׁיכָה, אֶף שֶׁהִנְכִּיר עוֹשֶׂה מִלֵּאכְתוֹ שֶׁבֶת (רֵאָה
 לְמַעַל בַּפֶּרֶק ג' בַּהֲלָכוֹת שְׁבִיתָת כְּלִים). (40) וְקוֹצֵב.
 (41) הַנִּכְרֵי עוֹשֶׂה לְתוֹעֵלַת עִצְמוֹ, לְמַהֵר לְהַשְׁלִים מִלֵּאכְתוֹ,
 וְאִין הִיהוּדִי מְקַפֵּיד שִׁיעֲבֹד הַנִּכְרֵי בְּשֶׁבֶת. (42) בְּבִיתוֹ שֶׁל
 נִכְרֵי. יְרוּשְׁלַמִי (מִסַּכַּת שֶׁבֶת פֶּרֶק א' הֲלָכָה ח): "אוֹמְנִין
 עֲכוּ"ם שֶׁהִיוּ עוֹשִׂין עִם יִשְׂרָאֵל, בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל -
 אֲסוּר, - וּבְתוֹךְ בֵּיתֵיהֶן (שֶׁל נִכְרִים) מוֹתֵר". (43) כִּשְׁהוּגִי
 עוֹבֵד ב"קִבְלָנוֹת" - שֶׁמְקַבֵּל עֲלָיו לְגַמּוֹר אֶת הָעֲבוּדָה כּוֹלָה
 בְּמַחֲדֵר קְבוּעַ וְלֹא בְּשֶׁכֶר יוֹמִי (הִגְהוּת מִיִּמּוֹנוּת).
 (44) שֶׁאִין הִיהוּדִי אוֹמֵר לְנִכְרֵי לְעַבֹּד בְּשֶׁבֶת וְגַם אִינוֹ מְרוּוִיחַ
 מִעֲבוּדוֹתָיו בְּשֶׁבֶת, אֲבָל הֵרָאב"ד הִשִּׁיג, וְסוֹבֵר שֶׁהִיהוּדִי
 מְרוּוִיחַ בְּמִלְאכַת הַנִּכְרֵי בְּשֶׁבֶת, כִּי שִׁמְא יִצְטָרֵךְ לְמִלְאכְתוֹ
 גַּם אַחֲרֵי שֶׁבֶת וְלֹא יוֹכֵל לְעַשׂוֹת שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַד, אֲבָל אִם
 שָׁכְרוּ לְכַתּוּב לוֹ תְּמִיד בְּשַׁנָּה זוֹ, אוֹ לְאַרְוֵג לוֹ תְּמִיד, אוֹ אִם
 שָׁכְרוּ לְכָל הַמִּלְאכּוֹת שִׁיעֲטָרֵךְ לוֹ בְּמִשְׁךְ זִמְנֵי הַשְּׁכִירוֹת, גַּם
 לְדַעַת רַבֵּינוּ - אֲסוּר (מִגֵּן אֲבֵרָה סִימָן רַמְד).

יג. בְּמָה⁴⁵ דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁶? בְּצַנְעָה⁴⁷, שְׁאִין
 21 מְפִירִים הַכֹּל שֶׁזוֹ הַמְּלָאכָה הַנִּנְעָשִׂית בְּשֶׁבֶת שֶׁל
 22 יִשְׂרָאֵל הִיא; אֲבָל אִם הֵיְתָה יְדוּעָה וְגִלּוּיָהּ
 23 וּמְפָרְסָמָת - אֲסוּרָה. שֶׁהוּאָה אֶת הַנֶּכְרִי עוֹסֵק, אִינוֹ
 24 יוֹדֵעַ שֶׁקָּצִין, וְאוֹמֵר שֶׁפְּלוּנִי שָׁכֵר הַנֶּכְרִי לְעַשׂוֹת לוֹ
 25 מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת.

45) מִסַּכַּת מוֹעֵד קֵטֵן דָּף יב עֲמוּד א. (46) שְׁמוֹת לְצוּת
 לְנִכְרֵי לְעַשׂוֹת מִלְאכַת יִשְׂרָאֵל בְּקִבְלָנוֹת. (47) שֶׁאִין מְכִירִים
 שֶׁהַמִּלְאכָה הִיא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל אֶף אִם נַעֲשִׂית בַּפְּרָהֲסִיא
 (רַבֵּינוּ יְרוּחִים).

יד. לְפִיכָף⁴⁸, הַפּוֹסֵק עִם הַנֶּכְרִי לְבָנוֹת לוֹ חֲצָרוֹ אוֹ
 27 פְּתָלוֹ אוֹ לְקַצֵּר אֶת שְׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁשְׁכָרוֹ שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם
 28 לְבָנוֹת לוֹ חֲצָר אוֹ לְטַע לוֹ פְּרִים: אִם הֵיְתָה הַמְּלָאכָה
 29 בְּמִדְיָנָה אוֹ בְּתוֹף הַתְּחוּם - אֲסוּר לוֹ לְהַנְיִחַן לְעַשׂוֹת
 30 בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי הָרוּאִים⁴⁹ שֶׁאִינָם יוֹדְעִים שֶׁפּוֹסֵק⁵⁰; וְאִם
 31 הֵיְתָה הַמְּלָאכָה חוּץ לְתְּחוּם - מִתְּרֵי, שְׁאִין שָׁם יִשְׂרָאֵל
 32 שֶׁיֵּרְאֶה אֶת הַפּוֹעֵלִין פְּשֵׁהוּן עוֹשִׂין בְּשֶׁבֶת.

48) מִסַּכַּת מוֹעֵד קֵטֵן דָּף יב עֲמוּד א. (49) בַּמִּסַּכַּת רֵאָה
 הַשָּׁנָה דָּף כד עֲמוּד ב מְבוּאֵר שֶׁדָּבַר הָאֲסוּר מִשׁוּם חֲשַׁד
 מוֹתֵר בְּשֶׁל רַבִּים. "דְּבָרִים לִיכָא (אִין) חֲשַׁד" וּלְפִי זֶה הִיָּה
 מוֹתֵר לְהַעֲסִיק גוֹי בְּשֶׁבֶת לְטוֹבַת עֵינָיו צִיבוּרִי (מִגֵּן אֲבֵרָה
 סִימָן רַמְד) מְכָל מְקוֹם לֹא הִתִּירוּ לְבָנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשֶׁבֶת

בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר
 שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. (29) חומרא
 בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה.
 (30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו
 על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף
 על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר
 בענייני השבותים, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו
 חכמים" (מגיד משנה). (31) להביא מים חמים מחצר
 לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות
 מילה. ראה הלכה י.

1 י. פִּיזֵד? אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְנִכְרֵי בְּשֶׁבֶת לְעֵלוֹת בְּאִילָן
 2 אוֹ לְשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדִי לְהִבְיֵא לוֹ שׁוֹפֵר אוֹ
 3 סִפִּין לְמִילָה, אוֹ מְבִיא לוֹ מְחֻצֵר לְחֻצֵר שְׁאִין עָרוּב
 4 בִּינְיָהֶן מִזֵּם חֲמִין לְהַרְחִיץ בְּהֵם קֵטֵן וּמִצְטַעֵר³². וְכֵן
 5 כֹּל³³ פִּיזֵעָא בְּזָה.

(32) בְּנוֹסַחָה אַחֲרַת: "אוֹ מִצְטַעֵר" (כְּתַב יד הַתִּימְנִים).
 (33) דַּעַת הַתּוֹסֵפוֹת (מִסַּכַּת גִּיטִין דָּף ח עֲמוּד ב) שֶׁרַק בְּמִילָה
 הִתִּירוּ כִּיוּן שְׁמִילָה גוֹפֵה דוּחָה שֶׁבֶת.

יא. הַלּוֹקַח בֵּית³⁴ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל מִן הַנֶּכְרִי - מִתְּרֵי
 7 לוֹ לִזְמַר לְנִכְרֵי לְכַתֵּב לוֹ שֶׁטֶר בְּשֶׁבֶת; שְׁאֲמִירָה
 8 לְנִכְרֵי בְּשֶׁבֶת אֲסוּרָה מְדַבְּרֵיהֶם, וּמִשׁוּם יִשׁוּב אֶרֶץ
 9 יִשְׂרָאֵל לֹא גָזְרוּ בְּדָבָר זֶה³⁵. וְכֵן הַלּוֹקַח בֵּית מֵהֵם
 10 בְּסוּרְיָא³⁶, שְׁסוּרְיָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְדָבָר זֶה³⁷.

(34) מִסַּכַּת בְּבֵא קַמָּא דָּף פ עֲמוּד ב) "הַקּוֹנֵה בֵּית בְּאַרְץ
 יִשְׂרָאֵל כּוֹתֵבִין עֲלָיו אוֹנוֹ (שֶׁטֶר מְכִירָה) אֲפִילוֹ בְּשֶׁבֶת.
 בְּשֶׁבֶת סִלְקָא דַּעַת? (וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שְׁכוֹתֵבִין בְּשֶׁבֶת?)
 אֲלֹא אוֹמֵר לְנִכְרֵי וְעוֹשֶׂה (שֶׁמִּשׁוּם מְצוּוֹת יִשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 הִתִּירוּ שְׁבוֹת), וּבִירוּשְׁלַמִי (מִסַּכַּת מוֹעֵד קֵטֵן פֶּרֶק ב' הֲלָכָה
 ד): רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי שָׁאל לְרֵשֵׁב"ל מֵהוּ לִיקַח בְּתִים מִן
 הַנִּכְרִי? אָמַר לוֹ: אִימַת שָׁאל רַבִּי, בְּשֶׁבֶת (אִם מוֹתֵר לְקִנּוּת
 בְּשֶׁבֶת)? תֵּנָא: בְּשֶׁבֶת מוֹתֵר (לְקִנּוּת). כִּיֵּצֵד הוּא עוֹשֶׂה (כִּיוּן
 שֶׁאִין הִיהוּדִי מוֹסֵר לוֹ כֹּסֶף)? מִרְאָה לוֹ כִּיסִּין שֶׁל דִּינָרִין
 (כְּדִי שֶׁהִנְכִּיר יִקַּח לְעִצְמוֹ אֶת הַכֹּסֶף) וְהוּגִי חוֹתֵם וּמַעֲלָה
 לְאַרְכִּיִים (לְאַרְכִּיּוֹן, לְשִׁלְטוֹן), שְׁכָן מְצִינוֹ שֶׁלֹּא נִכְבְּשָׁה יִרְיָחוֹ
 אֲלֹא בְּשֶׁבֶת, וְכַתִּיב "עַד רִדְתָּה" - אֲפִילוֹ בְּשֶׁבֶת; רֵאָה
 לְמַעַל בְּסוּף פֶּרֶק ב. (35) וְאֶף כִּי מִשׁוּם מְצוּוֹה לֹא הִתִּירוּ
 לְזוֹמֵר לְנִכְרֵי אֲלֹא אִיסוּר שְׁבוֹת לְיִשְׂרָאֵל (לְמַעַל הֲלָכָה י'),
 אֲבָל מִשׁוּם מְצוּוֹת יִשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא גְדוּלָה מִשְׁאֵר
 מְצוּוֹת, עַד שֶׁאֲמָרוּ עֲלֶיהָ בְּסַפְרֵי (פִּרְשֵׁת רֵאָה פִּיסקָא פ') עַל
 הַמְּקָרָא "וִירִשְׁתָּ אוֹתָם וְיִשְׁבַת בְּאַרְצָם" וְסִמּוֹךְ לוֹ "שִׁמּוֹר
 וְשִׁמַּעַת אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצוּךְ" - "יִשְׁבִּית
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֵגֵד כָּל הַמְּצוּוֹת שְׁבוֹתוֹרָה" - הִתִּירוּ אֶף
 מִלֵּאכָה דְּאוּרִייתָא - כְּתִיבָה עַל יְדֵי נִכְרֵי. (36) הִיא
 מִהָאַרְצוֹת שֶׁכְּבַשׁ דוֹד, חוּץ לְאַרְץ כְּנַעַן, קוֹדֵם שֶׁכְּבַשׁ כָּל
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (הֲלָכוֹת תְּרוּמוֹת פֶּרֶק א' הֲלָכָה ג). (37) מִסַּכַּת
 גִּיטִין דָּף ח עֲמוּד ב).

יב. פּוֹסֵק³⁸ אָדָם עִם הַנֶּכְרִי עַל הַמְּלָאכָה³⁹ וְקוֹצֵץ⁴⁰
 12 דְּמַיִם, וְהַנֶּכְרִי עוֹשֶׂה לְעִצְמוֹ⁴¹. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט"ו מרחשון - ספר זמנים - הלכות שבת קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 כִּנְגַד יוֹם הַשַּׁבָּת לְיִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ - מִתֵּר. וְאִם לֹא
18 הִתְנוּ בְּתַחֲלָה - כְּשֵׁיבֹאוּ לְחֵלֶק, נוֹטֵל הַנֶּכְרִי שֶׁכֵּר
19 הַשַּׁבָּתוֹת בְּלֵן לְבַדּוֹ, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ
20 מוֹסִיפִי לוֹ פְּלוֹם⁶⁴ כִּנְגַד יוֹם הַשַּׁבָּת, אֲלֵא אִם-כֵּן
21 הִתְנוּ בְּתַחֲלָה. וְכֵן אִם קִבְּלוּ שָׂדֵה בְּשִׁתְּפוֹת - דִּין
22 אֶחָד הוּא.

61 (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). 62 אין הנכרי נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. 63 (ברייתא שם: "ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. 64) בגמרא נסתפקו: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

23 יח. וְאִם לֹא הִתְנוּ, וּבָאוּ לְחֵלֶק הַשֶּׁכֶר, וְלֹא הִזְיָה
24 שֶׁכֵּר שֶׁבֶת יְדוּעַ - יִרְאֶה לִי, שֶׁהַנֶּכְרִי נוֹטֵל לְבַדּוֹ
25 שְׂבִיעִית⁶⁵ הַשֶּׁכֶר, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מְעוֹת
26 לְנֶכְרִי לְהַתְעַסֵּק בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַנֶּכְרִי נוֹשֵׂא
27 וְנוֹתֵן בְּשַׁבָּת, חוֹלְקִים⁶⁶ עִמּוֹ בְּשֶׁכֶר בְּשָׂוֵה⁶⁷. וְכֵן הוֹדוּ
28 כָּל הַגְּאוּנִים.

65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את יום השבת כלל. 66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון (בית יוסף). 67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל, וגם אין ניכר של מי העסק.

29 יט. לֹא⁶⁸ יִתֵּן אָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת פְּלִים לְאִמֵּן נֶכְרִי
30 לַעֲשׂוֹתוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁפָּסַק⁶⁹ עִמּוֹ, אֲלֵא בְּכַדִּי שְׂנִיצָא
31 בְּהֵן מִבֵּיתוֹ קֵדָם שֶׁחֲשָׁקָה⁷⁰. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם
32 חֶפְצָיו לְנֶכְרִי, וְלֹא יִשְׂאִלְנוּ וְלֹא יִלְוִנוּ⁷¹ וְלֹא
33 יִמְשָׁקְנוּ, וְלֹא יִתֵּן לוֹ בְּמִתְנָה, אֲלֵא בְּכַדִּי שְׂנִיצָא
34 בְּאוֹתוֹ חֶפֶץ מִפְּתַח בֵּיתוֹ קֵדָם הַשַּׁבָּת. שֶׁכָּל זָמַן
35 שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אִימְתִי נִתֵּן לוֹ; וְכִשְׂנִיצָא
36 הַנֶּכְרִי מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת וְחֶפֶץ יִשְׂרָאֵל בִּידוֹ, יִרְאֶה כְּמִי
37 שֶׁהִלְוֵהוּ לְנֶכְרִי אוֹ מִשְׁכְּנוֹ אוֹ פָּסַק עִמּוֹ אוֹ מְכַר לוֹ
38 בְּשַׁבָּת.

68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). 69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. 70) מבעוד יום. 71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושאו לצורך עצמו (ס"מ"ג).

39 כ. הַנּוֹתֵן⁷² אֲגָרָת לְנֶכְרִי לְהוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֲרָת: אִם

על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). 50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

1 טו. וְכֵן⁵¹ מִתֵּר לְאָדָם לְהַשְׁכִּיר פְּרָמוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ
2 לְנֶכְרִי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא זוֹרְעֵן וְנוֹטֵעֵן בְּשַׁבָּת,
3 שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁשְׂכוּרָיו⁵² הֵן אוֹ בְּאַרְיִסוֹת⁵³ נִתֵּן
4 לָהֶן⁵⁴. וְדָבָר שֶׁשֵּׁם יִשְׂרָאֵל בְּעֵלְיוֹ קָרוֹי עֲלָיו, וְאֵין
5 דָּרָךְ רַב אֲנָשִׁי אוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְהַשְׁכִּירוֹ אוֹ לְתַנּוֹ
6 בְּאַרְיִסוֹת⁵⁵ - אֲסוּר לְהַשְׁכִּירוֹ לְנֶכְרִי⁵⁶; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּכְרִי
7 עוֹשֶׂה בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם מְלֹאכָה בְּשַׁבָּת, וְהוּא נִקְרָא עַל
8 שֵׁם הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵלְיוֹ⁵⁷.

51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). 52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. 53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת "אדעתא דנפשיה קעביד" - עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. 54) כי שדה וזכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. 55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. 56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. 57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

9 טז. מִתֵּר⁵⁸ לְהַשְׂאִיל פְּלִים וְלְהַשְׁפִּירָן לְנֶכְרִי וְאֶף-
10 עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּהֵן מְלֹאכָה בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שְׂאִין
11 אָנוּ מְצִוִּים עַל שְׂבִיתַת הַפְּלִים⁵⁹. אֲבָל בְּהֵמָתוֹ וְעַבְדּוֹ
12 - אֲסוּר, מִפְּנֵי⁶⁰ שְׂאִינוֹ מְצִוִּין עַל שְׂבִיתַת בְּהֵמָה
13 וְעַבְדּוֹ.

58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שבריייתא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מצווה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית-הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמו).

60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, ויניפש בן אמתך והגר" מכאן ש"מצווה אדם על שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיהא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

14 יז. הַמְּשַׁתֵּף⁶¹ עִם הַנֶּכְרִי בְּמְלֹאכָה אוֹ בְּסוּחָרָה אוֹ
15 בְּחִנּוּת: אִם הִתְנוּ בְּתַחֲלָה⁶² שְׂבִיחָה שֶׁכֵּר הַשַּׁבָּת
16 לְנֶכְרִי לְבַדּוֹ, אִם מְעַט אִם הֶרְבֵּה⁶³, וְשֶׁכֵּר יוֹם אַחֲרַ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן, ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קנג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הוינין בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כסיי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות.

28 כג. ישׂראל⁹⁰ שעשה מלאכה בשבת: אם עבר ועשה
29 בזדון - אסור לו להנות באותה מלאכה לעולם⁹¹,
30 וישׂאר ישׂראל מתר להם להנות בה למוצאי שבת
31 מיד⁹². שגאמר: ושמתם את השבת פי קדש היא -
32 היא⁹³ קדש ואין מעשיה קדש. ביצד? ישׂראל
33 שבשל בשבת במזיד - למוצאי שבת יאכל לאחרים,
34 אכל לו לא יאכל עולמית. ואם בשל בשגגה -
35 למוצאי שבת יאכל, בין הוא בין אחרים, מיד⁹⁴. וכן
36 כל פיוצא בזה.

(90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. (93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בכל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

37 כד. פרות⁹⁵ שפיצאו חוץ לתחום וחוץ: ⁹⁶ בשוגג -
38 יאכלו בשבת⁹⁷, שהרי לא נעשה בגופן מעשה ולא
39 נשתנו; במזיד - לא יאכלו עד מוצאי שבת.

(95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

40 כה. השוכר⁹⁸ את הפועל לשמור⁹⁹ לו את הפרה ואת

1 קצץ⁷³ עמו שכר הולכה - מתר, ואפלו נתנה לו ערב
2 שבת עם השכה⁷⁴. והוא, שיצא בה מפתח ביתו קדם
3 השבת. ואם לא קצץ: אם יש במדינה⁷⁵ אדם קבוע⁷⁶
4 שהוא מקבץ האגרות ושלח אותם לכל מדינה
5 ומדינה עם שלוחיו - מתר לתן לנכרי האגרת.
6 והוא, שיהיה שהות ביום פדי שיעיע לפית הסמוך
7 לחומה⁷⁷ קדם השבת; שמא זה שמקבל האגרות
8 ושלחן, ביתו סמוך לחומה הוא. ואם אין שם אדם
9 קבוע לכך, אלא הנכרי שנותנין לו האגרת הוא
10 שמוליכה לעיר אחרת - אסור⁷⁸ לשלח ביד נכרי
11 האגרת לעולם, אלא אם כן קצץ לו דמים.

(72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). (73) קצב, קבע שכרו.
(74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (75) בנוסחה אחרת:
"עימו במדינה" (מער"ק). (76) "דקביע בי דואר במתא"
(קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם
למטרם. (77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב.
(78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד
נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א).

12 כא. נכרי⁷⁹ שהביא חפציו בשבת והכניסן לבית
13 ישׂראל⁸⁰ - מתר. ואפלו אמר לו: הניחן בזוית זו -
14 הרי זה מתר. ומזמנין⁸¹ את הנכרי בשבת ונותנין
15 לפניו מזונות לאכלן; ואם נטלן⁸² ויצא - אין נזקקין
16 לו, מפני שאין שביחתו עלינו. וכן נותנין⁸³ מזונות
17 לפני הפלג בחצר; ואם נטלן ויצא - אין נזקקין לו.

(79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חברך אבל יעשה נכרי מלאכתו".
(80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. (81) (מסכת ביצה דף כא עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו, ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל (הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). (82) אבל לתת ידו שיוציא - אסור (ירושלמי). (83) (מסכת שבת דף יט עמוד א).

18 כב. מי⁸⁴ שהיה פא בדרף וקדש עליו היום, והיו
19 עמו מעות - נותן כיסו לנכרי להוליכו לו, ולמוצאי
20 שבת לוקחו ממנו. ואף-על-פי שלא נתן לו שכר על
21 זה, ואף-על-פי שנתנו לו משחשכה⁸⁵ - מתר. מפני
22 שאדם פהול על ממונו, ואי אפשר שישליכנו; ואם
23 לא תתיר לו דבר זה, שאין אסורו אלא מדברי
24 סופרים⁸⁶ - יבוא⁸⁷ להביאו בידו, ועובר על מלאכה
25 של תורה. במה דברים אמורים? בכיסו; אכל
26 מצריאה⁸⁸ - לא יתן לנכרי, אלא מוליכה בפחות
27 פחות⁸⁹ מארבע אמות.

(84) (מסכת שבת דף קנג עמוד א). (85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעוד יום. (86) ראה פרק א הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 - נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן - נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" - הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה ז. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בתרא קכג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים). (9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיתו. תולדתו: תולש ממחומר - ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרום בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדרש באויר, כדי שישא הרוח את המוץ וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחנת ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. (17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. (18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתוך את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הלכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר. (24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושזירה. (25) מתחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. (26) הרמת המסכת בארג (מסכת - מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. (27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. (28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה רוקח').

1 התינוק - לא יתן לו שְׁכָרוּ¹⁰⁰ שֶׁל שַׁבָּת. לְפִיכָף אֵין
2 אַחֲרֵיּוֹת שַׁבַּת עָלָיו. וְאִם הָיָה הַשְּׂכִיר שְׂכִיר שַׁבָּת¹⁰¹
3 או שְׂכִיר שָׁנָה - נֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשָּׁלֶם. לְפִיכָף
4 אַחֲרֵיּוֹת שַׁבַּת עָלָיו. וְלֹא יֹאמְרוּ לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל
5 שַׁבָּת; אֶלֶּא אֹמְרוּ לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שָׁנָה או שֶׁל
6 עֶשְׂרֵה יָמִים.

(98) (מסכת בבא מציעא דף נח). אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבארו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

7 א. מְלֹאכֹת³ שֶׁחֲבִיבִין עֲלֵיהֶן סְקִילָה⁴ וְכֶרֶת⁴ בְּמִזִּיד,
8 או קָרְבָּן⁴ חֲטָאת בְּשָׁגָה - מֵהֵן אָבוֹת⁵ וּמֵהֵן⁶
9 תוֹלְדוֹת. וּמִנֵּין פֶּלֶאָבוֹת⁷ מְלֹאכֹת - אַרְבָּעִים חֲסֵר
10 אַחַת⁸. וְאֵלוֹ הֵן: הַתְּרִישָׁה⁹. וְהַזְּרִיעָה¹⁰. וְהַקְּצִירָה¹¹.
11 וְהַעֲמוּרָה¹². וְהַדִּישָׁה¹³. וְהַזְּרִיעָה¹⁴. וְהַבְּרִירָה¹⁵.
12 וְהַשְּׁחִינָה¹⁶. וְהַהֲקָקָה¹⁷. וְהַלִּישָׁה¹⁸. וְהָאֶפְיָה¹⁹.
13 וְהַגְּזִיזָה²⁰. וְהַלְבוּן²¹. וְהַנְּפוּץ²². וְהַצְּבִיעָה²³.
14 וְהַטְּוִיָה²⁴. וְעֵשִׂית הַנִּירִין²⁵. וְהַנְּסַכַּת הַמְּסַכָּה²⁶.
15 וְהָאֵרִיגָה²⁷. וְהַבְּצִיעָה²⁸. וְהַקְּשִׁירָה²⁹. וְהַהַתְּרָה³⁰.
16 וְהַתְּפִירָה³¹. וְהַקְּרִיעָה³². וְהַבְּנִין³³. וְהַסְּתִירָה³⁴.
17 וְהַכָּאָה בַּפְּטִישׁ³⁵. וְהַצִּירָה³⁶. וְהַשְּׁחִיטָה³⁷.
18 וְהַהַפְּשָׁטָה³⁸. וְהַהַעֲבָדָה³⁹. וּמְחִיקַת הָעוּר⁴⁰.
19 וְהַתּוֹכּוּ⁴¹. וְהַתְּיַבֵּרָה⁴². וְהַמְּחִיקָה⁴³. וְהַשְּׂרִטוּט⁴⁴.
20 וְהַבְּעֵרָה⁴⁵. וְהַכְּפוּיָה⁴⁶. וְהַהוּצָאָה⁴⁷ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת.

(2) שבת עג, א. (3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או המְשַׁנֵּה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו - עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרושה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "וּמְנַעְרֵי הַעֲמֻדָּתִי עַל הַשְּׁעָרִים, לֹא יָבֹאוּ מִשָּׂא בְיּוֹם הַשַּׁבָּת". (4) מבואר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה', כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:). מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חייב. (5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. (6) כורת ענפים ועשבים יבשים. (7) החותך ענפים רכים מהאילן. (8) ענפי עץ הגפן. (9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבחתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע לידי בישול) את הפרי חייב משום זורע" (ירושלמי' שם). (10) שבת עג, ב. (11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "יורקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג: ורדדו. (12) רוח צר בין הרים. (13) בשדה משום חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י הי"ב). (14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

24 ב. הזורע¹⁵ כל שהוא¹⁶ - חייב. הזומר¹⁷ את האילן
25 כדי שיצמח - הרי זה מעין זורע. אבל המשקה¹⁸
26 צמחין ואילנות בשבת - הרי זה תולדת זורע, וחייב
27 בכל שהוא. וכן השורה¹⁹ חטין ושעורין וכיצא בהן
28 במים - הרי זה תולדת זורע, וחייב בכל שהוא.

(15) שבת עג, א. (16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה ככל שהוא (מגיד-משנה). (17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). (18) מועד קטן ב, ב. (19) זבחים צד: זרע פשתן למים חייב - אי משום דמקדח (=מצמיח) אפילו חיטי ושיערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המערבי (סה"י לר"ר לוי' עמ' מא) וכה"ג בדור"ו). הרי ששורה חיטים ושעורים במים - חייב משום זורע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

29 ג. הקוצר²⁰ פגרוגרת²¹ - חייב²². ותולש²³ - תולדת
30 קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דבר מגדולו - חייב משום
31 קוצר. לפיכך, צרור שעלו בו עשבים, ויכשות²⁵
32 שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית,
33 התולש מהן - חייב, שזה הוא מקום גדולן. אבל
34 התולש מעציץ²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין
35 זה מקום גדולו. ועציץ נקוב בכדי שיש קטן - הרי
36 הוא פאריך, והתולש ממנו - חייב.

(20) שבת קג, א. (21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה ה' שהיא שליש ביצה. (22) "כל שאתה מבדילו מחיותו, יש בו משום קוצר" (ירושלמי' שם). (23) "קצירה - בכלי, תלישה - ביד" (לחם-משנה). (24) שבת קז, ב. (25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. (26) שבת קז, ב. בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה ורקח'). (27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

37 ד. כל זרע²⁸ שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, פגון
38 אספסתא²⁹ וסלקא³⁰, הקוצרו בשגגה - חייב שתי
39 חטאות: אחת - מפני שהוא קוצר, ואחת - מפני
40 שהוא נוטע. וכן הזומר והוא צריך לעצים - חייב
41 משום קוצר ומשום נוטע. גבשושית³¹ של עפר
42 שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה על

1 עשה אבות הרבה בהעלם אהד⁷² - חייב חטאת אחת
2 על כל אב ואב, ואם עשה אב ותולדותיו בהעלם
3 אהד - אינו חייב אלא חטאת אחת.

(69) בבא-קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חייב אלא אחת". (70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. (71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו - נסקל (כ"י אברבנאל). (72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

4 ח. פיצד? הרי⁷³ שחרש זורע וקצר בשבת בהעלם
5 אהד - חייב שלש חטאות. ואפלו עשה הארבעים
6 חסר אחת בשגגה, פגון ששכח שאלו המלאכות
7 אסורות לעשות בשבת - חייב על כל מלאכה
8 ומלאכה חטאת אחת. אבל אם טחן וחתך הירק
9 ושף לשון של מתכת בהעלם אהד - אינו חייב אלא
10 חטאת אחת; שהרי לא עשה אלא אב אהד
11 ותולדותיו. וכן כל פיוצא בזה.

(73) שבת עג, ב.

12 ט. העושה⁷⁴ מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת
13 בהעלם אהד - אינו חייב אלא חטאת אחת. פיצד?
14 הרי שזרע ונטע והבריה והרביב וזמר בהעלם אהד
15 - אינו חייב אלא חטאת אחת, שכלן אב אהד הן.
16 וכן כל פיוצא בזה.

(74) משנה, שבת סח, א.

פרק שמיני

(1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבאר בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

17 א. החורש² כל שהוא³ - חייב⁴. המנפש⁵ בעקרי
18 האילנות, והמקרסם⁶ עשבים, או המזרד⁷ את
19 השריגים⁸, כדי ליפות את הקרקע⁹ - הרי זה תולדת
20 חורש; ומשיעשה כל שהוא - חייב. וכן המשנה פני
21 השדה¹⁰, פגון שהשפיל התל ורדדו¹¹, או מלא
22 הגיאה¹² - חייב¹³ משום חורש, ושעורו כל שהוא. וכן
23 כל המשנה גמות¹⁴ - שעורו כל שהוא.

(2) משנה, שבת קג, א. (3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיבולת) של חיטה" (ירושלמי' פ"ז ה"ב). (4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 גְּבִי יְתָדוֹת - חֵיב מְשֹׁם תּוֹלֵשׁ. הֵיטָה עַל גְּבֵי יְתָדוֹת
2 וְהִנִּיחָה עַל הָאֶרֶץ - חֵיב מְשֹׁם זֹרַע. תְּאֲנִים
3 שְׂיִבְשׂוּ³² בְּאִיחָן, וְכֵן אֵילָן שְׂיִבְשׂוּ פְרוֹתָיו בּוֹ,
4 הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן בְּשֶׁבֶת - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן פְּעֻקּוֹרִין
5 לְעֵינֵן טְמֵאָה³³.

23 מְפָרֵק. וְהוּא, שְׂיִהֶיָה צְרִיף לְדָם שְׂיִצֵּא מִן הַחֲפוּרָה;
24 אֲבָל אִם נִתְפָּוֵן לְהִזְיֵק בְּלֶבֶד - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
25 מְקַלְקֵל. וְאִינוּ חֵיב עַד שְׂיִהֶיָה בְּדָם אוֹ בְּחֶלֶב
26 שְׂהוּצִיא⁵² בְּגִוּוֹרָתוֹ.
(46 שבת עה, א. 47) ראה למעלה ה"ה בשם הירושלמי.
(48 שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך
תרמילים יבשים. 49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י.
(50 בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע
(עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה).
(51 שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש
אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). 52) ממקום
גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים
(כסף-משנה ולהלן פ"ח).

27 ח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁵³? בְּחֹבֵל בְּבִהְמָה וְחִיָּה
28 וְעוֹף וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; אֲבָל הַחֹבֵל בְּחֶבְרוֹ, אֶף-עַל-פִּי
29 שְׁנִתְפָּוֵן לְהִזְיֵק - חֵיב⁵⁴, מִפְּנֵי נַחַת רוּחוֹ; שְׁהָרִי
30 נִתְקַרְרָה דַעְתּוֹ וְשָׁכַח חֲמָתוֹ, וְהָרִי הוּא כְּמִתְקֵן.
31 וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ צְרִיף לְדָם שְׂהוּצִיא מִמֶּנּוּ - חֵיב.

(53 שפטור אם נתכוון להזיק. 54) שבת קה, ב: "הקורע
בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא)
מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא
- שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא
מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו
בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד
עבודה זרה, שכן אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה
כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד
עבודה זרה והוא עובד? ותירצו: שהוא קורע רק כדי להטיל
אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו
ששיכון חמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון
שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל
את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק
להטיל אימה נקרא תיקון, ולא בחובל את חבריו.

32 ט. שְׂמִנְהָה⁵⁵ שְׂרָצִים הָאֲמֹרִים⁵⁶ בְּתוֹרָה, הֵן שְׂיִישׁ לָהֶן
33 עוֹרוֹת לְעֵינֵין שֶׁבֶת כְּמוֹ חִיָּה וּבִהְמָה וְעוֹף; אֲבָל שְׂאָר
34 שְׂרָצִים וּרְמָשִׁים, אֵינֵן לָהֶן עוֹר. לְפִיכֵךְ, הַחֹבֵל בָּהֶן
35 - פְּטוּר⁵⁷. וְאֶחָד הַחֹבֵל בְּבִהְמָה חִיָּה וְעוֹף אוֹ
36 בְּשִׂמְנָה שְׂרָצִים, וְעָשָׂה בָּהֶן חֲפוּרָה, וְיָצֵא מֵהֶם דָּם,
37 אוֹ שְׂנֹצֵרֵי הַדָּם אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא יָצֵא - חֵיב⁵⁸.

(55 משנה, שבת קז, א. 56) ויקרא יא, כט: החולד,
העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת.
(57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים
שעורן רך, הדם נצרך בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו.
(58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב
הפוסקים סוברים, שהחיוב משום נטילת נשמה של האבר
הנחבל.

38 י. הַסּוֹחֵט⁵⁹ אֶת הַפְּרוֹת לְהוּצִיא מִימֵיהֶן - חֵיב
39 מְשֹׁם מְפָרֵק⁶⁰. וְאִינוּ חֵיב עַד שְׂיִהֶיָה בְּמִשְׁקִין

(28 שבת עג, ב. 29) אספסת - חציר לבהמה. (30) סלק
- ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. (31) שם פא,
ב. תל עפר קטן. (32) חולין קכו, ב: "תאנים שצמקו
(שיבשו באילן - רש"י) באיביהן (כשהן מחוברות לקרקע),
מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת".
אבל ב'חוספות' (שבת קנ:): מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו
לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור
תלישה. (33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם
מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים
אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים
טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

6 ה. הַתּוֹלֵשׁ³⁴ עַל-שֵׁינֵין³⁵, הַמְזַרְד זְרָדִין³⁶: אִם לְאֲכִילָה
7 - שְׁעוּרוֹ בְּגִוּוֹרָתוֹ³⁷; וְאִם לְבִהְמָה - שְׁעוּרוֹ כְּמֵלֵא פִי
8 גְּדִי; וְאִם לְהִסְקָה - שְׁעוּרוֹ כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה³⁸.
9 הַמְעַמְרָה³⁹ אֲכִילִין: אִם לְאֲכִילָה - שְׁעוּרוֹ בְּגִוּוֹרָתוֹ;
10 וְאִם עֵמֶר לְבִהְמָה - שְׁעוּרוֹ כְּמֵלֵא פִי גְּדִי; וְאִם
11 לְהִסְקָה - שְׁעוּרוֹ כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה. וּבִיצָה⁴⁰ הָאֲמוּרָה
12 בְּכָל מְקוֹם, הִיא בִּיצָה בִּינּוּנִית שֶׁל תְּרַנְגוּלִין. וְכָל
13 מְקוֹם שְׂנֹאֵמֶר כְּדִי לְבִשָּׁל בִּיצָה, הוּא כְּדִי לְבִשָּׁל
14 בְּגִוּוֹרָתוֹ מִבִּיצָה. וּגְרוּגָתוֹ - אֶחָד מִשְׁלֵשָׁה בְּבִיצָה⁴¹.
15 וְאִין עֲמוּר אֱלָא בְּגִדוּלֵי קֶרֶקֶע⁴².

(34) שבת קג, א. 35) צמח שמשרשיו הקלויים באש
וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). 36) קיצוץ
ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. 37) מבואר למעלה
ה"ג. 38) בנוסף אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן
בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל.
39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). 40) שבת פ, ב.
41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. 42) שבת
עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו
לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא
(למעלה הלכה א - גמרא שם).

16 ו. הַמְקַבֵּץ דְּבִלָּה⁴³ וְעָשָׂה מִמֶּנָּה עֲגָלָה, אוֹ שְׂנֹקֵב
17 תְּאֲנִים וְהִכְנִיס הַחֶבֶל בָּהֶן עַד שְׁנִתְקַבְּצוּ גוּף אֶחָד -
18 הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת מְעַמֵּר, וְחֵיב⁴⁴. וְכֵן כֹּל⁴⁵ פִּיּוּצֵא בָּזָה.

(43) תאנים. 44) אבל פירות המפוזרים בחצר, מלקט אחד
אחד ואוכל (להלן פכ"א הי"א). 45) המקבץ מלח
ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

19 ז. הַדָּשׁ⁴⁶ בְּגִוּוֹרָתוֹ⁴⁷ - חֵיב. וְאִין דִּישָׁה אֱלָא בְּגִדוּלֵי
20 קֶרֶקֶע. וְהַמְפָּרֵק⁴⁸ - הָרִי הִיא תּוֹלֵדֵת הַדָּשׁ, וְחֵיב. וְכֵן
21 כֹּל פִּיּוּצֵא בָּזָה. הַחֹלֵב⁴⁹ אֶת הַבִּהְמָה⁵⁰ - חֵיב מְשֹׁם
22 מְפָרֵק. וְכֵן הַחֹבֵל בְּחֵי שְׂיִישׁ לוֹ עוֹר - חֵיב⁵¹ מְשֹׁם

הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, זהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. (77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר (מגיד-משנה).

19 יג. והבורר⁷⁸ פסלת מתוך האכל, ואפלו בידו אחת
20 - חיב. והבורר תרמוסין⁷⁹ מתוך פסלת שלהן - חיב;
21 מפני שהפסלת שלהן ממתקת אותן כשישלקו אותן
22 עמהם, ונמצא פבורר פסלת מתוך אכל, וחיב.
23 הבורר אכל מתוך פסלת בידו להניחו, אפלו לבו
24 ביום - נעשה פבורר לאוצר, וחיב. היו לפניו שני
25 מיני⁸⁰ אכלין מערבין - בורר אחד מאחר ומניח
26 לאכל מיד. ואם בורר והניח לאחר זמן, אפלו לבו
27 ביום, כגון שבורר בשחרית לאכל בין הערפים -
28 חיב.

(78) שבת עד, א. (79) צמח הגדל בתרמיל שגרעניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לבורר את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

29 יד. המשמר⁸¹ יין או שמן או מים וכן שאר המשקין
30 במשמרת⁸² שלהן - חיב. והוא, שישמר כגרוגרת.
31 אכל מסגנין יין שאין בו שמרים או מים צלולין
32 בסודרין ובכפיפה מצרית⁸³, כדי⁸⁴ שיהא צלול
33 ביותר. ונותנין מים על גבי שמרים⁸⁵ בשביל שיעלו.
34 ונותנין ביצה טרופה⁸⁶ למסננת של חרדל כדי
35 שיעלל. חרדל⁸⁷ שלשו מערב שבת - למחר ממחה⁸⁸
36 ושותה, בין ביד בין בכלי. וכן יין מגתו, כל זמן
37 שהוא תוסס - טורף חבית בשמריה ונותנין⁸⁹ לתוך
38 הסודרין; שעדין לא נפרשו השמרים מן היין יפה
39 יפה, וכל היין כגוף אחד הוא. וכן החרדל וכל
40 פיוצא בו.

(81) שבת קלט, ב. (82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. (83) סל עשוי מנצרי תמרים. (84) כיון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). (85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. (86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזכרו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). (87) שבת מ, א. צמח שגרעניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. (88) מערבו שיהיה כמשקה. (89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

41 טו. הטוחן⁹⁰ כגרוגרת - חיב. וכל השוחק תבלין⁹¹
42 וסמנין במכתשת - הרי זה טוחן, וחיב. המחתך ירק
43 תלוש⁹² - הרי זה תולדת טוחן⁹³. וכן הנוסר עצים

1 שפחט כגרוגרת. ואין חיבים מן התורה אלא על
2 דריכת זיתים וענבים בלבד⁶¹. ומתיר לסחוט אשכול
3 של ענבים לתוך האכל; שמשקה הבא לאכל - אכל
4 הוא, ונמצא כמפרק אכל מאכל⁶². אכל אם סחט
5 לכלי שאין בו אכל - הרי זה דורף, וחיב. והחולב⁶³
6 לתוך האכל, או היונק בפיו - פטור⁶⁴. ואינו חיב
7 עד שיחלב לתוך הכלי.

(59) שבת קמג, ב. (60) שמפרק את המשקה מהפרי. (61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל, כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם (להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחוט אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק. (63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה". והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה שאין כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל, שאין בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה, יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק ביום טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב הוא מן התורה (רשב"א שם). (64) כתובות ס, ב.

8 יא. הזורה⁶⁵ או הבורר⁶⁷ כגרוגרת - חיב.
9 והמחבין⁶⁸ - הרי הוא תולדת בורר. וכן הבורר⁶⁹
10 שמרים מתוך המשקין - הרי זה תולדת בורר או
11 תולדת מרקד, וחיב. שהזורה והבורר והמרקד⁷⁰,
12 דומין עניניהם זה לזה. ומפני מה מנו אותן
13 בשלושה? מפני שכל מלאכה⁷¹ שהיה במשפן מונין
14 אותה בפני עצמה.

(65) שבת צה, א. (66) מסיר המון מהגרעניים. (67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. (68) ראה פ"ז ה"ה. (69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים", שמסיר השמרים מתוך המשקין. (70) ראה פ"ז ה"א. (71) שבת עג, ב.

15 יב. הבורר⁷² אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני
16 מיני אכלין וברר מין ממין אחר: כנפה⁷³ ובכברה⁷⁴
17 - חיב; כקנון⁷⁵ או בתמחוי⁷⁶ - פטור; ואם בורר בידו
18 לאכל לאלתר⁷⁷ - מתיר.

(72) שבת עד, א. (73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ט' מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 לְהִנּוֹת בְּנִסְרֵת שְׁלֵהָן⁹⁴, או הִשָּׁף לְשׁוֹן שֶׁל מַתְּכַת -
2 חֵיב מְשִׁישׁוֹף פֶּל שֶׁהוּא. אֲבָל הַמַּתְּחָף עֲצִים, אֵינּוּ
3 חֵיב עַד שֶׁיִּדְקֶדֶק מִהֶן בְּדִי לְבִשָׁל בְּגָרוּגְרַת מִבְּיָצָה.
- 8 בְּכִיּוֹצֵא בְּהֶן. וְהַנּוֹתָן זָרַע¹⁰⁰ שֶׁמְשָׁמֵין או זָרַע פֶּשֶׁתָן
9 וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן בְּמִים - חֵיב מְשׁוּם לֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֶן
10 מַתְעַרְבִין וְנִתְלִין זֶה בְּזֶה.

95) שבת יח, א. (96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגבל, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתינת מים לכד בלא גיבול. (97) שבת פ, ב. (98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; בפי הכור ממלאים את המתכות, ושעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. (99) שבת קנה, ב. (100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המעריב, בספר היובל לד"ר לוי עמוד מא).

90) שבת ע, ב. (91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" (ירושלמי פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. (92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. (93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. (94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

- 4 טז. הַמְרַקֵּד⁹⁵ בְּגָרוּגְרַת - חֵיב. הַלֵּשׁ⁹⁶ בְּגָרוּגְרַת⁹⁷ -
5 חֵיב. הַמְגַבֵּל אֶת הָעֶפֶר - הָרִי זֶה תוֹלֵדֵת לֵשׁ. וְכַמָּה
6 שְׁעוּרוֹ? בְּדִי לְעֵשׂוֹת פִּי כוֹר שֶׁל צוּרְפֵי זְהָב⁹⁸. וְאֵין
7 גְּבוּל⁹⁹ בְּאֶפֶר, וְלֹא בַחֹל הַגָּס, וְלֹא בְמַרְסָן, וְלֹא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ט"ו מרחשון תשע"ח

עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מבית המדרש. (4) לדעת אם הטיב דרכו. (5) (חולין קלג). (6) מרקוריוס או מרקור - שם אליל, שהיו עובדים אותו בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז נ). (7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צורו אבן אל תוך המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק יז). (10) (שם).

- 26 ב. פִּיצֵד מְלַמְּדִים? הֲרֵב יוֹשֵׁב בְּרֵאשׁ, וְהַתְּלַמְּדִים
27 מְקַפִּים לְפָנָיו פְּעֻטָּה, בְּדִי שִׁיְהִיו כָּלֶם רוֹאִים הֲרֵב¹¹
28 וְשׁוֹמְעִים דְּבָרָיו. וְלֹא יֹשֵׁב הֲרֵב עַל הַפֶּסֶא וְתְלַמְּדִיו
29 עַל הַקְּרָקַע, אֲלֵא או הַפֶּל עַל הָאֶרֶץ, או הַפֶּל עַל
30 הַפֶּסֶאוֹת¹². וּבְרֵאשׁוֹנָה הָיָה הֲרֵב יוֹשֵׁב¹³, וְהַתְּלַמְּדִים
31 עוֹמְדִים. וּמְקַדֵּם חֲרָפֵן בֵּית שְׁנִי¹⁴, נִהְגוּ הַפֶּל לְלַמֵּד
32 לְתַלְמִידִים וְהֵם יוֹשְׁבִים.

(11) (כריתות ו). כשתשבו לפני רבכם תראו את פניו, שנאמר: והיו ענייך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ). (12) (מגילה כא). "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה, או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה, כח). (13) (שם) "מימות משה רבינו עד רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הב"ח) לא היו לומדין תורה אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירושו שהרב היה יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:): "דוד הוה יתיב ארעא והוה מתני להר לרבנן" (מ"ק טז:). (14) משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששינונו (סוטה פ"ט,

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ח

הלכות תלמוד תורה

פרק רביעי

(1) שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

- 11 א. אֵין מְלַמְּדִין תוֹרָה, אֲלֵא לְתַלְמִיד הַגּוֹן², נֶאֱמַר
12 בְּמַעֲשָׂיו, או לְתַם³. אֲבָל אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא
13 טוֹבָה, מְחַזְרִין אוֹתוֹ לְמוֹטָב, וּמְנַהֲיִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ
14 יִשְׂרָאֵל, וּבּוֹדְקִין⁴ אוֹתוֹ, וְאַחֲרָיָהּ מְכַנְיִסִין אוֹתוֹ
15 לְבֵית-הַמְּדֻרָשׁ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ. אֲמָרוּ חֲכָמִים⁵: פֶּל
16 הַשׁוֹנֵה לְתַלְמִיד שְׁאִינוּ הַגּוֹן, פְּאֵלו זֶרֶק אֲבָן
17 לְמַרְקוּלִיס⁶, שְׁנֵאמַר: "בְּצֻרוֹ אֲבָן בְּמַרְגְּמָה⁷, בֵּן
18 נוֹתֵן לְכִסִּיל כְּבוֹד" - אֵין כְּבוֹד אֲלֵא תוֹרָה⁸, שְׁנֵאמַר:
19 "כְּבוֹד חֲכָמִים וְנִחְלוֹ". וְכֵן הֲרֵב שְׁאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ
20 טוֹבָה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲכָם גְּדוֹל הוּא וְכָל הָעָם
21 צְרִיכִין לוֹ, אֵין מְתַלְמְדִין⁹ מִמֶּנּוּ, עַד שׁוּבוֹ לְמוֹטָב,
22 שְׁנֵאמַר: "פִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ
23 מִפִּיהוּ, פִּי מְלֹאךְ ה' צְבָאוֹת הוּא" - אֲמָרוּ חֲכָמִים¹⁰:
24 אִם הֲרֵב דּוֹמֵה לְמֹלָךְ ה' צְבָאוֹת, תוֹרָה יִבְקְשׁוּ
25 מִפִּיהוּ; אִם לֹאו, אֵל יִבְקְשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ.

(2) (תענית ז). (3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא. שהיה רבן גמליאל (ברכות כח), מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כבור, אל ייכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח בית-המדרש לבדוק את התלמידים - אבל חבריו לא הסכימו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ט' מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קנג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבי שאל את ר' יהושע בן-קרח: רבי, במה הארכת ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה לך ולאריכות ימי?! אמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום תורה אין משגיחים על רגוזו של הרב.

מ"ט): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" - שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד: ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב, וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטנורא).

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחבריו, שְלִמְדוּ מִפְעַם 24 ראשונה או שנייה, והוא לא לִמַד אֶלָּא אַחַר פְּמָה 25 פְּעָמִים²⁷; שְאָם נִתְפָּיֵש מְדַבֵּר זֶה, נִמְצָא וְנִכְנָס יוֹצֵא 26 לְבֵית־הַמְדָּרֵשׁ וְהוּא אֵינּוּ לִמַד פְּלוּם. לְפִיכָּף אָמְרוּ 27 חֲכָמִים הֲרֵאשׁוּנִים²⁸: "אֵינן הַפִּיֵּשׁ לִמַד, וְלֹא הִקְפְּדוּן 28 מִלְמַד". בְּמָה דְבָרִים אָמְרוּרִים? בְּזִמְנָן שְׁלֹא הִבִּינוּ 29 הַתְּלָמִידִים הַדְּבָר מִפְּנֵי עֲקָמוֹ, אוּ מִפְּנֵי דְעִתָּן שְׁהִיא 30 קֶצְרָה; אֲבָל אִם נִפְר לְרַב, שְׁהֵם מִתְרַשְׁלִין בְּדַבְרֵי־ 31 תּוֹרָה וּמִתְרַפִּין עֲלֵיהֶן, וְלְפִיכָּף לֹא הִבִּינוּ - חֵיב לְרַגְזוֹ 32 עֲלֵיהֶן וְלִהְיֵת לִמְזַמְּנֵי דְבָרִים כְּדִי לְחַדְדָם²⁹. וְכַעֲנָנָן זֶה 33 אָמְרוּ חֲכָמִים³⁰: זֶרֶק מְרָה³¹ בְּתִלְמִידִים. לְפִיכָּף אֵין 34 רְאוּי לְרַב לְנַהֵג קְלוּת־רֵאשׁ³² לְפָנֵי הַתְּלָמִידִים, וְלֹא 35 לְשַׁחֵק בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא לְאֹכַל וּלְשִׁתּוֹת עִמָּהֶם, כְּדִי 36 שְׁתֵּהֵא אִמְתּוֹ עֲלֵיהֶן³³ וְיִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ בְּמַהְרָה. 37

ג. אִם הָיָה מְלַמֵּד מִפְּנֵי הַתְּלָמִידִים, מְלַמֵּד; וְאִם 1 הָיָה מְלַמֵּד עַל־פִּי מִתְרַגְּם¹⁵ - [הַמְתַּרְגֵּם] עוֹמֵד בִּינוֹ 2 וּבֵין הַתְּלָמִידִים, וְהָרַב אוֹמֵר לְמִתְרַגְּם, וְהַמְתַּרְגֵּם 3 מְשַׁמֵּיעַ לְכָל הַתְּלָמִידִים. וְכִשְׁהֵן שׁוֹאֲלִין לְמִתְרַגְּם, 4 הוּא שׁוֹאֵל לְרַב, וְהָרַב מְשִׁיב לְמִתְרַגְּם, וְהַמְתַּרְגֵּם 5 מְשִׁיב לְשׁוֹאֵל. וְלֹא יִגְבִּיֵה הָרַב קוֹלוֹ¹⁶ יוֹתֵר מִקּוֹל 6 הַמְתַּרְגֵּם, וְלֹא יִגְבִּיֵה הַמְתַּרְגֵּם קוֹלוֹ בְּעַת שִׁשׁוֹאֵל¹⁷ 7 אֶת הָרַב יוֹתֵר מִקּוֹל הָרַב. אֵין הַמְתַּרְגֵּם רִשְׁאֵי, לֹא 8 לְפָחוֹת וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְשַׁנּוֹת, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה 9 הַמְתַּרְגֵּמָן אֲבִיו¹⁸ שֶׁל חֲכָם אוּ רְבוֹ. אוֹמְרוּ¹⁹ הָרַב 10 לְמִתְרַגְּמָן: 'כָּף אָמַר לִי רְבִי!' אוּ 'כָּף אָמַר לִי אָבִי 11 מְרִי!' וְכִשְׁאוֹמְרוֹ²⁰ הַמְתַּרְגֵּמָן הַדְּבָרִים לְעַם, אוֹמַר 12 בְּשֵׁם הַחֲכָם, וּמְזַפִּיר שְׁמוֹ שֶׁל אֲבִי הָרַב אוּ שֶׁל רְבוֹ, 13 וְאוֹמַר: כָּף אָמַר רְבִנָא פְּלוּנִי! אַף־עַל־פִּי שְׁלֹא 14 הַזְּפִיר הָרַב שְׁמוֹ שֶׁל חֲכָם, שְׁאֲסוּר לְקָרוֹת לְרְבוֹ אוּ 15 לְאֲבִיו בְּשִׁמּוֹ²¹. 16

(27 (ברכות ג:): "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28 (אבות פ"ב, ה). (29 כלומר: לעוררם ולזרזם. (30 (כתובות קג:). (31 הטל עליהם אימה. (32 זלזול בעצמו. (33 "כל תלמיד-חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכוונו" (שבת ל:).

(15) זהו המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדרוש. החכם לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם שומעים (רש"י, יומא כ:). (16 (ברכות מה:). (17 אבל בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב הנאמרים בלחשישה ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם מגביה קולו בעת ששואל ושואין הרב מגביה קולו יותר מן המתרגם - כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה ורקח). (18 (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19 כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: אומר. (20 כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר: וכשאומר. (21 (קידושין לא:).

ו. אֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב כְּשִׁיפְנָס לְמַדְרֵשׁ, עַד 38 שְׁתִּיתִישׁב דְּעִתּוֹ עֲלָיו³⁴. וְאֵין הַתְּלָמִיד שׁוֹאֵל 39 כְּשִׁיפְנָס, עַד שְׁיִתִּישׁב וְיִנְחָם³⁵. וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנִים 40 כְּאַחַד³⁶. וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב מִעֲנָנָן אַחַר, אֶלָּא 41 מְאוֹתוֹ הַעֲנָנָן שְׁהֵן עֲסוּקִין בוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִתְפָּיֵשׁ³⁷. 42 וְיֵשׁ לְרַב לְהִטְעוֹחַ³⁸ אֶת הַתְּלָמִידִים בְּשִׁאֲלוֹתָיו 43 וּבְמַעֲשֵׂימִם³⁹ שְׁעוֹשֶׂה בְּפָנֵיהֶם, כְּדִי לְחַדְדָן, וּכְדִי 44 שְׂיַדַע אִם זֹכְרִים הֵם מֵה שְׁלִמְדָם אוּ אֵינָם זֹכְרִים. 45 וְאֵין צְרִיף לֹמַר, שְׁיִשְׁלוֹ רְשׁוֹת לְשִׁאֵל אוֹתָם כְּעֲנָנָן 46 אַחַר שְׁאֵין עוֹסְקִין בוֹ, כְּדִי לְזַרְזָם⁴⁰. 47

ד. הָרַב שְׁלִמְד וְלֹא הִבִּינוּ הַתְּלָמִידִים - לֹא יִכְעַס²² 17 עֲלֵיהֶם וְיִרְגֵז, אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה הַדְּבָר אֶפְלוֹ כְּמָה 18 פְּעָמִים²³, עַד שְׁיִכְבִּינוּ עִמָּךְ הַהֲלָכָה. וְכֵן לֹא יֹאמַר 19 הַתְּלָמִיד: הַבְּנֵתִי! וְהוּא לֹא הִבִּין²⁴, אֶלָּא חוֹזֵר 20 וְשׁוֹאֵל אֶפְלוֹ כְּמָה פְּעָמִים²⁵. וְאִם כְּעַס עָלָיו רְבוֹ 21 וְרַגְזוֹ, יֹאמַר לוֹ: רְבִי, תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמַד אֲנִי צְרִיף²⁶, 22 וְדַעְתִּי קֶצְרָה! 23

(34 (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35 שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. (36 שאין בזה משום נימוס ודרך־ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37 (שבת ג:). (38 להולך שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי עקיבא, אלא לחדד בה התלמידים (עירובין יג:), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישימו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39 כגון רבה, שבדק בפני אביו תלמידו את הושט מבחוץ, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביו בדבר (חולין מג:). (40 לעורר התענינותם.

(22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת (סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות לאגדה". (23 (עירובין נד:): רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות תלמידו עד שילמדנו? - שנאמר: ולמדה את בני־ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא סדורה בפניהם? - שנאמר: שימה בפיהם (שם). (24) שהוא בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד (אבות ב, ה). (25 (דא"ז פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת, אל תבוש לומר: שנו לי!" (26 (מגילה כח). מסופר שם:

ז. אֵין שׁוֹאֲלִין⁴¹ מְעַמְד וְאֵין מְשִׁיבִין מְעַמְד⁴², וְלֹא 48

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. אין ישנים⁵⁶ בבית המדרש. וכל המתנמנם
בבית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים⁵⁷; וכן
אמר שלמה בְּחֻמָּתוֹ: "וּקְרָעִים תִּלְבִּישׁ נִמְמָה". ואין
משיחין בבית המדרש, אלא בדברי תורה בלבד.
אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו רפואה⁵⁸.
בבית המדרש, ואין צריך לומר שאר הדברים⁵⁹.
וקדשת בית המדרש חמורה⁶⁰ מקדשת בתי כנסיות.

(56) (סוכה כח.). (57) הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא.), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלימות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם נימוס ודרך ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא! רפואה! ו"של בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!" בבית המדרש - משום ביטול בית המדרש" (ברכות נג.). (59) שאין בהם לא תורה ולא דרך ארץ. (60) בית המדרש, עיקר יסודו ותעודתו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית הכנסת מיוחד רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית שמגדלים בו תפילה (מגילה כז.) - ולכן אומרים בבית הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית המדרש.

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

א. כָּשֶׁם שְׂאֵדָם מְצִיָּה בְּכָבוֹד אָבִיו וְיִרְאָתוֹ, כִּף הוּא
חֵיב בְּכָבוֹד רַבּוֹ²¹ וְיִרְאָתוֹ יֵתֵר מֵאָבִיו²²; שְׂאֵבִי מְבִיאֵ
לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ, שְׁלֵמֵדוֹ חֲכָמָה, מְבִאוֹ לְחַיֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא²⁴. רָאָה אֲבֹדָת אָבִיו וְאֲבֹדָת רַבּוֹ - שֶׁל
רַבּוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשָׂאִים בְּמִשְׁאֵ -
מֵנִיחַ אֶת שֶׁל רַבּוֹ, וְאַחֲרָיָה שֶׁל אָבִיו²⁵. אָבִיו וְרַבּוֹ
שְׂבוּיִים בְּשִׁבְיָה - פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ²⁶, וְאַחֲרָיָה פּוֹדֶה
אֶת אָבִיו. וְאִם הָיָה אָבִיו תִּלְמִיד־חֶכֶם - פּוֹדֶה אֶת
אָבִיו תְּחִלָּה²⁷; וְכֵן אִם הָיָה אָבִיו תִּלְמִיד־חֶכֶם,
אֶף־עַל־פִּי שְׂאֵינּוֹ שְׁקוֹל כְּנֶגֶד רַבּוֹ²⁸ - מְשִׁיב אֲבֹדָתוֹ,
וְאַחֲרָיָה מְשִׁיב אֲבֹדָת רַבּוֹ. וְאִין לֶף כְּבוֹד גְּדוֹל
מִכְּבוֹד הָרֵב, וְלֹא מוֹרָא מִמוֹרָא הָרֵב. אָמְרוּ
חֲכָמִים²⁹: מוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שְׁמַיִם; לְפִיכָךְ אָמְרוּ³⁰:
כֹּל הַחוּלָק³¹ עַל רַבּוֹ, כְּחוּלָק עַל הַשְּׁכִינָה, שְׁנֹאֲמַר:
"בְּהִצְתָּם עַל ה'";³² וְכֹל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה³³ עִם רַבּוֹ,
כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַשְּׁכִינָה, שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר רַבּוֹ בְּנִי
יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדַּשׁ בָּם"; וְכֹל הַמְתַּרְעֵם³⁴ עַל רַבּוֹ,
כְּמְתַרְעֵם עַל ה', שְׁנֹאֲמַר: "לֹא עָלִינוּ תִלְנִיתִיכֶם פִּי
עַל ה'"; וְכֹל הַמְהַרְהֵר³⁵ אַחֵר רַבּוֹ, כְּאֵלוֹ מְהַרְהֵר
אַחֵר שְׁכִינָה, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּדְבֹר הָעַם בְּאַלְהֵיִם
וּבְמִשְׁהָ"³⁶.

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו

מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין
שואלין הרב, אלא בענין שהן קורין⁴⁴ בו. ואין
שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל בענין יותר
משלש הלכות.

(41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז.). (42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. (43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפנייהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדיון. (44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום טוב; ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עסוקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף משנה). (45) ולא בקלות ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא.).

ח. שְׁנִים שְׂשָׂאֵלוֹ - שְׂאֵל אֶחָד כְּעֵנִין⁴⁶, וְשְׂאֵל אֶחָד
שְׂאֵל כְּעֵנִין - נִזְקָקִין לְעֵנִין; מְעַשֶׂה⁴⁷ וְשְׂאֵינּוֹ מְעַשֶׂה
- נִזְקָקִין לְמְעַשֶׂה; הִלְכָה⁴⁸ וּמְדַרְשׁ⁴⁹ - נִזְקָקִין
לְהִלְכָה; מְדַרְשׁ וְאֲגִדָּה⁵⁰ - נִזְקָקִין לְמְדַרְשׁ; אֲגִדָּה
וְקַל־וְחֹמֶר⁵¹ - נִזְקָקִין לְקַל־וְחֹמֶר; קַל־וְחֹמֶר וְגִזְרָה⁵²
שְׁוֶה - נִזְקָקִין לְקַל־וְחֹמֶר. הֵיךְ הַשְּׂוֹאֲלִין שְׁנִים, אֶחָד
חֶכֶם וְאֶחָד תִּלְמִיד - נִזְקָקִין לְחֶכֶם; תִּלְמִיד וְעַם־
הָאָרֶץ - נִזְקָקִין לְתִלְמִיד; שְׁנִיָּהִם חֲכָמִים, שְׁנִיָּהִם
תִּלְמִידִים, שְׁנִיָּהִם עַמֵּי־הָאָרֶץ; שְׂאֵלוֹ שְׁנִיָּהִם בְּשִׁתִּי
הִלְכוֹת אוֹ בְּשִׁתִּי תְּשׁוּבוֹת⁵³ אוֹ בְּשִׁתִּי שְׂאֵלוֹת⁵⁴ שְׁנֵי
מְעַשִׂים - הִרְשׁוֹת בְּיַד הַמְתַּרְגֵּם מְעַתָּה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואיך להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני. (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגייוני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיין הרא"ש (גדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (52) גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא, רש"י, דיבור המתחיל: לא מקשינן). ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמה ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פר"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בכיקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתייהן למעשה ואין אחת עדיפה מחברתה (עיין לעיל עמוד קא, הערה י). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י' מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִן הָאָסוּר²² - אֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ מִתֵּר לְהוֹרוֹת. 8
 פִּיֶּצֶד? בְּגוֹן שְׂרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דָבָר הָאָסוּר, 9
 מִפְּנֵי שְׂלֵא יָדַע בְּאָסוּרוֹ, אוּ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ - 10
 יִשְׁלוּ לְהַפְרִישׁוֹ וְלִמַּר לוֹ: דָּבָר זֶה אָסוּר! 11
 וְאֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ, וְאָף-עַל-פִּי שְׂלֵא נִתֵּן לוֹ רַבּוֹ 12
 רְשׁוּת, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֵלּוּל ה', אֵין חוֹלְקִין 13
 כְּבוֹד לְרַבֵּי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁴? בְּדָבָר 14
 שֶׁנִּקְרָה מְקַרְהָ²⁵; אָכֵל לְקַבֵּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, 15
 וְלִישָׁב וְלְהוֹרוֹת לְכָל שׂוֹאֵל, אֶפְלוּ הוּא בְּסוּף 16
 הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוּף הָעוֹלָם - אָסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת 17
 עַד שְׁיִמּוֹת רַבּוֹ²⁶, אֶלֶּא-אִם-כֵּן נִטַּל רְשׁוּת מִרַבּוֹ. 18
 וְלֹא²⁷ כָּל מִי שֶׁמֵּת רַבּוֹ, מִתֵּר לוֹ לִישָׁב וְלְהוֹרוֹת 19
 בְּתוֹרָה; אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִיָּה תִּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ 20
 לְהוֹרָאָה²⁸. 21

חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסף אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו ....". (בבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבבי חיינו בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלויה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבידת אביו עם אבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחיהם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או יגיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לד, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנים; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב). (10) (סנהדרין קי.). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

1 ב. אֵיזְהוּ חוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שֶׁקוֹבֵעַ לוֹ מִדְּרַשׁ, 2
 וְיֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שְׂלֵא בְּרְשׁוּת רַבּוֹ¹⁷, וְרַבּוֹ קָנָם, 3
 וְאָף-עַל-פִּי שְׂרַבּוֹ בְּמִדְּיָה אֲחֶרֶת. וְאָסוּר לְאָדָם 4
 לְהוֹרוֹת בְּפָנָי רַבּוֹ לְעוֹלָם¹⁸; וְכָל הַמּוֹרָה הַלְכָה בְּפָנָי 5
 רַבּוֹ, חֵיב מִיתָה¹⁹.

(17) (ברכות כז.). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג בשררה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד.): "כל שנותני של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שררה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין ג.ס).

6 ג. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנַיִם-עֶשְׂרִים²⁰ מִיֵּל, וְשֶׂאֵל 7
 לוֹ אָדָם דְּבָר הַלְכָה - מִתֵּר לְהִשְׁיִב²¹. וְלְהַפְרִישׁ

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין ג.ס.), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שמותר לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שמותר לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על ביתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאינ אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושיה כתובים ומונחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

22 ד. וְכָל תִּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה - הֵרִי זֶה

אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות קג): את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. (38) (ברכות כז:): "הנותן שלום לרבו גורם שתסתלק שכינה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". (39) כורע לפניו ושואל בשלוחו (תנחומא, בעלותך אות יא). (40) (ברכות ג).

ו. וכן לא יחליץ תפלויו⁴¹ לפני רבו, ולא יסב⁴², אלא²⁴
 יושב פיושב לפני המלך⁴³. ולא יתפלל, לא לפני⁴⁴
 רבו ולא לאחר רבו ולא בצד רבו; ואין צריך לומר,²⁶
 שאסור לו להלך בצדו; אלא יתרחק לאחר רבו,²⁷
 ולא יהא מכן פנגד אחוריו, ואחר-כך יתפלל. ולא²⁸
 יקנס עם רבו במרחץ⁴⁵, ולא ישב⁴⁶ במקום רבו, ולא²⁹
 יכריע⁴⁷ דבריו בפניו, ולא יסתר⁴⁸ את דבריו. ולא³⁰
 ישב לפניו, עד שיאמר לו: שב⁴⁹, ולא יעמד³¹
 מלפניו, עד שיאמר לו: עמד, או עד שיטל רשות⁵⁰
 לעמד. וכשיפטר מרבו, לא יחזר לו לאחוריו⁵¹,³³
 אלא נרתע לאחוריו⁵², ופניו פנגד פניו.³⁴

(41) (סנהדרין קא:): ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב). שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. (42) (פסחים קח.). כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה ב"מורא רבו". (43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה). (44) הכל במסכת ברכות כז: וטעם כל אלה, משום היירות (כפירוש רש"י, שם). (45) (פסחים נא.), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שישמשהו - מותר. (46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. (47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. (48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! (49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישב עד שיתן לו רבו רשות. (50) (עבודה זרה יט.) אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". (51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". (52) ילך אחורנית (יומא נג).

ז. ותיב לעמד מפני רבו - משיראנו מרחוק מלא³⁵
 עיניו⁵³, עד שיתפסה ממנו⁵⁴ ולא יראה קומתו,³⁶
 ואחר-כך ישב. ותיב אדם להקביל⁵⁵ פני רבו פרגל.³⁷

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. (54) שייבלע בתוך המרחק או יעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג.). (55) (סוכה כז:): לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש גולים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם

רשע, שוטה וגס הרוח²⁹, ועליו נאמר: "פי רבים חללים הפילה³⁰ וגו'". וכן חכם שהגיע להוראה ואינו מורה - הרי זה מוצע תורה, ונותן משולות לפני העורים, ועליו נאמר: "ועצמים³¹ כל הרגיה" - אלו התלמידים הקטנים, שלא הרבו תורה פראוי, והם מבקשים להתגדל בפני עמי-הארץ ובין אנשי עירם, וקופצין ויושבין בראש לדין ולהורות בישראל; הם המרבים המחלקת, והם המחריבים את העולם, והמכבין גרה של תורה, והמחבלים פנים ה' צבאות. עליהם אמר שלמה בכתבתו: "אחזו לנו שועלים, שעלים קטנים מחבלים פרימים".¹²

(29) (אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). (30) לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חללי. (31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

ה. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפלו שלא בפניו³². והוא, שיהיה השם פלאי, שפלו השומע ידע שהוא פלוני. ולא יזכיר שמו בפניו; ואפלו לקרות לאחרים ששמו פשם רבו, פדרך שעושה בשם אביו³³; אלא ישנה את שמו³⁴, אפלו לאחר מותם³⁵. והוא שיהיה השם פלאי³⁶, שפלו השומע ידע שהוא פלוני³⁷. ולא יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום, פדרך שנותנים לרעים ומחזירים זה לזה³⁸; אלא שוחה³⁹ לפניו ואומר לו ביראה וכבוד: שלום עליך, רבי! ואם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו: שלום עליך, רבי ומורי⁴⁰!

(32) (סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים-ב ח, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). (33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם אביו (וקרא אותו: אבא, ומזה נתהווה שמו: אביי, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. (34) של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. (35) של אביו ורבו, מצינו שאביי קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). (36) מלשון הכתוב: והוא פלאי (שופטים יג, יח). מופלא ומובודל משאר שמות בני-אדם. (37) אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים - מותר לקרוא שם אחרים ששםם כשם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"א מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבטיח, הפועל ולא הפועל (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג.). (68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלושים יום.

י. וְכָל תְּלָמִיד-חָכֵם שֶׁדַּעוֹתָיו מְכֻנּוֹת⁷⁰, אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָיו מִי שְׁהוּא גְדוֹל מְמַנּוֹ בְּחֻמְהוֹ⁷¹, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵל לָמַד מְמַנּוֹ כְּלוּם.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

יא. הָרַב הַמְּבַהֵק, שֶׁרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ כָּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ אוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, לְכָל תְּלָמִידוֹ אוֹ לְאֶחָד מֵהֶן - הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ⁷². וְאֶף-עַל-פִּי שְׂמַחֵל, חֵיב הַתְּלָמִיד לְהִדְרוֹ⁷³, וְאֶפְלוּ בְּשִׁעָה שְׂמַחֵל⁷⁴.

(72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומוזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם). (74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

יב. כִּשְׁם שֶׁהַתְּלָמִידִים חֲיָבִין בְּכַבּוֹד הָרַב, כֵּן הָרַב צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת תְּלָמִידוֹ וּלְקַרְבֵּן. כֵּן אָמְרוּ חֻכְמִים⁷⁵: "יְהִי כְבוֹד תְּלָמִידְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ". וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בְּתְלָמִידוֹ וּלְאַהֲבָם, שֶׁהֵם הַבְּנִים, הַמְּהֻנָּים⁷⁶ לְעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא.

(75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). (76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייא בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו תנחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

יג. הַתְּלָמִידִים מוֹסִיפִין חֻכְמַת הָרַב וּמְרַחֲבִין לְבוֹ⁷⁷. אָמְרוּ חֻכְמִים: הַרְבֵּה חֻכְמָה לְמִדְתִּי מְרֻבּוֹתִי, וְיֹתֵר - מִחֲבֵרִי, וּמִתְלָמִידִי - יֹתֵר מִכָּל⁷⁸. וְכִשְׁם שֶׁעֵץ קָטָן מְדַלֵּק אֶת הַגְּדוֹל, כֵּן תְּלָמִיד קָטָן מְחַדֵּד הָרַב, עַד שִׁוְצִיא מְמַנּוֹ בְּשִׂאֵלוֹתָיו חֻכְמָה מִפְּאֲרָה.

(77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). (78) (תענית ז).

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב

יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמתח אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתְלָמִיד כְּפָנָיו רְבוּ, אֶלֶּא-אִם-כֵּן דִּרְךָ רְבוּ לְחֻלְקִי⁵⁶ לוֹ כְּבוֹד. וְכָל הַמְּלַאכּוֹת שֶׁהָעֶבֶד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרְבוּ, תְּלָמִיד עוֹשֶׂה לְרְבוּ. וְאִם הָיָה בְּמִקּוּם שְׂאֵין מְכִירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ תְּפִלִּין⁵⁸, וְחָשׂ שְׂמָא יֵאמְרוּ עָבֵד הוּא - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מְנַעְלוֹ וְאֵינוֹ חוֹלְעוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תְּלָמִידוֹ מִלְּשִׁמּוֹ, מוֹנֵעַ מְמַנּוֹ חֶסֶד⁵⁹ וּפּוֹרֵק מְמַנּוֹ יִרְאַת שְׂמָיִם. וְכָל תְּלָמִיד שֶׁמְזַלְזֵל דְּבָר מְכָל כְּבוֹד רְבוּ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנָה שְׂתַסְתַּלֵּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.

(56) (בבא בתרא ק"ט): שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמה לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. (57) (כתובות צו). עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. (59) (שם). (60) (ברכות כז:).

ט. רָאָה רְבוּ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי-תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ: לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רְבֵנוּ כֵּן וְכֵן! וְכָל-זֶמַן שֶׁמְזַכֵּר שְׂמוּעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: כֵּן לְמַדְתָּנוּ⁶² רְבֵנוּ! וְאֵל יֵאמֶר דְּבָר שְׂאֵל שְׂמַע מְרְבוּ, עַד שֶׁיִּזְכֵּר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³. וְכִשְׂמֹת רְבוּ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֵּה אֶת לְבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מְאַחֵה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּ?⁶⁶ בְּרְבוּ מְבַהֵק⁶⁶, שֶׁלָּמַד מְמַנּוֹ רַב חֻכְמָתוֹ; אֶבֶל אִם לֹא לָמַד מְמַנּוֹ רַב חֻכְמָתוֹ, הָרִי זֶה תְּלָמִיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוֹ חֵיב בְּכַבּוֹדוֹ כְּכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים; אֶבֶל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עֲלָיו, כִּשְׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמֵּתִים שֶׁהוּא מְתַאֲבֵל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֶפְלוּ לֹא לָמַד מְמַנּוֹ אֶלֶּא דְּבָר אֶחָד - בֵּין קָטָן, בֵּין גְּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עֲלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:): אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב). אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות כז:), כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבו שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:); ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו:), וסובר רבינו: כשם שהשווה רבו לאביו ואמו לעניין "איחוי", כך הושוו לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בְּשֶׁלֶל: תפירה גסה וארעית (שם, כו). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו

קנה שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"א מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמהלך ופטורים לעמוד מפניו. אביי כשראה מרחוק את רב יוסף רבו ורכב על החמור - מיד קם (שם).

22 ה. שְׁלֶשָׁה שָׁהוּ הוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ - הָרֵב בְּאֲמֻצָּעוֹ,¹⁴
23 גְּדוֹל מִימֵינוֹ¹⁵, וְקָטָן מִשְׁמָאלוֹ.

(14) (יומא לז). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). (15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו - הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף-משנה).

24 ו. הָרוּאָה חֲכָם¹⁶ - אֵינוֹ עוֹמֵד מִפְּנֵיו, עַד שֶׁיִּגְעֶה לֹא
25 לְאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכִינּוֹן שֶׁעֵבֵר, יוֹשֵׁב. רָאָה אֲבִי-בֵּית-דִּין
26 - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, מִשִּׁירָאָנוּ מִרְחוֹק מְלֵא עֵינָיו; וְאֵינוֹ
27 יוֹשֵׁב, עַד שֶׁעֵבֵר מֵאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. רָאָה אֶת
28 הַנְּשִׂיא - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְלֵא עֵינָיו; וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב, עַד
29 שֶׁיִּשָּׁב בְּמִקוּמוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּתְפַּסֵּה מְעִינָיו¹⁷. וְהַנְּשִׂיא
30 שֶׁמְחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מְחוּלוֹ¹⁸. כִּשְׁהַנְּשִׂיא
31 נִכְנָס¹⁹, כֹּל הָעַם עוֹמְדִים; וְאֵינָן יוֹשְׁבִין, עַד שֶׁיֵּאמֶר
32 לָהֶם: שָׁבוּ! כִּשְׁאֲבִי-בֵּית-דִּין נִכְנָס, עוֹשִׂין לוֹ שְׁתֵּי
33 שׁוּרוֹת²⁰ וְעוֹמְדִין מִפָּאָן וּמִפָּאָן, עַד שֶׁנִּכְנָס יוֹשֵׁב
34 בְּמִקוּמוֹ, וְשָׂאָר הָעַם²¹ יוֹשְׁבִין בְּמִקוּמוֹן.

(16) (קידושין לג): אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם - נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים" (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). (17) שנאמר: והביטו אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא היה. (18) (קידושין לב): ולא כמלך שאין כבודו מחול, משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט): - שתהא אימתו עליך. (19) לבית-המדורש (הוריות יג): ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. (20) רק שתי שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע. (21) שאר כל השורות שבבית-המדורש.

35 ז. חֲכָם שֶׁנִּכְנָס - כֹּל שֶׁיִּגְעֶה לֹא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, עוֹמֵד
36 מִלְּפָנָיו, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב²², עַד שֶׁנִּכְנָס יוֹשֵׁב
37 בְּמִקוּמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים²³ וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים²⁴, בְּזִמְן
38 שֶׁהֲרַפִּים צָרִיכִין לָהֶם²⁵, מְקַפְּצִין עַל רֵאשֵׁי הָעַם
39 וְנִכְנָסִים לְמִקוּמָם²⁶. וְאֵין שָׁבַח לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים
40 שֶׁיִּפְגְּסוּ לְאַחֲרוֹנָה²⁷. יֵצֵא לְצַרְףָּה²⁸, חוֹזֵר לְמִקוּמוֹ. בְּנֵי
41 חֲכָמִים - בְּזִמְן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת לְשֹׁמֵעַ, הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן
42 כְּלָפֵי אֲבִיהֶן²⁹; אֵין בָּהֶן דַּעַת לְשֹׁמֵעַ - הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן
43 כְּלָפֵי הָעַם.

(22) ואין עושים לו שורה כלל. (23) שאביהם ממונים על הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים (רש"י, שם). (24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת "חכם". (25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, י"ד

בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

1 א. כֹּל תַּלְמִיד-חֲכָם, מִצְוָה לְהִדְרוֹ, וְאַף-עַל-פִּי
2 שְׂאִינוֹ רֵבּוּ, שְׁנֹאמֵר: "מִפְּנֵי שִׂיבָה תִּקּוּם וְהִדְרָתָּ פְּנֵי
3 זִמְן" - זִמְן², זֶה שֶׁקָּנָה חֲכָמָה. וּמֵאִמְתִּי חִיבִין
4 לְעַמֵּד מִפְּנֵיו? מִשִּׁיקָרֵב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת³, עַד
5 שֶׁיֵּעֲבֹר מִכְּנֶגֶד פְּנֵיו.

(2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב): ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איזוהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבילו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ז).

6 ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו, לֹא בְּבֵית-הַמִּרְחֵץ וְלֹא בְּבֵית-
7 הַפֶּסֶא, שְׁנֹאמֵר: "תִּקּוּם וְהִדְרָתָּ" - קִימָה שְׁלִישִׁי-בֵּה
8 הַדְּרוֹר⁴. וְאֵין בְּעַלֵּי אֲמֻנוֹת חִיבִין לְעַמֵּד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי
9 חֲכָמִים בְּשַׁעֲה שְׁעוֹסְקִין בְּמִלְאֲכָתָן⁵, שְׁנֹאמֵר: "תִּקּוּם
10 וְהִדְרָתָּ" - מֵה הַדְּרוֹר, שְׂאֵין בֵּה חֶסְרוֹן-פִּיס⁶, אֶף
11 קִימָה, שְׂאֵין בֵּה חֶסְרוֹן-פִּיס. וּמִנֵּין שְׁלֹא יַעֲצִים עֵינָיו
12 מִן הַחֲכָם⁷, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאֶה⁸ עַד שְׁלֹא יַעֲמֵד מִפְּנֵיו?
13 שְׁנֹאמֵר: "וְיִרְאֵת מֵאַלְהֵיהֶן" - הָא כֹּל דְּכָר שְׁהוּא
14 מְסוּר לְלֵב⁹, נֹאמֵר בּוּ: "וְיִרְאֵת מֵאַלְהֵיהֶן"¹⁰.

(4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית-המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבניי-אדם עומדים שם ערומים, ושפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחייבים לקום (כסף-משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיך, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

15 ג. אֵין רְאוּי לְחֲכָם, שִׁיטְרִית אֶת הָעַם וּכְבוֹן עֲצָמוֹ
16 לָהֶם¹¹, כְּדִי שֶׁיַּעֲמְדוּ מִפְּנֵיו; אֲלֵא יִלְךְ בְּדֶרֶךְ קְצָרָה,
17 וּמִתְּפוֹן שְׁלֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יטְרִיתֵן לְעַמֵּד.
18 וְהַחֲכָמִים הָיוּ מְקִיפִין¹² וְהוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ הַחִיצוֹנָה,
19 שְׂאֵין מְפִירֵיהֶן מְצוּיִין שָׁם, כְּדִי שְׁלֹא יטְרִיהוּם.

(11) לעבור לפנייהם ככוונה בשעה שהוא יכול ללכת דרך אחרת (קידושין לב): (12) היו מסבכים והולכים סחור סחור, כדי שלא להטריח את הציבור. "אמר אביי: נקטינן (מסורת בידינו) אם מקיף - יחיה" (שם, לג).

20 ד. רֹכֵב הָרִי הוּא כְּמִהֲלֵךְ; וּכְשֶׁם שְׁעוֹמְדִים מִפְּנֵי
21 הַמְּהֵלֵךְ, כֵּךְ עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב¹³.

(13) לא תאמר: הואיל והוא יושב על גבי בהמתו אינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"א מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 הָעִיר⁴², בֵּין מִסְּשָׁהוּא קָצוּב עַל פֶּלַי אִישׁ⁴³ וְאִישׁ,¹⁷
18 שְׁנָאֲמַר: "גַּם כִּי יִתְנַו⁴⁴ בְּגוֹזִים עֵתָה אֶקְבָּצֶם, וַיַּחֲלוּ
19 מִצֵּט מִמִּשְׂא מֶלֶךְ וְשָׂרִים"⁴⁵. וְכֵן אִם הֵיָתָה סְחֻרָה
20 לְתַלְמִיד־חֶכֶם, מְנִיחִים אוֹתוֹ לְמַכֵּר תַּחֲלָה, וְאִין
21 מְנִיחִים אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוּק לְמַכֵּר עַד שְׁיִמְכֹר⁴⁶ הוּא.
22 וְכֵן אִם הֵיָתָה לוֹ דִּין, וְהֵיָתָה עוֹמֵד בְּכֻלָּל בְּעַלְי־דִינִים
23 הֶרְבָּה - מְקַדְּמִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין⁴⁷ אוֹתוֹ.

38 (ב"ב ח.). 39 אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו את מלאכתם. 40 "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי התורה להם לחומה והיא משמרתם. 41 מתנה שנותנים לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א ט, ז). ותלמידי-חכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שציוה המלך דריש את פחת עבר הנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), כלו (מס אוכל) ונהלך (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמידי-חכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). 42 מס ציבורי. 43 מס גולגולת.

44 וכך פירושו "חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבצם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. 45 כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ח.). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "וי" החיבור. 46 (ב"ב כב.). 47 אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-חכם (פסחים כב:). - עדיפה (שבעות ל:).

יא. עון גדול הוא לביזות את החכמים או לשנאתן. לא חרבה ירושלים, עד שבזו⁴⁸ בה תלמידי חכמים, שנאמר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנבואיו", כלומר: בוזים מלמדי דבריו; וכן זה שאמרה תורה: "אם בחקתי תמאסו" - מלמדי⁴⁹ חקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים, אין לו חלק לעולם הבא⁵⁰, ויהי הוא בכלל "כי דבר ה' בזה".

48 (שבת קיט:). 49 (ת"כ, בחוקותי). 50 (סנה' צ.). שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צט:); אפיקורוס - זה המבזה תלמידי חכמים.

יב. אף-על-פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא - אם באו עדים שבזהו, אפלו בדברים, חייב נדויו⁵¹, ומנדיים אותו בית-דין בפרים⁵², וקונסין אותו ליטרא⁵³ זהב בכל מקום⁵⁴, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדברים, אפלו לאחר מיתה⁵⁵ - מנדיין אותו בית-דין, והם מתירין אותו

רמז, ס"ק ז; ויש מפרשים: שצריכים לחכמתכם: תלמידים המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש - יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). 26 לשבת במקומם הקבוע להם. 27 משום דקרו ליה: "פושע" (ברכות מג:). - לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל (רש"י). והמהרש"א "בחידושי אגדות" (שם) כותב: ויותר נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן, שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות האדר"ת). 28 לנכבים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך העם, באיזו שליחות (עיי' תוספות, יבמות קה:), ובאמצע השיעור; אבל אם יצא שלא לצורך, אינו פוסע על ראשי העם אלא יושב לו במקום הפנוי. 29 כשאר כל השומעים, כי כן אמרו: "בזמן שיש להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם; בזמן שאין להם דעת לשמוע - נכנסים ויושבים אחורי אביהם, ופניהם כלפי העם" (הוריות יג:).

ח. תלמיד ששהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמוד מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא כבודו מרבה מן כבוד שמים³⁰.

30 שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום: שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים אמורים? - בבית-המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו כמה פעמים, שלא ייראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה, בשם התוספות).

ט. מי ששהוא זקן מפלג³¹ בזקנה, אף-על-פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפלו החכם ששהוא ילד³², עומד בפני הזקן המפלג בזקנה. ואינו חייב לעמוד מלא קומתו³³, אלא פדי להדרו³⁴. ואפלו זקן פותי, מהדרין אותו בדברים³⁵ ונותנין לו יד לסמכו³⁶, שנאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה³⁷ במשמע.

31 זקן למאד. 32 צעיר לימים. 33 מכיון שהוא עצמו חכם ואחרים חייבים בכבודו. 34 הידור כלשהו: לנוע מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור יו"ד, סימן רמד). 35 (קידושין לג:). 36 בחולשתו. 37 אפילו כשאינו חכם, ואפילו כשאינו יהודי; אלא ליהודי בהידור של קימה, ולשאינו יהודי - בדברים ונתינת יד לסמכו (כסף-משנה).

י. תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן³⁸ לעשות עם כל הקהל בבנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, פדי שלא יתבזו בפני עמי-הארץ³⁹. ואין גובין מהן לבנין החומה ותקון השערים ושכר השומרים⁴⁰ וכיוצא בהן, ולא לתשורת המלך⁴¹. ואין מחיבים אותן לתן המס - בין מס ששהוא קצוב על בני

20 עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעֵה⁶⁵ דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת הָאָדָם, בֵּין
21 אִישׁ, בֵּין אִשָּׁה, וְאֵלוֹ הֵן:

(63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל: על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. (65) (ברכות ט).

(א). המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו⁶⁶. (ב) המבזה שליח בית-דין⁶⁷. (ג) הקורא לחברו עבד⁶⁸. (ד) מי ששולחו לו בית-דין וקבעו לו זמן ולא בא⁶⁹. (ה) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים⁷⁰, ואין צריך לומר בדברי-תורה. (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מנדין אותו עד שיתן⁷¹. (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון פלב רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו עד שישיר הזקו⁷³. (ח) המזכר קרקע שלו לעובד-פוכבים, מנדין אותו, עד שיקבל עליו פל אגס⁷³ שיבא מן העובד-פוכבים לישאלו חברו בעל המצר. (ט) המעיד על ישראל בערפאות⁷⁴ של עובדי-פוכבים, והוציא ממנו בעדותו קמון שלא כדין וישאל⁷⁵, מנדין אותו עד שישלם⁷⁶. (י) טבח פהן, שאינו מפריש המתנות⁷⁷ ונותן לכהן אחר, מנדין אותו עד שיתן. (יא) המחלל יום-טוב שני של גליות⁷⁸, אף-על-פי שהוא מנהג⁷⁹. (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות⁸⁰. (יג) המזכיר שם-שמים לבטלה⁸¹ או לשבועה בדברי הבאי⁸². (יד) המביא את הרבים לידי חלול השם⁸³. (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ⁸⁴. (טז) המחשב שנים⁸⁵ וקובע חדשים⁸⁶ בחוצה-לארץ⁸⁷. (יז) המכשיל את העור⁸⁸. (יח) המעכב הרבים מלעשות מצוה⁸⁹. (יט) טבח שיצאה טרפה⁹⁰ מתחת ידו. (כ) טבח שלא בדיק ספינו⁹¹ לפני חכם. (כא) המקשה עצמו לדעת⁹². (כב) מי שגרש את אשתו, ועשה בינו ובינה שתפות או משא-ומתן, המביאין להן להזקק⁹³ זה לזה - פשיבאו לבית-דין⁹⁴, מנדין אותם⁹⁵. (כג) חכם ששמועתו רעה⁹⁶. (כד) המנדה מי שאינו חיב⁹⁷ נדוי.

(66) (שם). (67) (קידושין ע:). (68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגוי (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקלים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כה, ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). (69) כתבין פתיחא עליוהי (שטר שמתא) (ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). (70) כגון: המזלזל בנטילת ידים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). (71) (ב"ק קיג.) "עד שיקבל" צריך היה לומר? - אלא שהיה כבר מנודה על שסירב לקבל עליו את הדין; וכשיקבלו - התירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). (72) (כתובות מא:). (73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד:). ובתוספות

1 פְּשִׁיחֹר בְּתְשׁוּבָה. אֲבָל אִם הָיָה הַחֵכֶם חַי, אֵין
2 מְתִירִין אוֹתוֹ עַד שְׁרִצָּה⁵⁶ זֶה שְׁנֵדוּהוּ בְּשִׁבְלוֹ. וְכֵן
3 הַחֵכֶם עֲצָמוֹ⁵⁷ מְנַדֵּה לְכַבּוּדוֹ לְעַם-הָאָרֶץ שֶׁהִפְקִיר⁵⁸
4 בוֹ, וְאֵין צָרִיף, לֹא עֲדִים וְלֹא הִתְרַאֲה⁵⁹; וְאֵין
5 מְתִירִין לוֹ עַד שְׁרִצָּה אֶת הַחֵכֶם. וְאִם מֵת הַחֵכֶם,
6 בְּאֵין שְׁלֹשָׁה וּמְתִירִין לוֹ. וְאִם רָצָה הַחֵכֶם לְמַחֵל לוֹ
7 וְלֹא נִדְּהוּ - הִרְשׁוֹת פִּיֶדוֹ⁶⁰.

(51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ד). (52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. (53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"ג, ה"ה). (54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבשו"ע (יו"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזמן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). (55) (ברכות ט). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבזה בחייו יותר ממבזהו לאחר מותו (הריב"ש). (56) (מ"ק טז). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתיירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיי' הלכות דעות פ"ו, ה"ו). (57) בלי בית-דין. (58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. (59) (מ"ק, יז:). "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. (60) אמר רב פפא: "תיתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז:), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ז, ה"ג).

8 יג. הרב שגדה לכבודו - כל תלמידיו חיבין לנהג
9 נדוי במנדה. אבל תלמיד שגדה לכבוד עצמו⁶¹, אין
10 הרב חיב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חיבין לנהג
11 בו נדוי. וכן מנדה לנשיא - מנדה לכל ישראל;
12 מנדה לכל ישראל - אינו מנדה לנשיא. מנדה לעירו
13 - מנדה לעיר אחרת; מנדה לעיר אחרת - אינו
14 מנדה לעירו⁶².

(61) דווקא. אבל כשנידה על עבירות שעבר כלפי שמים, או כלפי הבריות וחי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", יו"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א).

15 יד. במה דברים אמורים⁶³? במי שגדהו על שבזה
16 תלמידי חכמים; אבל מי שגדהו על שאר דברים
17 שחיבים עליהם נדוי⁶⁴, אפלו נדהו קטן שבין ישראל
18 - חיב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שתיחזר
19 בתשובה מדבר שגדהו בשבילו, ויתירו לו. על

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י"ב מרחשון – ספר המדע – הלכות תלמוד תורה קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה - ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). (90) שמכר בשר טריפה ללקוחותיו (סנהדרין כה). (91) (חולין יח). שעל השוחט להראות סכיניו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז:). וכתב הטור (יו"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). (92) מגרה במתכוון את יצרו המביאו לידי עבירות חמורות (נדה יג:). (93) להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. (94) לדין. (95) (כתובות כח). על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזה. (96) שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז:). (97) ריש לקיש היה שומר פרדסים, בא איש ואכל מן הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השגיח בו. אמר לו ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו בבית-המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי - הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו בנידוי (מ"ק יז:). ב"שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם כלולים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

- א. חָכֵם זָקֵן² בְּחֻמָּה, וְכֵן נְשִׂיא או אֲבִי-בֵית-דִּין³,
שְׁפָרְחָה⁴ - אֵינָן מְנַדְּיִין⁵ אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא⁶ לְעוֹלָם⁷;
אֶל־אִם-פֶּן עֲשָׂה פִירְבָּעָם⁸ פֶּן-נִבְטַח וְחִבְרִיּוֹ. אֲבָל
כְּשִׁחְטָא שְׁאָר⁹ חֲטָאוֹת, מְלַקֵּין אוֹתוֹ בְּצַנְעָה¹⁰,
שְׁנֵאמַר: "וְכִשְׁלַת הַיּוֹם וְכִשְׁלַג גַּם נְבִיא עֲמָךְ לְלֵה"¹¹
- אֶף-עַל-פִּי שְׁפָשַׁל, פִּסְהוּ פְלִילָה¹¹; וְאוֹמְרִים לֵי¹²:
הַכֶּבֶד¹³ וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ! וְכֵן פֶּל תְּלַמִּיד-חֶכֶם שְׁנַתְּחִיב
נְדִי, אֶסוּר לְבֵית-דִּין לְקַפֵּין¹⁴ וְלִנְדוֹתוֹ בְּמַהֲרָה¹⁵,
אֶל־א בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה וְנִשְׁמָטִין¹⁶ מִמֶּנּוּ. וְחֲסִידֵי
הַחֲכָמִים הָיוּ מְשַׁתְּפָחִים, שְׁלֵא נִמְנוּ מְעוֹלָם¹⁷ לְנִדוֹת
תְּלַמִּיד-חֶכֶם, אֶף-עַל-פִּי שְׁנַמְנִין לְהַלְקוֹתוֹ אִם
נִתְחַיֵּב מִלְּקוֹת¹⁸; וְאֶפְלוּ מִפֶּת-מְדוֹת¹⁹ נִמְנִין עָלָיו
לְהַכּוֹתוֹ.

(2) מופלג בחכמה (3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"יג).
(4) שחטא. (5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה).
מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. (6) אבל בצנעה מנדים אותו, כמבואר בסמוך. (7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא כמה פעמים (מ"ק יז:). (8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). (9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. (10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדין הנשיא - כדי להעלים קולו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן - נמצאת

העירו שם: כמה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). (74) בבתי המשפט. (75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. בידי ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. (76) דמי היזקו (ב"ק קיד:). (77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בני-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליז, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפריש - חייב נידוי (חולין קלב:). (78) (פסחים נב). חוץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששלחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". (79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראייה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאז - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייזהרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם בידיהם (ביצה ד:). (80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). (81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד), זוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. (82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. (83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגזרה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם?! וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). (84) (פסחים נג:). תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחרץ". (85) אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. (86) מלא, או חסר. (87) בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות סג:). (88) עיוור לאו דווקא, המכשיל את חברו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז:): שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגו ויבעט באביו, רש"י). (89) כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש - ושבת היתה - ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד,

קסב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ב מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 עמו? מַנְדָּה אָסוּר לְסַפֵּר²⁵ וּלְכַבֵּס כְּפָאֵל, כֹּל יָמֵי
10 נְדוּיוֹ; וְאֵין מְזַמְּנִין²⁶ עָלָיו, וְלֹא כוֹלְלִין אוֹתוֹ
11 בַּעֲשָׂה לְכָל דְּבַר שְׂעָרָה עֲשָׂה²⁷; וְלֹא יוֹשְׁבֵין עִמּוֹ
12 בְּאַרְבַּע אַמּוֹת²⁸; אֲבָל שׁוֹנֵה²⁹ הוּא לְאַחֲרֵים, וְשׁוֹנֵין³⁰
13 לוֹ, וְנִשְׁכְּרִין³¹, וְשׁוֹכְרִין³². וְאִם מֵת בְּנְדוּי - בֵּית־דִּין
14 שׁוֹלְחִין וּמְנִיחִין אָבָן עַל אַרְוֹנוֹ, כְּלוּמַר, שְׁהֵן
15 רוֹגְמִין³³ אוֹתוֹ, לְפִי שְׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצְּבוּר. וְאֵין
16 צְרִיף לֹמֵר, שְׁאֵין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ וְאֵין מְלוּוִין אֶת
17 מִטָּו.

(25) להסתפר (מ"ק טו.). (26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. (27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפואו עמהם - היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב"ד רומי נמצאת גירסא של הגמרא שלנו (מ"ק טו.) והיא: "ומנלן דמנורין ליה מן ציבורא? - דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלש הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזהו המקור לדברי רבינו. (28) (ב"מ נט:). (29) מלמד לאחרים. (30) ומלמדים אותו. (31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. (32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). (33) (שם: עדויות פ"ה, מ"ו.).

18 ה. יוֹתֵר עָלָיו הַמְּחַרְם³⁴, שְׁאֵינוֹ שׁוֹנֵה לְאַחֲרֵים וְאֵין
19 שׁוֹנֵין לוֹ; אֲבָל שׁוֹנֵה הוּא לְעַצְמוֹ, שְׁלֹא יִשְׁכַּח
20 תְּלַמּוּדוֹ. וְאֵינוֹ נִשְׁכֵּר, וְאֵין נִשְׁכְּרִין לוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאִין
21 וְנוֹתְנִין עִמּוֹ; וְאֵין מְתַעַסְקִין עִמּוֹ, אֶלָּא מְעַט עֵסֶק
22 כְּדֵי פְרִנְסוֹתוֹ³⁵.

(34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. (35) להחיות נפשו ונפש בני-ביתו (מ"ק טו.).

23 ו. מִי שֵׁיִשֵּׁב בְּנְדוּי שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא בִקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ,
24 מְנַדֵּין אוֹתוֹ שְׁנֵיָה. יִשֵּׁב שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרֵים וְלֹא
25 בִקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ, מְחַרְמִין אוֹתוֹ³⁶.

(36) (שם, טז.).

26 ז. בְּכַמְהָ מְתִירִין הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? בְּשִׁלְשָׁה³⁷, אֶפְלוּ
27 הַדְּיוֹטוֹת³⁸. וְיַחֲדֵי מְמַחֵה³⁹ מְתִיר הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם
28 לְבַדּוֹ⁴⁰. וְיֵשׁ לְתַלְמִיד לְהַתִּיר הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם, וְאֶפְלוּ
29 בְּמָקוֹם הָרֵב⁴¹.

(37) כדין התרת נדרים (נדרים עח.). (38) שאינם תלמידי חכמים. (39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. (40) (נדרים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קיח, הערה ה). (41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובץ על המנודה עד שימצא את הרב - אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

עלייתו וירידתו (שם, סנה' פ"ב, ה"א). (11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" - וזה משמע בין בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. (12) חוזר אל נידוי, כשמנדים אותו בחשאי, בצנעה. (13) מלשון הכתוב (מלכים-ב יד, י), כלומר: אין אומרים לו בפירוש: מנודה אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". (14) בחפזון ובזריזות יתירה. (15) בלי שהיות. (16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטרא כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצערו של המנודה. (17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמת י צורבא מרבנן מימי (שם). (18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר חמור ומעליב. (19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות (פסחים נב.).

- 1 ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אֹמֵר: פְּלוּנִי יְהֵא בְּשִׁמְתָא²⁰!
- 2 וְאִם נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אֹמֵר לוֹ: פְּלוּנִי זֶה בְּשִׁמְתָא!
- 3 וְהַחֲרָם²¹ - אֹמֵר לוֹ: פְּלוּנִי מְחַרְם! וְאִרְוֵר - בּוֹ²²
- 4 אֶלֶה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּי!

(20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם - נידוי: חמור ממנה - שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידויו: ארוור אתה! וחרם - החמור מכולם. ומאי שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" - זה עונש המשאיר רושם בלי ימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. (21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם. (22) כלומר: לשון "ארוור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארוור אתה! הרי הוא מנודה וצריכים לנהוג בו כמנודה: ואם השביע איש חבירו ואמר לו: ארוור אם... והלה קיבלה בענייתא אמן - הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארוור" - הרי זו קללה וחיוב משום "המקלל את חבירו" (שבועות לו.).

- 5 ג. וְכִיצַד מְתִירִין²³ הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? אֹמֵר לוֹ:
- 6 שְׁרוּי²⁴ לָךְ וּמְחוּל לָךְ! וְאִם הַתִּירוּהוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו,
- 7 אֹמֵר לוֹ: פְּלוּנִי שְׁרוּי לוֹ וּמְחוּל לוֹ!

(23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. (24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידויו, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

- 8 ד. מַהוּ הַמְּנַהֵג שִׁנְהַג הַמְּנַהֵג בְּעַצְמוֹ, וְשִׁנְהִיגִין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ב מרחשון - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 12 - מתירין לו אפלו עשרה ששונין משנה. לא מצא
- 13 - מתירין לו עשרה ששונין לקרות בתורה. לא מצא
- 14 - מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא
- 15 מצא במקומו עשרה - מתירין לו אפלו שלשה⁵⁵.

(52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנה, לפיכך צריך להתירו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדרים ח.). (53) שבקיים בדיני התרה. (54) היא ארבעה מיל. והמיל - אלפיים אמה (פסחים צג.). "וטורח עד פרסה". שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף-משנה" - מקור הדברים הוא במה שאמרו (נדרים ח.): "לא מצא - ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני-אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאלות" דרבי אחא גאון, סימן שכט. (55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאלות" הנ"ל.

- 16 יג. מי שגדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו⁵⁶.
- 17 גדוהו שלא בפניו - מתירין לו בפניו ושלא בפניו⁵⁷.
- 18 ואין בין נדוי להפרה פלוג, אלא מנדבין ומתירין
- 19 ברגע אחד⁵⁸, כשיחזר המנדה למוטב. ואם ראו
- 20 בית-דין להניח זה בנדוי פמה שנים - מניחין⁵⁹ כפי
- 21 רשעו. וכן אם ראו בית-דין להחרים לזה
- 22 לכתחלה⁶⁰, ולהחרים מי שיאכל עמו ושותה⁶¹ עמו,
- 23 או מי שיעמד עמו בארבע אמות - מתרימין כדי
- 24 ליסרו וכדי לעשות סיג לתורה, עד שלא יפרצו⁶²
- 25 החוטאים. אף-על-פי שיש רשות להחכם לנדות
- 26 לכבודו - אינו שובח לתלמיד-החכם להנהיג עצמו
- 27 בדבר זה, אלא מעלים⁶³ אָזְנוֹ מַדְבְּרֵי עַם-הָאָרֶץ וְלֹא
- 28 לְשֵׁית לִבּוֹ לְהֵן, כְּעֵנָן שְׂאֵמֵר שְׁלֹמֵה בְּחֻקְתָּו: "גַּם
- 29 לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ אֶל תַּתְּן לְבָבְךָ". וכן היה
- 30 דְּרָךְ חֲסִידֵי הָרַאשׁוֹנִים, שׁוֹמְעִים חֲרַפְתָּם וְאֵינָן
- 31 מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁמוֹתֵי לְמַחֲרָף
- 32 וְסוֹלְחִים⁶⁴ לוֹ. וְחֻקְמֵי גְדוּלִים⁶⁵ הֵיוּ מְשַׁתְּבְּחִים
- 33 בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַנְּאִים וְאוֹמְרִים, שְׁמַעוּלָם לֹא נָדוּ אָדָם
- 34 וְלֹא הֲחָרִימוּהוּ לְכַבּוֹד; וְזוֹ הִיא דְּרַכְּןָּ שֶׁל תְּלָמִידֵי
- 35 חֻקְמֵי שְׂרָאוֹי לִילָף בָּהּ. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁶?
- 36 כְּשֶׁבָּהּ אוֹ חֲרַפְהוּ בְּסֵתֵר; אֲבָל תְּלָמִיד-חֻקְמֵי,
- 37 שְׁבָּהּ אוֹ חֲרַפּוּ אָדָם בְּפִרְהֵסִיא⁶⁷, אֶסוּר לוֹ לְמַחֵל
- 38 עַל כְּבוֹדוֹ; וְאֵם מַחֵל, נֶעֱנַשׁ, שְׁזָה בְּזִיוֹן תּוֹרָה⁶⁸;
- 39 אֲלֵא נֹקֵם וְנוֹטֵר הַדְּבָר בְּפִנְחָשׁ⁶⁹, עַד שֶׁיִּבְכַּשׁ מִמֶּנּוּ
- 40 מַחִילָה וְיִסְלַח לוֹ.

(56) (נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד - שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנודה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנודה - כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. וכדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - מותר הוא. (57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפני - כך התירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). (58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקר

- 1 ט⁴². שְׁלֹשָׁה שְׁנָדוּ וְהִלְכוּ לְהֵן, וְחָזַר זֶה⁴³ מְדַבֵּר
- 2 שְׁנָדוּהוּ בְּגִלְלוֹ - בְּאֵין שְׁלֹשָׁה אַחֲרָיִם⁴⁴ וּמְתִירִין לוֹ.

(42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה - יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות - יג, וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנונו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. (43) בתשובה שלימה. (44) ואפילו כשאינם חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שידועים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעוונתו: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שביזוהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

- 3 י. מי שלא ידע מי נדהו, ילף לו אצל הנשיא⁴⁵
- 4 ויתיר לו נדויו.

(45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

- 5 יא. נדוי על תנאי⁴⁶, אפלו על-פי עצמו⁴⁷, צריך
- 6 הפרה⁴⁸. תלמיד-חכם שגדוהו עצמו, ואפלו נדה
- 7 עצמו על דעת⁴⁹ פלוני, ואפלו על דבר שחביב⁵⁰ עליו
- 8 נדוי - הרי זה מפר לעצמו⁵¹.

(46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה - יהא בנידוי. (47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חייו. (48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמרו חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו-תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" - זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו - אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. (49) כגון שרכו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת - אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסיא). (50) ולא רק בנידוי של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (נדרים ז:). (51) (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" - מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

- 9 יב. מי שגדוהו בחלום, אפלו ידע מי נדהו - צריך
- 10 עשרה⁵² בני-אדם ששונין הלכות⁵³ להתירו מנדויו.
- 11 ואם לא מצא, טורח אחריהם עד פּרְסָא⁵⁴. לא מצא

12 שְׁנָאָתוּ. (טז) שְׁלֹא לְהַצִּילוֹ. (יז) שְׁלֹא לְלַמֵּד עָלָיו
 13 זְכוּת. (יח) שְׁלֹא יִמְנַע מִלְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה. (יט)
 14 שְׁלֹא לְהִתְנַבֵּא בְשִׁמְהָ. (כ) שְׁלֹא לְשַׁמַּע מִן הַמִּתְנַבֵּא
 15 בְשִׁמְהָ. (כא) שְׁלֹא לְהִתְנַבֵּא בְשִׁקְרָא, וְאִפְלוּ בְשֵׁם
 16 הַשֵּׁם. (כב) שְׁלֹא לְגוֹר מִהֲרִיגַת נְבִיא שִׁקְרָא. (כג)
 17 שְׁלֹא לְשַׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים. (כד) שְׁלֹא
 18 לַעֲשׂוֹת אוֹב. (כה) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת יִדְעוּנִי. (כו) שְׁלֹא
 19 לְהַעֲבִיר לְמַלְאָךְ. (כז) שְׁלֹא לְהִקִּים מַצֵּבָה. (כח) שְׁלֹא
 20 לְהַשְׁתַּחֲוֹת עַל אֲבָן מִשְׁפִּית. (כט) שְׁלֹא לְטַע אֲשֶׁרָה.
 21 (ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בְשִׁבִילָהּ.
 22 (לא) שְׁלֹא לְהִנּוּחַ בְּעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וּבְכָל מְשֻׁמְשִׁיָּהּ.
 23 (לב) שְׁלֹא לְהִנּוּחַ בְּצַפּוּי נֶעְבֵּד. (לג) שְׁלֹא לְכַרֵּת
 24 בְּרִית לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים. (לד) שְׁלֹא לְחַן עֲלֵיהֶם. (לה)
 25 שְׁלֹא יִשְׁבּוּ בְּאַרְצָנוּ. (לו) שְׁלֹא לְהִדְמוּת מִבְּמַהְגוֹתֵם
 26 וּבְמַלְבוּשָׁם. (לז) שְׁלֹא לְנַחֵשׁ. (לח) שְׁלֹא לְקַסֵּם.
 27 (לט) שְׁלֹא לְעוֹנֵן. (מ) שְׁלֹא לְחַבֵּר חֶבֶר. (מא) שְׁלֹא
 28 לְדַרֵּשׁ אֶל הַמֵּתִים. (מב) שְׁלֹא לְשַׁאֵל בְּאוֹב. (מג)
 29 שְׁלֹא לְשַׁאֵל בְּיַדְעוּנִי. (מד) שְׁלֹא לְכַשֵּׁף. (מה) שְׁלֹא
 30 לְהַקִּיף פֶּאת הָרֵאשׁ. (מו) שְׁלֹא לְהַשְׁחִית פֶּאת זָקֵן.
 31 (מז) שְׁלֹא יַעֲדָה אִישׁ עַדֵי אִשָּׁה. (מח) שְׁלֹא תַעֲדָה
 32 אִשָּׁה פְּלִי זֵין וְעַדֵי אִישׁ. (מט) שְׁלֹא לְכַתֵּב קַעֲקַע.
 33 (נ) שְׁלֹא לְהִתְגוֹדֵד. (נא) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת קְרִיחָה עַל מַת.
 34 וּבְאוּר פֶּל הַמְצוֹת הָאֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלָיו:

פְּרָק רֵאשׁוֹן

1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם.

36 א. בִּימֵי אֲנוֹשׁ² טָעוּ בְנֵי הָאָדָם³ טְעוֹת גְּדוֹלוֹ⁴,
 37 וּבְנִעְרָה⁵ עֲצַת חֲכָמֵי אוֹתוֹ הִדּוֹר, וְאֲנוֹשׁ עֲצָמוֹ⁶ מִן
 38 הַטְּוֵעִים הָיָה. וְזוֹ הִיְתָה טְעוֹתָם - אָמְרוּ: הוֹאִיל
 39 וְהָאֱלֹהִים בְּרָא כּוֹכְבִים אֵלָיו וְגַלְגָּלִים לְהִנְהִיג אֶת
 40 הָעוֹלָם⁷, וַיִּתְּנֵם בְּפָרוֹם, וַחֲלַק לָהֶם פְּכוּדֵם⁸, וְהֵם
 41 שִׁמְשִׁים הַמְשֻׁמְשִׁים לְפָנָיו - רְאוּיִין הֵם לְשַׁבְּחָם
 42 וּלְפַאֲרָם וּלְחַלֵּק לָהֶם פְּכוּדֵם; וְזֶהוּ רְצוֹן הָאֵל, בְּרוּךְ
 43 הוּא, לְגַדֵּל וּלְכַבֵּד מִי⁹ שֶׁגִּדְלוֹ וְכַבְּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִמְלִיךְ
 44 רוּחָה לְכַבֵּד הַעוֹמְדִים לְפָנָיו, וְזֶהוּ כְבוֹדוֹ שֶׁל מְלָךְ.
 45 בִּיּוֹן שֶׁעֲלָה דְבַר זֶה עַל לִפְסֵם, הַתְּחִילוּ לְבָנוֹת
 46 לְפוֹכְבִים הַיְכָלוֹת, וְלְהַקְרִיב לָהֶם קָרְבָּנוֹת, וּלְשַׁבְּחָם
 47 וּלְפַאֲרָם בְּדְבָרִים¹⁰ וְלְהַשְׁתַּחֲוֹת לְמוֹלָם, כְּדִי לְהַשִּׁיג¹¹
 48 רְצוֹן הַבּוֹרֵא בְּדַעְתָּם הַרְעָה¹². וְזֶה הָיָה עֲקָר עֲבוֹדַת
 49 פּוֹכְבִים¹³. וְכִּף הָיָה אוֹמְרִים עוֹבְדֵיהֶם, הַיּוֹדְעִים
 50 עֲקָרָה; לֹא שֶׁהֵן אוֹמְרִים, שְׂאִין שֵׁם אֱלֹהֵי אֵלָא פּוֹכֵב
 51 זֶה. הוּא שִׁרְמָנְהוּ אוֹמֵר: "מִי לֹא יִרְאֶף מְלָךְ הַגּוֹיִם
 52 כִּי לֶךְ יֵאָתָה, כִּי בְּכָל חֲכָמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם
 53 מֵאִין כְּמוֹךְ. וּבְאַחַת יְבַעְרוּ וְיִכְסְלוּ, מוֹסֵר הַכְּלִים עַיִן
 54 הוּא." כְּלוֹמֵר: הַכֹּל יוֹדְעִים שְׂאֵתָה הוּא לְבַדְךָ, אֲבָל

וביזה תלמיד חכם - אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). (59) מפני שבית-דין רשאי לעשות סייג לתורה (כסף-משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז). "שלא נהגו חכמים קלות-ראש בנידיה", והחזיקו את המנודה על ידה שלש שנים בנידויו. (60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים יום, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" - "בתחילה" במקום "לכתחילה". (61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז). (62) שלא ירבו. (63) אוטם אוניו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. (64) כמו רבי נחוניא בן-הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח). וכמו זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו כלילות היה מוחל וסולח לכל אחד שציערוהו (שם). (65) כמו רבי יהושע בן-לוי ששלח לקרוא לבן-אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד-קטן פרק ג, הלכה א). (66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. (67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. (68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. (69) (יומא כג). השומר עברה ואיכה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש - שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחותו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמרו (ערכין טו: מדרש-רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס - ואוכל: זאב טורף - ואוכל: אתה - מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום ולא נצטוויתי מלמעלה?! (חנוכת התורה, אות קעט).

יום ה' י"ג מרחשון ה'תשע"ח הלכות עבודת כוכבים וחקות עובדיה

1 יֵשׁ בְּכָלֶיךָ חֲמֻשִׁים וְאַחַת מְצוֹת. שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה,
 2 וְאַרְבָּעִים וְתִשַׁע מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטֵן: (א)
 3 שְׁלֹא לְפָנוֹת אַחַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים. (ב) שְׁלֹא לְתוֹר
 4 אַחַר הֲרֵהוּר הַלֵּב וְרֵאִית הַעֵינִים. (ג) שְׁלֹא לְגַדֵּף. (ד)
 5 שְׁלֹא יַעֲבֹד אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ. (ה) שְׁלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה
 6 לָהּ. (ו) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ. (ז) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת
 7 פֶּסֶל אִפְלוּ לְאַחֲרִים. (ח) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אִפְלוּ
 8 לְנוֹי. (ט) שְׁלֹא לְהִדִּיחַ אַחֲרִים אַחֲרֵיהֶם. (י) לְשַׁרְף עִיר
 9 הַנְּדַחַת. (יא) שְׁלֹא לְבָנוֹתָהּ. (יב) שְׁלֹא לְהִנּוּחַ מִפֶּל
 10 מְמוֹנָה. (יג) שְׁלֹא לְהִסִּית יְחִיד לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים
 11 לְעֲבָדָהּ. (יד) שְׁלֹא לְאַהֵב הַמְּסִית. (טו) שְׁלֹא לְעֹזֵב

29 בגלגלם²⁴ ולדמותן²⁵. אכל צור²⁶ העולמים, לא היה
 שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים
 בעולם. בגון חנוך ומתושלח, נח שם וצבר²⁷. ועל
 דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל²⁸, עד שנוולד
 צמודו של עולם²⁹ והוא אברהם אבינו.
 33

15 כל אחד מאותם הנביאים. 16 מן השמים.
 17 מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. 18 למכביה.
 19 לבויה. 20 נביאי שקר. 21 כמבואר במדרש-רבה
 (סוף פרשת נח). 22 מלה לתיקון הלשון בשפת ערב,
 כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א).
 23 הנתונות בהיכלות לעבדן. 24 לשמם. 25 לפי
 דמות חביתם. 26 הקדוש-ברוך-הוא. 27 חמישה אלה
 מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעידה התורה;
 ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו
 תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו'
 (ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר)
 ובמסכת (סנהדרין קח:) אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור
 המבול, והם ימי אבולו של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו
 להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול
 שבעה ימים לכבודו. נח - מעידה התורה: נח איש צדיק
 תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר - ידועים כמרכיבי
 תורה בבתי-מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה,
 כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה,
 פרק סג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו:): בבית-דינו של שם
 ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאה ותישרף
 (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק
 ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים
 שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח,
 מדרשו של מתושלח - כולם, עליהם השלום, היו נביאים"
 וכו'. 28 הולך ונמשך, הולך ומתפתח. 29 שהעולם
 הרחני עומד עליו.

ג. פיון שנגמל³⁰ איתן³¹ זה, התחיל לשוטט³²
 בדעתו והוא קטן, והתחיל לחשב ביום ובלילה
 והיה תמה: היאך אפשר שיהיה הגלגל הזה נהג
 תמיד ולא יהיה לו מנהיג³³? ומי יסבב אותו, כי אי
 אפשר שיסבב את עצמו? ולא היה לו מלמד ולא
 מודיע דבר, אלא משקע³⁴ באור-פשידים בין עובדי
 כוכבים הטפשים, ואביו ואמו וכל העם עובדי
 כוכבים, והוא עובד עמהם³⁵. ולבו משוטט ומבין³⁶,
 עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבוננתו
 הנכונה³⁷, וידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג
 הגלגל, והוא ברא הפל, ואין בכל הנמצא³⁸ אלוה
 חוץ ממנו. וידע שכל העולם טועים. ודבר³⁹ שגורם
 להם לטעות זה, שעובדים את הכוכבים ואת
 הצורות עד שאבד האמת מדעתם. וכן ארבעים שנה
 הפיר אברהם את בוראו. פיון שהפיר וידע, התחיל
 להשיב תשובות⁴⁰ על בני אור-פשידים⁴¹ ולערך דין⁴²
 עמהם ולומר, שאין זו דרך האמת שאתם הולכים

1 טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההבל רצונך
 2 הוא¹⁴.

2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. 3) כמו שנאמר: אז
 הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון
 חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו
 של ה' ולעשותם אלילים" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על
 הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש
 והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'".
 4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". 5) נכסלה וניטפשה,
 מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים.
 6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת
 קיח:). 7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א).
 8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". 9) את מי.
 10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים לגלגל חמה ואומרים:
 הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים
 דמות חמה - לפי שהיו משתחוים לה - והם אומרים
 לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים!
 (בראשית-רבה, פרק כו). 11) באמצעותם. 12) לפי
 דעתם המשובשת. 13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום
 עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. 14) כלומר: רצונך שבני-
 אדם ישתמשו בהם בתור סרורים המתווכים בינך ובינם.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בכני האדם נביאי
 4 שקר ואמרו, שהאל צנה ואמר להם: עבדו פוכב
 5 פלוני או פל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו פך
 6 וכן, ובנו לו היכל ועשו צורתו, כדי להשתחות לו
 7 כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ!
 8 ומודיע¹⁵ להם צורה שפדה מלפניו, ואומר: זו היא
 9 צורת הפוכב פלוני, שהודיעהו¹⁶ בנבואתו.
 10 והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת
 11 האילנות ובראשי הרים ועל הגבעות¹⁷, ומתקבצים
 12 ומשתחווים להם, ואומרים לכל העם, שזו הצורה
 13 מטיבה¹⁸ ומרעה¹⁹, וראוי לעבדה וליראה ממנה.
 14 וכהנייהם אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו,
 15 ועשו כך וכן ואל תעשו כך וכן! והתחילו
 16 פוזבים²⁰ אחרים לעמד ולומר, שהפוכב עצמו או
 17 הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם: עבדוני
 18 בכך וכן! והודיע להם דרך עבודתו; ועשו כך ואל
 19 תעשו כך! ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את
 20 הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להם
 21 ולהשתחות. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם
 22 הנכבד והנורא מפי פל היקום ומדעתם ולא
 23 הפירוהו, ונמצאו פל עם הארץ, הנשים והקטנים,
 24 אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל
 25 של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחות לה
 26 ולעבדה ולהשבע בשמה²¹. והחכמים שהיו בהם,
 27 בגון פהנייהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם²² אלוה
 28 אלא הפוכבים והגלגלים, שנעשו הצורות האלו²³

ת, יב); ישוטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד).
 (33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג? ! הציץ עליו הקדוש-ברוך-הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט).
 (34) שקוע ונתון בתוכם. (35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) - מה טל זה פורה, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד).
 (36) ומתבונן. (37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? - זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא).
 (38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. (39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות צורות ותמונות. (40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין - יש תשובה".
 (41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה, פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציצין (ישעיה לא, ט). על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. (42) להתווכח. (43) (שם). (44) זהו נמרוד מלך בבל (שם). (45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא - אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא כפי כל עובר ושב" (סוטה י). (46) ואת הנפש אשר עשו בחן (בראשית יב, ה) - שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו (בראשית-רבה, לט).
 (47) שורש האמונה בא-ל עולם אחד ואפסות האלילים.
 (48) גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה-זרה יד): - קבלה בידינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם. (49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך האמת)", "ומחזיק". (50) (שמות-רבה, פרשה א). (51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. (52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" - הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם..." התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה" וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). (53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים - הייתה ישיבה עימיהם; היו במדבר - ישיבה עימיהם וכו' (יומא כח:). (54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. (55) (שמות-רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה-זרה". (56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" - זו עבודה-זרה, "ובריתך ינצורו" - זו ברית-מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבוטו של לוי לא עבד עבודה-זרה. (57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט - תמונה מקוצרת מן קטן, שהנזן יסוד נופל במילה. (58) שורש האמונה שנזכר למעלה. (59) נוסח אוקספורד: "העמים". (60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. (61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

1 בַּהּ! וְשֹׁפֵר הַצְּלָמִים⁴³, וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לְעַם, שְׁאִין
 2 רְאוּי לְעַבֵּד אֱלֹהִים אֲלֹהֵי הָעוֹלָם, וְלוֹ רְאוּי לְהַשְׁתַּחֲוֹת
 3 וּלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדִי שְׂפִירוּהוּ כָּל הַבְּרֹאִים
 4 הַבָּאִים; וְרְאוּי לְאָבֵד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצְּבוֹרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא
 5 יִטְעוּ בְּחֵן כָּל הָעַם, כְּמוֹ אֱלֹהִים שֶׁהֵם מְדַמִּים שְׁאִין שֶׁם
 6 אֱלֹהִים אֱלֹהִים אֱלֹהִים. כִּיִּן שְׁגָבַר עֲלֵיהֶם בְּרְאוּתוֹ, בְּקֶשׁ
 7 הַמִּלְקָה⁴⁴ לְהַרְגוֹ, וְנִעְשָׂה לוֹ גַם וַיִּצָא לְחָרֶץ. וְהִתְחִיל
 8 לְעַמֵּד וּלְקַרְא בְּקוֹל גְּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעַם,
 9 שֶׁיֵּשׁ שֶׁם אֱלֹהִים אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלוֹ רְאוּי לְעַבֵּד.
 10 וְהִנֵּה מְהִלָּה וְקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעַם מֵעִיר לְעִיר
 11 וּמִמְמַלְכָּה לְמִמְמַלְכָּה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְץ כְּנַעַן וְהוּא
 12 קוֹרֵא, שְׁנֹאֵמַר: "וַיִּקְרָא⁴⁵ שֶׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם".
 13 וְכִיִּן שֶׁהָיוּ הָעַם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׂוֹאֲלִין לוֹ עַל
 14 דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ, עַד
 15 שְׂפִירוּהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלֵפִים
 16 וּרְבֻבוֹת, וְהֵם אֲנָשֵׁי בֵית אַבְרָהָם⁴⁶. וְשָׁתַל בְּלִבָּם
 17 הָעֵקֶר הַגְּדוֹל הַזֶּה⁴⁷, וְחָבַר בּוֹ סְפָרִים⁴⁸, וְהוֹדִיעוּ
 18 לְיִצְחָק בְּנֵו. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מְלֻמֵּד וּמְזִהִיר⁴⁹. וַיִּצְחָק
 19 הַדוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב⁵⁰ וּמְנַהֵגוֹ לְמֻמֵּד, וַיֵּשֶׁב מְלֻמֵּד וּמְחִזִּיק
 20 כָּל הַנְּלוּיִם אֵלָיו⁵¹. וַיַּעֲקֹב אֶבְיָנו לְמַד בְּנֵו כָּלֵם,
 21 וְהַבְּדִיל לוֹי וּמְנַהֵגוֹ⁵² רֵאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בְּיִשְׁבֵּיכָה⁵³,
 22 לְלַמֵּד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹת אַבְרָהָם. וְצוּהָ אֵת
 23 בְּנָיו, שֶׁלֹּא יַפְסִיקוּ מִבְּנֵי לוֹי מְנַהֵג אַחֵר מְנַהֵג, כְּדִי
 24 שֶׁלֹּא תִשְׁכַּח הַלְמוּד. וְהִנֵּה הַדְּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבָנָיו
 25 יַעֲקֹב וּבְנָלוּיִם אֲלֵיהֶם, וְנִעְשִׂית⁵⁴ בְּעוֹלָם אִמָּה שֶׁהִיא
 26 יוֹדַעַת אֵת ה'. עַד שֶׁאַרְכּוֹ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם,
 27 וְחִזְרוּ לְלַמֵּד מֵעֲשִׂיהֶן וּלְעַבֵּד פּוֹכְכִים⁵⁵ כְּמֹתֶן, חוּץ
 28 מִשְׁבֹּט לוֹי, שֶׁעַמֵּד בְּמִצְוֹת אָבוֹת. וּמְעוֹלָם לֹא עָבַד
 29 שְׁבֹט לוֹי⁵⁶ עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים. וְכַמְעַט-קֹטֵט⁵⁷ הָיָה
 30 הָעֵקֶר⁵⁸ שֶׁשָׁתַל אַבְרָהָם נֶעְקַר, וְחִזְוִרֵן בְּנֵי יַעֲקֹב
 31 לְטַעוֹת הָעוֹלָם⁵⁹ וְהַעֲוִיתֶן. וּמֵאֲהָבַת ה' אוֹתְנוּ,
 32 וּמִשְׁמָרוֹ אֵת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אֶבְיָנו, עֲשֵׂהוּ⁶¹
 33 מִשֶּׁה רַבְּנוּ רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלָחוֹ. כִּיִּן
 34 שְׁנַתְּנָבֵא מִשֶּׁה רַבְּנוּ, וּכְתָר ה' יִשְׂרָאֵל לְנִתְחַלָּה,
 35 הַכְּתִירֵן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעֵם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וּמָה יִהְיֶה
 36 מִשְׁפָּט עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֵיהָ.

(30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים.
 (31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא - אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזרחי - זה אברהם (כבא בתרא טו). ואמרו (ראש השנה יא): ירח איתנים - הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם - האבות. איתן - פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) - שמימיו אינם פוסקים. (32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס

יום ו' י"ד מרחשון ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנַיִם

1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה-זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

1 א. עֵקֶר הַצּוּי בַעֲבוּדַת כּוֹכָבִים, שְׁלֹא לַעֲבֹד אֶחָד
2 מִכָּל הַבְּרֹאִים - לֹא מִלְאָךְ² וְלֹא גִלְגֵל³ וְלֹא כּוֹכַב,
3 וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת⁴, וְלֹא אֶחָד מִכָּל
4 הַנְּבִרָאִים מִהֶן⁵. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהַעֲבֹד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא
5 הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנְּבִרָא הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָבַד
6 אָנוּשׁ וְאֲנָשֵׁי דוֹרוֹ תַחֲלֶה⁶ - הֵרִי זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים.
7 וְעִנְיָן זֶה⁷ הוּא שֶׁהַזְהִירָה תּוֹרָה עֲלֵינוּ וְאַמְרָה: "וּפִן
8 תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת הַשָּׁמַשׁ וְגו', אֲשֶׁר
9 חִלַּק ה' אֱלֹהֶיךָ אִתָּם לְכָל הַעַמִּים"; כְּלוּמַר: שְׂמָא
10 תְּשׁוּט⁸ בְּעֵינַי לְפָךְ⁹, תִּרְאֶה שְׂאֵלוֹ הֵן הַמְּנַהֲיָגִים¹⁰ אֶת
11 הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחִלַּק ה' אִתָּם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת
12 חַיִּים וְהַיּוֹם¹¹ וְאֵינָם נִפְסָדִים¹² כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם¹³,
13 וְתֹאמַר, שְׂרָאוֹי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעַבְדָן¹⁴. וּבְעִנְיָן
14 הַזֶּה צִוָּה וְאַמַּר: "הַשְּׁמַרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם";
15 כְּלוּמַר, שְׁלֹא תִטְעוּ בְּהַרְהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֱלֹו, לְהִיּוֹת
16 סְרוּסוּר¹⁵ בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַבְּרֹא.

2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיי'ן הלכות יסודי התורה, פרק ב.).
3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת - שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם - הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם - הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג.).
4) אש, רוח, מים, עפר. 5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד.). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד). "אשר בשמים" - לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" - לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" - לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" - לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם".
6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרוסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א.). 7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'.
8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי-הימים ב טז, ט.).
9) בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך.
10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. 11) הויה מתמדת. 12) כלים ועובדים. 13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד.). 14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. 15) המתווך, וכן אמרו חז"ל (סנה' לח): ביחס למטטרון: "הימנותא בידינו, דאפילו בפרוונקא נמי לא נקבליה" (אמונה בידינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירושו המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם

אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו לבין אבינו שבשמים - בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם בלי מליצים ומתווכים.

ב. סְפָרִים רַבִּים הִכְרֹו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בַּעֲבוּדַתָּה, 17
הַיֵּאֶף עֵקֶר עֲבוּדַתָּה וּמָה מַעֲשֵׂיָהּ וּמִשְׁפָּטֶיהָ - צִוּנו 18
הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁלֹא לְקָרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים 19
כָּלֵל, וְלֹא נְהַרְהֵר בָּהּ וְלֹא בְדַבַּר מִדְּבָרֶיהָ. וְאַפְלוֹ 20
לְהַסְתַּכֵּל בְּדַמּוֹת הַצּוּרָה¹⁶ אֲסוּר, שְׂנֵאמַר: "אֵל תִּפְנוּ 21
אֶל הָאֱלֹהִים". וּבְעִנְיָן הַזֶּה נֵאמַר: "וּפִן תִּדְרֹשׁ 22
לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ" - שְׁלֹא תִשָּׂא לְעַל 23
דֶּרֶךְ עֲבוּדַתָּה הַיֵּאֶף הִיא, אַף-עַל-פִּי שְׂאִין אִתָּה 24
עוֹבְדֵיהָ, שְׂדַבַּר זֶה גוֹרֵם לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת 25
כְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁷, שְׂנֵאמַר: "וְאַעֲשֶׂה כֵּן גַּם אָנֹכִי". 26

16) שנעשתה לשם עבודה-זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט.). (17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה "ספר המצוות" ל"ת, י'.

ג. וְכָל הַלְּאִוִּין הָאֱלוֹו¹⁸ בְּעִנְיָן אֶחָד הֵן, וְהוּא, שְׁלֹא 27
יִפְנֶה¹⁹ אַחַר עֲבוּדַת כּוֹכָבִים. וְכָל הַנִּפְנָה אַחֲרֶיהָ 28
בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה²⁰ - הֵרִי זֶה לֹקְהָ. וְלֹא 29
עֲבוּדַת כּוֹכָבִים בְּלִבָּד הוּא שְׂאֲסוּר לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ 30
בְּמַחֲשָׁבָה, אֲלֵא כֵּל מַחֲשָׁבָה שֶׁהוּא גוֹרֵם²¹ לוֹ לְאָדָם 31
לַעֲקֹר עֵקֶר²² מֵעֲקָרֵי הַתּוֹרָה, מְזַהְרִין אָנוּ שְׁלֹא 32
לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִבְנוֹ, וְלֹא נִסְיַח דַּעְתָּנוּ²³ לְכָף וְנַחֲשָׁב 33
וְנִמְשָׁף אַחַר הַרְהוּרֵי²⁴ הַלֵּב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם 34
קִצְרָה²⁵, וְלֹא כָּל הַדַּעוֹת וְכוּלִין לְהַשִּׁיג הָאֱמֶת עַל 35
בְּרִיּוֹת²⁶. וְאִם יִמְשָׁף כָּל אָדָם אַחַר מַחֲשָׁבוֹת לְבוֹ, 36
נִמְצָא מִתְרִיב אֶת הָעוֹלָם²⁷, לְפִי קִצְרֵ דַּעְתּוֹ. בְּיַצֵּד²⁸ ? 37
פְּעָמִים יִתּוֹר אַחַר עֲבוּדַת כּוֹכָבִים²⁹, וּפְעָמִים יִחָשֵׁב 38
בְּיַחְדוּת³⁰ הַבְּרֹא, שְׂמָא הוּא³¹ שְׂמָא אֵינוּ; מָה 39
לְמַעֲלָה³² וּמָה לְמַטָּה³³; מָה לְפָנִים³⁴ וּמָה לְאַחֹר³⁵; 40
וּפְעָמִים בְּנִבּוּאָה, שְׂמָא הִיא אֱמֶת³⁶ שְׂמָא הִיא 41
אֵינָה³⁷; וּפְעָמִים בְּתוֹרָה, שְׂמָא הִיא מִן הַשְּׁמַיִם שְׂמָא 42
אֵינָה. וְאֵינוּ יוֹדֵעַ הַמַּדּוֹת³⁸ שְׂדִינן בְּהֵן עַד שֶׁיַּדַּע 43
הָאֱמֶת עַל בְּרִיו, וְנִמְצָא יוֹצֵא לְיָדֵי מִינּוֹת³⁹. וְעַל עִנְיָן 44
זֶה הַזְהִירָה תּוֹרָה וְנֵאמַר בָּהּ: "וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי 45
לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זָנִים"; כְּלוּמַר: לֹא 46
יִמְשָׁף כָּל אֶחָד מִכֶּם אַחַר דַּעְתּוֹ הַקִּצְרָה, וְיִדְמָה 47
שְׂמַחֲשָׁבְתוֹ מִשְׁגַּת הָאֱמֶת. כֵּף אֲמָרוּ חֻקִּמִים⁴⁰: 48
"אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" - זו מִינּוֹת, "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" - זו 49
זְנוּת. וְלֹא זֶה, אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא גוֹרֵם לְאָדָם לְטָרְדוֹ 50
מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ מְלָקוֹת⁴¹. 51

18) שנזכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 עֲבָרָה שְׁשִׁשׁ בָּהּ סְקִילָה⁴⁸. מוֹמֵר לְעִבּוּדַת פּוֹכְבִים,
14 הָרִי הוּא מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה⁴⁹. וְכֵן הַמִּינִים⁵⁰
15 מִיִּשְׂרָאֵל אֵינָן פְּיִשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאִין
16 מְקַבְּלִים אוֹתָם בְּתִשּׁוּבָה לְעוֹלָם⁵¹, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל
17 בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיגוּ אַרְחוֹת חַיִּים"⁵².
18 וְהַמִּינִים - הֵם הַתְּרִים אַחַר מַחְשְׁבוֹת לְכֵם בְּסִכְלוֹת
19 דְּבָרִים שְׁאֵמְרָנוּ⁵³, עַד שְׁנִמְצְאוּ עוֹבְרִים עַל גּוֹפֵי⁵⁴
20 תּוֹרָה לְהַכְעִיס⁵⁵, בְּשֹׂאט בְּנַפְשׁ⁵⁶, בְּיַד רָמָה⁵⁷,
21 וְאוֹמְרִים שְׂאִין בְּזָה עוֹן. וְאָסוּר לְסַפֵּר⁵⁸ עֲמָהֶן
22 וְלְהִשִּׁיב עֲלֵיהֶן תְּשׁוּבָה⁵⁹ כָּלֵל, שְׁנֹאֲמַר: "וְאֵל תִּקְרַב
23 אֶל פֶּתַח בֵּיתָה"; וּמַחְשְׁבָה⁶⁰ שֶׁל אֶפִיקוּרוֹס -
24 לְעִבּוּדַת פּוֹכְבִים.

46) אפילו רק פעם אחת. (47) שחיטתו פסולה, יינו -
יין-נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב.
48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. (49) כלומר:
ישראל שעבד עבודה-זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם
גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה-זרה בקביעות,
ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים
נכוחות פירוש זה (טורי אבן). (50) לדעת ה"ערוך": בני
כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים",
וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם
מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל,
מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים
ובעלי דעות כוזבות. (51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה
ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג,
ה"ד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו
בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים
(ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא
אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין
מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו
בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר
עוד פעם לכסלה (עיינן תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם
מ"ה אלף תי"ח). (52) אמרו (עבודה-זרה יז): "וכי מאחר
שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו
- לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות
- מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית
יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז).
53) למעלה (הלכה ג). (54) מצוות עיקריות. (55) את
השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה
לה. (56) מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב:
(יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לד)
תרגומו: וְשֵׁשׁ עָשׂוּ יַת בְּכֹרֶתָא. (57) בעזות מצח ובזדון.
58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו
אחריהם (ע"ז כז). (59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב,
ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי,
אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי
הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח:). (60) (חולין
גי:) הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט
בהמה - אסורה היא כתקרובת לעבודה-זרה ואסורה בהנאה;
ואם כתב ספר תורה - תישרף עם אזכרותיה, בעוד שספר

השמימה"; "השמרו לכם פן יפתה" ועוד. שכן אמרו: "כל
מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת"
(עירובין צו.). (19) לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש
דרך עבודתה. (20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי
לראותו - הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו
(מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (21) שסופה להיות
גורמת. (22) לקצין בנטיעות ולערער את יסודות האמונה,
כאלישע בן-אבויה (חגיגה יד:). (23) ולא נרכז כל כח
מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... - פירושו: חדול מחשוב על
זה; היסח דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו
כתמיד. (24) ספיקות ופקוקים המנקרים בלב.
(25) מוגבלת. (26) הבהירה, את האמת לאמתה. (27) על
ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדתותיו
הכוזבות והנפסדות. (28) כלומר: מה הן המחשבות
המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות?
(29) שמא יש בה ממש. (30) באחדותו. (31) אחד ואין
שני לו, או רבים הם האלוהות. (32) משמי השמים.
(33) מתחת לארץ. (34) קודם שנברא העולם.
(35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים -
מעבר הרקיע למזרח; לאחור - למערב. ועל אלה אמרו: "כל
המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא
לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). (36) ומן השמים מודיעים
לנביא הכל. (37) אלא חזון לבו ידבר. (38) הנכונות,
מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. (39) אפיקורסות:
דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית
והוראתה: כזב, שקר. (40) (ספרי, שלח; ברכות יב:).
(41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז:).

1 ד. מְצוֹת עִבּוּדַת פּוֹכְבִים פְּנֵד הַמְצוֹת כֵּלָן הִיא,
2 שְׁנֹאֲמַר: "וְכִי תִשְׁגוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמְצוֹת"
3 וְגו'. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמֹדֵי⁴², שְׁפַעֲבֹדַת פּוֹכְבִים
4 הַקְּתוּב מְדַבֵּר. הִיא לְמֹדֵת, שֶׁכָּל הַמּוֹדָה בְּעִבּוּדַת
5 פּוֹכְבִים, כּוֹפֵר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה וְכָל הַנְּבִיאִים וְכָל
6 מֵה שְׁנִצְטוּ הַנְּבִיאִים, מְאָדֵם⁴³ וְעַד סוֹף הָעוֹלָם⁴⁴,
7 שְׁנֹאֲמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה לְדֹרֵתֵיכֶם".
8 וְכָל הַכּוֹפֵר בְּעִבּוּדַת פּוֹכְבִים, מוֹדָה⁴⁵ כָּל הַתּוֹרָה
9 כְּלָה וְכָל הַנְּבִיאִים וְכָל מֵה שְׁנִצְטוּ הַנְּבִיאִים,
10 מְאָדֵם וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא עֶקֶר כָּל הַמְצוֹת כֵּלָן.

(42) (ספרי, שלח; הוריות ח:). איזוהי מצוה השקולה כנגד
כל המצוות? - הוי אומר: זו עבודה-זרה. (43) שכתוב בו:
ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). (44) וכך לשון
(ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת
הדיברות ובמה שנצטוה משה והנביאים, ובמה שנצטוה
האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם"
וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים
שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ירו
וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום - כך המגדף ועובד
עבודה-זרה, אינו משייר אחריו מצוה". (45) (חולין ה:).

11 ה. יִשְׂרָאֵל שְׁעָבַד עִבּוּדַת פּוֹכְבִים⁴⁶, הָרִי הוּא
12 כְּעוֹבֵד-פּוֹכְבִים לְכָל דְּבָרֵי⁴⁷, וְאִינוּ כִּיִּשְׂרָאֵל שְׁעוֹבֵר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' י"ד מרחשון - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קסט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 לו: אָמַר מֶה שֶׁשָּׁמַעְתָּ בְּפִרוּשׁ⁸²! וְהוּא אֹמֵר,
23 וְהַדְּיָנִים עֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם⁸³ וְקוֹרְעִין⁸⁴, וְלֹא
24 מֵאֲחִין. וְהַעֵד הַשְּׁנִי אֹמֵר: אָף אֲנִי קָמֹתוֹ⁸⁵
25 שְׁמַעְתִּי! וְאִם הָיוּ עֵדִים רַבִּים - צָרִיךְ כָּל אֶחָד
26 וְאֶחָד⁸⁶ מֵהֶן לֹאמֹר: כִּזֶּה שְׁמַעְתִּי!

78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים
אנו קודש מחול (סנהדרין טו). 79) כדי שלא להזכיר שם
שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמא יצא הנידון זכאי,
ונמצא שנוצר שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים
בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים
שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי-חול, למשל: במקום
לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני
שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי
את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות
המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה,
והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים".
80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיינים והגיעה
השעה לחרוץ את המשפט. 81) כדי שלא להשמיע את
ברכת השם ברבים. 82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל
כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות
בכינויים. 83) (סנהדרין טו). 84) כחזיקה מלך יהודה,
שכתוב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו
את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף.
85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו.
86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד
מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות - על כן אין
לפסות אף על אחד מהם אם רבים הם.

ט. מְגַדֵּף שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹף-בְּדִי-דְבוּר⁸⁷, אֵינּוּ כְּלוּם⁸⁸;
28 אֵלֹא בִּינּוֹן שֶׁגִּדֵּף בְּעֵדִים⁸⁹, נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדֵּף אֶת הַשֵּׁם
29 בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - קָנָאִים⁹⁰ פּוֹגְעִים⁹¹ בּוֹ
30 וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קָנָאִים, וְכֹא לְבֵית-
31 דִּין - אֵינּוּ נִסְקָל עַד שֶׁיִּבְרַךְ בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת
32 הַמְּיֻחָדִים⁹².

87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! 88) אף על פי שבכל
מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור
הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה
שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת
ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן,
נדרים פז). 89) אפילו בלא התראה - סובר בעל ה"כסף-
משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים".
אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין
מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק
לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת
אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא
הוא נסקל. 90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה'
בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה,
כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני
כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן
השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם

תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר
(הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

1 ו. פֶּל הַמּוֹדָה בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁהִיא אֶמֶת, אֶף-עַל-
2 פִּי שְׁלֹא עֲבָדָה, הָרִי זֶה מְחַרֵּף וּמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם
3 הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד⁶¹ הַעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֶחָד
4 הַמְּגַדֵּף אֶת ה', שְׁנֹאֲמַר: 'וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כִּד
5 רָמָה מִן הָאֲזָרַח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף"⁶².
6 לְפִיכָף⁶³ תוֹלֵין עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁴, כְּמוֹ שְׁתוֹלֵין
7 אֶת הַמְּגַדֵּף⁶⁵, וְשֹׁנֵיהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלְלֵתִי⁶⁶ דִּין
8 הַמְּגַדֵּף⁶⁷ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁשֹּׁנֵיהֶם כּוֹפְרִים
9 בְּעֵקֶר הֵם.

61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם.
62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד
למגדף. 63) הואיל והם שוים. 64) על עץ אחר הסקילה
עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים
(סנהדרין מה:). 65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי
קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה'
תלוי. 66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה.
67) מגדף השם שנוצר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על
פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם,
בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

10 ז. וְאֵלוֹ הֵן דִּינֵי הַמְּגַדֵּף: אֵין הַמְּגַדֵּף חֵיב סְקִילָה,
11 עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ⁶⁸ אֶת הַשֵּׁם הַמְּיֻחָד שֶׁל אַרְבַּע אוֹתוֹת,
12 שֶׁהוּא אֶל"ף דָּל"ת נו"ן יו"ד⁶⁹, וְיִכְרַךְ⁷⁰ אוֹתוֹ בְּשֵׁם
13 מִן הַשְּׁמוֹת שֶׁאֵינֶם נִמְחָקִים⁷¹, שְׁנֹאֲמַר: "וְנִקַּב שֵׁם
14 הַזֶּה"⁷² - עַל הַשֵּׁם הַמְּיֻחָד חֵיב סְקִילָה, וְעַל שְׁאֵר
15 הַכְּנוּיִים⁷³ פְּאֻזְהָרָה⁷⁴. וְיֵשׁ מִי⁷⁵ שֶׁמְּפָרֵשׁ, שֶׁאֵינּוּ חֵיב
16 אֵלֹא עַל שֵׁם יו"ד ה"א וְא"ו ה"א⁷⁶. וְאֲנִי אֹמֵר,
17 שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם⁷⁷ הוּא נִסְקָל.

68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם
קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. 69) "אדני",
ומכל-שכן שם הויה. 70) כלומר: ויקלל, לשון נקייה
כלפי מעלה. 71) ושבעה שמות הם: הויה ואדני, אל,
אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים
הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). 72) אמרו (סנהדרין
נו:). נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת
(ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיברך את השם בשם,
כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. 73) שאינם נמחקים.
74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. 75) דעה זו הובאה
ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. 76) אבל לא על שם
אדנות. 77) מפני שאמרו (סנהדרין טו): "אינו חייב עד
שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" -
ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

18 ח. אֲזַהְרֶה שֶׁל מְגַדֵּף מִנֵּיִן? שְׁנֹאֲמַר: "אֵלֵהִים⁷⁸ לֹא
19 תִּקְלָל". כִּכֵּל יוֹם יוֹם בּוֹדֵקִין אֶת הָעֵדִים כְּכַנּוּיִם⁷⁹:
20 "כִּיֶּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי". נִגְמַר הַדִּין⁸⁰ - מוֹצִיאִין אֶת כָּל
21 אֶדָם לַחֲזוּי⁸¹, וְשׂוֹאֲלִים אֶת הַגְּדוֹל שְׁבַעֵדִים וְאֹמְרִים

17 לו; ומרקוליס¹², שְׁעֹבְדָתוֹ, שְׂיִזְרֵק לוֹ אֲבָנִים אוֹ
 18 יִסְקְלֵן¹³ מִלְּפָנָיו אֲבָנִים¹⁴; וְהִרְבֵּה עֲבוֹדוֹת כְּגוֹן אֱלוֹ
 19 תְּקֵנוּ לְשֹׂאֵר צְלָמִים. לְפִיכָף, הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ
 20 לְמַרְקוּלִיס, אוֹ שְׂזָרַק אֶבֶן לְפַעוּר, פְּטוּר¹⁵, עַד
 21 שְׂיַעֲבֹד אוֹתוֹ דְרָף עֲבוֹדָתוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "אֵיכָה יַעֲבֹדוּ
 22 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם¹⁶ וְאָעֲשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי"¹⁷.
 23 וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנָן, צְרִיכִין בֵּית-דִּין לִידַע דְּרָבִי
 24 הָעֲבוֹדוֹת¹⁸, שְׂאִין סוֹקְלִין עוֹבֵד כּוֹכְבִים, עַד שְׂיַדְעוּ
 25 שְׂזוֹ הִיא דְרָף עֲבוֹדָתוֹ.

(8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת - מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. (9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציור מעשי ידי צייר. (10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא.): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופעה פיה (ישעיה ה, יד). (11) ומתריז רעי לפניו. (12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והזרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן אחת על שתיים אחרות, ועוברי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספאי ב"ערוך" ערך זה). (13) מלשון: ויסקלהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינוים, כמו: דשן - לפנות את הדשן; שרש - לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. (14) (סנהדרין סד.): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנוטנה (הזורק אבן לפניו) - חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. (15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא.). (16) כדרך עבודתם הם. (17) כמומם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. (18) של כל האלילים למיניהם.

26 ג. וְאִזְהַרָּה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֱלוֹ¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, הוּא מַה
 27 שְׁפָתוֹב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"²⁰. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים²¹?
 28 בְּשֹׂאֵר עֲבוֹדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחְוִיה וּזְבִיחַ וּמִקְטִיר
 29 וּמִנֶּסֶף²²; אֲבָל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֱלוֹ
 30 לְאַחַד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, חָיִב, וְאֵף-עַל-פִּי
 31 שְׂאִין דְרָף עֲבוֹדָתוֹ בְּכָף. פִּיעֵד? הֲרֵי שְׁנִסְפָּה לְפַעוּר
 32 אוֹ שְׂזָבַח לְמַרְקוּלִיס, חָיִב, שְׁנֹאֲמַר: "זִבְחַ לְאֱלֹהִים²³
 33 יַחֲרֹם"²⁴, בְּלִמֵּי לַה' לְבַדוֹ" - זְבִיחָה כְּלָל עֲבוֹדָה²⁵
 34 הֵיטָה, וְלִמָּה יֵצֵאתָ? לֹאֲמַר לָךְ: מַה זְבִיחָה מִיְחֻדָּת,
 35 שְׁעוֹבְדִין בָּהּ לְשֵׁם²⁶, וְחָיִב הַזְּבִיחַ לְאֵל אַחֵר סְקִילָה
 36 עֲלֶיהָ, בֵּין הֵיטָה דְרָף עֲבוֹדָתוֹ בְּזִבְיָה אוֹ אֵינָה
 37 בְּזִבְיָה - אֵף כָּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִיְחֻדָּת לְשֵׁם²⁷, אִם
 38 עֲבַד בָּהּ לְאֵל אַחֵר, בֵּין שֶׁהֵיטָה דְרָף עֲבוֹדָתוֹ בְּכָף
 39 בֵּין שֶׁאֵינָה בְּכָף, חָיִב עֲלֶיהָ. לְכָף נֹאֲמַר: "לֹא
 40 תִשְׁתַּחְוֶה לְאֵל אַחֵר"²⁸, לְחָיִב עַל הַהִשְׁתַּחְוִיָּה²⁹ אֲפִלוּ
 41 אִין דְרָף עֲבוֹדָתוֹ בְּכָף; וְהוּא הִדְיִן³⁰ לְמַקְטֵר וּמִנֶּסֶף.
 42 וְזוֹרֵק וּמִנֶּסֶף³¹ אֲחַד הוּא.

(במדבר כה, יא); וכאלהו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנא קנאתי לה'... כי עזבו ברייתך וגו' (מלכים א יט, י). (91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים א ב, מו). (92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

1 י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרִפְתַּ הַשָּׁם, חָיִב לְקַרְעַ. וְאֲפִלוּ עַל
 2 בְּרִפְתַּ הַכְּנֻוּיִין⁹³ חָיִב לְקַרְעַ. וְהוּא, שְׂיִשְׁמַעְנָה
 3 מִיִּשְׂרָאֵל. אֲחַד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֲחַד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ,
 4 חָיִב לְקַרְעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים, אֵינֹ
 5 חָיִב לְקַרְעַ. וְלֹא קָרְעוּ אֲלֵקִים וְשִׁבְנָא⁹⁴, אֲלֵא מִפְּנֵי
 6 שְׂרַבְשֶׁקָה⁹⁵ הִיָּה יִשְׂרָאֵל מוֹמְרָם⁹⁶. כָּל הַעֲדִים וְהַדְּיָנִים
 7 סוֹמְכִים⁹⁷ אֶת יְדֵיהֶם אֲחַד אֲחַד עַל רֹאשׁ הַמְּגִדָּה,
 8 וְאוֹמַר לוֹ: דְּמָךְ בְּרֹאשְׁךָ, שְׂאַתָּה גְרַמְתָּ לָּךְ! וְאִין
 9 בְּכָל הַרְוָגֵי בֵית-דִּין מִי שְׁסוֹמְכִים עֲלָיו, אֲלֵא מִגְדָּף
 10 בְּלִבָּד, שְׁנֹאֲמַר: "וְסִמְכוּ כָל הַשְּׁמַעִים אֶת יְדֵיהֶם"⁹⁸.

(93) כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חבירו בשם. (94) (ישעיה לו, כב). (95) המגדף. (96) (סנהדרין ס.ו). (97) (ספרא, אמור). (98) על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

יום ש"ק ט"ו מרחשון ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׂלִישִׁי

1) דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושל אלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

11 א. כָּל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים בְּרִצּוֹנָו² בְּזוֹדוֹן³, חָיִב כְּרַת⁴.
 12 וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה⁵ - נִסְקָל. וְאִם עֲבַד
 13 בְּשִׁגְגָה⁶ - מִבֵּיא קְרִיבֵן חֲטָאת קְבוּעָה⁷.

(2) פרט לאנוס. (3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"טו). (4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א): ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). (5) שהעדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שעונשה "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). (7) שערית עזים הבאה על עוון עבודה-זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ז), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב. סנה' גג).

14 ב. עֲבוֹדוֹת הַרְבֵּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְכָל צְלָם⁸
 15 וְצֵלִם וְלְכָל צוּרָה⁹ וְצוּרָה, וְעֲבוֹדַת זֶה אֵינָה פְּעֻלַּת
 16 זֶה. כְּגוֹן פְּעוּר¹⁰, שְׁעֹבְדָתוֹ, שְׁפּוֹעֵר¹¹ אָדָם עֲצָמוֹ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט"ו מרחשון - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בכמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקריבה אצל בני נח - נחשבת שהייתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא.). 37) שמקשקשים לפניו במקל. 38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, ע"ז נ:). 39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, ע"ז נא.). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבר, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). 40) משום זורק לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה). 41) העבודה-זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י). שאין עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים - זריקת מקל אינה זריקת הדם, כמו שמבאר והולך. 42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא.). 43) כשזה היה כבר לעבודה-זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. 44) (סנהדרין ס.) כעובד עבודה-זרה. 45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (לחם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין גג.). אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "לחם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבינה נאסרת כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). 46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כריבור - חוץ מעבודה-זרה (נדרים פז.). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

14 ה. העובד עבודת פוככים פדרקה, ואפלו עשה דרך
15 בזיון⁴⁷ - חייב⁴⁸. כיצד? הפוער עצמו לפעור פדי
16 לבזותו, או זרק אבן למרקוליס פדי לבזותו⁴⁹ -
17 הואיל ועבודתו פכה, חייב, ומביא קרבן על
18 שגגתו⁵⁰.

47) שכוונתו לבזותה. 48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. 49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה מאמינים" שהעבודה-זרה חושקת לבזוי זה, אבל הוא "טועה" וכוונתו לבזותה ("כסף-משנה", בשם הרמ"ך). 50) אבל לא מיתה ולא כרת כשעשה במזיד - הואיל והוא מוטעה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). ויש חולקים: שאם עשה במזיד והתרו בו שלא יעשה זאת אפילו בדרך בזיון - הרי יודע הוא שאסור, ואיך נקרא "מוטעה"? והם מפרשים דברי רבינו כך: חייב מיתה כעובד עבודת-כוכבים: וכן הוא מביא קרבן על שגגתו, ולא נאמר: מכיון ששגג לא יתחייב אף קרבן, משום שחשב שהוא עושה מצוה ("תורת חיים").

19 ו. העובד עבודת פוככים מאהבה, פגון שחשק

19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאון כדרך עבודתן. כלומר: את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מנין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? 20) כל עבודות אליילים למיניהן. 21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? 22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. 23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). 24) יומת. 25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). 26) בבית המקדש, עבודת פנים. 27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). 28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאון לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות - אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר?" 29) אף שהיא אינה עבודת פנים. 30) חוזר לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' - אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. 31) ניסוך - כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): בל אסיך נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

1 ד. ספת³² לה צואה או שנסף לה עביט³³ של
2 מי-רגלים - חייב³⁴. שחט לה חגב - פטור³⁵,
3 אלא אם-כן היתה עבודתה פכה. וכן אם שחט לה
4 בהמה מחסרת אבר, פטור³⁶, אלא אם-כן היתה דרך
5 עבודתה פכה. עבודת פוככים שעובדין אותה
6 במקל³⁷ - שבר מקל בפניה, חייב³⁸, ונאסרת³⁹; זרק
7 מקל בפניה, חייב⁴⁰, ואינה נאסרת⁴¹, שאין זריקת
8 המקל פעין זריקת הדם, שהרי המקל כמו שהוא⁴²,
9 והדם מתפזר. המקבל עליו אחד מכל מיני עבודת
10 פוככים⁴³ באלוה, חייב סקילה⁴⁴. ואפלו הגביה
11 לבנה⁴⁵ ואמר לה: אלי אתה! וכן כל פיוצא כדבור
12 זה, חייב. ואפלו חזר בו בתוך-פדי-דבור ואמר: אין
13 זה אלי! - אין חזרתו פלוס⁴⁶, אלא נסקל.

32) (ע"ז נ:): האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פער בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד.). 33) כלי מיוחד לכך. 34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. 35) כי אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה.

קעב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט"ו מרחשון - ספר המדע - הלכות עבודת כוכבים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינן עבודה-זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה-זרה. (70) ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני עבודה-זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודה-זרה (שם).

ט. העושה עבודת כוכבים לעצמו⁷¹ - אף-על-פי שלא עשאה בידו ולא עבדה, לוקה, שנאמר: "לא תעשה לך⁷² פסל וכל תמונה". וכן העושה עבודת כוכבים בידו לאחרים, אפלו עשאה לעובד כוכבים, לוקה, שנאמר: "ואלהי מסכה לא תעשו לכם"⁷³. לפיכך העושה עבודת כוכבים בידו לעצמו, לוקה שתיים.

71 שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. (72) אזהרה כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידיו, וגם אחרים לא יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" - מלמד שכל העושה עבודה-זרה לעצמו עובר משום שתיים: משום - "לא תעשה", ומשום - "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו שלפנינו. (73) שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים". בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה - אלא ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו (ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? - תלמוד לומר: לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים אל תעשו".

י. אסור לעשות צורות⁷⁴ לנוי, ואף-על-פי שאינה עבודת כוכבים, שנאמר: "לא תעשון אתי"; כלומר: צורות של פסל וזהב, שאינם אלא לנוי⁷⁵ - כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לעבודת כוכבים. ואין אסור לצור לנוי, אלא צורת האדם בלבד⁷⁶. לפיכך אין מצירים, לא בעץ ולא בסיד ולא באבן, צורת האדם. והוא, שתהיה הצורה בולטת, כגון הציור והפיור⁷⁷ שפטרקלין וכיוצא בהן. ואם צר - לוקה⁷⁸. אכל אם היתה הצורה משקעת או צורה של סמנין⁷⁹, כגון הצורות שעל-גבי הלוחות והטבליות⁸⁰, או צורות שרוקמין פאריג - הרי אלו מתרות⁸¹.

74 צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. (75) (מכילתא, יתרו) "שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-זרה, כי לצורות כחות". (76) (ע"ז מג:): תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יר"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין בה איסור (טור, שם). (77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. (78) שעבר

1 בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או
2 שעבדה מיראתו לה שמא תרע לו, כמו שהן מדמים
3 עובדיה, שהיא מטיבה⁵¹ ומרעה⁵² - אם קבלה עליו
4 באלוה⁵³, חיב סקילה; ואם עבדה דרך עבודתה, או
5 באחת מארבע עבודות⁵⁴, מאהבה או מיראה⁵⁵ -
6 פטור⁵⁶. המגפה⁵⁷ עבודת כוכבים והמנשק לה,
7 והמכבד⁵⁸ והמבזיז⁵⁹ לפניה, והמרחיץ לה והסוף⁶⁰
8 והמלביש והמנעיל, וכל פיוצא בדברי כבוד האלו⁶¹
9 - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "ולא תעבדום",
10 ודברים אלו בכלל עבודה⁶² הן. ואף-על-פי-כן אינו
11 לוקה על אחת מהן, לפי שאינן בפרוש⁶³. ואם היתה
12 דרך עבודתה באחד מקל הדברים האלו, ועשהו
13 לעבדה - חיב⁶⁴.

51 לעובדיה. (52) לכופרים בה. (53) ועבדה לשם אלוהות. (54) שהיו בבית-המקדש: השתחויה, זביחה, זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנוכר לעיל. (55) ולא בתור אלוהות. (56) כרבא (סנהדרין, סא:): האומר: שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה - פטור. כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה לעבודה-זרה או מתוך יראה מפניה, שמא תרע לו. ורבים מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה-זרה אינם עובדים לאליהם אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם (כסף-משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה-זרה" - הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת עב:). (57) המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג), תרגומו: וגפף ליה. (58) במטאטא. (59) מזלף מים להשכיב את האבק. (60) בשמן ובמיני בשמים. (61) אפילו כשאין דרך עבודתה בכך. (62) עבודות כבוד הן מעין השתחויה ומוהרים עליהן. (63) שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא תנשק, אלא כלולות הן בלאו: "לא תעבדום", והלכה היא: אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). (64) שכל "שדרכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

14 ז. ישוב לו קוין⁶⁵ ברגלו לפני עבודת כוכבים, לא
15 ישוח⁶⁶ ויטלנו, מפני שנראה כמשתחוה לה⁶⁷.
16 נתפזרו לו מעות בפניה, לא ישוח ויטלם, מפני
17 שנראה כמשתחוה לה; אלא ישוב, ואחר-כך יטל.

65 נתחב לו קוין ברגלו. (66) יתכופף. (67) (ע"ז יב:). ואם אינו נראה כמשתחוה לה, כגון שמפנה אחריו או צדו לעבודה-זרה - מותר.

18 ח. פרצופות המקלחות⁶⁸ מים בפניה⁶⁹ עבודת כוכבים
19 - לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה
20 כמנשק לעבודת כוכבים⁷⁰.

68 פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). (69) כלומר: שהן עצמן

מתוך מהדורת חזק

מותר. (84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה - אסור גם כן לישראל לעשותה. (85) (ע"ז מג.).
 (86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות - לא בולטות ולא שוקעות - אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת - מותר. והטעם - מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף-משנה).
 (87) (ב"ב נד.) "דרכ לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" - רב לא קנה את הגינה שלפני בית-מדרשו אלא על ידי הצורות שציייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). (88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת - שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף-משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד - מותר ואפילו כשהן בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמר: לא תלמד לעשות תועבות הגויים (דברים יח, ט) - "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח.).

על "לא תעשון אתי". (79) צבעים. (80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. (81) (ע"ז מג.).

1 **יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם**
 2 **היתה הצורה בולטת, אסור להניחה⁸², ומותר לחתם**
 3 **בה⁸³; ואם היתה הצורה שוקעת - מותר להניחה,**
 4 **ואסור לחתם בה, מפני שהחותם תעשה בו הצורה**
 5 **בולטת⁸⁴. וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה,**
 6 **כוכבים מזלות ומלאכים, שגאמר: "לא תעשון**
 7 **אתי" - לא תעשו כדמות שמשי המשמשין לפני**
 8 **במרום⁸⁵ ואפלו על הלוח⁸⁶; צורות הבהמות ושאר**
 9 **נפש חיה חוץ מן האדם, וצורות האילנות ודשאים**
 10 **וכיצא בהן - מותר לצור אותם⁸⁷, ואפלו היתה**
 11 **הצורה בולטת⁸⁸.**

(82) באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. (83) מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת - ומשוקעת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו מרחשון תשע"ח

(מזו): ואין האשה מצנה על מילת בנה כמו שהאב מצנה³¹
 על כף, כמו שנתבאר בקדושין (כט.).³²

יום שלישי י"א מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה רטו.

סדר תפלות כל השנה, נהגו העם .. ימלך עלינו וכו'.

33 **המצנה הרט"ו** — הצווי שנגצטוינו להמול, והוא
 34 אָמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם פל-זכר" (בראשית
 35 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הפרת למבטל מצות
 36 עשה זו, והוא אָמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול
 37 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר
 38 דיני מצנה זו בפרק י"ט משבת (קל) ופרק ד' מיבמות
 39 (מזו): ואין האשה מצנה על מילת בנה כמו שהאב מצנה
 40 על כף, כמו שנתבאר בקדושין (כט.).
 41 **סדר תפלות כל-השנה נדפס לעיל עמודים**
 42 **קח-קיא**

יום רביעי י"ב מרחשון ה'תשע"ח

נוסח ברכות התפילה וסידורן.

נוסח הוידוי.

43 **נסח ברכות התפילה וסידורן ונסח הוידוי נדפס**
 44 **לעיל עמודים קיא-קכ**

יום ראשון ט' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה יט.

12 **המצנה הי"ט** — הצווי שנגצטוינו להודות לו
 13 יתעלה אחר פל-אכילה, והוא אָמרו יתעלה: "ואכלת
 14 ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י).
 15 ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון
 16 מן-התורה, שגאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'".
 17 וכבר נתבאר דיני מצנה זו בכמה מקומות במסכת
 18 ברכות.

יום שני י' מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה יט. רטו.

19 **המצנה הי"ט** — הצווי שנגצטוינו להודות לו יתעלה
 20 אחר פל-אכילה, והוא אָמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת
 21 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
 22 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר:
 23 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצנה
 24 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

25 **המצנה הרט"ו** — הצווי שנגצטוינו להמול, והוא
 26 אָמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם פל-זכר" (בראשית
 27 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הפרת למבטל מצות
 28 עשה זו, והוא אָמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול
 29 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר
 30 דיני מצנה זו בפרק י"ט משבת (קל) ופרק ד' מיבמות

10 נִכְפַּל הַצְּוִי בַּמִּצְוָה זוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּבָאָר לָנוּ יִתְעַלָּה
11 (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׂבִיטָה הַזֹּאת מִן־הַמְּלֶאכָה הִיא חוֹבָה לָנוּ
12 וְלִבְהִמְתַּנּוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּת
13 שְׁבֵת וְגַם בַּמִּסְכָּת יוֹם טוֹב (ביצה).

יום ש"ק ט"ו מרחשון ה'תשע"ח

מצות לא תעשה שכ.

14 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְעֶשְׂרִים —
15 הַאֲזַנְהָה שֶׁהַזְּהָרָנוּ מַלְעֲשׂוֹת מְלֶאכָה בַּשְּׂבֵת, וְהוּא אָמְרוּ:
16 "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלֶאכָה" (שמות כ, י). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה,
17 פָּרַשׁ בּוֹ הַפְּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכָרְת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ
18 הַדָּבָר, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הַעֲדוּת — חַיֵּב סְקִילָה. כְּלַמָּה
19 אִם הוּא מוֹזִי; וְאִם הִיא שׁוֹגֵג — מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.
20 וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּת שְׁבֵת.

יום חמישי י"ג מרחשון ה'תשע"ח

נוסח ברכת המזון.

מצות עשה קנד.

1 נִסַּח בְּרַכַּת הַמְּזוֹן נִדְפַס לְעִיל עֲמוּדִים קַכ-קַכב
2 הַמִּצְוָה הַקְּנִ"ד — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְשִׁבּוֹת בַּשְּׂבֵת,
3 וְהוּא אָמְרוּ: "וַיְבִיחֵם הַשְּׂבִיעִי הַשְּׂבֵת" (שמות כג, יב). וַיִּכְבֵּר
4 נִכְפַּל הַצְּוִי בַּמִּצְוָה זוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּבָאָר לָנוּ יִתְעַלָּה
5 (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׂבִיטָה הַזֹּאת מִן־הַמְּלֶאכָה הִיא חוֹבָה לָנוּ
6 וְלִבְהִמְתַּנּוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּת
7 שְׁבֵת וְגַם בַּמִּסְכָּת יוֹם טוֹב (ביצה).

יום שישי י"ד מרחשון ה'תשע"ח

מצות עשה קנד.

8 הַמִּצְוָה הַקְּנִ"ד — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְשִׁבּוֹת בַּשְּׂבֵת,
9 וְהוּא אָמְרוּ: "וַיְבִיחֵם הַשְּׂבִיעִי הַשְּׂבֵת" (שמות כג, יב). וַיִּכְבֵּר

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' א

34 דַּרְשׁ רַבָּא, מַאי דְכָתִיב שֶׁאִמַר מִשֶּׁה רַבִּינוּ לִקְרַח וְעֵדוּתוֹ (במדבר טו ל)
35 'וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצָתָהּ הִאֲדַמָּה אֶת פִּיה', אָמַר מִשֶּׁה לְפָנֵי
36 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִם בְּרִיאָה גִיחֵם – אִם נִבְרָא כִּבְר הַגִּיחֵם, מוֹנָב,
37 וַיַּעֲשֶׂה בּוֹ קֶרַח וְעֵדוּתוֹ, וְאִם לֹא – אִם לֹא נִבְרָא הַגִּיחֵם, וַיִּבְרָא ה'
38 עֵתָה אֶת הַגִּיחֵם וַיַּעֲשֶׂה בּוֹ.
39 שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: לְמַאי – לְאִיזָה עֵינֵן הַתְּכוּיִן מִשֶּׁה שִׁיבְרָא ה',
40 אִילּוּמָא לְמַכְרָה מִשֶּׁ – אִם תֵּאֱמַר שְׁכוּנָתוֹ הִיחָה שִׁיבְרָא ה' עֵתָה
41 אֶת הַגִּיחֵם עֲצֻמוֹ, שַׁעַד אוֹתוֹ זִמְן לֹא הִיחָה קִיָּם, וְהָא 'אִין כָּל הַדָּשׁ
42 תַּחַת הַשָּׁמַיִם' (קהלת א טו), וְאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹרָא דְבָרִים
43 חֲדָשִׁים. אֲלָא וְדָאֵי הִיחָה הַגִּיחֵם קִיָּם קוֹדֵם לִכֵּן, וְהַתְּפַלֵּל מִשֶּׁה רַק
44 לְקָרוֹבֵי פִּיִּתְהָא – לְקָרֵב אֶת פִּתְחוֹ שֶׁל הַגִּיחֵם לְמִקּוֹם שַׁעַמְדוֹ בּוֹ
45 קֶרַח וְעֵדוּתוֹ, כְּדֵי שִׁיבְלַעוּ בּוֹ.
46 'וְכֵנִי קֶרַח לֹא מוֹתוּ' (במדבר כו יא), תֵּנָא בְּבִרְיִיתָא, מִשּׁוֹם רַבִּינוּ יְרֵבִי
47 יְהוּדָה הַבְּשִׁיאֵי אָמְרוּ בְּפִירוּשׁ הַפְּסוּק, כִּיּוֹן שַׁעֲשִׂו תְּשׁוּבָה, מְקוֹם
48 נִתְבָּצֵר לָהֶם בְּגִיחֵם – עֵשֶׂה לָהֶם ה' מְקוֹם גְּבוּהָ בְּגִיחֵם, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ
49 לֹא מִתּוֹ, וַיִּשְׁבּוּ עָלָיו וְאָמְרוּ שִׁדְרָה.
50 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין בְּלוּעֵי עֵדֵת קֶרַח: אָמַר רַבָּה בַר בַּר
51 הֲנֵה, וַיִּמְנָא תְּרָא הָנֹה קְאוּלִּינָא בְּאוּרְהָא – פַּעַם אַחַת הִיִּיתֵי הוֹלֵךְ
52 בְּדֶרֶךְ, אָמַר לִי תְּהוּא מִיָּעָא – אִמַר לִי סוּחַר יִשְׁמַעְאֵלִי אַחַד, תְּא
53 וְאֲחֵוֹי לָךְ בְּלוּעֵי דְקֶרַח – בֹּא עִימִי וְאֶרְאֶה לָךְ אֶת מְקוֹמָם שֶׁל עֵדֵת
54 קֶרַח הַבְּלוּעִים בְּאֲדַמְהָ, אֲזִיל – הִלֵּךְ אוֹתוֹ יִשְׁמַעְאֵלִי, תְּהוּא תְּרִי בְּעֵי
55 דְהוּוֹ קָא נִפְקַ קְאוּרָא מְנִיחֵו – וְרֵאָה שְׁנֵי נִקְבִים בְּקֶרַע שִׁיּוּצָא
56 מִהֶם עֲשׂוֹן, שְׁקָל נִבְכָא דְעַמְרָא, אֲמַשְׁנִיָּה מִיא, וְאוּתְבִיָּה בְּרִישׁ רֹמְחִיָּה
57 – נִטַּל חֲתִיכַת צִמְרָה, וְהַטְּבִילָה בְּמִים, וְנַעַץ אוֹתָהּ בְּרֵאשׁ הַרוֹמַח
58 שְׁלוֹ, וְאַחֲלַפִּיָּה תְּתָם – וְהַעֲבִירָה בְּאוּתוֹ נִקְבַּ שִׁיּוּצָא מִמְנוּ עֲשׂוֹן,
59 אִתְרַךְ – וְנִשְׂרַפָה מַעַט אוֹתָהּ חֲתִיכַת צִמְרָה, אִף שְׁהִיתָה רְטוּבָה, כִּיּוֹן
60 שֶׁשֶּׁם הוּא פִּתַח הַגִּיחֵם. אָמַר לִיָּה אוֹתוֹ יִשְׁמַעְאֵלִי לְרַבָּה בַר בַּר
61 חֲנָה, אֲצִיָּת מַה שְּׁמַעְתָּ – הַקְּשֵׁב לְמַה שֶׁתִּשְׁמַע מִתּוֹךְ הַאֲדַמְהָ,
62 וְשִׁמַּעְתָּ דְהוּוֹ קְאוּרָא הִכֵּי – וְשִׁמַּעְתָּ שְׁהוּוֹ בְּלוּעֵי קֶרַח אוֹמְרִים כֵּךְ,
63 'מִשֶּׁה יִתְּרוֹתָ אֲמַת, וְהֵן בְּדָאִים' – שְׁקִרְנִים, כְּלוּמַר, הַבְּלוּעִים
64 אוֹמְרִים כֵּן עַל עֲצֻמָּם, דֶּרֶךְ וִידוּי, שְׁהֶם הִיוּ שְׁקִרְנִים בְּטַעֲנוּתֵיהֶם
65 עַל מִשֶּׁה.

1 הַגִּמְרָא מְבִרְרַת הָאֵם קֶרַח נִשְׂרַף עִם מְקַטְרֵי הַקְּטוֹרֶת, אוּ נִבְלַע
2 בְּאֲדַמְהָ עִם כָּל עֵדוּתוֹ, אוּ מֵת בְּמִגְפָה: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְבוֹאָר
3 בַּפְּסוּקִים שְׁהוּוֹ מַעֲדַת קֶרַח שֶׁנִּבְלַעוּ בְּאֲדַמְהָ, וְהוּוֹ שֶׁנִּשְׂרַפָה בְּאֵשׁ,
4 אֲבָל קֶרַח עֲצֻמוֹ, לֹא הִיחָה מִן הַבְּלוּעִים בְּאֲדַמְהָ, וְלֹא מִן הַשְּׂרִיפִין
5 בְּאֵשׁ, אֲלָא מֵת בְּמִגְפָה שְׁהִיתָה אַחַר כֵּךְ בַּעַם. מוֹכִיחַ זֹאת רַבִּי
6 יוֹחָנָן: לֹא הִיחָה מִן הַבְּלוּעִין, דְכָתִיב (במדבר טו לב) 'וְתִפְתַּח הָאָרֶץ אֶת
7 פִּיהָ וְתִבְלַע אֹתָם וְאֶת בְּתִיחֵם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח, וַיֵּשׁ
8 לְדִיִּיק שֶׁרַק 'הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח' נִבְלַע בְּאֲדַמְהָ, וְלֹא קֶרַח עֲצֻמוֹ. וְלֹא
9 הִיחָה מִן הַשְּׂרִיפִים, דְכָתִיב (במדבר כו י) 'פֶּאֱכַל הָאֵשׁ אֶת חֲמִשִּׁים
10 וּמֵאֲתָיִם אִישׁ, וַיֵּשׁ לְדִיִּיק שֶׁרַק מֵאֲתָיִם וְחִמִּישִׁים הָאִישׁ שְׁהוּוֹ עֲמוֹ
11 נִשְׂרַפָה בְּאֵשׁ, וְלֹא קֶרַח עֲצֻמוֹ. אֲבָל בְּפִתְחֵי תַּנּוּא – בְּבִרְיִיתָא
12 שְׁנִינּוּ, קֶרַח עֲצֻמוֹ, הִיחָה גַם מִן הַשְּׂרִיפִין וְגַם מִן הַבְּלוּעִין, שֶׁנִּשְׂרַפָה
13 נִשְׁמוּתוֹ, וְהַתְּגַלְגַּל גּוֹפּוֹ לְמִקּוֹם הַבְּלוּעִיָּה, וְנִבְלַע שָׁם. וְהִרְאִיָּה לָךְ,
14 הִיחָה מִן הַבְּלוּעִים, דְכָתִיב (שם) 'וְתִפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וְתִבְלַע אֹתָם
15 וְאֶת קֶרַח'. וְהִיחָה מִן הַשְּׂרִיפִין, דְכָתִיב (שם טו לה) 'וְתִצַּא אֵשׁ מִלְּפָנֵי ה'
16 'וְאִשׁ יִצָּא מֵאֵת ה'' וְתִאֲכַל אֶת חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָיִם אִישׁ מְקַרִּיבֵי
17 הַקְּטֹרֶת, וְקֶרַח בְּתַרְיֵיהוּ – וְהָיָה קֶרַח יַחַד עִם מְקַרִּיבֵי הַקְּטוֹרֶת,
18 שֶׁנִּאֲמַר (שם טו י) 'וְהִקְרַבְתֶּם לְפָנֵי ה' אִישׁ מִחֲתַתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָיִם
19 מִחֲתַת וְאֵתָהּ וְאֵתְרֵן אִישׁ מִחֲתַתוֹ'.

20 אָמַר רַבָּא, מַאי דְכָתִיב (חבקוק ג יא) 'שָׁמַשׁ יָרַח עֲמֹד וְנִבְלָה לְאוּר
21 חֲצִיָּה יִתְלַבֵּן, וְקִשְׁהָ, שְׁהוּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ הַדִּירַח עוֹמְדִים בְּרִקְיעַ שְׁמּוֹ
22 רִקְיעַ, וּמְדוּעוֹ כְּתוּב בַּפְּסוּק שְׁהֶם בְּרִקְיעַ שְׁמּוֹ 'זְבוּל', אֲלָא פְּסוּק
23 זֶה בֹּא מְלַמֵּד שֶׁבְּשַׁעַת מַחְלוּקַת קֶרַח וְעֵדוּתוֹ עָלוּ שְׁמֵשׁ וְרַחַ
24 מֵהַרְקִיעַ הַשְּׁנֵי הַמְּכוּנָה 'רִקְיעַ' לְרִקְיעַ הַרְבִּיעִי הַמְּכוּנָה 'זְבוּל',
25 וְאָמְרוּ לְפָנֵינוּ, רַבּוּנוּ שְׁל עוֹלָם, אִם אֲתָהּ עוֹשֶׂה דִין לְמִשֶּׁה כֵּן
26 עֲמָרָם, נִצָּא לְהֵאִיר, וְאִם לֹא, לֹא נִצָּא. עַד שֶׁנִּדְרַק בָּהֶם הַקְּדוֹשׁ
27 בְּרוּךְ הוּא חַצִּים, וְאָמַר לָהֶן – לְשִׁמְשׁ וְלִירַח, כְּכַבּוּדֵי לֹא מְחִיתֶם
28 – בְּשַׁעַת שְׁמֹלְכֵי הַגּוֹיִים מִשְׁתַּחֲוִים לָכֶם וּמַחְלִילִים אֶת כְּבוֹדֵי,
29 אִינִיכֶם נִמְנָעִים מִלְּצַאֵת וְלֵהֵאִיר, כְּכַבּוּדֵי בְּשָׂר וְדָם מְחִיתֶם – וְרַק
30 כְּכַבּוּדוֹ שֶׁל מִשֶּׁה רַבִּינוּ אֲתֶם מוֹחִיִּים, וְאוֹמְרִים שֶׁלֹּא תֵאִירוּ אִם
31 לֹא אַעֲשֶׂה לוֹ דִּין. וְהֵאִירָא – וְעֵתָה, גּוֹר עֲלֵיהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
32 הוּא דְלֹא נִפְקֵי עַד דְהָחֵו לָהּ – שְׁאִין הַשֶּׁמֶשׁ הַדִּירַח יוּצָאִים
33 לְהֵאִיר, עַד שֶׁמְכִים אוֹתָם.

ישעיה פרק נ ג'יא

ג אלביש שמים קדרות ושק אשים פסותם: (פ) ד אדני יהוה נתן לי לשון למודים לדעת לעות את־יעף דבר יעיר | בפקר בפקר יעיר לי און לשמע פלמודים: ה אדני יהוה פתח־לי און ואנכי לא מריתי אחר לא נסוגתי: ו גוי נתתי למפים ולחיי למרמים פני לא הסתרתני מפלמות ורק: ז ואדני יהוה יעזר־לי על־פן לא נכלמתי על־פן שמתני פני פחלמיש ואדע כי־לא אבוש: ח קרוב מצדיקי מיריב אתי נעמדה יחד מי־בעל משפט ויש אלי: ט הן אדני יהוה יעזר־לי מיהו ירשיעני הן פלם פבגר יבלו עש יאכלם: (ס) י מי בכס ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר | הלך חשכים ואון נגה לו יבטח בשם יהוה וישען באלהיו: (ס) יא הן פלכם קדחי אש מאזרי זיקות לכו | באור אשכם ובזיקות בערתם מירי היתה־זאת לכם למעצבה תשכבון: (ס)

רש"י

אומר לי ישעיה בני סרבנים הם בני טרחנים הם על מנת שלא תכעס עליהם אמרתי לו על מנת כן: (ז) וה' אלהים יעזר לי. אם יקומו עלי: (ח) קרוב מצדיקי. הקב"ה קרוב לי לזכותי בדין: (ט) עש. תולע' הבגדים: (י) בקול עבדו. בקול הנביאים: אשר הלך חשכים. אפי' צרה באה עליו יבטח בשם ה' כי הוא יצילהו: (יא) הן כולכם. שאינכם שומעים בקול נביאי: קודחי אש. עברתו עליכם: מאזרי זיקות. מחזיקי זיקות הן גצין וגחלי אש הנזרקין בקלע ויש לו דוגמא בל' ארמי זיקוקין דנור, כך וכך זיקתא פסיק לך: לכו באור אשכם. לפי דרככם תלקו: מירי. תהא גמולכם זאת לכם:

מצודת ציון

(ג) קדרות. ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (ויאל ב): (ד) לעות. מל' עת וזמן: יעף. מלשון עיפות וצמאון: יעיר. מל' התעוררות. כלמודים. ר"ל כתלמידים וכן חתום תורה בלמודי (לעיל ח): (ה) מריתי. מלשון מרי וסרוב: נסוגתי. ענין ההחזרה לאחור כמו ונסוג מאחר אלהינו (לקמן ט): (ו) גוי. גופי כמו גוית שאול (ש"א ל"א): ולחיי. כן נקרא המקום שאצל העין: למורטים. ענין תלישת השער כמו ואמרטה משער ראשי (עורא ט). מכלמות. מלשון כלימה וחרפה: ורוק. רוק הפה: (ז) כחלמיש. סלע חזק כמו חלמיש למעינו מים (תהלים קד): (ט) יבלו. מלשון בליה ורקבון: עש. כן יקרא התולעת האוכל הבגד וכן כבגד יאכלם עש (לקמן נא): (י) נוגה. ענין הארה וזוהר כמו מנוגה נגדו (תהלים יח): וישען. ענין תמיכה: (יא) קדחי. ענין שרפה כמו אש קדחה באפי (דברים לב): מאזרי. מלשון אזור ומחגורת וכן אזור חיל (ש"א ב): זיקות. ניצוצות האש ובדרז"ל נפקין זיקוקין דנור מפומיה דרב (חולין קלז): באור. שלהבת כמו חמותי ראיתי אור (לעיל מד): אשכם. מל' אש: בערתם. מלשון הבערה ושריפה: למעצבה. מל' עצבון ודאגה: תשכבון. כן נקרא המיתה כמו וישכב דוד עם אבותיו (מ"א ב):

במ"ש: (ט) הן אד' וכו'. באמת ה' יעזר לי ומי הוא א"כ אשר יוכל להרשיע ולחייב אותי: הן כולם. באמת כל העומדים עלי ירקבו כבגד הנרקב: עש יאכלם. לפי שהמשילים לבגד אמר לשון הנופל בבגד: (י) ירא ה'. אשר הוא ריא מה' ושומע בקול עבדו הנביא: אשר הלך חשכים. אפי' הלך בחשכת הצרות ועדיין לא מצא הארה ותשועה: יבטח בשם ה'. שתבא לו התשועה: וישען. כפל הדבר במ"ש: (יא) הן כלכם. אבל באמת כמעט כולכם מעבירים את חמת ה': מאזרי זיקות. מאזרים את המקום בניצוצי אש והיא היא וכפל הענין במ"ש: לכו באור אשכם. ר"ל לפי המעשה כן יהיה הגמול: ובזיקות בערתם. כפל הדבר במ"ש: מירי גוי. לא במקרה היתה כ"אם מידי באה בגזרה למען תמותו בעצבון כי לא תסור העצבון עד כי תמותו:

מצודת דוד

(ג) אלביש שמים. ושק וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ד) ה'. ישעיה הוא אומר ה' שלחני לנבאות ונתן לי לשון צח הראוי ללמד: לדעת לעות. להשיג ללמד לפי העת והזמן את התאב לשמוע דבר ה' כאדם העיף התאב למים: יעיר בבוקר. בכל בוקר היה מעורר אותי ללכת לנבאות: יעיר לי און. היה מעורר אזני לשמוע הנבואה כדרך הרב המעורר אזני התלמידים לשמוע אמריו: (ה) פתח לי און. לשמוע דבריו שאמר את מי אשלח (לעיל ו): לא מריתי. לא סרבתי מללכת: אחר וכו'. לא חזרתי לאחור למאן דבבר והוא כפול במ"ש: (ו) גוי נתתי למכים. מסרתי גופי למכים רצה לומר לא מנעתי ללכת מחשש פן יכוני: ולחיי למורטים. מסרתי לחיי למורטים שערום: פני לא הסתרתני. ר"ל לא מנעתי ללכת מחשש פן יכלימוני וירוקו בפני: (ז) יעזר לי. רצה לומר קרוב היה הדבר שיכלימו אותי אבל ה' עזר לי לכן לא נכלמתי: על כן שמתני פני. ר"ל על כי ראיתי שה' עזר לי לזה שמתני פני כחלמיש לדבר קשות ואדע שלא אבוא לידי בושה: (ח) קרוב מצדיקי. ה' המצדיק אותי בדין הוא קרוב אלי לכן מי הרוצה לריב עמדי נעמדה יחד אני והוא כאומר הנה בודאי לא יוכל לי: מי בעל משפטי. מי הרוצה לבוא עמי במשפט יגש אלי והוא כפול

איוב פרק לג לב-לג

לב אם ישימלין השיבני דבר פייחפצתי צדקך: לג אם אין אתה שמעלי החי'ש ואאלפך חכמה:
איוב פרק לד א-יד

א ויען אליהוא ויאמר: ב שמעו חכמים מלי יודעים האזינו לי: ג פיאון מלין תבחן וחד יטעם
לאכל: ד משפט נבחרה לנו נדעה בינינו מה טוב: ה פיאמר איוב צדקתי ואל הסיר משפטי:
ו עלי משפטי אכזב אנוש חצי בלי פשע: ז מי יגבר פאיוב ישתה לעג פמים: ח וארח לחברה
עם פעלי און וללכת עם אנשי רשע: ט פיאמר לא יספן גבר כצלתו עם אלהים: י לכן א אנשי לכב
שמעו לי חללה לאל מרשע ושדי מעול: יא פי פעל אדם ישלם לו וכארח איש ימצאנו: יב אר אמנם
אל לא ירשע ושדי לא יענת משפטי: יג מיפקד עליו ארצה ומי שם תבל פלה: יד אם ישיש אליו
לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף:

רש"י

צויתך כן כי מי צוה בממשלתו ולמה ימצא תואנות
לבריות אינו צריך להשיב דבר למושל בו לאמר בשביל
זאת הרעותי לו: (יד) אם ישים אליו לבו. על אדם
להשחיתו למה יבא בעלילה עליו הרי מיד יאסוף אליו
רוחו ונשמתו רוח ונשמה שלו שהיא (נפוחה בו) ואין
מוחה בידו ויגוע כל בשר יחד:

מצודת ציון

(לג) ואאלפך. אלמדך כמו יאלף עונך פיד (לעיל טו):
(ב) ויודעים. בעלי דעה: (ו) אכזב. ענין הפסקה כמו אשר
לא יכזבו מימיו (ישעיה כח): אנוש. כאוב ביותר כמו אנושה
מכותיה (מיכה א): (ט) יספן. ענין הנאה ותועלת כמו הלא
יספן גבר (לעיל כט): ברצותו. מלי ריצוי ורצון: (י) חלילה.
חולין וגנאי: (יא) ימצאנו. ענין הזמנה והושטה כמו וימצאו
בני אהרן (ויקרא ט): (יג) פקד. צוה כמו והוא פקד עלי (עזרא
א): (יד) יאסוף. יכניס:

מצודת דוד

(לב) אם יש מלין. אם יש מה עמך להשיב על הדברים שכבר
אמרתי השב עליהם ודבר כל אשר בלבבך כי כל חפצי
להצדיק אותך וטוב לך לדבר כל מה שבלבבך על כולם אשיב
להישיך בדרך האמת והצדק כי אם תחל מלדבר ותשמור
הדברים בבטן תשאר א"כ בדעת כוזבת ולא תצדק עוד:
(לג) אם אין. אם אין בידך מה להשיב שמע אתה אלי והחרש
ואלמדך חכמה ביתר הדברים (העולה מהמענה ההיא אשר אמר
לאיוב הנני איש כמך כאשר שאלת ואני אשיב לך במקום האל ועל מה
שהתלונן איוב לומר מדוע לא יענה המקום לגלות לאיש פשעו ישיב

לאמר לא כן הוא כי בחלום ידבר בו ויוכיחו במכאוב וזו היא האמיר' לגבנה ויספר עוד חסדי המקור' ואף יכטיחו להשי' עוד על יתר דבריו):
(א) ויען. לפי שבמענה הראשונה השיב לו בדבר הגלות הפשע אל האדם ועתה בא להשיב בדבר גמול השקר והעונש, לזה
נתן ריוח בין ענין לענין להתבונן יפה בכל דבר והפסיק מהראשונה והתחיל בשניה: (ב) שמעו חכמים. חזר פניו כלפי הרעים
ואמר אתם חכמים שמעו מלי ואתם יודעים האזינו אמרי כי עמכם הבינה להבין מאמרי: (ג) כי און. כמו שהאון תבחן קולות
הדברים של מי המה וכמו שהחך יטעם הראוי לאכול לדעת המר הוא או מתוק כן בעלי חכמה יבינו אמרי אמת וצדק:
(ד) משפט נבחרה. אני ואתם נבחרה לנו משפט לברר בירור האמת ונדעה בינינו מה טוב להפריש הבלתי צודק מהצודק:
(ה) צדקתי. אני צדיק וזכאי: הסיר משפטי. הסיר ממני משפט הגמול הראוי: (ו) על משפטי אכזב. מלבד משפט גמולי אשר
אני אומר שפסקה ממני הנה עוד אנוש חצי בלי פשע ר"ל לא די שחומס גמולי עד שאפילו מייסרני עוד בחנם: (ז) מי גבר
כאיוב. הנמצא אדם חשוב בחכמה כאיוב אשר ירבה כ"כ בדברי לעג כמו השותה מים אשר ירבה לשנות די ספוקו הואיל
ואין הדרך לתת בעדו מחיר: (ח) וארח. וילך אורח להתחבר עם פועלי און: וללכת וגוי'. כפל הדבר במ"ש: (ט) כי אמר.
מוסב למעלה שאמר מי גבר וגוי' שיאמר כדברי איוב כי אמר לא יספן וגוי' ר"ל אין הנאה ותועלת בא לאדם במה שירצה ללכת
עם האלהים בדרכו ובפקודיו: (י) אנשי לכב. ר"ל אנשי לבב חכמה: חלילה לאל מרשע. לעשוך גמול הראוי: ושדי מעול.
לגמול טוב לרשע ורע לצדיק: (יא) כי פועל אדם. כפי פועל האדם כן ישלם לו אם טוב ואם רע וכפי אורח איש כן יזמין
לו וכפל הדבר במ"ש: (יב) אף אמנם. תחסר מלת כי וכאילו אמר אף כי ור"ל כ"ש שהאמת היא אשר אל לא ירשע ר"ל
לא ישלם גמול רשע למי אשר לא הרשע והוא מקרא קצר ומוכן מאליו: לא יעות משפט. אפילו המשפט לא יעות לעשוך
גמול שכרו: (יג) מי פקד. וכי מי צוה עליו לברוא את הארץ או מי ברא אותה מבלעדו והלא הוא ברא ומרצונו בראה וא"כ
כל קיומה בא ממנו והכל בידו: (יד) אם ישים. אם היה משים לבו על העולם להפוך הכל מיש לאין הלא יוכל הוא לאסוף
אליו מהעולם הרוח והנשמה הנתון בו ממנו ר"ל היה מונע מן העולם ההשפעה הבאה ממנו והיתה שבה לאין:

ב חל להיות אחר השבת – בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל מלפני השבת; ובית הלל אומרים: בליום מלפני השבת, ואדם בשבת.

ג וישוין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרו, אבל לא מטבילין; ומטבילין מגב לגב ומחבורה לחבורה.
ד בית שמאי אומרים: מביאין שלמים ואין סומכין עליהן, אבל לא עולות. ובית הלל אומרים: מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם.

פירוש ברטנורא

ב מטבילין את הכל. שחייב אדם לטהר עצמו ברגל. וכל מה שצריך טבילה בין אדם בין כלים מטבילין מלפני השבת: כלים מלפני השבת. שכיון שהם ראויין לאחר טבילה לדבר שלא היו ראויין לו קודם טבילה, אי מטביל להו בשבת וכו' היה ליה מתקן מנא ואסור. ושבת דנקט הכא להודיעך כחן דבית הלל, דאפילו בשבת שרו להטביל אדם, משום דנראה כמיקר וכמצטנן ורוחץ לתענוג ולא לשם טבילה:

ג וישוין שמשיקין את המים בכלי אבן. מי שיש לו מים יפיהם לשתות ונממאו, ממלא מהן כלי אבן שאינו מקבל טומאה ונותן במקוה מים מלוחים או עכורים עד שנושקים מים למים, נמצאו אלו ורועים ומחוכרים למי מקוה ובמלו אנביהו וטהרו. ואין טהרה במקוה לשום אוכל ומשקה אלא למים בלבד, ולא בתורת טבילה אלא בתורת זריעה: **אבל לא מטבילין.** שאין נותנין אותן בכלי עץ טמא שצריך טבילה לכלי, להשיק בו, כדי לעלות טבילה לכלי אבן השקת מים: ומטבילין מגב לגב: מי שהטביל כלים לדעת שידרוך בהן זיתים בבית הברד לשמן של חולין, ונמלך לדרוך בהן ענבים בנת ליין של תרומה, צריך להטבילן פעם שניה לשם תרומה. וכן אם הטביל כלים לשם תרומה ונמלך לעשות בהם קודש, צריכים טבילה שניה לשם קודש. ואותה טבילה יכול להטביל ביו"ט, שאין כאן תקון כלי לפי שאין טבילה זו להעלות אותן מידי טומאה אלא לתוספת טהרה: ומחבורה לחבורה. אם הטביל כלים על מנת לאכול פסחו עם חבורה זו ונמלך להימנות עם חבורה אחרת וכו' להטביל כליו פעם שניה, אותה טבילה מותר לעשותה ביו"ט:

ד מביאין שלמים ביו"ט, שלמי חגיגה. לפי שיש בהם צורך אכילה לאדם: ואין סומכין עליהם. שהסמיכה אסורה משום שבות, שבכל כחו היה סומך והוה ליה משתמש בבעלי חיים. אלא סומכין עליהם מעיו"ט, דלית להו לב"ש תכף לסמיכה שחיטה: **אבל לא עולות.** חוץ מתמידין ומוספין שהן קרבן

משניות מבוארות – קהתי

שמן של חולין (שהטבילט על גב חולין). ונמלך להשתמש בהם בנת ליין של תרומה, צריך להטבילם שנית לשם תרומה (על גב תרומה). וכן מי שהטביל כליו לשם תרומה ונמלך לעשות בהם קודש, צריכים הכלים טבילה שנייה לשם קודש (חגיגה ב, ו), וטבילה שנייה זו אינה באה להעלות את הכלי מידי טומאה אלא לשם תוספת טהרה (דמביס); ומחבורה לחבורה – מי שהטביל כליו על מנת לאכול פסחו עם חבורה זו ונמלך להימנות עם חבורה אחרת, והוא בא להטביל כליו פעם שנייה משום חומרה יתרה, שכן מן הדין אינו צריך לכך, אותה טבילה מותרת היא ביום טוב (דש"י; ברטנורא). ויש מפרשים: ומחבורה לחבורה – מחבורת תרומה לחבורת שלמים ("מניד חשונה" בשם רבנו חננאל).

בארנו משנתנו כולה שמדובר בה ביום טוב, כדעת רבי בברייתא שבגמרא. וכן מפרשים המאירי ואחרים. אבל הרמב"ם מפרש משנתנו כחכמים שבברייתא, שמשקים את המים בכלי אבן לטהרם אפילו בשבת, ואין מטבילים כלי טמא על גב מימיו לטהרו בשבת; אבל ביום טוב מותר להטביל כלי על גב מימיו ויטהרו הכלי והמים כאחד.

י ו ס ש נ י

ב א ו ר מ ש נ ה ד

שלשה קרבנות נצטוו ישראל להביא בכל רגל משלושת הרגלים: א. קרבן עולה הנקרא "עולת ראייה", שנאמר (דברים טז, טז): "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר... ולא יראה את פני ה' ריקם". — ב. קרבן שלמים הנקרא "שלמי חגיגה", ועל כך נאמר (שמות יב, יד): "וחגותם אותו חג לה'". שני הקרבנות הללו הם קרבנות חובה. — ג. קרבנות שלמים הנקראים "שלמי שוחח". לקיים מה שנאמר (דברים כז, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתח לפני ה' אלהיך". ואלה אינם חובה בזמן שיש בשר מקרבנות אחרים. כל קרבנות בהמה שמקריב היחיד, בין חובה בין נדבה (חוץ מן הכבוד והמעשר והפסח), טעונים סמיכה, שנאמר (ויקרא ג, ב): "וסמך ידו על ראש הקרבן", כלומר שבעל הקרבן צריך לסמוך בשתי ידיו על ראש הבהמה, בעודה בחיים, בכל כוחו (משנה מנחות ט, ז-ח; ורמב"ם הלי' מעשה הקרבנות ג, א; יג).

משנתנו דנה בהבאת עולת ראייה ושלמי חגיגה ושמתח ביום טוב. ונחלקו בה בית שמאי ובית הלל.

בית שמאי אומרים: מביאין – ביום טוב, שלמים – שלמי חגיגה ושמתח, כמו שהזכרנו בהקדמה למשנתנו, לפי שיש בהם צורך לאכילת אדם, שהרי השלמים נאכלים לבעלים, ואין סומכין עליהן – ביום טוב, לפי שצריך לסמוך על ראש הבהמה בכל כוחו, כמו שבארנו לעיל, ואסור להשתמש בבעלי חיים ביום טוב, הלכך אין

י ו ס ר א ש ו ן

ב א ו ר מ ש נ ה ב

חל – יום טוב, להיות אחר השבת – ביום ראשון, בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל מלפני השבת – שכן חייב אדם לטהר עצמו ברגל (גמרא ראש חשונה טז, ב), והיה דרכם לטבול בערב יום טוב, כדי להיכנס ליום טוב בטהרה, וכל שכן שהיו צריכים להטביל את כליהם בערב יום טוב לצורך יום טוב (המאירי); וסוברים בית שמאי, שאם חל יום טוב להיות אחר השבת, מטבילים את הכל, בין אדם בין כלים, מערב שבת, לפי שאסור להטבילם בשבת. ובית הלל אומרים: בליום מלפני השבת – הטעם מבואר בגמרא, שהואיל והכלים ראויים לאחר הטבילה לדבר שלא היו ראויים לו קודם טבילה, אם מטבילים בשבת או ביום טוב היה זה נראה כאילו הוא מתקנס, הלכך אסור להטביל כלים בשבת וביום טוב, ואדם בשבת – אבל אדם מותר לו לטבול אפילו בשבת, לפי שאינו ניכר שרוחץ של טבילה אלא נראה כרוחץ לתענוג. ברם, בית שמאי גוזרים בטבילת אדם משום הטבילת כלים (המאירי).

ב א ו ר מ ש נ ה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאסור להטביל כלים בשבת וביום טוב, באה משנתנו ללמד, שיש טבילות שהן מותרות ביום טוב.

ישוין – בית שמאי ובית הלל, שמשקים את המים בכלי אבן לטהרן – מי שתיה שנטמאו, ממלאים מהם ביום טוב כלי אבן, שאינו מקבל טומאה, ומכניסים את הכלי עם המים במקוה (שמימיו אינם ראויים לשתיה, כגון שהם מלוחים). עד שהמים הטמאים שבכלי נוגעים במי המקוה ונושקים אלו לאלו, ועל ידי כך מיטהרים המים שבכלי; ברם, אין טהרה בדרך זו אלא למים בלבד. אבל לא מטבילין – כלומר אין ממלאים כלי עץ, וכיוצא בו, המקבל טומאה, במים הטמאים כדי לטהרם במקוה, לפי שהכלי נטמא מן המים, וצריך אף הוא טבילה, ואסור להטביל כלי ביום טוב, כמו שבארנו במשנה הקודמת (תוספות); ויש מפרשים: אבל לא מטבילין – שאין ממלאים מן המים כלי עץ טמא, שצריך טבילה, כדי להטבילו אגב השקת המים, שהטבילת הכלי אסורה היא ביום טוב (דש"י; ברטנורא; המאירי). ומטבילין מגב לגב – כלומר משם אחד לשם אחר (כמו מעלג-גבעל על-גב). כגון מי שהטביל כליו כדי להשתמש בהם בבית הברד בשביל

ה בית שמאי אומרים: לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם פן ראויין לשתייה. ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם בנגדה.

ו שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר, פדברי בית שמאי: אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת, ואין זקפין את המנורה ביום טוב, ואין אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אומר רבן גמליאל: מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין, אלא רקיקין. אמרו לו: מה נעשה לבית אביך, שהיו מחמירין על עצמן ומקלין לכל ישראל.

פירוש ברטנורא

צבור חומן קבוע. אבל לא יביא עולת יחיד שאין בה אכילה הדיוט. ואפילו עולות ראייה קרבות בשאר ימות הרגל ולא ביו"ט, דרחמנא אמר (במדבר כ"ט) עצרת היתה לכם, לכם ולא לגבוה: ובי"ח אומרים. מביאים שלמי חגיגה ועולות ראייה. דתניב (דברים ט"ז) עצרת לה, כל דלה. אבל נדרים ונדבות דברי הכל אין קריבין ביו"ט לא עולות ולא שלמים:

ה לא יחם אדם חמין לרגליו. אוכל נפש התירה התורה, ולא להבעיר אור בשביל רחיצה: ובית הלל מתירין. דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה כשיש בה צורך איזו תנאה. ופסק הלכה דחמין שהוחמו ביו"ט רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו, דגורו יו"ט אטו שבת. וחמין שהוחמו מעו"ט, רוחץ בהן כל גופו ביו"ט:

ו אין טומנין את החמין מיו"ט לשבת. דסברי ב"ש אין אופין אלא א"כ עירב בפת, ואין מבשלין אלא א"כ עירב על התבשיל, ואין טומנין אלא א"כ היו לו חמין טומנין מעו"ט. ובי"ח סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד. ומהו בגמרא מוכח דבי"ח נמי בעו פת ובשר. וכן הלכה: אין זוקפין מנורה. של חוליות שנתפרקו חליותיה, אין מתירין אותן דהיו כבונה, ויש בנין בכלים. ובי"ח סברי אין בנין בכלים: גריצין. ככרות עבות: אלא רקיקין. ככרות דקות, דסברי ב"ש אין אופין פת מרובה ביו"ט משום טרחא. ובי"ח אומרים אופין פת מרובה ביו"ט, שבזמן שהפת מרובה היא נאפית יפה:

משניות מבוארות – קהתי

ביום טוב, ומתחמם בנגדה – בגמרא מבואר לפי הברייתא, שזו דעת בית הלל, הסוברים שהצורך להתחמם צורך כל נפש הוא, ומתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה, הותרה גם שלא לצורך אכילה, כמו שבארנו לעיל, אבל בית שמאי אוסרים לעשות מדורה בשביל להתחמם כנגדה, אף על פי שיש בזה משום הנאת כל הגוף.

י ו ם ש ל י ם

ב א ו ר מ ש נ ה ו

שלשה דברים – בענייני יום טוב, רבן גמליאל מחמיר – פוסק בהם לחומרה, פדברי בית שמאי – אף על פי שהוא היה מצאצאי הלל הזקן; ואלו הם: א. אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת – בברייתא בגמרא מובא (ביצה יז, ב; בב, א): "בית שמאי אומרים: אין אופין (מיום טוב לשבת) אלא אם כן עירב (עשה) עירוב (תבשילין)" בפת. ואין מבשלין אלא אם כן עירב בתבשיל. ואין טומנין אלא אם כן היו לו חמין טומנין מערב יום טוב. ובית הלל אומרים: מערב אדם בתבשיל אחד ועושה בו כל צרכו". פירוש הדברים: שלדעת בית הלל מניחים עירוב תבשילין פת ותבשיל, וזה מועיל לכל דבר, היינו שמתיר לפות ולבשל ואף להטמין חמין מיום טוב לשבת. אבל לדעת בית שמאי צריכים לערב מערב יום טוב על כל מין ומין, ואין עירוב פת ותבשיל מועיל אלא לאפיה ולבישול בלבד, אבל לא להטמנת חמין. ואף רבן גמליאל פסק להחמיר בכית שמאי, שעל סמך "עירוב תבשילין" של פת ותבשיל אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת, אלא אם כן היו לו חמין טומנים מערב יום טוב. ב. ואין זוקפין את המנורה ביום טוב – בגמרא מבואר, שמדובר כאן במנורה של חליות שנתפרקה ביום טוב, וסוברים בית שמאי שאסור להחזיר את החליות למקומן ולזקוף את המנורה ביום טוב, מפני שנראה כבונה. ברם, בית הלל סוברים, שאין בניין בכלים. ורבן גמליאל החמיר בכית שמאי. ג. ואין אופין – ביום טוב, פתין גריצין – כיכרות עבות וגדולות, אלא רקיקין – עוגות דקות, שסוברים בית שמאי: אין אופים פת מרובה ביום טוב, משום טירחה יתירה. אבל בית הלל סוברים: אופים פת מרובה ביום טוב, לפי שהפת נאפית יפה כשהתנור מלא. ואף בזה החמיר רבן גמליאל בכית שמאי. אומר רבן גמליאל: מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין, אלא רקיקין – כסיוע לדבריו בא רבן גמליאל להעיד, שגם בבית אביו, רבן שמעון בן גמליאל הזקן, היו מחמירים למעשה לא לאפות ביום טוב כיכרות עבות אלא דקות, אמרו לו – חכמים: מה נעשה לבית אביך, שהיו מחמירין על עצמן ומקלין

סומכים על שלמי החגיגה והשמחה שמביאים ביום טוב אלא מערב יום טוב. אכל לא עולות – אין מביאים עולות יחיד ביום טוב, לפי שהן כולן למזבח, ואין בהן אכילה לאדם, ואפילו עולות ראייה, שהן צורך היום, אינן קרבות ביום טוב אלא בשאר ימות הרגל, שנאמר (שמות יב, יד; ויקרא כג, מא): "וחגותם אותו חג לה" – חגיגה בלבד קריבה ביום טוב, אבל לא עולות ראייה (גמרא). ובית הלל אומרים: מביאין שלמים ועולות – מביאים ביום טוב בין שלמי חגיגה ושמחה ובין עולות ראייה, שכתוב: "חג לה" – כל שהוא לה, כלומר שכל הקרבות שהם חובת יום טוב, מביאים אותם ביום טוב, וסומכין עליהם – הואיל והקרבתם מותרת ביום טוב, מותרת גם הסמיכה עליהם, שסוברים בית הלל: חיבך לסמיכה שחיטה (משנה מנחות ט, ח). אבל בית שמאי אינם סוברים חיבך לסמיכה שחיטה. ברם, בקרבנות של נדרים ונדבות, אף בית הלל מודים, שאינם קרבים ביום טוב, לא עולות ולא שלמים, הואיל ואין זמנם קבוע, ואפשר להביאם ביום אחר.

ב א ו ר מ ש נ ה ה

משנתנו דנה בהבערת אש ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש אלא לצורך תנאה אחרת של האדם.

בית שמאי אומרים: לא יחם אדם חמין לרגליו – לא יחמם אדם מים ביום טוב לרחיצת רגליו, שלא התירה התורה מלאכה ביום טוב אלא לצורך אוכל נפש בלבד; והוא הדין שאסור, לדעת בית שמאי, לחמם מים לרחיצת פניו וידיו, אלא שנקטה המשנה "לרגליו" כדי להשמיענו כוח היתרם של בית הלל, כדלהלן בסיפא (המאירי), אלא אם פן ראויין לשתייה – שאם הוחמו לשתייה, מותר להשתמש בהם גם לרחיצת פניו, ידיו ורגליו. יש מפרשים, שאף אם המים ראויים לשתייה אינו משתמש בהם לרחיצה אלא אם כן שתה מהם תחילה (תוספות). ובית הלל מתירין – לחמם מים ביום טוב אפילו לרחיצת רגליו, ומכל שכן לצורך פניו וידיו, שסוברים בית הלל: מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך אכילה, כשיש בה צורך איזו תנאה לאדם. יש מפרשים, שלא התירו בית הלל אלא רחיצת פניו ורגליו, לפי שהוא צורך השווה לכל נפש, אבל רחיצת כל גופו אסורה, שאינה צורך השווה לכל נפש (תוספות: המאירי). "כלל הדברים" – כותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו – "כי חמין שהוחמו ביום טוב, רוחץ בהם פניו ורגליו, ואינו רוחץ כל גופו, אלא אם כן הוחמו מערב יום טוב; וחמין שהוחמו מערב שבת רוחץ בהם בשבת פניו ורגליו, אבל לא כל גופו". עושה אדם מדורה –

לְהוֹת אוֹפִין פְּתִין גְּרִיצִין וְחָרִי.

ז אָף הוּא אָמַר שְׁלֶשֶׁה דְּבָרִים לְהַקְלֵ: מְכַבְּדִין בֵּין הַמְּטוֹת, וּמְנַחֲחִין אֶת הַמְּגַמְרֵ בְּיוֹם טוֹב, וְעוֹשִׂין גְּדִי מְקַלֵּם בְּלִילֵי פְּסָחִים. וְחַכְמִים אוֹסְרִין.

ח שְׁלֶשֶׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחַכְמִים אוֹסְרִין: פְּרָתוֹ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קָרְנֵיהָ, וּמְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב, וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפְּלֶלֶין בְּרַחֲמִים שְׁלֵהֶם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִין מְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שְׁעוֹשָׂה חֲבוּרָה, אֲבָל מְקַרְצֵפִין. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: אִין מְקַרְדִּין, אָף לֹא מְקַרְצֵפִין.

פירוש ברטנורא

וְחָרִי. עֵיפָה גְדוּלָה הֵנֵאֵפָה ע"ג גַּחְלִים, מִשּׁוּם דַּעֲבִיא הִיִּסְק גְּדוּלָה שֶׁהַגַּחְלִים הוֹלְכוֹת וְעוֹמְמוֹת וְטִרְחָא אִיכָא. וְאִין הִלְכָה כַּר"ג בְּכָל מַח שֶׁמִּחְמִיר כְּדַבְּרֵי ב"ש: ז מְכַבְּדִין בֵּין הַמְּטוֹת. שְׁאוּכְלִין שֶׁם. שְׂרֵגִילִים לְחֶסֶב וְלֹאכֹל ע"ג מוֹתוֹ. וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקוּם מוֹעֵט לֹא חִישִׁינן שְׂמָא יִשְׁוּה גּוֹמוֹת כְּדַחֲיִישִׁינן גְּבֵי בֵית שֶׁהוּא גְדוּלָה וְאִ"א שְׂלֵא יוֹדֵה שֶׁם גּוּמָא: מוֹגַמְרֵ. לְבוּנָה עַל גְּבֵי גַחְלִים לְחִרְחִי בָהּ. אֲבָל לְגַמְרֵ אֶת הַכֹּלִים דְּבִרֵי הַכֹּל אֲסוּר: מְקוּלָּפִ. כְּרַעֲוִי וּבְנֵי מַעֲוִי תְלוּיִן חוּצָה לוֹ [בְּצַדוֹ] כְּשֶׁצּוֹלְחוֹ, וְהָיוּ עוֹשִׂים זָכַר לְפֶסַח דְּתוֹכֵי כִּיה (שְׂמוֹת י"ב) רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעֲוִי וְעַל קְרָבּוֹ. מְקוּלָּס כְּנִבּוּר זֶה שְׂכָלֵי וְזִינוּ עִמּוֹ. תְּרַגּוֹם וְכוּכַע נַחֲשָׁת, וְקוּלָּפִא הַנְּחָשָׁא. וְרַמְב"ם פִּירֵשׁ מְקוּלָּס מְכוּבֵד, לְשׁוֹן קוּלוֹס: וְחַכְמִים אוֹסְרִין. בְּשִׁלְשָׁתוֹ. כִּיבּוּד, מִשּׁוּם אֲשׁוּוִי גּוּמָתוֹ. וּמוֹגַמְרֵ, מִשּׁוּם דְּלֹא צוֹרֵךְ לְכָל נֶפֶשׁ הוּא, שְׂאִינוֹ אֵלָא לְמוֹפְנָקִים וְלְמוֹעֲנָגִים וְלְמִי שֶׁרִיחוֹ רַע. מְקוּלָּס, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּאוּכֵל קִדְשִׁים בַּחוּץ. וְהִלְכָה כַּחכְמִים:

ח פְּרָתוֹ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קָרְנֵיהָ. לְנוֹי. וְאִמְרוּ חַכְמִים מִשְׂאִי הוּא וְאִינוּ תַּכְשִׁיט לָהּ. וְלֹא פְרָתוֹ שֶׁל ר"א בֶּן עֲזַרְיָה הִתְחָה אֵלָא שֶׁל שְׂכַנְתּוֹ, וְעַל שְׂלֵא מִיחָה בַּה נִקְרָאת עַל שְׂמוֹ: וּמְקַרְדִּין בְּיוֹ"ט. כְּמוֹן מְגִירָה קְצָנָה שֶׁל בְּרוֹל שְׁשִׁינָה דְקוֹת וּמַחְכְּבִין וּמְנַרְדִּין בַּה הַבְּהֵמָה, וְאֵע"ג דְּעִבְדֵי חֲבוּרָה: בְּרַחֲמִים שְׁלֵהֶן. קְטַנּוֹת הַעֲשׂוּיֹת לַכֹּךְ: מְקַרְצֵפִין. בְּמַגְרָה שֶׁל עֵץ שְׁשִׁינָה גְסוּת. וְאִין עוֹשִׂין חֲבוּרָה: אָף לֹא מְקַרְצֵפִין. דְּהוּרִינן קְרִצּוּף אֲבָטוּ קִירוֹד. וְאִין הִלְכָה כְּרַמְב"ם בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים הַלְלוֹ, אֵלָא בְּמַקְרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּלַבָּד, מִשּׁוּם דְּבִהָא קָם לִיה בְּשַׁמְתִּיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאִמְרֵ דְּבַר שְׂאִין מַתְכוּוֹן מוֹתֵר, וְקִי"ל כּוֹתִיחַ. וְחַכְמִים דְּפִלְגִי

משניות מבוארות – קהתי

והלכה כחכמים.

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד על "שלשה דברים", שנחלקו בהם רבי אלעזר בן עזריה וְחַכְמִים.

שְׁלֶשֶׁה דְּבָרִים רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְתִיר, וְחַכְמִים אוֹסְרִין – וְאִלוֹ הֵם: א. פְּרָתוֹ יוֹצֵאָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קָרְנֵיהָ – לְרִשׁוֹת הַרְבִּים כִּשְׂבַת. וְאִמְנָם הָאֲדָם מְצוּוֶה מִן הַתּוֹרָה עַל שְׂבִיתָת בְּהַמְתּוֹ בִּשְׂבַת, וְאֲסוּר לוֹ לְתַת לְבַהַמְתּוֹ שֶׁתִּצָּא בִּשְׂבַת לְרִשׁוֹת הַרְבִּים דְּבַדְּרֵי שֶׁהוּא מִשָּׂא עַל גּוֹפָה (עֵינִן הַקְּדוּמָתָנוּ לְשִׁבְתָּהּ א). אֵלָא שְׂרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הִתִּיר שֶׁתִּצָּא הַפְּרָה בְּרִצּוּעָה שְׁבִין קָרְנֵיהָ, הַעֲשׂוּיָה לָהּ לְנוֹי. בְּרֵם, חַכְמִים אֲסוּר בַּה גַּם רִצּוּעָה שְׂהִיא לְנוֹי, לְפִי שְׂאִין כָּל הַפְּרוֹת רִגְלֹת כַּכֵּךְ, וְהָרִי זֶה נַחֲשֵׁב כְּמִשָּׂא. בְּגַמְרָא מוּבָאֵת בְּרִיתָא (בִּיצָה כג, א): "לֹא שְׁלוֹ הִיתָד" (לֹא הִיתָה זֹו פְרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה), אֵלָא שֶׁל שְׂכַנְתּוֹ הִיתָה. וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹא מִיחָה בַּה נִקְרָאת עַל שְׂמוֹ" (עֵינִן שִׁבְתָּהּ ה, ד). ב. וּמְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב – מוֹתֵר לְגַרְדָּא אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַגְרָתָה שֶׁל בְּרוֹל שְׁשִׁינָה דְקוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁהַמַּגְרָתָה עוֹשָׂה בַּה לְפַעְמִים חֲבוּרָה, שְׂדַבְרֵי שְׂאִין מַתְכוּוֹן הוּא. ג. וְשׁוֹחֲקִין אֶת הַפְּלֶלֶין – בְּיוֹם טוֹב, בְּרַחֲמִים שְׁלֵהֶם – הַמִּיּוּחָדוֹת לְשַׁחֲקָת פְּלֶלִים, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדוּלוֹת וְיֵשׁ טוֹרַח מְרוּבָה. אֲבָל חַכְמִים אִינְם מְתִירִים שַׁחֲקָת פְּלֶלִים בְּיוֹם טוֹב אֵלָא בְּמַדּוּכָה קְטַנָּה שֶׁל אֲבָן אוֹ שֶׁל עֵץ וְכדוּמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִין מְקַרְדִּין אֶת הַבְּהֵמָה בְּיוֹם טוֹב – כְּמוֹ שְׂבִיבָרְנוּ לְעִיל, מִפְּנֵי שְׁעוֹשָׂה חֲבוּרָה – רַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר, שְׂדַבְרֵי שְׂאִינוּ מַתְכוּוֹן אֲסוּר, הִלְכֵן אֲסוּר לְגַרְדָּא אֶת הַבְּהֵמָה בְּמַגְרָתָה שֶׁל בְּרוֹל, לְפִי שְׂשִׁינֵי הַבְּרוּל עוֹשׂוֹת בַּה חֲבוּרָה, אֲבָל מְקַרְצֵפִין – מַגְרִידִים אוֹתָהּ בְּמַגְרָתָה שֶׁל עֵץ, שְׁשִׁינָה רַחְבּוֹת, וְאִין בְּהֵן חֲשֵׁשׁ חֲבוּרָה. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: אִין מְקַרְדִּין, אָף לֹא מְקַרְצֵפִין – שְׂגוּזִירִים חַכְמִים בְּקִרְצוּף מִשּׁוּם קִירוֹד, שְׂאִם יִתִּירוּ לְקִרְצָף יֵשׁ חֲשֵׁשׁ שְׂמָא יִבּוּאוּ לְקַרְדֵּי. הַרְמְב"ם מְפָרֵשׁ: קִירוֹד הוּא הַסֵּרֵת הַזּוֹבּוּבִים הַקְּטַנִּים הַנִּאֲחָזִים בִּירְכוֹת הַבְּהֵמָה, וְעוֹשִׂים שֶׁם חֲבוּרָה כְּשֶׁעוֹקְרִים אוֹתָם. קִרְצוּף הוּא הַסֵּרֵת הַזּוֹבּוּבִים הַגְּדוּלִים, שְׂאִינְם עוֹשִׂים חֲבוּרָה כְּשִׁמְסִירִים אוֹתָם. וְהִלְכָה בְּקִירוֹד הַבְּהֵמָה כְּרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שְׂכֵן הִלְכָה הִיא כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׂדַבְרֵי שְׂאִינוּ מַתְכוּוֹן מוֹתֵר. בְּרֵם, בְּרִצּוּעָתָה הַפְּרָה וּבְשַׁחֲקָתָה פְּלֶלִים. וְהִלְכָה כַּחכְמִים.

לְכָל יִשְׂרָאֵל, לְהוֹת אוֹפִין פְּתִין גְּרִיצִין וְחָרִי – שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מַחְמִירִים עַל עֲצֻמָּם, מְכָל מְקוּם הָיוּ מְקִילִים לְאַחֲרִים, שְׂמוֹתֵר לְאִפּוֹת בְּיוֹם טוֹב כִּיכּוֹרַת עֲבוֹת, וְאִפִּילוֹ חוּרֵי. הֵינּוּ חֲרִרוֹת גְּדוּלוֹת הַנִּאֲפוֹת עַל גְּבֵי גַחְלִים וְטִרְחָתָם מְרוּבָה. וְהִלְכָה בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים כְּבֵית הַלֵּל. וְלֹא כְּדַעַת רַבֵּן גַּמְלִיאֵל (בְּרִטְנּוֹרָא; וְעֵינִן "תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב").

באור משנה ז

כִּיּוֹן שְׂלַמְדָּנוּ בְּמִשְׁנֵה הַקְּדוּמָתָה, שְׂרַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִיא מְחַמֵּיר בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים כְּדַבְּרֵי בֵית שְׂמַאי, מְבִיאָה מִשְׁנַתּוֹ שִׁלְשָׁה דְבָרִים, שְׂהִיה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל מְקַל בְּהֵם וְחוֹלֵק עַל דְּבָרֵי חַכְמִים.

אָף הוּא – רַבֵּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר שְׁלֶשֶׁה דְּבָרִים לְהַקְלֵ – וְאִלוֹ הֵם: א. מְכַבְּדִין בֵּין הַמְּטוֹת – שְׂהִיו רִגְלִים לְחֶסֶב בְּסַעֲוֵדָה עַל הַמִּיטוֹת, וְסוֹבֵר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל, שְׂמוֹתֵר לְטַטָּא בְּיוֹם טוֹב אֶת פִּירוּרֵי הָאוּכֵל שְׂנַפְלוּ בֵּין הַמִּיטוֹת; שְׂכֵן חַכְמִים אֲסוּר לְטַטָּא אֶת הַבֵּית בִּשְׂבַת וּבְיוֹם טוֹב, גְּזִירָה שְׂמָא יִשְׁוּוֶה גּוּמוֹת, וְהָרִי זֶה כְּבוּנָה, אֲבָל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר, שְׂאִין לְאֲסוּר אֵלָא בְּטִיאֲטוּא הַבֵּית כּוֹלוֹ, אֲבָל בֵּין הַמִּיטוֹת, הוֹאִיל וְזֶה מְקוּם מוֹעֵט, וּמִטַּטָּאִים שֶׁם כָּל יוֹם שְׂלֵא יַעֲלֵה אֲבָק לְמַסּוּבִים, מִן הַסַּתֵּם אִין שֶׁם גּוּמוֹת, וְלִכֵּן מוֹתֵר לְטַטָּא שֶׁם מִשּׁוּם כְּבוֹד סַעֲוֹדַת יוֹם טוֹב (הַמְאִידִי). בְּרֵם, חַכְמִים אוֹסְרִים לְטַטָּא גַּם בֵּין הַמִּטוֹת, שְׂלֵא יִבּוּא לְטַטָּא כָּל הַבֵּית. ב. וּמְנַחֲחִין אֶת הַמְּגַמְרֵ בְּיוֹם טוֹב – נוֹהֲגִים הָיוּ לְהַנִּיחַ לְבוּנָה (מְמוּיָה בְּשִׁמְשׁוּם) עַל גַּחְלִים, כְּדִי לְהַעֲלוֹת לְמַסּוּבִים רִיחַ נְעִים שֶׁל הַבְּשָׂמִים; עֲשֵׂן הַבְּשָׂמִים הַעוֹלָה מִן הַגַּחְלִים נִקְרָא "מוֹגַמְרֵ"; וְהִתִּיר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן אָף בְּיוֹם טוֹב, מִשּׁוּם שִׁישׁ בּוּזָה הֵנֵאֵפָה הַגּוֹף, וְהָרִי זֶה כְּצוֹרֵךְ אוּכֵל נֶפֶשׁ שְׂמוֹתֵר בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל חַכְמִים אוֹסְרִים לְהַנִּיחַ אֶת הַמוֹגַמְרֵ בְּיוֹם טוֹב, מֵאַחַר שְׂאִינוּ צוֹרֵךְ הַשׁוּוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, שְׂאִין נּוֹקְקִים לְמוֹגַמְרֵ אֵלָא עֲשִׂירִים וּמְפּוֹנְקִים, אוֹ אֲנִשִׁים שְׂרִיחֵם רַע. ג. וְעוֹשִׂין גְּדִי מְקַלֵּם בְּלִילֵי פְּסָחִים – גְּדִי מְקוּלָּס הֵינּוּ גְדִי שֶׁהוּא כּוֹלוֹ צֵלִי, רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעֲוִי וְעַל קְרָבּוֹ, וּבְנֵי מַעֲוִי תְלוּיִם לוֹ חוּצָה לוֹ, כְּדִרְךְ שְׂהִיו צוּלִים אֶת קְרָבֵן הַפֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם (מְקוּלָּס: מְפָרֵשׁ הַרְמְב"ם: מְכוּבֵד. וְיֵשׁ מְפָרֵשִׁים: לְפִי שֶׁהַמַּעֲוִים הָיוּ תְלוּיִים כְּכוּכַע עַל גּוֹף הַגְּדִי, וְהָיָה נִרְאָה כְּנִבּוּר שֶׁנִּשְׁקוּ עֵלָיו, שְׂכֵן "נוֹבַע נַחוּשֶׁת" הַכְּתוּב בַּגִּילִית – שְׂמוּאֵל א' ז', ה – תְּרַגּוּמוֹ: וְקוּלָּס דְּנַחֲטָא: וְסוֹבֵר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל, שְׂעוֹשִׂים גְדִי מְקוּלָּס בְּלִיל חַג הַפֶּסַח אָף בּוֹזֵן הַזֶּה, זָכַר לְקְרָבֵן הַפֶּסַח. וְחַכְמִים אוֹסְרִין – בְּכָל שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הַלְלוֹ: בְּשֵׁנֵי הַדְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שְׂבִיבָרְנוּ הַטַּעַם לְמַעֲלָה, וְ"גְדִי מְקוּלָּס" אוֹסְרִים חַכְמִים, מִשּׁוּם שֶׁנִּרְאָה כְּאוּכֵל קִדְשִׁים בַּחוּץ.

מ הַרְחִים שֶׁל פִּלְפְּלִין מִמָּאָה, מִשּׁוּם שֶׁלְשָׁה בָּלִים: מִשּׁוּם בָּלִי קָבוּל וּמִשּׁוּם פְּלִי מִתְּכוּת וּמִשּׁוּם פְּלִי כְּבֵרָה. י עֲגֵלָה שֶׁל קָטָן מִמָּאָה מְדַרְס, וְנִטְּלָת בִּשְׁבֵת, וְאֵינָה נִגְרָרֶת אֶלָּא עַל גְּבֵי בָּלִים. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: כָּל הַבָּלִים אֵין נִגְרָרִין, חוּץ מִן הָעֲגֵלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כּוֹבֶשֶׂת.

פ ר ק ש ל י ש י

א אֵין צְדִין דְּגִימִים מִן הַבִּיבְרִין בְּיוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לַפְּנִיָּהִם מְזוֹנוֹת; אֲבָל צְדִין חַיָּה וְעוֹף מִן הַבִּיבְרִין, וְנוֹתְנִין

פירוש ברטנורא

עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור, ואינה הלכה:

ט **משום שלשה כלים**. שאם פירש אחד מוחן אינן שברי כלים אלא כל אחד מהם חשוב כלי בפני עצמו וממנו, אע"פ שבעודן ברחיים הן מחוברים ונראים ככלי אחד: **משום כלי קבול**. התחתונה שמקבלת אבק שחוקת הפלפלים דרך נקבי הכברה, ממאה משום כלי קבול, שכלי עץ שיש לו בית קבול הוא: **ומשום כלי מתכות**. העליונה שכותשין וטוחנין בה הפלפלין, ממאה משום כלי מתכת. דמשום כלי עץ ליכא לממזייה, דפשוטוהן טהורין, אלא משום ציפיה התחתון שהוא של מתכת: **ומשום כלי כברה**. אמצעית שהיא מקפת את הכברה. משום כלי עץ לא מממאה דאין קבולה קבול, אלא חכמים גזרו טומאה על הכברה משום כלי ארוג. ואפילו אין הכברה של מתכת מממאה משום כלי כברה:

י **עגלה**. העשויה לשחוק לקטן, ומיוחדת לו לישב עליה: **טמאה מדרס**. אם היה הקטן זב, נעשית העגלה אב הטומאה: **ונטלת בשבת**. תורת כלי עליה: **ואינה נגררת**. בשבת: אלא ע"ג כלים. על גבי בגדים, מפני שעושה חריץ בקרקע, וחופר חייב משום חורש: **רבי יהודה אומר כו**. תרי תנאי נינהו ואליבא דר' יהודה, דת"ק נמי רבי יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואתא האי תנא אחריתי ואמר דלא אסר ר' יהודה בעגלה של קטן, מפני שאינה עושה חריץ בחלוכה ע"י חפירה, אלא כובשת הקרקע ונדוש תחתיה ונעשה עפרה נמוך, אבל אינה מזויה עפר ממקומה. וכבר אפסיקא הלכתא כר"ש דאמר גזר אדם מטה כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ:

ג **א אין צדין דגים**. אע"ג דשחיטה ואפיה ובישול מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יו"ט, צידה דמא לקצירה וקצירה לא הותרה ביו"ט. ביבין של

משניות מבוארות – קהתי

גבי הקרקע, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא כּוֹבֶשֶׂת** – את הקרקע ונעשה עפרה נמוך, אבל אינה מזויה את העפר ממקומו. בגמרא מבואר, שאף הרישא היא לדעת רבי יהודה, הסובר שדבר שאינו מתכוין אסור, אלא ששני תנאים נחלקו במשנתנו בשם רבי יהודה; התנא האחד אומר, שלדעת רבי יהודה אין העגלה נגררת אלא על גבי כלים, שהואיל והיא עושה חריץ אסור לגררה על גבי הקרקע, משום חופר; והתנא האחר אומר, שלא אסר רבי יהודה בעגלה של קטן לגררה על גבי הקרקע, מפני שהיא כובשת. וכבר הזכרנו, שאין הלכה כרבי יהודה אלא כרבי שמעון האומר: "גזר אדם מטה כסא וספסל בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ" (שבת כב, א; ורמב"ם הל' שבת א, ה).

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למוסכתנו) שאף על פי שהותרו ביום טוב מלאכות שהן לצורך אוכל נפש, מכל מקום יש מלאכות שהן אסורות ביום טוב, אף שעשייתן היא לצורך אוכלה, כגון קצירה, דישה, עימור וטחינה. טעמים שונים נאמרו במפרשים על כך (עיין בפתיחה למסכתנו מה שהבאנו מ"משנה תורה" להרמב"ם). – בירושלמי מובא בשם ריש לקיש: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכס" (שמות יב, טז), וסמך לו נאמר: "ישמרם את המצות" – כל שהוא משימור מצה ואילך, כלומר מלאכות שמשמרות המצות ואילך, היינו הלישה והמלאכות הבאות אחריה מותר לעשותן ביום טוב משום צורך אוכל נפש, אבל המלאכות שלפני הלישה אסורות; ומבאר המאירי, שהלישה וכל מה שאחריה היא מלאכה להכשר אוכלין, אבל הקצירה והדישה והעימור וכל כיוצא בהן אינן הכשר אוכל, והרי הן בכלל "מלאכת עבודה", שהרי כל אותן המלאכות אדם עושה אותן בזמן אחד לימים הרבה, מה שאין כן הלישה והמלאכות שלאחריה, כולן נעשות לצורך שעה. והרא"ש כותב, שחכמים גזרו על קצירה ובצירה וטחינה, לפי שאדם רגיל לבצור כרמו כאחד ולקצור שדהו כאחד ולטחון הרבה ביחד ולדרוך ענביו כאחד, הלכך אסור כל המלאכות הללו, שדומות הן למעשים של חול (עיי' ה"ר"ן). משנתנו באה אלמד, שאף הצידה אסורה ביום טוב אפילו לצורך אוכל נפש.

אֵין צְדִין דְּגִימִים מִן הַבִּיבְרִין – של דגים, והן בריכות מים שמגדלים בהן דגים, **בְּיוֹם טוֹב** – שהואיל ואפשר לצודם מערב יום טוב אסור לצודם ביום טוב (דש"ס), ויש מבארים הטעם, לפי שהצידה דומה לקצירה, שהיא עקירת דבר ממקום גידולו, הלכך דינה כקצירה, שאסורה היא ביום טוב (וּמוֹסָפוֹת; המאירי). ולדעת הרא"ש (שהבאנו בהקדמה למשנתנו), חכמים אסרו צידה ביום טוב מאותו טעם שאסרו קצירה וטחינה, שפעמים תעלה מצודתו דגים הרבה וכמעשה של חול הוא (עיי' ה"ר"ן). **וְאֵין נוֹתְנִין לַפְּנִיָּהִם** – לפני הדגים, **מְזוֹנוֹת** –

ב א ו ר מ ש נ ה ט

אגב ההלכה במשנה הקודמת, ששחוקים הפלפלים ברחיים שלהם, נשנית במשנתנו הלכה בענין טומאה הנוגעת לאותן ריחיים.

הַרְחִים שֶׁל פִּלְפְּלִין מִמָּאָה, מִשּׁוּם שֶׁלְשָׁה בָּלִים – שיש ברחיים שלשה חלקים, וכל חלק נחשב ככלי בפני עצמו לענין טומאה, ואם נשבר אחד מהם, האחרים עדיין מקבלים טומאה; ויש מפרשים, שאם נטמא זה לא נטמא זה אפילו בשעת מלאכה שהם כולם יחד, הואיל וכל אחד ראוי למלאכה לבדו (וּמוֹסָפוֹת), ואלו הם: **מִשּׁוּם פְּלִי קָבוּל** – החלק התחתון של הריחיים שהוא של עץ ומקבל את הפלפלים השחוקים, טמא משום שהוא כלי קיבול, שכלי עץ שיש לו בית קיבול מקבל טומאה; **וּמִשּׁוּם פְּלִי מִתְּכוּת** – החלק העליון שבו כותשים את הפלפלים, טמא משום שהוא כלי מתכת, וכלי מתכת מקבל טומאה אפילו כשאין לו בית קיבול; **וּמִשּׁוּם פְּלִי כְּבֵרָה** – החלק האמצעי שהוא של עץ, יש בו כברה המוציאה את אבק הפלפלים ועוצרת בה את החלקים הגסים, הלכך חשובה אף היא ככלי קיבול (וּמוֹסָפוֹת; רמב"ם), ועיין רש"י וברטנורא שמפרשים, שכלי כברה אינה מטמאה משום כלי קיבול, לפי שאין קיבולה קיבול, אלא שגזרו חכמים טומאה בכברה משום כלי ארוג).

י ו ם ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה י

עֲגֵלָה שֶׁל קָטָן – העשויה לו כדי שילמד ללכת, והקטן נשען עליה והיא מתגלגלת לפניו (וּמוֹסָפוֹת), **טְמֵאָה מְדַרְס** – אם הקטן היה זב, הריהו מטמא את העגלה טומאת מדרס; שכן הזב, שהוא אב הטומאה, מטמא כלים המיוחדים לשיבה או לשכיבה או לרכיבה, ועושה גם אותם אב הטומאה, אם הוא דורס או יושב או שוכב או נשען עליהם, וטומאה זו נקראת "טומאת מדרס"; ואף עגלה זו הואיל ומיוחדת היא לכך שיחא הקטן נשען עליה, הרי היא מקבלת "טומאת מדרס"; **וְנִטְּלָת בִּשְׁבֵת** – שתורת כלי עליה, ואינה מוקצה. **וְאֵינָה נִגְרָרֶת** – בשבת וביום טוב, **אֶלָּא עַל גְּבֵי בָּלִים** – על גבי בגדים, כגון שטיחים, אבל לא על גבי הקרקע, מפני שהיא עושה בו חריץ, והרי זה כחופר. **רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: כָּל הַבָּלִים אֵין נִגְרָרִין** – על גבי הקרקע בשבת וביום טוב, חוץ מן הָעֲגֵלָה – שמתר לגררה על

לפניהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא פל הביבין שוין. זה הפלל: פל המחפר צידה – אסור, ושאינו מחפר צידה – מותר.

ב מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב – לא יטל מהן ביום טוב, אלא אם פן יודע שצודו מערב יום טוב. ומעשה בנכרי אחר, שהביא דגים לרבן גמליאל ואמר: מתרין הן, אלא שאין רצוני לקבל הימנו. ג בהמה מספנת לא ישחט, אלא אם פן יש שהות ביום לאכול ממנה פזית צלי. רבי עקיבא אומר: אפלו פזית חי מבית טביחתה. שחטה בשדה – לא יביאנה במוט ובמוטה; אבל מביא בידו אברים אברים.

פירוש ברטנורא

דגים, הן בריכות של מים שהגים מתגדלים שם. ביכרים של חיה, קרפפות מוקפין גדר סביב ומביאים שם חיות ויולדות ומתגדלות שם: ואין נותנין. לפני הדגים מזונות, דאפשר להם כלא מזונות ואין מזונותן עליך: אבל צדין חיה ועוף. המוכנים מאתמול: מן הביבין. הקטנים, שאין מחוסרים צידה. ורבן שמעון בן גמליאל לאו לאפלוני אתנא קמא אתא, אלא לפרושי: כל המחפר צידה. שצריך לבקש תחבולות כדי לתפסו. וכל דרהיט בתריה ומני ליה בחד שחיה לא הוי מחוסר צידה, ואי לא, הוי מחוסר צידה:

ב ומעשה בנכרי אחר. חסורי מחסרא והכי קתני, ספק מוכן אסור ורבן גמליאל מתיר, ומעשה בנכרי אחר וכו'. ואין הלכה כרבן גמליאל, אלא פירות ודגים שהובאו ביום"ט ספק נלקטו היום ספק מאתמול, ספק נצודו היום ספק מאתמול, אסורים. וכל שאסור לאכול אסור לטלטלו. ואם צורתן מוכחת עליהן כגון פירות דכמושין שאי אפשר שנקטו היום, וכן דגים שהביאים ממקום רחוק שאי אפשר שצודו היום, מותרין. ודבר מוכן שבא מחוץ לתחום בשביל ישראל, אסור לאתרו ישראל שהובא בשבילו ולכל בני ביתו, ומותר לישראל אחר. ופירות או דגים שנתלשו או נצודו ביום"ט ראשון, מותרין לערב בליל יום טוב שני בכדי שיעשו, חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהם אסורים עד מוצאי יום"ט שני בכדי שיעשו. ופירוש כדי שיעשו, כדי שיתלשו הפירות ממקום שנתלשו ויביאו אותם מן המקום שהביאום. ועיר שדלתותיה נעולות בלילה צריך שימתין לבוקר בכדי שיעשו: אלא שאין רצוני לקבל ממנו. שאני שונא אותו:

ג בהמה מסוכנת. שהוא ירא שמה תמות. ואין צריך לה שכבר סעד סעודתו: לא ישחוט. א"כ יודע שיש שהות ביום לאכול כוית צלי הימנה: מבית טביחתה. שהוא מזומן ומופשט מעורו ועומד. ואין הלכה כרבי עקיבא: לא יביאנה במוט ובמטה. בשני בני אדם. משום דאושאי מלתא ומולל בכבוד יו"ט:

משניות מבוארות – קהתי

מערב יום טוב, אסור ליטול מהן ביום טוב, שספק מוכן אסור. ורבן גמליאל מתיר בספק מוכן (כך מובאר בגמרא, שיש להוסיף פיסקה זו במשנתנו). ומעשה בנכרי אחר, שהביא דגים לרבן גמליאל – ביום טוב, ולא ידעו אם ניצודו מאתמול או מהיום, ואמר – רבן גמליאל: מתרין הן – הדגים, שספק מוכן מותר; אלא שאין רצוני לקבל הימנו – יש מפרשים, שלא רצה לקבל ממנו מפני שהיה שונא (דש"י); ויש מפרשים, מפני שרצה להחמיר על עצמו (המאירי בשם ר' יהונתן). יש מבארים (לפי דעה אחת שבגמרא), שאף רבן גמליאל לא התיר את הדגים באכילה אלא בטלטול בלבד (הר"ן). ואין הלכה כרבן גמליאל.

באור משנה ג

בהמה מספנת – מי שיש לו ביום טוב בהמה שהיא חולה מסוכנת, והוא רוצה לשחטה, לפי שחושש שמה תמות ותתנבל, וכבר סעד ואינו צריך לה לסעודתה, לא ישחט – אותה ביום טוב, אלא אם פן יש שהות ביום לאכול ממנה פזית צלי – אף על פי שאין שהות לאכול מבושל, שהרי זמן הצלייה פחות מזמן הבישול ואינו טעון שהייה למליחה, מכל מקום בכגון זה שיש הפסד מרובה הקילו חכמים, שאם יש שהות לאכול ממנה כוית צלי, מותר לשחטה ביום טוב; ויש מדייקים מלשון משנתנו, שאפילו אינו אוכל, אלא שיכול היה לאכול, מותר לשחוט. רבי עקיבא אומר: אפלו פזית חי מבית טביחתה – רבי עקיבא מיקל יותר, שאפילו אין שהות ביום אלא לאכול כוית בשר חי ממקום שחיטתה, שאינו צריך שם הפשט העור, מותר לשחטה. ואין הלכה כרבי עקיבא (דמב"ט). שחטה בשדה – שחט את הבהמה ביום טוב בשדה; יש מפרשים, שמדובר גם כאן דיוקא בבהמה מסוכנת; ויש מפרשים: בין בריאה בין מסוכנת (דמב"ט), לא יביאנה במוט ובמוטה – במוט גדול או במוט קטן הנישא על ידי שני אנשים על הכתפיים או בידיהם, שעל ידי כך הוא עושה פרסום לדבר ומזלזל בכבוד יום טוב, אבל מביא בידו אברים אברים – אף על פי שעל ידי כך הוא מרבה בהליכה, שכן ניכר הדבר שלשם יום טוב הוא מביאם לביתו.

ביום טוב, שמה יבוא לצודם (תוספות); ועוד, שמוצאים הם את מזונותיהם בכריכה, ואין צורך ליתן להם מזונות. אבל צדין חיה ועוף מן הביבין – של חיות ועופות, והם קרפפות המוקפים גדר סביב, שמגדלים שם חיות ועופות, והם עומדים לאכילה, וכיון שמזומנים הם לאדם וקל לצודם, מותר לצודם ביום טוב (המאירי). ויש מפרשים, שמדובר כאן בחיה ועוף שהכנים מערב יום טוב לשחטם ביום טוב (דש"י; ברטנורא), ונותנין לפניהם מזונות – שהואיל ורשאי ליטלם, חייב הוא ליתן להם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא פל הביבין שוין – יש מפרשים, שרבן שמעון בן גמליאל אינו בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש את דבריו (ברטנורא; המאירי). זה הפלל: פל המחפר צידה – שצריך לטרוח הרבה כדי לתפסו; ובגמרא מבואר: כל שאומר "הבא מצודה ונצודנו", אסור – לצודו ביום טוב, מהטעמים שהבאנו לעיל, ושאינו מחפר צידה – שאפשר לתפסו בריצה אחת, מתר – לצודו ביום טוב. הרמב"ם מפרש, שכל שהוא מחוסר צידה הרי זה מוקצה. ואין צדין אותו ביום טוב, וכל שאינו מחוסר צידה, הרי זה מוכן וצדין אותו ביום טוב ואוכלין אותו (ה"ל יום טוב ב, ז). כן משמע מדברי הרמב"ם (שם) ש"זה הכלל" מוסב על כל מה ששינו במשנתנו, היינו אף על דגים. אבל לדעת הראב"ד מוסבים דברי רבן שמעון בן גמליאל על חיה ועוף בלבד, אבל דגים לעולם אין צדים ביום טוב, אפילו בביכרים קטנים, לפי שהם מכוסים מן העין ויש טורח לצודם.

י ו ט ש ו י

באור משנה ב

כבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שאין אוכלים ביום טוב אלא דברים המוכנים לאכילה מערב יום טוב, אבל דברים שאינם מוכנים לאכילה מערב יום טוב, הרי הם מוקצה, ואסורים ביום טוב בין באכילה בין בטלטול. – משנתנו דנה בדבר שהוא ספק מוכן.

מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב – מלכודות לחיות ולעופות או רשתות לצוד דגים, שפרשן בערב יום טוב, לא יטל מהן ביום טוב, אלא אם פן יודע שצודו מערב יום טוב – שהוא מוכן בוודאי מערב יום טוב, אבל אם אינו יודע שניצודו

ד בכור שֶׁנֶפֶל לְבוֹר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יֵרֵד מִמֶּחָה וְיִרְאֶה, אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹם – יַעֲלֶה וְיִשְׁחַט; וְאִם לֹא – לֹא יִשְׁחַט. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל שְׂאִין מוֹמוֹ נִפְרַם מִבְּעוֹד יוֹם, אִין זֶה מִן הַמוֹקֵץ.
ה בְּהֵמָה שְׁמֵתָה – לֹא יִזְוֶנָה מִמְּקוֹמָהּ. וּמַעֲשֵׂה וְשִׂאלוֹ אֶת רַבִּי טַרְפוֹן עָלֶיהָ וְעַל הַחֲלָה שֶׁנִּמְמָאָה; וְנִכְנַס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְשִׂאל, וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא יִזְוֶים מִמְּקוֹמָם.

פירוש ברטנורא

ד בכור שנפל לבור. בכור בעל מום שלא הראהו לחכם מערב יו"ט מבעוד יום להתירו, ונפל לבור ביו"ט וראו שמא ימות שם: ירד מומחה. שבקי להבחין בין מום קבוע למום עובר: ויראה. מום שהיה בו אתמול, אם מום קבוע הוא: יעלה וישחוט. דמשום מוקצה ליכא, דמאתמול דעתיה עלויה: ואם לאו לא ישחוט. הכי קאמר, ואם לאו, דאותו מום שהיה בו מערב יו"ט לא היה קבוע אלא היום נעשה בו מום קבוע, אפילו עבר והעלהו לא ישחוט. ולא אמרינן מאתמול הוה דעתיה עלויה וכיון שיש בו נעשיו מום קבוע נשחטה, דהואיל והמום של אתמול לא היה קבוע, מוקצה מחמת איסור הוה: אין זה מן המוקץ, לאו משום מוקצה אסר ליה, דהא לית ליה לר"ש מוקצה, אלא מפני שמתירו ביו"ט ה"ל כמתקנו, ונראה כדן דין דגזור בה משום שבות. וה"ק, אין התרתו היתר, ואינו מוכן להיות כשר:

ה בהמה שמתה. בבהמת קדשים מיידי, כדקתני עליה ועל החלה שנממאת. ובהמת קדשים שמתה אסורה בהנאה וטעונה קבורה, הלכך לא יזוניה ממוקמה. אבל בהמת חולין מחתכין אותה לפני הכלבים. והני מילי שהיתה מסוכנת מאתמול דדעתיה עלויה, אבל לא היתה מסוכנת מאתמול אף בהמת חולין לא יזוניה ממוקמה: החלה שנממאת. אינה ראויה לכהן ביו"ט, אף להקטר או לתתה לכלבו, דאין מבערין קדשים מן העולם ביו"ט ואפילו ע"י אכילת בהמה, דגזירת הכתוב היא שאין קדשים מטמאים מתבערים מן העולם ביו"ט:

משניות מבוארות – קהתי

מפרשים, שרבי שמעון אינו בא לאסור משום מוקצה, שרבי שמעון אינו סובר דין מוקצה, אלא משום שלדעתו אין רואים מומים ביום טוב, מפני שהוא כדן דין, שגזרו בו משום שבות, וזהו שאמר רבי שמעון: כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוקץ – להיות כשר לשחיטה, שאין המומחה יכול להתירו ביום טוב והתרתו אינה היתר (דש"י). והלכה כרבי שמעון (רמב"ם ה"ל יום טוב ב, ד).

באור משנה ה

בְּהֵמָה שְׁמֵתָה – ביום טוב, **לֹא יִזְוֶנָה מִמְּקוֹמָהּ** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבהמת קדשים, שאחר מיתתה אסורה היא בהנאה וטעונה קבורה, הלכך לא יזוניה ממוקמה. אבל בהמת חולין שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב, מותר לחתך אותה לפני הכלבים ביום טוב, שדעתו עליה מאתמול בשביל הכלבים. ברם, אם לא היתה מסוכנת מאתמול, אף בהמת חולין אסורה בטלטול ביום טוב. **וּמַעֲשֵׂה וְשִׂאלוֹ אֶת רַבִּי טַרְפוֹן עָלֶיהָ** – על בהמת קדשים שמתה ביום טוב, **וְעַל הַחֲלָה שֶׁנִּמְמָאָה** – שאינה ראויה לכהן ביום טוב, שהרי אסורה היא באכילה, ואף להסיקה תחת תבשילו או לתתה לכלבו אסור לכהן, שאין מבערים קדשים מטמאים מן העולם ביום טוב, **וְנִכְנַס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְשִׂאל** – מה דינו, **וְאָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים: לֹא יִזְוֶים מִמְּקוֹמָם** – אסור להזיז את הבהמה ואת החלה ממוקמם ביום טוב, שהואיל ואינם ראוים לכלום, אסורים הם בטלטול.

שבת קודש

באור משנה ד

בכור בהמה טהורה קדוש הוא מאליו, ואף בזמן הזה אין שוחטים אותו אלא אם כן נפל בו מום קבוע; וצריך להראות תחילה את המום למומחה, הבקי במומים, שיבדוק אם אמנם מום קבוע הוא או מום עובר. משנתנו דנה בככור שהיה בו מום מערב יום טוב, אלא שלא הראהו לחכם ולא נודע אם הוא מום קבוע אם לא, ונפל לבור ביום טוב, וחוששים שמא ימות שם; ולהעלותו שלא לצורך אכילה אינו רשאי ביום טוב. ואף על פי שיש כאן צער בעלי חיים, אין חוששים לזלול בכבוד יום טוב משום צער בעלי חיים (החמ"ד).

בְּכוֹר – בעל מום, שלא הראהו למומחה מערב יום טוב, **שֶׁנֶפֶל לְבוֹר** – ביום טוב, ויש חשש שמא ימות שם, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יֵרֵד מִמֶּחָה** – הבקי במומים, **וְיִרְאֶה, אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹם** – כלומר אם המום שיש בו מערב יום טוב הוא מום קבוע, ומותר לשחטו, **וְעָלָה וְיִשְׁחַט** – מותר להעלותו מן הבור ולשחטו, לפי שדעתו עליו מאתמול ואין בו דין מוקצה. **וְאִם לֹא** – אם ראה המומחה, שהמום שהיה בו מערב יום טוב לא היה מום קבוע אלא שעל ידי נפילתו לבור נעשה מום קבוע, **לֹא יִשְׁחַט** – כלומר אסור להעלותו ביום טוב, ואם עבר והעלהו, אסור לשחטו, שהואיל ולא היה בו מערב יום טוב אלא מום עובר הריהו מוקצה. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל שְׂאִין מוֹמוֹ נִפְרַם מִבְּעוֹד יוֹם** – מערב יום טוב, אם מום קבוע הוא, **אִין זֶה מִן הַמוֹקֵץ** – ואסור להעלותו ולשחטו ביום טוב. יש

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' א

- 1 האדומי מִדַּע הַמֶּלֶךְ הוּא בְּאֵדוֹם.
- 2 הגמרא ממשיכה לפרש את פרשת בלעם: נאמר בפסוק לגבי
- 3 מלחמת ישראל במדין, וְאֵת מַלְכֵי מִדְיָן הָרַגוּ עַל חֲלֵיהֶם וְגו' וְאֵת
- 4 בַּלְעָם בְּן־בְּעוֹר הָרַגוּ בְּתָרִב' (במדבר לא ח). שואלת הגמרא, בַּלְעָם, מֵאֵי
- 5 בְּעֵי הַתֶּם – מה עשה שם בלעם, במדין, והרי מקומו הוא בארם
- 6 נהריים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהֲלֵךְ בַּלְעָם לְמִדְיָן כִּדִּי
- 7 לַיְטוּל שִׁכְר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲלֶף [שְׁהַפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל] בַּעֲצוֹת הָרַעָה,
- 8 שהרי אחרי שזנו ישראל אחרי בנות מואב היתה בהם מגיפה ומתו
- 9 עשרים וארבעה אלף.
- 10 מביאה הגמרא משל בענין זה: אָמַר מַר זוֹטְרָא בְּרַ מוֹבִיָּה, אָמַר רַב,
- 11 הֵינִי דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי – זהו שאומרים בני אדם, נִמְלָא אֲוֵלָא לְמִיבְעֵי
- 12 קְנִיָּה, אֲוִדְנֵי דְתוּוּ לִיהּ גְּזוּזֵי מִינֵיהּ – הגמל הלך לבקש לעצמו
- 13 קרניים, ולא די שלא קיבל קרניים אלא אף את אוזונו שכבר היו
- 14 לו, וחתכו לו, שהרי אוזונו של הגמל קצרות משאר בעלי החיים,

- 15 כך בלעם הלך לבקש לעצמו שכר, ולא די שלא קיבל שכר, אלא
- 16 נהרג.
- 17 נאמר בפסוק: וְאֵת בַּלְעָם בְּן־בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרַגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 18 בְּתָרִב' (יהושע יג כב). מקשה הגמרא: וכי בלעם היה 'קוסם', והיינו
- 19 שעוסק בידיעת עתידות בדרגה פחותה ביותר, והרי נְבִיא הוּא,
- 20 שהרי נאמר על ידו כמה וכמה נבואות שעתידות להתקיים.
- 21 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלָה הִיָּה נְבִיא, וְלְכַסּוֹף –
- 22 לאחר שרצה לקלל את ישראל, ונסתלקה ממנו הנבואה, נעשה
- 23 קוסם.
- 24 הגמרא מביאה משל בענין זה: אָמַר רַב פֶּפְא, הֵינִי דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי –
- 25 זהו שאומרים בני אדם, מִקְנֵי וְשִׁלְמֵי תוּאֵי – אשה שהיתה נשואה
- 26 לסגנים ושרים, שהם אנשים חשובים, אִינְוֵן לְגַבְרֵי נְגָרֵי – הלכה
- 27 וזינתה עם בני אדם פשוטים, מושכי חבלי הספינה, כך בלעם
- 28 שהיה נביא ה', הלך ונעשה קוסם.

ביאור עם "שפה כרוּרה – עוז והדר"

רש"י

אלא אם בן נענה — שיודעין הן שנענה כיהורם. יהורם רשע היה, אלא שהתענה על רעב שהיה בימיו ונענה, דכתיב (מלכים ב ז) "ויהי סאה סולת בשקל וסאתים שעורים בשקל". לא הכל — נענין (בנפילה) ולא הכל נענין בקריעה. דיהושע וכלב שלא היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה. ומקרא בעלמא קא דריש. ויהושע בן נון — כתיב בתריה דההוא ד"ויפל", ו"ו מוסיף על ענין ראשון. לכוה נפש למתעב גוי לעבד מושלים — לישראל הבזויים ומתועבים, ועבדים מושלין בהן. ולא הכל בקימה — לקראת ישראל לעתיד-לבוא "מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו". הכי גרסינן: לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה — ישרים לשמחה, דישרים עדיפי מצדיקים.

הדרן עלך מאימתי

הדרן עלך מאימתי

אמר רב נחמן בר יצחק, אף אני אומר ודורש בענין, שלעתיד-לבוא לא הכל יזכו לאורה ולא הכל יזכו לשמחה, אלא צדיקים יזכו לאורה, וישרים החשובים מהם יזכו לשמחה. צדיקים לאורה, דכתיב (תהלים צז יא) 'אור זרע לצדיק'. ולישרים שמחה, דכתיב בהמשך הפסוק 'ולישרי לב שמחה'.

הדרן עלך מאימתי

דף יא ע"ב: ואמר רבי אלעזר, אין אדם חשוב רשאי לחגור שק על צרת הציבור, שמא לא יענה ויחרפוהו, אלא אם בן יודעים בו שהוא נענה ביהורם בן אחאב, שלבש שק והתענה על רעב שהיה בימיו כמו שנאמר (מלכים ב' ז ל) 'ויהי בשמוע המלך את דברי האשה [שאכלה את בנה מחמת הרעב] ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו' וגו', ועל אף שהיה רשע נתקבלה תפלתו, כנאמר (שם ז טז) 'ויהי סָאָה סֶלֶת בְּשָׁקֶל וְסֹאתִים שְׁעָרִים בְּשָׁקֶל'. ואמר רבי אלעזר, לא הכל נענים בקריעה, ולא הכל נענים בנפילה, שמשה ואהרן נענו מיד בנפילה, ואילו יהושע וכלב שלא היו חשובים כמותם, לא נענו אלא בקריעה. משה ואהרן מצאנו שנענו בנפילה, דכתיב אחר חטא המרגלים (במדבר יד ה) 'ויפל משה ואהרן על פניהם'. ואילו יהושע וכלב בקריעה, דכתיב באותו מעמד (שם יד ו) 'ויהושע בן נון וכלב בן יפנה וגו' קרעו בגדיהם'. מתקורף לה [מקשה] רבי זירא, ואיתימא [יש אומרים שמקשה זאת] רבי שמואל בר נחמני, אי הוה כתיב בפסוק 'יהושע' בלא וא", היינו אומרים בךאמרת, שיהושע נענה רק בקריעה. אך השתא דכתיב 'ויהושע' עם וא", משמע שהא והא עביר - זה וזה עשה, כלומר מלבד שנפל על פניו כמשה ואהרן הוסיף גם לקרוע את בגדיו.

ואמר רבי אלעזר, לעתיד-לבוא כשיכנעו הגוים ויתנו כבוד לעם ישראל, לא הכל יכבדו בקימה לפניהם, ולא הכל יכבדו בהשתחויה. אלא מלכים יכבדו בקימה ושרים בהשתחויה. מלכים בקימה, דכתיב (ישעיה מט ז) 'בה אמר ה' גואל ישראל קדושו,

לכוה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו' - ישראל הבזויים ומתועבים על ידי הגויים ועבדים מושלים בהם, לעתיד-לבוא יראום מלכים ויקומו לקראתם. ושרים בהשתחויה, דכתיב בהמשך הפסוק 'שרים וישתחוו'.

מתקורף לה - הקשה רבי זירא, ואיתימא [יש אומרים שמקשה זאת] רבי שמואל בר נחמני, אי הוה כתיב - אם היה כתוב '(ו)שרים וישתחוו', בךאמרת - האמת כדברך, אך השתא [עתה] דכתיב 'שרים וישתחוו' עם האות וא", משמע שעושים זאת בנוסף לקימה המפורשת בתחילת הפסוק, והא והא עביר - זה וזה עושים, קמים ומשתחוים.

אגרות קודש

בי"ה, י"א מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

ברכה ושלוש!

...שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע עפ"י מרז"ל שמדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה אשר כל העוסק בחינוך הכשר המקרב את לבן של בני ובנות ישראל לאבינו שבשמים, הנה שכרם ביחוד הוא, נחת אמיתי מיוצאי חלציהם הם, ותקותי חזקה אשר בה ובבעלה הרב שיחיו יקוים זה במדתו של הקב"ה מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

בברכה.

1 דְּקָאֵי מִשְׁבֵּט הַיְהוּדָה, וְהִיא רַבּוּ שֶׁל דוּד, וּלְכֵן כִּינְיָהּ דוּד בְּתַהֵלִים
 2 'מִחוּקְקֵי', וּבּוֹכּוֹת דוּד תִּלְמִידוֹ זָכָה לְבוֹא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבּא. 'מוֹאֵב
 3 סִיר רְחִצִי', זֶה גְּזוּי, שְׁלֵקָה עַל עֶסְקֵי רְחִיצָה, שֶׁאִמְרָא אֲלִישֵׁעַ לִנְעַמְן
 4 שִׁירַחֵץ בְּהַר וּיִתְרַפֵּא מִצַּרְעָתוֹ, וְלֹא רָצָה לִיטוֹל מִנְעַמְן שֶׁכָּרַע עַל
 5 כָּךְ, וְגִיחוּזֵי הַלֵּךְ לִנְעַמְן וּבִיקֵשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁכָּרַע בְּשֵׁם אֲלִישֵׁעַ, וּמַחֲמַת כֵּן
 6 לָקַח בִּצְרַעְתּוֹ, וְעוֹנֵשׁ זֶה שֶׁל הַצַּרְעָתַת כִּפְרָה לִיטוֹל כִּדֵי שִׁיזִכָּה
 7 לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבּא. 'עַל אִיּוֹם אֲשֶׁלְיָן נִגְעָלִי' זֶה דְּוֹאֵג הָאֲדוּמִי, וְנִנְעָלִי
 8 הֵינּוּ שֶׁאֲנִיעִיל, אֲכַנְיֵס אוֹתוֹ בִּגְן עֵדֶן, וְלִכְלוֹם יֵשׁ חֵלֶק לְעוֹלָם
 9 הַבּא.
 10 דוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֶת סִיּוּם הַפְּסוּקִי: 'עַלִי פִלְשֶׁת הַתְּרוּעֵעִי, אֲמָרוּ
 11 מִלְאֲכֵי הַשָּׁמַיִם לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִם יָבֵא דוּד
 12 שְׁהִינֵנּוּ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וְהוֹרִישׁ אֶת בְּנֵיךָ אֶת הָעִיר נָת, שְׁהִינֵנּוּ בְּרִשׁוֹת
 13 הַפְּלִשְׁתִּים, וְיִצְעַק לִפְנֵיךָ עַל כָּךְ שֶׁאַתָּה נוֹתֵן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא
 14 לְדוּאֵג וְאֲחִיזְתוּפֵל שְׁהִי שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ וְרַדְפּוּהוּ. מָה אֵתָּה עוֹשֶׂה לָּךְ
 15 כִּדֵי לִפְנֵיטוֹ. אֲמָר לָתֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַלִי לְעִשְׂוֹתֵן רִיעִים זֶה לָזֶה,
 16 וְחַדוּ לִשְׁוֹן הַתְּרוּעֵעִי' שֶׁבִּפְסוּקֵי.
 17 הַגְּמָרָא מְבַיָּא דִּין וְדוֹרִים שְׁהִיָּה בֵּין יִשְׂרָאֵל לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 18 נִאֲמַר בִּפְסוּקֵי: 'מִדְּרֻעַ שׁוֹבְכָה הָעָם הַזֶּה וְיִשְׁלָיִם מִשׁוֹבָה נִצְחָת' וְגו'
 19 (רִמְבַּם ח טו), אֲמָר רַב, מִה בִּיאֹר הַלְשׁוֹן מְשׁוּבָה נִיצְחָת, תְּשׁוּבָה
 20 נִצְחָת וְשִׁאֵין לְהִשְׁבִּיב עֲלֵיהוּ הַשִּׁבְיָה כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל לְנִבְיָא, אֲמָר לָתֵן
 21 נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל חֲרוּץ בְּתִשְׁבּוּבָה, שְׁהִרִי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁחִטָּאוּ חֲזוֹן חֶסֶם,
 22 הֲלֹא מִתּוֹ בְּעוֹנוֹם לָכֵן חֲזוּרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה כִּדֵּי שֶׁלֹּא תִמְחוּטוּ מִכּוֹתֵן.
 23 אֲמָרוּ (לָתֵן) [לָתֵן], וְנִבְיָאֵיכֶם שְׁלָא תִמְאוּ, כִּדֵּי הֵם, הֲלֹא גַם הֵם מִתּוֹ.
 24 וְאִם כֵּן גַּם אֲבוֹתֵינוּ שְׁחִטָּאוּ לֹא מִתּוֹ מַחֲמַת חֲטָאִם. מְבַיָּא רַב אֶת
 25 הַפְּסוּקֵי שְׁבוּ רְמוּזִים דְּבָרִים אֵלּוּ: שְׁנַאֲמַר (וְכִרְיָה א ה) 'אֲבוֹתֵיכֶם אֵיחָ
 26 הֵם וְהַנְּבִיאִים הַלְעוֹלָם יְהוּי', שֶׁאִמְרָא הַנְּבִיאִי אֶת תְּחִילַת הַפְּסוּקֵי, כִּיּוֹן
 27 אֲבוֹתֵיכֶם שְׁחִטָּאוּ, וְיִשְׂרָאֵל הִשְׁבִּיבוּ לּוֹ אֶת הָאֲמֹרָה בְּסוּף הַפְּסוּקֵי,
 28 שְׁהִרִי יִשְׂרָאֵל הַנְּבִיאִים הַצַּדִּיקִים לֹא חִיו לְעוֹלָם. (אֲמָר לָתֵן אֲבוֹתֵיכֶם)
 29 חֲרוּזֵי יִגְמָלוּ וְהוֹדוּ לְדַבְרֵי הַנְּבִיאִי, שְׁנַאֲמַר (שם ו א) 'אֲדָר דְּכָרִי וְחֻזְקֵי
 30 אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת עַבְדִּי הַנְּבִיאִים וְגו' הֲלֹא הִשְׁתַּנְּוּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיִשְׁוּבוּ
 31 וְיִאֲמָרוּ בְּאֲשֶׁר זָמַם ה' צְבָאוֹת לְעִשְׂוֹת לָנוּ כְּדָרְכֵינוּ וְכַמְעַלְלֵינוּ כֵּן
 32 עֲשֵׂה אֲתָנּוּ'.
 33 הַגְּמָרָא מְבַיָּא דְרִשְׁהּ אַחֲרַת בְּבִיאוֹר הַתְּשׁוּבָה הַנִּיצְחָת שֶׁל
 34 יִשְׂרָאֵל: שְׁמֹאֵל אֲמָר, זֶה הַתְּשׁוּבָה הַנִּיצְחָת שֶׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְנִבְיָא,
 35 בְּאִי עֲשֶׂרְךָ כִּנֵּי אִיּוֹם וְיִשְׁבּוּ לִפְנֵינוּ, אֲמָר הַנְּבִיאִי, חֲרוּץ בְּתִשְׁבּוּבָה. אֲמָרוּ
 36 לֹא אוֹתוֹם שֶׁעֲרָה בְּנֵי אָדָם, עֲבָד שְׁמִכְרוּ רַבּוֹ, וְכֵן אֲשֶׁה שְׁנִרְשָׁה בְּעֵלְתָּ,
 37 בְּלוֹם יֵשׁ לָזֶה עַל זֶה בְּלוֹם – וְכִי יִכּוֹל הָאָדָם לְתַבּוּעַ מִשְׁהוֹ מַעֲבָדוֹ,
 38 וְאֵל הַבַּעַל שֶׁאִשְׁתּוֹ, וְהִרִי דְוֵאֵי שְׁלָא. וְכֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵיחָ
 39 יִכּוֹל לְתַבּוּעַ מִמֶּנּוּ שְׁנִקְיִים מִצּוֹתוֹתָיו לְאַחַר שֶׁגִּרְשָׁנוּ מֵאֲרָצוֹ וּמְכַרְנוּ
 40 בֵּיד נְבוּכַדְנֶצַּר. אֲמָר לֹא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנִבְיָא, לָךְ אֲמֹר לָתֵן אֵיחָ
 41 סֶפֶר כְּרִיתוֹת אֲמַכֶּם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהּ אוֹ מִי מְנֻשֵׁי אֲשֶׁר מְכַרְתִּיהּ אֲתִיכֶם
 42 לֹא הֵן כְּעוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם וְכַפְשֵׁעֲכֶם שְׁלַחְתָּה אֲמַכֶּם' (ישעיה ג א),
 43 כְּלוֹמַר, אִינְכֶם נִחְשָׁבִים כְּאִשָּׁה שֶׁהִתְגַּרְשָׁה אוֹ כְּעַבֵּד שֶׁנִּמְכַר, אֲלֹא
 44 כְּאִשָּׁה שֶׁמִּרְדָּה בְּבַעְלָהּ וְיִצְאָה מִמֶּנּוּ לֹא אֵט, וְכַעֲבֵד שֶׁפִּשַׁע בְּרַבּוֹ,
 45 שֶׁרַבּוֹ נוֹתֵנוּ לְאֹדוֹן אַחַר כְּעוֹנָשׁ, וְעַדִּינֵן הוּא בְּרִשׁוֹת רַבּוֹ הָרַאשׁוֹן,
 46 וְכֵן אֲתֶם סוֹבְלִים רַק מַחֲמַת עוֹנוֹתֵיכֶם, וְכַסְתַּחְרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה
 47 אַחוּרֵיכֶם אֵלִי.
 48 וְהֵינּוּ דְאֲמָר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאִי דְכֶתִיב – כִּיצַד מִתְּפַרֵּשׁ הַדְּבַר שֶׁנִּאֲמַר
 49 בִּפְסוּקִים גַּם 'דְּוֹד עֲבָדִי' (שְׁמׁוּאֵל ב ג יג), וְגַם 'וּבְנִיבְדִנְצַר עֲבָדִי' (רִמְבַּם מו
 50 א), וּמִשְׁמַע שְׁחָם שׁוּיִם, וְהִרִי דוּד הִיָּה צַדִּיק גְּמוֹר וְנִבְּוִכְדִנְצַר רִשַׁע
 51 גְּמוֹר, וְכִיצַד הוֹשׁוּ בִּפְסוּקִים בְּלִשׁוֹן 'עַבְדִּי', אֲלֹא גְלוּי וְדוּעַ לִפְנֵי
 52 מִי שֶׁאִמְרָא וְהִיא הָעוֹלָם שְׁעַתִּידֵינוּ יִשְׂרָאֵל לִזְמַר כָּךְ – שְׁכִיּוֹן שֶׁנִּמְכַר
 53 לְנִבְּוִכְדִנְצַר אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִכּוֹל לְתַבּוּעַ מֵהֵם כְּלוֹם, לְפִיכָךְ
 54 הַקְּדוֹשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְקָרְאוּ לְנִבְּוִכְדִנְצַר 'עַבְדִּי', וְזוֹ הַתְּשׁוּבָה
 55 לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהִרִי עֲבָד שְׁקִנְהָ נְכִסִּים, עֲבָד לְמִי וְנְכִסִּים לְמִי, הֲלֹא גַם
 56 הַעַבֵּד וְגַם הַנְּכִסִּים שִׁיכִים לְאֹדוֹן, וְכִיּוֹן שֶׁנִּבְּוִכְדִנְצַר הוּא עַבְדוֹ שֶׁל
 57 ה', הִרִי אֵין לּוֹ קִנְיָן מִשְׁלוֹ, וְעַדִּינֵן הֵם בְּרִשׁוֹת ה'.

60 תִּי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם לֹא כִּדְ הַנְּחָה וְכִדְרֻעַ נְמוּיָה וְכִחִימָה
 61 'שְׁפִיכָה אֲמִלּוּךְ עֲלֵיכֶם' (ויחוקאל כ לב-לג), כְּלוֹמַר, מִה שִׁישְׂרָאֵל מַעֲלִים
 62 בְּדַעַתָּם שֶׁהֵם יִכְלוּם לְהִיּוֹת כְּכֹל הַגּוֹיִים וְלַעֲבֹד עַבְדוּהָ זָרָה אֵינוֹ
 63 נִבְּוִךְ, אֲלֹא בַעַל כְּרִחַם יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אֲמָר רַב
 64 נְחֻמָּה, כָּל כִּי תֵּי רִיתְחָא לְרִיתְחָת רְתִמְנָא עָלָי, וְלִפְדוּקִינֵן – הֲלֹאִי
 65 שִׁיכַעַס עֲלֵינוּ ה' כְּכֹל הַכַּעַס הָאֲמֹרָה בִּפְסוּקֵי זֶה, וְיִפְדָּה אוֹתוֹנוּ
 66 מִהַגְּלוּת, וְיִמְלֹךְ עֲלֵינוּ בַעַל כְּרַחֲמֵינוּ.
 67 הַגְּמָרָא מְבַיָּא פִּירוּשׁ נוֹסֵף מִה הִיָּתָה הַתְּשׁוּבָה נִיצְחָת' שֶׁל
 68 יִשְׂרָאֵל: 'וְיִסְרוּ לְמִשְׁפַּט אֱלֹהֵינוּ יוֹרְגוּ' (ישעיה כח כו), וּבְבִיאוֹר הַפְּסוּקֵי
 69 אֲמָר רַבָּה בַר בַּר כְּהֵנָה, אֲמָר לָתֵן נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל, חֲרוּץ בְּתִשְׁבּוּבָה. אֲמָרוּ
 70 לוֹ, אֵין אֲנִי יִכְלוּן כִּיּוֹן שִׁיבְרַר הָרַע שׁוֹלֵם כִּנֵּן. אֲמָר לָהֶם, יִסְרוּ אֶת
 71 יִצְרִיכֶם הָרַע, וְחֲזוּרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה. אֲמָרוּ לוֹ, אֱלֹהֵינוּ יוֹרְגוּ – ה' יוֹרֵה אֶת
 72 יִצְרֵינוּ לִלְכַת בְּדָרְךָ יִשְׂרָאֵל, אִם רָצוֹנוּ בְּכֵךְ, וְאִם אֵינוֹ רוֹצֵה לְעִשְׂוֹת
 73 כֵּן אִף אֲנַחְנוּ אֵינוֹנָה חִיבִים לְעִשְׂוֹת כֵּן.
 74 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה (ג): אֲרִבְקָה הִדְוִימוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא,
 75 הֵם בְּלָעִם דְּוֹאֵג וְאֲחִיזְתוּפֵל וְגִחְוִי.
 76 הַגְּמָרָא מְבַיָּא דְרִשׁוֹת בְּעִנְיָן שְׁמוֹ שֶׁל בְּלָעִם: 'בְּלָעִם', הִיָּה שְׁמוֹ כָךְ,
 77 לְרַמּוֹז שֶׁהוּא 'בְּלֹא עָם', כְּלוֹמַר לְעַתִּיד לְבוֹא לֹא הִיָּתָה לוֹ חֵלֶק עִם
 78 'עָם', וְהֵינּוּ עִם יִשְׂרָאֵל. דְּכָר אַחַר, נְקָרָא שְׁמוֹ 'בְּלָעִם' עַל שֶׁם שְׁבָלָה
 79 אֵם – שֶׁבַלְבַל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הָעֵצָה שֶׁנָּתַן לְבַלְק, לְהַחֲטִיא
 80 אֶת יִשְׂרָאֵל בְּבִנוֹת מוֹאָב. וּמְכֹנָה גַם 'בֵּן בְּעוֹר', לְרַמּוֹז שְׁבָא עַל בְּעוֹר
 81 – עַל בַּת מֹדָה, וְהִיא אֲתוּקָה שְׁהִיָּה רוֹכֵב עֲלֶיהָ.
 82 תִּנְאָ בְּרִייתָא, אֲבִיו שֶׁל בְּלָעִם שֶׁקָּלַל כֵּן יִשְׂרָאֵל, הוּא 'בְּעוֹר'
 83 הַמְּזוּכָר בְּכֹל מְקוֹם כְּאֲבִיו שֶׁל בְּלָעִם, הוּא 'בְּוִשׁוֹן רִשְׁעִיתִים' מֶלֶךְ
 84 אַרְם, הַמְּזוּכָר בְּסִפְרֵי שׁוֹפְטִים (ג ח), שֶׁשְׁעַבַּד אֶת יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן
 85 הַשׁוֹפְטִים בְּשַׁעַר שְׁחִטָּא, עַד שֶׁנִּלְחַם בּוֹ עַתְנִיאֵל בֵּן קִנֵּז, הוּא לָבָן
 86 הָאֲרָמִי חוֹתֵנוּ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ.
 87 מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא אֶת שְׁמוֹתֵיהֶן 'בְּעוֹר', 'שְׁבָא עַל בְּעוֹר' – עַל בַּהֲמָה.
 88 'בְּוִשׁוֹן רִשְׁעִיתִים', הַעֲבָד (שְׁמִי מַעֲשֵׂי רִשְׁעִיתֵי בִּישְׂרָאֵל, אַחַת
 89 בִּימֵי יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁרָצָה לְהַרְוֹת אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו, כְּמוֹ שֶׁנִּאֲמַר 'אֲרָמִי
 90 אֲבָד אָבִי' (דְּבָרִים כו ט), שְׁבִיקֵשׁ לְאֲבָד אֶת הַכֹּל. וְאַחַת בִּימֵי שְׁפּוֹשׁ
 91 הַשׁוֹפְטִים, כְּשֶׁשְׁעַבַּד אֶת בִּישְׂרָאֵל. וְזֶה שְׁמוֹ הָאֲמִיתִי, 'לָבָן הָאֲרָמִי'
 92 שְׁמוֹ.
 93 הַגְּמָרָא דוֹרֶשֶׁת פְּסוּקִים נוֹסֵפִים בְּעִנְיָן בְּלָעִם כֵּן בְּעוֹר: כְּתִיב בְּמִקּוֹם
 94 אֶחָד (בְּמִדְבָר כב ט) 'בֵּן בְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שְׁבַע עוֹר הִיָּה אֲבִיו שֶׁל בְּלָעִם,
 95 וְכִתְיִב (שם כג ד) 'בְּנֵי בְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שְׁבַע עוֹר שֶׁל בְּלָעִם הוּא בְּעוֹר. אֲמָר
 96 רַבִּי יוֹחָנָן, 'בְּעוֹר' אֲבִיו שֶׁל בְּלָעִם, כִּנֵּן הוּא לֹא נְבִיאִוֹת – הִרִי הוּא
 97 כְּבֵן שֶׁל בְּלָעִם בְּנִיאוֹת, שֶׁאֵף שְׁבַע עוֹר הִיָּה נְבִיא, בְּלָעִם הִיָּה נְבִיא
 98 גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.
 99 הַגְּמָרָא מְבַאֲרַת אֶת הָאֲמֹרָה בְּמִשְׁנֵה שֶׁלְּבַעִם אֵין חֵלֶק לְעוֹלָם
 100 הַבּא. מִדִּיִּקַּת הַגְּמָרָא: בְּלָעִם, הוּא הֲלֵא אֲתִי לְעִלְמָא דְאֲתִי – רַק
 101 לְבַלְעִם אֵין חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבּא, וּמִשְׁמַע, דְּהָא שְׂאָר גּוֹיִם אַחֲרֵינוּ, אֲתִי
 102 – אֲבַל כֹּל שְׂאָר הַגּוֹיִים, יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא, מְתִנְיָתִין מִנֵּי –
 103 כְּדַעַת מִי הִיא מִשְׁנַתִּינוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּתִנְיָא – שְׁהִרִי שְׁנִינוּ
 104 בְּרִייתָא מַחְלוּקַת בְּעִנְיָן זֶה, רַבִּי אֱלִיעִזֵּר אֲמָר, נִאֲמַר בִּפְסוּקֵי (תהלים
 105 ט) 'שׁוּבוּ רִשְׁעִים לְשִׂאוּלָה כֵּל גּוֹיִם שְׁכַחִי אֱלֹהִים', וְכֵן יֵשׁ לְדְרוּשׁ,
 106 'שׁוּבוּ רִשְׁעִים לְשִׂאוּלָה' אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּידוֹנִים בְּגִיהַנָּם וְאֵין
 107 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא, 'כֵּל גּוֹיִם שְׁכַחִי אֱלֹהִים', אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי
 108 כּוֹכָבִים, שְׁגַם לָהֶם אֵין חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא. אֲבַל לְשִׂאֵר הַגּוֹיִים יֵשׁ
 109 חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא, דְּכָרִי רַבִּי אֱלִיעִזֵּר. אֲמָר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי נִאֲמַר
 110 'כֵּל גּוֹיִם', שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁבְּתוֹךְ הַגּוֹיִים יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם 'שְׁכַחִי אֱלֹהִים'
 111 וְאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא, אֲבַל לְשִׂאֵר שֶׁל חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא,
 112 וְהֵלָא לֹא נִאֲמַר אֱלֹא 'כֵּל גּוֹיִם שְׁכַחִי אֱלֹהִים', הֵינּוּ שֶׁלְכֹל הַגּוֹיִים
 113 אֵין חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא. אֱלֹא כֵךְ יֵשׁ לְדְרוּשׁ אֶת הַפְּסוּקֵי, 'שׁוּבוּ רִשְׁעִים
 114 לְשִׂאוּלָה, וּמֵאֵן יִנְהוּ – וּמִי הֵם אוֹתוֹם רִשְׁעִים, 'כֵּל גּוֹיִם שְׁכַחִי
 115 אֱלֹהִים', וְלְדְבָרֵינוּ כֹּל הַגּוֹיִים לֹא בָאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבּא.
 116 אֲמוֹרַת הַגְּמָרָא: וְאֵף אוֹתוֹ רִשְׁעֵי – בְּלָעִם. נָתַן סִיפֵן בְּעִצְמוֹ שֶׁאֵין לוֹ
 117 חֵלֶק לְעוֹלָם הַבּא. שְׁהִרִי אֲמָר 'תְּמוֹת נְפִשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִיהִי
 118 אַחֲרֵיתִי כְּמוֹהוּ' (בְּמִדְבָר כג ט), כְּלוֹמַר, אִם תְּמוֹת נְפִשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל –

1 דקא אתי מיהודה. דקאמר לו דוד ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא
2 לאחיתופל מיודעי קרובי שהיה משבט יהודה כדוד: מואב סיר רחצי. דוד דקא
3 אתי ממוואב: סיר רחצי. גחזי וסר ונצטרע על עסקי רחיצה: על אדום אשליך נעלי.
4 אנעיל אותם בגן עדן: אם יבא דוד שהרג את הפלשתים. ויצעק לפניהן על שאתה
5 נתון חלק לדואג ואחיתופל לעזוב מה
6 אתה עושה להפיס דעתו שהה היה שונאין
7 אותה: אמר להם. עלי לפייסן ולעשותי ריעים
8 ואהובים זה לזה והיינו התרועעי לשון
9 ריעות: ושמואל אמר מאי תשובה נצחת
10 כדוג (ובאו) עשרה בני אדם וכו': עבד
11 שמכרו רבו. ומאחר שמכרנו הקב"ה
12 לנבוכדנצר וגרשנו מעלינו יש לו עלינו כלום:
13 מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי.
14 שקראו לאותו רשע עבד כמו שקראו לדוד
15 דכתיב בסוף ירמיה (מב) הנני שולח ולקחתי
16 את נבוכדנצר עבדי לא מפני שדומה זה לזה
17 אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם
18 שעתידין ישראל לומר כבר מכרנו הקב"ה
19 לנבוכדנצר לפיכך הקדים הקב"ה וקרא
20 עבדי לנבוכדנצר כדי להחזיר להן תשובה:
21 עבד למי נכסים למי. כלומר נבוכדנצר
22 עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא
23 יצאתם מרשותי: והעולה על רוחכם היה לא
24 תהיה. כל מה שאחם סבורים לא יהיה: כל
25 כי האי ריתחא. מי יתן ויבא לנו זה הכעס
26 בחימה שפוכה אמלוך עליכם שיגאלנו בעל
27 כרחנו וימלוך עלינו: א"ר אבא בר כהנא.
28 היינו תשובה נצחת דאמרנו ליה אלהים יורנו
29 שאין אנו יכולין ליסר אותו: בלא עם. שאין
30 לו חלק עם עם: שבלה עם. שבלבל ישראל
31 בעצתו שהשיאו בלבק כדבעינן למימר
32 לקמן והפיל מהם כ"ד אלפים: בעור שהמא
33 על בעיני. שבע על אהנונו כמו בהנא
34 דמתרגמינן בעיני: הנא הוא בעור. אביו של
35 בלעם הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי:
36 אחת כימי יעקב. שרדף אחריו ובקש לעקור
37 הכל: ואחת כימי שופטים. לאחר מיתת
38 יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה'
39 בישראל ויתנם ביד כושן רשעתים: בנו

40 בעור. משמע בעור בנו של בלעם היה: בנו הוא. לבלעם בנביאות שבלעם גדול
41 מאביו היה בנביאות: הא שאר גוים אתו. כלומר מדקא חשיב תנא דמתניתין
42 דבלעם שהיה גוי בהדי הדיוטות וקאמר דאין לו חלק מכלל דשאר גוים יש להם
43 חלק: מתניתין מני וכו'. א"ר ר' יהושע אלו נאמר ישובו רשעים לשאולה בכל
44 הגוים משמע כדקאמרת השתא דכתיב כל
45 הגוים שכחי אלהים לא משמע אלא אבול
46 השוכחים אלהים כגון בלעם (ושכמותו) אותו
47 אחריו אתו כדאמרין בריש פרקין (דף צא):
48 ורעו זרים צאנכם ובני נכר אכריכם לעולם
49 הבא: מאי ניהו כל גוים שכחי אלהים.
50 דמשום הכי בורר הקב"ה הרשעים שבהם
51 ונתון אותם בביהנם ואין להם חלק לעתיד
52 אבל השאר יש להם חלק: ואף אותו רשע
53 נתן סימן בעצמו. שאין לו חלק לעתיד:
54 תמות נפשי מות ישרים. אם ימות מיתת
55 עצמו תהא אחריתי כמוהו דודאי יש לו חלק
56 עמהם: ואם לאו. דלא ימות אלא הורג הנני
57 הולך לעמי לגיהנם: לא היה להם שלום.
58 דכתיב המכה את מרדך בשדה מואב: צהובין.
59 כעוסין כללם שכושע פניו צהובין:
60 כרכושחא. אחרת: כרכושחא ושונאי. אין
61 להם שלום מעולם: ביש גרא. מזל רע: כלום
62 יש אב ששונא את בנו. שהוא סבור שיאמר
63 לו הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו
64 פה והלילה: הוצפא אפילו כלפי שמיא
65 מהני. דהאני ליה מה שהחציף פניו לומר
66 לשלוחי בלק לינו פה שאמר לו הקב"ה
67 בתחילה לא תלך וחדר אמר לך: מלכותא
68 בלא תנא. כלומר שררה גדולה ואינו חסר
69 אלא חתר מלכות: אנכי היום רך ומשוח
70 מלך והאנשים האלה קשים ממני. כלומר
71 איני גדול מהם אלא משיחת מלכות: שפי.
72 כמו (חולין דף נד) בוקא דאטמא דתש
73 מדוכתייה: שפיין. משמעו שתיים: שתי
74 העיני. שתום פתוח כמו שתומו ניכר כלומר
75 עינו אחת פתוחה מכלל דהאחרת סתומה
76 והכי נמי מתרגמינן דשפיר חזי אית מדפרישי
77 שתום כמו סתום ולא מילתא היא: קוסם
78 כאמתו. כגון מעלה בכורה.
79 כרע

1 דקאיתי מיהודה. מואב סיר רחצי, זה גחזי, שלקה
2 על עסקי רחיצה. על אדום אשליך נעלי, זה דואג
3 האדומי. עלי פלשת התרועעי, אמרו מלאכי השרת
4 לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, אם יבא דוד
5 שהרג את הפלשתי והוריש את בניו גת, מה אתה
6 עושה לו. אמר להן, עלי לעשותי ריעים זה לזה. מרוע
7 שובבה העם היה ירושלים משוכה נצחת' וגו', אמר
8 רב, תשובה נצחת השיבה פנסת ישראל לנביא, אמר
9 להן נביא לישראל חזרו בתשובה, אבותיכם שחמאו
10 היכן הם. אמרו (לו), ונביאיכם שלא חמאו, היכן הם,
11 שנאמר אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו.
12 (אמר להן, אבותיכם) חזרו והורו, שנאמר אך דברי
13 וחזקי אשר צויתי את עבדי הנביאים' וגו'. שמואל
14 אמר, באו עשרה בני אדם וישבו לפניו, אמר חזרו
15 בתשובה. אמרו לו, עבד שמכרו רבו, ואשה שגרשה
16 בעלה, כלום יש לזה על זה כלום. אמר לו הקדוש ברוך
17 הוא לנביא, לך אמור להן איזה ספר פריחת אמכם
18 אשר שלחתיה או מי מנאשי אשר מכרתי אתכם לו הן
19 בעולותיכם נמפרתם ובפשעכם שלחה אמכם. והיינו
20 דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'דוד עבדי', נבוכדנצר
21 עבדי. גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתידין
22 ישראל לומר פך, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא
23 וקראו 'עבדי', עבד שקנה נכסים, עבד למי, נכסים למי.
24 והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים
25 נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עין ואבן, חי
26 אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה
27 ובחימה שפוכה אמלוך עליכם. אמר רב נחמן, פל
28 כי האי ריתחא, ליתתח רתמנא עלון ולפרוקינן, ויפרו

29 למשפט אלהיו יורגו, אמר רבה בר בר חנה, אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה. אמרו לו, אין אנו יכולין, יצר הרע שולט בנו.
30 אמר להם, יפרו ויצריכם. אמרו לו, אלהיו יורגו: ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: בלא עם. דבר אחר, בלעם'
31 שבלה עם. בן בעור, שבא על בעור. תנא, הוא בעור, הוא ב'עור', הוא לבן הארמי. בעור, שבא על בעור. ב'עור', וכתב ב'נו
32 דעבד שתי רשעים בישראל, אחת כימי יעקב, ואחת כימי שפוט השופטים, ומה שמו' לבן הארמי' שמו. פתיב בן בעור, וכתב ב'נו
33 בעור, אמר רבי יוחנן, אביו, בנו הוא לו בנביאות. בלעם, הוא דלא אתי לעלמא דאתי. הא שאר גוים אחריו, אתו. מתניתין מני, רבי
34 יהושע היא. דתנאי, רבי אליעזר אומר, 'ישבו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים', 'ישבו רשעים לשאולה' אלו פושעי ישראל.
35 כל גוים שכחי אלהים, אלו פושעי עובדי פוכבים, דברי רבי אליעזר. אמר לו רבי יהושע, וכי נאמר בכל גוים, והלא לא נאמר
36 אלא כל גוים שכחי אלהים. אלא, 'ישבו רשעים לשאולה', מאן ניהו? כל גוים שכחי אלהים. ואף אותו רשע, נתן סימן בעצמו,
37 אמר 'תמות נפשי מות ישרים'. אם תמות נפשי מות ישרים, תהא אחריתי כמוהו. ואם לאו, 'הנני הולך לעמי'. וילכו וקני מואב וקני
38 מרדן, תנא, מרדן ומואב לא היה להם שלום מעולם, כושל לשני פלכים שהיו בערד, והיו צהובין זה לזה. בא זאב על האחד, אמר
39 האחר, אם איני עוזרו, היום הורג אותי, ולקחתי בא עלי, הלכו שניהם והרגו הזאב. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, פרפושיתא
40 ושונרא עבדי הלולא, מתרבא דביש גרא. וישבו שרי מואב עם בלעם, ושרי מרדן להיכן אויל? בין דאמר להו 'לינו פה הלילה
41 והשבותי אתכם דבר', אמרו, כלום יש אב ששונא את בנו. אמר רב נחמן, הוצפא אפילו כלפי שמיא מהני, מעיקרא פתיב לא תלך
42 עמהם, ולכסוף פתיב קום לך אתם. אמר רב ששת, הוצפא מלכותא בלא תאגא היא, דכתיב 'אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים
43 האלה בני צרויה קשים ממני' וגו'. אמר רבי יוחנן, בלעם, חוגר פרגלו אחת היה, שנאמר 'ולך שפי'. שמשון, בשתי רגליו, שנאמר
44 'שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס'. בלעם, סומא באחת מעיניו היה, שנאמר 'שתום העיני'. קוסם באמתו היה, פתיב הכא נופל
45 וגלוי עינים, וכתב התם 'והנה הקן נופל על המטה' וגו'. איתמר, מר וזמרא אמר, קוסם באמתו היה. מר בריה דרבינא אמר, שבא
46 על אתונו. מאן דאמר, קוסם באמתו היה, פראמרן. ומאן דאמר, בא על אתונו היה, פתיב הכא 'פרע שכב', וכתב התם 'בין רגליה

כרע

1 כרע נפל. מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה בעילה היא אף כריעה דהכא דכתיב
2 נופל בעילה היא שבת על בהמתו: דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי בעיא לאהדורי
3 כדמפרש דאמרי ליה שרי בלק מאי טעמא לא רכבת אסוסיא: ברמיבא. באחו
4 לרעות עשבים לחים: אמר להו למעינא בעלמא. לישא משאות ולא לרכוב: אמרה
5 ליה אשר רכבת עלי: אקראי בעלמא. שאנין

6 כרע נפל שכב' וגו'. יודע דעת עליון, השתא דעת
7 בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע. מאי דעת
8 בהמתו, דאמרי ליה, מאי טעמא לא רכבת סוסיא.
9 אמר להו, שדאי להו ברמיבא. אמרה ליה, הלא אנכי
10 אתונד', למעינא בעלמא. 'אשר רכבת עלי, אקראי
11 בעלמא. 'מעודך עד היום הוה, ולא עוד, אלא שאני
12 עושה [לך] מעשה אישות בלילה, פתיב הכא ההספן
13 ההספתי, וכתוב התם 'ותיה לו סוכנת'. אלא, מאי
14 'יודע דעת עליון, שהיה יודע לבנון אותה שעה
15 שהקדוש ברוך הוא פועם בה. והיינו דקאמר להו
16 נביא לישראל, 'עמי זכר נא מה יעני בלק מלך מואב
17 ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השמים ועד הגלגל
18 למען דעת צדקות ה'. 'מאי למען דעת צדקות ה',
19 אמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל, דעו נא כמה
20 צדקות עשיתי עמכם, שלא פעסתי כל אותן הימים
21 בימי בלעם הרשע, שאילמלא פעסתי כל אותן הימים,
22 לא נשתתיר משונאייהו של ישראל שריר ופליט. היינו
23 דקאמר ליה בלעם לבלק, 'מה אקב לא קבה אל,
24 וימה אועם לא ועם ה', מלמד שכל אותם הימים
25 לא ועם ה'. 'אל וועם בכל יום, וכמה ועמו, רגע,
26 שניאמר 'כי רגע באפו חיים ברצונו' וגו'. איבעית
27 אימא, 'לך עמי בא בהדרוד וסגור דלתיד בערד הכי
28 כמעט רגע עד יעבר ועם'. אימת רתח? בתלת שעי קמייא, כי חורא כרבלתא דתרגולא.

33 ואילום: אורח ארעא למימר הכי. וכי דרך ארץ כן שיאמרו ויטב אלהים שם
34 שלמה משמר והא חלשא דעתיה דאמרי ליה שיחא גדול מאביו: מעין שמך.
35 קאמר ליה ומעין כסאך ולא גדול ממש: נשים באהל. שרה רבקה רחל ולא שרה
36 ורבקה דכתיב וביאה יצחק האהלה שרה אמו וגו' רחל ולא דכתיב (בראשית
37 לא) ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל:
38 אורח ארעא. שאמרה דבורה ליעל (ושתאה)
39 ברוכה משרה ורבקה אלא מעין ברכת שרה
40 קאמרה: ופליגא. האה דמשנינן שם שלמה
41 משמר מעין פליגא דר' יוסי בר חנוני: בנו
42 מניין. שאינו מקנא בה: משלמה. דקאמרי ליה
43 לדוד ייטב אלהים שם שלמה משמר:
44 ותלמידו. איבעית אימא דקאמר ליה
45 לאלהיו יהי נא פי שנים ברוחך אלי ונתן לו
46 אלהיו ולא נתקנא בו: ויכסמוך את ידיו עליו
47 ויצוהו. א"ע דהקב"ה לא א"ל אלא וסמכת
48 את ידך עליו חדא אויל איהו וסמך תרתי:
49 מלאך. שמסרו הקדוש ברוך הוא למלאך
50 שלא יניחנו לקלל. חבה. נתן בפי בלעם שלא
51 היה מניחו לקלל והיינו דכתיב: מברכותיו
52 אתה למד מה היה בלבו. וכתיב ויהפוך ה'
53 אליוך לך את הקללה לברכה הוא היה
54 רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות
55 ולא נתן רשות אמר מה טובו אוהליך: ריחו
56 נודם. ממצות: ויום מאנג מלכו. מרתגמינן
57 ותתקף מאנג שתהא מלכותו עזה: וכולם.
58 כל הברכות של בלעם חזרו לקללה כמו
59 שדיה כוונתו ומתחילה: חוץ מבתי כנסיות
60 ובתי מדרשות. שלא יפסקו מישראל לעולם:
61 הקללה לברכה. אחת מן הקללות הפך
62 לברכה שלא חזרה לעולם ולא כל הקללות
63 לברכות שחזרו: נעתירות. הנפכות כמו עתר
64 שמהפך התבואה כלומר נאמנים פצעי
65 אורח ונהפכות מנאמנות נשיקות שונא:
מחליף

23 כמעט רגע עד יעבר ועם'. אימת רתח? בתלת שעי קמייא, כי חורא כרבלתא דתרגולא.
24 כל שעתא ושעתא נמי חורא? כל שעתא ושעתא אית ביה סורינן סומקי, והיא שעתא לית ביה סורינן סומקי. ההוא מינא דהוה
25 בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי, דהוה קא מצער ליה. וימא חד נקט [תרגולא] ואסר ליה בכריעה, ואותיב. אמר, כי מטא ההוא
26 שעתא, אילימיה. כי מטא ההוא שעתא, נגמם. אמר, שמע מינה לאו אורח ארעא, דכתיב 'גם ענוש לצדיק לא טוב', אפילו במיני,
27 לא אביעי ליה למימר הכי. תנא משמויה דרבי מאיר, בשעה שהחמה זורחת, והמלכים מניחין כתריון על ראשיהן, ומשתחווים לתמוה,
28 מיד פועם. 'ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו', תנא משום רבי שמעון בן אלעזר, אהבה מבטלת שורה של גדולה, מאברהם,
29 דכתיב 'וישפם אברהם בבקר'. שגאה מבטלת שורה של גדולה, מפלעם, שגאמר 'ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו'. אמר רב
30 יהודה, אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה, בא לשמה. שבשכר ארבעים ושתים
31 קרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות. אמר רבי יוסי בר הונא, רות, בתו של עגלון, בן בנו של בלק מלך מואב היתה. אמר
32 ליה רבא לרבא בר מרי, פתיב 'ייטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל [את] כסאו מכסאך', אורח ארעא למימרא ליה למלכא
33 הכי? אמר ליה, 'מעין' [קאמרין] ליה. דאי לא תימא הכי, 'תבורך מנשים יעל אשת חבר הקינו מנשים באהל תבורך', 'נשים באהל'
34 מאן נינהו, שרה, רבקה, רחל ולא, אורח ארעא למימר הכי? אלא, 'מעין' קאמר. הכא נמי, מעין קאמר. ופליגא דרב יוסי בר חוני,
35 דאמר רב יוסי בר חוני, בכל אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו. בנו, משלמה. ותלמידו, איבעית אימא, 'יהי נא פי שנים ברוחך אלי.'
36 ואיבעית אימא, 'ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו'. 'וישם דבר בפי בלעם', רבי אליעזר אומר, מלאך. רבי יוחנן אומר, 'כפה'. אמר רבי
37 יוחנן, מברכתו של אותו רשע, אתה למד מה היה בלבו. ביקש לומר, שלא יהו להם פתי כנסיות ובתי מדרשות, 'מה טובו אהלך
38 יעקב, לא תשרה שכינה עליהם, 'ומשפנותיך ישראל'. לא תהא מלכותן נמשכת, 'בנחלים נטיו'. לא יהא להם זיתים וכרמים, 'פגנות
39 עלי נהר'. לא יהא ריתן נודף, 'בנחלים נטע'. לא יהו להם מלכים בעלי קומה, 'בארום עלי מים'. לא יהיה להם מלך בן מלך, 'זיל
40 מים מדליו'. לא תהא מלכותן שולטת באומות, 'ורעו במים רבים'. לא תהא ענה מלכותן, 'ויום מאנג מלכו'. לא תהא [אימיה]
41 מלכותן, 'ותנשא מלכותו'. אמר רבי אבא בר כהנא, פולס חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, שגאמר 'ויחפוך ה'
42 אלתיד לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך, 'קללה' ולא 'קלות'. אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב
43 'נאמנים פצעי אותה ונעמרות נשיקות שונא' טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל, יותר מברכה שברכם בלעם הרשע.
44 אחיה השילוני קילל את ישראל ב'קנה', שגאמר 'והפך את ישראל פאשר יגיד הקנה במים' וגו'. מה קנה זה עומד במקום מים, וגיזעו

60 שואלת הגמרא: **כָּל שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא נָמִי הוּוּרָא** – הרי בכל שעה
 61 משעות היום גם כן יש בכרובות צבע לבן, כלומר, שאינה אדומה
 62 מאד. משיבה הגמרא: **כָּל שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא אֵית בֵּיה סוּרְקִי סוּמְקִי** –
 63 בכל שעה ושעה, אף שיש לבנוניות בכרובות של התרנגול, אך
 64 יש שם גם שורות אדומות מאד, כהרגלם, ואילו **הֵיא שְׁעָתָא** –
 65 באותה שעה שה' כועס, **לֵית בֵּיה סוּרְקִי סוּמְקִי** – אין בה שורות
 66 אדומות מאד.
 67 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **הָהוּא מֵינָא דִּתְהוּהוּ בְּשִׁיבְבוּתֵיהּ** –
 68 מעשה ב'מין', כופר בה', שגר בשכנותו דרבי **הוֹשֵׁעַ בֶּן לֹוי**, דִּתְהוּהוּ
 69 **קָא מַצְעֵר לֵיה** – שהיה מצער את רבי יהושע בן לוי. **וְיָמָא חַד נִקְמַת**
 70 (תרנגולת) [תְּרַנְגוּלָא] וְאָסֵר לֵיה בְּכַרְעֵיהּ – יום אחד נטל רבי
 71 יהושע בן לוי תרנגול וקשרו ברגליו, ואותיב – וישב להתבונן בו,
 72 אָמַר, כִּי מֵמָא הָהוּא שְׁעָתָא, אֲמַלְטֵיהּ – כשיגיע אותו זמן שתלבין
 73 כרובולתו לגמרי ואדע שה' כועס, אקלל את אותו מין. **כִּי מֵמָא**
 74 **הָהוּא שְׁעָתָא** – כשהגיעה אותה שעה שהלבינה הכרובולת, נִמְנָם
 75 רבי יהושע בן לוי, ולא יכל לקללו. אָמַר, שְׁמַע מֵינָא לֵאוּ אֹרִיחַ
 76 אֲרַעָא – מוכח מכך שנגרם לו נזנמו זה, שאין זה דרך ראויה לקלל
 77 בני אדם בזמן שה' כועס. דְּבַתִּיב (משלי יב) **יָם עֲנֹשׁ לַצְדִּיק לֹא מוֹב'**
 78 – אין נכון לצדיק להעניש בני אדם, אֲפִילוּ בְּמִינֵי – במינים, שהדין
 79 הוא שמוטר לסבב את מיתתם בימים, מכל מקום **לֹא אִיבְעִי לֵיה**
 80 **לְמִימַר הֵבִי** – לא ראוי לומר כן, לקללם בזמן שה' כועס.
 81 הגמרא מבארת מדוע ע"י כועס בשעות הראשונות של היום: **תָּנָא**
 82 **בְּרִייתָא מְשִׁמֵּיה דְּרַבִּי מַאי**, בְּשַׁעֲתָא שְׁתַּחֲמַת זִוְרַתָּ, וְהַמְלָכִים שַׁל
 83 אומות העולם מניחין בְּתַרְיָתָן עַל רַאשֵׁיהֶן, וּמַשְׁתַּחֲוִיִּים לְחַמָּה, מִיָּד
 84 הוא בּוֹעֵס, וכיון שדרך המלכים לקום עד שעה שלישית שבוים
 85 (ברכות טז), לכן הקדוש ברוך הוא כועס באותן שלש שעות, וכמו
 86 שהתבאר לעיל.
 87 הגמרא ממשיכה לדרוש את פרשת בלעם. נאמר בפסוק: **וַיִּקָּם**
 88 **בְּלַעַם בְּבִקְרֵי וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אֲתוֹנוֹ וַיִּלָּךְ עִם שָׂרֵי מוֹאָב** (במדבר כב כא),
 89 **תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר**, מִצַּמָּנו שְׂאֲחָהּ מִכְּבָלַת שׁוּרָה שֶׁל
 90 גְדוּלָה – הנהגת גדולה שדרך האדם לנהוג בעצמו, מִכְּבָרְהֶם אֲבִינוּ,
 91 דְּבַתִּיב כְּשֶׁהֲלַךְ אֲבֵרָהֶם לַעֲקוּד אֵת יִצְחָק בְּנוֹ (בראשית כב ג) **וַיִּשְׁכַּם**
 92 **אֲבָרְהָם בְּבִקְרֵי וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חַמְרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק**
 93 **בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלְהָ וַיִּקַּם וַיִּלָּךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים,**
 94 **וְאֵף שְׁהִיָּה רֹאשִׁי לֵאבְרָהִם שִׁחֲבָשׁוּ עֲבוּרוֹ אַחֲרָיִם אֵת חַמְרוֹ, מִתּוֹךְ**
 95 **אֲהַבְתּוּ לֹה' הוֹדְרוֹ וְחֲבַשׁוּ בְּעַצְמוֹ אֵת חַמְרוֹ וַיֵּצֵא דֹרְרָךְ, וּמִצַּמָּנו**
 96 **שִׁשְׁנָאָה מִכְּבָלַת שׁוּרָה שֶׁל גְדוּלָה, מִכְּלָעַם הֲרַשְׁעָ, שְׁנַאֲמַר (במדבר כב**
 97 **כא) וַיִּקָּם בְּלַעַם בְּבִקְרֵי וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אֲתוֹנוֹ, שְׂמַתוֹךְ שְׂנֵאתוֹ לִישְׂרָאֵל**
 98 **לֹא מִתֵּינן שְׂאֲחָרָיִם יַחֲבֹשׁוּ עֲבוּרוֹ אֵת אֲתוֹנוֹ, אֲלֵא חֲבָשׁוּ בְּעַצְמוֹ.**
 99 הגמרא לומדת הנהגות ראויות ממעשי בלק: **אָמַר רַב הוּוּרָה, אָמַר**
 100 **רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוָה אֲפִילוּ שְׂלֵא לְשִׁמָּה** – שלא
 101 לשם שמים, שְׂמַתוֹךְ שְׂעוּסָק בְּהַם שְׂלֵא לְשִׁמָּה, כֹּא לֵאחַר זְמַן
 102 לעשות כן לְשִׁמָּה. והראיה לדבר, בְּשִׁבְכָר אֲרַכְעִים וְשִׁתִּים קְרָבֹת
 103 שְׁהַקְרִיב בְּלֵק, אֵף שְׁעֵשָׂה כֵן 'שְׂלֵא לְשַׂמְהוּ' אֲלֵא כְּדִי לְקַלַּל אֵת
 104 יִשְׂרָאֵל, זָכָה וַיִּצָּאֵה מִמֶּנּוּ רֹת הַמּוֹאבִיָּה, אִמָּה שֶׁל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד,
 105 שְׁהָרִי אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר יוֹנָא, רֹת הַמּוֹאבִיָּה, בְּתוֹ שֶׁל עֲגִלְזוֹן מֶלֶךְ
 106 מוֹאָב, כֵּן גִּבּוֹ שֶׁל בְּלַק מֶלֶךְ מוֹאָב הִתְהַוָּה.
 107 הגמרא מביאה מימרא בענין שלמה המלך. מקשה הגמרא: **אָמַר**
 108 **לֵיה רַבָּא לְרַבָּה בַר מְרִי, בְּתִיב בְּפִסְק שְׂאֲמָרוֹ לוֹ עֲבָדִיו לְדוּד הַמֶּלֶךְ,**
 109 **לֵאחַר שְׁצִיחָה**
 110 **וַיִּמְלִיכוּ אֵת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ בַּחַיִּי, וַיִּמְכַּב אֱלֹהִים אֵת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְׁמֵךְ**
 111 **וַיַּגְדֵּל [אֵת] בְּסָאוֹ מִכְּסָאָדְךָ (מלכים א' א טז), הָאֵם אֹרְחָה אֲרַעָא לְמִימַרָא**
 112 **לֵיה לְמַלְכָא הֵבִי** – וכי דרך ארץ היא לומר למלך כן, ששם בנו
 113 יגדל יותר משמו, והרי הם מחלישים בכך את דעתו של דוד
 114 המלך.
 115 מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיה רַבָּה בַר מְרִי לְרַבָּא, מַעֲיָן (קאמרה)**
 116 **[קְאָמְרִי] לֵיה, כְּלוּמַר, לֹא הִיתָה כּוֹנוֹתָם שְׂיִיבַת ה' אֵת שֵׁם שְׁלֹמֹה**
 117 **יִתְרַם מִשְׁמוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, אֲלֵא שְׂיִיבַת שְׁמוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה כְּמוֹ שְׁהִיָּה**
 118 **שְׁמוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ גְּדוּל, וְכֵן מַה שְׂאֲמָרוֹ שִׁיגְדַל כְּסָאוֹ מִכְּסָא דָּוִד,**

1 **כְּרַע נָפֵל שָׂכֵב' וְגו',** וכמו ששם לשון 'כרע שכב' מלמדת שסיסרא
 2 בא על יעל, שנאמר 'שכב', כך לשון 'כרע שכב' שנאמרה בבלעם
 3 משמעותה ביאה, והיינו שבא על אנתונו.
 4 נאמר בפסוק שאמר בלעם על עצמו **וַיִּוָּדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן** (במדבר כד טז).
 5 מקשה הגמרא: **הֲשָׂתָא** – עתה, הרי אפילו את דעת בְּהִמְתוּ לֹא הוּוּהוּ
 6 יָדַע, כְּמוֹ שִׁיבּוּאָר, דַּעַת עֲלִיּוֹן הוּוּ יָדַע – וכי יתכן שידע את דעת
 7 ה'. מבארת הגמרא את קושיותיה: **מַאי דַּעַת בְּהִמְתוּ** – הוּוּ מִצַּמָּנו
 8 שְׂלֵא יָדַע בְּלַעַם אֵת דַּעַת בְּהִמְתוּ, שְׂאֲמַר (במדבר כב ז) **וַתֹּאמֶר**
 9 **הָאֲתוֹן אֶל בְּלַעַם הַלּוֹא אֲנֹכִי אֲתַנְךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מְעוֹדָךְ עַד**
 10 **הַיּוֹם הַזֶּה הֲהִסְכַּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא, וְכִךְ הוּוּא**
 11 **פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, דְּאָמְרֵי לֵיה** – שאמר לו שרי מואב בבלעם, **מַאי**
 12 **מַעֲמָא לֹא רָכַבְתָּ סוּסָיָא** – מדוע אינך רוכב על סוס, שהוא ממחר
 13 יותר ללכת. **אָמַר לְהוּ בְּלַעַם, אֲכִן יִשׁ לִי סוּס, אֵךְ שְׂדָאִי לְהוּ בְּרִמְסָבָא**
 14 – הנחתי אותו במקום מרעה, לאכול עשבים לחים. **אָמְרֵיה לֵיה** –
 15 אמרה האתון בבלעם **'הֲלֹא אֲנֹכִי שְׂאֲמָרְךָ'**, אמר להם בלעם, אֲכִן
 16 היא אתונו, אך אינה משמשת אותי לרכיבה, אלא **לְמַעַנְיָא בְּעֻלְמָא**
 17 – לנשיאת משאות בלבד. המשיכה האתון ואמרה לו **וַאֲשֶׁר רָכַבְתָּ**
 18 **עָלַי, וְלֹא רַק לְנִשְׂיָאֵת מִשְׂאוֹת. אֲמַר לְהֶם בְּלַעַם, אָקְרָאִי בְּעֻלְמָא** –
 19 בדרך מקרה בלבד אני רוכב עליה, אך בדרך כלל אני רוכב על
 20 סוס. המשיכה האתון ואמרה **'מַעוֹדָךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, שְׂתַמִּיד אֲתָה**
 21 **רוֹכֵב עָלַי, וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׂאֵנִי עוֹשֵׂה לְךָ, מַעֲשֵׂה אִישׁוֹת בְּלִילָה.**
 22 מבארת הגמרא היכן נרמז דבר זה בפסוק, בְּתִיב הָאָ שְׂאֲמָרָה לֵיה
 23 האתון **'הֲהִסְכַּן הִסְכַּנְתִּי'**, ובתיב הָאָם לגבי דוד המלך שהיה זקן ואף
 24 כשיסוהו בבגדים היה לו קר, וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יִבְקָשׁוּ לְאֹדְנֵי
 25 הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוֹלָה וְעַמְדָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְתִהְיֶה לוֹ סַכְנַת וְשִׁכְבָּה
 26 בְּחִיקָךְ וְחָם לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ' (מלכים א' א ב), ומוכח ש'סוכנת' הוא לשון
 27 חימום. וכיון שהוכח שבלעם לא ידע אפילו מה בהמתו עומדת
 28 להשיב לו, ודאי לא ידע את דעתו של הקדוש ברוך הוא.
 29 מתרצת הגמרא: **אֲלֵא, מַאי 'וַיִּוָּדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן, שְׁתִּיה בְּלַעַם יוֹדַע**
 30 **לְבוֹנוֹ אוֹתָהּ שְׁעָה שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּוּ בּוֹעֵס בְּה', וְהִיָּנו דְּקָאֲמַר לְהוּ**
 31 **– וְהוּוּ מַה שְׂאֲמַר לְהֶם הַנְּבִיא מִיִּבְחָ לְיִשְׂרָאֵל (מִיִּבְחָ ו' ה) 'עֲמִי זָכָר נָא**
 32 **מַה יַעֲזִיב בְּלַק מֶלֶךְ מוֹאָב וְמַה עֲנָה אוֹתוֹ בְּלַעַם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשָּׁמַיִם**
 33 **וְעַד הַגְּלָגַל לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה', מַאי – מַה פִּירוּשׁ הַפְּסוּק לְמַעַן**
 34 **דַּעַת צְדָקוֹת ה', אָמַר לְהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּוּ לְיִשְׂרָאֵל, יָדַעוּ נָא כְּמַה**
 35 **צְדָקוֹת עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם, שְׂלֵא בְּעֻמְתִּי כָל אוֹתוֹן הַיָּמִים בְּיַמֵּי בְּלַעַם**
 36 **הַרְשָׁעָ – כְּשֶׁרַצַּח בְּלַעַם לְקַלַּל אֵת יִשְׂרָאֵל, שְׂאִילְמָא בְּעַמְתִּי כָל**
 37 **אוֹתוֹן הַיָּמִים, לֹא שְׂתַיִיר מִשְׁנֵאִיתוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכְלוּמַר מִישְׂרָאֵל**
 38 **שְׂרָדִי וְכְלוּמַר.**
 39 ממשיכה הגמרא ומבארת: והיינו דְּקָאֲמַר לֵיה בְּלַעַם לְבַלַּק בְּנְבוּאָה
 40 הראשונה, כשיבקש לקלל את ישראל **'מַה אָקֵב לֹא קִבַּה אֶל [מָה]**
 41 **אוֹעֵם לֹא זַעַם ה', מַלְמַד שְׂכָל אוֹתָם הַיָּמִים לֹא זַעַם ה' [וְגו'] אוֹתוֹן**
 42 **הַיּוֹם [הַיָּמִים] לֹא זַעַם ה',** כלומר, שידע בלעם לכיון את השעה
 43 שבה הקדוש ברוך הוא כועס. ואז מתקיימות הקללות, ורצה לקלל
 44 את ישראל באותה שעה, ובאותם הימים לא כעס ה', ולא יכל
 45 בלעם לקלל את ישראל.
 46 הגמרא מביאה דרשה נוספת שבה מבואר זעמו של ה'. נאמר
 47 בפסוק: **אֵל זַעַם כָּבֵד יוֹם' (תהלים י ז), מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: וַכְּמַה זְמַן**
 48 **הוּוּ זַעַמוֹ שֶׁל ה'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: 'וְנַעַן, שְׁנַאֲמַר (תהלים ו' ל) 'כִּי רָגַע**
 49 **בְּאִפּוֹ חַיִּים בְּרַצוֹנוֹ' וְגו', כְּלוּמַר שְׂרַגַע אַחַד הוּוּ אֲפֹר', כְּעוֹס שֶׁל ה'.
 50 אִיבְעִיתִי אִימָא – ראייה נוספת לכך שזעמו של ה' הוא רגע, שנאמר
 51 (ישעיה כו ב) **'לָךְ עֲמִי בֹא בְּהַדְרִיד וּפְגוּר דְּלִתִּיךְ בְּעֻדָךְ חֲבִי' וְהַתְּחַבְּאִין**
 52 **בְּמַעַט רַגַע עַד יַעֲבֵר זַעַם, וּמוֹכַח שְׂבִאוֹתוֹ זְמַן שְׁהוּוּ רַגַע' עוֹבַר**
 53 **הַזַּעַם שֶׁל ה'.**
 54 הגמרא מבררת מתי הוא זמן כעסו של ה'. מבררת הגמרא: **אִימַת**
 55 **רְתָה – באיזו שעה מהיום ה' כועס. אומרת הגמרא: בְּתִלְתָּ שְׁעֵי**
 56 **קְמִייתָא – בשלש השעות הראשונות שבוים, כטעם שיבואר**
 57 **להלן, והסימן לרגע הכעס שבאותם שעות הוא כִּי הוּוּרָא בְּרַבְלָתָא**
 58 **וְתַרְנְגוּלָא – בזמן שהכרובות של התרנגול נהיית לבנה, ולא**
 59 **אדומה מאד כתמיד.****

60 עֲצָמוּ, ואינו רוצה לומר זאת בפירוש ולכן הוא תולה קללתו
 61 בַּאֲחֵרִים, וכך כאן לא רצה בלעם לומר בפירוש שהמואבים
 62 מפחדים מישראל וצריכים למצוא דרך להזיק להם, אלא אמר
 63 לשון שישתמע ממנה כאילו ישראל הם צעירים להזיק
 64 למואבים.
 65 מבארת הגמרא מה היתה עצתו של בלעם: אָמַר (להם) [לו] בלעם
 66 לבלק, אֲלֵהֶם שָׁל אֵלֹו – של ישראל, שוֹנֵא יוֹמָה הוּא, וְהֵם מִתְאָוִים
 67 לְכָלִּי פִשְׁתָּן – וישראל רוצים לקנות בגדי פשתן, בּוֹא וְאֲשִׁיחֶךָ –
 68 ואתן לך עצה כיצד להכשילם, ועל ידי כך יכעס עליהם ה'. עֲשֵׂה
 69 לָהֶן קִלְעִים – אהלים, והוֹשִׁיב בָּהֶן זִוְנוֹת, ועשה כן באופן שתהיה
 70 זְקִינָה יוֹשֵׁבֵת מִבְּחוּץ, וְיִלְדָה – צעירה מִבְּפָנִים, וְיִמְכְּרוּ לָהֶן כָּלִי
 71 פִשְׁתָּן. עֲשֵׂה לָהֶן בִּלְק קִלְעִים מִמָּקוֹם שִׁשְׁמוֹ 'הַר שְׁלֵג' ועד 'בֵּית
 72 הַשִּׁימֹת', והוֹשִׁיב בָּהֶן זִוְנוֹת, זְקִינָה מִבְּחוּץ וְיִלְדָה מִבְּפָנִים, וְבִשְׂעָה
 73 שִׁשְׂרָאֵל אֹכְלִין וְשׂוֹתִין וְשִׁמְחִין, וְיוֹאֲמִין לְמִיָּל בְּשׂוֹק, וּמְגִיעִים
 74 לְאוֹתָם קִלְעִים, אֹמְרֵת לוֹ הַזְקִינָה הַיּוֹשֵׁבֵת בְּחוּץ, אִי אִתָּה מְבַכָּשׁ –
 75 האם אינך רוצה לקנות כלי פשתן, והיתה הזְקִינָה אֹמְרֵת לוֹ אֵת
 76 מַחִירָם בְּשׂוֹה – כפי שהם שוים באמת, וְיִלְדָה הַיּוֹשֵׁבֵת בְּפָנִים
 77 אֹמְרֵת לוֹ אֵת מַחִירָם בְּפָחוֹת מִשׁוּיָם הַאֲמִיתִי, וכך היו עושים
 78 שְׂתֵימִ וְשֵׁלֶשׁ פְּעֻמִּים, וְאַחַר כֵּן אֹמְרֵת לוֹ הַיִּלְדָה, הֲרִי אֵת כֵּן בְּכֵן
 79 בֵּית, שֶׁב־רִוּוּ – בחר לְעֲצָמְךָ אֵילוּ בְּגָדִים נְאִים אֵתָּה רֹצֵחַ לְקִנְיֹת,
 80 וְצִרְיֹנִי – וכדי שֶׁלֹּו עֲמוּנִי מִזֶּה אֲצַלֶּה, ובאותה שעה צִרְיֹן לֹא
 81 נֶאֱסַר (יון של עמוני ולא) יוֹן שֶׁלֹּו, כִּיֹּן בְּכָרִים, אֲמַרָה לוֹ הַיִּלְדָה, רִצְוֹנְךָ
 82 שֶׁתִּשְׁתַּחֲוֶה בּוֹס שָׁל יוֹן, והיה שוֹתֵל בְּיוֹן שֶׁתִּשְׁתַּחֲוֶה וְיִשְׁתַּכַּח בְּכֵרֵי בּוֹ יַצִּרוּ
 83 הַרַע. אָמַר לָהּ לִילְדָה, הַשְּׁמִיעִי לִי לְתַשְׁמִישׁ. הַיּוֹצִיָּה יִרְאָתָה –
 84 עבודה זרה שלה מִתּוֹךְ חִיקָה, וְאִמְרָה לוֹ עֲבֹד לָוֶה, אָמַר לָהּ, הֲלֹא
 85 יְהוּדִי אֲנִי וְאִסּוּר לִי לְעִבּוֹד עֲבֹדָה זְרָה. אֲמַרָה לוֹ, וְמָה אֵיכָפֶת לָךְ,
 86 כְּלוּם – וכי מה מִבְּקָשֶׁיךָ מִמֶּךָ, אֲלֵא פִיעוּר – שתעשה צרכך בפני
 87 הַעֲבֹדָה זְרָה, [וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁעֲבֹדָתָה בְּכָהֶן], וְלֹא עוֹד, אֲלֵא
 88 שְׁלֹאחַר שַׁעֲבַד עֲבֹדָה זְרָה, מֵאֵרָה לֹה אֲנִי מִתְּחִלָּה עַד שֶׁתִּכְפּוֹר
 89 בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּךְ, שְׁנֵאֲמַר (ד' טו טז) 'הֲמָה בָּאוּ בְּעַל פִּיעוּר וְיִנּוּרוֹ
 90 לְבִשְׂת יִסּוּרו מִדְּרָכָם וְחִלְכוּ לְעֲבֹדָה זְרָה' וְיִהְיוּ שְׂקוּצִים בְּאַהֲבָם',
 91 שִׁמְתוֹךְ אֶהְבֶּתָם לִזְנוֹת הֵיוּ מִשְׁקוּצִים, שִׁכְפְּרוּ בְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 92 נֹאמַר בַּפְּסוּק בַּעֲנֵן זֶה (במדבר כה א) 'וַיִּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְשֵׁי וַיַּחֵל הָעַם
 93 לְזִנוֹת אֵל בְּנוֹת מִזְבָּח, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, 'שִׁמְשֵׁי' הֵיחָ שִׁמְהָ שֶׁל
 94 אוֹתוֹ מִקּוֹם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִכּוֹנָה
 95 הַמִּקּוֹם כֵּךְ, וְהֵינּוּ עַל שֵׁם שֶׁנִּתְעַקְּפוּ בְּדַבְּרֵי שְׁמוֹת – שֶׁל דַּבְּרֵי עֲבִירָה.
 96 נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'וַתִּקְרָא לָאֵם לְזִבְחִי אֲלֵהֶינָן' (שם כה ב), וְנִחְלַק
 97 הַתְּנָאִים בְּבִיאור לְשׁוֹן 'וַתִּקְרָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, עֲרוּמוֹת פִּיעוּ
 98 בָּהֶן, כִּדִּי שִׁיחָה יִצְרָם תּוֹקֶפָם, וְתִקְרָא' יְהִינּוּ שִׁפְשׁוּ בְּהֵן מִמֶּשׁ,
 99 ואֵילוּ אָדָם הַלְבוּשׁ בְּבָגְדִים, הֲרִי פּוֹגְעִים תְּחִילָה בְּבַגְדֵי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 100 אֹמֵר, 'וַתִּקְרָא' הוּא מִלְשׁוֹן 'קָרִי', שִׁמְחַמְתָּן וְנַעֲשׂוּ בְּזִילֵי בְּעִלֵי קָרְיוֹן.
 101 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלֻקַּת נֹסֶפֶת שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 102 בְּמִשְׁמַעוֹת שֵׁם מִקּוֹם: נֹאמַר בַּפְּסוּק לִגְבִי מִסְעִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְהֲנוּ
 103 בְּרִפְיִדִים' (שמות י א), וּמֵאֵר לְשׁוֹן 'רִפְיִדִים', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר רִפְיִדִים
 104 הֵיחָ שְׁמָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, לֹא הִיחָ זֶה שֵׁם הַמִּקּוֹם, אֲלֵא כּוֹנֵה
 105 'רִפְיִדִים' עַל שֵׁם שֶׁרִפְּו עֲצָמָן מִדְּבַר תּוֹרָה – נִחְלְשׁוּ מִלְעֻסָק
 106 תּוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר (ירמיהו מז ב) 'לֹא תִפְּנוּ אֲבוֹת אֵל בְּנֵים מִרְפִּיזֵן רִדִים',
 107 כְּלוּמָר, לֹא יִפְּנוּ אֲבוֹת לְהִשְׁיֵב לְבָנִים, מִפְּנֵי שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם שֶׁל
 108 הַבְּנִים מִדַּבְּרֵי תוֹרָה.
 109 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרָשָׁה עַל פִּרְשַׁת בְּנוֹת מִזְבָּח: אָמַר רַבִּי יְהוֹנָן, כָּל
 110 מִקּוֹם שְׁנֵאֲמַר תּוֹרָה לְשׁוֹן 'וַיִּשָׁב', אֵינוֹ אֲלֵא לְשׁוֹן צַעַר, שְׁנֵאֲמַר
 111 (במדבר כה כ) 'וַיִּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְשֵׁי וַיַּחֵל הָעַם לְזִנוֹת אֵל בְּנוֹת מִזְבָּח'. וְכֵן נֹאמַר
 112 (בראשית לו א-ב) 'וַיִּשָׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִנְיֹוֹ אֲבִיו בְּאֶרֶץ כְּנַעַן' וְאַחַר כֵּךְ
 113 נֹאמַר 'וַיָּבֵא יוֹסֵף אֵת דִּבְתָם רַעָה אֵל אֲבִיהֶם, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ תִּתְגַּלְגַּל
 114 הַדָּבָר שֶׁנִּמְכַר יוֹסֵף לְמִצְרַיִם. וְכֵן נֹאמַר (בראשית מז כז, כח) 'וַיִּשָׁב יִשְׂרָאֵל
 115 בְּאֶרֶץ גִּשׁוֹן', וְאַחַר כֵּךְ נֹאמַר 'וַיִּקְרְבוּ יָמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת'. וְכֵן נֹאמַר
 116 (מלכים א' ח ה) 'וַיִּשָׁב יְהוֹדָה יִשְׂרָאֵל לְבַשְׂת אִישׁ תַּחַת גַּפְּנוֹ וַתַּחַת
 117 תְּאֲנָתוֹ', וְאַחַר כֵּךְ נֹאמַר (שם יא ד) 'וַיִּקֶּם ה' שָׁמוֹן לְשִׁלְמָה אֵת הַדָּר

1 מְחִלִּיף – לאחר שנקצץ הוא חוזר וגדל, וְשִׁרְשָׁיו מְרוּבִין, וְאֲפִילוּ כָּל
 2 רוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְיוֹזוֹת אוֹתוֹ מִמָּקוֹמוֹ, אֲלֵא
 3 הוּא הוֹלֵךְ וְכֹא עֲמָתָן – נע וגד עם הרוחות, כִּיֹּן שְׁהוּא רַךְ, וְכִיֹּן
 4 שְׂרוּמָמוֹ – שִׁטּוֹת הַרוּחוֹת, עֲמַד – נֹאמַר הַקְּנָה מִמָּקוֹמוֹ, כֵּךְ יִשְׂרָאֵל
 5 מְשׁוּלִים לֵאמֹר הַעוֹמֵד עַל הַמַּיִם, שֶׁאֵף בִּשְׁנַת בְּצוּרַת יֵשׁ לוֹ מַיִם,
 6 וְכֵךְ לִישְׂרָאֵל יֵשׁ תְּמִיד בְּרַכָּה, וְאֵף אִם הוֹרִיגִם בָּהֶם הֵם מִתְרַבִּים
 7 שׁוֹב, וְאֵף אַחֲרֵי כָּל הַצָּרוֹת שֶׁעוֹבְרוֹת עֲלֵיהֶם הֵם נִשְׁאָרִים בְּמִקּוֹמָם.
 8 אֲכַל בְּלַעַם הִרְשָׁע, בְּרַבֵּן בְּאֵרֹו, וַיֵּשׁ בּוֹה קִלְלָה, מָה אֵרֹו זֶה אֵינוֹ
 9 עוֹמֵד מִמָּקוֹם מַיִם, וְשִׁרְשָׁיו מְעוּמָיו, וְאֵין נִעְוֵי מְחִלִּיף – לאחר
 10 שִׁקְרָצִים אוֹתוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר וְגֹדֵל, וְאִמְנָם אֲפִילוּ כָּל הַרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם
 11 בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְיוֹזוֹת אוֹתוֹ מִמָּקוֹמוֹ, אֲךְ כִּיֹּן שֶׁנִּשְׁכַּח בּוֹ רִיחַ
 12 רִדְמוּתִי, שְׁהִיא רוּחַ קִשָּׁה, מִיַּד עוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פְּנֵיו, כֵּךְ תִּתְכוּן
 13 בְּלַעַם לְקַלֵּל אֵת יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה אֹמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שְׁטוֹבִים הֵם
 14 'פְּעֵעֵי אוֹהֵב', שְׁהוּא אַחִיהַ שְׁלֹוֹנִי, שֶׁאֵף בְּקִלְלָתוֹ נִטַּס לְשׁוֹן
 15 בְּרַכָּה, מִגְּשִׁיחוֹת שׁוֹנָא, וְהֵן בְּרַכּוֹתַי שֶׁל בְּלַעַם, שֶׁרְמוּזִים בָּהֶם
 16 קִלְלוֹת. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא עוֹד מַעֲלָה שִׁישׁ בְּקִנְיָה: וְלֹא עוֹד, אֲלֵא
 17 שְׂוֹכָה קְנָה לְיִשׁוּל מִמֶּנּוּ קוֹלְמוֹם לְבָתוֹב מִמֶּנּוּ סִפֵּר תּוֹרָה נְבִיאִים
 18 וְכַתּוּבִים.
 19 הַגְּמָרָא דוֹרֶשֶׁת אֵת דְּבָרֵי בְּלַעַם. נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'וַיִּרָא אֵת הַקְּהִינִי
 20 וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מוֹשֶׁבֶךָ וַיִּשִׁים בְּסַלְעַ קִנְיָ' (במדבר כד כא),
 21 מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: אָמַר לוֹ בְּלַעַם לְוִתְרוֹ הַמְּכוֹנָה 'קִינִי/ קִינִי, וְכִי לֹא
 22 הוֹיָת עֲמוּנָה בָּאוֹתָה עֲשֵׂה שׁוֹר כְּמֵה לְהַשְׁלִיךְ אֵת יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל
 23 לְיַאֲרוֹ, וְהֲרִי עֲמוּנָה הֵיחָ, וְגַם פְּרַע הוֹשִׁיבָה אֲצֵל אֵיתָנִי עוֹלָם
 24 וַיַּחֲזִיקִים שְׁבַע עוֹלָם], כִּיצַד הַגְּעַת לִזְכוֹת זֶה שֶׁבִּנְיָן יֵשׁוּב בְּסִנְהֶדְרִין,
 25 שֶׁהֵם 'אֵיתָנִי עוֹלָם', וְזוֹהוּ בִיאור הַלְשׁוֹן 'אֵיתָן מוֹשֶׁבֶךָ'.
 26 מְסִיעַת הַגְּמָרָא לְמִימָרָא זֶה: וְהֵינּוּ דֹאמַר רַבִּי הֵיחָ בְּרַ אָבָא, אָמַר
 27 רַבִּי סִימְאִי, שֶׁלְשָׁה אַנְשִׁים הָיוּ בְּשַׁעַה שְׁנִיתָנָה לְפִרְעָה אוֹתָהָ עֲשֵׂה,
 28 שֶׁל הַשְּׁלֵכַת יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל לְיַאֲרוֹ, וְאֵלוּ הֵן, בְּלַעַם, אִיבֹב וְוִתְרוֹ. בְּלַעַם
 29 שִׁרְעֵץ עֲשֵׂה זֶה, נְהַרְמֵ, שְׁנֹאמַר (במדבר לא ח) 'וְאֵת בְּלַעַם בֶּן עֲבוּר הַרְגוּ
 30 בְּחַרְבִּי'. אִיבֹב שֶׁשָׁתַק כְּשֶׁשָּׁמַע עֲשֵׂה זֶה, וְלֹא תִתְנַד לֵה, נִידוֹן בְּיַסְפוּרִין,
 31 כְּמוּבָא בְּסַפֵּר אִיבֹב. וְוִתְרוֹ שֶׁבָּרַח מִחַמַּת שְׁלֹא הַסְכִּים לְעֲשֵׂה זֶה, וְכֵן
 32 בְּנֵי בְּנֵי לִישָׁב בְּלִשְׁבַת הַנְּזִיזִת – בְּסִנְהֶדְרִין, שְׁנֵאֲמַר (ד' א ב ג ד)
 33 'וּמִשְׁפַּחוֹת סוֹפְרִים וְיִשְׁבֵי יַעֲבֹד תַּרְעִיתִים שֶׁמְעַתִּים סוֹכְתִים הֵמָּה
 34 הַקְּהִינִים הַבָּאִים מִחַמַּת אֲבִי בֵּית רַבִּי, וּמִשְׁפַּחוֹת סוֹפְרִים' הֵינּוּ
 35 סִנְהֶדְרִין, וְהַקְּהִינִים הַמְּזוֹכְרִים בַּפְּסוּק הֵם בְּנֵי בְּנֵי שֶׁל יִתְרוֹ. דְּכַתִּיב
 36 'וּבְנֵי קִינִי חֲתוּן מֹשֶׁה עָלוּ מִעֵיר הַתְּמַרִּים' (שופטים א טו).
 37 נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אוֹי מִי יִתְּהֵ מִשְׁמֹו אֵל' (במדבר כד
 38 ב), אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁתִּתְּה עֲצָמוֹ בְּשֵׁם אֵל –
 39 שְׁעוֹשָׂה מַעֲצָמוֹ אֱלֹהִים). אָמַר רַבִּי יְהוֹנָן, פִּירוּשׁ אֲחֵרָה לְפִסּוּק זֶה, אוֹי
 40 לָהּ לְאוֹמָה שֶׁתִּמְצָא לְעַכֵּב אֵת יִשְׂרָאֵל מִלְּהַגָּל בְּשַׁעַה שֶׁתִּקְדוּשׁ
 41 בְּרִוּךְ הוּא עוֹשֶׂה פְּרִיזֵן לְבְּנֵי וְגוֹאֵל אוֹתָם, וּמִשְׁל דְּרַבֵּר. מִי מְטִיל
 42 כְּסוּתוֹ – בְּגָדוֹ, כִּיֹּן לְבִיא וְאִרְיָה לְלִבְיָאָה, בְּשַׁעַה שֶׁנִּקְקוֹן זֶה עִם זֶה,
 43 לְעַכֵּבם שְׁלֹא יוֹדְקוּ לֹזֵחַ לֹזֵחַ. הֲרִי וְדֹאֵי הוּא מִסְתַּכֵּן בְּנַפְשׁוֹ, כֵּךְ
 44 אִיזוֹ אוֹמָה תּוֹכֵל לְעַכֵּב אֵת יִשְׂרָאֵל בְּגִלוֹת בְּשַׁעַה שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
 45 הוּא יִרְצֵה לְגוֹאֵלָם.
 46 נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'צִיצִים מִיַּד כְּתִים' (שם כד ד), וְצִיצִים הֵם סְפִינּוֹת גְּדוֹלוֹת,
 47 וּבִבְיַאור 'כְּתִים' אָמַר רַבִּי, זֶהוּ מִקּוֹם שִׁשְׁמוֹ 'לִיבּוֹן אֲסִפִּיר', שִׁמְשֵׁם
 48 יְבוֹאוּ אוֹתָם 'צִיצִים'. וְנֹאמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'וְעֵנּוּ אֲשׁוּר וְעֵנּוּ עַבְרָא,
 49 מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: שְׁאוֹתָם אוֹמוֹת שִׁיבָא ה' לְעִתִּיד לְבוֹא בְּצִיצִים,
 50 כְּלוּמָר בְּסִפִּינּוֹת גְּדוֹלוֹת, עַד אֶרֶץ אֲשׁוּר קְטִילֵי מִיְקָטָל – הִרְגוּ אֵת
 51 כָּל הָאוֹמוֹת, מִקָּאן וְאֵלָּךְ – וּמֵאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַלְאָה, מִשְׁעַבְדֵי שִׁיעַבְדֵי
 52 – רִק שְׁעַבְדוֹ בְּאוֹמוֹת, וְלֹא הִירְגוּם.
 53 נֹאמַר בַּפְּסוּק לְאַחַר שְׂרָאָה בְּלַעַם שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לְקַלֵּל אֵת יִשְׂרָאֵל:
 54 וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעִמִּי לָמָּה אֵיעַבְדָּךְ אֲשֶׁר יַעֲשֵׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמְּךָ
 55 בְּאַחֲרִית הַיָּמִים' (במדבר כד ד). מִדִּיִּיקַת הַגְּמָרָא: מְדוּעַ אֹמַר בְּלַעַם
 56 'אֲשֶׁר יַעֲשֵׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמְּךָ', שֶׁשִּׁמְשַׁמַּע שִׁישְׂרָאֵל הַיּוֹצֵרְכוֹ לְמִצְוֹא
 57 דְּרַךְ לְהוֹזִיק לְמוֹאֲבִים, הֲרִי עַמְּךָ לָעַם הַזֶּה' מִיַּבְעֵי לִיָּה – הִיחָ בְּלַעַם
 58 צִרְיֹן לומר שְׁעֲשֵׂה זֶה הִיא כִּיצַד יוֹיְקוּ הַמוֹאֲבִים לְעַם הַזֶּה, כְּלוּמָר
 59 לְיִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַ פְּהֵנָא, לְשׁוֹן זֶה הִיא פְּאָדָם שֶׁמְקַלֵּל אֵת

39 הן הנה היו לבני ישראל דבר בלעם: ותולה קללתו בחברו. ובן בלעם לא רצה
 40 לתלות שפלות זה בבלק שיהא הוא צריך לבקש עצה היאך ישכלו בה ישראל אלא
 41 בישראל תלה השפלות לומר שהן צריכין לעצה שיכשלו בה בני מואב שלא
 42 תתקוף ידי מואב על ישראל והיינו דכתיב אשר יעשה העם הזה לעמך. מ"ר. ל"א

43 תולה קללתו בחברו כלומר שתלה הכתוב
 44 קללה במואב ולא רצה לכתוב כפי ישראל
 45 כמו שאמר בלעם הרשע: קלעי. אהלים של
 46 קלעים כמו שעושין בשוקים: בערבות מואב
 47 מהר שלג. שני: כשהיה אומר לה. ישראל
 48 כלי פשתן זה בכמה זקנה אומרת לו דמי
 49 שווי וילדה אומרת לו כפחות מכדי שווי
 50 וכן עושין עד ב' או עד ג' פעמים: ברור
 51 לעצמך. כל תכשיטין שאתה רוצה: צרצרי.
 52 נודות: בוער בו. שהיה משתכר ובווער בו יצר
 53 הרע: השמימי. היו שומעת לתשמיש: פיעור.
 54 כך היתה עבודתו של פעור שמתריזים לפניו
 55 ה"ל כלום מבקשין ממך אלא פיעור הוא
 56 עושה ושוב אומרת לו כפור בתורת משה
 57 רבך הוא עושה: ויגורו לכשת. סרו מדרכך
 58 והלכו אחר הבשת: כאהבם. מתוך תאות
 59 אהבתם לזנות היו משוקצים כשפורן
 60 בהקב"ה: ותקראן. בגופן ותקראן (משמעו)
 61 לשון מקרה: מאי רפידים. אידי דלעיל
 62 איפילונו ביה ר"א ור' יהושע במשמעות
 63 דשטים נקטו נמי רפידים דפליגי ביה כבי האי
 64 גונא: לא הפנו אבות אל בני. להטיב
 65 להם: מפני רפיון ידים. של תורה ומצות והכי
 66 נמי רפידים רפיון ידים הוא כלומר מפני
 67 שרפו ידים מן התורה בא עליהם עמלק: שבר
 68 כ"ו אלפים מישראל. שחרגו בעצתו הלך
 69 ליטול מבלק ומקני מדין: ומלא תבע קרני.
 70 כך בלעם שאל שכר ונהרג: נזו מיניה. חתבו
 71 ממנו: בלעם בן בעור הקוסם הרגו חברי.
 72 ההוא קרא ביהושע חתיב: ולבסוף. שנתן
 73 עינו לקלל את ישראל נטלה ממנו נבואה
 74 ונעשה קוסם: מסגני וישלמא הוא. אשת
 75 סגנים ושרים היתה: איזון לנבוא נגד. וזנתה
 76 למושבי חבל ספינה ל"א נגרי חרשים:
 הרגו

1 מחליף. לאחר שנקצץ: אינו עומד במקום מים. והאי דכתיב כארזים עלי מים
 2 שכנה היא דאמרה איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדין במקום מים שכנה
 3 אמרה עלי מים וכן כולוהו מפרש באגדה ככה"ג כנחלים נטיו הוא אמר כנחלים
 4 פוסקין לפעמים יצאה בת קול (ואמרה) נטיו הוא אמר כגנות אמרה בת קול עלי נהר
 5 הוא אמר באהלים יצאה בת קול ואמרה נטע
 6 ה: רוח דרומית. קשה: לא עמנו היית
 7 באותה עצה. שגור פרעה כל הבן הילוד
 8 היאורה בתמיה ודאי היית כדלקמן: ומי
 9 הושיבך אצל איתני עולם. שעתידים בניך
 10 לישב בלשכת הגזית והיינו דכתיב איתן
 11 מושבך וכי בן איתני עולם אתה יושב מי
 12 הוסיף לך: שמחיה עצמו בשם אל. עושה
 13 עצמו אלוה כמו פרעה הדרים: לשון אחר מי
 14 שמחיה עצמו. כלומר אי להם לאותן בני
 15 אדם שמחין ומערנין עצמן בעוה"ב ופורקן
 16 על תורה מעל צוארם ומשמנין את עצמן:
 17 משמו אל. כשמשים הקב"ה פדיון לעצמו
 18 ומשלם גמול לצדיקים לעתיד לבא. כך
 19 שמעת: אוי לה לאומה שתמצא. אוי לה
 20 לאומה שתהיה באותן הימים שיעלה על
 21 הדעת לעכב ישראל: מי מפיל כסות בן
 22 לביא וכו'. לעכבן שלא יודקקו זה לזה
 23 דמסוכן הוא כלומר מי הוא שיכול לעכב את
 24 ישראל והקב"ה מנניסם: ציים. ספינת
 25 גדולות כמו (ישעיה לג) וצי אדיר (בל)
 26 ועברו: וצים מיד כתיב אמר רב ליבא
 27 אספרי. דכתיב היינו מקום ששמו כן: עד
 28 אשור מקטל קטילי. ומאשור ואילך
 29 משעבדי להו שעבודי: וצים מיד כתיב וענו
 30 אשור. דקטלי להו וענו עבר דמשעבדי להן
 31 עד אשור: כתיב: רומים כלומר אותן אומות
 32 שהביא הקב"ה בצים עתידין להרוג את כל
 33 האומות עד אשור ומאשור ואילך מנתיח
 34 אותן ומשעבדין בהם (ומנתיח אותן) ולעתיד
 35 קא מיירי: הן הנה היו לבני ישראל לא גרסינן
 36 אלא ה"ג הנני הולך לעמו לכה איעצך אשר
 37 יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הוה מבני
 38 ליה. שהשיא עצה לבלק שנכשלו בה ישראל

מחליף ושרשיו מרובין, ואפילו כל הרוחות שבעולם
 באות ונושבות בו, אין מויות אותו ממקומו. אלא הוא
 הולך ונא עמך, פיין שדוממו הרוחות, עמד קנה
 במקומו. אבל בלעם הרשע, ברכן בארז, מה ארו זה
 אינו עומד במקום מים, ושרשיו מועטין, ואין געוו
 מחליף, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו,
 אין מויות אותו ממקומו, פיין שנשבה בו רוח דרומית,
 מיד עוקרתו והופכתו על פניו. ולא עוד, אלא שוקה
 קנה ליפול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ספר תורה
 נביאים וכתובים. וירא את הקיני וישא משלו, אמר
 לו בלעם לתרו, קיני, לא היית עמנו באותה עצה. מי
 הושיבך אצל איתני עולם? והיינו דאמר רבי חייא בר
 אבא, אמר רבי סימאי, שלשה היו באותה עצה, אלו
 הן, בלעם, איוב ויתרו. בלעם שיעץ, נהרג. איוב
 ששתק, נידון ביוסורין, ויתרו שברח, וכו בני פניו לישב
 בלשפת הגזית, שנאמר ומשפחות סופרים יושבי עבץ
 התרעוים שמעתיים סוכתים המה הקינים הפאים
 מחמת אבי בית רכב. וכתיב וכוני קיני הותן משה עלו
 מעיר הקמרים. וישא משלו ויאמר אוי מי ויהי משמו
 אל, (אמר רבי שמעון בן לקיש, אוי מי שמחיה עצמו
 בשם אל). אמר רבי יוחנן, אוי לה לאומה שתמצא
 בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו, מי
 מפיל כסותו בן לביא ללביאה, בשעה שנוקקין זה עם
 זה. וצים מיד פתים, אמר רב, ליבון אספרי. וענו
 אשור וענו עבר, עד אשור קטילי מיקטל, מפאן ואילך
 משעבדי שיעבודי. הנני הולך לעמו לכה איעצך אשר
 יעשה העם הזה לעמך, עמך לעם הוה? מיה?

28 אמר רבי אבא בר כהנא, באדם שמקלל את עצמו, ותולה קללתו באחרים. אמר [לן] אלהיהם של אלו שזנא זימה הוא, והם מתאנים
 29 לכלי פשתן, בוא ואשאך עצה. עשה להן קלעים, והושיב בהן זונות, וקינה מבחוי, וילדה מבפנים, וימכרו להן כלי פשתן. עשה להן
 30 קלעים מ'הר שלג' עד 'בית הישימות', והושיב בהן זונות, וקינה מבחוי, וילדה מבפנים, ובשעה שישאך אוכלין ושותין ושמיחין,
 31 ויוצאין לטויל בשוק, אומרת לו הקינה, אי אתה מכבש כלי פשתן. וקינה אומרת לו בשות, וילדה אומרת לו בפחות, שתים ושלש
 32 פעמים, ואחר כך אומרת לו, הרי את כבן בית, שב ברור לעצמך. וצרצורי של יין עמוני מונח אצלך, ועדיין לא נאסר יין של נכרים.
 33 אמרה לו, רצונך שתשתה כוס של יין, פיין ששתה, בער בו. אמר לה, השמיעי לי. הוציאה וראתה מתוך חיקה, אמרה לו, עבוד לזה.
 34 אמר לה, הלא יהודי אני. אמרה לו, ומה איכפת לך, כלום מבקשים ממך, אלא פיעור. [והוא אינו יודע שעבודתה כבד], ולא עוד,
 35 אלא שאינו מנחיתך עד שתכפור בתורת משה רבך, שנאמר 'המה פאו בעל פעור ויגורו לבשת ויהיו שקוצים באהבה'. וישב ישראל
 36 בשמים, רבי אליעזר אומר, 'שמים' שמה. רבי יהושע אומר, שנחמסקו בדברי שמואל. ויתקראן לעם לובחי אלהיהן, רבי אליעזר אומר,
 37 ערומות פגעו בהן. רבי יהושע אומר, שנעשו בולן בעלי קריון. מאי לשון 'רפידים', רבי אליעזר אומר, רפידים שמה. רבי יהושע אומר,
 38 שריפו עצמן מדברי תורה, שנאמר 'לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים'. אמר רבי יוחנן, כל מקום שנאמר 'ושב', אינו אלא לשון
 39 צער, שנאמר 'ושב ישראל בשמים ויחל העם לזנות אל גנות מואב'. וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען, ויבא יוסף את דבתם
 40 רעה אל אביהם. ונאמר 'ושב ישראל בארץ גשן', ויקרבו ימי ישראל למות. וישב יהודה וישראל לכבוח איש תחת גפנו ותחת
 41 תאנתו, ויקם ה' שטן לשלמה את הדר האדומי מנרע המלך הוא באדם'. ואת מלכי מדין הרגו על הלילה וגו' ואת בלעם בן
 42 בעור הרגו בחרב, בלעם, מאי בעי התם? אמר רבי יוחנן, שהלך ליפול שכר עשרים וראבעה אלף [שהפיל מישראל]. אמר מר זוטרא
 43 בר טוביה, אמר רב, היינו דאמרי אינשי, גמלא אולא למיבעי קרני, אודני דהוו ליה, גזון מיניה. ואת בלעם בן בעור תקוסם, 'קוסם',
 44 נביא הוא. אמר רבי יוחנן, בתחלה נביא, ולבסוף קוסם. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, מסגני וישלמי הוא, איזון לגברי נגרי.
 הרגו

1 הרנו אל חלליהם. מיתות הרבה משמע שתלאוהו והציתו אש תחת הצליבה
 2 וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תלייה היינו חנק תחיתת הראש הרג כשנפל לארץ
 3 סקילה כשנפל לאור היינו שריפה: בר תלתין ותלת. ור"ח לית ליה דר' סימאי
 4 דאמר לעיל שלשה היו באותה עצה דפרעה בלעם ואיוב ויתרו דר' סימאי בלעם
 5 היה יותר מן מאתים ועשר שנים דהא היה
 6 בעצת פרעה דכל הבן הילוד היאורה
 7 תשליכוהו דלרבי סימאי כל אותן מאתים
 8 ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים עד
 9 מלחמת מדין היה בלעם: חנירא. תרגום של
 10 פיסת: כד קמל ויתיה פנחס ליסמאה. שר
 11 צבא ואפילו קטילה אחר כל המלחמה
 12 נקראת על שמו: כבולחו. מלכים והדיוטות:
 13 לא תפיש ותדרשו. לגנאי: לבר מבלעם.
 14 דכל מה דמשכחת ליה לגנאי דרוש: (שמיא
 15 יצא זה לתרבות רעה) לאחר שיצא
 16 לתרבות רעה אמר ווי. לכך כתוב דייג:
 17 א"ל הקב"ה לדואג ותלא נבור אהה
 18 בתורה. למח תתהלל לספר לשון הרע על
 19 דור: לא חסד תורה עליו. לא חכם בתורה
 20 אתה דכתיב (שם אל) ותורת חסד לו עד
 21 לשונה: מרצחים. שהרג נוב: עלי פ"ד. ולא
 22 בלב: בתחלה ייראו. הצדיקים היו יראים
 23 שלא ילמד אדם ממעשיו של דואג שהולך
 24 וחותא ומצליח: ולבסוף. כשמת בחצי ימיו
 25 רשב גמולו בראשו ישחק: חיל בלע ויקאנו.
 26 המתן עד שתשכח תורתו: אמר לפניו
 27 ומבטנו יורישנו אל. אל המתין לו עד
 28 שתשתכח אלא תמחר ותשכחנה בי
 29 מדרשא. מאהל זה בית המדרש: ושרשך
 30 מארץ חיים סלה. שורש שלו תכסח מארץ
 31 חיים דלא להו ליה בנין רבנן: כל אותיות
 32 שבתורה. שהיה בקי בחסירות ויתירות:
 33 שוקל קלים וחמורים. יודע לדרוש בקל

1 'הרגו בני ישראל [בחרב] אל חלליהם', אמר רב,
 2 שקיימו בו ארבע מיתות, סקילה, ושריפה, הרג וחינק.
 3 אמר ליה ההוא מינא לרבי חנינא, מי שמיע לך בלעם,
 4 בר פמה הוה. אמר ליה, מיכתב לא פתיב. אלא,
 5 מודקתיב 'אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם', בר
 6 תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע. אמר ליה,
 7 שפיר קאמר. לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם, והוה
 8 פתיב ביה 'בר תלתין ותלת שנין בלעם הנריא, כד
 9 קמיל ויתיה פנחס ליסמאה'. אמר ליה מר בריה דרבינא
 10 לבריה, כבולחו לא תפיש למדרש, לבר מבלעם הרשע,
 11 דכמה דמשפחת ביה, דרוש ביה. פתיב דואג, וכתוב
 12 ד'ויגו'. אמר רבי יוחנן, בתחילה יושב הקדוש ברוך
 13 הוא ודואג, שמיא יצא זה לתרבות רעה. לאחר שיצא,
 14 אמר 'ווי שיצא זה'. (סימן גבור ורשע, וצדיק, חיל
 15 וסופר). אמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'מה תתהלל
 16 ברעה הגבור חסד אל כל היום', אמר לו הקדוש
 17 ברוך הוא לדואג, לא גבור פתורה אתה? מה תתהלל
 18 ברעה. לא חסד אל נמתי עליך כל היום? ואמר רבי
 19 יצחק, מאי דכתיב 'לרשע אמר אלהים מה לך לספר
 20 חוקי', אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע, מה לך
 21 לספר חוקי, פשא אתה מגיע לפרשת מרצחים, ופרשת
 22 מספרי לשון הרע, מה אתה דורש בהם. ותשא בריתי
 23 עלי פיד', אמר רבי אמי, אין תורתו של דואג אלא

34 וחומר: במגדל הפורח באויר. מתג עליונה שלמעלה מן הלמד מפני מה כפופה
 35 למטה. לשון מ"ר מפי השמועה. ל"א במגדל הפורח באויר הנכנס לארץ העמים
 36 בשדה תיבה ומגדל אם הוא טמא אם לאו. ל"א ג' מאות הלכות במגדל הפורח
 37 באויר לעשות כישוף להעמיד מגדל באויר כגון שלש מאות הלכות בנטיעות
 38 קשואין דאמרן בפירקין לדעיל (דף סח).
 39 ולמורי נראה דה"ג שלש מאות הלכות
 40 במגדל העומד (באויר) ומשנה אחת
 41 באהלות (פ"ד משנה א) דמשתעי בהכי
 42 מגדל העומד באויר וטומאה בתוכה כלים
 43 שבתוכו טמאים וכן נראה לר': רבותא
 44 למכעא בעי. וללמד תורה רחמנא לבא
 45 בעי דהא בשני דרב יהודה כולחו תנוי
 46 בסדר נויקין היה כל הגמרא שלחן לא היה
 47 אלא בסדר נויקין שלא היו מרבין כל כך
 48 ולדרוש: האשה שכובשת ירק בקדירה. לא
 49 אשכחתיה במסכת עוקצין: שכובשת ירק.
 50 בזומץ או בציר טהורים דאין מקבלין
 51 טומאה ע"י עוקצין שאם נגע טומאה
 52 בשרשיו העלין טהורין שאין נעשין יד לעלין
 53 מאחר עוסקין כולן במסכת עוקצין לשם אלא
 54 למראה: ויתים שכבשן במרפיהו. איתא
 55 במסכת עוקצין (פ"ב מ"א): טרפיהו. עלין
 56 שלחן טהורין היתים שאין נעשין להם בית
 57 יד להכניס להם טומאה: היות רב ושמואל
 58 קא חיינא הכא. דלא הוה ידע מאי טעמא
 59 הן טהורין: תליסר מתיבתא. י"ג ישיבות
 60 שאנו עוסקין כולן במסכת עוקצין ויודעין
 61 אותה יפה ואפי' הכי בהם היו חסידים יותר
 62 ממנו דאלו רב יהודה כו': לא סבירי. לא היו
 63 יודעין הלכה לפרשה כתקנה בטעמא: דלא
 64 סלקא להו שמעתתא כו'. שלא זכו לקבוע
 65 הלכה כמותן: ומתרגמינן לחלוטין. ואנן תנן
 66 לשון חלוטין גבי מצורע: אלופי. היינו רבי:
 אוכל

24 משפה ולחזין. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'ויראו צדיקים וייראו ועליו ישחקו', בתחילה ייראו ובלבד שישחקו. ואמר רבי יצחק,
 25 מאי דכתיב 'חיל בלע ויקאנו מבטנו יורישנו אל', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, ימות דואג. אמר לו, 'חיל
 26 בלע ויקאנו. אמר לפניו, 'מבטנו יורישנו אל'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'גם אל ותצד לצנח', אמר הקדוש ברוך הוא לדוד,
 27 יתני דואג לעלמא דאתי. אמר לפניו, 'גם אל ותצד לצנח'. מאי דכתיב 'חתד ויסחד מאהל ושרשך מארץ חיים סלה', אמר הקדוש
 28 ברוך הוא, לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה. אמר לפניו, 'חתד ויסחד מאהל'. ליהו ליה גנין רבנן ושרשך מארץ חיים סלה.
 29 ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים', 'איה סופר', כל אותיות שבתורה. 'איה שוקל', ששוקל
 30 כל קלים וחמורים שבתורה. 'איה סופר' את המגדלים, שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר. אמר רבי
 31 [אמי], ארבע מאה בעיני, בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר [ולא איפשט להו חד]. אמר רבא, רבותא למכבי בעיני בשני
 32 דרב יהודה, פולי תנוי בניוקין, ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין, וכי הוה מטי רב יהודה, 'אשה שכובשת ירק בקדירה', ואמרי לה,
 33 'יתים שכבשן בטרפיהו טהורים'. אמר, היות רב ושמואל קא חיינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין, תלת סרי מתיבתא, ורב
 34 יהודה שליף מסאניה ואתא מטרין, ואנן צוחינן וליכא דמשנח בן. אלא, הקדוש ברוך הוא ליכא בעי, דכתיב 'וה' יראה ללכב'.
 35 אמר רב משרשא, דואג ואחיתופל לא [הו] סברי שמעתא. מתקוף לה מר זוטרא, מאן דכתיב ביה 'איה סופר איה שוקל איה
 36 סופר את המגדלים', ואת אמרת לא הו סברי שמעתא. אלא, דלא הוה סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא, דכתיב 'סוד ה'
 37 ליראוי'. אמר רבי אמי, לא מת דואג, עד ששכח תלמודו, שנאמר 'הוא ימות באין מוסר וברוב אגלתו ישגה'. רב (אשי) אמר,
 38 נצטרע, שגאמר 'הצמתה כל זונה ממך'. פתיב התם 'לצמיתות', ומתרגמינן 'לחלוטין'. ותנן, אין בין מוסגר ומחלט אלא פריעה
 39 ופרומה (סימן שלשה, ראו, וחצי, וקראו). אמר רבי יוחנן, שלשה מלאכי תבלה נודמנו לו לדואג, אחד ששיפח תלמודו, ואחד
 40 ששרף נשמתו, ואחד שפיו עפרו בכתי נכסיות ובכתי מדרשות. (אמר רבי) [ואמר רבי] יוחנן, דואג ואחיתופל לא ראו זה את
 41 זה, דואג בימי שאול, ואחיתופל בימי דוד. ואמר רבי יוחנן, דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם. תניא נמי הכי, 'אנשי דמים ומרמה לא
 42 יחצו ימיהם', כל שנותרו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע, ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש. ואמר רבי יוחנן, בתחילה
 43 קרא דוד לאחיתופל 'רבו', ולבסוף קראו 'לביור', ולבסוף קראו 'תלמודו'. בתחילה קראו רבו, ואתה אנשי פערבי אלופי ומיודעי.
 44 ולבסוף קראו חבירו, 'אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגשי'. ולבסוף קראו תלמודו, 'גם איש שלומי אשר נמתתי בו'
 אוכל

סנהדרין דף קו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שני) קצא

59 וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דְקָתִיב מַאי דְקָתִיב (איוב כ טו) 'חַוִּיל בְּלַע וַיִּקְיָאנוּ מִכְּמִינוּ
60 יוֹרִישְׁנוּ אֵל, אָמַר דּוּד הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל
61 עוֹלָם, יְמוֹת דּוּאָה, כְּעוֹשׂוֹת עַל מַעֲשֵׂי הָרַעִים, שְׁאֵמַר לִשׁוֹן הָרַע
62 לְשֹׂאֵל וְגֵרָם לְהִרְיָגָת כְּהֵי נּוּב. אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, 'חַוִּיל
63 בְּלַע וַיִּקְיָאנוּ' - הַמֶּן עַד שִׁישְׁכַח דּוּאָה אֵת כָּל הַתּוֹרָה שְׁלֹמֵד,
64 וְכֵאלֹלוּ יָקִיא אֵת מַה שְׁבַלַע. אָמַר לִפְנֵי דוּד, 'מִכְּמִינוּ יוֹרִישְׁנוּ אֵל' -
65 אֵל תִּמְתֵּן לוֹ עַד שִׁישְׁכַח וְיִקְיָא מַעֲצָמָא אֵת תּוֹרָתָה, אֲלֵא יוֹרִישְׁנוּ
66 אֵל, ה' יִמְדַר וְיִשְׁכִּיחַ מִמֶּנּוּ אֵת הַתּוֹרָה, וְיִמּוֹת.
67 וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דְקָתִיב (תהלים נב ז) 'נִם אֵל יִתְצַדֵּךְ לְנִצְחָ' אָמַר
68 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוּד, נִיתֵי דּוּאָה לְעֲלָמָא דְאֵתֵי - יְבוּא דּוּאָה לְחַי
69 הָעוֹלָם הַבָּא, אָמַר לִפְנֵי דוּד, 'נִם אֵל יִתְצַדֵּךְ לְנִצְחָ' - שְׁה' יִתֵּן
70 וְיִשְׁבְּרוּ שְׂלֵא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׁהוּא לְנִצְחָ. וְמַאי דְקָתִיב
71 בְּהַמְשַׁךְ הַפְסוּק 'וְחִתְּךָ וְיִסְחָךָ מֵאֵהָל וְיִשְׂרָףְךָ מֵאַרְצְךָ חַיִּים סָלַח', אָמַר
72 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לִימְרוּ שְׁמַעְתָּא בִּי מְדַרְשָׁא מְשֻׁמְהָ - יֵאמְרוּ דְבְרֵי
73 תּוֹרָה בְּבֵית הַמְדַרְשׁ מִשְׁמֵנוּ שֶׁל דּוּאָה. אָמַר לִפְנֵי דוּד, 'וְחִתְּךָ וְיִסְחָךָ
74 מֵאֵהָל', וְ'אֵהָל' הוּא כִּינּוּי לְבֵית הַמְדַרְשׁ. שִׁיתְּךָ וְיִעַקְר מִשְׁמֵנוּ דּוּאָה
75 לְגַמְרֵי וְלֹא יוֹחֲרוּ דְבְרֵי תּוֹרָה בְּשִׁמּוֹ. אִמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לִיְהוֹ
76 לִיָּה בְּנִין רְבָנָן - יְהוּי לְדוּאָה בְּנִים תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, אִמַר לוֹ דוּד אֵת
77 הָאִמּוֹר בְּסוּיִם הַפְסוּק 'וְיִשְׂרָףְךָ מֵאַרְצְךָ חַיִּים סָלַח', שִׁיתְּךָ ה' אֵת
78 שׁוֹרְשֵׁי מֵאֲרָץ חַיִּים, וְהִינּוּ שְׂלֵא יְהוּי לוֹ בְּנִים תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים.
79 וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דְקָתִיב (שפיעה לג יח) 'אֵיהָ סוֹפֵר אֵיהָ שׁוֹקֵל אֵיהָ
80 סוֹפֵר אֵת הַמִּגְדָּלִים' יִשְׁלַח שֶׁל דּוּאָה הַפְסוּק עַל דּוּאָה אֲדוּמִי, אֵיהָ
81 סוֹפֵר - הֵיכָן הוּא דּוּאָה שְׁהִיא סוֹפֵר כָּל אֲחֻזוֹת שְׁבִתּוֹרָה, כְּלוּמַר
82 שְׁהִיא בְּקֵי בְּאוֹתוֹת חֲסִירוֹת וְיִתִירוֹת שֶׁבְכָל הַתּוֹרָה, כִּיצַד יֵשׁ
83 לְכוּתְבָן, אֵיהָ שׁוֹקֵל, שְׁהִיא שׁוֹקֵל כָּל קְלָיִם וְחֲמוּרִים שְׁבִתּוֹרָה -
84 שִׁידוּעַ לְדַרוֹשׁ וְלַלְמוּד דִּינִים בִּיקַל וְחוּמַר, אֵיהָ סוֹפֵר אֵת הַמִּגְדָּלִים,
85 שְׁהִיא דּוּאָה סוֹפֵר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַלְבוּת פְּסוּקוֹת בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ בְּאִיּוֹר
86 - בְּמֵי שִׁיּוּצָא לְחוּץ לְאַרְץ בְּתוּךְ תִּיבָה, הָאֵם הוּא נְטִמָא בְּטוּמַאֵת
87 אֲרַץ הָעַמִּים שְׁגוּרָה עֲלֵיהָ חֲכָמִים.
88 אָמַר רַבִּי [אִמִּין] אֲרַבְּעַ מָהָּ דִּינֵי, בְּעוּ דּוּאָה וְאִחֵיתוּפְלַל בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ
89 בְּאִיּוֹר - אֲרַבְּעַ מֵאוֹת סְפִיקוֹת הַסְתַּפְקוּ דּוּאָה וְאִחֵיתוּפְלַל בְּעִנְיָן זֶה
90 שֶׁל מִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ בְּאִיּוֹר, [וְלֹא אִישׁ שֶׁשֶׁם לְהוּוּ חַד] - וְלֹא פִשְׁטוּ אִפְּלוּ
91 סַפְקֵי אַחַד, מַחֲמַת חוּמַר וְקוּשֵׁי הַסְפִיקוֹת. אָמַר רַבָּא, רְבוּתָא לְמַבְעֵי
92 בְּעִי - וְכִי גְדוּלָה הִיא לְהַסְתַּפְקַת סְפִיקוֹת, וְהִרִי בְּשִׁנֵּי דְרַבִּי יְהוּדָה בּוֹלֵי
93 תַּנּוּזֵי בְּקוּיָאן - בְּדוּרוֹ שֶׁל רַב יְהוּדָה הָיוּ כּוֹלֵם עוֹסְקִים רַק בְּלִימוּד
94 סַדְר נְזִיקִין, וְאִנְן קָא מְתַנְיִין מִיּוֹבָא בְּעוּקְצִין - וְאִילוּ אִנְחָנוּ לּוּמִידִים
95 אֵת רַב שִׁשְׁתַּן סַדְרֵי הַמְשֻׁנָּה, וְאִפְּלוּ בְּמַסְכַּת עוּקְצִין שְׁבַסְטוּ סַדְר
96 טַהֲרוֹת אֲנוּ שׁוֹנִים הִרְבָּה דִּינֵי, מְפּוֹכִיחַ רַבָּא בְּשׁוּמְנוּ רַב יְהוּדָה לֹא
97 הָיוּ בְּקִיָּאִים בְּמַסְכְּתוֹת אֵלּוּ, שְׁהִירֵי כִי הָיָה מְטִי רַב יְהוּדָה - כְּשִׁהִיא
98 מְגִיעַ רַב יְהוּדָה בְּלִימוּדוֹ לְמַשְׁנֵה זֶה, 'אִשְׁשָׁה שְׁבוּבָשֶׁת יִרְכַּב בְּקַדְרֵיהָ,
99 וְאִמְרֵי לָהּ - וְיֵשׁ אֲוִמְרִים לְמַשְׁנֵה זֶה [עוּקְצִין פ"ב מ"א] 'יְהוּדִים שְׁבַבְשֵׁן
100 בְּמִדְרָשְׁתָּן מְהוֹרִים, אָמַר - הִיא רַב יְהוּדָה אֲוִמַר, הָיוֹת דְרַב וְשְׁמוּאֵל
101 קָא הִינָא הָבָא - אֲנִי רּוּאָה כֵּאֵן סוּגִיּוֹת חֲמוּרוֹת כְּסוּגִיּוֹת שְׁהִיוּ
102 עוֹסְקִין בְּהֵם רַב וְשְׁמוּאֵל, שְׂלֵא הִיא יוֹדַע מַה הִטַּעַם לְדִינֵים
103 הַשְׁנוּיִים בְּמַשְׁנִיּוֹת אֵלּוּ, וְאִנְן קָא מְתַנְיִין בְּעוּקְצִין תְּלַת כְּרִי מְתַבְּרָתָא
104 - וְאִילוּ אִנְחָנוּ שׁוֹנִים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵי יְשִׁבוֹת בְּמַסְכַּת עוּקְצִין,
105 וּבְקִיָּאִים בְּהָ הִיטֵב, וְאָף עַל פִּי כֵן, כְּשִׁלֵּא הָיוּ יוֹרְדִים גְּשָׁמִים, רַב
106 יְהוּדָה שְׁלִיף מְסָאנְיָה וְאִתָּא מְטִירָא - הִיא רַב יְהוּדָה חוֹלֵץ אֵת מִנְעֵלוֹ
107 בְּדֶרֶךְ עֵינּוּ, וּמִידֵי הָיוּ יוֹרְדִים גְּשָׁמִים, וְאִנְן צְוֹחִין וְלִבָּא דְשִׁמְשָׁן בָּן
108 - וְאִילוּ אִנְחָנוּ צוּחִים בְּתַפִּילָה עַל יְרִידַת
109 גְּשָׁמִים, וְאִין מְשִׁיחִים עֲלֵינוּ מִן הַשָּׁמַיִם לְקַבַּל אֵת תְּפִילַתֵינוּ, אֲלֵא
110 מוּכַח מִכָּן, שְׁתְּקִדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיבָא בְּעִי - רְצוֹן ה' הוּא כְּבוֹנֵת
111 הַלֵּב בְּשֶׁל הָאֲדָם, וְלֹא רַק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וְכִיּוֹן שְׁבַדוּרוֹ שֶׁל רַב
112 יְהוּדָה הָיוּ חֲסִידֵי יוֹתֵר, הִיא ה' שׁוֹמַע לְתַפִּילַתֵנוּ, דְּקָתִיב (שְׁמוּאֵל א'
113 טו ז) 'וְה' יִרְאֶה לְלִבְךָ'.
114 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נּוֹסַפַת בְּעִנְיָן דּוּאָה וְאִחֵיתוּפְלַל: אָמַר רַב
115 מְשֻׁרְשָׁא, דּוּאָה וְאִחֵיתוּפְלַל לֹא [הוּו] סְבִירָא שְׁמַעְתָּא - לֹא הָיוּ יוֹדְעִים
116 לְפַרֵשׁ אֵת טַעְמֵי הַהִלְכוֹת כְּהוּגוֹ. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: מְתַקֵּף לָהּ מַר

1 הַגְמָרָא דוֹרְשַׁת אֵת הַפְסוּק בְּעִנְיָן בַּלְעַם. נֵאמַר בַּפְסוּק: וְאֵת בַּלְעַם
2 בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [בְּחֶרֶב] אֵל תְּלָלִיהֶם' (יְהוֹשֻׁעַ יג כב).
3 מִבְּאֵרֵת הַגְמָרָא: אָמַר רַב, לִשׁוֹן אֵל חֲלָלִיהֶם, שְׁהִיא לִשׁוֹן רַבִּים,
4 בִּיאָה לְלַמֵּד שְׁקִיּוּמֵנוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲרַבְּעַ מֵיּוֹת שְׁנַמְסֵרוּ לְבֵית דִּין,
5 כְּקוּלָּהּ, וְיִשְׂרָפָהּ, הָרַג וְהָקִי, שְׁתַּחֲלִילָה תְלוּ אוֹתוֹ וְקִיּוּמוֹ בּוּזָה 'חֲנֹק',
6 וְהַצִּיּוֹת אֵשׁ תַּחְתּוּיָו, וְחֲתוּבוּ רֵאשׁוּ וְקִיּוּמוֹ בּוּזָה 'סִיף', וְנַפַל לְאַרְץ
7 וְהַתְקִימָהּ בּוֹ 'סִיקְלָה', וְהַשְׁכַּנְפַל לֵאשׁ הַתְקִימָהּ בּוֹ 'שְׂרִיפָה'.
8 הַגְמָרָא מְבִיאָתָּן בִּן כְּמַה הִיא בַלְעַם כְּשִׁנְהָרָג: אָמַר לִיָּה הָהוּא מִינָא
9 לְרַבִּי חֲנִינָא - שְׂאֵל גּוֹי אַחַד אֵת רַבִּי חֲנִינָא, מִי שְׁמַעַי לָךְ בַּלְעַם פִּר
10 כְּמַה הָיָה - הָאֵם יוֹדַע לָךְ בִּן כְּמַה הִיא בַלְעַם בְּשַׁעֲהָ שְׁנַהֲרַג עַל יְדֵי
11 יִשְׂרָאֵל. אָמַר לִיָּה רַבִּי חֲנִינָא, מִיְּקָתִב לֹא כְּתִיב - אִין דְּבַר זֶה מְפּוֹרֵשׁ
12 בַּפְסוּק, אֲלֵא יֵשׁ לְלַמּוּד זֹאת מִדְּקָתִיב בְּתַהֲלִים (נח כד) 'אֲנִישׁ רְמִים
13 וּמְרָמָה לֹא יִחַצּוּ יְמִיהֶם' יֵשׁ לְלַמּוּד שְׁהִיא פִּר תְּלָתִין וְתַלְתַּת שְׁנֵי אוֹ
14 פִּר תְּלָתִין וְאַרְבַּע - אוּ בּוֹ שְׁלֹשִׁים וְשֹׁשׁ שְׁנֵים אֵין בֶּן שְׁלֹשִׁים
15 וְאִרְבַּע, שְׁהִירֵי יְמֵי הָאֲדָם הֵם שְׁבַעִים שָׁנָה, שְׁנַמְרָא (תהלים עז י"ב) 'יְמֵי
16 שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׁבַעִים שָׁנָה', וּמַחֲצִיַת מִימֵים אֵלּוּ הֵם שְׁלֹשִׁים וְחַמִּישׁ
17 שְׁנִים, וּמִכָּן שְׁנַמְרָא שְׁאֲנִישׁ דְּמִים וּמְרָמָה אִינֵם מְגִיעִים לְחַצֵּי
18 יְמִיהֶם מוּכַח שְׂלֵא הִגִּיעַ לְגִיל שְׁלֹשִׁים וְחַמִּישׁ, אֲלֵא הִיא בֶּן שְׁלֹשִׁים
19 וְשֹׁשׁ אוּ שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע. אָמַר לִיָּה אוֹתוֹ גּוֹי, שְׁפִיר קְאָמְרַת - יִפֵּה
20 דְרַשַׁת, לִיְדִיר הוּי לִי פְּנִקְסִיָּת בַּלְעַם - כִּיּוֹן שְׁאִנִּי רֵאִיתִי אֵת הַפְּנִקְס
21 שֶׁל בַּלְעַם, וְהָיָה כְּתִיב בִּיה - וְהִיא כְּתוּבָא בּוֹ כַךְ, 'פִּר תְּלָתִין וְתַלְתַּת
22 שְׁנֵי בַלְעַם יִגְרָא פִּר כְּמִיל וְתִיָּה פְּתָח לִיְסָמְחָה' - בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשֹׁשׁ
23 שְׁנֵים הִיא בַלְעַם הַחַיִּיר, כְּשִׁתְּרָג אוֹתוֹ פְּנַחַשׁ שֶׁר הַצַּבָּא.
24 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בְּעִנְיָן הַדְרַשׁוֹת עַל בַּלְעַם הַרְשַׁע: אָמַר לִיָּה
25 מַר בְּרִיָּה דְרַבִּינָא לְבְרִיָּה, כְּבוּלְהוּ לֹא תִפְשִׁי לְמַדְרָשׁ - בְּכָל אוֹתֵם
26 הַמְנַוּיִים בְּמַשְׁנֵה שְׁאִין לְהֵם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. אֵל תְּרַבְּהָ לְדַרוֹשׁ
27 בְּנוֹתָם, לְכַר - חוּץ מִבַּלְעַם הַרְשַׁע, דְּכַמָּה דְּמִשְׁכַּחַת בִּיה דְּרוֹשׁ בִּיה
28 - שְׂכַל מַר שְׂאֵתָהּ מוּצָא לְדַרוֹשׁ בְּנוֹתָהּ. דְרַדְרֵשׁ.
29 הַגְמָרָא דוֹרְשַׁת פְּסוּקִים שְׁנַמְרָאוּ לְגַבֵּי דּוּאָה אֲדוּמִי: כְּתִיב בַּפְסוּק
30 בְּמִקּוּם אַחַד שְׁמֹנוּ הִיא 'וְאֵל' (שְׁמוּאֵל א' כא ח), וְכְתִיב בַּפְסוּק בְּמִקּוּם
31 אַחַר שְׁמֹנוּ 'דְּוִיג' (שֵׁם כח נב), וְיֵשׁ לְבַרֵר מַה הִיא שְׁמוֹ הָאִמִּיתִי. אָמַר
32 רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלִילָה יוֹשֵׁב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְדוּאָה שְׁמָא יִצָּא וְהָ
33 לְתַרְבּוֹת רְעָה, וְלִכֵּן נִקְרָא שְׁמוֹ 'דּוּאָה', וְלֵאחַר שְׁנִיצָא לְתַרְבּוֹת רְעָה,
34 אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 'וְיֹשֵׁב אֵת' / לִפִּי שְׁהַשְׁכִּינָה מְצַטְטַרַת עַל
35 אַבְדָּן הַרְשָׁעִים, וְעַל שֵׁם הַלִּשׁוֹן 'וְיִי' קְרָא שְׁמוֹ 'דְּוִיג'.
36 הַגְמָרָא מְבִיאָה דְרַשׁוֹת בְּעִנְיָן דּוּאָה אֲדוּמִי: (סִיפִין לְדַרְשׁוֹת אֵלּוּ,
37 גְבוּר, וְרַשְׁעֵי, וְצַדִּיק, חֵל וְסוֹפֵר).
38 אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דְקָתִיב - כִּיצַד נִדְרַשׁ הַפְסוּק (תהלים נב ז) 'מַה
39 תַּתְּחַלֵּל בְּרַעְיָה הַגְבוּר חֲסֵד אֵל כָּל הַיּוֹם, כַּךְ יֵשׁ לְדוֹרְשׁוֹ, אָמַר לוֹ
40 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוּאָה, וְכִי לֹא גְבוּר בְּתוֹרָה אִתָּה, וְאֵם כֵּן מַה
41 תַּתְּחַלֵּל בְּרַעְיָה - מְדוּעַ אֵתָהּ מַתְּחַלֵּל לְסַפֵּר לִשׁוֹן הָרַע עַל דוּד, וְכִי
42 לֹא חֲסֵד אֵל נְטִיב עוֹלָדֵי כָּל הַיּוֹם - וְכִי אִינְךָ עוֹסֵק בְּתוֹרָה הַמְכּוּנָה
43 'תּוֹרַת חֲסֵד' (מְשַׁלֵּי לב כב), וְאִין זֶה רֵאִיו שְׁתַּדְבֵּר לִשׁוֹן הָרַע.
44 וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דְקָתִיב 'וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לָּךְ לְסַפֵּר חוּקֶי'
45 (שֵׁם נ טו), אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוּאָה הַרְשָׁע, מַה לָּךְ לְסַפֵּר חוּקֶי
46 - מְדוּעַ אֵתָהּ עוֹסֵק בְּתוֹרָה, כְּשִׁתָּתָה מְנִיעַ לְפָרְשַׁת מְרַצְחִים וּפְרִשַׁת
47 מְסַפְרֵי לִשׁוֹן הָרַע, מַה אִתָּהּ דוֹרֵשׁ בְּהֵם, וְהִיא אֵתָהּ עֵצְמַךְ אִמְרַת
48 לִשׁוֹן הָרַע לְשֹׂאֵל שְׁאֲנִישׁ נּוּב עֵיר הַכְּהֻנִּים מוֹרְדִים בּוֹ, וְגִרְמַת
49 לְרַצִּיחָתָם, וְכִיצַד אֵתָהּ דוֹרֵשׁ פְּרִשׁוֹת אֵלּוּ לְהוֹצִיאֵם מִיַּד פְּשׁוּטִם.
50 דוֹרְשַׁת הַגְמָרָא אֵת סִיּוּם הַפְסוּק (שֵׁם): 'וְתִשָּׂא בְרִיתִי עֲלֵי פִיד', אָמַר
51 רַבִּי אָמִי, כּוּונַת הַפְסוּק לְלַמֵּד שְׁאִין תּוֹרַתֵי שֶׁל דּוּאָה אֲלֵא מְשַׁפָּה
52 וְלַחֲזוּן, כְּלִשׁוֹן 'עֲלֵי פִיד', שְׂרַק הוֹצִיא אֵת הַלִּימוּד בְּשִׁפְתָיו וְלֹא
53 הִשִּׁיבוּ אֵל לִיבּוֹ, לְקִיּוּם אֵת מַה שְׁהוּא לּוֹמַד.
54 וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דְקָתִיב 'וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירְאוּ וְעֲלִיו יִשְׁתְּקוּ' (שֵׁם
55 נב ח), שְׁבִתְחִילָה יִירְאוּ - פְּחָדוֹ הַצַּדִּיקִים שְׂלֵא יִלְמְדוּ בְּנֵי אָדָם
56 מִמַּעֲשֵׂי שֶׁל דּוּאָה, שְׁהִיא חוּטָא וּמְצִילָה, וְלִכְפּוֹת יִשְׁתְּקוּ - וְלֵאחַר
57 שְׁמַת בְּחַצֵּי יְמֵי, שְׁמַחוּ הַצַּדִּיקִים, שְׂלֵא יִהְיֶה מִי שִׁילְמוּד מִמַּעֲשֵׂי
58 הָרַעִים.

60 דַרְשׁ רַבָּא, מַאי דְּכָתִיב 'כִּי אֲנִי לֹצֵלֵךְ נִכּוֹן וּמִכְאוּבֵי נִגְדִי תְּמִיד' (שם)
 61 לַח יֵהּ). רַאיוּהּ הִיתָה בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעֶזֶר לְהוֹיָה אִשָּׁה לְדָוִד מִשְׁשַׁת
 62 יָמֵי בְרֵאשִׁית, וְזֵהוּ 'כִּי אֲנִי לֹצֵלֵךְ נִכּוֹן', שְׂאוּתָהּ אִשָּׁה הַמְּכֹונָה 'צֹלֵע'
 63 הִיתָה רַאוּיָה וְנִכְוֹנָה לִי, אֵלָּא שְׂבָאָה אֵלָיו בְּמִכְאוּב – עַל יְדֵי צֶעַר
 64 וְחֹטָא, כְּסוּיֹם הַפְּסוּק וּמִכְאוּבֵי נִגְדִי תְּמִיד'. וְכֵן הֵנָּה דָּבִי רַבִּי
 65 יִשְׁמַעֵאל, רַאיוּהּ הִיתָה לְדָוִד בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעֶזֶר, אֵלָּא שְׂבָאָה לְפָנֶיהָ
 66 – קֹדֶם זְמַנָּה, וּמִיָּד לִישָׂא אֹתָהּ עַל יְדֵי עֵבִירָה קֹדֶם הַשְּׁעָה
 67 שְׁהִיא רַאוּיָה לְעֵשׂוֹת כֵּן.
 68 דַרְשׁ רַבָּא, מַאי דְּכָתִיב 'וּצִבְצִלְעִי שְׁמֹחוּ וְנִאֲסָפוּ וְנִאֲסָפוּ עָלַי נְכִים
 69 [בְּעֵלֵי מוֹמִים] [וְלֹא יִדְעוּתִי] קָרְעוּ וְלֹא דָמוּ' (שם לַח טו), אֲמַר דָּוִד לְפָנֶי
 70 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, גְּלוּ וְיִדְעוּ לְפָנֶיךָ שָׂאֵם הָיוּ קֹרְעֵי
 71 אֶת בְּשָׂרִי לֹא הָיָה דָּמִי שׁוֹתֵת – נִשְׁפָּר, שְׂכִינָה שְׁהִיוּ מְבַיְשִׁים אוֹתוֹ
 72 וּמְלַבֵּינִים אֶת פָּנָיו וְהִיא הָדָם מִסְתַּלַּק מִבְּשָׂרוֹ, וְזֵהוּ פִירוּשׁ הַפְּסוּק
 73 'קָרְעוּ וְלֹא דָמוּ'. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא בְּשֶׁעָה שְׂהָם עוֹסְקִין בְּאַרְבַּע מִיתוֹת
 74 בְּרִיָּה, הֵם פּוֹסְקִין מִשְׁשַׁתָּן וְנוֹאֲמִים לִי, דָּוִד, הֲבָא עַל אִשְׁתִּי אִישׁ
 75 מִיתָה בְּמָה, כְּדִי לְבַיְשׁוּ שׁוֹנֶשֶׁל בַּבַּת שֶׁבַע שְׁהִיתָה בְּעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
 76 כְּאִשְׁתִּי אִישׁ, אֲמַרְתִּי לָהֶם, הֲבָא עַל אִשְׁתִּי אִישׁ מִיתָהוּ בְּהִנְךָ, וְיֵשׁ לוֹ
 77 חֵלֶק לְעוֹלָם הֲבָא, אֲבָל הַמְּלַכִּין מִנִּי הִבְרִיּוּ בְּרִבִּים, כְּפִי שְׂאֵתָם עוֹשִׂים
 78 לִי שְׂאֵתָם מְבַיְשִׁים אוֹתִי בְּדַבְרֵיכֶם, אִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הֲבָא.
 79 אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר רַב, אֲפִילוּ בְּשַׁעַת הַלַּיְלָה שֶׁל דָּוִד, קָוִים שְׂמָנָה
 80 עֶשְׂרֵה עֹזוֹת – שִׁמַּשׁ מִיתָתוֹ עִם שְׂמֹנֶה עֶשְׂרֵה נְשִׁי, כְּפִי שְׁהִיא
 81 מְחוּבָּה לָהֶם, שְׂנַאֲמַר (א ג טו) 'וְנִתְּתִי לְרַשָׁא אֲשֶׁרָהּ בְּכָל לַיְלָה מִיָּמֵי
 82 בְּרִמְיָתִי עַרְשֵׁי אֲמָסָה', כְּלוּמַר, אָף בְּשֶׁעָה שְׁהִיתָי חוֹלָה וְנֹאמְתִי,
 83 הִיתִי מְמַאֵס בְּכָל לַיְלָה אֶת מִטְתִּי בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְעֵשָׂה כֵּן כְּנֹדִי
 84 שְׂלֵא לְעַנְן אֶת נְשִׁי.
 85 וְאֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר רַב, בּוֹזֵם שְׂמֵרֵד אֲבִשְׁלוּם בְּרוּךְ הַמֶּלֶךְ, בְּקֶשׁ
 86 דָּוִד לְעִבּוּד עֲבֹדָה זָרָה – לְהַרְאוֹת עֲצֻמוֹ כְּאִילוֹ הוּא עוֹבֵד עֲבוּדָה
 87 זָרָה, שְׂנַאֲמַר (שְׂמַאֲלָ ב' טו) 'וְהָיָה דָּוִד כָּאֵד הַרְאָשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה
 88 שָׂם לְאַלְהֵימוֹ', וְאֵין לְשׁוֹן 'רַאשׁ' הַאֲמֹרָה כֵּן אֵלָּא עֲבֹדָה זָרָה, וְהָא
 89 שְׂנַאֲמַר לְגַבֵּי הַצֵּלֶם שְׂרַוָה בְּנוֹכְנֵצַר בְּחֹלְמוֹ (הִנְיָא א' טו) 'וְהָא
 90 צִלְמָא רִישִׁיה דִּי דְּהַב כְּב' – וְצִלְם זֶה הָיָה רַאשׁוֹ עֲשׂוּי זְהָב טוֹב.
 91 וְכִשְׁהַלֵּךְ לְעִבּוּד עֲבוּדָה זָרָה, וְהִנְהָ לְקַרְאָתוֹ חוּשֵׁי הָאֲרָכִי קָרְוֵעַ
 92 בְּתַנְתּוֹ וְאֲדָמָה עַל רַאשׁוֹ' (שְׂמַאֲלָ ב' טו) אֲמַר לוֹ חוּשֵׁי הָאֲרָכִי לְדָוִד,
 93 כִּיִּצַד אֹתָהּ מְרֵאָה עֲצֻמָּךְ כְּאִילוֹ אֹתָהּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְהָרִי
 94 יֵאֲמְרוּ בְּנֵי אָדָם, וְכִי רַאוּיָה הַדְּבַר שֶׁמֶלֶךְ חֲסִיד שְׂבָמֹתָךְ יַעֲבֹד עֲבֹדָה
 95 זָרָה. אֲמַר לוֹ דָּוִד הַמֶּלֶךְ, וְהָרִי אִם לֹא אַעֲשֶׂה כֵּן יֵאֲמְרוּ בְּנֵי אָדָם
 96 מֶלֶךְ חֲסִיד שְׂבָמֹתָי הַתְּלִינֵנִי בְּנִי, וְיִתְרַעֲמוּ עַל מִידוּתִי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
 97 בְּרוּךְ הוּא, וְלִכֵּן וּמִכָּן יַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה – אַעֲשֶׂה עֲצֻמוֹ כְּאִילוֹ אֲנִי
 98 עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה וְאֲחַלֵּל אֶת ה' לְבַדִּי, וְאֵל יִתְחַלֵּל שֵׁם שְׂמַיִם
 99 בְּפַרְהֵסְיָא, עַל יְדֵי שִׁיְהַרְגֵנִי אֲבִשְׁלוּם וְיִתְחַלֵּל שֵׁם ה' עַל יְדֵי כֹל
 100 הָעַם שִׁיְתַרְעֲמוּ עַל ה'. אֲמַר לוֹ חוּשֵׁי הָאֲרָכִי, אִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 101 מְעַנְשֵׁךְ בְּעוֹנָשׁ זֶה בְּחַיִּים, אֲלֵא יֵשׁ טַעַם לְדַבְּרֵי, וּמִמִּילָא לֹא הִיָּה
 102 חִילוּל ה' בְּכֶר, וְסִיבַת הָעוֹנוֹשׁ הִיא, שִׁישׁ עֹלֶיךָ טַעֲנָה, מַאי טַעֲנָא
 103 קְנִסְיַבִּית יַת תּוֹאֵר – מְדוּעַ שְׂנֵאתָ אִשְׁתִּי יַת תּוֹאֵר, שְׁהִיא גִיּוּדָה
 104 שְׂנִשְׁבַּתָה בְּמַלְחָמָה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמֵּנָה גוֹלַד אֲבִשְׁלוּם שְׂמֵרֵד
 105 בְּךָ. אֲמַר לִיה דָּוִד הַמֶּלֶךְ, הָרִי יַת תּוֹאֵר רַחֲמֵנָא שְׂרִיָּה – הַתּוֹרָה
 106 הַתִּירָה לִישָׂא אוֹתָהּ, שְׂנַאֲמַר (דְּבָרִים כ"א י"א) 'כִּי תִצֵּא לְמַלְחָמָה עַל
 107 אֲבִיבֶיךָ וְנִתְּנָה ה' אֲלֵיכֶיךָ בְּיַד הַשְּׂבִיָּת שְׂבִי, וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְיָה אִשְׁתִּי יַת
 108 תּוֹאֵר וְחִשְׁקָתָ בָּהּ וְלִקְחָתָ לָךְ לְאִשָּׁה'. אֲמַר לִיה חוּשֵׁי הָאֲרָכִי, לֹא
 109 דְּרִשְׁתָּ סְמִיכִין – וְכִי אֵינְךָ דוֹרֵשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַפְּרָשִׁיּוֹת, דְּקָמִיד לִיה
 110 שְׁהָרִי לְפַרְשָׁה זֹו שֶׁל אִשְׁתִּי יַת תּוֹאֵר נִסְמַכָּה פְּרִשְׁתָּ 'כִּי הָיָה
 111 לְאִשִּׁי בֵּן סוּרֵר וּמוֹרָה' (שם כ"א י"ח). לְלַמְדֵךְ שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא יַת תּוֹאֵר,
 112 אָף שְׁהַדְּבַר מוֹתֵר, סוֹפּוֹ שִׁישׁ לוֹ מִמֵּנָה בֵּן סוּרֵר וּמוֹרָה.
 113 דַרְשׁ רַבִּי דוֹסְתָאִי דָּמֵן בִּידֵי – מִהֶמְקוֹם שְׂמֹנוּ בִּירֵי, אֶת הַפְּסוּקִים
 114 בְּתַהֲלִים (טו י"ד) 'שְׂגִיאוֹת מִי בִּיבִין מִנְסַתְרוֹת נִקְנִי, גַּם מוֹדִים חֲשָׁךְ
 115 עֲבָדְךָ אֵל וְיִמְשְׁלוּ בִי אֲזִ אִיתָם וְנִקְחִי מִפְּשַׁע רַב, לְמָה הִיָּה דָּוִד
 116 דוֹמָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, לְמוֹתֵי בּוֹתֵי, שְׂדַרְכוּ לְפָנֶים וְלֹהֲמַעִיט בְּעַרְךָ
 117 הַסְּחוּרָה שְׁהוּא בֹא לְקִנּוּת, כְּדִי שִׁימְכֹנָה לוֹ הַמוּכָר בְּדַמִּים
 118 מוֹעֲטִין, וְכֶר אֲמַר דָּוִד לְפָנֶי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּשֶׂרָצָה שִׁימַח לוֹ

1 אוֹבֵל לְחַמֵי הַהִדּוּל עָלַי עֶקֶב, וְאוֹבֵל לְחַמֵי הֵייוֹנוּ שְׂלַמַד מִמֵּנּוּ תּוֹרָה,
 2 וּמוֹכַח שְׂקֵרָאוֹ תְּלַמִּידוֹ.
 3 הַגְּמָרָא מְבַיָּאָה מִיְמֵרָא בְּעֵנִין דוֹד הַמֶּלֶךְ: אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר רַב,
 4 לְעוֹלָם אֵל יִבְיָא אֲדָם עֲצֻמוֹ לְיָדֵי נְסִיּוֹ, שְׂהָרֵי דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הִבִּיא
 5 עֲצֻמוֹ לְיָדֵי נְסִיּוֹ, וְנִקְשַׁל. וְכֶר הִיָּה הַמְעַשֶׂה: אֲמַר דָּוִד לְפָנָיו, רְבוּנוּ
 6 שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אוֹמְרִים בְּתַפִּילָה 'אֱלֹהֵי אֲבֹרָתָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק,
 7 וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, וְאִין אוֹמְרִים 'אֱלֹהֵי דָוִד'. אֲמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 8 אֵינְהוּ מִיְסָו לִי וְאֵת לֹא מִיְסָוִת לִי – אֶת אֲבֹרָתָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
 9 נִיִּסְתִּי, וְאִילוֹ אוֹתָךְ לֹא נִיִּסְתִּי. אֲמַר לְפָנָיו דָּוִד, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,
 10 בְּהִנְיָנוּ וְנִסְנִי, שְׂנַאֲמַר (תְּהִלִּים כ"ב) 'בְּהִנְיָנוּ ה' וְנִסְנִי' וְגו'. אֲמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
 11 בְּרוּךְ הוּא, מִיְסָפָא לָךְ – אֲנִשָּׁה אוֹתָךְ, וְעִבְדִּינָא מִיְלָתָא בְּתָדָה –
 12 וְאַעֲשֶׂה דָבָר עֲבוּרָךְ, וְהִדְרִיחֵהוּ לֹא הוֹדְעִיתִינְהוּ וְאִילוֹ אֲנָא קָא מוֹדְעֵנָא
 13 לָךְ – שֶׁל אֲבֹרָתָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֹא הוֹדְעִיתִי בְּמָה אֲנִי עֹתִיד לְנִסְתוֹם,
 14 וְאִילוֹ לוֹ כָּאֵי מוֹדֵיעַ דְּמִנְסִינָא לָךְ – שְׂאִנְשָׁה אוֹתָךְ בְּדָבָר עֲרֹוה, כְּדִי
 15 שְׂתוֹכֵל הַשְּׂמֵרָא וְלַעֲמוּד בְּנִסְיֹון. מִיד אִירַע מִהַ מַּה שְׂכַתוֹב בַּפְּסוּק
 16 (שְׂמַאֲלָ ב' י"א) 'וְהָיָה לְעַת הָעָרֶב וְנִקַּם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכַּבּוֹ וְגו' וְיִתְהַלֵּךְ
 17 עַל גַּג בֵּית הַמֶּלֶךְ וְיִרָא אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגַּג וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה
 18 מְאֹד, וּמְדוּעַ קָם מִמְּשַׁכְּבוֹ לְעַת הָעָרֶב, אֲמַר רַב יְהוּדָה, שְׂהָפַךְ דָּוִד
 19 אֶת מִשְׁכַּבּוֹ שֶׁל לַיְלָה לְמִשְׁכַּבּוֹ שֶׁל יוֹם, שְׁהִיא מְשַׁמֵּשׁ מִיְסוֹתוֹ בְּיוֹם
 20 כְּדִי שִׁיחַא שֶׁבַע מִתְּשַׁמֵּשׁ וְלֹא יִהְרַחֵר בְּיוֹם, וְנִתְעַלְמָה מִמֵּנּוּ הַלְּבָה
 21 זֹו, אֲמַר קָמֵן יֵשׁ בְּאֲדָם, וְאִם מִשְׁכַּבּוֹ הָאֲדָם בְּתַשְׁמִישׁ, נַעֲשֶׂה רַעֲב
 22 וְרוּחָה לְגַם עוֹד, וְאִם מְרַעֲיָבוּ, שְׂבַע, וְהוּא לֹא עֲשֶׂה כֵּן, אֲלֵא
 23 הַשְּׂבִיעָה שֶׁשִׁים בְּיוֹם.
 24 מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא אֶת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק: 'וְיִתְהַלֵּךְ עַל גַּג בֵּית הַמֶּלֶךְ וְיִרָא
 25 אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגַּג וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד', מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא,
 26 כִּיִּצַד יִתְכֵן שִׂרְאָה אוֹתָהּ כְּשִׁיחַא רֹחֶצֶת, בַּת שֶׁבַע הָיָה קָא חִיָּפָא
 27 רִישָׁא תוֹתִי הַלְּתָא – הִיתָה בַת שֶׁבַע חוֹפֶפֶת רַאשָׁה תַּחַת כוֹוֶרַת,
 28 שְׁהִיתָה מִסְתִּירָה אוֹתָהּ, אֲתָא שְׂמֵן אוֹרְיָא לִיה בְּצִיפְרָתָא – בֹּא
 29 הַשְּׂטֵן לְפָנֵי דוֹד הַמֶּלֶךְ וְהִיא נִדְמָה לוֹ כְּצִיפּוֹר, פְּתַק בִּיה יִנְרָא –
 30 הַשְּׂטֵן עֹלֵי דוֹד חִץ כְּדִי לְצוֹד לֹא הַצִּיפּוֹר, פְּתַקָּה לְחִלְתָא – הַכַּה
 31 חִיץ בְּכוֹוֶרַת וּשְׂבֵרָה, אֵינְהִי וְחִיָּוִיה – הַתְּגַלְתָּה בַת שֶׁבַע כְּשִׁיחַא
 32 מִתְּרַחֶצֶת, וְרֵאָה אוֹתָהּ דָּוִד הַמֶּלֶךְ. מִיד אִירַע הָאֲמוּר בַּפְּסוּקִים (שם
 33 י"א ב') 'וְיִשְׁלַח דָּוִד וְיִדְרוֹשׁ לְאִשָּׁה וְיֵאֲמַר הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת
 34 אֱלִיעֶזֶר אִשְׁתִּי אוֹרְיָה תַּחַת, וְיִשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וְיִשְׁתַּחֲוּ וְתִבְאָ אֵלָיו
 35 וְיִשְׂכַב עִמָּה וְהִיא מִתְּקַדְּשֶׁת מִזְּבוּמָאָתָהּ וּמִטְּמוּאָתָהּ נִדְתָה, וְבֹא עֲלֶיהָ
 36 כְּשִׁיחַא שְׂתוֹרָהוּ וְתִשָּׁב בְּאֵי בִיתָה'. וְהֵייוֹנוּ דְּכָתִיב – וְעַל מַעֲשֶׂה זֶה
 37 נִאֲמַר הַפְּסוּק 'תִּתֵּן לְכִי פְּתָרֵת לַיְלָה – נִיִּסְתִּינִי בִּמְעַשֶׂה לַיְלָה/
 38 לְבַחוֹן אֶת לִיבִי אֲנִימּוּד בְּנִסְיֹון, צִרְפְּתֵנִי כֹל תַּמְצָא – חֲשַׁבַת
 39 לְצִרְפָּנִי כְּמוֹ שְׂצוּרִפִּים כִּסֵּף לְבַדּוּק אִם הוּא נָקִי, וְלֹא מִצַּתֵּנִי נָקִי,
 40 זְמוּתִי כֹל יַעֲבֹר מִי, מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא אֶת סוּיֹם הַפְּסוּק: אֲמַר דָּוִד, אִיבּוֹ
 41 זְמָא נִפְל כְּפּוֹמִיָּה דְּמָאן דְּקִנִּי לִי וְלֹא אֲמַר כִּי הָא מִיְלָתָא – הַלּוּאִי
 42 הִיָּה נּוֹפֵל בְּפִי רֶסֶק, שְׁהִיָּה מוֹנַע מִמֵּנִי לְבַקֵּשׁ מַה שִׁיְנִשָּׂה אוֹתִי, וְלֹא
 43 הִיִּיתִי נִכְשֵׁל בְּחִטָּא זֹה.
 44 הַגְּמָרָא מְבַיָּאָה כְּמָה דְּרִשׁוֹת שֶׁל רַבָּא בְּעֵנִין זֹה: דַרְשׁ רַבָּא, מַאי
 45 דְּכָתִיב – כִּיִּצַד דְּנִרַשׁ הַפְּסוּק (תְּהִלִּים י"א א') 'לְמַנְצַח לְדָוִד בְּה' חִסִּיתִי
 46 אִיךְ תֵּאֲמְרוּ לְנַפְשִׁי נְדוּי תְּרַבֵּם צִפּוֹר, אֲמַר דָּוִד לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 47 הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מְחוּל לִי עַל אוֹתוֹ עוֹן, כְּדִי שְׂלֵא יֵאֲמְרוּ הַגּוֹיִים,
 48 הָרִי שְׂבַבֵּם – הַמֶּלֶךְ שְׂבַבֵּם, שְׁהוּא גְּדוֹל וְחָשׁוֹב כְּהַר, צִפּוֹר נִדְרָתוֹ –
 49 עַל יְדֵי צִפּוֹר נִדְרָ וְנִסְרַד מִהַעוֹלָם הַבָּא, כְּאֲמוּר לְעֵלֵל שְׂעַל יְדֵי
 50 צִיפּוֹר אִירַע אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה.
 51 דַרְשׁ רַבָּא, מַאי דְּכָתִיב 'לִךְ לְבַדֵּךְ תְּסַאֲתִי וְהִרַע בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי לְמַעַן
 52 תִּצְדַק בְּדַבְּרֵךְ תִּזְכֶּה בְּשִׁפְטֵיךָ' (שם נ"א ג'). אֲמַר דָּוִד לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 53 הוּא, מִלָּא וְיִדְעָא קָמָךְ – גְּלוּ וְיִדְעוּ לְפָנֶיךָ, הָא בְּעִיא לְמַכְפִּיָּיהָ
 54 לְצִרְיָ הָיָה בְּיִנְיָא – שְׂאֵם הִיִּיתִי רֹעֵצָה לְכוּף אֶת יִצְרִי וְלֹא לְבוּא
 55 עַל בַּת שֶׁבַע, הִיִּיתִי יוֹכֵל לְעֵשׂוֹת כֵּן, אֵלָּא אֲמִינָא – אֲלֵא אֲמַרְתִּי
 56 בְּלִיבִי שְׂלֵא אַעֲשֶׂה כֵּן, דְּלֵא לְמִירוֹ עֲבָדָא וְכִי לְמָרְיָה – כְּדִי שְׂלֵא
 57 יֵאֲמְרוּ בְּנֵי אָדָם, הַעֲבַד נִיִּצַח אֶת אֲדוֹנוֹ, כְּלוּמַר שֶׁ לֹא רִצָּה
 58 לְנִסְתוֹתוֹ וְהוּא בִּיקֵשׁ שִׁיְנִסְנָה, וְאִם אֲבָן יַעֲמוּד בְּנִסְיֹון נִמְצָא שְׂדוּד
 59 הַמֶּלֶךְ צַדֵּק דְּבַרְבִּירֵי, וְלִכֵּן לֹא כְּפָה אֶת יִצְרֵי לַעֲמוּד בְּנִסְיֹון זֹה.

נשיו שלא לעגנן: באנחתו אשחה. אפילו בשעת אנחתו אשחה בכל לילה: מטה. תשמיש המטה ענין חזי ומאוס (איכה ג) קרי ליה: בדמעתי ערשי אמסה. שבשעת דמעתי אני ממאס את מטתי בתשמיש: יאמרו מלך שכמותי. חסיד שכמותי הרגו בנו ויהו מתרעמין על מדותיו של הקב"ה ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא: מוטב אעבוד ע"ה. ואחלל את השם אני לבד ולא יחללו אותו כל העם: אמר ליה. חושי הארבי לדוד הקב"ה לא עביד דינא בלא דינא שמעמיד בך להרג דאת מאי טעמא נסבת יפת תואר דאמו של אבשלום מעכה בת תלמי מלך גשור (שמואל ב ג) ותפסה דוד במלחמה דאין לומר בעבירה באה לו דהא כתיב (מלכים א טו) רק דבבר אורייה החתי: פוזר כותי. דרבו לפנות את סוחרתו מעט מעט להעמידה על דמים מועטים: שניאות מי יבין. מי יכול להשמר משגגות: אמר לו. הקב"ה: שביקא לך. מחול לך: נסתרות. (מוידן) של צנעה: ודים. מיד של פרהסיא: ה"ג אל ימשלו כי דלא לישתעו כי רבנן. והיינו אל ימשלו לשון משל: שלא ידרשו בחטאתי חכמי הדורות ואו איתום: שלא יכתב סוחרתני שתמוזק אותה פרשה של המקרא וישתכח הדבר לעולמים: כל הפרשה. שכתובה כבר שעשית אותו חטא: על אחת כמה וכמה. שלא תעקור. תחטאני באזוב. מכלל שהיה צריך טהרת אזוב כמצורע: בחביון

אוכל לחמו. לומד תורת: שהפך משכבו של לילה לשל יום. שהיה משמש מטתו ביום כדי שיהא שבע מתשמיש ולא יהרהר אחר אשה כל היום: ונתעלמה ממנו (הלכה). שהמשיבוע אברו בתשמיש רעב ומרבה תאוה: ה"ג מתחלך על גג המלך ולא גרסין והיינו: חלמא. כוורת: פתיק [בינה] גירא. בכורת כלומר שהכה ושברה ל"א פתחה שברה ונפתחה: מתקדשת מטומאתה. אותה שעה פסק טומאתה ולא בא עליה כשהיא נדה: פקדת לילה. על מעשה לילה פקדתי אם אוכל לעמוד בנסיון של דבר עבירה: צרפתי כל תמצא. חשבת לצרפני ולא מצאתני נקי: (ומותי) כל יעבר פי' איכו וממאס נפל. מי יתן והיה בפי רחן ואפשר לעכב את דברי שלא אומר דבר ושלן) בחנני: הר שבכם. מלך שלכם: צפור נדרתו. דעל ידי צפור נטרד כדאמר אדם ליה כצפור: למריה. העבר נצחו לאדוניו בתוכחתו: כי אני לצלע נכון. אותו צלע היה נכון ל: שאכלה פנה. שקפץ את השעה ליוקק ע"י עבירה: נאספו עלי נבים. בעלי מומין כמו פרעה נכה (מלכים ב כג) והיו מלעגים עליו ואני כלא יודע ל"א ל"א ידעתי לא הייתי יודע כשמלעגים כלומר פתאום בא עלי אותו עון שלא ידעתי (עד) שניתן פתחון פה לביישני: הכי גרסין בשעה שעוסקין במיתות בית דין ואמרים הבא על אשת איש מיתתו וכו': י"ח ענות. ל"ח לחלמא, איגליה וחזייה, מיד וישלח דוד מלאכים ויפקהו ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מפומאיתה ותשכב אל ביתה. והיינו דכתיב 'ב'חנת לבי פקדת לילה צרפתי כל תמצא ומותי כל יעבר פי' אמר, איכו וממאס נפל בפומיה דמאן דסני לי, ולא אמר פי הא מילתא. דרש רבא, מאי דכתיב 'למנצח לדוד בה' חסיתי איד תאמרו לנפשי נודי תרכס צפור', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מחול לי על אותו עון, שלא יאמרו, הר שבכם צפור נדרתו. דרש רבא, מאי דכתיב 'לך לכדך חטאתי ותרע פעניך עשיתי למען תצדק בדברך תנפה בשפמך', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, גליא וידעא קמך, דאי בעיא למכפניה ליצרי, תהא כפיפניא. אלא אמנא, דלא לימרו, עבדא וכי למריה. דרש רבא, מאי דכתיב 'פי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד', ראוייה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, אלא שגאא אליו במכאוב. וכן תנא רבי רבי ישמעאל, ראוייה היתה לדוד בת שבע בת אליעם, אלא שאכלה פנה. דרש רבא, מאי דכתיב 'ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נבים (ולא ידעתי) קרעו ולא דמו', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, גלי וידע לפניך שאם היו קורעין בשירי, לא היה דמי שותת. ולא עוד, אלא בשעה שהם עוסקין בארבע מיתות בית דין, פוסקין ממשנתן ואמרים לי, דוד, תבא על אשת איש, מיתתו כמה? אמרתי להם, הבא על אשת איש מיתתו בהנך, ויש לו חלק לעולם הבא. אבל המלפין פני חבירו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא. אמר רב יהודה, אמר רב, אפילו בשעת חלוו של דוד, קיים שמנה עשרה עונות, שנאמר 'וגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה'. ואמר רב יהודה, אמר רב, פקש דוד לעבוד עבודה זרה, שנאמר 'ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים', ואין 'ראש' אלא עבודה זרה, שנאמר 'והוא צלמא רישיה די דרב טב'. 'והנה לקראתו חושי הארפי קרוע פתנתו ואדמה על ראשו', אמר לו לדוד, יאמרו, מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה? אמר לו, מלך שכמותי יתרגנו בנו? מוטב יעבוד עבודה זרה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. אמר, מאי מעמא קנסיבת יפת תואר? אמר ליה, יפת תואר רחמנא שרייה. אמר ליה, לא דרשת סמוכין? דסמוך ליה 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', כל הנושא יפת תואר, יש לו בן סורר ומורה. דרש רבי דוסתאי דמן בירי, למה דוד דומה, לסוחר כותי. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, 'שניאות מי יבין'. [אמר ליה], שביקי לך. 'ומנסתרות נקני', שביקי לך. 'גם מזדים חשוד עבדך', שביקי לך. 'אל ימשלו בי אז איתם', דלא לישתעו בי רבנן, שביקי לך. 'ושלא יכתב סוחרתני. אמר לו, אי אפשר. ומה יו"ד שנטלתי משירי, עומד וצווח כמה שנים, עד שבא יהושע והוספתי לו, שנאמר 'ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע', כל הפרשה פולה, על אחת כמה וכמה. 'ונקיתי מפשע רב', אמר לפניך, רבוננו של עולם, מחול לי על אותו עון פולו. אמר, כבר עתיד שלמה בנד לימור בתכמתו, 'והיתה איש איש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה, אם יהלך איש על התגלים ורגליו לא תפגנה, בן תבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה'. אמר ליה, כל הכי נטרד ההוא גברא. אמר ליה, קבל עליך יסורין, קבל עלי. אמר רב יהודה, אמר רב, ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה חימונו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין. 'נצטרע', דכתיב 'תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין'. 'נסתלקה חימונו שכינה', דכתיב 'השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני'. 'ופרשו ממנו סנהדרין', דכתיב 'ישונו לי יראיד' וגו'. ששה חדשים מנלן, דכתיב 'והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה,

אליעם אשת אורייה החתי, וישלח דוד מלאכים ויפקהו ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מפומאיתה ותשכב אל ביתה. והיינו דכתיב 'ב'חנת לבי פקדת לילה צרפתי כל תמצא ומותי כל יעבר פי' אמר, איכו וממאס נפל בפומיה דמאן דסני לי, ולא אמר פי הא מילתא. דרש רבא, מאי דכתיב 'למנצח לדוד בה' חסיתי איד תאמרו לנפשי נודי תרכס צפור', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מחול לי על אותו עון, שלא יאמרו, הר שבכם צפור נדרתו. דרש רבא, מאי דכתיב 'לך לכדך חטאתי ותרע פעניך עשיתי למען תצדק בדברך תנפה בשפמך', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, גליא וידעא קמך, דאי בעיא למכפניה ליצרי, תהא כפיפניא. אלא אמנא, דלא לימרו, עבדא וכי למריה. דרש רבא, מאי דכתיב 'פי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד', ראוייה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, אלא שגאא אליו במכאוב. וכן תנא רבי רבי ישמעאל, ראוייה היתה לדוד בת שבע בת אליעם, אלא שאכלה פנה. דרש רבא, מאי דכתיב 'ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נבים (ולא ידעתי) קרעו ולא דמו', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, גלי וידע לפניך שאם היו קורעין בשירי, לא היה דמי שותת. ולא עוד, אלא בשעה שהם עוסקין בארבע מיתות בית דין, פוסקין ממשנתן ואמרים לי, דוד, תבא על אשת איש, מיתתו כמה? אמרתי להם, הבא על אשת איש מיתתו בהנך, ויש לו חלק לעולם הבא. אבל המלפין פני חבירו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא. אמר רב יהודה, אמר רב, אפילו בשעת חלוו של דוד, קיים שמנה עשרה עונות, שנאמר 'וגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה'. ואמר רב יהודה, אמר רב, פקש דוד לעבוד עבודה זרה, שנאמר 'ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים', ואין 'ראש' אלא עבודה זרה, שנאמר 'והוא צלמא רישיה די דרב טב'. 'והנה לקראתו חושי הארפי קרוע פתנתו ואדמה על ראשו', אמר לו לדוד, יאמרו, מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה? אמר לו, מלך שכמותי יתרגנו בנו? מוטב יעבוד עבודה זרה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. אמר, מאי מעמא קנסיבת יפת תואר? אמר ליה, יפת תואר רחמנא שרייה. אמר ליה, לא דרשת סמוכין? דסמוך ליה 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', כל הנושא יפת תואר, יש לו בן סורר ומורה. דרש רבי דוסתאי דמן בירי, למה דוד דומה, לסוחר כותי. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, 'שניאות מי יבין'. [אמר ליה], שביקי לך. 'ומנסתרות נקני', שביקי לך. 'גם מזדים חשוד עבדך', שביקי לך. 'אל ימשלו בי אז איתם', דלא לישתעו בי רבנן, שביקי לך. 'ושלא יכתב סוחרתני. אמר לו, אי אפשר. ומה יו"ד שנטלתי משירי, עומד וצווח כמה שנים, עד שבא יהושע והוספתי לו, שנאמר 'ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע', כל הפרשה פולה, על אחת כמה וכמה. 'ונקיתי מפשע רב', אמר לפניך, רבוננו של עולם, מחול לי על אותו עון פולו. אמר, כבר עתיד שלמה בנד לימור בתכמתו, 'והיתה איש איש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה, אם יהלך איש על התגלים ורגליו לא תפגנה, בן תבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה'. אמר ליה, כל הכי נטרד ההוא גברא. אמר ליה, קבל עליך יסורין, קבל עלי. אמר רב יהודה, אמר רב, ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה חימונו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין. 'נצטרע', דכתיב 'תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין'. 'נסתלקה חימונו שכינה', דכתיב 'השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני'. 'ופרשו ממנו סנהדרין', דכתיב 'ישונו לי יראיד' וגו'. ששה חדשים מנלן, דכתיב 'והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה,

אליעם אשת אורייה החתי, וישלח דוד מלאכים ויפקהו ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מפומאיתה ותשכב אל ביתה. והיינו דכתיב 'ב'חנת לבי פקדת לילה צרפתי כל תמצא ומותי כל יעבר פי' אמר, איכו וממאס נפל בפומיה דמאן דסני לי, ולא אמר פי הא מילתא. דרש רבא, מאי דכתיב 'למנצח לדוד בה' חסיתי איד תאמרו לנפשי נודי תרכס צפור', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מחול לי על אותו עון, שלא יאמרו, הר שבכם צפור נדרתו. דרש רבא, מאי דכתיב 'לך לכדך חטאתי ותרע פעניך עשיתי למען תצדק בדברך תנפה בשפמך', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, גליא וידעא קמך, דאי בעיא למכפניה ליצרי, תהא כפיפניא. אלא אמנא, דלא לימרו, עבדא וכי למריה. דרש רבא, מאי דכתיב 'פי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד', ראוייה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, אלא שגאא אליו במכאוב. וכן תנא רבי רבי ישמעאל, ראוייה היתה לדוד בת שבע בת אליעם, אלא שאכלה פנה. דרש רבא, מאי דכתיב 'ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נבים (ולא ידעתי) קרעו ולא דמו', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, גלי וידע לפניך שאם היו קורעין בשירי, לא היה דמי שותת. ולא עוד, אלא בשעה שהם עוסקין בארבע מיתות בית דין, פוסקין ממשנתן ואמרים לי, דוד, תבא על אשת איש, מיתתו כמה? אמרתי להם, הבא על אשת איש מיתתו בהנך, ויש לו חלק לעולם הבא. אבל המלפין פני חבירו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא. אמר רב יהודה, אמר רב, אפילו בשעת חלוו של דוד, קיים שמנה עשרה עונות, שנאמר 'וגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה'. ואמר רב יהודה, אמר רב, פקש דוד לעבוד עבודה זרה, שנאמר 'ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים', ואין 'ראש' אלא עבודה זרה, שנאמר 'והוא צלמא רישיה די דרב טב'. 'והנה לקראתו חושי הארפי קרוע פתנתו ואדמה על ראשו', אמר לו לדוד, יאמרו, מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה? אמר לו, מלך שכמותי יתרגנו בנו? מוטב יעבוד עבודה זרה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. אמר, מאי מעמא קנסיבת יפת תואר? אמר ליה, יפת תואר רחמנא שרייה. אמר ליה, לא דרשת סמוכין? דסמוך ליה 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', כל הנושא יפת תואר, יש לו בן סורר ומורה. דרש רבי דוסתאי דמן בירי, למה דוד דומה, לסוחר כותי. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, 'שניאות מי יבין'. [אמר ליה], שביקי לך. 'ומנסתרות נקני', שביקי לך. 'גם מזדים חשוד עבדך', שביקי לך. 'אל ימשלו בי אז איתם', דלא לישתעו בי רבנן, שביקי לך. 'ושלא יכתב סוחרתני. אמר לו, אי אפשר. ומה יו"ד שנטלתי משירי, עומד וצווח כמה שנים, עד שבא יהושע והוספתי לו, שנאמר 'ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע', כל הפרשה פולה, על אחת כמה וכמה. 'ונקיתי מפשע רב', אמר לפניך, רבוננו של עולם, מחול לי על אותו עון פולו. אמר, כבר עתיד שלמה בנד לימור בתכמתו, 'והיתה איש איש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה, אם יהלך איש על התגלים ורגליו לא תפגנה, בן תבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה'. אמר ליה, כל הכי נטרד ההוא גברא. אמר ליה, קבל עליך יסורין, קבל עלי. אמר רב יהודה, אמר רב, ששה חדשים נצטרע דוד, ונסתלקה חימונו שכינה, ופירשו ממנו סנהדרין. 'נצטרע', דכתיב 'תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין'. 'נסתלקה חימונו שכינה', דכתיב 'השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני'. 'ופרשו ממנו סנהדרין', דכתיב 'ישונו לי יראיד' וגו'. ששה חדשים מנלן, דכתיב 'והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה,

1 בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים. מדהבא חשיב להו ובאיך קרא לא חשיב
2 להו ש"מ לא היה מלכותו שלימה שנצטרע אותו ו' חדשים: ה"ג אבל בחיי בנך
3 אני מודיע ולא גרסין לך: כ"ד רגנות. בין תפלה תחנה ורנה איכא כ"ה: וילך
4 אלישע דמשק להיכא אזל: שואבת. מגבהת מתכת בלא נגיעה בעץ אותה שלועזין
5 קלאמנטיס"ה בלע"ז ועל דיי אותה אבן
6 העמיד עגלים של ירבעם באויר: רבנן דחה
7 מקמיה. התלמידים דחה מישבתו של
8 אלישע: צר ממנו. מכלל דעד האידינא לא
9 הוא צר: הואל וקת. השבע שאלישע שלחך.
10 ויפצר בן גחזי: העת לקחת את הכסף
11 והבגדים וגו'. שמנה דברים קא חשיב בהאי
12 קרא: וגחזי מי שקל כולי האי. מנעמן כסף
13 ובגדים הוא דשקל דכתיב ויצר ככרים וגו':
14 אותה שעה. היה אלישע עוסק בפרק שמונה
15 שרצים אמר לו הגיע עת ליטול שכר פרק
16 שמונה שרצים שעסקתי וכו' ולהכי כתב

17 בהאי קרא שמנה דברים כנגד אותו פרק כלומר בכסף ובגדים שקבלת ממנו מנעמן
18 סבור אתה לקנות דברים הללו להיותם לך שכר שמונה שרצים: יצר. תאותו אם
19 מרחיקה ממנו לגמרי ממעט ישיבת עולם ואם מקרבה לגמרי בא לידי איסור
20 שאינו יכול לכבשו יצרו מדבר עבירה: תינוק ואשה. דעתן קלה ואם תרדה אותם
21 מטרדן מן העולם: חלה. חד. חליו תרי. אשר
22 ימות בו תלת: בעא רחמי דרחמי חולשא. כדי
23 שיהא פנאי לבניו לבא כל אחד ואחד
24 ממקומו להיות עליו בשעת מיתה שכיון
25 שרואין שנפל למטה יודעין שימות
26 ומתקבצין ובאין: מתפת. מתרפא: מתני'
27 לא ידון רוחי לא דין ולא רוח. שאין עומדין
28 בדין ואין להם רוח להיות עם הצדיקים שיש
29 להם חלק: ופיץ [ה'] אותם ומשם הפיצם.
30 ופיץ בעולם הזה ומשם הפיצם בעולם הבא:
31 אלו ואלו. אנשי דור המבול ואנשי סדום
32 ובחודא פליג ר' נחמיה.
רשעים

1 בְּחֶבְרוֹן מֶלֶךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מֶלֶךְ שְׁלֹשִׁים
2 וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכָתוּב 'בְּחֶבְרוֹן מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה שֶׁבַע
3 שָׁנִים וְשֵׁשׁ חֳדָשִׁים' וְגו', וְהִנֵּי שֵׁשׁ חֳדָשִׁים, לֹא
4 קָחִישׁוּב, שְׁמַע מִינָה נִצְמַרְע. אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שָׁל
5 עוֹלָם, מִחוּל לִי עַל אוֹתוֹ עוֹז. מִחוּל לָךְ. 'עֲשֵׂה עִמּוֹ
6 אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שׁוֹנְאֵי וְיִבְאוּ שׁוֹ בִי אֶתְּהָ ה' עֲזַרְתָּנִי
7 וְנִחַמְתָּנִי, אָמַר לוֹ, בְּחִזְיוֹ אֵינִי מוֹדִיעַ, אֲבָל אֲנִי מוֹדִיעַ
8 פְּתִי שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ. בְּשַׁעֲהָ שִׁבְנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית
9 הַמִּקְדָּשׁ, בִּיקָשׁ לְחֲכָמִים אַרְוֹן לְבֵית קֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים,
10 דִּבְקוּ שְׁעָרִים זֶה בָּזֶה. אָמַר עֲשִׂירִים וָאַרְבָּעָה רִגְנוֹת

11 וְלֹא נִעְנְתָה, אָמַר 'שְׁאוֹ שְׁעָרִים רְאִישִׁים וְהַנְּשָׂאוֹ פְתִיחֵי עוֹלָם וְיָבֵא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד, מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד ה' עוֹזוֹ וְגִבּוֹר ה' גִּבּוֹר מֶלֶךְמָה/ו,
12 וְנֹאמַר 'שְׁאוֹ שְׁעָרִים רְאִישִׁים וְשְׁאוֹ פְתִיחֵי עוֹלָם וְיָבֵא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד' וְגו', וְלֹא נִעְנְתָה. בִּינֵן שְׁאָמַר 'אֱלֹהִים אֵל תִּשָּׁב פְּנֵי מִשְׁחֵךְ זָכְרָה
13 לְחֶסְדֵי דָוִד עֲבָדְךָ, מִיָּד נִעְנְתָה. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, נִהַפְכוּ פְנֵי שׁוֹנְאֵי דָוִד פְּשׁוּלֵי קְדוּרָה, וְיִרְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁמַחֵל לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
14 עַל אוֹתוֹ הַעוֹז, 'גַּחְזִי, וְיִלְךְ אֱלִישֶׁע דְּמִשְׁק', לְהִיכָא אֹלָ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁהִלְךְ לְהַחְזוֹר גַּחְזִי בְּתִשְׁבֻּכָה, וְלֹא חוּר. אָמַר לוֹ,
15 חוּר בְּךָ. אָמַר לוֹ, קֵד מְקוּבְלָנִי מִמֶּךָ, הַחוּטָא וּמַחְטָא אֶת הַרְבִּים אֵין מְסַפִּיקוּן בִּידוֹ לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מֵאָ עֲבָד? אֵיפָא דְאִמְרִי, אֲבָן
16 שׁוֹאֲבַת תְּלָה לְהַטְאֵת יְרֻבְעָם, וְהַעֲמִידָה בֵּין שְׁמֹים לְאַרְץ. וְאֵיפָא דְאִמְרִי, שֵׁם חֶקֶק בְּפִיהָ, וְהִתְחָה מְכָרוֹת וְאוֹמְרַת 'אֲנֹכִי' וְלֹא יִהְיֶה
17 לָךְ. וְאֵיפָא דְאִמְרִי, רַבְּנָן דְּחָה מִקְמֵיהָ, שְׁנֹאמַר 'יֵאמְרוּ בְּנֵי תְּנִבְיָאִים אֵל אֱלִישֶׁע הִנֵּה [נָא] הַמְקוּם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים שֵׁם לְפָנֶיךָ
18 צַר מִמֶּנּוּ, מִכָּל דְּעַד הַשְּׁתָא לֹא הוּוּ [צַר]. תְּנוּ רַבְּנָן, לְעוֹלָם תְּהֵא שְׁמַאל דּוּחָה וְיִמִּין מְקַרְבַּת'. לֹא כְּפִאֲלִישֶׁע, שְׁדַחְפוּ לְגַחְזִי בְּשִׁתִּי
19 יְדִים, [וְלֹא כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחְיָא, שְׁדַחְפוּ לִישׁוֹ הַנּוֹצְרִי בְּשִׁתִּי דִּירוּ]. גַּחְזִי, דְּכָתִיב 'וְיֵאמַר נַעֲמָן הוּאֵל וְקַח כְּפָרִים [וְיַפְרִין] בּוֹ וְיִצַר כְּפָרִים
20 כְּסָף וְגו'. 'וְיֵאמַר אֵלָיו אֱלִישֶׁע מֵאֵין גַּחְזִי וְיֵאמַר לֹא הִלְךְ עֲבָדְךָ אֲנִי וְאֲנָה, וְיֵאמַר אֵלָיו לֹא לְבִי הִלְךְ פֶּאֶשֶׁר הַפֶּךָ אִישׁ מַעַל מְרַכְבְּתוֹ
21 לְקַרְאֲתֵךְ הַעַת לְקַחַת אֶת הַכְּסָף וְלְקַחַת בְּגָדִים וְיִתִּים וְכַרְמִים וְצֹאן וְכֶקֶר וְעֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת'. וְמִי שְׁקַל כּוֹלֵי הָאֵי, כְּסָף וּבְגָדִים הוּא
22 דְשָׁקַל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הָיָה אֱלִישֶׁע יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּשִׁמּוּנָה שְׁרָצִים. נַעֲמָן שׁוֹר צָבָא מֶלֶךְ אַרְם הָיָה מְצוֹרַע, אֲמַרְהָ לִּיה
23 הַהוּא רְבִיתָא דְאִישְׁתְּבָאֵי מֵאַרְעָא יִשְׂרָאֵל, אִי אוֹלַת לְגַבִּי אֱלִישֶׁע, מִסִּי לָךְ. כִּי אֶתָּא, אָמַר לִיה, זֵיל טְבוּל בִּיְהוּדָה. אָמַר לִיה, אַחֲזִיבָה קָא
24 מַחְיִיכַת כִּי. אָמְרִי לִיה הַנְּהוּ דְהוּוּ בְּהַדְיָה, מֵאִי נִפְקָא לָךְ מִינָה, זֵיל נְפִי. אֹל וּמְבַל בִּיְהוּדָה, וְאִיתְפִּי. אֶתָּא, אִיתִיב לִיה כָּל הַנִּי דְנִקְטִי, וְ
25 לֹא צָבִי לְקַבּוּלֵי מִינֵיהּ. גַּחְזִי, אֵיפְטַר מִקְמֵיהָ אֱלִישֶׁע. אֹל, שְׁקַל מֵאִי דְשָׁקַל וְאַפְקִיד. כִּי אֶתָּא, חֲזוּיָה אֱלִישֶׁע לְצַרְעַת דְּתָהוּ פְרָחָא
26 עֵלְוִיָה רִישִׁיָה. אָמַר לִיה, רְשַׁע, הִגִּיעַ עַת לִיטוּל שְׁכַר שְׁמִנָה שְׁרָצִים, 'וְצַרְעַת נַעֲמָן תִּדְבַק בְּךָ וּבְרוּעָדַ עַד עוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצוֹרַע
27 כְּשִׁלְגָה'. 'וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצוֹרְעִים פְּתַח הַשְּׁעָר', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גַּחְזִי וְשִׁלְשָׁה בְּנָיו. [וְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחְיָה מֵאִי הָיָה? כִּד קְטִילֵהוּ
28 יֵצֵא מִלְּפָא לְרַבְּנָן, אֹל 'הוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחְיָה וְיִשׁוּ לְאַלְפְּסַנְדְרָאֵי שֶׁל מְצָרִים. כִּי הָיָה שְׁלֹמֹא, שְׁלַח לִיה שְׁמַעוֹן בֶּן שְׁמַח, 'מִינֵי יְרוּשָׁלַם
29 עִיר הַקְּדוֹשׁ, לִיכִי אֲלַפְּסַנְדְרָיָה שֶׁל מְצָרִים, אַחֲוִתִּי, בְּעָלִי שְׂרָוִי בְּתוֹכָךְ וְאֲנֹכִי יוֹשֵׁבַת שׁוּמְמָה'. קַם, אֶתָּא וְאַתְרַמֵּי לִיה הַהוּא אוֹשְׁפִיזָא.
30 עֲבָדוּ לִיה יִקְרָא טוֹבָא. אָמַר, כְּמָה יָפָה אֲכַסְיָא זוֹ. אָמַר לִיה, רַבִּי, עֲנִיָּה טְרוּטוֹת. אָמַר לִיה, רְשַׁע, כְּכָד אֶתָּה עוֹסֵק? אֲפִיק אַרְבַּע
31 מֵאָה שִׁיפוּרִי, וְשְׁמַתִּיה. אֶתָּא לְקַמֵּיהָ כְּמָה וְיִמְנִין, אָמַר לִיה, כְּכָל. לֹא תוּי קָא מוֹשַׁגַּח בִּיה. יוֹמָא חַד הָיָה קָא קְרִי אֶתָּה שְׁמַע, אֶתָּא
32 לְקַמֵּיהָ. סַבֵּר לְקַבּוּלֵי. אַחְזִי לִיה בִּידֵיהּ. הוּא סַבֵּר, מִידְחָא דְחִי לִי. אֹל, זֶקַף לְבִינְתָא וְהַשְׁתַּחֲוֶה לָהּ. אָמַר לִיה, הֲדַר בְּךָ. אָמַר לִיה, כְּךָ
33 מְקוּבְלָנִי מִמֶּךָ, כָּל הַחוּטָא וּמַחְטָאֵי אֶת הַרְבִּים אֵין מְסַפִּיקוּן בִּידוֹ לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. וְאָמַר מַר, יִשׁוּ בִישָׁף וְהִסִּית וְהִדִּיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל.
34 תִּנְיָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֶעָזָר, יִצַר, תִּינוּק וְאִשָּׁה, תְּהֵא שְׁמַאל דּוּחָה וְיִמִּין מְקַרְבַּת. תְּנוּ רַבְּנָן, שְׁלֹשָׁה חֲלָאִים חֲלָה אֱלִישֶׁע. אַחַד,
35 שְׁנִידָה דּוּבִים בְּתִינוּקוֹת. וְאַחַד, שְׁדַחְפוּ לְגַחְזִי בְּשִׁתִּי יְדִים. וְאַחַד, שְׁמַת בּוֹ, [שְׁנֹאמַר 'וְאֱלִישֶׁע חֲלָה אֶת חֲלִיו וְגו']. עַד אֲבָרְהָם, לֹא
36 הָיָה זְקֵנָה. כָּל דְּחִיו לְאַבְרָהָם, אָמַר הָאֵי יִצְחָק. כָּל דְּחִיו לְיִצְחָק, אָמַר הָאֵי אַבְרָהָם. כְּעַא אַבְרָהָם רַחֲמֵי דְלִיהוּי לִיה זְקֵנָה, שְׁנֹאמַר
37 'אַבְרָהָם זְקֵן כָּא בְּיָמָיו'. עַד יַעֲקֹב, לֹא הָיָה חוֹלְשָׁא. כְּעַא רַחֲמֵי וְהָיָה חוֹלְשָׁא, שְׁנֹאמַר 'יֵאמַר לְיוֹסֵף הִנֵּה אֲבִיד חוֹלָה'. עַד אֱלִישֶׁע,
38 לֹא הָיָה אֵינִישׁ חֲלִישׁ דְּמִיתְפַּח. וְאַתָּא אֱלִישֶׁע וְכְעַא רַחֲמֵי וְאִיתְפַּח, שְׁנֹאמַר 'וְאֱלִישֶׁע חֲלָה אֶת חֲלִיו אֲשֶׁר יָמוֹת בּוֹ': מוֹשְׁנָה דּוֹר
39 הַכְּפּוּל, אֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְאֵין עוֹמְדִין בְּדִין, שְׁנֹאמַר 'לֹא יִדּוֹן רוּחִי כְּאַרְם לְעוֹלָם', לֹא דִין וְלֹא רוּח. דּוֹר הַפְּלָגָה, אֵין
40 לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאמַר 'וְיַפְּץ ה' אוֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ'. (וְכָתִיב 'וּמִשָּׁם הַפִּיצָם'). 'וְיַפְּץ ה' אוֹתָם, כְּעוֹלָם הָיָה.
41 'וּמִשָּׁם הַפִּיצָם', לְעוֹלָם הַבָּא. אֲנָשִׁי סְדוּם, אֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאמַר 'וְאֲנָשִׁי סְדוּם רְעִים וְחַטָּאִים לָה' מֵאִד'. 'רְעִים,
42 כְּעוֹלָם הָיָה, 'וְחַטָּאִים' לְעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל עוֹמְדִין בְּדִין. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמַר, אֵלֹו וְאֵלֹו אֵין עוֹמְדִין בְּדִין, שְׁנֹאמַר 'עַל כֵּן לֹא יִקּוּמוּ
רשעים

סנהדרין דף קז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצה

60 ארנקים ושתי חלפות בגדים, וכמעשה שיבואר להלן, ואחרי
61 שחזר ועמד לפני אלישע נאמר (שם ה' כה"ב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישֶׁע
62 מֵאֵין גָּתוּי וַיֹּאמֶר לֹא הִלֵּךְ עִבְדְּךָ אִתָּה וְאָנֹכִי, וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הִלֵּךְ
63 וְאִף שִׁישְׁבְתִּי פֹה, וְכִי לֹא הִלֵּךְ לִיבִי עִמָּךְ לִרְאוֹת אֶת מַעֲשֶׂיךָ,
64 כַּאֲשֶׁר הִפַּךְ אִישׁ וְנִעְמָן מַעַל מִדְּבַרְכֶּךָ לְקַרְאֲךָ הַעֵת לְקַחַת אֶת
65 הַכֶּסֶף וְלְקַחַת הַבְּגָדִים וְיֹתִים וְכַרְמִים וְצֹאן וְבָקָר וְעֶבְדִים וְשִׁפְחוֹת.
66 מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: וְכִי שָׁקַל בְּוִלִי חָמֵי – וְכִי לָקַח גִּיחוּזֵי אֶת כָּל הַדְּבָרִים
67 הַמְנוּיִים בַּסּוּק, זִיתִים וְכַרְמִים וְצֹאן וְבָקָר וְעֶבְדִים וְשִׁפְחוֹת, וְהָרִי
68 רַק בְּכֶף וּבְגָדִים הוּא דִּשְׁקַל – נִטְל מִנְעָמָן רַק כֶּסֶף וּבַגְדִים, כַּמְפֹרֵשׁ
69 בַּסּוּק. מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כִּךְ הִיָּה הַמְעֵשָׂה, כַּאֲזַתָּה
70 שְׁעָה הָיָה אֱלִישֶׁע יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּשִׁמּוֹנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה,
71 וְנִעְמָן שָׁר צָבָא מִלְּךָ אָרַם הָיָה מְצוֹרֵק, אָמְרָה לִיהִי הִיא רַבִּיתָא
72 דְּרַאִישֵׁיבְתָא מִמְרַעְא יִשְׂרָאֵל – אִמְרָה לִנְעָמָן אוֹתָה נַעְרָה שֶׁנִּשְׁבַּתָּה
73 מֵאֲרִץ יִשְׂרָאֵל הִיתָה מִשְׁרַתָּה לִפְנֵי אִשָּׁת נְעָמָן, אִי אֲזִילַת לְנַפְי
74 אֱלִישֶׁע מִסִּי לֶךְ – אִם תֵּלַךְ לִפְנֵי אֱלִישֶׁע, הוּא יִרְפָּא אוֹתָךְ מִצַּרְעוֹתָךְ.
75 בִּי אֲתָא – כִּשְׂבָא נְעָמָן לִפְנֵי אֱלִישֶׁע, אָמַר לִיהִי אֱלִישֶׁע, וְיָל כְּבוֹל
76 בְּיַרְדֵּן – לֶךְ וְטְבוֹל בִּירְדֵן, וּבְכַךְ תִּתְרַפָּא. אָמַר לִיהִי נְעָמָן, אֲחֻזְבִּי קָא
77 מְחִיבִית בִּי – הָאִם כּוּוֹנְתָךְ לִלְעוֹג לִי, וְכִי מִי הִירְדֵן יִכּוֹלִים לִרְפּוֹאוֹת
78 צַרְעוֹת. אָמַר לִיהִי תַנְהוּ דְהוּוּ בְּהִרְיָה – אִמְרו לִנְעָמָן הָאֲנָשִׁים שְׁהִי
79 עִמּוֹ, מֵאֵין נִקְפָּא לֶךְ מִינָה, וְיָל נָפִי – וְכִי מַה הִחִיז קִישִׁיָּה לֶךְ מִכָּךְ,
80 לֶךְ וְתַנְסָה אֶת דְּבָרֶיךָ, וְתִרְאָה אִם הִטְבִּילָה בִּירְדֵן תִּרְפָּא אוֹתָךְ. אָזַל
81 וְטְבוֹל בְּיַרְדֵּנָא, וְאִיתְפִּי – הֵלַךְ נְעָמָן וְטְבוֹל בִּירְדֵן, וְהִתְרַפָּא. אֲתָא
82 אִייתִי לִיהִי כָּל הַנִּי דְנִקְפִּי – בָּאֵן נְעָמָן לִפְנֵי אֱלִישֶׁע וְנָתַן לוֹ אֶת כָּל
83 הַמְמוֹן שֶׁהָבִיא עִמּוֹ, לֹא צָבִי לְקְבוֹלִי מִינָה – וְלֹא רִצָּה אֱלִישֶׁע
84 לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כְּלוּם. גָּתוּי, וַאֲסִמְרָ מִקְמִיָּה אֱלִישֶׁע – נִפְטַר וְהִלֵּךְ מִלְּפָנֵי
85 אֱלִישֶׁע, אָזַל שָׁקַל מֵאֵי דִּשְׁקַל וְאִתְקִיד – הֵלַךְ וְנִטְל מִנְעָמָן מַה שֶּׁנִּטְל,
86 וְהַפְקִידִם בְּבֵיתוֹ. בִּי אֲתָא – כַּשְׁחֹזַר וּבֹא לִפְנֵי אֱלִישֶׁע, תַּחֲוִיָּה אֱלִישֶׁע
87 לְצַרְעוֹת דְּהוּוּ פְרַחָא עֵילוּיָה רִישִׁיָּה – רֵאָה אֱלִישֶׁע אֶת צַרְעוֹת
88 שֶׁפְרַחָה לֵרֵאשׁוּ בִּי גִיחוּזֵי, אָמַר לִיהִי אֱלִישֶׁע לְגִיחוּזֵי, הַנְּעִי
89 עַת לִיפּוֹל שְׁכַר שְׁמֹנֶה שְׂרָצִים – וְכִי עַתָּה, וְעוֹלָם הוּוּ, הוּא הוּמָן
90 לִישׁוֹל שְׁכַר עַל לִימוֹד הַתּוֹרָה, וְהִינּוּ עַל פֶּרַק שְׁמוֹנֶה שְׂרָצִים
91 שְׁעִסְק בּו אֱלִישֶׁע בְּאוֹתוֹ זְמַן, וְנִרְמַז בַּסּוּק פֶּרַק 'שְׁמוֹנֶה שְׂרָצִים'
92 עַל יַדִּי שֶׁנִּמְנָנוּ בּו שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים אֵלּוּ, כֶּסֶף וּבַגְדִים, זִיתִים וְכַרְמִים,
93 צֹאן וְבָקָר, עֶבְדִים וְשִׁפְחוֹת, שְׁבַכְסָף שֶׁקִּיבֵל מִנְעָמָן רִצָּה לְקַנוֹת אֶת
94 כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, וְזֹא אִמַּר לוֹ אֱלִישֶׁע אֶת הָאֲמוּר בַּסּוּק (שם ה' כו)
95 וְצַרְעוֹת נִעְמָן דְּנִדְבַק בְּךָ וּבְיַרְדֵּיךָ עַד עוֹלָם וְיִצְאָ מִלְּפָנֶיךָ מְצוֹרֵק בְּשִׁלְגֵי,
96 וְכִי דַחְוָה מַעֲלִיו בְּשִׁתֵּי יָדֶיךָ.
97 הַגְּמֵרָא מְבִיאָה דְרַשְׁתָּה וְסוֹסַת בַּעֲנִין גִּיחוּזֵי: נִאֲמַר בַּסּוּק בּוֹמָן
98 שִׁמְחָנָה אָרַם צָרוּ עַל עֵרֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיָּה רַעֲב גְדוֹל בִּישְׂרָאֵל,
99 וְאַרְבַּעָה אָנָשִׁים הָיוּ מְצוֹרְעִים פְּתַח הַשְּׁעָר' (מלכים ב' א), וְהִם שֶׁהִלְכוּ
100 לְמַחְנֶה אָרַם וְרָאוּ שְׁכוֹלִם בְּרַחוּ מַחְמַת שֶׁהִשְׁמִיעַ לָהֶם ה' קוֹלוֹת
101 מִלְּמַחְנֶה גְדוֹלִים וְחִשְׁבוּ שֶׁהָבִיא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת מַלְכֵי חַתִּים
102 וּמְצָרִים לְהַלְחֵם בָּהֶם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתָם אֲרַבְעָה אָנָשִׁים הָיוּ
103 גִּיחוּ וְשִׁלְשָׁה בְּנָיו. [מְבַרְרַת הַגְּמֵרָא: יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נִחֲמָשׁ מֵאֵי חָיָא –
104 אִיזוּהָ מַעֲשָׂה הִיָּה אֲצִלוּ שְׂדֵחָה תִּלְמִיד בְּשִׁתֵּי יָדָיו. מִסְפַּרְתָּ הַגְּמֵרָא:
105 כִּד קַטְלִינְהוּ וְיָצִי מִלְּבָא לְרַבְּנָן – כַּשְׁהָרַג יִנְאִי הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל
106 הַחַכְמַיִם, אָזַל – הֵלַךְ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נִחֲמָשׁ שֶׁהָיָה נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל וְיֹשֵׁוּ
107 תִּלְמִידוֹ לְעִיר אֶלְכַּבְּנֵדְרָיָא שֶׁל מְצָרִים. בִּי הוּוּ שְׁלָמָא – כַּאֲשֶׁר הִיָּה
108 שְׁלוֹם, וְנַח כַּעֲסוֹ שֶׁל יִנְאִי, שְׁלַח לִיהִי שְׁמֵעוֹן בֶּן שִׁשָּׁה לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן
109 פְּרַחְיָה אִיגְרַת בִּלְשׁוֹן זו, מִינִי – מֵאִיתִי יְהוֹשֻׁעַ עִיר הַתְּשֻׁבָה, לִיבִי –
110 אֲלִיךְ אֶלְכַּבְּנֵדְרָיָה שֶׁל מְצָרִים, אֲחֻזָּתִי, בְּעֵלֵי שְׂרָוֵי בְּתוֹכָךָ וְאָנְכִי
111 וְיִשְׁבַּת שׁוֹמְמָה' – נְשִׂיאָ שְׁלָמָא מִנְצָא אֲצִלָּה, אֲלַכְסַנְדְּרִיָּה, וְאִילָו
112 יְרוּשָׁלַיִם יוֹשֵׁבֵת שׁוֹמְמָה. קָא אֲתָא – קָם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וּבֹא
113 לִירוּשָׁלַיִם, וּבְדַרְכוֹ לִשְׁם, אֲתִרְמִי לִיהִי הִיא אוֹשְׁפִיָּא – הוֹדְמָנָה לוֹ
114 אֲבַסְנִיָּה אַחַת, עֲבָדוּ לִיהִי יִקְרָא מוֹבָא – וְעִשׂוּ לוֹ שֵׁם כְּבוֹד גְּדוֹל.
115 אָמַר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, כְּמָה יִקְרָא אֲבַסְנִיָּא זו – כְּמָה נָאִים מַעֲשִׂיָּה
116 שֶׁל בַּעֲלַת הָאֲבַסְנִיָּה. וְיִשׁוּ חֲשֵׁב שְׁכוּוֹנָתוֹ לְיוֹפִיָּה הַחִצְיוֹנִי, אָמַר לִיהִי
117 יִשׁוּ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, רַבִּי, עֵינֶיךָ מְרוּמָזוֹת – עֵינֶיךָ שֶׁל בַּעֲלַת
118 הָאֲבַסְנִיָּה עֵגוּלוֹת, וְאִינָה נָאָה כָּל כָּךְ. אָמַר לִיהִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה,

1 בְּהִקְרוֹן מִלְּךָ שְׁבַע שָׁנִים וְיִבְרוּשָׁלַיִם מִלְּךָ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכַתִּיב
2 בַּפְּסוּק אַחַר (שְׁמוֹאֵל ב' ה') בְּהִקְרוֹן מִלְּךָ עַל יְהוֹדָה שְׁבַע שָׁנִים וְשִׁשָּׁה
3 חֳדָשִׁים וְגו', וְהִנֵּי שְׁשָׁה חֳדָשִׁים לֹא קַחְשִׁיב – וְאֵת אוֹתָם שִׁשָּׁה
4 חוֹדָשִׁים לֹא מִנֵּה הַפְּסוּק הִרְאָשׁוּן, שְׁהָרִי נִאֲמַר שֶׁמֶלֶךְ 'אַרְבַּעִים
5 שָׁנָה', וְלֹא אֲרַבְעִים שָׁנָה וְשִׁשָּׁה חוֹדָשִׁים, שְׁמַע מִינָה נִצְמַרְע – מוֹכַח
6 שְׁבָאוֹת שִׁשָּׁה חוֹדָשִׁים הִיָּה מְצוֹרֵק, וְלִכֵּן אִין חוֹדָשִׁים אֵלּוּ
7 נַחֲשָׁבִים כַּמְלֻכּוֹת שְׁלִימָה וְאִינָם נִמְנָים עִם יָמֵי מַלְכוּתוֹ.
8 דְרַשָׁה נּוֹסֶפֶת: אָמַר דוד הַמֶּלֶךְ לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מְחוּל לִי עַל
9 אוֹתוֹ עָזוֹן. אִמַּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְחוּל לֶךְ. אִמַּר לוֹ דוד, עֲשֵׂה
10 עִמִּי אוֹת לְמוֹכָה וְיִרְאוּ שׁוֹנְאִי וְיִבּוֹשׁוּ בִּי אֲתָה ה' עוֹרְתִנִי וְנִתְמַתְנִי'
11 (תהלים פו ז), כְּלוֹמַר תֵּן סִימָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁמַּחֲלַת לִי עַל אוֹתוֹ
12 עוֹן. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּחִיָּד אִינִי מוֹדִיעַ שֶׁמַּחֲלַת לֶךְ,
13 אָבֵל אִנִּי מוֹדִיעַ זֹאת בְּחִיָּי שְׁלֵמָה בְּנֵד. וְכִךְ הִיָּה הַמְעֵשָׂה, בְּשַׁעָה
14 שְׁבַעֶה שְׁלֵמָה אֶת פִּית הַמְּקַדָּשׁ, בִּקְפֵשׁ לְהַכְנִים אֶת הָאָרוֹן לְבֵית קֹדֶשׁ
15 הַתְּשֻׁבָה, אִךְ דְּבָקוֹ הַשְּׂעָרִים שֶׁל קֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים זֶה כּוֹת, וְלֹא יִכְלוּ
16 לְפִתּוֹתָם. אָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ בְּתַפִּילָתוֹ עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעָה רִנּוֹת –
17 לְשׁוֹנוֹת תַּפִּילָה, תַּחֲוִינָה אוֹ קְרִיאָה, וְלֹא נִעְנָה, אָמַר אֶת הַפְּסוּקִים
18 בְּתַהֲלִים (כד ד') 'שָׂאוּ שְׂעָרִים רִאשִׁיכֶם וְהִנְשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וְיִבָּא מִלְּךָ
19 הַקְּבוֹד, מִי זֶה מִלְּךָ הַקְּבוֹד ה' עוֹזוּ וְנִבְרוּ ה' נְבוֹר מִלְּמַחְמָה' וְנִאֲמַר
20 'שָׂאוּ שְׂעָרִים רִאשִׁיכֶם וְשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וְיִבָּא מִלְּךָ הַקְּבוֹד וְגו' מִי
21 הוּא זֶה מִלְּךָ הַקְּבוֹד ה' צְבָאוֹת הוּא מִלְּךָ הַקְּבוֹד סְלָה' וְלֹא נִעְנָה.
22 בִּינּוֹן שְׂאִמְרָ דְהָיִי בִּי וַיִּמְצָא ה' אֱלֹהִים אֶל תְּשֻׁבָה מִי שִׁיחָךְ וְנִבְרָה לְחַתְּמִי
23 דְּוִיד עֲבָדְךָ, מִיָּד נִעְנָה שְׁלֵמָה, וּפְתַחוּ שְׁעַרֵי קֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים, כְּאוֹתָה
24 שְׁעָה שֶׁרָאוּ שֶׁנַּעֲנֶה שְׁלֵמָה רַק בְּזוֹכוֹת דוד הַמֶּלֶךְ, נִהְפְּכוּ מִי שׁוֹנְאִי
25 דְּוִיד בְּשׁוּלֵי קְרִיָּה – הַשְּׁחִירוּ פְּנֵיהֶם כְּתַחֲתֵית הַקְּדִירָה שֶׁמִּשְׁחִירָה
26 מִמַּחֲשֵׁ, וְיִדְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁמְחָל לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹד הַמֶּלֶךְ
27 עַל אוֹתוֹ הָעוֹן.
28 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה (צ) שְׁגִיחוּזֵי הוּא בְּכָלֵל אֵלּוּ שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
29 הַבָּא. מְבִאֵרָה הַגְּמֵרָא אֶת הַמְקוּר לְכַךְ: גִּיחוּזֵי אִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם
30 הַבָּא, דְּכַתִּיב וְיִזְכֹּר אֱלִישֶׁע דְּמִשְׁקֵי, לְהִיבָא אָזַל – לֵאמֹר צוּרָךְ הֵלַךְ
31 אֱלִישֶׁע דְּלִמְשֻׁק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁהִלֵּךְ לְהַחֲזִיר אֶת גִּיחוּזֵי בְּתִשְׁבּוּבָה,
32 וְלֹא תוֹר. אָמַר לוֹ אֱלִישֶׁע, חוֹזֵר בְּךָ וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה. אָמַר לוֹ, בְּךָ
33 מְקוֹבְלִנִי מִמֶּךָ, הַחֻמָּא וּמַחְמִיא אֶת הַרְבִּים אִין מְסַפִּיקוֹן בְּיָדוֹ – אִין
34 מְסִיעִים בִּירוֹ לְעֵשׂוֹת תְּשׁוּבָה.
35 מְבַרְרַת הַגְּמֵרָא: מֵאֵי עֲבָד – בְּמַה חֲחִטִּיא גִיחוּזֵי אֶת הַרְבִּים. אִיבָא
36 לְאִמְרֵי – יִשׁ אֲמוּרִים, שְׂאִין הַשְׂוֹאֲבָת וּמַגְבִּיָּהָ אֶת הַבְּרוֹל תִּלְּה
37 גִיחוּזֵי לְמַחְמַת רִבְעָם – לְעַגֵּל הַחֹבֵב שֶׁעֵשָׂה יִרְעַם, וְהַעֲמִידָה תִּלְּה
38 שְׂמִים לְאִרְיָ, וְאִיבָא דְאִמְרֵי, שֵׁם ה' תִּקַּם בְּפִיךָ, וְהִתְהַיְּמָה מְכֹרֹת
39 וְאוֹמְרַת 'אָנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ' וְלֹא יִהְיֶה לֶךְ אֱלֹהִים אַחֵרִים, וְאִיבָא
40 דְאִמְרֵי, רַבְּנָן דְּהָה מְקַמִּיָּה – הִיָּה גִיחוּזֵי דוּחָה אֶת הַחַכְמַיִם שְׁהִי
41 בָּאִים לְלַמּוֹד תּוֹרָה לִפְנֵי אֱלִישֶׁע, וְאֱלִישֶׁע לֹא יִדַּע זֹאת, שְׁנִאֲמַר
42 לְאַחַר שֶׁנִּדְרַחָה גִיחוּזֵי מִלְּפָנֵי אֱלִישֶׁע, וְיִאֲמְרוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֵל אֱלִישֶׁע
43 הֵנָּה [נָא] הַמְקוֹם אָשֶׁר אָנְחֶנוּ וְיִשְׁבִּים שֵׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ' (מלכים ב'
44 ו א), וּמִכָּךְ שָׂרַק עַתָּה, כַּשְׁהֵלַךְ גִיחוּזֵי, אִמְרוּ שֶׁהִמְקוֹם שֶׁלִּפְנֵי אֱלִישֶׁע
45 צַר מִלְּהַכִּיל אֶת כָּל הַתְּלַמִּידִים, מְכַלֵּל דְּעַד הַשְּׂמָא לֹא הוּוּ (פִּישִׁי)
46 [צָר] – מוֹכַח שֶׁעַד אוֹתוֹ זְמַן לֹא הִיָּה הַמְקוֹם צַר, וְהִינּוּ בֵּין שְׁגִיחוּזֵי
47 הִיָּה דוּחָה אֶת הַתְּלַמִּידִים מִלְּפָנֵי אֱלִישֶׁע וְכִינּוּן שֶׁלֹּא הִיָּה תְּלַמִּידִים
48 רַבִּים, לֹא הִיָּה הַמְקוֹם צַר. וְלִפִּי כָּל אֶחָד מִהַפְּירוּשִׁים הִיָּה גִיחוּזֵי
49 מִחֲטִיא אֶת הַרְבִּים, וְלִכֵּן אִמַּר שֶׁלֹּא יִסְפִּיקוּ בִירוֹ לְעֵשׂוֹת תְּשׁוּבָה.
50 הַגְּמֵרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנִינוּ שֶׁל גִיחוּזֵי: תְּנִי רַבְּנָן, לְעוֹלָם תִּהְיָ
51 הַנְּהַגַת הָאֲדָם עִם תְּלַמִּידוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁל 'שְׂמָאֵל דְּחֻקָּה וְיָמִין מְקַרְבָּת',
52 כְּלוֹמַר, יֵד יָמִין שְׁהִיא הַעֲקִירָת הַחִידָה מִקְרַבַת אֶת הַתְּלַמִּיד, וְיֵד
53 שְׂמָאל שְׁהִיא הַחֲלָשָׁה תִּהְיֶה דוּחָה וּמוֹכִיחָה אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו
54 הָרַעִים, לֹא כַּאֲלִישֶׁע, שְׁדַחְפּוֹ לְגַתּוּי בְּשִׁתֵּי יָדָיִם, [וְלֹא בִיהוֹשֻׁעַ בֶּן
55 פְּרַחְיָא, שְׁדַחְפּוֹ לְאִשׁוֹ הַנּוֹצֵר בְּשִׁתֵּי יָדָיו], וּמַחְמַת כֵּן יִצְאוּ לְתַרְבוֹת
56 רַעִה, כְּמוֹ שִׁיבּוֹאֵר לְהַלָּן.
57 מְבַרְרַת הַגְּמֵרָא: גָּתוּי, הִיכֵן מְצִינוּ שְׂאִלְשֶׁע דַּחְפוּ בְּשִׁתֵּי יָדִים,
58 דְּכַתִּיב (מלכים ב' כב) וַיֹּאמֶר נִעְמָן הוּאֵל וְיָקַח בְּכַרְמִים (וּפְצַר) [וּפְרָחִין]
59 בּוֹ וְיִצַּר בְּכַרְמִים בְּכֶף וְגו' בְּשִׁנֵי חֲרָטִים – יִצַּר שְׁנֵי כְּכּוֹרֹת כֶּסֶף בְּשִׁנֵי

57 עֲנִיב, וְכַתִּיב יִבְלוּ יְמֵיהֶם בְּמִטּוֹב וְשִׁנְתָם בְּנַעֲמִים, וְהִינוּ שְׂהוּ חַיִּיהֶם
 58 שְׂמַחִים וְנַעֲמִים לְלֹא שׁוֹם צָרָה, וְכַתִּיב יִבְרָנֵעַ שְׂאוֹל יַחְתּוֹ – שְׂהוּ
 59 מַתִּים בְּרַגַע אַחַד לְלֹא צַעַר וְיִסּוּרִים, וְהוּא נִרְמָה – וְטוֹבָה זֹו
 60 שֶׁהִשְׁפִיעַ עֲלֵיהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִיא שְׂגִרְמָה לְהֵם שְׂאִמְרוּ לֹאֵל
 61 סוּר מִמֶּנּוּ וְנַעַת הַדְּבָרִיד לֹא הִפְצַנּוּ, מַה שְׂרִי בִי נִעְבְּרָנוּ וְמַה נִּוְעִיל בִּי
 62 נִפְנַע בּוֹ יְמֵה הַתּוֹעֵלַת שְׂתִיחָה לְנוּ מִכָּךְ שֶׁנִּתְפַּלֵּל אֲלֵינוּ, וּפִירוּשׁ
 63 הַפְּסוּק, שְׂאִמְרוּ אֲנִשׁ דּוֹר הַמְּבוּל, כְּלוֹם צָרִיכִין אֲנוּ לוֹ – לְקַדּוֹשׁ
 64 בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי לְמִיפָה שֶׁל גְּשָׁמִים – שְׂוִירִיד לְנוּ גְשָׁמִים, וְהִרִי יֵשׁ
 65 לְנוּ נְהָרוֹת וְיַעֲנִינָנוּ שְׂאֵנוּ מִסְתַּפְקִין מִהֵן וְאִינְנוּ צָרִיכִים לְטוֹבָתוֹ.
 66 אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּמִטְבָּה שֶׁהִשְׁפַּעְתִּי לָהֶן – בְּמִים, שֶׁנִּתְנִי לְהֵם
 67 נְהָרוֹת וְיַעֲנִינָנוּ, כִּה מְכַעֲסִין אוֹתִי, שְׂאוֹמְרִים שְׂאִינִם צָרִיכִים
 68 לְטוֹבָתוֹ, וְכִה אֲנִי דִן אוֹתָם, שְׂנֶאֱמַר (בְּרַאשִׁית 11) וְאֲנִי הִנְנִי מְבִיא אֶת
 69 הַמְּבּוּל מִיָּם, וְלִשׁוֹן יֹאנִי נִדְרַשְׁתׁ כֵּאלִילוּ נִכְתָּב אִם אֲנִי, כְּלוֹמַר גַּם
 70 אֲנִי אֲדוֹן אֲתַכֶּם בְּמִים.
 71 רַבִּי יוֹסִי אָמַר, הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁנַעְשׂוּ דוֹר הַמְּבוּל דּוּקָא בְּמִים, לְפִי שְׂדוּר
 72 הַמְּבוּל לֹא נִתְנָאוּ אֱלֹהֵי בְּשִׁבִיל לְגַלְגַּל הַעֵיִן, שְׂדוּמָה לְמִים, שְׂהוּ רוֹאִים
 73 שְׂטוֹב לְהֵם בְּעוֹלַם הַזֶּה, וּמְגַבִּיחִים עֵינֵיהֶם בְּגֹאוּה, וְהוֹלְכִים אַחֲרֵי
 74 עֵינֵיהֶם לְזוֹנוֹת [שְׂנֶאֱמַר (שם 11) וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם
 75 כִּי טוֹבַת הֵנָּה וְיִקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ], לְפִיכֵךְ דִּן אוֹתָן
 76 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמִים, שְׂדוּמָה לְגַלְגַּל הַעֵיִן, שְׂנֶאֱמַר (שם 12) וַיִּבְקְעוּ
 77 כָּל מַעֲיִנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וְאֶרְבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ.
 78 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יוֹר הַמְּבוּל, לְשׁוֹן רַבָּה קְלִקְלוֹ, וְכַלְשׁוֹן רַבָּה
 79 נִידוּנוֹ, וּמְבַאֵר רַבִּי יוֹחָנָן אֶת דְּבָרָיו בְּרַבָּה קְלִקְלוֹ, שְׂנֶאֱמַר (שם 13)
 80 וַיִּרְאׁ ה' בִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם, וְכַרְבָּה נִידוּנוֹ, שְׂנֶאֱמַר (שם 14) כָּל
 81 מַעֲיִנוֹת תְּהוֹם רַבָּה.
 82 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִתּוֹךְ כָּל מַעֲיִנוֹת תְּהוֹם שֶׁנִּפְתְּחוּ בּוֹמֵן הַמְּבוּל הָיוּ
 83 רוֹתְחִים, כְּמִבּוֹאֵר לְהַלֵּךְ (ע"פ), שֶׁלִּשְׁפָה מַעֲיִנוֹת נִשְׁתַּיְרוּ מִהֶם, הַמַּעֲנֵן
 84 שֶׁנִּקְרָא 'בְּלוּעָה' יַעֲרִי נְדָר, וְלִמֵּי טְבִירָא – הַמַּעֲיִנוֹת הַחַמִּים
 85 שֶׁבְּטַבְּרִיא, וְעֵינֵי רַבָּה יַעֲרִי בִירָם.
 86 הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַפְּסוּקִים בְּעַנְיֵן דּוֹר הַמְּבוּל. נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'כִּי
 87 הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָבּוּ עַל הָאָרֶץ' (שם 15), אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִלְּמַד
 88 שֶׁהִרְבִּיעוּ בְּהֵמָה עַל תְּהֵי, וְתֵי עַל בְּהֵמָה, וְהִרְבִּיעוּ אֶת הַכֶּל – חַיּוֹת
 89 וּבְהֵמוֹת עַל אָדָם, וְאָדָם עַל הַכֶּל. אֲמַר רַבִּי אֲבָהּ בַּר כְּהֵנָּה, וְכוֹלָם
 90 חִירוּ לְהוֹדוּוֹ רַק לְבַנֵּי מִינָם, הוֹיֵן מַעּוֹף אַחַד שֶׁשְׂמוֹ 'תוֹשֵׁלְמַי',
 91 שְׂהוּא מַזְדוּוֹג עִם הַכֶּל.
 92 נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'וַיֹּאמֶר ה' לָנֹחַ קוּץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי' (שם 16), אֲמַר רַבִּי
 93 יוֹחָנָן, בָּא וְרָחַל פְּהַה נְדוּל בְּחַה שֶׁל חָמֶם – גּוֹל, שְׂחֵרֵי דוֹר הַמְּבוּל
 94 עָבְרוּ מִן הָאָרֶץ – עַל כִּל הַטְּבִירוֹת, וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא נִחְתָּם עֲלֵיהֶם
 95 גִּזְרֵי דִינָם לְהַאֲבֵד מִזֶּה־עוֹלָם בְּמִי הַמְּבוּל עַד שֶׁשְׂפָטוּ וַיִּיחֶם כְּגוֹל,
 96 שְׂנֶאֱמַר (שם) 'כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ חָמֶם מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת
 97 הָאָרֶץ'. מְבִיאָה הַגְּמָרָא פְּסוּק נוֹסֵף הַמּוֹכִיחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינָם מִחַמַּת
 98 הַחַמֶּם: וְכַתִּיב (יחזקאל 1) 'הִתְחַמֶּם קָם לְמַטָּה רִשַׁע לֹא מִהֶם וְלֹא
 99 מִהֶמּוֹנִים וְלֹא מִהֶחֱמִים וְלֹא נֵה בָּהֶם', אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, הַפְּסוּק 'הִתְחַמֶּם
 100 קָם לְמַטָּה רִשַׁע' מְלַמֵּד שֶׁהַחַמֶּם וְקָם עֲצָמוּ כְּמִסְלָה, וְעוֹמֵד לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ
 101 בְּרוּךְ הוּא, וְאֲמַר לִפְנֵי, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, לֹא מִהֶם – אִין טוֹבָה יִצְאָת
 102 מִהֶם, וְלֹא מִהֶמּוֹנִים – וְלֹא מִרִיבּוּי מְמוֹנָם, וְלֹא מִהֶחֱמִים – וְלֹא
 103 מִבְּנֵיהֶם, וְלֹא נֵה בָּהֶם – אִין בְּהֵם אַחַד שֶׁנּוֹחַה וְהוֹלֵךְ אַחֲרֵי ה'. (וְאָף)
 104 עַל נֵה נִחְתָּם גִּזְרֵי דִי, שְׂנֶאֱמַר 'וְלֹא נֵה בָּהֶם', וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ כֵּאלִילוּ
 105 נֹאמַר 'וְלֹא נֵה בָּהֶם', כְּלוֹמַר אִף נֵה לֹא יִשָּׂאֵר בָּהֶם).
 106 תֵּנָּא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, אִף עַל נֵה שְׂהִיָּה צַדִּיק נִחְתָּךְ גִּזְרֵי דִין לְהַאֲבֵד
 107 בְּמִי הַמְּבוּל, כִּיּוֹן שֶׁהוֹעֵלִם נִידוּן אַחַר רוּבוֹ, וּמֵאַחַר שֶׁרוּב הָעוֹלָם
 108 הָיוּ רִשְׁעִים הִיָּה רְאוּי לְהַשְׂמִיד אִף אֶת הַצַּדִּיקִים, אֱלֹהֵי שֶׁנֵּה מִצָּא חֵן
 109 בְּעֵינֵי ה', שְׂנֶאֱמַר (בְּרַאשִׁית 18) 'נִחְמָתִי בִּי עֲשִׂיתָם, וְנֵה מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי
 110 ה'', וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים כֵּאלִילוּ נֹאמַר 'נִחְמָתִי בִּי
 111 עֲשִׂיתִים וְנַח', שְׂאִף עַל נַח נִיחָם ה' וְרַצָּה לְאֲבָדוֹ, אֲלֹא שֶׁמִּצָּא חֵן
 112 בְּעֵינֵי ה', וְנִגַּה בּוֹ ה' לְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין.
 113 נֹאמַר בַּפְּסוּק: 'וַיִּנְחַם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ' (שם 11), כִּי תֵּנָּא
 114 – כְּשֶׁבֵא רַבִּי יִדְמִי מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲמַר בְּבִיאוֹר הַפְּסוּק, כִּךְ אֲמַר
 115 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יָפָה עֲשִׂיתִי שֶׁתִּקְנִיתִי לָהֶם לְבַנֵּי הָאָדָם קְבָרוֹת

1 רִשְׁעִים בְּמִשְׁפָּט וְחַטָּאִים בְּעַד צַדִּיקִים, וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ כִּךְ, עַל כֵּן לֹא
 2 יִקְוּמוּ רִשְׁעִים בְּמִשְׁפָּט, זֶה דוֹר הַמְּבוּל, שֶׁנֹּאמַר בְּהֵם (בְּרַאשִׁית 1) 'כִּי
 3 רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ, וְאִינִם נִשְׁפָּטִים עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְחַטָּאִים
 4 בְּעַד צַדִּיקִים, אִילוּ אֲנִשׁ סוּדָם, שֶׁנֹּאמַר בְּהֵם (שם 12) 'וְאֲנִשׁ סוּדָם
 5 רָעִים וְחַטָּאִים לֹה מֵאֵד, וְאִף הֵם לֹא יִשְׁפָטוּ עַל מַעֲשֵׂיהֶם. אֲמַרוּ לוֹ
 6 חֲכָמִים לְרַבִּי נַחְמִיָה, אֲדַרְבָּה, יֵשׁ לְדִיִּיק מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק שֶׁלֹּא
 7 כְּדַבְרִיךְ, שֶׁנֹּאמַר 'וְחַטָּאִים בְּעַד צַדִּיקִים', שֶׁאֲנִשׁ סוּדָם אִינֵם
 8 עוֹמְדִין בְּעַד צַדִּיקִים, אֲכַל עוֹמְדִין בְּעַד רִשְׁעִים הַלְעַנְשׁ עַל
 9 מַעֲשֵׂיהֶם.
 10 (מְרַגְלִים – עֲשֵׂרֵת הַמְּרַגְלִים שֶׁנִּשְׁלַחוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְתוֹר אֶת
 11 הָאָרֶץ וְהוֹצִיאָו אֶת דִּיבַת הָאָרֶץ רַעַה, אִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
 12 שְׂנֶאֱמַר (בְּמִדְבַר 1) 'וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דַבַּת הָאָרֶץ רַעַה בְּמִנְפֶה
 13 לִפְנֵי ה'', וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ אֶת הַפְּסוּק, 'וַיִּמְתּוּ, כְּעוֹלָם הָזֶה, בְּמִנְפֶה'
 14 לְעוֹלָם הַבָּא).
 15 דוֹר הַמְּדַבֵּר – אוֹתָם שֶׁשׁ מֵאוֹת אֲלֵף שִׁיבְצָאוּ מִמְצָרִים וּמְתוּ מִבְּמַדְבַר,
 16 אִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאִין עוֹמְדִין בְּדִין לְהַעֲנִשׁ, שְׂנֶאֱמַר (שם 17)
 17 'לֹה בְּמִדְבַר הָיָה יִתְמוּ, בְּעוֹלַם הַזֶּה, וְשֵׁם יְמוֹתוֹ, לְעוֹלַם הַבָּא, דְּבָרֵי
 18 רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמַר, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמַר (תְּהִלִּים 11) 'אֲסַפּוּ
 19 לִי חִסְדֵי בּוֹרְתֵי בְּרִיתִי עֲלֵי נַחַח, הַיְכוּנוֹה בַּפְּסוּק זֶה לְדוֹר הַמְּדַבֵּר,
 20 שֶׁכִּתְרוֹ בְּרִית עִם ה' בְּעוֹלוֹת וְחֻבָּהִים, שֶׁנֹּאמַר (שְׂמוֹת 1) 'וַיִּצְבְּחוּ
 21 וְכָתוּבִים בְּרִיתִים לְה', וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרַק עַל הָעַם
 22 וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר פָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה',
 23 וּמִלְשׁוֹן 'אֲסַפּוּ' מַשְׁמַע מַשְׁמִיתָם לֹא הִיתָה מִיתָה עוֹלָמִית, אֲלֹא
 24 כֵּאֲסִיפָה בְּלַבַּד, וְיַעֲמְדוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
 25 עַדֵּת קַרָּה שֶׁנִּבְלַעָה בְּאֲדָמָה, אִינָה עֲתִידָה לְעֹלוֹת, שְׂנֶאֱמַר (שם 15)
 26 'וְחִכְסָ עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל', וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ, 'וְחִכְסָ
 27 עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ, כְּעוֹלָם הָזֶה, וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל', לְעוֹלָם הַבָּא. דְּבָרֵי
 28 רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמַר, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמַר (שְׂמוֹת א' 1) 'ה'
 29 מִמֵּית וּמִתְחִי מוֹרִיד שְׂאוֹל וְעֵלֵל, כְּלוֹמַר אוֹתָם בְּנֵי קַרָּה שְׂהוֹרִידִם
 30 ה' לְשֹׂאוֹל, עֲתִידִים לְעֹלוֹת.

גמרא

31 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעַנְיֵן דּוֹר הַמְּבוּל: תֵּנּוּ רַבְּנַן, דוֹר הַמְּבוּל,
 32 אִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׂנֶאֱמַר (בְּרַאשִׁית 1) 'וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם
 33 אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָרֶץ מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם
 34 וַיִּמְחָו מִן הָאָרֶץ, וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ, 'וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם, כְּעוֹלָם הָזֶה,
 35 וַיִּמַּח מִן הָאָרֶץ, לְעוֹלָם הַבָּא, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יוֹחָנָן כֵּן
 36 מְבִירָא אוֹמַר, דוֹר הַמְּבוּל לֹא חִיָּין לְעוֹלָם הַבָּא, וְלֹא נִידוּיֵן עַל
 37 חַטָּאִיהֶם, שְׂנֶאֱמַר (שם 1) 'לֹא יִדוּן רוּחִי בָאָדָם לְעוֹלָם', וְיֵשׁ לְדִרוּשׁ
 38 שֶׁלֹּא יִדִּיָה לְהֵם דִּין, וְלֹא תִדִּיָה בְּהֵם רוּחַ, לְחַיּוֹת עִם הַצַּדִּיקִים
 39 לְעוֹלָם הַבָּא. דְּבָרֵי אַחַר – דְּרִשָּׁה אַחֲרַת עַל פְּסוּק זֶה, 'לֹא יִדוּן רוּחִי',
 40 שֶׁלֹּא תִהְיֶה נִשְׁמָתָן חוֹזֵרֵת לְנִדְנָה – לְמִקּוֹם בֵּית קִיבוּלָה, כְּלוֹמַר, לְגוֹף
 41 שְׂהוּא מְקוֹם הַנְּשִׁמָּה, וְלֹא יִהְיוּ נִידוּנִים. רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵף אוֹמַר,
 42 אֲפִילוּ בְּשַׁעָה שֶׁתִּקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחִיר נִשְׁמוֹת לְפָנֵיהֶם מֵתִים,
 43 נִשְׁמָתָן עַל דוֹר הַמְּבוּל קִשְׁהָ לָהֶם כְּגִיחָהֶם, כְּלוֹמַר, לֹא זוּ בְּלַבַּד
 44 שְׂאִינָה חוֹזֵרֵת לְגוֹף הַלְחַיּוֹת, אֲלֹא הִיא עֲצָמָה נַעֲשִׂית אִשׁ,
 45 וְשׁוֹרְפַת אֶת הַגּוֹף, שְׂנֶאֱמַר (שְׂפִיעֵי 1) 'תִּהְיוּ חֲשֵׁשׁ וְמוֹר, שֶׁנִּשְׂרַף
 46 בְּמַהֲרִירוֹת תִּלְדוּ קִשׁ וְרוּחָם אִשׁ תִּאֲכַלְכְּם', כְּלוֹמַר שֶׁהַנְּשִׁמָּה עֲצָמָה
 47 תִּיעֲשֶׂה אִשׁ וְתִשְׂרַף אֶת הַגּוֹף.
 48 תֵּנּוּ רַבְּנַן, דוֹר הַמְּבוּל לֹא נִתְנָאוּ אֱלֹהֵי בְּשִׁבִיל מִטְבָּה שֶׁהִשְׁפִיעַ לָהֶם
 49 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְמַה כְּרִיתִי בָּהֶם (אִיזוֹב כ"ט ט"ט) 'בְּחִיתָם שְׁלוֹם מִסְתַּד
 50 וְלֹא שִׁבְטָ אֲלוֹהֵי עֲלֵיהֶם', שְׂהוּי חַיִּים בְּשׁוּלָה וְלֹא פְּחָדוּ מִשׁוֹם דְּבַר,
 51 וְלֹא בֹא עֲלֵיהֶם שְׂבַט פּוֹרְעָנוֹת מֵה', וְכַתִּיב 'שׁוּרוּ עֲבַר וְלֹא יַעֲזִיל
 52 תִּפְלַט פְּתָרוֹ וְלֹא תִשְׁבַּל', שְׂשׁוּרוּ יַעֲבַר אֶת הַפְּרָה, וְלֹא יִצָּא הוֹרַע
 53 לְחוּץ, וְתוֹלִיד פְּרָתוֹ אֶת הוֹלֵד בּוֹמְנָה, וְלֹא יִמּוֹת הוֹלֵד קוֹדֵם זְמוּנָה,
 54 וְכַתִּיב 'שְׁלַחוּ בְּצֹאן עֲזוּלֵיהֶם וַיִּלְדִּיהֶם וַיִּרְדּוּן', שְׂהוּי מִשְׁלָחוֹם אֶת
 55 הַתִּינוֹק בַּעַת לִידְתוֹ, שְׂמִידִי הִיָּה יְכוּל לְלַכְתָּ, כִּצְאָן שְׂגַדְלִים מַעֲצָמָם
 56 לְלֹא שִׁטְפָלוּ בְּגִידוֹלָם, וְכַתִּיב 'יִשְׂאוּ בְּתוֹף וְכִנּוּ וַיִּשְׁמְחוּ לְקוֹל

רשעים דור המבול. דכתיב ובהו כי רבה רעת האדם (בראשית ו): **המאים אנשי**
סדום. דכתיב בהו רעים וחטאים (שם יג). **אבל עומדים הם בו.** שחין ונדונים:
גמ' נשמתן קשה להם בגיהנם. נשמת עצמן שרפתן דכתיב רוחכם אש
תאכלכם (ישעיה לג): **בשביל לגלג העין.** שראין טובתן שלמה והיו גובהין
עיניהם ומנאפין אחר עיניהם: **במים.**
שדומה לגלגל העין מעינות שנובעין
ממקום קטן כמו עין שלשה נשתריו.
מאותן מעינות של דור המבול שהיו חמין
כדאמר לקמן ברותחין קלקלו ברותחין
נדונ: **ובולן חורו.** להזדווג עם מיניהם: **חזין**
מתושלמי. עוף הוא שאוחז עדיין תרבות
רעה שמזדווג עם הכל. תושלמי עוף אחד
ובמסכת חולין (דף סב): **גבי שמונה ספיקות**
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13

איתא והרגוגא תושלמי ומרדא ודרכו של אותו עוף להרביע כל הבריות:
שוקף. החמס עצמו כמקל והיינו החמס קם למטה רשע: **לא מהם.** אין תועלת
לא בהם ולא בהמונם ולא במשאם: **מהמהם.** אשטר"א בלע"ז: **כי נחמתי כי**
עשיתם ונת. סמוכין דרש: **יפה עשיתי וכו'.** שאיברתי דרך רשעים בהו: **לא**
יפה עשיתי. דאפשר היו חזרתי: **כל שכן.**
אילו הוה בדרות אחרים היה צדיק יותר:
פליימו. בושם שריוו נודף ואינו אפרסמו:
מקיפה. מציה כמו ריפא הברול דמתרגמינן
וקפא (מלכים ב ו): **בזיקין.** נודות: **לא יפנה**
דרך ברמים אמרו לו ומי מעכב. ומידו
שאינו עושה אם יש בידו כח לעשות כה
[פרידה] אחת יש לי להוציא מכם.
מתושלח הצדיק ימות קודם ולא יהיה נדון
עמכם:
א"כ

בדין, שגאמר בפרק ד' והוה יתמו, ושם ימותו, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר, עליהם הוא אומר 'אספו לי חסידיו בורתי בריתי
עלי וכו'. **עדת קרח, אינה עתידה לעלות, שגאמר ו'תכס עליהם הארץ', בעולם הזה.** ויאבדו מתוך הקהל, לעולם הבא, דברי רבי
עקיבא. **רבי אליעזר אומר, עליהם הוא אומר ה' ממות ומחיה מוריד שאול ועל: גמרא** תנו רבנן, דור המבול, אין להם חלק
לעולם הבא, שגאמר ו'ימח את כל היקום אשר על פני האדמה'. ו'ימח את כל היקום, בעולם הזה. ו'ימחו מן הארץ, לעולם הבא,
דברי רבי עקיבא. **רבי יהודה בן בתירא אומר, לא חזין ולא נדונין, שגאמר לא ידון רוחי באדם לעולם, לא דין, ולא רוח.** דבר
אחר, לא ידון רוחי, שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה. **רבי מנחם בר יוסף אומר, אפילו בשעה שחקדוש ברוך הוא מחזיר נשמות**
לפגרים מותים, נשמתן קשה להם בגיהנם, שגאמר 'תהרו חיש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם'. תנו רבנן, דור המבול לא נתנאו
אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא, ומה פתיב בהם ב'פתיים שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם, וכתוב 'שורו
עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשבל', וכתוב 'ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ורקדון, וכתוב 'ישאו בתוף וכגור וישמחו לקול
עוגב, וכתוב 'בלו ימיהם בטוב ושנותם בנעימים', וכתוב 'וברגע שאול יחתו, והיא גרמה ש'אמרו לאל סור ממנו ודעת דרבי
לא חפצנו, מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו'. אמרו, כלום צריכין אנו לו אלא למיפה של גשמים, יש לנו נהרות ומענות
שאנו מסתפקין מהן. אמר הקדוש ברוך הוא, במובה שהשפיעתי להן, בה מכעיסין אותי, ובה אני דן אותם, שגאמר 'ואני הנני
מביא את המבול מים'. **רבי יוסי אמר, דור המבול לא נתנאו אלא בשביל לגלג העין, שדומה למים, [שגאמר ו'ימחו להם נשים**
מכל אשר בחרו'. לפיכך, דן אותן במים, שדומה לגלגל העין, שגאמר 'בבקעו כל מעינות תהום רבה וארבות השמים נפתחו. אמר
רבי יוחנן, דור המבול ב'רבה קלקלו, וב'רבה נידונו. ב'רבה קלקלו, שגאמר 'ורא ה' כי רבה רעת האדם. וב'רבה נידונו, שגאמר
'כל מעינות תהום רבה'. אמר רבי יוחנן, שלשה נשתירו מהם, ב'לועה דגדר, ו'חמי טבריא, ו'עניא רבתי דביים. כי השחית
כל בשר את דרכו על הארץ, אמר רבי יוחנן, מלמד שהרביעו בהמה על חיה, וחיה על בהמה, והכל על אדם, ואדם על הכל.
אמר רבי אבא בר כהנא, וכולם חזרו חזין מ'תושלמי'. ויאמר אלהים לנח קח את כל בשר בא לפני, אמר רבי יוחנן, בא וראה כמה
גדול כחה של חמס, שהרי דור המבול עברו על הכל, ולא נחתם עליהם גור דינם עד שפשטו ידיהם בגלגל, שגאמר 'כי מלאה
הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ'. וכתוב 'החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמקום ולא נה בהם',
אמר רבי אליעזר, מלמד שוקף עצמו כפסל, ועמד לפני הקדוש ברוך הוא, ואמר לפניו, רבוננו של עולם, לא מהם ולא מהמונם,
ולא מהמקום ולא נה בהם, (ואף על נח נחתם גור דין, שגאמר 'ולא נח בהם'). תנא דבי רבי ישמעאל, אף על נח נחתם גור דין,
אלא שמצא חן בעיני ה', שגאמר 'נחמתי פי עשיתם, ונח מצא חן בעיני ה''. ו'ינחם ה' פי עשה את האדם בארץ, פי אתא רב
דימי, אמר, אמר הקדוש ברוך הוא, יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ. מאי משמע? פתיב הכא ו'ינחם ה', וכתוב התם
ו'ינחם אותם וידבר על לבם'. ואיפא דאמרי, לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ, פתיב הכא ו'ינחם', וכתוב התם ו'ינחם
על הרעה אשר דבר לעשות לעמו'. אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדורותיו]. אמר רבי יוחנן, בדורותיו ולא בדורות
אחרים. וריש לקיש אמר, בדורותיו, כל שכן בדורות אחרים. אמר רבי חנינא, משל דרבי יוחנן, למה הדבר דומה, לחבית של יין
שהיתה מונחת במרתף של חומין. במקומה, ריחה נודף. שלא במקומה, אין ריחה נודף, אמר רבי אושעיא, משל דרש לקיש, למה
הדבר דומה, לצלוחית של פליטון שהיתה מונחת במקום המנופת. במקומה, ריחה נודף, וכל שכן במקום תבוסס. ו'ימח את כל
היקום אשר על פני האדמה' אם אדם חמא, בהמה מה חמאה? תנא משום רבי יהושע בן קרחה, משל לאדם שעשה חופה לבנו,
והתקין מפל מיני סעודה, לימים מת בנו, עמד [ויפזר] את חופתו. אמר, כלום עשיתי אלא בשביל בני, עכשיו שפתי, חופה למה
לי. אף הקדוש ברוך הוא אמר, כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם, עכשיו שאדם חומא, בהמה וחיה למה לי. מפל
אשר בהרבה מתו, ולא דגים שבבים. דרש רבי יוסי דמן קסרי, מאי דכתיב 'קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ', מלמד
שהיה נח הצדיק מוכיח בהם, ואומר להם עשו תשובה, ואם לאו, הקדוש ברוך הוא מביא עליכם את המבול, ומקפה נבלתכם על
המים בזיקין, שגאמר 'קל הוא על פני מים'. ולא עוד, אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם, שגאמר 'תקולל חלקתם בארץ'.
לא יפנה דרך פרמים, מלמד שהיו מפגים דרך פרמים. [אמרו] לו, ומי מעכב? אמר להם, פרידה אחת יש לי להוציא מכם.

1 א"כ לא נפנה דרך כרמים. וכלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים| אלא
2 כל שעה נלך בהם כלומר אי"כ לא נלך דרך כבושה ולא נחזור מסורינו אלא נלך
3 ונקלקל השורה דרכים משובשים בקוצים וברקנים כעין שבילי כרמים: לעשות.
4 כמו עשתנות שישבין שאנו וחושבין מחטבות רעות: עליתה שמה. אין אש שולט
5 בה: מבין עקבי הגליכם. שבכבת זרע שלכם

25 כדאמר' בדוכתי אחריתא: וית טרף כפיה. בפיח היתה שואלת מוזן טרף של זית:
26 למשפחותיהם יצאו מן התיבה. אלמא כל חד וחד בפני עצמו היה ולא היו אוכלין
27 כולם באבוס אחד אלא משפחות (משפחות) היו שרוין: א"ל אליעזר. ועבר
28 אברהם: לשם רבא. גדול בנו של נח: היכי הויתון. היאך הייתם יבולין לזבח
29 עניניהם בכך לעשות לכל בריה ובריה

6 אים כן, לא נפנה דרך כרמים. דרש רבא, מאי דכתיב
7 'לפיד בוז לעשתות שאגן נכון למועדי רגל, מלמד
8 שהיה נח הצדיק מוכיח אותם, ואמר להם דברים
9 שהם קשים בפלפדים, והיו [מבזין] אותו. אמרו לו,
10 זקן, תיבה זו, למשה? אמר להם, הקדוש ברוך הוא
11 מביא עליכם את המבול. אמרו, מבול של מה. אם
12 מבול של אש יש לנו דבר אחר ו'עליתה' שמה. אם
13 ואם של מים הוא מביא, אם מן הארץ הוא מביא,
14 יש לנו עששיות של ברזל, שאנו מחפין בהם את
15 הארץ. ואם מן השמים הוא מביא, יש לנו דבר
16 ו'עקב' שמו, ואמרו לה 'עקש' שמו. אמר להם,
הוא מביא מבין עקבי רגליכם, שצאמר 'נכון למועדי
17 רגל, תניא, מימי המבול, קשים משכבת זרע, שצאמר
18 'נכון למועדי רגל'. אמר רב חסדא, ברותחין קלקלו
19 בעבירה, וברותחין נידונו. פתיב הכא ו'ישבו המים',
20 וכתוב הים ו'חמת המלך שכבה'. ויהי לשבעת

30 חפצה: זקיתא. שם בריה: פאלי. מחתך כמו
31 פלי פלוי במסכת נדה (דף כא): אישתא
32 זינתיה. חמה אחתו חנהו ולא היה חושש
33 לדרוס משאר בהמות: לא בציר משרתא
34 ולא מפי מתיירסר זינא אישתא. אין לך
35 חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזנוג
36 ששת ימים שלא ימות בלא מאכל ואין לך
37 חמה שיכולה לזנוג יותר מיי"ב ימים בלב
38 מאכל ומשתה כ"ש ואית דגרסי לא פחות
39 משייתא ירחי ולא טפי מתיירסר ונתא אשתא
40 ואארי קאי כלומר לא פחות משהה חדשים
41 ולא יותר מיי"ב חדשים ולא נהירא לה:
42 אורשינא. עוף ושמו חול בלשון המקרא
43 ואינו מת לעולם: כספנא. כחרד ספון ומתוקן
44 לה: נאום ה' כ"ו אליעזר אמר פסוק זה.
45 נאם ה' לאדני אמר הקב"ה לאברהם שב
46 לימיני אדני וכו': ממורה זה אברהם. שבא
47 מארם נהרים שהוא ממורה דכתיב (במדבר
48 כג) מן ארם יתנוי בלך מלך מאב וגו': כל
49 דהוא סלקא ליה. כל דבר המאורע ליה.
בהרי

17 הימים ומי המבול היו על הארץ, מה טיבם של שבעת הימים? אמר רב, אלו ימי אבילות
18 של מתושלח, למלך שהספדו של צדיקים מעבדו את הפורענות לבא. דבר אחר, לשבעת, ששינה עליהם הקדוש ברוך הוא
19 סדר בראשית, שהיתה חמה יוצאת ממערב ושקעת במזרח. דבר אחר, שקבע להם הקדוש ברוך הוא זמן גדול, ואחר כך זמן
20 קטן. דבר אחר, לשבעת הימים, שהמעשים מעין העולם הפא, כדי שידעו מה טובה נעטע מהן. מפל הפהמה הפהורה תקח לך
21 שבעה שבעה איש ואשתו, אישות לכהמה מי אית לה? אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, מאותם שלא נעבדה בהם
22 עבירה. מנא ידע? אמר רב חסדא, שהעבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתו, בידוע שלא נעבדה בהם עבירה. וכל שאין התיבה
23 קולטתו, בידוע שנעבדה בה עבירה. רבי אבהו אמר, מאותן תבאין מאליהן. עשה לך תיבת עצי גופר', מאי גופר'. אמר רב אדא,
24 אמרי דבי רבי שילאי, זו 'מבליגה', ואמרי לה 'גולמיש'. צוהר מעשה לתיבה, אמר רבי יוחנן, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנת, קבע
25 בה אבנים טובות ומרגליות, כדי שיהיו מאירות להם בצדקתם. ואל אפה תכלנה מלמעלה, דבדכתי [הוא] דקיימא. מתחתיים
26 שנים ושלשים תעשה, תנא, תחתיים, לזבל. אצמעיים, לכהמה. עליונים, לאדם. וישלח את העורב, אמר ריש לקיש, תשובה
27 ניצחת הישבו עורב לנת. אמר לו, רבך שונאני, ואתה שנאתני. רבך שונאני, מן הפהורין שבעה, מן הפמאום שנים. ואתה שנאתני,
28 שאתה מניח ממוין שבעה, וישלח ממוין שנים. אם פוגע בי שר חמה או שר צנה, לא נמצא עולם חסר ברה אחת, או שפא
29 לאשתי ואתה צריך. אמר לו, רשע, במותר לי, נאסר לי. בנאסר לי, לא כל שפן. ומנלן דנאסרו, דכתיב ו'באת אל התיבה אתה
30 ובניך ואשתך ונשי בניך איתך, וכתוב 'צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך איתך', ואמר רבי יוחנן, מיפן אמרו שצאסרו
31 בתשמיש המטה. תנו רבנן, שלשה שמשו בתיבה, וכולם לקו. פלג, ועורב, וחס. פלג, נקשר. עורב, חס, לקה בעורו. וישלח
32 את היונה מאתו לראות תקלו המים, אמר רבי ירמיה, כפאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים. והנה עלה זית טרף כפיה'.
33 אמר רבי אלעזר, אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, יהיו מוונתי כמורים פזות ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים
34 פדכש ומסורים ביד בשר ודם. מאי משמע דהאי 'טרף' לישנא דמוני הוא, דכתיב 'המריפני לחם חוקי'. למשפחותיהם יצאו
35 מן התיבה, אמר רבי יוחנן, למשפחותם' ולא 'חס'. אמר רב חנא בר בינא, אמר ליה אליעזר לשם רבא, פתיב 'למשפחותיהם
36 יצאו מן התיבה', אתון היכן הויתון. אמר ליה, צער גדול היה לנו בתיבה, ברה שדרפה להאכילה פיום, האכלנה פיום. שדרפה
37 להאכילה פלילה, האכלנה פלילה. האי זקיתא, לא הוה ידע אפא מה אכלה. יומא חד, הוה יתיב וקא פאלי רמונא. נפל תולעתא
38 מינה, אכלה. מיפן ואילך, הוה גביל לה חירא. פי מתלע אכלה אריא אישתא זינתיה, דאמר רב, לא בציר משייתא, ולא מפי
39 מתיירסר זינא אישתא. 'אורשינה', אשפחניה אפא, דנני כספנא דתיבותא. אמר ליה, לא בעית מונוני? אמר ליה, חיתוד דהות
40 מרידא, אמינא לא אצערך. אמר ליה, יהא רעוא דלא חבות, שצאמר 'ואומר עם קני אגוע וכו' ארבה ימים'. אמר רב חנה בר
41 לואי, אמר שם רבא לאליעזר, פי אתו עליכו מלכי מורח ומערב, אתון היכי עבדייתו. אמר ליה, אייתי הקדוש ברוך הוא לאברהם,
42 ואותביה מימיניה, והוה שדינן עפרא, והוה חרבי גילי והוה גירי, שצאמר 'מזמור לדוד נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך
43 הדום לדליד', וכתוב 'מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לגלגל' יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו פקש נדף קשתו'. נחום
44 איש גם זו, הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה, אמר 'גם זו למטה'. וימא חד, בעו [ישאל] לשידורי דורון לקיסר. אמר, פהדי

נעשתה בהם עבירה.
 נאמר בפסוק (בראשית ו' טז) 'עשה לך תיבת עצי גפר'. מבררת
 הגמרא: מאי – מהו עץ 'גופר'. אמר רב אריא, אמרי דבי רבי שילא
 – אמרו בבית מדרשו של רבי שילא, זו 'מכליגיה', עץ ששמו כך.
 ואמרי לה – ויש אומרים, שזהו עץ ששמו 'גולמיש'.
 נאמר בפסוק (שם) 'צורה תעשה לתיבה' ומהו אותו 'צוהר', אמר
 רבי יוחנן, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנה, קבע בה – בתיבה, אכנים
 מוכות ומרזלות, כדי שיהיו מאירות להם בצהרם.
 'ואל אמה תכלנה מלמעלה' (שם). כלומר, שיהיה גג התיבה בנוי
 בשיפוע, עד שבראש התיבה יהיה רוחב אמה בלבד. מבארת
 הגמרא את הטעם לכך, דבהכי [הוא] דקיימא – כיון שרק באופן
 כזה התיבה יכולה להתקיים, שאילו היה רחבה למעלה כרחבה
 למטה לא היתה יכולה לעמוד, אלא מתהפכת לכאן ולכאן.
 'מתחיים שנים ושלישית תעשה' (שם), תנא – שנינו בברייתא,
 המדורים התחתיים, היו לזבל, המדורים האמצעיים, לבהמה.
 והמדורים העליונים, לאדם.
 'וישלח את העורב' (שם). אמר ריש לקיש, תשובה ניצחה – שאין
 מה להשיב עליה, השיבו העורב לנה, וכך אמר לו, רבך – הקדוש
 ברוך הוא שונאני, ואף אתה שונאתני, והראיה לכך, רבך שונאני,
 שהרי אמר לך מן המהורין להכניס שקעה, ואילו מן הממאים רק
 שנים. ואתה שונאתני, ואתה אתה מניח מניח שקעה – שאתה נמנע
 מלשלוח אל מחוץ לתיבה את אחד העופות הקטנים, שיש ממנו
 שבעה, ואף אם יקרה לו איהו נזק ישארו עוד ששה, ואתה שולח
 מנין שנים, ואם פונע כי שר תמה או שר צנה – אם אחלה מחמת
 חום או קור, ואמות, האם לא נמצא העולם חסר בריה אחת, ומוכח
 שאתה שונאני ולא איכפת לך אם יחסר העולם ממין זה. והמשיך
 העורב ואמר לנה, או שפא אתה שולחני כיון שלא שפתי אתה צרה,
 להדוקך לה. אמר לו נח, רשעי, בפותר לי – באשתי, שהיא מותרת
 לי בדרך כלל, נאסר לי לשמש בתיבה, וכמו שיבואר להלן, אם כן
 בנאסר לי – במין העורב שהוא אסור לאדם תמיד, לא כל שפן
 שאני אסור.
 מבררת הגמרא: ומנלן דנאסרו – ומנין שנאסרו נח ובניו לשמש
 מיטתם בתיבה. מבארת הגמרא: דבתיב (שם ו' טז) 'ובאת אל התיבה
 אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אחיך', ובתיב (שם ח' טז) 'צא מן התיבה
 אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אחיך', ואמר רבי יוחנן, מיכן אמרו –
 מכך שכשנכנסו לתיבה כתבה התורה את האנשים לחוד ואת
 הנשים לחוד, וכשיצאו תבה אותם בלשון איש ואשתו, יש
 ללמוד שמשעה שנכנסו לתיבה נאסרו בתשמיש המטה.
 תנו רבנן, שלשה שמשו בתיבה, וכולם לקו. והשלשה הם, בלב,
 ועורב, וחס בן נח. מבארת הגמרא במה לקו, בלב נקשר – שאחר
 הבעילה אינו יכול להשמש מהנקבה. ועורב, רק – זורק את זרעו
 מפיו לפי הנקבה. ואינו משמש כדרך כל הארץ. חס, לקה בעורו,
 שיצא ממנו כוש, שעורו שחור.
 'וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים' (שם ח' טז). אמר רבי
 ירמיה, מכך שנאמר ששלח את היונה מאתו, ולא נאמר כך לגבי
 שלוח העורב, משמע שהיתה היונה אצלו, ומכאן יש ללמוד
 שדירתן של עופות סוחרים היא עם הצדיקים.
 'והנה עלה וית מרץ פניה'. אמר רבי אלעזר, מדוע נקטה התורה
 לשון 'בפיה', אמרה בכך היונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של
 עולם, יהיו מזונתי מרוצים מצית ויסורים בך, שאוכל ללקטם
 בעצמי, ואל יהיו מתוקים בך, שישמרו בך בשר ודם, והיינו בזמן
 שהיתה בתיבה, שנח היה נותן לה את מזונותיה.
 שואלת הגמרא: מאי משמע – מהיכן ניתן ללמוד דהאי 'מרץ'
 לישנא דמוצי הוא – ש'מרץ' הוא לשון מזונות, דבתיב (משלי ח' ט)
 'המרצני להם חוקי', והיינו שביקש שלמה שיתן לו הקדוש ברוך
 הוא את מזונותיו כפי צרכו.
 'ומשפוחיתם יצאו מן התיבה' (בראשית ח' טז). אמר רבי יוחנן מכך
 שנאמר 'ומשפוחיתם' יצאו מן התיבה, ולא 'הם' יצאו מן התיבה,
 מוכח שהיו בתיבה משפוחות משפוחות, כלומר כל מין של בעלי

1 אם כן לא נפנה הך דקמים – לא נמנע מללכת בדרכים
 2 המשובשות, כלומר, לא נמנע מלעשות עבירות.
 3 דרש רבא, מאי דבתיב – כיצד נדרש הפסוק (איוב יב ה) 'לפיד בוז
 4 לעשתות שאנן כבזו למועדי רגל', מלמד שיהיה נח הצדיק מוכיח
 5 אותם – את אנשי דורו, ואמר להם דברים שהם קשים בלפידים
 6 ועץ שמדליקים בו אש והיו אנשי דורו (בוים) [מכזין] אותו, וזה
 7 פירוש המלים 'לפיד בוז', וילעשתות שאנן היינו שיושבים
 8 שאננים ושקטים וחושבים מושבות רעות.
 9 אמרו לו בני דורו לנח, ומה תיבה זו, למה אתה בונה. אמר להם,
 10 מפני שהקדוש ברוך הוא מביא עליכם את המבול. אמרו לו, מבול
 11 של מה, אם יביא עלינו מבול של אש, יש לנו דבר אחד ועליתך'
 12 שמה, שאין האש שולטת בה. ואם מבול של מים, יש לנו עששיות – לוחות
 13 של פז, שאנו מחפין – מכסים בהם את הארץ, ואם מן השמים
 14 הוא מביא, יש לנו דבר ו'עשב' שמו, ואמרי לה 'עקש' שמו, שהוא
 15 מין סגוג שנוני על ראשיו ויספוג את כל המים. אמר להם נח, אם
 16 ירצה הקדוש ברוך הוא הרי הוא מביא את המבול מנין עקבי
 17 רגליכם, ואינכם יכולים לחפות את רגליכם בברזל, שנאמר (שם)
 18 'כבזו למועדי רגל'.
 19 תנא – שנינו בברייתא, מימי המבול, היו קשים – עבים בשקבת
 20 זרע, שנאמר 'כבזו למועדי רגל'.
 21 אמר רב חסדא, דור המבול, ברותחין קלקלו, בעבירה של זנות,
 22 שהיו מוציאין שכבת זרע שהיא רותחה, וברותחין נידונו, שהיו מי
 23 המבול רותחים. וראיה לכך שהיו רותחים, בתיב רבא – נאמר
 24 כאן, לגבי המבול (בראשית א' א) 'וישפז המים' ובתיב חתם – ונאמר
 25 שם, לגבי אחשוורוש (אסתר א' א) 'והמת המלך שקבך' וכמו ששם
 26 כוננת הפסוק שהמלך נח מרתיתו, כך כאן הכוונה שהמים נחו
 27 מרתחתם, אך בתחילה היו רותחים.
 28 הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים לגבי המבול: נאמר בפסוק
 29 (בראשית ו' ט) 'ויהי לשבעת הימים ופי המבול היו על הארץ' ויש לברר
 30 מה מיכם של שבעת הימים הללו, שרק לאחריהם התחיל המבול
 31 לרדת. אמר רב, אלו שבעת ימי אבילות של מתושלח, ללמדך
 32 שהספדן של צדיקים מעביר את הפורענות לבא.
 33 דבר אחר – דרשה אחרת, הפסוק 'ויהי לשבעת הימים' בא לרמז
 34 לשבעת ימי בראשית, ללמדך ששניה עליהם הקדוש ברוך הוא סדר
 35 בראשית, שבאותם ימים היתה תהה ויצאת ממצרב ושקעת בבורה,
 36 ולא זורחת במורח ושוקעת במערב כפי שנבראה בימי בראשית,
 37 כדי שיתיראו ויעשו תשובה.
 38 דבר אחר, שקבע להם הקדוש ברוך הוא בתחילה זמן גדול לחזור
 39 בתשובה, והם מאה ועשרים שנה, שנאמר (בראשית א' י) 'ויאמר ה'
 40 לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימי מאה ועשרים
 41 שנה', ואחר כך, כשעבר זמן זה ולא עשו תשובה, נתן להם הקדוש
 42 ברוך הוא זמן קטן, והיינו אותם שבעת ימים שלפני המבול.
 43 דבר אחר, לשבעת הימים, מלמד שהמעיטם הקדוש ברוך הוא
 44 באותם שבעת ימים מעין העולם הבא, כדי שידעו מה טובה מנעו
 45 מן מחמת מעשיהם הרעים.
 46 נאמר בפסוק (בראשית א' א) 'מכל תהמה תהורה תקח לך שקעה
 47 שקעה איש ואשתו', שואלת הגמרא: אישות לתהמה מי אית לה –
 48 וכי שייכת לשון 'אישות' בבהמה, והרי אין נקבה אחת המיוחדת
 49 לזכר אחד. משיבה הגמרא: אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי
 50 יוחנן, ציוהו ה' שיקח שבעה שבעה מאותם בהמות שלא נעבדה
 51 בהם עבירה – שלא נרבעו למינים אחרים, אלא הזדווגו רק עם בני
 52 מינם.
 53 שואלת הגמרא: מאי ידע – כיצד ידע נח באילו בהמות לא נעשתה
 54 עבירה. משיבה הגמרא: אמר רב חסדא, שהעבירן לפני התיבה, כל
 55 שהתיבה קולמתו – מקבלת אותו, פירוש שלא נעבדה בהם עבירה,
 56 וכל שאין התיבה קולמתו, אלא דוחה אותו שלא יכנס אליה, כדון
 57 שנעבדה בה עבירה. תירוץ נוסף, רבי אבהו אמר, לקח נח מאותן
 58 הבאין מאליהן – מהבהמות שבאו מעצמם, וזה היה סימן שלא

מאן נשדר - אמרו היהודים, ביד מי נשלח מתנה זו לקיסר, נשדר
 ביה - נשלח ביד נחום איש גם זו, דמלומד נפטים הוא. כי מטא
 להווא דיורא, בעא למיבת - כשהגיע נחום איש גם זו למלון
 מטרים, רצה ללון שם בלילה, אמרי ליה - אמרו לו בעלי המלון,
 מאי אפקא ביה - מהו המשא שיש עמך, אמר להו נחום איש גם
 זו, קא מובילנא פריא לקיסר - אני מוביל מס לקיסר. קמו בליליא
 קמו אותם אנשים בלילה, שרינחו לסיפטיה, ושקלו כל דתה גביה
 - פתחו את קישורי הארגזים של נחום איש גם זו, ונטלו את כל
 המתנות היקרות שהיו שם, ומלנחו עפרא - ומילאו את כל
 הארגזים בעפר, כדי שלא ירגיש נחום איש גם זו במה שעשו. כי
 מטא להתם, אישתבה עפרא - כשהגיע נחום איש גם זו למקום
 הקיסר, פתחו את מתנותיו, ומצאו שם עפר בלבד, אמר הקיסר,
 אחובי קא מתייבי בי יהודאי - היהודים לועגים לי ומזוללים בי,
 ששולחים לי במתנה ארגזים מלאים עפר, אפקוהו למקטליה -
 הוציאו את נחום איש גם זו להריגה, אמר, גם זו, ונטלו את -
 בא לשם אליהו הנביא, ואידימי להו פחד מינייהו - והיה נזמה
 לשרים שהיו שם כאילו הוא אחד מהם, אמר להו אליהו, דילמא
 האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא - שמא עפר זה שהביאו
 היהודים אינו עפר רגיל, אלא מעפרו של אברהם אבינו הוא, דתהו
 שרי עפרא והווי תריב, גילי והווי גירי - שהיה משליך את העפר והיה
 נעשה חרות, והיה משליך קש, והיה נעשה חציצים. ברוק ואשכחו
 הכי - ברוק השרים את דבריו, ומצאו שאכן געשה חרות, ו
 תהו מחווא דלא הווי קא יכלי ליה למיכבשיה - היה לאותו קיסר
 עיר אחת שרצה לכבושה, ולא היה יכול מחמת חוזק האנשים
 שבה, שדו מהווא עפרא עליה וכבשה - השליכו על אותה עיר
 מהעפר שהביא נחום איש גם זו והצליחו לכבושה. עיילוהו לבי
 גנא - הביאו את נחום איש גם זו לבית הגגזים של המלכות, אמרי
 - ואמרו לו, שקול דניחא לך - טול מכאן מה שתרצה, מלייה
 לסיפמא דהבא - מילא נחום איש גם זו את ארגויו בזהב.
 כי תר אתא - כשחזר ובא עבר דרך אותו מלון שגגבו לו את כל
 הממנות, אמרו ליה הנה דיורי - אמרו לו אותם אנשים שגרו שם
 וגנבוהו, מאי אמטי לבי מלכא - מה הבאת לבית המלך, אמר להו
 נחום איש גם זו, מאי דשקלי מהכא אממאי לתתם - מה שנטלת
 מכאן, את אותו עפר שמילאתם בארגו, אותו הבאתי למלך,
 ונעשה העפר חרות. סברו אותם אנשים שיש סגולה בעפרם
 להפך לחרות, שקלי אינהו - נטלו אותם אנשים עפר מבית
 המלונ, אממו לתתם - והביאוהו לעית המלך, כדי שישתמש בו
 בכחרות, אמנם כשברקו את עפרם התבר שהוא עפר רגיל,
 וקטליהו להנה דיורי - הרגו אנשי המלך את אותם אנשים, על
 שהביאו עפר למלך.

שנינו במשנה (קט): דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו'.
 הגמרא מבררת את חטא דור הפלגה. שואלת הגמרא: מאי עבדו
 - מה עשו אנשי דור הפלגה, שמחמתו נענשו שלא יהיה להם חלק
 לעולם הבא. אמרי דבי רבי שלא, כך אמרו אותם אנשים, לשם
 מה אנו צריכים לבקש מה שיריד לנו גשמים, ננהה מגדל, ונעלה
 לרקיע, ונבנה אותו - את הרקיע בקרדיות, כדי שיובי מימיו וירדו
 גשמים.

דוחה הגמרא: מחבו עליה במערבא - לעגו בארץ ישראל על פירוש
 זה, שהיא אם כן שרצונם היה לעלות לרקיע, מדוע בנו את המגדל
 בבקעה, שהיא נמוכה, כאמור בפסוק (בראשית י"א ט), לבינו אתה
 בפניא - היה להם לבנות מגדל על אחד ההרים, שהוא גבוה יותר.
 הגמרא מביאה פירוש אחר: שבאמת לא רצו לעלות לרקיע, ולכן
 לא בנאוהו בה, (אלא) אמר רבי ירמיה בר אבא, אותם אנשים
 נחלקו ביניהם לשלש ביות, וכל כת אמרה דבר אחר, כת אחת
 אומרת, נעלה לראש המגדל ונשב שם, ואף אם יוריד עלינו מבו
 לא יגיעו אלינו המים, מחמת גובה המגדל. וכת אחת אומרת, נעלה
 לראש המגדל ונעבוד עבודת פוכבים. וכת אחת אומרת, נעלה
 ונעשה מלחמה עם הקדוש ברוך הוא. מבארת הגמרא את עונשם:
 זו שאומרת נעלה ונשב שם, הפיצם ה' על פני כל הארץ. וזו

שאומרת נעלה ונעשה מלחמה, נענשו ונעשו קופים, ורחות - שאין
 להם גוף ולא צורה, ושדיים - שיש להם צורת אדם ואוכלים
 ושוחים כבני אדם, ויליין - כצורת אדם, אלא שיש להם כנפיים.
 וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת פוכבים, עליהם נאמר הפסוק (שם
 י"ט ט) כי שם כלל ה' שפת כל הארץ, ולא הבינו איש את שפת
 רעהו, ולא יכל האחד לבין לדעת חבירו ולעבוד עבודה זרה.
 תניא בברייתא. רבי יוחנן אומר, פולס לשם עבודת פוכבים נתפוננו,
 והראיה לכך, פתיב הקא - נאמר כאן, לגבי בניית המגדל (שם י"א ט),
 נעשה לנו שם וכתבי התם - ונאמר שם, לגבי עבודה זרה (שמות כג
 י"א), ושם אלהים אחרים לא תזכירו ויש להקישם זה לזה, מה לתלן
 נאמר שם לגבי עבודת פוכבים, אף כאן שנאמר שם, כוונתם
 היתה לעבודת פוכבים.
 הגמרא מבארת מה היה בסופו של המגדל: אמר רבי יוחנן, מגדל
 שבנו אנשי דור הפלגה, שליש העליון שלו נשרף, ושליש תחתון
 שלו נבלע באדמה, ושליש אמצעי עדיין קיים על גבי הרקע. אמר
 רב, אורי מגדל משבח - מראה האור שבגובה המגדל גורם
 למסתכל בו לשכחה, כיון שכשנעשו שישכחו את לשונם, נגזר
 על אותו מקום שיהיה משכת, וכמו שהם שכחו את לשונם כך
 הנמצא שם ומסתכל בו, שוכח.
 אמר רב יוסף, מקום ששמו ככל, ומקום ששמו בורסיף, הרי הם
 סימן רע לתורה, לפי שהם עומדים באותו מקום שהיה המגדל,
 ורואים משם את מראה גבוהו, ודבר זה משכת את התורה.
 מבררת הגמרא: מאי - מהו פירוש השם 'בורסיף' של אותה העיר.
 אמר רבי אפי, בור שאפי - בור שהתרוקנו מימיו, כלומר שהנמצא
 שם משכת ומתרוקן מתלמודו.
 שנינו במשנה (קט): אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו'. תנו
 רבנו, אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (בראשית י"ג ט)
 אנשי סדום רעים וחסמים לה מאד, ויש לדרוש, רעים, בעולם
 הזה. וחסמים, לעולם הבא. מביאה הגמרא דרשה אחרת: אמר רב
 יהודה, רעים, שהיו עושים עבירות זה לזו בגנוף, וחסמים, שהיו
 חוטאים בממזנים. מוכיח רב יהודה את דבריו: רעים היינו בגנוף,
 דכתיב שאמר יוסף הצדיק לאשת פוטיפר שאינו רוצה לחטוא
 עמה (שם ל"ט ט), ואיך אנשה הרעה הגדולה הזאת וחסמתי לאלהים?
 ומוכח שלשון רעה הוא על חטא שבגוף, וחסמים היינו בממזנים,
 דכתיב לגבי מי שנמנע מלהלוות לפני השמיטה (דברים ט"ו ט), והנה
 כך חסא ומוכח שחטא הוא על דבר שבממונ. ממשיך רב יהודה
 בביאור הפסוק, לה, זו ברכת השם, שהיו חוטאים בה. מאד,
 היינו שמתפוננים וחסמים - שמכירים את ריבונם, ומתכוונים
 למרוד בו.
 דרשה נוספת: בפתחתא תנא - בברייתא שנינו שגדרש פסוק זה
 כך, רעים היינו בממזנים, וחסמים היינו בגנוף, ומבארת הברייתא:
 רעים בממזנים, דכתיב לגבי הנמנע מלהלוות לפני השמיטה (שם)
 ורעה עינך באחיך האביון, וחסמים בגנוף, דכתיב לגבי יוסף הצדיק
 (בראשית ל"ט ט) וחסמתי לאלהים. ממשיכה הברייתא: לה, זו ברכת
 השם, וכדברי רב יהודה. מאד, זו שפיות דמים, שנאמר (מלכים ב'
 כא טו) גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד ונו, ומוכח
 שלשון מאד נאמרה לגבי שפיות דמים.
 תנו רבנו, אנשי סדום, לא נתנאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם
 הקדוש ברוך הוא, ומה כתיב בהם - ומה נאמר עליהם, פסוקים אלו
 (איוב כ"ח ד), ארץ מוננה יצא להם ותחתיה נהפך כמו אש, מקום
 ספיר אבנית ועפרות וזה לו, נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה,
 לא היריבוהו בני שחין לא עדה עליו שחל, וכך הוא ביאור הפסוק,
 אמרו אנשי סדום, וכי מאחר שארצנו היא ארץ שמוננה יצא להם
 - שיש לנו שפע לחם, ועפרות וזה לו - ובאדמה נמצא זהב, למה
 לנו עוקרי דרכים, שאין פאים אלינו אלא לחסרנו (מקמוננו), בואו
 ונשבח תורת רגל מארצנו, שלא יעבור כאן אדם עובר אורח,
 שנאמר בתהילת הפרק (איוב כ"ד ט) פרח נחל מעם גר הנשכחים מני
 רגל דלו מאנוש נעו, והיינו שפרץ הקדוש ברוך הוא נחל של גפרית
 ואש על אנשי סדום ועמורה, מעם גר, כלומר ממקום הליכתו של

27 הוא את לשונם לשם לכך היא משכחת: סימן רע. כלומר שמים סימן שכתה היא:
28 רעים בגופם. שטופים בזימה: השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' והיה
29 כך חטא. והיינו ממון: ארץ ממנה יצא לחם. ארץ שבעה טובה היא: ותחתיה
30 נהפך כמו אש. ואחר כן נהפכה: וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם. שיש לנו
31 שיפוע לחם למה לנו עוברי דרכים: ונשכח.

32 שלא יעברו עוברי דרכים בארצנו: פריץ.
33 הקב"ה נחל גפירת ואש: מעם נר. ממקום
34 הליכתו שהיה הולך למעלה והשליכו
35 עליהם הנשכחים מני רגל ונתדלדלו
36 (מאדם) ומארצם) ונעו לדראון: גר. קורטר"ל
37 בלע"ז כמו (שמאל ב יד) מים הנגררים:
38 תהותית. תבקשו תרמיות ותואנות: תרצחו
39 בולבם. ע"י קיר נטוי וגדר החדיה: יומם
40 חתמו למו. היום סותמים וסוגרין כאילו לא
41 ידעו אור כלומר סותמין וחותמין: אפרסמון.
42 שלהם להפקידו ביד בעלי ממון כדי שיהו
43 מניחין פקדון שלהם בבית גנויהם ובלילה
44 מרחיץ האפרסמון וחותרין שם מנהגו של
45 מפקד צורר חותום: דרש ר"ל יוסי. בי מדרשא
46 חתר בחשך בתים: איתתו תלת מאה
47 מתרתה. ע"י ריח אפרסמון שהיו מרחיץ
48 ויודעין היכן מניחין ממנו: מי הוה ידענא
49 דאתו גנבי ל"א מי הוה ידענא דגנבי אתון.
50 שפעי מרובי דציפורי דמא. דאדם גדול הוה
51 ואידי דאמר לעיל איתתו מתרתני
52 בציפורי דאתרא דרבי יוסי תתם הוה נקט
53 נמי הא מילתא דבי נח נפשיה כו'
54 לאשמועינן דמצפורי הוה:
דאית

19 בקרדומות, פרי שזובו מימיו. מוכחו עלה במערכתא, אם פן, ליבנו אחד בפטורא. (אלא) אמר
20 רבי יומאי בר אלעזר, נתלקו לשלש ביותות. אחת אומרת, נעלה ונשב שם. ואחת אומרת, נעלה ונעבוד פוכבים. ואחת
21 אומרת, נעלה ונעשה מלחמה. זו שאומרת נעלה ונשב שם, הפיצם. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה, נעשו קופים, ורוחות
22 ושידים ולילין. וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת פוכבים, 'כי שם בלל שפת כל הארץ'. תניא, רבי נתן אומר, פולס לשם
23 עבודת פוכבים נתפוננו, פתיב הכא נעשה לנו שם, וכתוב התם 'שם אלהים אחרים לא תפירו', מה להלן עבודת פוכבים,
24 אף פאן עבודת פוכבים. אמר רבי יוחנן, מנגדל, שליש נשרף, שליש נבלע, שליש קיים. אמר רב, איור מנגדל, משפחה. אמר רב
25 יוסף, בבל, ובורסין, סימן רע לתורה. מאי 'בורסין'? אמר רבי אפי, בור שאפי: 'אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא' וכו':
26 תנו רבנן, אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא, שנאמר 'ואנשי סדום רעים וחסאים לה' מאד', 'רעים' בעולם הזה, 'והטאים'
27 לעולם הבא. אמר רב יהודה, 'רעים' בגופן, 'והטאים' במקומם. 'רעים' בגופן, דכתיב 'ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת והטאתי
28 לאלהים'. 'והטאים' במקומם, דכתיב 'והיה כך חטא'. 'לה', זו ברפת השם. 'מאד', שמתפוננים והטאים. בפתינתא תנא, 'רעים'
29 במקומם, 'והטאים' בגופן. רעים במקומם, דכתיב 'רעה עינד פאחיד האביון'. והטאים בגופן, דכתיב 'והטאתי לאלהים'. 'לה', זו
30 ברפת השם. 'מאד', זו שפיכות דמים, שנאמר 'גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד' [וגו']. תנו רבנן, אנשי סדום,
31 לא נתנאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא, ומה פתיב בהם, 'ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נתפך כמו
32 אש, מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו, נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה, לא הדריכהו בני שחץ לא עדה עליו שחל'.
33 אמרו, וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם, 'ועפרות זהב לו', למה לנו עוברי דרכים, שאין פאים אלינו אלא לחסרינו [מקמוננו].
34 בואו ונשפח תורת רגל מארצנו, שנאמר 'פריץ נחל מעם נר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו'. דרש רבא, מאי דכתיב 'עד
35 אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם פקור נטוי גדר תדחיה', מלמד שהיו נוטנין עניניהן בפעלי ממון, ומושיבין אותו אצל קור
36 נטוי, ודוחין אותו עליו, ובאים ונטולין את ממוןו. דרש רבא, מאי דכתיב 'חתר פחשך פתיים יומם חקמו למו לא [ידעו] אור',
37 מלמד שהיו נוטנים עניניהם בפעלי ממון, ומפקדים אצלו אפרסמון, ומנחים אותו בבית גנויהם. לערב, פאים ומרחיץ אותו ככלב,
38 שנאמר 'שוכו לערב יהמו ככלב ויסוכבו עיר'. ובאים וחותרים שם, ונטולין אותו ממון. 'ערום [לנין] מבלי לבוש ואין פסות
39 פקרה', 'חמור יתומים יהגו ויבולו שור אלמנה', 'גבלות ישנו עדר גולו וירעו', 'הוא לקברות יוכל ועל גדיש ישקוד'. דרש רבי
40 יוסי בציפורי, איתרין היהא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי. אתו, וקא מצערי ליה. אמרו ליה, יהבית אוהיה לנגבי. אמר
41 להו, מי הוה ידענא דאתו נגבי. פי קא נח נפשיה דרבי יוסי, שפעי מרובי דציפורי דמא. אמרו, דאית ליה חד תורא, מרעי
42 חד יומא. דלית ליה, לירעי תרי יומי. ההוא יתמא בר ארמלתא, הבו ליה תורי למרעיה. אלו, שקלינהו וקטלינהו. אמר להו,
דאית

1 בהדי טאן, ביד מי נשלח: כי מטא לההוא דירא. כשהגיע לאותו מלך: למיבת.
2 ללון: שריגוהו לסיפיה. התיירו הארגוים והמרצופין ופתחום ונטלו כל מה שבתוכו:
3 אחובי. מצחקי: הנך דירוי. אותן בני הכפרים: א"כ ליבנו אחד בטורא. א"כ שבנו
4 כדי לעלות לרקיע למה בנו אותו בבקעה היה להם לבנות על אחד ההרים: הפיצם
5 ה'. פיורם בכל העולם: שדים. יש להם צורת

6 אדם ואוכלין ושותין כבני אדם: רוחין. בלי
7 גוף וצורה: לילין. צורת אדם אלא שיש להם
8 כנפים במטכת נדה (דף נד): זו שאומרת
9 נעבוד ע"י כי שם בלל ה'. בבל לשונם כדי
10 שלא יתא אחד מכוון לדעת חבירו לעבוד
11 ע"י: שליש [נבלע]. נבלעו יסודותיה
12 משוקעת היא בקרקע עד שליש ושליש של
13 מעלה נשרף ושליש אמצעי קיים בקרקע
14 ולא שיהא עומד באורה איור מנגדל. מראש
15 המגדל (כלומר) וכמו אורה של עיר) מי
16 שעומד סביב למגדל וראה אורה ומראה
17 גובה שלה משכה. שכן נגור על אותו מקום
18 שיכבד ולכן הם עצמם שכחו את לשונם:
19 בבל ובכורסין סימן רע לתורה. שמשכחין
20 הלמוד מפני שעומדים באור המגדל: למה
21 נקרא שמה בכורסין בור שאפי. בור
22 שנתרוקן מימיו כלומר משכח האדם כל מה
23 שלומד: שאפי. כמו (ב"מ דף ס.) השופה את
24 היין לשון (ירמיה מוז) הורק מבלי אל כלי
25 ומפני מה שמה בבל [שמשכחת] אמר רב
26 יוסף כי שם בבל לפי שבלבל הקדוש ברוך

19 בקרדומות, פרי שזובו מימיו. מוכחו עלה במערכתא, אם פן, ליבנו אחד בפטורא. (אלא) אמר
20 רבי יומאי בר אלעזר, נתלקו לשלש ביותות. אחת אומרת, נעלה ונשב שם. ואחת אומרת, נעלה ונעבוד פוכבים. ואחת
21 אומרת, נעלה ונעשה מלחמה. זו שאומרת נעלה ונשב שם, הפיצם. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה, נעשו קופים, ורוחות
22 ושידים ולילין. וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת פוכבים, 'כי שם בלל שפת כל הארץ'. תניא, רבי נתן אומר, פולס לשם
23 עבודת פוכבים נתפוננו, פתיב הכא נעשה לנו שם, וכתוב התם 'שם אלהים אחרים לא תפירו', מה להלן עבודת פוכבים,
24 אף פאן עבודת פוכבים. אמר רבי יוחנן, מנגדל, שליש נשרף, שליש נבלע, שליש קיים. אמר רב, איור מנגדל, משפחה. אמר רב
25 יוסף, בבל, ובורסין, סימן רע לתורה. מאי 'בורסין'? אמר רבי אפי, בור שאפי: 'אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא' וכו':
26 תנו רבנן, אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא, שנאמר 'ואנשי סדום רעים וחסאים לה' מאד', 'רעים' בעולם הזה, 'והטאים'
27 לעולם הבא. אמר רב יהודה, 'רעים' בגופן, 'והטאים' במקומם. 'רעים' בגופן, דכתיב 'ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת והטאתי
28 לאלהים'. 'והטאים' במקומם, דכתיב 'והיה כך חטא'. 'לה', זו ברפת השם. 'מאד', שמתפוננים והטאים. בפתינתא תנא, 'רעים'
29 במקומם, 'והטאים' בגופן. רעים במקומם, דכתיב 'רעה עינד פאחיד האביון'. והטאים בגופן, דכתיב 'והטאתי לאלהים'. 'לה', זו
30 ברפת השם. 'מאד', זו שפיכות דמים, שנאמר 'גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד' [וגו']. תנו רבנן, אנשי סדום,
31 לא נתנאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא, ומה פתיב בהם, 'ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נתפך כמו
32 אש, מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו, נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה, לא הדריכהו בני שחץ לא עדה עליו שחל'.
33 אמרו, וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם, 'ועפרות זהב לו', למה לנו עוברי דרכים, שאין פאים אלינו אלא לחסרינו [מקמוננו].
34 בואו ונשפח תורת רגל מארצנו, שנאמר 'פריץ נחל מעם נר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו'. דרש רבא, מאי דכתיב 'עד
35 אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם פקור נטוי גדר תדחיה', מלמד שהיו נוטנין עניניהן בפעלי ממון, ומושיבין אותו אצל קור
36 נטוי, ודוחין אותו עליו, ובאים ונטולין את ממוןו. דרש רבא, מאי דכתיב 'חתר פחשך פתיים יומם חקמו למו לא [ידעו] אור',
37 מלמד שהיו נוטנים עניניהם בפעלי ממון, ומפקדים אצלו אפרסמון, ומנחים אותו בבית גנויהם. לערב, פאים ומרחיץ אותו ככלב,
38 שנאמר 'שוכו לערב יהמו ככלב ויסוכבו עיר'. ובאים וחותרים שם, ונטולין אותו ממון. 'ערום [לנין] מבלי לבוש ואין פסות
39 פקרה', 'חמור יתומים יהגו ויבולו שור אלמנה', 'גבלות ישנו עדר גולו וירעו', 'הוא לקברות יוכל ועל גדיש ישקוד'. דרש רבי
40 יוסי בציפורי, איתרין היהא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי. אתו, וקא מצערי ליה. אמרו ליה, יהבית אוהיה לנגבי. אמר
41 להו, מי הוה ידענא דאתו נגבי. פי קא נח נפשיה דרבי יוסי, שפעי מרובי דציפורי דמא. אמרו, דאית ליה חד תורא, מרעי
42 חד יומא. דלית ליה, לירעי תרי יומי. ההוא יתמא בר ארמלתא, הבו ליה תורי למרעיה. אלו, שקלינהו וקטלינהו. אמר להו,
דאית

1 דאית ליה תורא. כך היה מנהגם של אנשי סדום מי שהיה לו שור אחד רועה כל
2 בהמות העיר יום א' ומי שאין לו בהמה מגלגלין עליו לרעות ב' ימים: אמר להו.
3 יתמי למרי דתורא דאית ליה חד תורא כו': דעבר במברא. שהמעברות שלהם
4 מימיו עזין והיו דנין כך: דלא עבר במברא. אלא בא דרך אחר: דה"ל דרא דלכני.

5 מי שהיה לו שורת לבנים ומגבל ועושה אורן
6 היה בא כל חד וחד ונטול אחת: שדי תומי
7 או שוכי. מי שהיה מפזר ושוטח לפניו
8 שומים או בצלעים ליבשן כל א' וא' היה נוטל
9 אחת: אומר לו. לנגול מה חסרתי לך לא
10 לקחתי ממך אלא שום אחד ונמצא קרח
11 מכאן ומכאן: ויפא. ומצלי דין: יהבה
12 ניתליה. וישכב עמה עד שתהיה מעוברת: עד
13 דקרחא. עד שתצמח אונה: דפדע. עשה לו
14 פצע כמו פרעת במסכת ע"ז (ף כח).
15 כפרדורא בלע"ז: דעבר במיא. עובר ברגליו
16 במים: גלא. מקל ל"א אבן: מ"ל. דינא
17 לאליעור מאי האי: מ"ל. אליעור אגרא
18 דמחייבת לי דשקלי לך רמא הב ליה להווא
19 גברא דשקל לי דמא חווי דידי כדקיימא קיימי
20 ל"א ה"ג ולואי כדקאי קאי כך אמר ליה דין
21 מי יתן שהייתי כבתולות: הכי אתנו בהדייהו
22 כל מאן דמוזן. אכסניא לבי הלולא: לשלחו
23 לגלימיה. יפשיטו את בגדי אותו האיש
24 שהזמינו: ואתא אליעור. עבר אברורו: ויתבי
25 אסיפא דבולחו. הלך וישב בסוף כולם: מ"ל
26 מאן אומנך להבא: מ"ל. אליעור למאן דיתבי
27 גביה את זמנתי להבא: שקל גלימיה: דיתבי
28 לגביה ורחת לברא שהיה מתיירא שלא
29 ישמעו אנשי המקום שאליעור אמר שהוא
30 דימנו ולישלחו למאניה הלך וישב לו אצל
31 השני ואמר כמו כן וכן לכל אחד ואחד עד
32 דאזלי כולוהו ואכל אליעור כל הסעודה: כי

1 דאית ליה תורא, נשקול חד משפא. דלית ליה תורא,
2 נשקול תרי משפוי. אמרו ליה, מאי האי. אמר להו,
3 סוף דינא פתחילת דינא, מה תחילת דינא, דאית ליה
4 תורא, כרעני חד יומא, דלית ליה תורי, כרעני תרי
5 יומי. אף סוף דינא, דאית ליה חד תורא, לשקול חד,
6 דלית ליה תורא, לשקול תרי. דעבר במברא, ניתבי
7 חד וזוא. דלא עבר במברא, ניתבי תרי. דהוה ליה
8 [דרא] דלכני, אתי כל חד וחד, שקלו חדא. אמר ליה,
9 אגא חדא דשקלי. דהוה שדי תומי או שמפוי, אתו
10 כל חד וחד שקול חדא. אמר ליה, אגא חדא דשקלי.
11 ארבע דיניו היו בסדום, שקראי, ושקורואי, ויפי,
12 ומצלי דינא, דמחי ליה לאיתתא דחבריה ומפלא ליה.
13 אמרי ליה, יהבה ניתליה דינעברה ניתליך דפסיק ליה
14 לאודנא דתמרא דחבריה. אמרו ליה, הבה ניתליה
15 עד דקרחא דפדע ליה לחבריה. אמרי ליה, הב ליה
16 אגרא דשקל לך דמא. דעבר במברא, יהיב ארבעה
17 זוזי. דעבר במיא, יהיב תמני זוזי. וימנא חדא, אתא
18 ההוא פובס, איקלע להתם. אמרו ליה, הב ארבעה
19 זוזי. אמר להו, אגא במיא עברי. אמרו ליה, אם פן,
20 הב תמניא, דעברת במיא. לא יהיב, פדיהו. אתא
21 לקמיה דדינא. אמר ליה, הב ליה אגרא דשקול
22 לך דמא, ותמניא זוזי דעברת במיא. אליעור עבר
23 אברהם, איתרמי התם. פרוהי, אתא לקמיה דינא. אמר ליה, הב ליה אגרא דשקל לך דמא.

33 אריך גייצו ליה. כשהאורח ארוך יותר מן המטה מקצירין אותו בסכך גייצי לשון
34 גיץ כן שמעתי ואית דגרסי גידי ליה: ומתחין ליה. עד דמתפרקי אברוי: וכתבי
35 שמה עילויה. כדי שיכיר כל אחד וא' דינר שלו ויחזור ויטלנו: ורפתא לא ממטו
36 ליה. התנו ביניהם שלא יתנו לו פת כדי שימות ברעם וכשמת אויל כל חד וחד
37 ושקול לדינרא דידיה: רביתא. נערה:
38 כחצבא. בתוך כדי שלה כשיוצאת לשאוב
39 מים: שפיוה. סכו אותה: אינר שורא. על גג
40 החומה: כי רבה. על עסקי ריבה: רבי יהודה
41 בן בתירא אומר ויאבדו הרי הן כאבידה
42 המתבקשת. ובאין לעולם הבא שכך אמר
43 דוד על בני קרח תעיתי כשה אובד בקש
44 עבדך הם תעו כשה אובד ואתה ברחמך
45 הרבים בקש עבדך ותביאם לעוה"ב: מצותיך
46 לא שכחת. שקימו כל מצותיך כדכתיב
47 (במדבר טו) כי כל העדה כולם קדושים:
48 מקח רע. התחיל בקטטה: שעשה קרחה
49 בישראל. שנבלעה שהרתיה. שהכעיס:
50 הקחה שיני מולידיו. שנתבישו אבותיו
51 במעשיו הרעים: בקש רחמים על עצמו
52 שלא יתא נמנה עמהם: אלו מרגלים. דלא
53 כתיב בהן פלוני בן עקב: שאיבר לבבו. חזק
54 לבבו כמו (ישעיהו מו) אבידו לב: שישב
55 באנינות. שעשה תשובה על שדיה עמהם
56 תחילה בעצה: נעשו לו פלאות (שפישר)
57 ושניצל) מהם: ראה והבין. שאין מנהגן
58 כשורה ופירש מהם: אי מר רבה. אם ניצח
59 משה מכל מקום אתה תלמיד ואם קרח
60 מנצח אתה תלמיד מה לך בשררה זו: הואי
61 בעצה. אני הייתי עמך בעצה ונשבתי להם
62 שאם יקראוני אלך עמכם: דבולה כנישתא
63 קדישין. כולם צוענים וקדושים ולא יכנסו
64 אלי אם אני פרועה:

סתר

24 שקל גלא, פרוהי איהו לדינא. אמר, מאי האי. אמר ליה, אגרא דנפק לי מינך, הב ניתליה להאי, וזווי דידי פדקיימי קיימי. הווי
25 להו פרוייתא, דהוו מנני עלה אורחין. פי מאריך, גייזי ליה. פי גיץ, מתחין ליה. אליעור עבר אברהם, אקלע להתם. אמרו ליה, קום
26 גני אפוריא. אמר להון, נדרא נדרי, מן יומא דמיתת אמא, לא גנינא אפוריא. פי הוה מתרמי להו עניא, יהבו ליה כל חד וחד דינרא,
27 וכתבי שמה עליה, ורפתא לא הוו ממטי ליה. פי הוה מית, אתי כל חד וחד, שקול דידיה. הכי אתני בינייהו, כל מאן דמוזין גברא
28 לבי הילולא, לשלח גלימא. הוי האי הילולא, אקלע אליעור להתם, ולא יהבו ליה נהמא. פי בעי למסעד, אתא אליעור ויתבי לסיפא
29 דכולהו. אמרו ליה, מאן אומנך להבא. אמר ליה להווא [דיתבי], אתה זמנתי. [אמר] דילמא שמעי פי דאנא אומינתיה, ומשלחי
30 ליה מאניה דתא [גברא]. שקל גלימיה, ההוא דיתבי גביה ורחת לגברא. וכן עבר לכולהו, עד דנפקו פולחו, ואכלא איהו לסעודתא.
31 הווי ההוא רביתא, דהות קא מפקא ריפתא לעניא כחצבא. איגלאי מלתא, שפיה דובשא, ואוקמוה על אינר שורא. אתא זיבורי
32 ואכלוה, והיינו דכתבי [ויאמר ה'] זקנת סדם ועמורה פי רבה, ואמר רב יהודה, אמר רב, על עסקי ריבה: מרגלים אין להם חלק
33 לעולם הבא, שנאמר [וימתו האנשים מוצאי דפת הארץ רעה בנפגה], [וימותו] פעולם הוה, [בנפגה] לעולם הבא: עדת קרח אין
34 להם חלק לעולם הבא, שנאמר [ותכס עליהם הארץ] פעולם הוה, [ויאבדו מתוך הקהל] לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. רבי אלעזר
35 אומר, עליהם אמר הכתוב [ה'] ממות ומתיה מוריד שאול ועל: תנו רבנן, עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר [ותכס
36 עליהם הארץ] פעולם הוה, [ויאבדו מתוך הקהל] לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בתירא אומר, הרי הן כפאבידה
37 המתבקשת, שנאמר [תעיתי כשה אבד בקש עבדך פי מצותיך לא שכתתי]: יצחק [קרח], אמר ריש לקיש, שלחמ מקח רע לעצמו.
38 קרח, שנעשה קרחה בישראל. בן יצחק, בן שהרתית עליו את כל העולם כצתרים. בן קהת, בן שהקחה שיני מולידיו. בן לוי, בן
39 שנעשה לוה בגיהנם. וליחשוב נמי [בן יעקב], בן שעקב עצמו לגיהנם. אמר רב שמואל בר רב יצחק, יעקב ביקש רחמים על עצמו,
40 שנאמר [בסדם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד פכודי]. [בסדם אל תבא נפשי], אלו מרגלים. [ובקהלם אל תחד פכודי], זה עדת
41 קרח. [דתן], שעבר על דת אל. [אבירם], שאיבר עצמו מעשות תשובה. [ואזן], שישב באנינות. [פלת], שנעשו לו פלאות. [בן ראובן],
42 בן שראה והבין. אמר רב, אין בן פלת, אשתו הצילתו. אמרה ליה, מאי נפקא לך מיניה. אי מר רבה, אנת תלמידא. ואי מר רבה,
43 אנת תלמידא. אמר ליה, מאי אעביד, הוא בעצה ואשתבעי לי בהדיהו. אמרה ליה, ידענא דבולה כנישתא קדישתא ניתוה, דכתיב
44 [פי כל העדה בלם קדושים]. אמרה ליה, תוב דאנא מצילנא לך. אשקותיה חמרא, וארויתיה, ואגניתיה גואי. אותבה על קבא,
וסתרה

59 אליעזר מקל, פְּדוּיָהּ אִיהוּ לְדִינָא – ופצע בעצמו את הדיין, אָמַר
 60 לו הדיין מַאי הָא – מדוע עשית כן. אָמַר לִיה אֲלִיעֶזֶר, אָנְרָא דְנִפְסָא
 61 לִי מִיָּדָה, הֵב נִהְלִיָּה לְהָא, וְזוּי דִּידִי פְּדָנְיָמִי קְרִימִי – את אותו ממון
 62 שאתה צריך לשלם לי עתה על כך שהקזתי את דמך, תשלם
 63 לאותו שפצעני וחייבת אותי לשלם לו, ואילו ממוני ישאר בחזקתי,
 64 ולא אצטרך לשלם כלום.
 65 הגמרא ממשיכה לספר את רשעותם: הוּיָא לְהוּ פְּדוּיָתָא דְהוּוּ מְנִי
 66 עֲלָה אֲזַרְחִין – היתה להם מיטה מיוחדת שעליה היו משכיבים את
 67 האורחים שבאים לעירם, בִּי מְאַרְרָה, גְּיָוִי לִיה – אם היה האורח
 68 ארוך מהמיטה, היו חותכים את רגליו, בִּי גוּי, מְתַחֲזִין לִיה – אם
 69 היה קצר מהמיטה, היו מותחים את גופו כדי שיתארך לאורך
 70 המיטה. אִירַע שְׁאֲלִיעֶזֶר עֲבַד אֲבָרְהָם אֶלְעֶזֶר לְהָתָם – הודמן לסדום,
 71 אָמְרוּ לִיה אֲנָשֵׁי הָעִיר, קוּם גְּנִי אֲפֻרְיָא – עלה ושכב כדי המיטה,
 72 כדי שיוכלו לחותכו או למותחו. אָמַר לְהוּן אֲלִיעֶזֶר כָּדִי לְהַשְׁמַט
 73 מהם, נָרְדִי מִן יוֹמָא דְמִיתָת אָמַר לָא גְּנִינָא אֲפֻרְיָא – נרד
 74 נדרתי מיום שמתה אימי, שלא אישן על מיטה אלא על הארץ.
 75 מנהג נוסף שהיה בסדום: בִּי הָהוּ מְתַרְמִי לְהוּ עֲנִיָא – כשהיה מודמן
 76 עני לסדום, יָהֲבוּ לִיה כָּל חַד וְחַד דִּינָרָא, וְכַתִּיב שְׁמִיָּה עֲלִיהָ – היה
 77 כל אחד נותן לו דינר, והיה כותב את שמו על הדינר, וְרִפְתָּא לָא
 78 הוּוּ מְקַמֵּי לִיה – אבל לא היו נותנים לו לחם לאכול, אֲפִילוּ תַּמּוּרַת
 79 מִמּוֹן, בִּי הָהוּ מִית – לאחר שהיה העני מת מרעב, אֲתִי כָּל חַד וְחַד
 80 שְׁקִילִי דִּידִיהָ – היה בא כל אחד ואחד ונוטל את הדינר שלו, והיה
 81 מכירו לפי שמו שהיה כתוב עליו.
 82 מנהג נוסף שהיה שם: הָבִי אֲתִנִּי בִּינְיָהוּ – כך התנו אנשי סדום
 83 ביניהם, כָּל מָאן דְּמִזְמִין נְבָרָא לְבִי הִילּוּלָא, לְשַׁלַּח גְּלִימָא – כל מי
 84 שזימין אורח לחתונה, יפשיטו מהמזמין את בגדיו, כַּעֲוַשְׁתָּ הוּי הָאִי
 85 הִילּוּלָא – היתה חתונה אחת, וּאֶקְלַע אֲלִיעֶזֶר לְהָתָם – הודמן לשם
 86 אליעזר עבד אברהם, וְלֹא יָהֲבוּ לִיה נֶחֱמָא – ולא נתנו לו אנשי
 87 המקום לחם לאכול. בִּי פַעֵי לְמַסְעָד, כַּרְשָׁעָה לֹאכּוּל, אֲתָא אֲלִיעֶזֶר
 88 וְיָתִיב לְפִיפֵא דְכּוּלְהוּ – בא אליעזר וישב בטוח כל המסובים
 89 בחתונה, אָמְרוּ לִיה לֹאֲלִיעֶזֶר, מָאן אֲמַנְךָ לְהָבָא – מי הזמין לך כֹּאֵן,
 90 אָמַר לִיה לְהַחֲוָה [דִּי תִיב], אַתָּה וּמְנַתָּן – אמר אליעזר לאותו שישב
 91 בסמוך אליו, אתה הזמנתני לכאן, אָף שְׂבִאמַת לֹא הוּמִינָנִי, [אָמַר
 92 אִתּוּ אַדָּם לְעַצְמוֹ, דִּילְמָא שְׁמַעֵי בִּי דְאָנָּא אֲזִימְנִיתִיה – שמא ישמעו
 93 האנשים את דברי אליעזר שאמר שאני הזמנתי, וּמְשַׁלְחִי לִיה
 94 מְאִיָּה דְהָאִי נְבָרָא – ויפשיטו את בגדיו], שְׁקִיל גְּלִימִיָּה הָהוּא דִּי תִיב
 95 נְבִיָּה וְרַחֵם לְבָרָא – נטל אותו אדם שישב ליד אליעזר את בגדיו,
 96 וּבְרַח הַחֲוָה. [וְכֵן עֲבַד לְכּוּלְהוּ – וכן עשה לכלם, בזה
 97 אחר זה, עַד דְּנִפְקִי בּוּלְהוּ – עד שיצאו כולם החוצה, וְאֶכְלָא אִיהוּ
 98 לְסַעֲוִיתָא – ואכל לבדו את כל הסעודה].
 99 מעשה נוסף שהיה שם: הוּיָא הָרִיא רִבִּיתָא – היתה שם נערה אחת,
 100 דְהוּת קָא מְסַקָא רִיפְתָּא לְעֵנָא בְּחֶצְרָא – שהיתה מוציאה לחם
 101 לעני ברלי שהיתה שואבת בו מים, כְּדִי שְׁלֵא יִרְגִישׁוּ בָּהּ, אִינְלָאִי
 102 מְלִתָּא – התגלה הדבר לאנשי סדום, שְׁפִיָּה דּוּבְשָׂא וְאֲזִימְנָה עַל
 103 אִינְר שְׁרָא – סבו את כל גופה בדבש והעמידוה על ראש החומה,
 104 אָתָא זִיבּוּרִי וְאֶכְלִיהּ – באו הדבורים ואכלו את בשרה, מִתּוֹךְ שְׂרַצוּ
 105 לֹאכּוּל אֵת הַדְּבֶשׂ שְׁעֵלִיהּ, וְחִינּוּ דְכַתִּיב (בראשית י"ג) 'וְאִמַר ה'
 106 וַעֲקַת סָדֹם וְעַמּוֹרָה בִּי רַבָּה, וְאָמַר רַב הַיּוֹדָה, אָמַר רַב, שִׁישׁ לְדַרְוֵשׁ
 107 אֵת הַלְשׁוֹן רַבָּה, כְּמוֹ רַיְבָה, כְּלוֹמַר נַעֲרָה, עַל עֵסְקִי אֹתָהּ רִיבָה
 108 שֶׁהֲרֹגָה עַל שִׁנְתָּהּ לְחָם לְעֵנִי.
 109 שְׁנִינּוּ בַּמְשָׁנָה (פס): מְרַגְלִים אֵין לְהֵם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאֲמַר
 110 (במדבר ל"ד) 'וְיָמְתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצֵאֵי דַּבַּת הָאָרֶץ רַעֲיָה בְּמִנְפָּה, וְיָמְתוּ
 111 בְּעוֹלָם הָהוּא בְּמִנְפָּה לְעוֹלָם הַבָּא. עֲדַת קִרְחָ אֵין לְהֵם חֶלֶק לְעוֹלָם
 112 הַבָּא, שְׁנַאֲמַר (שם ט"ו) 'וְתַכְסֵם עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ' בְּעוֹלָם הָהוּא 'וְיִאכְדוּ
 113 מִתּוֹךְ תַּקְהִל' לְעוֹלָם הַבָּא, דְּבִרִי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אָמַר עֲלֵיהֶם
 114 אָמַר הַתְּנִיב (שמואל א' ב') 'ח' מְמִית וּמְתִיָּה מוֹרִיד שְׂאוּל וְעֵלִי.
 115 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלֻקַת בַּעֲנִין עֲדַת קִרְחָ: תַּנּוּ רַבְּנֵי, עֲדַת קִרְחָ אֵין
 116 לְהֵם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאֲמַר (במדבר ט"ו) 'וְתַכְסֵם עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ',

1 דְאִית לִיה תּוֹרָא – מי שהיו לו שוורים, נִשְׁקוּל חַד מְשַׁבָּא – יטול עור
 2 של שור אחד, וְדִלִית לִיה תּוֹרָא – מי שאין לו שוורים כלל, נִשְׁקוּל
 3 תְּרִי מְשַׁבֵּי – יטול שתי עורות של שוורים. אָמְרוּ לִיה בְּנֵי הָעִיר, מַאי
 4 הָאִי – מזה היא צורת החלוקה שקבעתה. והרי יותר מסתבר שמי
 5 שהיו לו שוורים יטול את עורותיהם, ולא מי שלא היו לו שוורים.
 6 אָמַר לְהוּ אֹתוּ יתום, סוֹף דִּינָא בְּתַחֲלִיל דִּינָא – סוף הדין הוא
 7 כְּאוֹתָהּ סְבָרָא שֶׁל תְּחִלַּת הַדִּין שֶׁקִּבַּעְתָּם אִתָּם, מַה תְּחִלַּת דִּינָא –
 8 כפי שבתחילה קבעתם חוק זה, דְאִית לִיה תּוֹרָא מְרַעֵי חַד יוֹמָא,
 9 דְלִית לִיה תּוֹרָא מְרַעֵי תְּרִי יוֹמִי – מי שיש לו שוורים רועה רק יום
 10 אחד, ומי שאין לו שוורים רועה יומיים, אָף סוֹף דִּינָא – אף סוף
 11 הדין, לְעֵנִין חֲלוּקַת הָעוֹרוֹת כִּךְ הוּא, דְאִית לִיה חַד תּוֹרָא, לְשִׁקוּל
 12 חַד, דְלִית לִיה תּוֹרָא לְשִׁקוּל תְּרִי – מי שיש לו שור אחד יטול עור
 13 אחד, ומי שאין לו שוורים יטול שני עורות.
 14 חוק נוסף היה בסדום: דְעֲבַר בְּמַבְרָא – מי שעבר את הנהר
 15 במעבורת, סְפִינָה קִטְנָה, נִיתִיב חַד זִינָא מְשַׁלֵּם זֹו אַחַד עַל כִּךְ, לְקָא
 16 עֲבַר בְּמַבְרָא – ומי שלא עבר במעבורת, אלא הלך ברגליו במים,
 17 נִיתִיב תְּרִי – ישלם שני זווים.
 18 דְבַר נוֹסָף שְׁהָיוּ נוֹהֲגִים שָׁם: דְהוּת לִיה (תורא) [דְרָא] דְלִבְנֵי – אדם
 19 שהיה עושה לבנים, והניח את הלבנים בשורה, אֲתִי כָּל חַד וְחַד
 20 שְׁקִילוּ תְּרָא – היה בא כל אחד ואחד מאנשי העיר ונוטל לבניה
 21 אחת, אֲתִי לִיה – והיה כל אחד ואומר לבעל הלבנים, אָנָּא תְּרָא
 22 דְשְׁקִילִי – אני נטלתי רק לבניה אחת, שאינה שוה פרוטה. וכמו כן
 23 דְהוּת שְׂרִי תוּמִי אוֹ שְׁבִי – אדם שהיה שוטח שומים או בצלים
 24 לִיבְשָׁם, אֲתוּ כָּל חַד וְחַד שְׁקִיל תְּרָא – היה בא כל אחד ואחד ונוטל
 25 אחד, אָמַר לִיה אָנָּא תְּרָא דְשְׁקִילִי – והיה אומר לו, אני נטלתי לך
 26 רק אחד, ולא יותר.
 27 אומרת הגמרא: אָרְבַּע גְּיָוִי וְדִינִינִסוּ הָיוּ בְּסָדוּם, שְׁקִרָא,
 28 וְשְׁקִרְוָרָא, שֶׁשְׁנֵיהֶם לִשׁוֹן שְׁקֵר, וְיִפִּי, מִלְשׁוֹן זִינָף, וּמְצַלִי דִינָא,
 29 שְׁמֵתָא אֵת הַדִּין.
 30 הגמרא מביאה דוגמאות לדיניהם: דְמַחֵי לִיה לְאִיתָתָא דְחֶבְרִיָּה
 31 וּמְפִלָא לִיה – אדם שהיה מכה את אשת חבירו, והיתה מפילה את
 32 עוברה, אָמְרִי לִיה – היו הדיינים אומרים לבעל האשה, יָהֲבָה
 33 נִהְלִיָּה דְנַעֲרָתָה נִהְלִיָּךְ – תן למוזיק את אשתך, שישכב עמה עד
 34 שתתעבר, ובכך יתקן את מה שעשה. וכן דְפָסִיק לִיה לְאִוְרָא
 35 דְחֶבְרָא דְחֶבְרִיָּה – אדם שהיה חותך את אוזן החמור של חבירו,
 36 אָמְרוּ לִיה הַדִּינִינִס לְבַעַל הַחֲמוֹר, תְּבֵה נִהְלִיָּה עַד דְקָרְחָא – תן את
 37 החמור למוזיק עד שתצמח אוזנו. דְפִיעַ לִיה לְחֶבְרִיָּה – אדם שהיה
 38 פוצע את חבירו, אָמְרִי לִיה הַדִּינִינִס, הֵב לִי אֲנָרָא דְשְׁקִיל לָךְ דְמָא
 39 – תן שכר למוזיק על כך שהקזי לך דם. דְעֲבַר בְּמַבְרָא – אדם שהיה
 40 עובר את הנהר במעבורת, יָהִיב אָרְבַּעָה זִוִּי – היה נותן ארבעה
 41 זווים, דְעֲבַר בְּמָאִי – ומי שהיה עובר ברגליו במים, שלא על ידי
 42 מעבורת, יָהִיב תַּמְנִי זִוִּי – היה צריך לשלם שמונה זווים.
 43 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: וְיָמְנָא תְּרָא אָתָּא הָהוּא בּוֹבֵס
 44 אֶקְלַע לְהָתָם – פעם אחת עבר שם כובס אחד, והודמן לאותו
 45 מקום שעוברים בו את הנהר, אָמְרוּ לִיה, הֵב אָרְבַּעָה זִוִּי – עליך
 46 לשלם ארבעה זווים על שעברת במעבורת. אָמַר לְהוּ, אָנָּא בְּמִיא
 47 עֲבַרִי – עברתי את הנהר ברגלי במים, ולא על ידי המעבורת. אָמְרוּ
 48 לִיה, אַם כֵּן, הֵב תַּמְנִיא, דְעֲבַרְתָּ בְּמִיא – עליך לשלם שמונה זווים,
 49 כְּדִין הָעוֹבֵר בַּמִּים. לָא יָהִיב – לא שילם להם הכובס מה שהטילו
 50 עליו, פְּדוּיָהוּ – פצעוהו אותם אנשים. אָתָּא לְקַמִּיָּה דְדִינָא – בא
 51 הכובס לפני הדיין של סדום לתובעם על כך שפצעוהו, אָמַר לִיה
 52 הַדִּין, הֵב לִיה אֲנָרָא שְׁקִיל לָךְ דְמָא – עליך לשלם למכה כסף על
 53 כִּךְ שֶׁהִקְזִי אֵת דַּמְךָ, וְתַמְנִיא זִוִּי דְעֲבַרְתָּ בְּמִיא – ועוד עליך לשלם
 54 לו שמונה זווים, כְּדִין הָעוֹבֵר בַּמִּים, שְׁלֵא עַל יַדִּי הַמַּעְבֹּרַת.
 55 הגמרא מביאה מעשה נוסף: אֲלִיעֶזֶר עֲבַד אֲבָרְהָם, אִיתְרַמֵּי תָתָם –
 56 הודמן לסדום, פְּדוּיָהּ – ופצעו אחד מבני העיר. אָתָּא לְקַמִּיָּה דִּינָא
 57 – בא אליעזר לפני הדיין, אָמַר לִיה הַדִּין, הֵב לִיה אֲנָרָא דְשְׁקִיל לָךְ
 58 דְמָא – תן לו שכר על כך שהקזי את דמך. שְׁקִיל גְּלִלָא – נטל

כדי לבטל את המחלוקת, דאמר רב, כל המחזיק במחלוקת עובר
 בלאו, שנאמר (שם טו ה) 'ולא יהיה בקרב ובעדתו' רב אשי אמר,
 המחזיק במחלוקת ראוי ליצטרע, פתיב הקא - נאמר כאן, בפסוק
 שמהיר שלא לחזיק במחלוקת, 'ולא יהיה בקרב ובעדתו' פאשר
 דבר ד' ביד משה לו, ומכך שנאמר 'ביד משה לו' ולא נאמר 'אל
 משה', יש לדרשו שהכוונה ליד משה שהזכרה במקום אחר,
 ופתיב תש - ודיינו מה שאומר שם, כששלח ה' את משה לגאול
 את ישראל, (שמות ד טו) 'ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו
 בחיקו ויצאה והנה ידו מצרעת בשלג', ומכאן יש ללמוד
 שהמחזיק במחלוקת ראוי להצטרע.
 אגב גנות המחלוקת מביאה הגמרא מימרא בענין החולק על
 מלכות בית דוד: אמר רבי יוסי, כל החולק על מלכות בית דוד, ראוי
 להכישו נחש, ויש ללמוד זאת, מדפתיב הקא - נאמר לגבי אדוניהו
 בן דוד שרצה להמליך את עצמו, נגד שבעת דוד המלך ששלמה
 בנו ימלוך אחריו (מלכים א' טו ו) 'ויזבח אדניהו צאן זבקר וקריא עם
 אבן החרולת, ופתיב תש - נאמר בקבלות שבספר דברים (לב כד),
 'ישן בהמות אשלח עם עם תחת זחלי עפר, וזוחלי עפר' הם
 נחשים, ומכך שהזכרה לשון זו לגבי אדוניהו יש ללמוד שראוי
 היה שיכישו נחש.
 הגמרא מביאה מימרא בגנות החולק על רבו: אמר רב הקדא, כל
 החולק על ישיבתו של רבו, הרי הוא כחולק על השכינה, שנאמר
 לגבי מחלוקת קרח ועדתו (במדבר כו ט) 'הצויתם וימריבתם על ה',
 אף שמחלוקתם היתה עם משה רבינו.
 אמר רבי הקא ברבי חנינא, כל העושה מריבה עם רבו, בעושה
 מריבה עם השכינה, שנאמר (במדבר כ א) 'המה מי מריבה אשר רבו
 בני ישראל (על) את ה', ואף שבאמת רבו ישראל עם משה רבינו,
 שנאמר (שם כ א) 'ויזבח העם עם משה ויאמרו לאמר ולו נוענו בנגע
 אחינו לפני ה', החשיבה זאת התורה כאילו רבו עם ה'.
 אמר רבי חנינא בר פסא, כל המתרעם על רבו - שאומר שרבו נוהג
 עמו בחזק יד ובמדת אכזריות, פאילו מתרעם על השכינה, שנאמר
 כשהתרעמו ישראל על משה ואהרן על כך שאין להם בשר
 לאכול, השיבו להם (שמות טו ט) 'לא עלינו תלונותיכם כי (אם) על
 ה'.
 אמר רבי אבהו, כל המתהרר אחר רבו - שמדבר עליו שנוהג שלא
 כהוגן, פאילו מתהרר אחר שכינה, שנאמר (במדבר כא ח) 'ויזבח העם
 באלהים ובמשה, והרי לא יתכן שההררו ישראל אחר השכינה,
 אלא ודאי שההררו רק אחר משה, והחשיבם הכתוב כאילו ההררו
 אחר השכינה.
 הגמרא מוסיפה לדרוש בענינו של קרח. נאמר בפסוק (קהלת ה יב)
 'יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עושה שמור לבעליו לרעתו, אמר
 ריש לקיש, זה עושהו של קרח, שמחמת שהיה עשיר התגאה וחלק
 על משה רבינו, ומחמת כן אבד מן העולם. נמצא שהעושר שלו
 גרם לרעתו.
 נאמר בפסוק (דברים יא ט) 'יאשר עשה לדתן ולאבירים בני אליאב בן
 ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת פתיהם ואת
 אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם, הגמרא מפרשת מהו
 היקום אשר ברגליהם: אמר רבי אלעזר, זה ממונו של אדם,
 שמעמידו על רגליו, כלומר, משמח את ליבו.
 ואמר רבי לוי, שיעור גדול, שהוא משוי שלש מאות פרוות לכות
 היו מפתחות של בית גניזו של קרח, וכולהו אקלדי וקלפי - וכל
 אותם מפתחות ומנעולים, היו דנילא - של עור, שהוא קל יותר
 ממתחות ומנעולים של מתכת, ואף על פי כן היה זה משוי גדול
 כל כך, ללמדך שהיה עושרו גדול מאד.
 אמר רבי הקא ברבי חנינא, שלש ממטוניות - ארצרות גנוזים הטמין
 יוסף הצדיק במצרים, בשנים שמלך שם ואסף את כל הכסף והזהב
 שבעולם כשמכר להם אוכל בשנות הרעב, מטמונית אחת נתגלתה
 לקרח, ומשם התעשר כל כך, ומטמונית אחת נתגלתה לאנשנינו
 בן אפירוס מלך רומי, שהיה עשיר ביותר, ומטמונית אחת גנוזה
 לצדיקים לעתיד לבא.

וקתרתה למנה - וסותרת את שערות ראשה, כל דאמא, הנה והדר
 - וכל מי שבא מעדת קרח לבעלה, ראה אותה פרועת
 ראש וחזר לאחוריו, אדהכי והכי אפלעו להו - בינתיים, כשהיה און
 בן פלתיש, נבלעו עדת קרח באדמה, ואון בן פלתיש ניצל.
 הגמרא מביאה את הנהגתה הפוכה של אשת קרח: איתתיה
 בקרחה אמרה ליה - אשתו של קרח אמרה לו לקרחה, תוי מאי קעביד
 משה - ראה מה עשה משה רבינו, שמנה לכל השורות אנשי
 המקורבים אליו, איהו הנה מלפא - הוא עצמו נעשה מלך על
 ישראל, לאחיה שוניה פהנא רבא - את אחיו אהרן מינה לכהן
 גדול, לבני אחיה שוניה סני דכהנא - את בני אהרן אחיו מינה
 לסגני כהונה, אי איתיה תרויבה אמר תיהו לכהן - ואם מביאים
 ישראל תרומה, הוא אומר שתהיה לכהנים, אי אתו מעשר
 דשקלתו אתון - ואפילו כשמביאים מעשרות, שזה החלק שלכם,
 הלויים, אמר משה הכו הו מעשר לכהן - תנו עשירית מהמעשר
 לתרומת מעשר לכהנים. ועוד, דניו ליה למויכו - שגז את כל
 שערותיכם, הלויים, ומימלל לבו כי בופתא - ומשחק בכס
 כשוטים, וכאילו כגללים אתם נחשבים בעיניו, ועשה כן כיון
 דעיןא יהב פמויכו - נתן עיניו בשערותיכם, שלא תהיו נאים
 ובעלי צורה כמותו.
 אמר לה קרחה, הא איהו נמי קא עביד - הרי משה רבינו עצמו גילה
 גם את כל שערות עצמו, שהרי הוא היה לוי. אמרה ליה אשתו
 של קרח, כיון דכדלהו רבותא ידידי - כיון שאת כל הגדולה אתה
 משה לעצמו, אמר בליבו, איהו נמי - אגוז אני כמותם את
 שערותי, תמות נפשי עם פלשתיים (שופטים טו ל), כלומר, מוטב לי
 שאפסיד את שערותי, ובלבד שעל ידי זה יהיו שומעים לי לכל מה
 שאומר, וכמו שמשון המית את עצמו ובלבד שימית עמו גם את
 הפולשים.
 הוסיפה ואמרה אשת קרח, ועוד הוא נוהג בכך שלא כדיון, דקאמר
 לבו עבדיתו תכלתא - שהרי הוא מצוה אותכם להטיל פתיל
 תכלת בציצית שבכנפי בגדיכם, אי סלקא דעתך תכלתא השיבא
 [מצינה] - אם תעלה בדעתך שאכן יש מצוה בלבישת צבע תכלת
 על הבגדים, אפיק גלימי דתכלתא ופסינהו לכולהו מתיבתך -
 הוצא בגדים שכולם צבועים בתכלת, והלבש את כל בני חבורתך
 בבית המדרש.
 דורשת הגמרא פסוק על שתי נשים אלה: תיניו דתיב - על נשים
 אלו נאמר הפסוק במשלי (יד א) 'חכמות נשים בנתה ביתה ואגלת
 בידיה תרסנו, חכמות נשים בנתה ביתה, זו אשתו של און בן
 פלתיש, שבהכמתה הצילה את בעלה, ואגלת בידה התרסנה, זו
 אשתו של קרח, שבטפשותה הרסה את ביתה.
 הגמרא דורשת פסוקים נוספים בפרשת קרח: 'ויקמו לפני משה
 ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי
 שם' (במדבר טו א), דורשת הגמרא: מכך שנאמר 'אנשים מבני
 ישראל, יש לדרוש שהיו אלו המיתרים שבעדה, שאם לא כן
 פשוט שהיו מבני ישראל, קריאי מועד, שהיו יודעים לעבר שנים
 ולקבוע חדשים, ומועד' הוא מלשון מועדים וחגים, התלויים
 בעיבור שנים וקביעת חדשים. 'אנשי שם', שהיה להם שם מפורסם
 בכל העולם.
 'וישמע משה ויפל על פניו' (שם טו ד), מבררת הגמרא: מה שמועה
 שמע משה שמחמתה נפל על פניו. אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר
 רבי יונתן, ששדוהו עדת קרח למשה מאשת איש - שחטא עם
 אשת איש, שנאמר (תהלים קי טו) 'ויקנאו למשה בפתנה, ויקנאו' היא
 לשון התראדה, אמר רב שמואל בר יצחק, מלמד שכל אחד ואחד
 קנא את אשתו מפשה - שכל אחד הזהיר את אשתו שלא תסתתר
 עם משה, שנאמר (שמות לג ט) 'וימשה יקח את האהל וינמה לו מחוץ
 למחנה, והתרחק מהמחנה כדי שלא יחדשו בו.
 'ויקם משה וילך אל דתן ואבירם' (במדבר טו כה), אמר ריש לקיש, מאן
 - מכך שמחל משה על כבודו וחלק בעצמו לדתן ואבירם, לאחר
 שלא הסכימו לבוא כשקרא להם, יש ללמוד שאין מחזיקין
 במחלוקת, אלא אף האדם שהאמת עמו צריך למחול על כבודו

35 השרופין. אלא במגפה מות ולא קרה. ר"נ לוי בדכתיב חמשים ומאתים
36 מחתות ואתה ואהרן איש מחתות: מן הבלועים ומן השרופין היה. שנשרפה
37 נשמתו וגוף קיים ואח"כ נתגלגל עד מקום הבלועין ונבלע דכתיב בפרשת פנחס
38 ותבלע אותם ואת קרח עמהם ורבי יוחנן דאמר לא מן הבלועין ולא מן השרופין
39 דריש ליה להאי ואת קרח לאחריו ואת קרח

40 במות העדה במגפה: וקרח בהדיהו.
41 מדכתיב ותאכל את החמשים ומאתים איש
42 מקריבי הקטרת וקרח ממקריבי הקטרת הוא
43 דכתיב חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן
44 איש מחתות א"נ ואת לרבות קרח עמהם:
45 שמש ירח עמד וזולה. לעיל מיניה כתיב
46 ותבקע ארץ בשעת בקיעת הארץ שנבלעו
47 בקרקע שמש וירח עלו לאותו רקיע ששמו
48 זבול ואמרו להקב"ה אם אי אתה עושה דין
49 לבן עמרם מקרח ועדתו: לא נצא. ונאיר
50 לעולם: בכבודי לא מחיתם. שהרי בכל יום
51 מלכי מורח ומעבר בשעה שמניחין כהריון
52 בראשם משתחיים לחמה: והאידיא לא נפקי
53 עד דמחו להו. שכך גור עליהם המקום כן
54 שמעתי ל"א והאידיא לא נפקי מאחר שראו
55 שהקפיד הקב"ה על שלא מיהא לכבודו דין
56 דמחו להו לא נפקי שחשו לכבוד המקום על
57 בני אדם שמשתחיים לשמש וירח: אין כל
58 חדש תחת השמש. ואי גיהנם לא אברי עד
59 ההוא שעתא הוא ליה חדש: לקרובי פתחה.
60 שיקרב פתחה של גיהנם ותפתח הארץ
61 במקום שדן: נתבצר. מלשון (ישעיה כז) עיר
62 בצורה התקין להון הקב"ה מקום גבוה שלא
63 העניקו כל כך בגיהנם ולא מתו: מייצא.
64 סודר ישמעאל: בלועי. מקום שנתבלעו לשם
65 עדת קרח: בועא. ראה נקב שממנו יצא עשן:
66 נכבא. גיה: אמשיה. שרה אות' במים לשוך
67 (ברכות דף יד) משי ידיה. (ובל שלשים יום.
68 חזר לגיהנם ועולה לשם.)

א"ל

1 כתרף למויה. שעה וישבה על פתח הבית כל מי שהיה בא לקרוא רואה ראשה
2 פרוע וחזרו: מעשר. ראשון דשקליתו אתון אמר הבו חד מי לבחן: דגיו למויכו.
3 דכתיב (במדבר ח) והעבירו תער על (וכל) בשרם ומשחק בכס כאליו אתם שוטים:
4 ככופתא. ריע כמו טולא דכופתא דאמרן לעיל (דף ק) זהו כגלל הזה אתם חשובים
5 בעיני: עינא ייב. עין נתן בשעריכם כדי
6 שלא יתא בכס צורה כמותה: אמר לה. קרח
7 איהו נמי משה עצמו גלח כל שעה: כיון
8 דבולה רבנית דיריה הוא. אינו חושש אם
9 גילח עצמו דקאמר לנפשיה תמות נפשי עם
10 פלשתים אגוזו שערי כמותם ומה לי בכך
11 שהם מקיימין אפילו מה שאני מצוה לשחוק
12 אגוזו עכשיו כמותם כדי להפיש דעתם: ועוד
13 דקאמר לבו. עשו פתיל תכלת בד' כנפות
14 הדגן ואי ס"ד תכלת חשוב מפני מה לא
15 יאמר לעשות כל הבגד כולו תכלת: אפיק
16 גלימא תכלתא. קח לך בגדים של תכלת
17 וכסיתוהו לכולוהו מתיבתך וכסה בזה בבה"מ
18 אתה וחברותך: קנא לאשתו. אל (הסתר)
19 (ותסתרין) עם משה. קני היינו התראה: ונשא
20 לו מחוץ לעתה. יצא מחוץ למחנה שלא
21 יחשדוהו עמו: מכבא שאין מחוץ
22 במחלוקת. שמחל על כבודו והוא עצמו
23 הלך לבטל מחלוקת: חולק על רבו. חולק
24 על ישיבתו: אשר הצו על משה ועל אהרן
25 בעדת קרח בהצותם על ה'. מעלה עליהם
26 הכתוב כאלו היו חולקים כפי שכניה
27 מריבה. תגר וקטטה לפטפס נגדו בדבריהם:
28 מתרעם. אומר על רבו שנוהג לו מדה
29 כבושה ומדת אכזרית: מחררה. מחפה עליו
30 דברים: אקלידי. מפתחות: וקליפי. מנועלים:
31 דגילדי. כולם המפתחות והמנועלים של עור
32 היו ואעפ"כ היו שלש מאות פרות טעונות
33 ל"א דגולא לצורך שקום והמרוצופן וביסין
34 של עור היו: לא מן הבלועין ולא מן

35 וסתרתי למויה. כל דאתא, חויה, תר. אדחכי והכי,
36 אפלעו להו. איתתיה דקרח אמרה ליה, חוי מאי
37 קעביד משה. איהו הוה מלכא, לאחיה שווייה פהנא
38 רבא, לבני אחוהי שווינהו סגני דקאנת. אי אתיא
39 תרויבה, אמר תיהוי לבחן. אי אתו מעשר דשקליתו
40 אתון, אמר הבו חד מעשר לבחן. ועוד, דגיו ליה
41 למויכו, ומיטלל לבו כי כופתא, עינא ייב ממויכו.
42 אמר לה, הא איהו נמי קא עביד. אמרה ליה, פיון
43 דכולוהו רבותא דיריה, אמר איהו נמי /תמות נפשי
44 עם פלשתים/, ועוד, דקאמר לבו, עבדיתי תכלתא. אי
45 סלקא דעתך תכלתא חשיבא /מצוה/, אפיק גלימי
46 דתכלתא וכסינהו לכולוהו כתיבתך. היינו דכתיב
47 'הכמות נשים בנתה ביתה', זו אשתו של און בן פלה,
48 'ואולת בידה תהרסנה', זו אשתו של קרח. ויקמו
49 לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים,
50 מיוחדים שבעדה. 'קריא מועד', שהיו יודעים לעבר
51 שנים ולקבוע חדשים. 'אנשי שם', שהיה להם שם
52 בכל העולם. 'וישמע משה ויפל על פניו', מה שמועה
53 ששמע. אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן,
54 שהיה זהו מאשת איש, שנאמר 'ויקנאו למשה
55 במחנה', אמר רב שמואל בר יצחק, מלמד שכל אחד
56 ואחד קנא את אשתו ממושה, שנאמר 'ומשה יקח את
57 האהל ונטה לו מחוץ למחנה'. ויקם משה וילך אל
58 דתן ואבירם, אמר ריש לקיש, מפאן שאין מחזיקין

25 במחלוקת, דאמר רב, כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר 'ולא יהיה קרח וכעדתו'. רב אשי אמר, ראוי ליצטרע. פתיב הכא
26 'בד משה לו', וכתיב התם 'ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך'. אמר רבי יוסי, כל החולק על מלכות בית דוד, ראוי להפישו
27 נחש, פתיב הכא 'ויזבח אדניהו צאן וקבר ומריא עם אבן הזחלת', וכתיב התם 'עם חמות זחלי עפר'. אמר רב חסדא, כל החולק
28 על רבו, כחולק על השכינה, שנאמר 'בהצותם על ה'. אמר רבי חמא ברבי חנינא, כל העושה מריבה עם רבו, פעושה עם שכינה,
29 שנאמר 'המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל [את] ה'. אמר רבי חנינא בר פפא, כל המתרעם על רבו, פאילו מתרעם על השכינה,
30 שנאמר 'לא עלינו תלונותיכם פי (אם) על ה'. אמר רבי אבהו, כל המתהדר אחר רבו, פאילו מתהדר אחר שכינה, שנאמר 'ידיבר
31 העם באלהים ובמשה'. עשר שמור לבעלו לרעתו, אמר ריש לקיש, זה עושרו של קרח. ואת כל תיקום אשר ברגליהם, אמר רבי
32 אלעזר, זה ממונו של אדם, שמעמידו על רגליו. ואמר רבי לוי, משוי שלש מאות פרות לבנות, היו מפתחות של בית גנזיו של
33 קרח, וכולוהו אקלידי וקליפי דגילדי. אמר רבי חמא ברבי חנינא, שלש ממנוניות המנוין יוסף במצרים. אחת, נתגלתה לקרח. ואחת,
34 נתגלתה לאמנונינום בן אסיריוס. ואחת, נגוזה לצדיקים לעתיד לבא. ואמר רבי יוחנן, קרח, לא מן הבלועים ולא מן השרופין. לא
35 מן הבלועין, דכתיב 'ואת כל האדם אשר לקרח', ולא קרח. ולא מן השרופים, דכתיב 'באכל האש את חמשים ומאתים איש', ולא
36 קרח. בפתינתא פנא, קרח, מן השרופין ומן הבלועים. מן הבלועים, דכתיב 'ותבלע אותם ואת קרח'. מן השרופין, דכתיב '[ואש]
37 יצאה מאת ה' ותאכל את חמשים ומאתים איש', וקרח בעדייהן. אמר רבא, מאי דכתיב 'שמש ירח עמד וזולה לאור הציף יתלכו',
38 מלמד שגילו שמש ירח לזבול, אמרו לפניו רבונו של עולם, אם אתה עושה דין לבן עמרם, נצא. ואם לאו, לא נצא. עד שזרק
39 בהם חצים. אמר להן, בכבודי לא מחיתם. בכבוד בשר ודם, מחיתם. והאידיא לא נפקי, עד דמחו להו. דרש רבא, מאי דכתיב
40 'ואם בריאה וברא ה' ופצתה האדמה את פיה', אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, 'אם בריאה' גיהנם, מוטב. ואם לאו, 'ברא ה'.
41 למאי, אילימא למבריה ממש, והא אין כל חדש תחת השמש'. אלא, לקרובי פתחא. ובני קרח לא מתו, תנא, משום רבינו אמרו,
42 מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה. אמר רבה בר בר חנה, וימנא חדא, הוה קאזלינא בארדחא. אמר לי ההוא
43 מייצא, תא ואתי לך בלועי דקרח. אזיל, הוא תרי בעי, דתהו קא נפק קיטרא מנייהו. שקל גבבא דעמרא, אמשייה מנא, ואותביה
44 בריש רומחיה ואחלפיה התם איתרד. אמר ליה, אצית מה שמעת. ושמעית דהו קאמרי הכי 'משה ותורתו אמת, והן בדאים'.

אמר

48 כדאמרן לעיל (שם). כי מטו שוש וכו' ובדבר הזה נעשו מרגלים: ר"ש אומר. מאי
 49 כהיום הזה לומר לך אם מעשיהם כהיום הזה לא יא להם חלק לעוה"ב: ואם
 50 [לאן]. שיחורו בתשובה יחורו גם הם מגלות ויש להם חלק לעולם הבא: האובדים
 51 בארץ אשור. אלו י' השבטים והנחלים בארץ מצרים אלו דור המדבר וכן לשון
 52 התוספתא ולא שמעתי עוד: שובה משובה.
 53 שכל ישראל עתידין לחזור: קמני בני רשעי
 54 ישראל. רשעי ישראל עצמן עשיתם דאין
 55 להם חלק לעולם הבא כדאמרינן: בפי' בתרא
 56 דכתובות (דף קיא): רפאים בל יקומו מי
 57 שמרפה עצמו מדברי תורה אבל בנים
 58 שלהם קטנים ולא חטאו פליגי בהו: שורש
 59 וענף. אלו בנים קטנים שלהם: שורש בעולם
 60 הוה. שימיתו נפלים: וענף לעולם הבא. שאף
 61 על פי שאבותיהם היו רשעים הם לא חטאו:
 62 עיקר שרשניהם בארעא שבוקו. אלו הבנים
 63 קטנים שאע"פ שאבות אין להם חלק תקנה
 64 יש להם: שלא יניח. להם הקב"ה: לא מצוה
 65 ולא שירי' מצוה. לא מצוה תמורה ולא
 66 מצוה קלה הכל ידא מעביר ומשלם שכרם
 67 לאלתר כדי לטרוח מן העולם: זו נשמה.
 68 שמעמדת הגוף כשר שמעתי איהו: אבל
 69 קמני בני רשעי אומות העולם. דוקא קאמר
 70 רשעי דאילו חסדי אומות העולם פליגי בה
 71 ואיכא למיד' הו עצמן באין ואיכא למיד' אינן
 72 באין כדאמרן (ד' קה). ישובו רשעים
 73 לשאלה כל גוים שכחי אלהים מכאן שציון
 74 להם חלק אמר לו רבי יהושע וכי נאמר בכל
 75 גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי
 76 אלהים הא אין שכחי אלהים יש להן חלק
 77 ולעוה"ב: הכי גרסינן אבל קמני רשעי
 78 אומות העולם דברי' הכל אינן באין:
 79 מותאבד כל זכר למו נפקא ליה. כלומר
 80 לתנא דבריתא והאי דנפקא ליה דברי' לכל
 81 היא חלק שורש וענף מיבעיא ליה למי
 82 כדאית ליה ומר כדאית ליה: זרע יעבדנו
 83 יסופר לה' לדור. זרע המסופר יעבדנו לה'
 84 לדור דדור שיחורו לו ויחיה: משעה שנורע.
 85 משעה שנקלט חורע במעי אשה אפילו
 86 הפילה אמו ונמחה יש לו חלק לעתיד דכתיב
 87 זרע יעבדנו והכי אמר בכתובות בפ' בתרא
 88 (דף קיא): נבלתי יקומו לרבות פלים: עני
 89 אני וגוע מנוער. אע"פ שאני עני גיעתי
 90 חשובה גיעה וראוי לומר עלי יגוע ויאסף
 91 כלומר שזוכה אני לעתיד לבא כצדיקים
 92 שנאמר בהן גיעה ומאימתי משעה שאני
 93 נושא אמיך ופחדך אפונה מתגלגלת ושכונה
 94 עלי והיינו מילה שבבשרו שאנו משמרים
 95 מאימתו של הקב"ה: אפניה. לשון אופן:
 מאי

אל. ההוא טייעא: כל תלתין יומין מהדר להו ניהבם. הכא: ואמרי הכי משה
 ותורתו אמת. שנסה כמה פעמים וראה שכל ל' יום עשן יוצא משם ושומע
 שאומרין משה ותורתו אמת וכו': באפי לא גרסי: שנאמר. לעיל מיניה קרא מ'
 שנה אקוט בדור דהיינו דור המדבר: בורתי' בורתי' עלי זבת. והיינו דור המדבר
 שברתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים
 דכתיב (שמות כד) ויזבחו זבחים שלמים
 וכתוב (שם) יזרוק על העם ויאמר הנה דם
 הברית אשר עשיתי עמכם: נשבעתי' וחורני
 ב'. והיינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי
 נשבעתי ומתחרט אני: אלו חניניה מישאל
 ועוריה. שמטרו עצמן למיתה בשביל בריתו
 של מקום: ופדוי' ה'. אלו דור המדבר שנפדו
 למצרים: שבקיה ר"ע לחסידותיה. שרגיל
 לזכות את ישראל והשתא מזדיב להו דאמר
 לעיל (דף קח). דור המדבר אין להם חלק
 לעולם הבא ולקמן מפרש מאי חסידותיה:
 שנאמר הלוך וקראת. כלומר שהיה היה
 יכול לדרוש שיש להם חלק ולעולם הבא
 דכתיב הלוך וקראת וגו': מותני' עשרת
 השבטים. שהגלה סנהריב שנאמר (מלכים ב'
 יח) וינחם בחלל ובחבור נהר גזון ועיר מדי:
 אין עתידים לחזור. ממקום שגלו והא
 דאמרין בגמ' דירמיה החזירן לא שהחזירן
 כולן אלא מקצתם החזיר: שנאמר וישליכם
 אל ארץ אחרת כיום הזה. שכך גזר להם
 הקב"ה שכיון שעזבוך את תורתו הוא מגלה
 אותן: כיום הזה מה היום: משמעי' בולק
 אפל ובצחרים מאיר א"נ בערב אפל והולך
 ולמחרתו מאיר אף עשרת השבטים (אין)
 עתידין לחזור להיות להם חלק לעולם הבא
 לא בבנינם ובני בניהם קאמר אלא אותן
 שגלו עצמן אין להם חלק שרשעים גמורין
 הם אבל בניהם ודורות הבאים זוכין ומזכין.
 מיר': וישליכם. משמע היום כולם בולק
 במקום אחד אל ארץ אחרת והיינו עשרת
 השבטים שהגלה סנהריב והושיבם במקום
 אחד כדאמרין (לעיל דף צד). שהולכים
 למדינת אפריקי אבל ב' השבטים לא גלו
 למקום אחד אלא נתפרו בכל הארצות
 ועליהם הוא אומר אשקיה להם ואקבעם
 (זכריה י') ה'ג מנני' עשרת השבטים אין
 עתידין לחזור: נמי' תנו רבנן עשרת
 השבטים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר
 ויתשם ה' מעל אדמתם וגו'. ואית דמפרשי
 עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא
 היינו לימות המשיח שלא יקבלם משיח עם
 שאר גלות לפי שאמר בגנות ארץ ישראל
 הכא, שְׁנֵאמֵר 'בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׂוֹפָר גָּדוֹל' וגו'. אָמֵר רַבֵּה בַר בַּר חֲנִינְהּ, אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן,
 שְׂבָקָה רַבִּי עֲקִיבָא לְחַסִּידוּתֵיהּ, שְׁנֵאמֵר 'הֲלֵךְ וְקִרְאתָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צְפוּנָה וְאִמְרַתְּ שׂוֹכֵה מִשְׁבֵּה יִשְׂרָאֵל נָאֵם ה' וְלֹא אֶפִּיל פְּנֵי
 כָּכֶם כִּי חָסִיד אָנִי נָאֵם ה' לֹא אֲמַטֹּר לְעוֹלָם'. מֵאִי חַסִּידוּתֵיהּ? דִּתְנֵינָא, קָמְנֵי בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אִין פְּאִין לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמֵר 'כִּי הִנֵּה
 הַיּוֹם בָּא בְּעַר פִּתְגוֹר וְהָיָה כָּל זָרִים וְכָל עוֹשֵׂי רִשְׁעָה קָשׁ וְלִהְתָּ אַתֶּם הַיּוֹם הַבָּא אָמֵר ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שְׂרָשׁ וְעִנְפָּה'.
 'שׂוֹרֵשׁ' בְּעוֹלָם הַיּוֹם, 'וְעִנְפָּה' לְעוֹלָם הַבָּא, דְּבָרֵי רַבֵּן גַּמְלִיאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אָמֵר, בָּאִים הֵם לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמֵר 'שׂוֹמֵר פְּתָאִים ה',
 שְׁפָן קוֹרֵין בְּכַרְפֵּי הַיָּם לִ'נוֹקָא', 'פְּתָאִי'. וְאָמֵר, 'גִּדּוּ אֵילָנָא וְחַבְלוּהֵי בְרַם עַקֵּר שְׂרִשׁוּהֵי בְּאַרְעָא שְׂבָקָה'. וְאֵלָּא, מַה אָנִי מְקַיֵּים לֹא
 יַעֲזוֹב לָהֶם שְׂרָשׁ וְעִנְפָּה, שְׁלֵא יַנִּיחַ לָהֶם לֹא מִצְוָה וְלֹא שִׁירי' מִצְוָה. דְּבַר אַחֵר, 'שׂוֹרֵשׁ' זוֹ נְשִׁמָּה, 'וְעִנְפָּה' זֶה הַגּוֹף, אֲבָל קָמְנֵי בְּנֵי
 רִשְׁעֵי עוֹבְדֵי פִּזְבּוּכִים, דְּבָרֵי הַכֵּל אִין פְּאִין לְעוֹלָם הַבָּא. וְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל, נִפְקָא לִיה מִ'וֹתֵיבָא' כָּל זָכָר לְמוֹ'. אִתְמַר, קָטָן, מֵאִמְיַתֵּי בָּא
 לְעוֹלָם הַבָּא, רַבִּי חֵינָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי. חַד אָמֵר, מִשְׁעָה שְׂנוּלָה. וְחַד אָמֵר, מִשְׁעָה שְׁסִיפֵר. מֵאֵן דְּאָמַר מִשְׁעָה שְׂנוּלָה, שְׁנֵאמֵר
 'יְבֹאוּ וְיִגְדּוּ צְדָקְתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה'. וּמֵאֵן דְּאָמַר מִשְׁעָה שְׁסִיפֵר, דְּכִתְיִב 'זֶרַע יַעֲבֹדְנוּ יִסְפֵּר לַה' לְדוֹר'. אִתְמַר, רַבִּינָא אָמֵר, מִשְׁעָה
 שְׂנוּרָה, דְּכִתְיִב 'זֶרַע יַעֲבֹדְנוּ'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמֵר, מִשְׁעָה שְׂנִימוּל, דְּכִתְיִב 'עֵנִי אֲנִי וְגוֹעַ מִנְעַר נְשִׁאתִי אִמְיַד אֲפִינָה'. תְּנָא מִשׁוּם
 רַבִּי מֵאִיר, מִשְׁעָה שְׂאִמְר 'אָמֵן', שְׁנֵאמֵר 'פְּתַחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי צְדִיק שְׂמֵר אֲמִנִים', אֵל תְּקִרִי 'שׂוֹמֵר אֲמוּנִים', אֵלָּא 'שְׂאִמְר אָמֵן'.
 מאי

48 מאי
 49 [לאן]. שיחורו בתשובה יחורו גם הם מגלות ויש להם חלק לעולם הבא: האובדים
 50 בארץ אשור. אלו י' השבטים והנחלים בארץ מצרים אלו דור המדבר וכן לשון
 51 התוספתא ולא שמעתי עוד: שובה משובה.
 52 שכל ישראל עתידין לחזור: קמני בני רשעי
 53 ישראל. רשעי ישראל עצמן עשיתם דאין
 54 להם חלק לעולם הבא כדאמרינן: בפי' בתרא
 55 דכתובות (דף קיא): רפאים בל יקומו מי
 56 שמרפה עצמו מדברי תורה אבל בנים
 57 שלהם קטנים ולא חטאו פליגי בהו: שורש
 58 וענף. אלו בנים קטנים שלהם: שורש בעולם
 59 הוה. שימיתו נפלים: וענף לעולם הבא. שאף
 60 על פי שאבותיהם היו רשעים הם לא חטאו:
 61 עיקר שרשניהם בארעא שבוקו. אלו הבנים
 62 קטנים שאע"פ שאבות אין להם חלק תקנה
 63 יש להם: שלא יניח. להם הקב"ה: לא מצוה
 64 ולא שירי' מצוה. לא מצוה תמורה ולא
 65 מצוה קלה הכל ידא מעביר ומשלם שכרם
 66 לאלתר כדי לטרוח מן העולם: זו נשמה.
 67 שמעמדת הגוף כשר שמעתי איהו: אבל
 68 קמני בני רשעי אומות העולם. דוקא קאמר
 69 רשעי דאילו חסדי אומות העולם פליגי בה
 70 ואיכא למיד' הו עצמן באין ואיכא למיד' אינן
 71 באין כדאמרן (ד' קה). ישובו רשעים
 72 לשאלה כל גוים שכחי אלהים מכאן שציון
 73 להם חלק אמר לו רבי יהושע וכי נאמר בכל
 74 גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי
 75 אלהים הא אין שכחי אלהים יש להן חלק
 76 ולעוה"ב: הכי גרסינן אבל קמני רשעי
 77 אומות העולם דברי' הכל אינן באין:
 78 מותאבד כל זכר למו נפקא ליה. כלומר
 79 לתנא דבריתא והאי דנפקא ליה דברי' לכל
 80 היא חלק שורש וענף מיבעיא ליה למי
 81 כדאית ליה ומר כדאית ליה: זרע יעבדנו
 82 יסופר לה' לדור. זרע המסופר יעבדנו לה'
 83 לדור דדור שיחורו לו ויחיה: משעה שנורע.
 84 משעה שנקלט חורע במעי אשה אפילו
 85 הפילה אמו ונמחה יש לו חלק לעתיד דכתיב
 86 זרע יעבדנו והכי אמר בכתובות בפ' בתרא
 87 (דף קיא): נבלתי יקומו לרבות פלים: עני
 88 אני וגוע מנוער. אע"פ שאני עני גיעתי
 89 חשובה גיעה וראוי לומר עלי יגוע ויאסף
 90 כלומר שזוכה אני לעתיד לבא כצדיקים
 91 שנאמר בהן גיעה ומאימתי משעה שאני
 92 נושא אמיך ופחדך אפונה מתגלגלת ושכונה
 93 עלי והיינו מילה שבבשרו שאנו משמרים
 94 מאימתו של הקב"ה: אפניה. לשון אופן:
 מאי

48 מאי
 49 [לאן]. שיחורו בתשובה יחורו גם הם מגלות ויש להם חלק לעולם הבא: האובדים
 50 בארץ אשור. אלו י' השבטים והנחלים בארץ מצרים אלו דור המדבר וכן לשון
 51 התוספתא ולא שמעתי עוד: שובה משובה.
 52 שכל ישראל עתידין לחזור: קמני בני רשעי
 53 ישראל. רשעי ישראל עצמן עשיתם דאין
 54 להם חלק לעולם הבא כדאמרינן: בפי' בתרא
 55 דכתובות (דף קיא): רפאים בל יקומו מי
 56 שמרפה עצמו מדברי תורה אבל בנים
 57 שלהם קטנים ולא חטאו פליגי בהו: שורש
 58 וענף. אלו בנים קטנים שלהם: שורש בעולם
 59 הוה. שימיתו נפלים: וענף לעולם הבא. שאף
 60 על פי שאבותיהם היו רשעים הם לא חטאו:
 61 עיקר שרשניהם בארעא שבוקו. אלו הבנים
 62 קטנים שאע"פ שאבות אין להם חלק תקנה
 63 יש להם: שלא יניח. להם הקב"ה: לא מצוה
 64 ולא שירי' מצוה. לא מצוה תמורה ולא
 65 מצוה קלה הכל ידא מעביר ומשלם שכרם
 66 לאלתר כדי לטרוח מן העולם: זו נשמה.
 67 שמעמדת הגוף כשר שמעתי איהו: אבל
 68 קמני בני רשעי אומות העולם. דוקא קאמר
 69 רשעי דאילו חסדי אומות העולם פליגי בה
 70 ואיכא למיד' הו עצמן באין ואיכא למיד' אינן
 71 באין כדאמרן (ד' קה). ישובו רשעים
 72 לשאלה כל גוים שכחי אלהים מכאן שציון
 73 להם חלק אמר לו רבי יהושע וכי נאמר בכל
 74 גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי
 75 אלהים הא אין שכחי אלהים יש להן חלק
 76 ולעוה"ב: הכי גרסינן אבל קמני רשעי
 77 אומות העולם דברי' הכל אינן באין:
 78 מותאבד כל זכר למו נפקא ליה. כלומר
 79 לתנא דבריתא והאי דנפקא ליה דברי' לכל
 80 היא חלק שורש וענף מיבעיא ליה למי
 81 כדאית ליה ומר כדאית ליה: זרע יעבדנו
 82 יסופר לה' לדור. זרע המסופר יעבדנו לה'
 83 לדור דדור שיחורו לו ויחיה: משעה שנורע.
 84 משעה שנקלט חורע במעי אשה אפילו
 85 הפילה אמו ונמחה יש לו חלק לעתיד דכתיב
 86 זרע יעבדנו והכי אמר בכתובות בפ' בתרא
 87 (דף קיא): נבלתי יקומו לרבות פלים: עני
 88 אני וגוע מנוער. אע"פ שאני עני גיעתי
 89 חשובה גיעה וראוי לומר עלי יגוע ויאסף
 90 כלומר שזוכה אני לעתיד לבא כצדיקים
 91 שנאמר בהן גיעה ומאימתי משעה שאני
 92 נושא אמיך ופחדך אפונה מתגלגלת ושכונה
 93 עלי והיינו מילה שבבשרו שאנו משמרים
 94 מאימתו של הקב"ה: אפניה. לשון אופן:
 מאי

56 השִׁבְטִים שֶׁאֵפִילָה לָהֶן עֵתָה, כִּד עֲתִידָה לְהֵאִיר לָהֶם, כְּשִׁיחֹזְרוּ
57 מגְלוֹתָם.

גמרא

58 הגמרא מביאה ברייתא בענין עשרת השבטים: תנו רבנן, עֲשֶׂרֶת
59 השִׁבְטִים אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְכֹו'. תְּנוּ
60 אֲדַמְתֶּם בָּאָה וּבְחַמָּה וּבְקִנְיָה וְדוּל, וְיֵשׁ לְדְרוּשׁ, וְיִתְשֶׁם ה' מֵעַל
61 אֲדַמְתֶּם, בְּעוֹלָם הַהוּא, וְיִשְׁלַכְכֶם אֶל אֶרֶץ אַחֲרָת, לְעוֹלָם הַבָּא, דְּבָרֵי
62 רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ פֶּסֶר עָבַד אֹמֶר מִשׁוֹם רַבִּי
63 שְׁמַעוֹן, אִם יִשְׁאָרוּ מִעֲשֵׂיָהֶם רַעִים כְּיֹוֹם הַהוּא – כְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁהוּגְלוֹ
64 מֵעַל אֲדַמְתֶּם, אֵינֶן חוֹזְרִין, וְאִם לֹא – וְאִם לֹא יִהְיוּ מִעֲשֵׂיָהֶם רַעִים,
65 אֵלֹא יִחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה, חוֹזְרִין, וְיִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. רַבִּי
66 אֹמֶר, עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים פְּאִים הֵם לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאמֶר (ישעיה כו יג)
67 וְיִהְיֶה כְּיֹוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר דְּלוֹל, וְיִבְאֵוּ הַאֲבֹדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר
68 וְיִגְדְּלִיחִם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם,
69 וְהֵאוּבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר' אֵלוֹ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים שְׁהוּגְלוֹ עַל יַדִּי
70 סַחֲרִיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר.

71 אָמַר רַבִּי בַר בַּר כְּהֵי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁכַבְתָּ רַבִּי עֲקִיבָא לְחִסְדֵי תִיבָה
72 – עֹזֵב רַבִּי עֲקִיבָא אֶת דַּרְכּוֹ לְנַהוּג בַּחֲסִידוֹת וּלְזוֹכוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל,
73 וְאֹמַר שְׂאִין לְעֵשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָרִי יִהְיֶה כִּי-
74 לְדְרוּשׁ מִהַפְּסוּק שִׁישׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאמֶר (ירמיה ג יב)
75 'הֲלֹךְ וְקָרַאת אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צְפוּנָה וְאִמְרַת שׁוֹבָה מִשְׁכַּח יִשְׂרָאֵל
76 נָאִם ה' וְלֹא אֵפִיל פָּנַי כִּכֶּם כִּי חֲסִיד אֲנִי נָאִם ה' לֹא אֲפֹדֵר לְעוֹלָם,
77 וּבִפְרָק זֶה מִכְּנֵה הִנְבִּיא אֶת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים בְּשֵׁם מְשׁוּבָה יִשְׂרָאֵל,
78 וְעֲלִיחֵם אָמַר 'שׁוֹבָה מְשׁוּבָה יִשְׂרָאֵל, וּמוֹכַח שִׁישׁ לְעֵשֶׂרֶת
79 הַשְּׁבֻטִים חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

80 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מֵאֵי חֲסִידוֹתֵיהֶּ – מֵאֵי הֵיא חֲסִידוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא,
81 שְׁעֲלִיה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁכָּאֵן עֹזֵבֵה רַבִּי עֲקִיבָא. וְתִנְיָא, קִמְנֵי בְּנֵי
82 רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל – בְּנֵיהֶם שֶׁל הַשְּׂרָעִים, שְׁמֹנוּ כְּשֹׁחַם קִטְנִים אֵין בְּאֵין
83 לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאמֶר (מלאכי ג יט) 'כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְּעַר פְּתוּר וְהָיָה
84 כָּל יְדֵים וְכָל עוֹשֵׂי רִשְׁעָה קֵשׁ וְלִחַט אֲתֶם הַיּוֹם הַבָּא אָמַר ה' צְבָאוֹת
85 אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שְׂרָשׁ וְעֵנְפָה, וְיִשׁוּרֵשׁ וְעֵנְפָה, הוּא כִינֵי לְבָנִים
86 הַקְּטָנִים, הַטְּפִלִים לְאֲבוֹתֵיהֶם, וְיֵשׁ לְדְרוּשׁ מִהַפְּסוּק שֶׁלֹּא יִשְׂאָר
87 לָהֶם 'שׁוֹרֵשׁ, בְּעוֹלָם הַהוּא, שִׁימוֹתוֹ בְּנֵיהֶם כְּשֹׁחַם נְפִלִים, וְיִעֲנָף
88 לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק בּוֹ, דְּבָרֵי רַבִּי גְּמִלְיָאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא
89 אֹמֶר, פְּאִים הֵם לְעוֹלָם הַבָּא, כִּי אֵף שְׂאֲבוֹתֵיהֶם חֲטָאוּ הָרִי הֵם לֹא
90 חֲטָאוּ, שְׁנַאמֶר (תהלים קטו) 'שֹׁמֵר פְּתָאִים ה', שְׁכֵן קִרְוִין בְּרַבְּרֵי הַיָּם
91 לְיִינוּקָא, פְּתָאִי – שְׁהָרִי מְבַמֵּידַת הַיָּם מְכַנֵּים יֶלֶד קִטָּן בְּשֵׁם פְּתִי.
92 רֵאִיה נּוֹסֶפֶת: וְאֹמֶר, לְגַבִּי חֲלוֹמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר עַל הַעוֹנֵשׁ הַצְּפוּי
93 לוֹ (דניאל ד ב), וְיֹוֹדֵי אֵילָנָא וְחַבְלֹוֹתֵיהֶם בְּרַם עֶפֶר שְׂרָשׁוּיָה בְּאֶרְעָא שְׁכַבְוּ,
94 חִיתִּכּוֹ אֶת הָאֵילָן וְהִשְׁחִיתוּהוּ, אֲבַל אֶת עֵיקַר שׁוֹרְשׁוֹ שְׁבֵאֲרֵךְ
95 הִנְיָחוּ שְׁלֵמִים, וְכֹמוֹ כֵּן אֵף הַרְשָׁעִים שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
96 מִכָּל מְקוֹם הַשׁוֹרְשִׁים, שְׁהֶם רְמוֹ לְבָנִים הַקְּטָנִים, יִשְׁאָרוּ שְׁלֵמִים,
97 וְיִבְאוּ לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא. וְאֵלֹא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – וְלִפִּי זֶה כִּיֻּצַּד
98 יִתְפַּרֵּשׁ הַפְּסוּק לֹא יַעֲזוּב לָהֶם שְׂרָשׁ וְעֵנְפָה, כְּוֹנֵנִת הַפְּסוּק שֶׁלֹּא יִנִּיחַ
99 לָהֶם לְרִשְׁעִים עֲצֻמָּם לְעוֹלָם הַבָּא לֹא מְצוּנָה וְלֹא שְׂיֹרֵי מְצוּנָה – לֹא
100 שְׁכַר מְצוּנָה חֲמוּרָה וְלֹא שְׁכַר מְצוּנָה קֵלָה, אֵלֹא יִשְׁלַם לָהֶם אֶת כָּל
101 שְׁכָרָם בְּעוֹלָם הַהוּא, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. דְּבָרֵי אַחֲרֵי
102 'שׁוֹרֵשׁ' זֶה נְשָׁכָה שֶׁל הַרְשָׁעִים, שְׁמַעֲמִידָה אֶת הַגּוֹף כְּמוֹ שְׁשׁוֹרֵשׁ
103 מִעֲמִיד אֶת הָאֵילָן, וְיִעֲנָף, זֶה הַנְּהוּת, שְׁמַעֲבָדוּ מִהַעוֹלָם הַזֶּה וּמִהַעוֹלָם
104 הַבָּא, אֲבַל בְּנֵיהֶם הַקְּטָנִים בָּאִים לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא.

105 אָבָל קִמְנֵי בְּנֵי רִשְׁעֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים, אֵף שֶׁלֹּא חֲטָאוּ מִעֲצֻמָּם, לְדְבָרֵי
106 הַכָּל אֵין בְּאֵין לְעוֹלָם הַבָּא, וְרַבִּין גְּמִלְיָאֵל, נִפְקָא לִיָּה – הוּא לְוַמֵּד
107 דְּבַר זֶה, שְׁבִנְיָהֶם הַקְּטָנִים שֶׁל רִשְׁעֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים אֵינֶם בָּאִים
108 לְעוֹלָם הַבָּא, מִיְּתָאֲבָד כָּל וְכָר לְמוֹ' (ישעיה כו יד).
109 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מִמֵּתֵי קִטְנֵי יִשְׂרָאֵל זּוֹכִים לְתַחֲיִית הַמֵּתִים: אֲתָמֶר –
110 שֵׁנוּ בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ מַחְלוּקָת זֶה, קִטָּן, מֵאֵימֵתֵי בָּא לְעוֹלָם הַבָּא, וְהֵינֵינוּ

1 המשיך ואמר רבה בר בר חנה, אָמַר לֵי אוֹתוֹ יִשְׁמַעֲלֵה, כָּל תְּלָתִין
2 יוֹמִין מִהֲדַרְרָא לָהּ וְיִהְיֶנָּם בְּכֶשֶׁר בְּתוֹךְ קִלְחָתָה – בְּלוּעֵי קִרְחַ נְהַפְכִים
3 בְּגִיחֵנָם מִמְקוֹם לְמִקוֹם כְּפִי שְׁמַהֲפִכִים בְּשַׂר בְּקִדְרָה, כִּדִּי שִׁיתְשַׁל
4 הַיֵּטֵב מִכָּל צַדְדֵי, וּבִדְק כְּמֹה פַעֲמִים וְרֵאִה שְׁכַל שְׁלֹשִׁים יוֹם הֵם
5 בָּאִים לְכֹאֵן בְּמַהֲלַךְ סִיבּוּבָם, וּבְכֹשֶׁה בָּאִים לְכֹאֵן אָמַרֵי הָבֵי – הֵם
6 אוֹמְרִים כִּי, 'מִשְׁחָה וְתוֹרָתוֹ אֲמַת וְחֵן פְּדֹאִים'.

7 שֵׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: דְּוֹר הַמְּדַבֵּר אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְכֹו'. תְּנוּ
8 רַבִּנֵּן, דְּוֹר הַמְּדַבֵּר אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאמֶר (במדבר יא לה)
9 'בְּמִדְבַר הַהוּא יִתְמוּ וְיָשִׁם יָמוֹתוֹ, וְיֵשׁ לְדְרוּשׁ, 'תִּמּוֹ, בְּעוֹלָם הַהוּא, וְיָשִׁם
10 יָמוֹתוֹ, בְּעוֹלָם הַבָּא. וְאָמַר – וְיֵשׁ לְלַמּוּד זֹאת מִפְּסוּק נּוֹסָף, שְׁנַאמֶר
11 לְגַבִּי דוֹר הַמְּדַבֵּר (תהלים צה ייא) 'אֲרַבְּעִים שָׁנָה אֶקִּיט בְּדוֹר וְאָמַר
12 עַם תַּעֲנִי לִבְבִּי הֵם וְהֵם לֹא יִדְעוּ דְרָבִי, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי אִם יֵאָוִן
13 אֶל מְנוּחָתִי, וְהַכּוֹוֹנָה לְמַנוּחָה הָאֵמִיתִית שְׁהִיא בְּעוֹלָם הַבָּא, דְּבָרֵי
14 רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֹמֶר, (הוֹ כַּאֲוִין) [בְּאֵין הֵן] לְעוֹלָם הַבָּא,
15 שְׁנַאמֶר (שם ג ח) 'אֶסְפּוּ לִי חֲסִידֵי, בְּרִיתִי בְּרִיתִי עָלֵי וְכַח, וְהַכּוֹוֹנָה
16 בַּפְּסוּק זֶה לְדוֹר הַמְּדַבֵּר, שְׁכִרְתוֹ בְּרִית עִם ה' בְּעוֹלוֹת וּזְבָחִים,
17 שְׁנַאמֶר (שמות כד ה) 'וְיִזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַה' פְּרִים, וְיִקַּח מִשְׁחָה
18 אֶת הַדָּם וְיִזְרַק עַל הָעֵם, וְיֹאמֶר הִנֵּה דַם הַבְּרִית אֲשֶׁר בְּרַת ה' עִמָּכֶם
19 עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וּמִלִּשׁוֹן 'אֶסְפּוּ' מִשְׁמַע שְׁמִיתָתֶם לֹא הִיתָה
20 מִיתָה עוֹלָמִית, אֵלֹא כַּאֲסִיפָה בְּלַבָּד, וְיַעֲמִדוּ לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא,
21 מִמְּשִׁיךְ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֹמֶר, אֵלֹא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – כִּיֻּצַּד אֲבֵאֵר אֶת
22 הַפְּסוּק 'אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי, כִּי שֶׁ לְבֹאֵר, אֲמַנֵּם בְּאִפִּי וְיִבְכַעֲסִין
23 נִשְׁבַּעְתִּי, וְעֵתָה חוֹזְרֵי כִי, וְאֵבִיאֵם לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא.

24 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרִשָּׁה אַחֲרָת עַל הַפְּסוּק 'אֶסְפּוּ לִי חֲסִידֵי: רַבִּי
25 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה אֹמֶר, לֹא נִאֲמַר פְּסוּק זֶה אֵלֹא כִּינֵד דְּוֹדוֹת הַבָּאִים
26 – שְׁלֹאֲחַר דוֹר הַמֶּלֶךְ, שְׁאִמְר כֵּן בְּתַהֲלִילִים, וְכִן הוּא פִירוּשׁ הַפְּסוּק,
27 'אֶסְפּוּ לִי חֲסִידֵי, אֵלוֹ צְדִיקִים שְׁכַבְּל דוֹר וְדוֹר. 'בּוֹרְתִי בְּרִית' (עֲלֵי
28 וְכַח), אֵלוֹ תִּנְיָנָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעוֹדֵיהֶ, שְׁמִסְרֵי עֲצָמָן לְתוֹךְ כְּכִשְׁנֵן הַאֵשׁ,
29 שְׁמִסְרוּ עֲצֻמָּם לְמִיתָה בְּשִׁבְלֵי קִיּוּם הַבְּרִית עִם ה', שֶׁלֹּא רִצּוּ
30 לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לְפִסֵּל שְׁהָקִים נְבוּכַדְנֶצַּר. 'עָלֵי וְכַח, [אֵלוֹ] רַבִּי עֲקִיבָא
31 וְחִבְרִי, שְׁמִסְרֵי עֲצָמָן לְשִׁחְטָה עַל דְּבָרֵי תוֹרָה – שְׁהַקְּהִילוֹ קְהִילוֹת
32 בְּרַבִּים לְלַמּוּד תוֹרָה בּוֹמֵן גִּזְרֵת הַמְּלָכוֹת, וּמַחֲמַת כֵּן הַרְגוּם.

33 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אֹמֶר, דוֹר הַמְּדַבֵּר, פְּאִים הֵן לְעוֹלָם הַבָּא,
34 שְׁנַאמֶר (ישעיה לה ג) 'פְּדוּיֵי ה' יִשְׁכּוּן וְיִבְאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה, כְּלוֹמַר, אוֹתָם
35 שְׁהֶם כְּבַר 'פְּדוּיֵי ה'', שְׁהֶם דוֹר הַמְּדַבֵּר שְׁנִפְדּוּ מִמְצָרִים עַל יַדִּי
36 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יְבוֹאוּ לְצִיּוֹן בְּרִנָּה, בַּעַת הַגּוֹאֵלָה הַשְּׁלִימָה.
37 אָמַר רַבִּי בַר בַּר כְּהֵי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּנִירוֹן זֶה שֶׁל דוֹר הַמְּדַבֵּר,
38 שְׁכַבְּתָה רַבִּי עֲקִיבָא לְחִסְדֵי תִיבָה – עֹזֵב רַבִּי עֲקִיבָא אֶת דַּרְכּוֹ לְנַהוּג
39 בַּחֲסִידוֹת וּלְזוֹכוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאֹמַר שְׂאִין לְדוֹר הַמְּדַבֵּר חֵלֶק
40 לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָרִי יִהְיֶה יִכּוֹל לְדְרוּשׁ מִהַפְּסוּק שִׁישׁ לָהֶם חֵלֶק
41 לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאמֶר (ירמיה ב ב) 'הֲלֹךְ וְקָרַאת בְּאֵזֵי יְרוּשָׁלַיִם לְאֹמֶר
42 כֹּה אָמַר ה' וְכִרְתִּי לָךְ חֶסֶד וְעוֹדֵיהֶ אַחֲבָת כְּלוּלֵתֵךְ לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי
43 בְּמִדְבַר בְּאֶרֶץ לִי וְדִיעָה, כְּלוֹמַר, שׁוֹכֵר ה' לְיִשְׂרָאֵל שְׁהִיוּ בּוֹמֵן בֵּית
44 הַמִּקְדָּשׁ אֶת חֲסֵדֵם שֶׁל דוֹר הַמְּדַבֵּר, וְמָה אַחֲרֵים – דוֹרוֹ שֶׁל יִרְמִיָּהוּ
45 בָּאִים בְּזוֹכְתֶם – שְׁכוֹלוֹת דוֹר הַמְּדַבֵּר מוֹעִילָה לְדוֹרוֹ שֶׁל יִרְמִיָּהוּ, הֵם
46 עֲצָמָן – אֲנִשֵׁי דוֹר הַמְּדַבֵּר, לֹא כָּל שְׁכֵן שִׁיבּוּאוֹ לְחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא.

משנה

47 עֲשֶׂרֶת הַשִּׁבְטִים שְׁהַגְּלָה סַחֲרִיב קוּדֵם חוֹרְבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָרֵאשׁוֹן,
48 שְׁהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבַד שֶׁבֵט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בְּנִימִין, אֵינֶן עֲתִידִין
49 לְחֹזֵר מִמְקוֹם גְּלוֹתָם, שְׁנַאמֶר (דברים כו) 'וְיִשְׁלַכְכֶם אֶל אַחֲרָת
50 כְּיֹוֹם הַהוּא, וּפְסוּק זֶה נֹאמַר עַל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, שְׁמַחֲמַת שְׁעוֹבוּ
51 אֶת הַתּוֹרָה הוּגְלוֹ וְהוּשְׁלַכוּ כּוֹלָם יַחַד לְאֶרֶץ אַחֲת, וְיֵשׁ לְדְרוּשׁ, מָה
52 הַיּוֹם' הוֹלֵךְ וְאֵינֵנו חוֹזֵר, אָף הֵם – עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, הוֹלְכִים וְאֵינֵן
53 חוֹזְרִים, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֹמֶר, עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים
54 עֲתִידִים לְחֹזֵר, וְיֵשׁ לְדְרוּשׁ אֶת הַפְּסוּק בְּאוֹפֵן אַחֵר, 'כְּיֹוֹם הַהוּא, מָה
55 יוֹם מֵאֵפִיל – בְּבוֹקֵר אֵינוֹ מֵאִיר כָּל כֵּךְ, וּבְצַהֲרִיִּים מֵאִיר, אָף עֲשֶׂרֶת

בשעה שהוא לומד תורה, ולא היה לך לחפוף ראשך בשעה
 שאתה צריך לבוא ללמוד תורה.
 הגמרא מבררת איזה חלק מישראל יזכו להגאל בביאת המשיח:
 תניא, רבי סימאי אומר, נאמר לגבי יציאת מצרים (שמות טו) וְלִקְהָתִּי
 אֶתְכֶם לִי לְעָם, וְנֹאמַר (שם טו) וְהִכַּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ, מִקִּישׁ
 הפסוק את יציאתן ממצרים לביאתן לארץ, מה בביאתן לארץ נכנסו
 רק שנים – יהושע בן נון וכלב בן נון ופונה מתוך ששים ריבוא שיצאו
 ממצרים, וכל השאר מתו במדבר, אף יציאתן ממצרים היתה כך,
 שיצאו שנים מששים ריבוא, וכל השאר מתו בשלשת ימי האפילה
 שהיו במכת חושך. אמר רבא, וכן יהיה לימות המשיח, שישארו רק
 שני בני אדם מתוך ששים ריבוא, שנאמר (דברים כ) וְעֵנַתָּה שְׁמָה
 בימי נעוריה וביום עלייתה מארץ מצרים, ותיבת וְעֵנַתָּה היא מלשון
 עינוי, שבביאת המשיח יהיו ישראל מעונים ושפלים כמו ביציאת
 מצרים, שרובם ימותו וישארו רק שני בני אדם מכל ששים ריבוא.
 הגמרא מביאה ביראתו ושארן שיעבוד מצרים: תניא, אמר רבי
 אלעזר ברבי יוסף, פעם אחת נכנסתי לעיר אלכסנדריא של מצרים,
 ומצאתי יקן אחד מצרי ואמר לי, בא ואראך מה עשו אבותי
 לאבותיך, מהם טבעו בים, מהם הרגו פחדו ומהם טעבו בכנף, ועל
 דבר זה – על ענין זה שהיו מועכים אותם בבנין, נענשו משה רבינו,
 שנאמר (שמות כב) וְיָמְאוּ בְּיָמֵי אֵל פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ רַעַע לְעַם הַחַדָּה,
 שאחרי שבא משה רבינו ואמר לפרעה שיצוא את ישראל
 ממצרים, גזר עליהם מפני שלא יתנו להם תבן, ואף על פי כן
 יצטרכו להשלים את פניהן להבינים כל יום, ומי שלא היה עושה כן
 היו מועכים את בניו בבנין במקום הלבנים, וחזר משה רבינו ואמר
 לה' שבגללו הורע יותר לישראל, אמר לו הקדוש ברוך הוא, חבל
 על דאברין ולא משתבחין – חבל על האנשים הגדולים שאבדו מן
 העולם, ואיני יכול למצוא חסידים כמותם. הרי כמה פעמים נגליתי
 על אברהם יצחק ויעקב בשם אל שדי, ולא הרהרו על מדותי, ולא
 אמרו לי מה שמך, והיכן מבואר שלא הרהרו האבות אחר מידותיו
 של ה' לא אמרתי לאברהם יקום התהלך בארץ לארבע ורתיחה בי לך
 אהננח (בראשית יג ט), ולאחר זמן בקש מקום לקבור את שרה, ולא
 מצא, עד שקנה בארבע מאות שקל כסף (שם כג טו), ולא הרהר על
 מדותי. וכן אמרתי ליצחק גזר פארץ הואת ואהיה עמך ואברכה (שם
 כו א), ולאחר מכן בקשו עבריו מים לשתות ולא מצאו, עד שעשו
 מריבה, שנאמר (שם כו ב) וַיִּרְבוּ רַעֵי יִצְחָק עִם רַעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ
 הַמַּיִם, ואף על פי כן לא הרהר אחר מדותי. וכן אמרתי ליעקב, הארץ
 אשר אתה שוכב עליה לך אהננח (שם כח א), ולאחר מכן בקש מקום
 לנטוע אהליו, ולא מצא עד שקנה במאה קשטיה, שנאמר (שם לג ט)
 וַיִּקַּן אֶת חֲלֶקֶת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָתַן שָׁם אֱהֱלֹו מִיַּד בְּנֵי חַמֹּר אַבִּי
 שָׂכֵם בְּמֵאָה קֶשֶׁטִּיהַ, ואף על פי כן לא הרהר אחר מדותי, וכן
 שלשת האבות לא אמרו לי מה שמך, ואילו אתה אמרת לי מה
 שמך בתחלה, שנאמר (שמות ג א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הַנֶּה
 אֲנִי בָּא אֶל אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי
 אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְׁמוֹ מַה אָמַר אֲלֵהֶם, ועבשיו אתה מהרהר
 אחרי מידותי, שאתה אומר לי וְהֵצֵל לֹא הֵצֵלְתָּ אֶת עַמֶּךָ, (שם כג ט)
 ועל זה אמר לו ה' את הפסוק עֵתָה תִּרְאֶה (את) אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
 לְפָרְעָה (שם ו א), ובא לרמוז לו בזה שיענשו, שרק במלחמת פרעה
 אתה רואה, ואי אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים שבארץ
 ישראל, אלא יהושע בן נון הוא שיכבוש מהם את ארץ ישראל.
 נאמר בפסוק, בשעה שעבר ה' לפני משה ואמר לו את שלש
 עשרה מידותיו (שמות לד ח) וַיִּמְחַר מֹשֶׁה וַיִּקַּד אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ.
 מבררת הגמרא: מה ראה משה – מחמת איוו מידה שראה משה
 מיהר להשתחוות. רבי תנינא אומר, אהרן אפים ראה,
 וכטעם שיבואר להלן. ורבינן אמרי, אמת' ראה, ולכן השתחוה, כיון
 שפחד שאם ידון ה' את ישראל במדת האמת, יתחייבו כליה, ולכן
 מיהר להשתחוות ולבקש מה' שלא ידונם כפי מעשיהם.
 הגמרא מביאה ראייה מברייטא לרבי חנינא בן גמלא ד'ארך אפים
 ראה: תניא בברייטא במאן דאמר ארך אפים ראה והשתחוה,
 דתניא, בשעלה משה למרום, מצאו להקדוש ברוך הוא שישב

מבררת הגמרא: מאי אמן, כלומר, כיצד רמוזה באמירת 'אמן'
 קבלת עול מלכות שמים. אמר רבי תנינא, תיבת 'אמן' היא ראשי
 תיבות של המילים אל מלה נאמן, שהאומר 'אמן' מאמין עליו את
 הקדוש ברוך הוא.
 הגמרא מביאה מחלוקת בענין זכות האדם לעולם הבא: נאמר
 בפסוק (ישעיה ה יד), לכן הרהיבה שאול נפשה ופצעה פיה לבלי חק,
 אמר ריש לקיש, יש לדרוש את המילים לבלי חוק, למי שמששיר
 אפילו חוק אחר מהתורה שלא קיימו, יאה נידון בגיהנם, המכונה
 'שאול'. אמר רבי יוחנן, לא ניהא למרייהו דאמרת להו הכי – אין
 רצונו של הקדוש ברוך הוא שתדון כך את ישראל לכף חובה, אלא
 אדרבה, יש לדרוש מהפסוק שרק מי שהוא לבלי חוק לגמרי,
 שלא למד אפילו חוק אחד, הונו נידון בגיהנם, אבל מי שלמד,
 ואפילו לא למד אלא חוק אחד, אינו נידון בגיהנם.
 הגמרא מביאה מחלוקת דומה בין רבי יוחנן לריש לקיש: נאמר
 בפסוק (זכריה יג ח), וְהָיָה כָּל הָאִרֶץ נָאֵם ה' פִּי שְׁנַיִם כָּה
 יקרתי ויעוץ והשלישית יותר גה' ומבואר בפסוק ששני חלקים
 ימותו, וחלק אחד ישאר, אך לא התבאר כיצד מחשבים את אותם
 חלקים, אמר ריש לקיש, אין הכוונה ששני שלישי מכל העולם
 ימותו ושליש אחד ישאר קיים, אלא שלישי של שם – שלישי
 מצאצאיו של שם בן נח יהיו, כלומר, יש לנו לרבות מהמילה
 'שלישית' הרבה 'שלישיות', ושם בן נח הוא שלישי מצאצאיו של
 נח, והבן השלישי של שם הוא ארפכשד, שממנו יצאו ישראל,
 ורק שלישי מכל צאצאיו של ארפכשד ישארו חיים, ושני שלישי
 ימותו.
 אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, לא ניהא למרייהו דאמרת להו הכי
 – אין זה רצוי לפני ה' שתאמר כן, שהרי לדברך יתכן שיתמעטו
 ישראל, שאם מכל צאצאי ארפכשד יהיו ישראל יותר משליש,
 נמצא שבכלל שני השלישים שימותו יהיו בודאי גם ישראלים.
 אלא כך יש לפרש את הפסוק, אפילו שלישי של נח – אף אם ישאר
 שלישי מכל בני נח, שהם כל העולם, יתקיים פסוק זה, ואף אם לא
 יהיו ישראל מרובים כל כך, שיהיו שלישי מכל העולם, ישלימו
 להם גרי הצדק וחסידיו אומות העולם, ואף אם יהיו ישראל יותר
 משליש, ויהיו מקצתם בכלל השני שלישי שימותו, מכל מקום לא
 יתמעטו כל כך כמו שאמר ריש לקיש.
 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת דומה בין רבי יוחנן לריש לקיש:
 נאמר בפסוק (ירמיה יד), כי אנכי בעלתי בכם ואני הבעלים שלכם
 וליקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה, אמר ריש לקיש, דברים
 כבתבן – הפסוק מתפרש כפשוטו, שלא ינצלו מישראל אלא אחד
 מעיר ושנים מכל משפחה. אמר ליה רבי יוחנן, לא ניהא ליה
 למרייהו דאמרת להו הכי – אין זה רצוי לפני ה' שתאמר כן, שהרי
 לדברך יתמעטו ישראל מאד, אלא כך יש לפרש את הפסוק, אחד
 מעיר – חסיד אחד בעיר, מנזה כל העיר בולה, וינצלו כולם
 בזכותו, ושנים ממשפחה – שני חסידים שיהיו במשפחה, מוכיין את
 כל המשפחה בולה להנצל כמותם.
 יתיב רב כהנא קמיה דרב, ויתבי וקאמר – ישב רב כהנא לפני רב,
 וישב ואמר שפסוק זה של 'אחד מעיר ושנים ממשפחה' מתפרש
 דברים כבתבן, וכפי שאמר ריש לקיש. אמר ליה רב, לא ניהא ליה
 למרייהו דאמרת להו הכי, אלא כך יש לפרש, אחד מעיר מנזה את
 כל העיר, ושנים ממשפחה מוכיין כל המשפחה.
 הגמרא מביאה מעשה ברב כהנא: תניא – ראה רב, דהיה קא תנייף
 רישיה ופליק ויתבי קמיה דרב – שרב כהנא היה חופף את ראשו
 בשעה שהוא צריך ללמוד, ורק אחר כך בא לשבת ללמוד לפני
 שער ליה רב לרב כהנא ו'לא תמצא בארץ חתיים', אמר ליה רב
 כהנא לרב, מילט קא לויית לי – האם כוונתך לקלל אותי, שלא
 אזכה לחיי העולם הבא, המכונה 'ארץ החיים'. אמר ליה רב, קרא
 קאמינא – כוונתי היתה לומר את הפסוק באיוב, שבתחילה נאמר
 (שם כה יג) וְהִתְקַמְּהָ מֵאֵין תִּמְצָא וְאֵין זֶה מְקוֹם בִּינָה, ועל זה נאמר
 (שם כה יג) לֹא תִמְצָא בְּאֶרֶץ חַתִּיִּים, כלומר, לא תמצא תורה כפי
 שמתנה עצמו עליה – אין התורה מתקיימת במי שמעיד את גופו

1 אמר לפני וכו'. והשתא (מסתברא) כמ"ד אך אפים ראה שכין שראה (מדה זו)
 2 בהקב"ה שהוא אך אפים אף לרשעים שמה: עדותיו וגו' ה' לאורך ימים. היינו מדת
 3 אך אפים ועליה אמר משה עדותיך נאמנו מאד שראה אותו בחורב ופסוק זה מרע"ה
 4 אמרו דכתיב לעיל מינה הפלה למשה איש האלהים וגו': יכול לכל. למי שעושין
 5 צביונו אע"פ שמתגאה: כשירים. שיריים שאין
 6 נחשבין כך אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה:
 7 ולרוח משפט. שופט את רוחו: שרודה ביצרו.
 8 שבעט ביצרו וחורב בתשובה מן העבירה
 9 שעבר: ומתגבר ביצרו. מרגיז יצ"ט על יצ"ד
 10 אם היצ"ד אמר לו עשה עבירה זו לא דיו
 11 שנמנע מן העבירה אלא הולך ועושה מצוה
 12 ומתגבר עדיף מרודה: שערה. אלו בתי
 13 כנסיות: מה נשתנו אלו מאלו. שיש בהם מדות
 14 הללו מן השאר אמר הקב"ה בין שגו: ואין
 15 פלילה אלא דיין: **מתני'** יצאו אנשים בני
 16 בלעיל מקרבך. שאין להם חלק לעו"ב:
 17 וידיו את (אנשי) [וישב] עירם. הא אין
 18 נהרגים עד שיזו מדיחיה מאותה העיר
 19 ואותו השבט עצמה דכתיב מקרב מקרב
 20 אותו שבע עצמו: עד שיוודא רובו. דכתיב
 21 וישבי העיר משמע עשה ישובה של עיר היינו
 22 רובה לישראל אחרינא עד שיוודא רובה דכתיב
 23 מקרב קרי ביה מרוב: ה"ע עד שיוודא רובה
 24 עד שיוודא אנשים: או שהיו מדיחיה חוצה
 25 לה. שלא היו מאותה העיר: הרי אלו ביחידים.
 26 שכן בסקילה וממונן פלט: וצריכים ב' עדים
 27 והתראיה לכל אהי. כוליק בגמרא אידים
 28 בסקילה לפיכך ממונן פלט ומתוך שהחמרת
 29 עליו במיתתו הקלת עליו בממונו: הבה תבה
 30 את יושבי העיר ההיא לפי חרב החמרת
 31 והנמלת העוברת ממקום למקום מצילין.
 32 מכתביב יושבי מכלל דשיירה של חמרים
 33 וגמלים שנשתנה בעיר ל' יום כדמפלך
 34 בגמרא הדוה להו יושבי העיר הרי אלו מצילין
 35 אם רוב אנשי העיר הודחו וחמרים וגמלים
 36 משלימין המיעוט ועושה אותם רוב מצילין
 37 עליהם שאין ממונן אבר אלא דנונים ביחידים
 38 וגורמין נמי לעשות אותה עיר הנדחת אם
 39 משלימים לעיר הנדחת לעשות רוב אלא הא
 40 פסיקא לפי דמרת וגמלת אין דעתם מעורבת
 41 עם בני העיר להיות נרמין עמק: ה"ג החרם
 42 אותה וכל אשר בה מנאן אמרו צדיקים וכו'
 43 ושל רשעים בין מתוכה בין מחוצה לה
 44 אבירים. בגמרא מפרש לה מדכתיב כל: ואת
 45 כל שללה תקבון אל תוך רחובה. אין לה
 46 רחוב ועושין לה רחוב. ורחובה דהשתא נמי
 47 משמע: היה רחובה חוצה לה. שמקום קבוצ
 48 בני העיר היה חוץ לעיר כונסין אותה לעיר
 49 שצריך לעשות לה רחוב בתוכה רחוב סרטיא
 50 גדולה: את העיר ואת כל שללה ולא שלל
 51 שמים. דשלל שמים פלט: מנאן אמרו

52 הקדשות שכתובה ידו. כלומר אין נשפרין אלא הרי הם כשאר הקדש שצריך פדייה
 53 כ"ש דשלל שמים הם: ותרומות ירקבו. ובגמ' מוקמי לה בתרומה ביד כהן דממון כהן
 54 הוא וחל עליה איסור דעיר הנדחת דנהי דבשריפה לא הוא עם שאר שללה דקדש
 55 אקרי ולא מזולתין ביה כולי הא: מעשר שני. אע"פ שהוא נאכל לישראל הואיל
 56 וקדש אקרי לא אמר' שרף אלא יגונו וכן
 57 כתבי הקדש יגונו: ה"ג כליל לה אלהיך אר"ש
 58 אמר הקב"ה וכו' כאילו אתה מעלה עולה
 59 שהוא כליל לפני: לא תעשה גנות ופרסין
 60 וכו'. בגמ' מפרש במאי פליגי לכמו שהיתה.
 61 ביישוב בתים: **גמ'** יצאו הם ולא שלוחם. אם
 62 המדיחין עצמן יצאו והדיחין וררי הם מרובים
 63 ודין בסיף אבל אם הדיחו ע"י שליח ביחידים
 64 הם בסקילה וממונן פלט: אין אנשים פחות
 65 הם. דע"י מדיח אחד אין נעשית עיר הנדחת:
 66 בקרבך. משמע באמצע ולא מן הספר שאם
 67 היתה עיר של ספר בין מחוז גרים למחוז
 68 ישראל אינה נעשית עיר הנדחת דגזירת
 69 הכתוב היא שלא תעשה עיר הנדחת: וישבי
 70 העיר ולא יושבי עיר אחרת. והיינו מדיחי'
 71 מחוצה לה: לאמר נלכה ונעבדה. משמע
 72 שצ"ל לפנינו שכן אומרים נלכה ונעבדה וכן
 73 אמירה אלא בעדים אלמא צריך עדים לכל
 74 אחד ואחד שיעידו עליהם מה שאמרו וה"ג
 75 צריך התראיה לכל א' וא' מהם: חולקין עיר
 76 אחת. בתחלה כשחלקו ישראל את הארץ היו
 77 רשאי ליתן ולחלוק עיר א' לב' שבטם כגון
 78 אם אירע להם עיר בתחום ומקצת משבת
 79 לתחום אחר שבת אחד נוטל חלק באותו קצת
 80 הארץ ע"פ הגורל נחלקה הארץ אם נפתלי
 81 עולה תחום גיטור עולה עמו דהכי אמרינן
 82 בב"ב בפרק י"ג ומנחלין (דף קכב): אין
 83 חולקין. אלא כולה של אותו השבט שרוב
 84 בתחומי: **מאי** לאו אע"י דמדיחיה מאותה
 85 עיר. אם יהיו מאותו שבט נעשית עיר הנדחת
 86 ואי לא לא שאם אינו מאותו שבט שהודחו
 87 אלא משבת אחר שבעיר אינו בסיף אלא
 88 בסקילה אלמא אפשר שיהו מן אותה העיר
 89 ולא מאותו שבט וה"ד כגון שחלקו עיר אחת
 90 לשני שבטים: לא. לעולם אימא לך דאין
 91 חולקין ודכתיב שבתת לה מאותה עיר ולא
 92 מאותו שבט כגון דנפלה למדיחיה בירושה
 93 מקצת העיר ע"י בת יורשת נחלה: עדים תשע
 94 מאת שני השבטים האלה. ממטה יהודה
 95 וממטה שמעון ונטלו ט' ערים ונתנום ללווי:
 96 **מאי** לאו דשקל מהאי ד' ופלגא. שהיתה עיר
 97 א' של יהודה ושמעון ונטלו מהם אלמא
 98 חולקין עיר אחת לשני שבטים: ה"ג לא ד'
 99 מהאי וד' מהאי: א"ה לפרוש פרושי. הי ניהו
 100 שבט דשקיל מינה ה' ודי ניהו דשקיל מינה
 101 ד' ואמאי כתיב ערים תשע מאת שני השבטים
 102 משמע ובשוח שקל:

קשיא
 38 ותרומות ירקבו, מעשר שני וכתבי הקדש, יגונו: 'כליל לה' אלהיך, אמר רבי שמעון, אמר הקדוש ברוך הוא, אם אתם עושין דין בעיר הנדחת, מעלה אני
 39 עליכם פאילו אתם מעלים עולה כליל לפני. 'היתה תל עולם', לא תעשה גנות ופרדסים, דבר רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, 'לא תבנה עוד', לכמות
 40 שהיתה אינה נבנית, אבל נעשית היא גנות ופרדסים. 'לא ירפך בידך מאומה מן החרם', שכל זמן שהרשעים בעולם, חיון אף בעולם. אבדו רשעים מן
 41 העולם, נסתלק חיון אף מן העולם: גמרא תנו רבנן, 'יצאו', הן ולא שלוחין. 'אנשים', אין 'אנשים' פחות משנים. דבר אחר, 'אנשים', ולא נשים. 'אנשים',
 42 ולא קטנים. 'בני בלעיל', בנים שפרקו עול שמים מצאריהם. 'מקרבך', ולא מן הספר. 'יושבי עירם', ולא יושבי עיר אחרת. 'לאמור', שצריכין עדים והתראיה
 43 לכל אחד ואחד. איתמר, רבי יוחנן אמר, חולקין עיר אחת לשני שבטים. וריש לקיש אמר, אין חולקין עיר אחת לשני שבטים. איתבייה רבי יוחנן לריש
 44 לקיש, עד שיזו מדיחיה מאותה העיר ומאותו שבט. **מאי** לאו, אף על גב דמדיחיה מאותה העיר, אי איכא מאותו שבט, אין. אי לא, לא. שמע מינה,
 45 חולקין עיר אחת לשני שבטים. לא, דנפלה ליה בירושה. אי נמי, דיהבה ניהליה במתנה. איתבייה, 'ערים תשע מאת שני השבטים האלה', **מאי** לאו,
 46 ארבע ופלגא מהאי, וארבע ופלגא מהאי, וקמ"ש מהאי. אי הכי, לפרוש פרושי?

סנהדרין דף קיא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שבת-קודש) ריא

במיתת סייף וממונם נשרף ואסור בהנאה. ולהלן יבוארו פרטי
הדינים בזה.
אנשי עיר הנדחת – אנשי העיר שרובם הודחו לעבוד עבודה זרה,
אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (דברים יג ט) 'וצאו אנשים בני
בליעל מקרבך וידיחו את (אנשי) [יְשֵׁבֵי] עִירָם, וממשמעות דברי
הכתוב 'וצאו אנשים', יש ללמוד שיצאו מכלל ישראל, ואין להם
חלק עמם לעולם הבא.
ואינן נהרגים במיתת סייף כדן אנשי עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה
– האנשים שהדיחו את יושבי העיר לעבוד עבודה זרה, מאותה
העיר – דרים באותה העיר של המודחים, ומאותו השבט – וכן
שיהיו המדיחים בני אותו השבט של המודחים, ועד שיהיה רופף –
וכמו כן אין העיר נעשית לעיר הנדחת עד שיהיה רוב תושבי
העיר לעבוד עבודה זרה, ועד שיהיו אנשים – וכן אינם נהרגים
אלא אם כן היו המדיחים אנשים, ולא נשים או קטנים. אבל אם
הדיחוהו נשים וקטנים, או שהודח רק מיעוטם של העיר, או שהיה
מדיחיה דרים מחוצה לה – חוץ לעיר, הרי דינם של מודחים אלו
ביתחיים העובדים עבודה זרה, שמיתתם בסקילה וממונם מותר
בהנאה.
וצריכין המודחים שני עדים והתראה לכל אחד ואחד, דהיינו שאינם
נהרגים אלא אם כן ישנם שני עדים על כל אחד מן העובדים
לעבודה זרה, וכמו כן התרו העדים בכל אחד מהם קודם שעבד.
זה חוקר ביתחיים כמפורסם – לענין זה חמורים היחידים העובדים
עבודה זרה הם המרובים העובדים, שהיחידים מיתתם בסקילה
החמורה, ולפיכך – מאחר שהחמירה עליהם התורה במיתתם,
הקילה עליהם שממונם פלט – שאין מכילים את ממונם עמם,
ומותר הוא בהנאה, ואילו המרובין העובדים עבודה זרה, הקילה
עליהם התורה שמיתתם בסייף, ולפיכך החמירה עליהם שממונם
אבד, שיש לשורפו אסור בהנאה.
המשנה מבאר כמה דינים לגבי עיר הנדחת הנלמדים מן
המקראות העוסקים בה: נאמר במקרא (שם יג טו) 'תכה תכה את יושבי
העיר הזאת לפי חרב', וכיון שלאחר שאדם נמצא בעיר שלושים יום
הוא נחשב מיושבי העיר, לכן יש לדייק מתיבת 'יושבי' שהתפרט
והנמלת – שיירה של רוכבי חמורים וגמלים, העוברת במקום
למקום, ונתעכבה בעיר הנדחת שלושים יום, הרי אלו מצילין אותה,
כלומר, אם רוב יושבי העיר הודחו לעבוד עבודה זרה, ומיעוט
אנשי העיר לא הודחו עמהם, אזי דינה של העיר להיות 'עיר
הנדחת', אבל אם יש בה שיירה של רוכבי גמלים וחמורים
שנתכבו בה שלושים יום, ולא הודחו לעבודה זרה, וכאשר הם
מצטרפים למיעוט נמצא שרוב אנשי העיר לא הודחו, מצילים הם
את כל יושבי העיר שאין ממונם אובד, שהרי אף שיירה זו בכלל
'יושבי העיר' הם, אלא הורגים את המודחים כדן יחידים העובדים
עבודה זרה. (שנאמר) 'החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמה
לפי חרב' (שם). מכאן אמרו חכמים, שנכסי הצדיקים שבתוכה – בתוך
העיר, דהיינו, אלו שלא נידחו לעבוד עבודה זרה, או צדיק – אף
נכסיהם נשרפים בכלל נכסי שאר אנשי העיר, אבל נכסיהם
שבתוכה לה פליטין – אם יש לצדיקים אלו נכסים מחוץ לעיר,
נותרים הם לפליטה, ואין צריך לשורפם, שכן יש לדייק מלשון
המקרא 'אותה' שאין לשרוף אלא מה שבתוכה, והנכסים של
הרשעים, דהיינו, אלו שנידחו לעבוד עבודה זרה, אזי בין אלו
שבתוכה – בתוך העיר, ובין אלו שבתוכה לה – אף נכסים שיש להם
בעיר אחרת, הרי אלו אוצרין, שכן יש לרבות מלשון המקרא 'זאת
כל שללה' (שנאמר) 'זאת כל שללה תקבין אל תוך רחבה' וגו' (שם)
ג' טז, דהיינו, שיש לאסוף את כל הממון שבעיר אל הרחוב שבה,
שהוא מקום רחב שבו מתאספים אנשי העיר, ושם שורפים אותו.
אם אין לה – לעיר זו רחוב, עושין לה רחוב, כדי לקיים את מצוות
הכתוב. וכמו כן אם היתה רחבה חוצה לה – אם מקום הכינוס של
בני העיר הוא מחוץ לעיר, אזי בונסין אותה לתוכה – צריך לעשות
לה רחוב אחר בתוכה, ובו לשרוף את כל נכסי העיר.
(שנאמר) 'ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך'

המשך בעמוד 10

אמר לפניו משה, רבוננו של עולם, והאם לא כך אמרת לי שאתה
ארך אפים אף לרשעים, ותיינו דתיב – וזהו פירוש הפסוק (במדבר
ד ט) 'ועתה יגדל נא פת ה' פאשר דברת לאמרי, וכאשר דיברת'
היינו כפי שאמר לו הקדוש ברוך הוא שהוא ארך אפים גם
לרשעים, ומכאן מוכח כדעת האומר שכשראה משה רבינו מדת
'ארך אפים' השתחוה מתוך שמחה, שהרי דבר זה היה לאחר
שחטאו ישראל בחטא המרגלים, ובקיש משה רבינו מה' שימחל
להם, וכשראה שחטא המרגלים, ברוך הוא מוכיר את המדה 'ארך אפים',
שהיא אף לרשעים, שמת.
מספרת הגמרא מעשה בענין זה: רבי חנא הוה סליק ואילו פדרנא
דבי רבא בר שילא – רבי חגא היה עולה במדרגות בית המדרש של
רבא בר שילא, שמעיה להווא ונוקא – שמע ילד העוסק בתורה
דאמר את הפסוק (הילים צג ה), 'עדתיך נאמנו מאד לביתיך נאנה קדש
ה' לארץ ימים' וסמוך ליה – והרי סמוך וקודם למומור זה נאמר (שם
כ ז) 'תפלה למשה וגו' איש האלהים, ואם כן מוכח שאף את
הפסוק 'עדתיך נאמנו מאד' וגו' אמר משה רבינו, ולפי זה אמר
רבי חגא, שמע מינה – מוכח מפסוק זה שמשה רבינו 'ארך אפים'
ראה, ומחמת מידה זו השתחוה, שמידה זו רמוזה בלשון 'ה' לאורך
ימים' שבמומור זה, ועל זה אמר משה 'עדתיך נאמנו מאד', שכבר
ראה מדה זו בהר סיני, וכמו שהתבאר בברייתא לעיל.
אמר רבי אבהו, אמר רבי תינאי, עתיד תקדוש ברוך הוא להיות
עמיה ראש כל צדיק וצדיק – לתת מכבודו על ראשי הצדיקים,
ככתב, 'שנאמר (שם כח ט) 'ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעמרת צבי
ולצפירת תפארה לשאר עמו' וגו'. מבארת הגמרא: מאי – למי יהיה
ה' לעמרת צבי ולצפירת תפארה? לעושים רצונו ומצפים לישועתו,
ש'צבי' הוא לשון רצון, ו'צפירת' הוא לשון ציפייה לישועת
ישראל, שהיא תפארת לה'. יכול לכל – האם יהיה כן לכל מי
שעושה רצונו, ואף שמתגאה, תלמוד לומר 'לשאר עמו', והיינו למי
שמשים עצמו צדיקים – כשארית שאינה נחשבת, ואינו מתגאה.
הגמרא מביאה את המשך הפסוקים בשיעה, ומבאר עוד איהו
צדיקים יזכו שהקב"ה יהיה עטרה לראשם: נאמר בפסוק (שם כח ט)
'ולרות משפט ליושב על המשפט ולבונה משבי מלחמה שעה',
מבאר הגמרא: 'ולרות משפט' היינו מי ששופט את רוחו ורצונו,
וזה הוא הרוך את יצרו – בועט ביצרו וחוזר בתשובה מעבירות
שעשה. 'וליושב על המשפט' זה דיין תהן דין אמת לאמתו.
'ולבונה', זה המתנבך ביצרו, שמגביר את היצר הטוב על היצר
הרע, שכשואמר לו היצר הרע לחטוא, לא זו בלבד שגבר חוטא,
אלא הולך ומקיים מצוה. 'משבי מלחמה', זה שנושא ונותן
במלחמתה של תורה. 'שעה', אלו בני אדם שמשפטיהם ומעריבין –
באים בהשכמת הבוקר ויוצאים רק בערב, בתיב בנסיות ותיב
מדישות, ולשון 'שעה' היינו שנעשים כ'שוערים' לפתוח את
הדלתות בהשכמה, ומאחרים שם עד זמן נעילת השערים בערב.
אמרה מדת הרין לפני תקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, מה נשתנו
אלו שיש בהם מדות אלו, שאתה מעטר את ראשם, מאלו שאין
בהם מדות אלו. אמר לה הקדוש ברוך הוא, 'ונם אלה פנין שנו
ובשבר תעו [וגו'] פקו פליגיה' (שם כח ז), ואין לשון 'פוקה' אלא
ניהם, שנאמר (שמואל א' כח לא) 'לא תהיה זאת לך לפוקה', ואין לשון
פליה אלא דיינו, שנאמר לגבי הנוגף אשה הרה שמחייבים אותו
הדיינים לשלם לבעלה את דמי הולדות (שמות כא כב), 'ונתן בפללים'
כלומר, גם הדיינים והחשובים שבדור טעו על ידי דייקן, ובשלו אף
בהוראה ודיני תורה, ולכן לא יזכו לעטרה שבראש הצדיקים.

משנה

משנה זו עוסקת בדינם של אנשי עיר הנדחת, והיינו עיר שהודחו
מרבית יושביה לעבוד עבודה זרה. ונתחדש בתורה שיש חילוק בין
יחידים העובדים עבודה זרה ובין רוב העיר שעבדו עבודה זרה,
שהיחידים נהרגים על ידי סנהדרין קטנה במיתת סקילה וממונם
מותר בהנאה, ואילו המרובים נהרגים על ידי סנהדרין גדולה

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' א

35 תִּמְנָא הִיא – כוחה גדול בכוחה של מלכות, ואינה חסרה אלא
 36 כתר, דְּכִתִּיב לֵאחֲרָי שְׂרָא בְּנֵי צְרוּיָה שֶׁר צָבָא דּוּד הֲרַג אַת אֲבִנְר
 37 בְּן נֵר שְׁהִיָּה שֶׁר צָבָאוּ שֶׁל שְׂאוּל, וְשֶׁל אִישׁ בּוֹשֶׁת שְׁמֶלֶךְ אַחֲרָיו,
 38 אֲמַר דּוּד לְעֵבְדָיו (שמואל ב' ג לח-לט) 'הֲלוֹא תִדְעוּ בִּי שֶׁר וְגָדוּל נָפֶל
 39 הַיּוֹם הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאֲנִכִּי הַיּוֹם רַחַּ וְיִמְשֹׁת מֶלֶךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי
 40 צְרוּיָה קָשִׁים מְמַנִּי וְגו' יִשְׁלַם ה' לְעֵשָׂה הַרְעָה בְּרַעְתּוֹ, וּמְבוֹאֵר
 41 בַּפְּסוּק שֶׁאֵף שְׁדוּד הִיָּה מֶלֶךְ מְכַל מְקוֹם לֹא הִיָּה יִכּוֹל לְהַעֲנִישׁ אַת
 42 יוֹאֵב בְּן צְרוּיָה, שְׁהִיָּה קֶשֶׁה וְעַז מִמֶּנּוּ, וְעַל זֶה אֲמַר עַל עֲצֻמוֹ שְׁהוּא
 43 'מְשׁוּחַ מֶלֶךְ', כְּלוּמַר, כֹּל גְּדוּלְתֵי יוֹתֵר מִזֶּם הִיא שְׁאֵנִי מְשׁוּחַ לְמֶלֶךְ
 44 וְהֵם לֹא, וּמוֹכַח שֶׁהַעֲזוּת הִיא כְּמַלְכוּת לֹלָא כְּתֹר.
 45 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִיְמֵרוֹת נּוֹסְפוֹת בְּעִנְיָן בְּלַעַם: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלַעַם,
 46 חִיָּוֵר 'צוּלַעַן' בְּרַגְלֵי הָיָה, שְׁנָאֲמַר (במדבר כג א) 'וְהִלֵּךְ שָׂפִי, וְשָׁפִי'
 47 הוּא מְלַשׁוֹן יְצִיאָה, שִׁיְצָאָה הַעֲצָם מִמְקוּמָהּ, וְהִיָּה צוּלַעַן בְּרַגְלוֹ
 48 הָאֲחֵת. שְׁמִשׁוֹן הַגִּיבּוּר, הִיָּה צוּלַעַן בְּשִׁתֵּי רַגְלָיו, שְׁנָאֲמַר בְּבֵרַכַת
 49 יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְבִנּוֹ דִן (בראשית מט יז) 'וְהִי דִן נָחַשׁ עָלַי דְּרַף שְׁפִיפוֹן עָלַי
 50 אוֹרְחָ הַנּוֹשֵׁף עֲקֵבִי, סוּם וַיִּפֹּל רַכְבּוֹ אַחֲרָי, וּפְסוּק זֶה אֲמוּר לְגַבִּי
 51 שְׁמִשׁוֹן הַגִּיבּוּר, כְּמוֹ שֶׁדְּרָשׁוּ גַם בְּמַסְכַּת סוּטָה (ט).
 52 בְּלַעַם, סוּמָא 'עִירוֹן' בְּאֲחֵת מְעִינֵי הָיָה, שְׁנָאֲמַר (במדבר כד א) 'נָאֵם
 53 בְּלַעַם בְּנֵו בְּעַר וְנָאֵם הַגִּבְרָ שְׁתוּם הָעֵינָן, וְהִיָּינוּ שְׁעִינוּ פְתוּחָה, וּמִכֶּךָ
 54 שְׁאֵמַר 'הָעֵינָן' לֹא הָעֵינִים מְשַׁמַּע שֶׁרַק עֵינֵנו הָאֲחֵת הִיתָה פְתוּחָה
 55 וְרוּאָה, וְאֵילוֹ עֵינֵנו הַשְּׁנִיָּה הִיתָה סְתוּמָה, שְׁלֹא הִיָּה רוּאָה בָּהּ.
 56 בְּלַעַם, קוֹסֵם בְּאֲמָתוֹ הָיָה – הִיָּה עוֹשֶׂה קְסָמִים עַל יְדֵי אֲמָתוֹ, כְּמוֹ
 57 'מַעֲלָה בּוֹכּוֹר' הַמְּבוֹאֵר לְעֵיל (סה), שְׁמוּשִׁיב אַת הַמֵּת עַל זְכוּרוֹתוֹ,
 58 וְהִרְאִיָּה לְכֶךָ, כְּתִיב הֶכָּא, לְגַבִּי בְּלַעַם, (שם כד ד) 'נִפְלַע וְגִלּוֹי עֵינִים,
 59 וְכְתִיב הָתָם, לְגַבִּי הַמֵּן הַרְשַׁע, (אסתר ח ז) 'וְהִנֵּה הַמֵּן נִפְלַע עַל הַמִּטָּה
 60 וְגו' אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ, וְשֶׁם מְבוֹאֵר שֶׁחֲשַׁב אַחֲשׁוּרוּשׁ שְׁכוּוֹנוֹ
 61 לְבוֹא עֲלֶיהָ, שְׁאֵמַר לוֹ (שם) 'וְיִאֲמַר הַמֶּלֶךְ הִגֵּם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמֶּלְכָּה
 62 עַמִּי בְּבֵית'.
 63 אִיתְמַר, מֵר זוּטְרָא אֲמַר, בְּלַעַם קוֹסֵם בְּאֲמָתוֹ הָיָה. מֵר בְּרִיָּה דְּרַבִּינָא
 64 אֲמַר, שְׁבָא עַל אֲתוּנּוֹ. מְבִאֵר הַגְּמָרָא: מָאֵן דְּאֲמַר – מֵר זוּטְרָא
 65 שְׁאֵמַר שְׁבַלְעַם קוֹסֵם בְּאֲמָתוֹ הָיָה, כְּדִאֲמַרְנָן – הִרְאִיָּה לְכֶךָ הִיא
 66 מִהַפְּסוּק בְּמַגִּילַת אֲסֵתֵר, וּכְמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר. וּמָאֵן דְּאֲמַר כָּא עַל אֲתוּנּוֹ
 67 הָיָה, לּוֹמֵד זֹאת מִפְּסוּק אַחַר, כְּתִיב הֶכָּא – נִאֲמַר כֹּאֵן, בְּדַבְרֵי בְּלַעַם
 68 'כְּרַע שְׁכֵב' (במדבר כד ט) וְכְתִיב הָתָם לְגַבִּי סִיסְרָא וְיַעַל 'בֵּין רַגְלֶיהָ

1 שֶׁאֲמָתוֹ בְּנַחַת עַל מִיִּטְתּוֹ, תְּהָא אַחֲרִיתִי כְּמוֹהוּ – יִהְיֶה לִי חֶלֶק
 2 לְעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאֵם לָאוּ – שֶׁאֲמָתוֹ בְּמִיתָה מְשׁוּנָה, הַנִּנְי
 3 הוֹלֵךְ לְעַמִּי – לְגִיחָנָם, כְּכֹל הַגּוֹיִים.
 4 הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פּוֹסְקִים שְׁנֵאֲמָרוּ בְּפִרְשַׁת בְּלַעַם. נִאֲמַר בַּפְּסוּק:
 5 'וְיִלְכוּ זְקֵנֵי מוֹאָב וְזְקֵנֵי מִדְּיָן וְקָסְמִים בִּיָּדָם וַיָּבִאוּ אֶל בְּלַעַם וַיְדַבְּרוּ
 6 אֵלָיו דְּבָרֵי בְּלֶק' (במדבר כב ז), תִּנְאֵן בְּבִרְיִיתָא, אֲנָשִׁי מִדְּיָן וְאֲנָשִׁי מוֹאָב
 7 לֹא הִיָּה לָהֶם שְׁלוֹם מְעוּלָם, וּמְכַל מְקוֹם הִלְכוּ יַחַד לְבַקֵּשׁ מְבַלְעַם
 8 שִׁיקְלָל אַת יִשְׂרָאֵל, מְשַׁל לְשַׁנֵּי כְּלָבִים שְׁהָיוּ כְּעֶדְרָה, לְשִׁמּוֹר עַל
 9 הַכְּבָשִׁים, וְהָיוּ צְהוּבִין זֶה לָזֶה – כּוֹעֲסִים זֶה עַל זֶה, כָּא זָאֵב עַל הַכֶּלֶב
 10 הָאֲחֵד, אֲמַר הַכֶּלֶב הָאֲחֵד בְּלָבוּ, אִם אֵינִי עוֹזְרוֹ – לְכָלֵב הַשְּׁנִי, הִרִי
 11 הַיּוֹם הוֹרֵג הַזָּאֵב אוֹתוֹ, וְלִמְחָר כָּא הַזָּאֵב עָלִי, הֲלִכְנוּ שְׁנֵינָהּ יַחַד וְהֲרַגְנוּ
 12 אַת הַזָּאֵב, וְכֶךָ כֹּאֵן אֵף שֶׁרַק אֲנָשִׁי מוֹאֵב חֲשָׁשׁוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
 13 מִיִּשְׂרָאֵל, מְכַל מְקוֹם בָּאוּ אֲנָשִׁי מִדְּיָן לְעוֹזֵר לָהֶם, כִּיּוֹן שֶׁחֲשָׁשׁוּ
 14 שֶׁתְּחִילָה יִהְרַגוּ יִשְׂרָאֵל אַת אֲנָשִׁי מוֹאֵב וְאַחַר כֶּךָ יִהְרַגוּ גַם אַת
 15 אֲנָשִׁי מִדְּיָן.
 16 אֲמַר רַב כְּפָא, הִיָּינוּ דְּאֲמַרֵי אִינְשֵׁי – זֶהוּ מַה שֶׁרַגִּילִים בְּנֵי אָדָם
 17 לּוֹמַר, כְּרַבּוּשְׁתָּא וְשׁוּנְרָא – הַחֹלְדָה וְהַחֲתוּל, שִׁישׁ בִּינֵיהֶם מְרִיבָה,
 18 עֲבָדוּ הַלּוּלָא מִתְרַבָּא דְּבִישׁ נְדָא – הַשְּׁלִימוֹ בִּינֵיהֶם לְפִי שְׁעָה וְעַשׂו
 19 'חִגִּיגָה' מְחַלְבוֹ שֶׁל בַּעַל מוֹזֵל רַע.
 20 נִאֲמַר בְּפִרְשַׁת בְּלַעַם (במדבר כב ז) 'וַיִּלְכוּ זְקֵנֵי מוֹאָב וְזְקֵנֵי מִדְּיָן
 21 וְקָסְמִים בִּיָּדָם וַיָּבִאוּ אֶל בְּלַעַם, וְאַחַר כֶּךָ נִאֲמַר (שם כב ח) 'וַיִּשְׁבּוּ שְׂרֵי
 22 מוֹאָב עִם בְּלַעַם, שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: וְשְׂרֵי מִדְּיָן לְהִיָּבֵן אוּזֵל – לְהִיָּבֵן
 23 הִלְכוּ שְׂרֵי מִדְּיָן, וּמְדוּעַ רַק שְׂרֵי מוֹאֵב יִשְׁבוּ עִם בְּלַעַם. מְשִׁיבָה
 24 הַגְּמָרָא: כִּיּוֹן דְּאֲמַר לְהוֹי בְּלַעַם 'לִינוּ פַּה הַלִּילָה וְהַשְּׁבִיתִי אֲתָכֶם דְּכָר
 25 כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלַי' (שם), אֲמָרוּ שְׂרֵי מִדְּיָן, כְּלוּם יֵשׁ אָב שְׁשׁוּנָא אַת
 26 בְּנֵו, וּבוֹדָאֵי לֹא יִתֵּן ה' רְשׁוֹת לְבַלְעַם לְקַלֵּל אַת יִשְׂרָאֵל וְלִכְּן שְׁבו
 27 לְמִקּוּמָם.
 28 אֲמַר רַב נַחֲמָן, הוּצְפָא – הַנְּהַגָה שֶׁל עֲזוּת, אֲפִילוֹ כְּלָפִי שְׁמִיָּא מְהִנֵּי
 29 – מוֹעִילָה אֲפִילוֹ כְּלָפִי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְעִיָּרָא כְּתִיב – שְׁהִרִי
 30 בְּתַחֲלִילָה אֲמַר ה' לְבַלְעַם (שם כב יב) 'לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם, וְלִכְסוּף –
 31 לְאַחַר שְׁבָאוּ אֵלָיו שְׂרִים נּוֹסְפִים וְאֲמַר לָהֶם בְּלַעַם שִׁילִינוּ שֵׁם
 32 בְּלִילָה, שְׁמָא יִתִּיר לוֹ ה' לְקַלֵּל אַת יִשְׂרָאֵל, אֵף שִׁדְעַת שְׁאִין רַצּוֹן
 33 ה' בְּכֶךָ, כְּתִיב שְׁאֵמַר לוֹ ה' (שם כב ט) 'קוּם לָךְ אֲתָם'.
 34 מִיְמֵרָא נּוֹסְפַת בְּעִנְיָן חוּצְפָא: אֲמַר רַב שְׁשֶׁת, הוּצְפָא, מְלִכּוּתָא כָּלָא

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מעש"ק, בו כותב ע"ד התעסקותו בשדה חינוך הכשר המקרב את לבם של בני ובנות ישראל לאבינו שבשמים, ומה שכותב שאינו שבע רצון כי לא הצליח הרבה במשמעת, הנה זה מכבר אמרתי לו שיסיח דעתו מהמרה שחורה שלו שאין לו יסוד, ומה שלא הצליח הרבה, הנה בטח הוא ע"פ מרז"ל מגילה ו' ע"ב אם יאמר לך אדם לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, אבל קודם לזה נאמר, אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, ובמילא הרי בידו דבר זה.

(ב) מ"ש שאינו שבע רצון, הנה סימן טוב הוא זה, כי אי שביעת רצון יכול להמשיך גילוי כחות הנעלמים אם כחות הגלויים אינם מספיקים, משא"כ שביעת רצון מביא ע"פ רוב לישות וכו' והעדר העבודה ועכ"פ העדר העבודה במרץ המתאים, וזה היפך תכלית המקווה, והכוונה שעבודת האדם צריכה להיות דוקא בביגעה. והאריכות בזה אך למותר.

ברכה להצלחה בעניינים הכלליים והפרטיים.

המחכה לבשו"ט.

1 מדרשות. ביקש לומר שלא תשרה שכינה עליהם, והפך ה' את
 2 דבריו ואמר 'ומשכנתו ידך ישראל' (שם), שתשרה שכינה על ישראל.
 3 ביקש לומר שלא תהא מלכותן של ישראל נמשכת, ואמר 'בנחלים
 4 נפיו' (שם כד ו), שתטיה ותתארך המלכות של ישראל כנחל, שזרם
 5 תמיד ללא הפסקה. ביקש לומר שלא יהא להם זיתים וזרמים,
 6 ואמר 'בגנות עלי נהר' (שם). ביקש לומר שלא יהא ריחן של ישראל
 7 נודף, וזהו משל לכך שלא יקיימו מצוות, ואמר 'באחלים נמע ה',
 8 ו'אחלים' הוא מין בשמים, והיינו שיהא ריחן נודף ממצוות. ביקש
 9 לומר שלא יהיו להם מלכים בעלי קומת, ואמר 'בארזים עלי מים'
 10 (שם), והיינו שיהיו מלכים גבוהים כארזים. ביקש לומר שלא יהיה
 11 להם מלך בן מלך, אלא ימרדו במלכם וימליכו עליהם מלך אחר,
 12 וירבו ביניהם מחלוקות, ואמר 'ל מים מדלין' (שם כד ו), והיינו, כמו
 13 שהמים נזלים מהדלי עצמו, כך המלכות תמשך מבניו של המלך
 14 הקודם, ולא ממקום אחר. ביקש לומר שלא תהא מלכותן שולטת
 15 באומות, ואמר 'וורעו במים רבים' (שם) שישלטו על האומות
 16 שמכונים מים רבים. ביקש לומר שלא תהא עזה - חזקה מלכותן,
 17 ואמר 'וירם מאנג מלכו' (שם). והתרגום של 'וירם' הוא 'ויתקף',
 18 כלומר שתהא מלכות ישראל תקיפה וחזקה. ביקש לומר שלא
 19 תהא (אימת) [איומה] מלכותן - שלא יהיו האומות יראים ממלכות
 20 ישראל, ואמר 'ותנשא מלכות', שתהיה מלכותם מרוממת והכל
 21 יהיו יראים מהם.
 22 הגמרא מביאה מיימרא בענין ברכותיו של בלעם: אמר רבי אבא בר
 23 כהנא, כולם - כל ברכותיו של בלעם חזרו לקללה והתקיימו
 24 בישראל, כפי שהיתה כוונתו באמת, חוץ מבתי כנסיות ומבתי
 25 מדרשות, שלא התקיימה קללתו שלא יהיו לישראל בתי כנסיות
 26 ובתי מדרשות. ומוכיח זאת רבי אבא בר כהנא, שנאמר (דברים כג ו)
 27 'והפוך ה' אלהיו לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיו, ויש
 28 לדייק שנאמרה בפסוק 'קללה' בלשון יחיד, ולא 'קללות', ללמד
 29 שרק קללה אחת הפך ה' לגמרי לברכה, ואילו שאר הקללות לא
 30 נהפכו לגמרי, אלא בסוף התקיימו בישראל.
 31 מיימרא נוספת: אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, מאי
 32 דכתיב - מה פירוש הפסוק 'נאמנים פצעי אוהב ונעתירות' - נהפכות
 33 מהנאמנות נשיקות שונא' (משלי כו ו), מוכה קללה שקולל אהיה
 34 השילוני את ישראל, יותר מברכה שברכם בלעם הרשע, שהרי אהיה
 35 השילוני קילל את ישראל בלשון קנה, שנאמר (מלכים א' יד טו) 'והקנה
 36 ה' את ישראל באשר יגוד תקנה במים' וגו', כלומר, שיהא קיומם
 37 של ישראל חלוש מאד, כקיומו של הקנה במים, שנודד ממקומו
 38 מחמת כל סיבה קטנה, אמנם בלשון זו יש גם ברכה, מה קנה זה
 39 עומד במקום מים, ונזיעו

1 כוונתם היתה שיהיה כסאו גדול כמו שהיה כסא דוד גדול.
 2 מוכיח רבה בר מרי את דבריו: דאי לא תימא הכי - שאם לא תפרש
 3 כן את הפסוק, אם כן יקשה עליך פסוק אחר, שנאמר בשירת
 4 דבורה לגבי יעל שהרגה את סיסרא, 'תבורך מנשים יעל אשת חכר'
 5 חקיני מנשים באהל תבורך' (שופטים ה כד), ויש לברר, 'נשים באהל'
 6 שהזכרו בפסוק, מאן נינהו - מי הן, הרי הכוונה לשרה, רבקה, רחל
 7 ולאה, שלגביהן נאמרה בתורה לשון 'אהל', ואם כן קשה, אורח
 8 ארעא למימר הכי - וכי דרך ארץ היא לומר שיעל תבורך יותר
 9 מהאמהות, שרה רבקה רחל ולאה, הרי ודאי אין זו הכוונה, אלא
 10 'מעין קאמר - כוונת הפסוק שהיא תבורך כשם שהאמהות היו
 11 מבורכות, והיא נמי מעין קאמר - וגם כאן, בנוסח שאמרנו לו
 12 עבדיו לדוד הכוונה ששמו וכסאו של שלמה יהיו טובים וגדולים
 13 כשל דוד.
 14 מביאה הגמרא את דעת החולק בפירוש הפסוק. אומרת הגמרא:
 15 ורבה בר מרי, פליגא - חולק על דבריו דרב יוסי בר חוני, דאמר רב
 16 יוסי בר חוני, ככל אדם מתקנא בגנו היא משלמה המלך, שאמרנו עבדי דוד
 17 שאין אדם מתקנא בגנו היא משלמה המלך, שאמרנו עבדי דוד
 18 לדוד המלך ייטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל את כסאו
 19 מכסאך. והראיה שאינו מתקנא בתלמידו, איבעית אימא - אם
 20 תרצה תאמר שלומדים זאת ממה שביקש אלישע מאלהיו רבו
 21 'ויהי נא פי שנים ברוחך אל' (מלכים ב' ט), והסכים אליהו לבקשתו.
 22 ואבעית אימא - ואם תרצה תאמר שלומדים זאת ממה שעשה
 23 משה רבינו ליהושע בן נון תלמידו, שה' אמר לו 'וסמכת את ידך
 24 עליו' (במדבר כו יח), והוא הוסיף משלו וסמכו בשני ידים, שנאמר (שם
 25 כו כג) 'ווסמך את ידיו עליו ויצוהו'. ומוכח מדברי רבי יוסי בר חוני
 26 שכוונת עבדי דוד היתה שבאמת יגדל שם וכסא שלמה משמו
 27 וכסאו של דוד.
 28 הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים בפרשת בלעם. נאמר
 29 בפסוק: 'וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר'
 30 (במדבר כג ה), מבארת הגמרא מזה 'דבר' ששם ה' בפיו, רבי אליעזר
 31 אומר, מלאך - שמסר ה' את בלעם ביד מלאך, שלא יניח לו לקלל
 32 את ישראל. רבי יונתן אומר, 'הקנה' שתופסים בה דגים, כביכול הניח
 33 ה' בפיו חכה, שלא תניח לו לקלל, אלא יברך נגד רצונו.
 34 אמר רבי יוחנן, מברכתו של אותו רשע - בלעם, אתה למד מה היה
 35 בלבו לקלל, שהרי נאמר 'ולא אבה ה' אלהיו לשמע אל
 36 בלעם ויהפך ה' אלהיו לך את הקללה לברכה', ואם כן כל קללה
 37 שביקש בלעם לומר, נהפכה לברכה באותו ענין, מבאר רבי יוחנן:
 38 ביקש בלעם לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ומדרשות, והפך
 39 ה' את דבריו ואמר 'מה טובו אהליך ועקב' (במדבר כד ה), והיינו בתי

אגרות קודש

בי"ה, ט"ז מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...בנוגע לבנו... שי בענין זיווג מתאים בגוי"ר, הנה עליו גיי' בעצמו לעוררו אשר כל הענינים
 דלמטה הם משתלשלים מלמעלה ובמילא הם בדוגמת הענינים דלמעלה, אשר לכן גיי' האתעדליי'ע
 באה באתעדליית, וזהו גיי' תוכן הפנימי של מאמר רז"ל שמדותיו של הקב"ה הם מדה כנגד מדה,
 ובמילא צריך הוא בעצמו וכן כל אלה שנוגע להם הענין של נשואי בנו שי, להתחזק בענינים המביאים
 לידי יחוד קוב"ה ושכינתו כביכול וע"פ המבואר בתניא פרק מ"א ובכמה מקומות בדא"ח, כדי באר.

בטח לקחו חלק בהתועדיות שנערכו בחדש תשרי בתוככי אניש ואתענין לדעת הפרטים בזה.

ברבחה.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

22 אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּכְר עֲתִיד שְׁלֹמֶה בְּנֵךְ לֹמַר בְּחֻמְתּוֹ
 23 (משליו כדכט) הַתְּהִלָּה אִישׁ אֵשׁ בְּחִיקוֹ וּבְגִדָיו לֹא תִשְׁרַפְנָה, אִם יִחַלְדֶּךָ
 24 אִישׁ עַל הַתְּהִלִּים וְיִגְלִיו לֹא תִכְוִינָה, בֵּן הַבָּא עַל אִשֶׁת רַעוּתוֹ לֹא יִנְקָה
 25 כָּל הַזּוֹנֵעַ בָּהּ, וְאִי אִפְשֶׁר לִמְחול עַל חֵטֵא זֶה לַגַּמְרִי אָמַר לִיָּה דוֹד,
 26 כָּל הַכִּי נִמְרָד תְּהוּא נִכְרָא – הָאֵם זְהוּ דִינִי שְׂלֵא תְהִיָּה לִי מוֹחִילָה
 27 עַל חֵטֵא זֶה. אָמַר לִיָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, קִבֵּל עָלֶיךָ יְסוּרֵי, וְיִתְכַפֵּר
 28 לְךָ חֵטְאֵךְ, וּקִבֵּל עָלָיו דוֹד הַמֶּלֶךְ יְסוּרִים.
 29 מִבִּאֲרַת הַגַּמְרָא מָה הָיוּ יְסוּרָיו שֶׁל דוֹד: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב,
 30 שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים נִצְטַרַע דְּוִד, וְנִסְתַּלְקָה הִמְנוּ שְׂכִינָתָה, וּפִירְשׁוּ מִמֶּנּוּ
 31 סְנֵהֲרִין. מִבִּאֲרַת הַגַּמְרָא מִנֵּין לַמִּדָּה זֹאת רַב, נִצְטַרַע, דְּכִתְיִב (תהלים
 32 נא ט) תְּחַמְּאֵנִי בְּאוֹזֵב וְאִמְחַר תְּכַכְּסֵנִי וּמִשְׁלַג אֲלִבָּיו, וְטַהֲרָה בִּאֲוֵב.
 33 נִאֲמַרְהָ לַגְּבִי מִצּוֹרַע, וּמוֹכַח שֶׁנִּצְטַרַע. נִסְתַּלְקָה הִמְנוּ שְׂכִינָתָה,
 34 דְּכִתְיִב (שם נא ט) ה'שִׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן וְשַׁעַד וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי, כְּלוֹמַר,
 35 עַל יְדֵי שֶׁתְּשִׁיב לִי אֶת ה'שִׁשׁוֹן, תִּשְׂרָה עֲלֵי רוּחַ נְבוּאָה, שְׁהֵרִי אֵין
 36 שְׂכִינָה שׁוֹרָה מִתּוֹךְ עֲצוּבוֹת, וּמוֹכַח שְׁבִאוֹתוֹ זְמַן הַסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ
 37 הַשְׂכִּינָה וְלֹא שִׂרְתָּה עֲלָיו רוּחַ הַקְדוּשׁ. וְפִירְשׁוּ מִמֶּנּוּ סְנֵהֲרִין,
 38 דְּכִתְיִב (שם קט עט) 'שׁוּבוּ לִי יְרֵאִיד' וְגו', וְהִינֵינוּ שְׁבִאוֹתוֹ זְמַן פִּרְשׁוּ
 39 מִמֶּנּוּ, וְהָיוּ צְרִיכִים לְשׁוּב אֵלָיו.
 40 שׁוֹאֵלֵת הַגַּמְרָא: שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים מְנַל – מִנֵּין לָנוּ שְׁכַל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ
 41 הָיוּ בִּמְשַׁךְ שֵׁשֶׁת חוֹדָשִׁים. מִשִּׁיבָה הַגַּמְרָא: דְּכִתְיִב (מלכים א' ב יא)
 42 וְהַיּוֹמִים אֲשֶׁר מִלְךְ דְּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אֲרַבְעִים שָׁנָה

1 עַל חֵטֵא בַת שֶׁבַע, רַבּוּנוּ שְׁל עוֹלָם, שְׁנִיאוֹת מִי יְבִין – מִי הוּא
 2 שִׁיכּוֹל לְהַמְנִיעַ מִעֲבִירוֹת בִּשְׁוֹג, וְאָמַר לִיָּה ה' שְׂכִיבִי לָךְ – מִחֹל
 3 לְךָ עַל הַשְּׁגוּגוֹת. הוֹסִיף דוֹד וְאָמַר 'וּמִנְסַתְרוֹת נִנְיָנוּ' – מִחֹל לִי אִף
 4 עַל עֲבִירוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּסִתְרָה, הַגֵּם שֶׁהֵם מִזִּיד, אִמַּר לוֹ ה', שְׂכִיבִי לָךְ
 5 – מִחֹל לְךָ אִף עֲלֵיהֶם. הוֹסִיף דוֹד וְאָמַר 'וְגַם מִזִּידִים תִּשׁוּף עֲבָדֶיךָ' –
 6 מִחֹל לִי אִף עַל עֲבִירוֹת בְּמִזִּיד שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּפִרְהוּסִיא, אִמַּר לוֹ ה', שְׂכִיבִי
 7 לָךְ. הוֹסִיף דוֹד וְאָמַר 'אֵל יִמְשְׁלוּ בִי אִוּ אִיתָם', כְּלוֹמַר, דְּלֹא לִישְׁתַּעוּ
 8 בִּי רַבָּנָן – שְׂלֵא יַעֲסִקוּ תְלַמִּידֵי חֲכָמִים בְּמִשְׁךְ הַדּוֹרוֹת בְּחֵטְאֵי, וְאֵל
 9 יִמְשְׁלוּ יְהִינּוּ שְׂלֵא יִדְרְשׁוּ בְּחֵטְאֵי בְּדִרְךָ מִשְׁל', אִזּוּ אִיתָם, שֶׁאֵהִיָּה
 10 תֵּמִים וְשֹׁלֵם. אִמַּר לוֹ ה', שְׂכִיבִי לָךְ – מִחֲלֵתִי לְךָ אִף לַעֲנִין זֶה, שְׂלֵא
 11 יַעֲסִקוּ חֲכָמֵי הַדּוֹרוֹת בְּחֵטְאֵי. אִמַּר לוֹ דוֹד 'וְנִנְיָתִי מִשְׁשַׁעוּ רַב',
 12 כְּלוֹמַר שְׂלֵא יִכְתֹּב קְרוּחֵנוּ – שְׂלֵא יִכְתֹּב בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים חֵטְא בַת
 13 שֶׁבַע. אָמַר לוֹ ה', דְּבַר זֶה אִי אִפְשֶׁר לַעֲשׂוֹתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁמִּשְׁעָה שֶׁעֲשִׂיתָ
 14 כֵּן עֲלָה בְּמַחֲשֶׁבֶה לְכַתּוּב פִּרְשָׁה זֶה, וְאִי אִפְשֶׁר לַעֲוֹרָה, וְיָמָה הָאוֹת
 15 יוֹדִד שְׁנִמְלִיתִי מִשְׁרִי כְּשִׁקְרָאתִי אֶת שְׁמָה 'שְׂרָה', הִיָּה עוֹמֵד וְצוֹנֵחַ
 16 כְּמַת שְׁנִים, עַד שְׂפָא יְהוֹשֻׁעַ וְהוֹסִפְתִּי לוֹ, שְׁנִאֲמַר (במדבר יג טו) 'וַיִּקְרָא
 17 מִשָּׁה לְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן הוֹשֻׁעַ, כָּל הַפְּרָשָׁה בּוֹקֶה הַעוֹסֵקֶת בְּחֵטְא זֶה,
 18 עַל אַחַת כְּמַת כְּמַת שֶׁאֵם אִמְחַקָּה תַעֲמוֹד וְתִצּוּחַ, וְלִכֵּן אֵינִי יֹכֹל
 19 לְמַחֹק פִּרְשָׁה זֶה.
 20 דְרַשָׁה נּוֹסֶפֶת עַל פִּסּוֹק זֶה: 'וְנִנְיָתִי מִשְׁשַׁעוּ רַב', אָמַר דוֹד הַמֶּלֶךְ
 21 לְבָנָיו, רַבּוּנוּ שְׁל עוֹלָם, מִחֹל לִי עַל אוֹתוֹ עוֹן בּוֹלוֹ שֶׁל בַּת שֶׁבַע.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

27 וּבִקְהֵלֶם אֵל תַּחַד בְּבוּדֵי, זֶה עֲדַת קְרָה, וְהַתְּפַלֵּל יַעֲקֹב שְׂלֵא יִתִּיחַד
 28 שְׁמוֹ בְּזוֹכְרַת יְחוּסוֹ שֶׁל קְרָה בְּמַחְלוֹקְתוֹ עִם מִשָּׁה.
 29 הַגַּמְרָא מִבִּאֲרַת אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל עֲדַת קְרָה: נִאֲמַר בְּפִסּוֹק (במדבר
 30 טו א) 'וַיִּקַּח קְרָח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
 31 וְאוֹזָן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן, מִבִּאֲרַת הַגַּמְרָא אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם: דָּתָן,
 32 שְׁעָבֵר עַל דַּת אֵל. אֲבִירָם, שְׂאִיבֵר – חִזּוֹק אֶת עַצְמוֹ לְהַמְנִיעַ מִקְּעוֹת
 33 תְּשׁוּבָה. וְאוֹז, שְׂיִשֵּׁב בְּאִינֵנוּת – בַּצַּעַר, לֵאחֲרַי שַׁעֲשֵׂה תְשׁוּבָה
 34 וְהִצַּטֵּר עַל שֶׁהִשְׁתַּחֲוֶה בְּתַחֲלִילָה בְּמַחְלוֹקַת. פִּלֵּת, שְׁנַעֲשֵׂוּ לוֹ
 35 פִּלְאוֹת בְּכַךְ שֶׁנִּיצַל מִעַדַּת קְרָה. בֶּן רְאוּבֵן, בֶּן שְׂרָאָה וְהָבִין שֶׁאֵין
 36 עֲדַת קְרָה נּוֹהֶגֶת כְּהוֹנֵן, וּפִרְשׁ מִהֶם, וּכְמוֹ שִׁיבּוּרָא.
 37 אָמַר רַב, אוֹז בֶּן פִּלֵּת, שְׁהִיָּה בְּתַחֲלִילָה בְּעַדַּת קְרָה וְאַחַר כֵּךְ פִּרְשׁ
 38 מִהֶם, אֲשֶׁתוֹ הִצִּילָתוֹ, אָמְרָה לִיָּה, מָאִי נִפְקָא לָךְ מִיָּנָה – מָה תְּרוּיָח
 39 מִמַּחְלוֹקַת זֶה, הֵרִי אִי מִר רַבָּה אֲנִתְּ תִלְמִידָא, וְאִי מִר רַבָּה אֲנִתְּ
 40 תִלְמִידָא – אִם מִשָּׁה יְהִיָּה הֶרֶב, אֲתָה תְהִיָּה תְלַמִּידוֹ, וְאִם קְרָח יְהִיָּה
 41 הֶרֶב תְהִיָּה תְלַמִּידוֹ, וְאִם כֵּן אֵין לְךָ תּוֹעֵלַת בְּכַךְ שֶׁתּוֹעוֹר לְקַרְתָּ.
 42 אָמַר לָהּ, מָאִי אֲנַעֲבִיד – מָה אֵנִי יֹכֹל לַעֲשׂוֹת עִתָּה, הִנְיָא כְּעֲצָה
 43 וְאִשְׁתְּבַעֲרֵי לִי בְּתַרְוִיחוֹ – הִיָּיתִי בְּעֲצָה יַחַד אִיתָם לְחֹלּוֹק עַל מִשָּׁה,
 44 וְאִף נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם שֶׁאֵם יִקְרָאוּ לִי לְבוּא, אֲלֶךְ עִמָּהֶם. אָמְרָה לִיָּה,
 45 וְדַעֲנָא דְכוּלָּהּ בְּנִישְׁתָּא קְדִישְׁתָּא נִינְהוּ – אֵנִי יוֹדַעַת שְׁכַל קַהֵל
 46 יִשְׂרָאֵל הֵם צְנוּעִים וְקְדוּשִׁים, דְּכִתְיִב שֶׁאִמַּר קְרָח לְמִשָּׁה (שם טו א),
 47 'כִּי כָל הָעֵדָה בְּלֶם קְדוּשִׁים' אָמְרָה לִיָּה לֵאמֹן בֶּן פִּלֵּת, תּוֹב דְּאָנָּא
 48 מִצִּילָנָא לָךְ – שֶׁב בְּבִיתָ, וְאֵנִי אֲצִיל אוֹתָךְ מִהֶם. אֲשִׁקְיָתִיָּה חֲמָרָא,
 49 וְאֲרִיזְתִּיהָ, וְאִנְיָתִיהָ נִינְיָא – הִשְׁקַתָּה אוֹתוֹ יִין, וְשִׁכְרָה אוֹתוֹ,
 50 וְהִשְׂכִּיבָה אוֹתוֹ לִישׁוֹן בְּתוֹךְ הַבַּיִת, כִּדִּי שְׂלֵא יִשְׁמַע שְׁקוּרָאִים לוֹ
 51 וְלֹא יַעֲבֹר עַל שְׁבוּעָתוֹ, אוֹתְבָה עַל כְּבֹא – יִשְׁבָה הִיא עֲצָמָה עַל
 52 פִּתַח הַבַּיִת,

1 בְּעוֹלָם הוּא, וְיִאֲבִדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל, לְעוֹלָם הַבָּא, דְּכָרִי רַבִּי עֲקִיבָא.
 2 רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא חוֹלֵק וְאוֹמַר שִׁישׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
 3 וְלוֹשׁוֹן יִיאֲבִדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל, מִלְּמַדַּת שְׁהֵרִי הֵן בְּאִבְיָה דְּמִתְבַּקְּשָׁת
 4 – שֶׁהִמְאָבַד מִחֻפְשׁ אַחֲרֵיהָ,
 5 שְׁנִאֲמַר בְּתַהֲלִים (קִיס קעו) עַל בְּנֵי קְרָח 'הָעִיתִי בְּשָׂה אֲבִד בְּקֵשׁ עֲבָדֶיךָ
 6 כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שְׂכַחְתִּי, כְּלוֹמַר, הַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם דוֹד הַמֶּלֶךְ וְאָמַר
 7 שֶׁהֵם תַּעוּ כִּשְׂה אוֹבֵד, וְה' בְּרַחֲמָיו יִבְקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם וַיְבִיאֵם לְחַיִּי
 8 הַעוֹלָם הַבָּא, כִּיּוֹן שֶׁמִּצּוֹתֶיךָ לֹא שְׂכַחְתִּי, כְּלוֹמַר, שְׁקִימוּ אֶת כָּל
 9 הַמִּצְוּוֹת, שֶׁנִּאֲמַר (במדבר טו א) 'כִּי כָל הָעֵדָה בְּלֶם קְדוּשִׁים'.
 10 הַגַּמְרָא מִבִּיאַה דְרִשׁוֹת בְּפִרְשַׁת קְרָח: נִאֲמַר בְּפִסּוֹק (במדבר טו א),
 11 'וַיִּקַּח [קְרָח] וְלֹא הִתְבַּאֵר בְּפִסּוֹק מָה לָקַח. אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, שְׁלִקָּה
 12 מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ – שֶׁהִתְחִיל בְּמַחְלוֹקַת, וּבְכַךְ קָנָה לְעַצְמוֹ עוֹנֵשׁ רַע.
 13 הַגַּמְרָא מִבִּאֲרַת אֶת שְׁמוֹ כְּפִי שֶׁהוֹזְכַר בְּפִסּוֹק: 'קְרָח', שְׁנַעֲשֵׂה קְרָחָה
 14 בִּישְׂרָאֵל – שֶׁנִּבְלַעוּ מִחֲמַתּוֹ חֵלֶק מִיִּשְׂרָאֵל וְנִחְסְרוּ מֵהַאוֹמוֹה,
 15 כְּקַרְחַת הַחֲסִירָה שֶׁעֲרוֹת. בֶּן יִצְחָר, בֶּן שְׁהַרְתִּית – שֶׁהִכְעִיס עָלָיו
 16 אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּכַחֲרָיו. בֶּן קָהָת, בֶּן שְׁהַקְּהָה שִׁינֵי מוֹלִידֵיו –
 17 שֶׁהִתְבַּיִשׁוּ אֲבוֹתָיו מִבְּעִשְׂוֵי הָרַעִים, וּבְאִילוֹ קָדוּ שִׁינֵיהֶם, כְּאִדָּם
 18 הָאוֹכֵל פְּרִי בּוֹסֵר, בֶּן לֵוִי, בֶּן שְׁנַעֲשֵׂה לִוְיָהּ בְּגִיחָהֶם – שִׁירַד לְגִיהֶנָּם
 19 בְּלוּוִי כָל עֲדַתוֹ, שֶׁנִּבְלַעוּ כּוֹלֵם בְּאִדְמָה.
 20 שׁוֹאֵלֵת הַגַּמְרָא: וְלִישׁוֹב נָמִי בֶּן יַעֲקֹב – מִדּוּעַ לֹא הִמְשִׁיבָה הַתּוֹרָה
 21 לְמַנּוֹת 'בֶּן יַעֲקֹב', וְהִינֵינוּ דוֹרְשִׁים זֹאת, שֶׁהִיָּה קְרָח בֶּן שְׁעָקֵב עַצְמוֹ
 22 לְגִיחָהֶם – שֶׁחִיבַר עַצְמוֹ לְגִיהֶנָּם לְעוֹלָם. מִשִּׁיבָה הַגַּמְרָא: אָמַר רַב
 23 שְׁמוּאֵל בְּרַב רַב יִצְחָק, יַעֲקֹב אֵבִינוּ בִּיקֵּשׁ חֲמִים עַל עַצְמוֹ שְׂלֵא יוֹחֵר
 24 בְּפִרְשַׁת קְרָח, שְׁנִאֲמַר כְּשִׁבִירְךָ יַעֲקֹב אֶת שְׁבֻטָּיִם, אִמַּר עַל שֶׁמִּנּוֹן
 25 וְלוֹי (בראשית מט ו), 'בְּסוֹדֶם אֵל תְּבֹא וּבְקֵהֶלֶם אֵל תַּחַד בְּבוּדֵי' וַיִּשׁ
 26 לְדַרוּשׁ אֶת הַפִּסּוֹק כֵּךְ, 'בְּסוֹדֶם אֵל תְּבֹא נִפְשִׁי, אֵלוֹ הַמְּרַגְלִים,

40 שזהו אברהם, כְּעַם אַבְרָהָם רַחֲמֵי דְלִיהוֹי לִיה זְקֵנָה – ביקש אברהם
 41 רחמים שתיראה בו הזיקנה, והתקיימה בקשתו, שְׁנֵאמַר (בראשית כד
 42 א) 'וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו, וְאִילוּ עַד אַבְרָהָם לֹא הִזְכְּרָה בְּתוֹרָה
 43 לְשׁוֹן זו שֶׁל 'בָּא בְּיָמָיו', והיינו שהיתה הזיקנה ניכרת עליו, על ידי
 44 שהלבינו שערותיו.
 45 עַד זְמַנּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אַבְיָנו לֹא הָיָה חוֹלֵשׁ – לא היו מחלות, ולא היה
 46 אדם יודע שהוא עומד למות, כְּעַם רַחֲמֵי וְהוּהוּ חוֹלֵשׁ – ביקש
 47 יעקב רחמים, ונעשה דבר זה, שאדם נחלש ונחלה ואחר כך מת,
 48 כדי שיספיק לקרוא לבניו ולצוותם, שְׁנֵאמַר (שם מח א) 'וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף
 49 הִנֵּה אֲנִי בָּרֵךְ חוֹלֵה, וְעַד שֶׁם לֹא הִזְכְּרוּ בְּתוֹרָה מַחְלוֹת.
 50 עַד זְמַנּוֹ שֶׁל אֱלִישֶׁע לֹא הָיָה חוֹלֵשׁ חֲלִישׁ דְּמִיתַפַּח – לא היה אדם
 51 שנחלה ומתרפא, אלא כל מי שהיה חולה, היה מת, וְאֵתָא אֱלִישֶׁע
 52 וּבְעַם רַחֲמֵי וְאִיתַפַּח – ובא אלישע, וביקש רחמים על עצמו כשהיה
 53 חולה, והבריא, שְׁנֵאמַר (מלכים ב' יג ד) 'וְאֱלִישֶׁע חָלָה אֶת חֲלִיוֹ אֲשֶׁר
 54 יָמוֹת בוֹ, וּמִשְׁמַע שֶׁמֶלֶכְדָּר חוֹלֵה זֶה הָיָה גַם חוֹלֵי שְׁלֹא מֵת בוֹ, אֲלֵא
 55 הִבְרִיא מִמֶּנּוּ.

משנה

56 במשניות הקודמות הובאו המלכים וההדיוטות שאין להם חלק
 57 לעולם הבא, משנתנו מביאה דורות שלמים שהיו בעולם, שלכל
 58 אנשי אותו דור אין חלק לעולם הבא.
 59 דוֹר הַמַּבּוּל, אֵין לְהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין עוֹמְדִין בְּדִין לְהַעֲנֵשׁ עַל
 60 חַטָּאתָם, שְׁנֵאמַר (בראשית 1 א) 'לֹא יִדְוֶן רוּחַ כְּבֹדִים לְעוֹלָם, וְיֵשׁ
 61 לְדְרוֹשׁ מִהַפְּסוּק שְׁלֹא יִהְיֶה לָהֶם דִּין לְהַעֲנֵשׁ, וְלֹא תִינָתֵן בְּהֶם רוּחַ
 62 חַיִּים לְחַיּוֹת עִם הַצְּדִיקִים לְעוֹלָם הַבָּא.
 63 דוֹר הַפְּלִגָּה – שִׁבְנו אֶת מַגְדֵּל בָּבֶל, וְעִרְבַב ה' אֶת שַׁפְתֵּם וְהִפְצִימֵם
 64 עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, אֵין לְהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר (שם יא ח"ט)
 65 'וַיִּפֶן ה' אוֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ' (וכתיב 'וּמִשָּׁם הַפְּצִימֵם'), וְיֵשׁ
 66 לְדְרוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק, 'וַיִּפֶן ה' אוֹתָם, בְּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהִפְצִימֵם עַל פְּנֵי
 67 כָּל הָאָרְצוֹת, 'וּמִשָּׁם הַפְּצִימֵם ה'', לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בּוֹ.
 68 אֲנָשֵׁי סְדוּם, אֵין לְהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר (שם יג א) 'וְאֲנָשֵׁי סְדוּם
 69 רָעִים וְחַטָּאִים לְה' מֵאֵד, וְיֵשׁ לְדְרוֹשׁ, 'רָעִים, בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְחַטָּאִים'
 70 לְעוֹלָם הַבָּא, שִׁישָׂאָרוּ בַּחֲטָאִים וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבָּא,
 71 אֲבָל עוֹמְדִין בְּדִין לְהַעֲנֵשׁ עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְאֵף שֶׁנִּשְׁנַעְשְׁנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה,
 72 הֵיחָסֵם גְּדוּל כָּל כֶּךָ שֶׁרָאוּ לְהַעֲנִישָׁם שׁוֹב בְּעוֹלָם הַבָּא.
 73 רַבֵּי נַחֲמִיָּה חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אֱלוֹ וְאֵלוֹ – בֵּין אֲנָשֵׁי דוֹר הַמַּבּוּל וּבֵין אֲנָשֵׁי
 74 סְדוּם, אֵין עוֹמְדִין בְּדִין, וְלֹא כִתְנָא קִמָּא הָאוּמֵר שֶׁאֲנָשֵׁי סְדוּם
 75 עוֹמְדִים בְּדִין, שְׁנֵאמַר (תהלים א ה) 'עַל כֵּן לֹא יִקְוָמוּ

1 רַשָּׁע, כִּכְךָ אֵתָה עוֹסֵק – מִסְתַּכֵּל אֵתָה בְּאֵשׁ אִישׁ, אֲפִיק אֲרִבְעַ
 2 מֵאָה שִׁפּוּרִי, וְשִׁמְתִּיה – הוֹצִיא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אַרְבַּע מֵאוֹת
 3 שׁוֹפְרוֹת, וְנִידָה אֶת יִשׁוּ. אֵתָא לְקַמְיָה כְּמָה זִמְנִין – בא ישו לפניו
 4 כְּמָה פְּעֻמִּים, וְאֵמַר לִיה, קַבְּלוּ – קבל אותי בחזרה ואשוב בתשובה,
 5 לֹא הָיָה קָא מִשְׁנַח בֵּיה – לא השגיח בו יהושע בן פרחיה, ולא
 6 קִיבְלוּ. יוֹמָא הַדִּי הָיָה קָא קְרִיאַת שְׁמַע – יום אחד היה יהושע
 7 בֶּן פְּרַחְיָה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, אֵתָא לְקַמְיָה – בא ישו לפניו כדי
 8 שִׁיִּקְבְּלוּ, סָבַר לְקַבּוּלֵי, אֲחֵיו לִיה בִּידֵיה – רצה יהושע בן פרחיה
 9 לְקַבְּלוֹ, וְעִשָׂה לוֹ סִימֵן בִּירוֹ שְׁכוּנָתוֹ לְקַבְּלוֹ, הוּא סָבַר, מִיִּדְהָא דְחֵי
 10 לִי – אך ישו חשב שכונת יהושע בן פרחיה לדחותו שוב, אֲזַל, וְקָם
 11 לְבִינְתָא וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהּ – הלך ישו, העמיד לבינה לשם עבודה זרה,
 12 וְהִשְׁתַּחֲוָה לָהּ. אֵמַר לִיה יהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, הָדָר בָּךְ – חזור זרה,
 13 וְאִקְבַּלְךָ. אֵמַר לִיה יִשׁוּ, כִּי מְקוֹבְלֵי מִמְּךָ, כָּל הַחוֹטֵא וּמִחְטֵאֵי אֶת
 14 הַרְבִּים אֵין מְסַפִּיקִין בְּיָדוֹ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מִבְּאֵרֵת הַגַּמְרָא בְּמָה
 15 הַחֲטִיא יִשׁוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאֵמַר מַר, 'יִשׁוּ בִישָׁף וְהִסִּית וְהִדִּית אֶת
 16 יִשְׂרָאֵל].

17 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא נוֹסַפְתָּ בְּעֵינֵי 'שְׁמַאל דוּחָה וַיִּמִּין מִקְרַב':
 18 הַנְּיָא, אֵמַר רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, יַצֵּר שֶׁל תְּשׁוּמִשׁ, תִּינּוּק [קֶטֶן]
 19 וְאִשָּׁה – כָּל צִרְכֵי הָאֵשֶׁה, מֵאֲכִלְיָה וְתַכְשִׁיטָיָה, תְּהָא שְׁמַאל דוּחָה
 20 וְיִמִּין מְקַרְבָּךְ, כִּיּוֹן שֶׁאֵם יִדְחָה אֶת יִצְרוֹ לְגַמְרֵי, וְלֹא יוֹלִיד בְּנִים, הִרִי
 21 הוּא מִמַּעַט יֵשִׁיבֵת הָעוֹלָם, וְאֵם יִקְרַבְנוּ יוֹתֵר מְדִי, לֹא יוֹכֵל לְכַבּוֹשׁ
 22 תְּאוֹוֹתוֹ וְיַעֲבֹר עֵבִירוֹת. וְתִינּוּק וְאֵשֶׁה דַּעֲתָם קֵלָה, וְאֵם יִדְחוּ אֶת
 23 הַתִּינּוּק יֵשׁ לְחֲשׁוֹשׁ שִׁיאֲבֵד עֲצָמוֹ, וּבְאֵשֶׁה יֵשׁ לְחֲשׁוֹשׁ שֶׁתִּצַּא
 24 לְתַרְבוֹת רַעִה, וְכִן אֵין לְקַרְבָּם יוֹתֵר מְדִי, אֲלֵא בְּכָל אֱלוֹ יֵשׁ לְקַרְבָּם
 25 בִּיד יִמִּין, שֶׁהִיא הָעֵיקָר, וְיֵד שְׁמַאל שֶׁהִיא הַחֲלָשָׁה, לְהִיּוֹת הַדוּחָה
 26 וְהַמַּרְחִיקָה מֵעַט.

27 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵינֵי אֲלִישֶׁע: תִּנּוּ רַבָּנָן, שְׁלִשָּׁה חֲלָאִים –
 28 מַחְלוֹת חֲלָה אֱלִישֶׁע, חוֹלֵי אֶחָד הֵיחָה כְּעוֹנֵשׁ עַל שְׁנִירָה דְּוֹבִים
 29 בְּתִינּוּקוֹת שֶׁלְּעַגּוֹ לוֹ. וְחוֹלֵי אֶחָד הֵיחָה כְּעוֹנֵשׁ עַל שְׁדָּחְפוֹ לְגַחְזוֹ בְּשֵׁתֵי
 30 יָדָיִם, וְכִמּוֹ שֶׁהִתְבָּאָר. וְחוֹלֵי אֶחָד הוּא חוֹלֵי שְׁמֵת בוֹ, [שְׁנֵאמַר
 31 (מלכים ב' יג ד) 'וְאֱלִישֶׁע חָלָה אֶת חֲלִיוֹ וְגו' אֲשֶׁר יָמוֹת בוֹ, וְיֵשׁ לְדְרוֹשׁ,
 32 'חֲלָה, הוּא חוֹלֵי אֶחָד. 'חוֹלִיוֹ, הוּא חוֹלֵי שְׁנֵי. וְאֲשֶׁר יָמוֹת בוֹ' הוּא
 33 חוֹלֵי שְׁלִישֵׁי, שְׁמֵת בוֹ].

34 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימָרָא בְּעֵינֵי חוֹלִיוֹ שֶׁל אֲלִישֶׁע, וּמְקַדִּימָה לֹזַח
 35 מִימְרוֹת בְּעֵינֵי זִיקְנָה וְחוֹלֵי: עַד זְמַנּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אַבְיָנו לֹא הָיָה
 36 בְּעוֹלָם זְקֵנָה, אֲלֵא הָיָה בְּנֵי אָדָם נְרָאִים צַעֲרִים עַד יוֹם מוֹתָם, וְכִיּוֹן
 37 שִׁיִּצַּחַק אַבְיָנו הֵיחָה דוּמָה לְאַבְרָהָם, כָּל דְּחֵי לְאַבְרָהָם אֵמַר הָאֵי
 38 יִצַּחַק, וְכָל דְּחֵי לְיִצַּחַק אֵמַר הָאֵי אַבְרָהָם – הָרוּאָה אֶת אַבְרָהָם הֵיחָה
 39 טוּעָה וְחוֹשֵׁב שֶׁהוּא יִצַּחַק, וְהָרוּאָה אֶת יִצַּחַק הֵיחָה טוּעָה וְחוֹשֵׁב

אגרות קודש

ב"יה, ח' מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה איזה זמן שהנני מתייעץ בעצמי אם לכתוב לו ע"ד הענין דלחלו, אבל סוף סוף באתי לידי החלטתה, כי אין לי ברירה אחרת ומוכרחני מצדי לכתוב... מוכרח הדבר אשר בתו תחיי... ילבשו שייטלען. מבין אני אשר יש כאן כמה קישוים וד"ל, אבל איני רואה אפשרות אחרת, וכבר הורגל הדבר בארצות הברית וביותר מקומות, אשר הדור הצעיר אוחו במנהגים והידורים שהאבות עדיין

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

28 שאתה טרוד בהאכלת שאר בעלי החיים, ואמרת בליבי שלא
 29 אצערך לבקש ממך מאכלים גם עבורי. **אָמַר לִיה נח, וְהָא רַעְוָא**
 30 **דְּלֵא קָמוּת** – יהי רצון שלא תמות לעולם, **שְׁנַאמַר** (איוב כט יח) **וְאוֹמַר**
 31 **עִם קְנִי אֲנוּעַ וְכַחֵל אֲרֵבָה יָמִים**, והיינו שה'חול' מרבה ימים יותר
 32 מכל בעלי החיים, שאינו מת לעולם.
 33 **אָמַר רַב הִנֵּה פֶר לֹוֹא, אָמַר שֵׁם רַבָּא** – שאלו שם הגדול, בן נח,
 34 **לְאַלְעִזֵּר עֶבֶד אֲבָרָה, כִּי אָתוּ עֲלִיבּוּ מַלְכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב** – כשבאו
 35 להלחם בכם כל מלכי העולם, בשעה שנלחם אברהם בארבעת
 36 המלכים ששבו את לוט, **אָתוּן חִיבֵי עֲבָדֵי יְתוֹ – מַה הֵייתָ עוֹשִׂים,**
 37 **שֶׁהֲצַלַחְתָּם לְנַצַּחַם. אָמַר לִיה אֲלִיעֶזֶר, אֵייתִי הַקְדוּשׁ פְּרוּךְ הוּא**
 38 **לְאַבְרָהָם וְאוֹחֲבֵיהּ מִיְמִינֵיהּ** – נטל הקדוש ברוך הוא את אברהם
 39 אבינו והושיבו לימינו, **וְהָיָה שְׂדֵינָן עֲפָרָא וְהָיוּ חֲרָבֵי** – והיינו זורקים
 40 על האויבים עפר מן האדמה, והיה העפר נהפך לחרבות, וכן היינו
 41 משליכים עליהם גילי – קש, **וְהָיוּ גִידֵי** – והיה נעשה לחיצים.
 42 **שְׁנַאמַר** (תהלים ק"א) **מִזְמוֹר לְדָוִד נֶאֱמַר ה' לֵאדֹוֹנִי שָׁב לִימִינֵי עַד אֲשִׁית**
 43 **אוֹיְבָיִךְ הָרוֹם לְגִבְלֹיךְ, וּמִכַּאֵן לֹוּמְדִים שֶׁהוֹשִׁיב ה' אֶת אֲבָרָהָם**
 44 **לִימִינוּ, וְכִתִּיב (ישעיה מא ב) מִי הַעִיר מִמְּזֻרְחָ צֶדֶק וְקָרְאָהּ לְרַגְלֵי וְיָתֵן**
 45 **לְפָנָיו גִּוּיִם וּמַלְכִים יָרֵךְ יָתֵן כְּעֶפֶר חֲרָבֵי פְקֵשׁ נִדְף מִשְׁתוֹ, וּמִמְזוֹרְחָ**
 46 **זֶה אֲבָרָהָם, שָׁבָא מֵאַרְם נְהַרְיִים שְׁהִיא בְּמִזְרַח, וְיֵשׁ לַפֶּרֶשׁ אֶת**
 47 **הַפְּסוּק יָתֵן כְּעֶפֶר חֲרָבֵי כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר יָתֵן הַעֲפָר חֲרָבֵי, וְכִשְׁקֵשׁ נִדְף**
 48 **קִשְׁתוֹ הֵייתָ שֶׁהֲעֲפָר הִיא חֲרָבֵי וְהַקֵּשׁ הַנִּדְף הִיא לְקִשְׁתוֹ, שֶׁנֶּהֱפַךְ**
 49 **לְחִיצִים.**
 50 **מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא מַעֲשֵׂה בָאוּתוֹ עֲנִין: הֲתַנָּא שְׁמֵוֹ נְחִיָּם אִישׁ גַּם זֶה, וְזֶה**
 51 **הָיָה רִגִיל דְּכָל דְּתָתָּה פְּלָקָא לִיה** – היה רגיל שכל דבר שקורה לו,
 52 אף אם הוא נראה כרעה, **אָמַר גַּם זֶה לְמוֹכְחָ, יוֹמָא חַד בְּעָזוֹ [יִשְׂרָאֵל]**
 53 **לְשִׁדְרֵי דִירוּן לְקִיָּר – יוֹם אַחַד רַצּוֹ הַיְהוּדִים לְשַׁלּוּחַ מִתְנַהֵג לְקִיסָר,**
 54 **אָמַר, פְּהַרִי**

1 חיים היה במדור בפני עצמו, ולא היו כולם מעורבים יחד.
 2 הגמרא מביאה את דברי שם בן נח: **אָמַר רַב הִנֵּה פֶר בִּיזְוָא, אָמַר**
 3 **לִיה אֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אֲבָרָהָם לְשֵׁם רַבָּא** – לשם הגדול, כלומר 'החשוב',
 4 **בְּנוֹ שֶׁל נֹחַ, כְּתִיב לְמַשְׁפְּחוֹתֵיהֶם יֵצְאוּ מִן הַתִּבְיָה,** כלומר שלא היו
 5 כולם מעורבים יחד בתביבה, ואוכלים יחד מאכל אחד, אלא היו
 6 מחולקים למשפחות משפחות, ואם כן, **אָתוּן חִיבֵין הֵוִיתוּן** – כיצד
 7 הייתם יכולים להכין לכל בהמה וחייה את האוכל שהיא זקוקה לו,
 8 **בּוֹמֵן שֶׁהִיא זְקוּקָה לְאֹכֹל. אָמַר לִיה שֵׁם, אֲכֹן צִעֵר גְּדוֹל הָיָה לָנוּ**
 9 **כְּתִיבָה, כְּרִיָּה שְׂדֵרְכָה לְהֵאֲכִילָהּ בַּיּוֹם, הֵאֲכִילָנוּהָ בַּיּוֹם. וּבְרִיָּה שְׂדֵרְכָה**
 10 **לְהֵאֲכִילָהּ בַּיּוֹם, הֵאֲכִילָנוּהָ בַּיּוֹם.**
 11 **הוֹסִיף שֵׁם וְסִיפֵר לְאַלִיעֶזֶר, הָאִי זְקִיתָא – אותה בריה ששמה**
 12 **'זיקית', לָא הָוָה יָדַע אָבָא מַה אָכְלָה – לא ידע נח אבי איזה מאכל**
 13 **היא אוכלת, יוֹמָא חַד הָוָה יָתִיב וְקָא פְּאֵלֵי רְמוּנָא** – יום אחד ישב
 14 **נח וחתך רימון לידה, נֶפֶל תוֹלְעָתָא מִינָהּ, וְאָכְלָה – נפלה תולעת**
 15 **מהרימון, והזיקית אכלה אותה, מִיָּבֵן וְאֵילָךְ – מאותו זמן והלאה,**
 16 **הָוָה גְּבִיל לָהּ הַיּוֹרָא – מגבל ולש לה סובין במים, כִּי מִתְלַע –**
 17 **כשהיה מתלע, אָכְלָה – היתה אוכלת את התולעים.**
 18 **עוֹד סִיפֵר לוֹ שֵׁם, אִירָא אִישְׁתָּא יִזְנֵתִיה – האריה, חוּם גּוֹפּוֹ שְׁבָא לוֹ**
 19 **מַחֲמַת חוֹלִיוֹ זֶן וְהַשְׁבִיעַ אוֹתוֹ, וְלִכְּן לֹא הִיא דוֹרֵס וְאוֹכֵל מִהַבְהֵמוֹת**
 20 **וְהַחַיּוֹת שֶׁהִיוּ בְּתִיבָה, דְּאָמַר רַב, לָא בְּצִיר מִשְׁתֵּיָא וְלָא מִפִּי מְקַרְיָסֵר**
 21 **זִינָא אִישְׁתָּא – לא פחות מששה ימים, ולא יותר משנים עשר יום,**
 22 **יִכּוֹל חוּם הַגּוֹף שֶׁל הַחוֹלָה לְזוּן אוֹתוֹ, שֶׁלֹא יִצְטָרֵךְ לְאֹכֹל.**
 23 **הַמְשִׁיךְ שֵׁם וְסִיפֵר, עוֹף שְׁשֵׁמוֹ 'אוֹרְשִׁינָה', וּבִלְשׁוֹן הַמְּקַרָּא הוּא קְרוּי**
 24 **'חול', אִשְׁכְּחִינָה אָבָא הֲגַנֵּי בְּסִפְנָא דְּתִיבּוֹתָא – מצאו אבא כשהוא**
 25 **ישן בחדרו הספון ומתוקן לו בתביבה, אָמַר לִיה אֲבָא לאוּתוֹ עוֹף, לָא**
 26 **בְּעִית מְזוּנֵי – האם אין אתה רוצה מזונות, וּמְדוּעַ אֵינְךָ תוֹבַעַם. אָמַר**
 27 **לִיה אוֹתוֹ עוֹף, חֵוִיתִיד דְּמֹות מְרָדָא, אָמִינָא לָא אֲצַעֲרָךְ – ראיתי**

המשך מהעמוד הקודם

לא החזיקו בהם, ובפרט שבנדון דידן אין זה ענין של הידור ומנהג אלא הרבה יותר מזה, ומטעמים מובנים איני רוצה להאריך בזה, ואף שכותב הנני בלשון הקדש, הנה בטח יוכל להסביר זה הן לעצמו והן לבתו וזוגתו ותחינה, ואחכה לבשורה טובה אשר נתקבל אצלו הענין בהנחה טובה, אשר אז בטוח הדבר שיצא הענין לפועל און גלאטערהייט, וקידוש השם אשר בזה (ובפרט בסביבה שמביטים עליהם בשבע עינים והיא בהתנגדות וכו') גדול ביותר. ומכלל הן וכו'.

בבקשת סליחה, אם נצרך לבקש סליחה על זה, הנני בתקוה לקבל ממנו ידיעה בהקדם היותר אפשרי, אשר נסתדר הדבר בכי טוב גוטערהייט און גלאטערהייט, ובודאי אשר יהי זה צנור וכלי נוספים להמשכת וקבלת ברכות השי"ת להזוג הצעיר בכל המצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

מוסג"פ העתק מכתבי לאגודת נשי ובנות חב"ד (ובטח אשר גם במחנם יתחילו בעבודה זו) ומה שנוגע ג"כ להנ"ל, אשר אם אף לפעמים נדמה שהדבר הנדרש האלט מען נאך ווייט דערפון, הנה זה למדים אנו ג"כ מבריאת העולם הכללי, שההתחלה היתה במצב של תהו ובהו וחשך היתה דוקא בבריאת אור, ואור כזה שגם לאחר תקון העולם אין ראוי להשתמש בו (אשר לכן נגנו לעתיד לבוא ולצדיקים ובתורה), ודוקא על ידי התחלה כזו, הי' סדר בהבריאה בהדרגה ממטה למעלה, צומח חי מדבר,

ואכפול עוד הפעם שלא לדרשא קאתינא, אלא ובלבד שיבוא הדבר לפועל אז אייער טאכטער תחי' זאל אנטאן א שייטל, ותהי' החתונה בשעה טובה ומוצלחת,

המחכה לבשרי"ט בברכה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **ב.** כָּל הַמְּלֹאכֹת כִּלְּן אֵינָן אֶסְוֵרִין בְּשֶׁבֶת מִן הַתּוֹרָה אֲלָא לְעִשׂוֹתָן בְּשֶׁבֶת כְּדָרְפֵן שְׁעוּשָׁה אוֹתָן בְּחֹל אֲבָל
- 2 אִם עוֹשֶׂה אוֹתָן בְּשִׁנּוּי מִדְּרָךְ הַחֹל שְׂאִין דְּרָךְ בְּחֹל לְעוֹלָם לְעִשׂוֹתָן כֵּן מְלֹאכָה זוֹ פְּטוּר מִן הַתּוֹרָה³¹
- 3 אֲבָל אֶסוּר לְעִשׂוֹת כֵּן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³² שְׁמָא יָבֵא לְעִשׂוֹתָהּ כְּדָרְפָה בְּחֹל פִּיזָד כְּגוֹן שְׁהוּצִיא חֶפְצֵן לְאַחַר
- 4 יָדוֹ אוֹ בְּהַגְלִיּוֹ אוֹ בְּפִיו אוֹ בֵּין אֲצִילֵי יָדָיו אוֹ בְּמַנְעֵלָו וְכֵל פִּיּוּצָא בְּזַה שְׂאִינָן דְּרָךְ לְהוּצִיא כֵּן בְּחֹל הָרִי זֶה
- 5 פְּטוּר אֲבָל אֶסוּר וְאוּכְלִין שְׁהוּצִיאָן בְּפִיו חֵיב שְׂוֵה גַם־כֵּן דְּרָךְ הוּצְאָתָן בְּחֹל יֵבִיג.
- 6 וְכֵל דְּבָר אֵינּוּ חֵיב עָלָיו אֲלָא אִם כֵּן הוּצִיאָו דְּרָךְ מִשׁוּי אֲבָל אִם הוּצִיאָן דְּרָךְ מִלְּבוּשׁ שְׁלֵבָשׁוֹ וְהוּצִיאָו אוֹ
- 7 אֶפְלוֹ לֹא לְבָשׁוֹ אֲלָא תִּלְאוֹ בְּמִלְּבוּשָׁיו לְתַכְשִׁיט אוֹ שְׁתִּלְאוֹ בְּאַחַד מְאוּיְבָרָיו לְתַכְשִׁיט אַף־עַל־פִּי שְׁדָרְךְ
- 8 לְהוּצִיאָו כֵּן בְּחֹל פְּטוּר מִן הַתּוֹרָה וְיֵשׁ מֵהֶם דְּבָרִים שְׁמַתְרִים אֶפְלוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים וְיֵשׁ מֵהֶם דְּבָרִים
- 9 שְׂאֶסוּרִים מִדְּבָרֵי סוּפְרִים לְאִשָּׁה וְלֹא לְאִישׁ וְהֵם כֹּל תַּכְשִׁיט שְׂאֶפְשֵׁר לָהּ לְשַׁלְּפָה מִמֶּנָּה לְהִרְאוֹת נְוִיָּה
- 10 לְחִבְרָתָהּ כְּדָרְךְ הַנְּשִׁים³⁸ וְיֵשׁ דְּבָרִים שְׂאֶסוּרִים אַף לְאִישׁ וְהֵם כֹּל תַּכְשִׁיט שְׁהוּא רְפוּי עָלָיו שְׂאֶפְשֵׁר לוֹ בְּקָל
- 11 לְפָל מַעְלִיו מְאֻלִּיו וְכַמוֹ שְׂתִּתְבָּאָר³⁹:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יאה הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו סעיף ב

ביאורי הלכה

- [ב] הוצאתן בחול - אף אם מוציאם שלא בשעת אכילה³³.
- [ג] הוצאתן בחול - שיורי המאכל הנשארים בין השיניים וכדומה, אם דעתו לנקותם ולהשליכם - אסורים בטלטול, ואם אינם מפריעים לו - ומן הסתם יבלעם - מותר לצאת בהם³⁴.
- והוא הדין לפירוורים המצטברים בשולי כסי הבגדים - שכל זמן שאינם חשובים בעיניו ואין דעתו להשתמש בהם, וכן אינו מקפיד לנקותם - מותר לצאת בהם³⁵. וכל-שכן שמותר לצאת לכלוך ואבק שנדבק בבגדיו או בגופו³⁶ - אפילו מקפיד לנקותו לאחר השבת³⁷.

ציונים והוספות

- (31) עד"ז בסי' שיד ס"ד: וכל כלאחר יד אין בו איסור כלל מן התורה אף במלאכה גמורה. וראה גם לעיל סי' לב ס"ז (סברא שכתבת סת"ם ביד שמאל אינה כשרה): לפי שאין דרך כתיבה בכך וכתיבה כלאחר יד היא שהרי הכותב בשבת ביד שמאל פטור. עוד סוג של שינוי נתבאר בסי' שטז ס"ז: שכל מלאכה שיכול אחד לעשותה ועשאוה שנים פטורים מפני שלא נעשית כדרכה בחול שאין דרך כלל לעשות בשנים מה שאפשר לעשות באחד. ולעניין אם מלאכה פחות מכשיעור נחשבת לשינוי: ראה קו"א סי' שב ס"ק א: שכל העושה מלאכה פחות מכשיעור - פטור, מפני שאין דרך העולם לעשות כן, וזהו טעם כל שיעורי שבת כידוע. אמנם בסי' שמ ס"א נתבאר שגם חצי שיעור אסור מן התורה.
- (32) וראה גם לקמן סי' שמ ס"א (לעניין גזיזת ציפרנים ביד), שאסור גם אם המלאכה אינה יכולה להיעשות כדבעי מחמת השינוי.
- (33) ודי בכך שדרך הוציאם כך ובכוונתו להוציאם, משא"כ שאר דברים שפטור אף אם נתכוין להוציא כך (עי' לחם משנה פי"ב הי"ג).
- (34) ע"פ המבואר בסי' שנ ס"ד להחמיר ברוק שנתלש מפיו ומוכן לזרקו.
- (35) אמנם היתר זה רק בפירוורים שנשארו לאחר שסיים האכילה ואינו שם לבו אליהם, אבל אם רוצה בקיומם כדי לאכלם או לטלטלם דינם כדין כל האוכלים.
- (36) מנחת שבת קו"א ס"ק יא (על סי' פב סק"א), משום שיש בזה כמה צדדים להקל: שהוא מלאכה שאצל"ג, אין בו שיעור הוצאה, אין לנו רשות הרבים, ובעיקר משום שאי אפשר לימנע מכך כדלהלן סעיף סא, וכתב שמכל מקום היכא דאפשר יש להחמיר בזה, וכן בבשר שנשאר בין השיניים.
- (37) כשאינו נמצא בכיסו ודאי שאינו נחשב דרך הוצאה ומצטרף לשאר צדדי היתר שבלכלוך המצטבר בכיסו (שהובאו לעיל), ואפילו לכתחילה יכול לצאת למקום שיוודע שיתלכלך בו (וכדלהלן סעיף סא שמותר לצאת מביתו גם כשהגשם יורד), ואפילו בדבר שמקפיד עליו.
- (38) ובכלל זה שן, חתיכת עור או ציפורן שנתלשה מעט ובדעתו לתלשה לגמרי לאחר השבת.
- (39) וכדלקמן ס"ה ואילך.
- (39) כדלקמן סוף סק"א וש"נ.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־טוב – לפי לוח "רב יומי"

46 שברחוב וכיוצא בו אבל טיט המחובר לקרקע כגון הטיט
47 שעל שפת הנהר אפילו זימון בפה אין מועיל לו אלא צריך
48 לנתקו מערב יו"ט ולעשות בו סימן ואז מותר ליטול ממנו
49 ביו"ט:

50 **כא** וכל זה בטיט אבל אפר מותר אפילו לגבלו ביו"ט
51 ולסתום בו פי התנור לפי שאם יגבלו מערב יו"ט
52 יתייבש ולא יוכל לסתום בו ויש חולקין על זה ואוסרין
53 לגבל אפילו את האפר שאי אפשר לגבלו מערב יו"ט ויש
54 לחוש לדבריהם:

חלק ד סימן תקז, דיני אפייה ביום טוב:

55 **א** אין מלכנים את הרעפים ביום טוב כדי לאפות או
56 לצלות עליהם אפילו אם אי אפשר לו לאפות ולצלות
57 בענין אחר מפני שעל ידי הליבון הן מתחממין (פירוש
58 מתקשין ומתחזקין) ואפילו הן ישנים מכל מקום כל שעה
59 שהן מתלבנים הן מתחזקין יותר והרי זה מתקן כלי ביו"ט
60 (עיין סי' תצ"ה):

61 **ב** הצולה דגים על גבי האסכלה הרי זה לא יתוך חתיכת
62 נייר כדי לשרותה במים וליחנה תחת הדג ע"ג האסכלה
63 כדי שלא ישרף הדג וכן לא ישבור חתיכת חרס כדי ליתנה
64 תחת הדג וכן לא יפצע את הקנה ליתן קרום שלו תחת הדג
65 וכן אין פוצעין את הקנה לעשותו כמין שפוד לצלות בו לפי
66 שכל שהוא עושה ומתקן דבר הראוי להשתמש בו הרי זה
67 כמתקן כלי ביום טוב:

68 **ג** מותר לפצוע את האגוז במטלית ואין חוששין שמא
69 תקרע שאף אם תקרע הרי זה מקלקל ופטור מן התורה
70 אלא אם כן קורע על מנת לתפור.

חלק ד סימן תקח, דברים האסורים ביום טוב להכנת צלי:

71 **א** שפוד שנעקם ונכפף אם יכול לצלות בו כמות שהוא
72 בלי שיפשיטנו אסור לפושטו ביו"ט אפילו בידו מפני
73 שהוא טורח ביום טוב טרחא שאינה צריכה ואם אי אפשר
74 לצלות בו בלא תקן וגם אי אפשר למצוא שפוד אחר אפילו
75 אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו וגם לא היה אפשר
76 לו לתקנו מערב יו"ט כגון שנכפף ביו"ט או אפילו נכפף
77 מערב יו"ט ולא ידע ממנו עד שקידש היום או אפילו ידע
78 ממנו סמוך לחשכה ולא היה שהות לתקנו קודם יום טוב
79 מותר לתקנו ביו"ט אבל אין מורין כן לאחר ואדם הבא
80 לשאול הלכה זו למעשה דהיינו ששואל היאך לעשות
81 מעשה אין אומרים לו היתר זה כדי שלא יטעו להתיר אף
82 אם היה אפשר לתקנו מערב יו"ט ושכח ולא תיקנו דאז
83 אסור מן התורה לתקנו ביו"ט כדין כל מכשירי אוכל נפש
84 שהיה אפשר לעשותן מערב יו"ט אבל כל אדם מותר
85 לעשות כן מעצמו ובלבד שלא יעשה כן בפני אדם אחר
86 שאינו יודע היתר זה דכיון שעושה לפניו הרי זה כמורה לו
87 הלכה למעשה.

88 ואם נכפף ביו"ט ראשון אסור לתקנו ביו"ט שני של גליות

1 **טז** מותר לאפות ולבשל בתנור וכיריים חדשים ביום טוב
2 אף על פי שלא הוסקו עדיין מעולם והיסק ראשון
3 שלהם הוא ביום טוב ובלבד שלא יפגם בצונן אחר הסיקן
4 כדי לחסמן (פירוש להקשותן ולחזקן) מפני שהוא מתקן
5 כלי ביו"ט.

6 ואם הוסקו יותר מדאי וחושש שלא תשרף הפת ורוצה
7 להפיגן בצונן הרי זה מותר לפי שאין דרך לחסמן במים
8 צוננין אלא מניחין אותן עד שיצטננו מאליהן אבל הצוננים
9 פעמים שמקלקלים אותה לפיכך אינו אסור אלא אם כן
10 מתכוין לחסמן על ידי כן:

11 **יז** אבל אין סכין אותם בשמן להחליקן ולצחצחן ואין
12 שפין אותם במטלית מפני שהוא מתקן כלי ביו"ט:

13 **יח** מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שאינו צריך ביו"ט
14 אלא פת אחד מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה
15 בתוך התנור ונמצא שאפיית כל הפת היא צורך יו"ט.

16 אבל אם אינו צריך אפילו פת אחד ביו"ט אסור להערים
17 ולומר אוכל פת אחד ביו"ט כדי להתיר לו לאפות פת הרבה
18 שלא התירו להערים אלא כשכל המלאכה נעשית בבת אחת
19 כגון שאופה ככר אחד גדול מאד כדי שיתיר ממנו לחול
20 אבל לא כשאופה ככרות הרבה ואוכל אחד מהן ביו"ט כיון
21 שאין דרך להניחה בתוך התנור בבת אחת אלא בזה אחר
22 זה וכל אחד ואחד הוא מלאכה בפני עצמה לפיכך אפילו
23 אם רוצה לאפות כולן בבת אחת לא חלקו חכמים בין אפייה
24 לאפייה ואסרו להערים בכל ענין עיין סי' תק"ג:

25 **יט** וכל זה בתנורים שלהם שהיו קטנים והיו מדבקים הפת
26 סביב דפנות התנור ומתוך שיש בו פת הרבה אין מקום
27 לחומו להתפשט והפת נאפה יפה אבל בתנורים שלנו
28 שמניחים הפת על שולי התנור אפילו הוא קטן מאד אסור
29 לאפות בו יותר ממה שצריך לו ביו"ט.

30 ויש שאין מחלקין בין תנורים שלנו לתנורים שלהם ויש
31 לסמוך על דבריהם בשעת הדחק כגון מי שלא הניח עירוב
32 תבשילין וצריך לו פת לשבת מותר לו לאפות בערב שבת
33 (קודם אכילת שחרית עיין סי' תק"ג) לצורך השבת אם הוא
34 צריך לפת אחד בו ביום עצמו:

35 **כ** מותר לסתום פי התנור בטיט המוגבל מערב יו"ט ואע"פ
36 שהוא טח וממרח פי התנור ובשבת היה חייב משום לש
37 מכל מקום ביו"ט מותר כיון שהוא לצורך אכילה שעל ידי
38 כן התנור מחזיק חומו והתבשיל מצטמק יפה.

39 אבל אסור לגבל הטיט ביו"ט שהרי אפשר לגבלו מערב
40 יו"ט וכל מכשירי אוכל שאפשר לעשותן מערב יו"ט אסור
41 לעשותן ביו"ט מן התורה.

42 ואפילו בטיט המוגבל מבעוד יום אין היתר אלא אם כן היה
43 דעתו עליו מערב יו"ט לסתום פי התנור שאז אין בו משום
44 מוקצה.

45 במה דברים אמורים בטיט התלוש מן הקרקע כגון הטיט

48 שיתקן החוט למדתו (שלא יהיה ארוך יותר מדאי) ושימינו
49 במחט מערב יו"ט כדי שלא יצטרך לחתוך את החוט ביו"ט
50 כדי לקצרו ואם לא נתנו במחט מערב יו"ט אסור ליתנו
51 במחט ביו"ט שמה יהיה החוט ארוך יותר מדאי ולא יוכל
52 לתפור בו ויחתכנו כדי לקצרו ונמצא מתקן כלי ביום טוב
53 ואע"פ שהתירו לו התפירה לא התירו לו מלאכת תיקון כלי
54 לפי שהוא ממכשירי אוכל נפש והיה אפשר לעשותה מערב
55 יו"ט אבל מותר לחתוך החוט הנשאר תלוי בעוף לאחר
56 התפירה לפי שהיא מלאכה שאי אפשר לעשותה מערב יו"ט
57 ומכל מקום נהגו שלא לחתכו אלא לשרפו אע"פ שהכל
58 אחד שכמו כן הוא מתקן כלי (פירוש גוף העוף) בשריפת
59 החוט כמו בחתיכתו:

60 ט מותר לחתוך או לשרוף ביו"ט אגד גדיים ועופות
61 הקשורים בשפור שנצלו בו וכן מותר לחתוך חוטי
62 תפירתם ואין בזה משום קורע ואפילו בשבת מותר לחתכם
63 כמ"ש בסמ"ק ש"ד ע"י שם הטעם:

64 י כלי הצריך הגעלה או ליבון אסור להגעילו או ללבנו
65 ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי ביו"ט ואפילו אם רוצה
66 להשתמש בו ביום לצורך אוכל נפש מכל מקום אם היה
67 אפשר להכשירו מערב יו"ט אלא ששכח אסור להכשירו
68 ביו"ט כדין מכשירין שאפשר לעשותם מערב יו"ט ואם לא
69 היה אפשר להכשירו מערב יו"ט מותר להכשירו ביו"ט אלא
70 שאין מורין כן כדין מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב
71 יו"ט:

72 יא מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו מאכל של גבינה
73 כדי לאפות בו ביום מאכל של בשר אע"פ שהיה אפשר
74 ללבנו מערב יו"ט לפי שאינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא
75 מחממו כדי לאפות בו ובלבד שמיד שיעבירונו מן האש יתן
76 בו המאכל של בשר אבל אם יצטנן הכלי ואח"כ ילבנו שנית
77 כדי לאפות בו א"כ הרי ליבון הראשון לא היה רק להכשירו
78 ונמצא עשה הבערה כדי לתקן כלי ביו"ט:

79 יב וכל זה כשמלבן מחלב לבשר או מבשר לחלב דכיון
80 שאין צריך ללבנו היטב עד שיהא נצוצות נתזים ממנו
81 אלא די לו בליבון קל כמ"ש בס"י תנ"א וביור"ד בס"י קכ"א
82 אינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא מחממו כדי לאפות בו אבל
83 אסור ללבן ביו"ט כלי ברזל הבלוע מאיסור אם היה אפשר
84 ללבנו מערב יו"ט אפילו רוצה לאפות מאכל של היתר מיד
85 שיעבירונו מן האש דכיון שצריך ללבנו עד שיהיו נצוצות
86 נתזים הימנו הרי ניכר שמתכוין להכשירו ולתקן כלי ביו"ט:

87 יג וכל זה בכלי שמן הדין צריך הגעלה או ליבון אבל אם
88 אינו צריך אלא מחמת חומרא בעלמא כגון שפור שצלו
89 בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלוח בו ביו"ט מותר
90 ללבנו תחלה אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יו"ט דכיון
91 שמן הדין אינו צריך כלל ליבון ולא הגעלה הרי אינו מתקן
92 כלום:

93 יד כשם שאין נוקבין נקב חדש בחבית בשבת מטעם
94 שנתבאר בס"י ש"ד כך אין נוקבין ביו"ט אפילו לצורך
95 אכילה שהרי אפשר לנקבה מערב יו"ט ואם לא היה אפשר

1 אם יש שהות ביו"ט ראשון כדי לתקנו ואע"פ שהוא יו"ט
2 ואסור לתקנו מכל מקום כיון שאנו עושין שני ימים מחמת
3 הספק שמה הראשון הוא חול הרי זה כאילו היה אפשר
4 לעשותו ולתקנו ביום ראשון:

5 ב וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש שאם היה אפשר
6 לעשותן ביו"ט ראשון אם היה חול אסור לעשותן ביו"ט
7 שני של גליות.

8 וגם אין היתר לעשותם אלא בינו לבין עצמו בענין שלא
9 ילמדו אחרים ממנו וכמו שנתבאר למעלה:

10 ג שפור שרוצה לצלות בו שהיה ארוך יותר מדאי אסור
11 לחתכו או לשרפו כדי לקצרו מפני שהוא מתקן כלי
12 ביו"ט ואם לא היה אפשר לקצרו מערב יו"ט וגם אי אפשר
13 למצוא שפור אחר מותר לקצרו כדין מכשירי אוכל נפש
14 שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט:

15 ד אחת סכין שנפגמה ואחת סכין שעמדה אפילו אינו יכול
16 לחתוך בה כלל אין משחזין אותה במשחזות המיוחדת
17 לכך מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב ואפילו לא היה אפשר
18 להשחזיה מערב יום טוב כגון שנפגמה ועמדה ביום טוב
19 (ואף על פי שכל מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום
20 טוב מותר לעשותם ביום טוב מכל מקום בסכין החמירו
21 חכמים לפי שהוא דבר המצוי אצל רוב בני אדם ורוב
22 הפעמים אפשר לו לשאול סכין מחבירו לצורך יו"ט לפיכך
23 אפילו אם הוא בענין שאי אפשר לו למצוא סכין אחרת לא
24 רצו חכמים לחלק בכך ואסרו השחזות הסכין כדרכה
25 במשחזות בכל ענין):

26 ה אבל התירו לחדדה ע"י שינוי כגון על גבי סכין אחרת
27 או על גבי עץ או על גבי אבן או על גבי חרס אפילו
28 היה אפשר לו לחדדה מערב יו"ט ובלבד שלא יעשה כן
29 בפני אדם שאינו יודע היתר זה שלא ילמד ממנו להקל
30 בדבר זה ויתיר לעצמו אף במשחזות אלא אם כן אין ניכר
31 שהוא מתכוין לחדדה אלא אפשר לומר שאינו אלא להעביר
32 שמנוניתה שהוא מותר ואין צריך לומר שאין מורין היתר
33 זה לאדם הבא לשאול הלכה למעשה אפילו לא היה אפשר
34 לחדדה מערב יו"ט אלא כל אדם מעצמו מותר לעשות כן:

35 ו אבל אם אינו מתכוין לחדדה אלא להעביר שמנוניתה
36 מותר להשיאה על גבי חבירתה או על גבי עץ ואבן או
37 על גבי חרס ומורין כן לרבים אבל להעביר שמנוניתה על
38 גבי משחזות אין מורין כן אלא כל אדם בינו לבין עצמו
39 מותר לעשות כן:

40 ז לא התירו לחדדה ע"י שינוי אלא כשעדיין יכול לחתוך
41 בה על ידי הדחק דכיון שחידוד ע"י שינוי מועיל לה
42 לפיכך אין חוששין שמה יחדנה במשחזות אבל אם אי
43 אפשר לחתוך בה כלל אסור לחדדה אפילו ע"י שינוי דכיון
44 שאין מועיל לה חידוד ע"י שינוי יש לחוש אם נתיר לו
45 לחדדה ע"י שינוי שמה ילך ויחדנה במשחזות כדרכה:

46 ח עופות שממלאים אותם בבשר וביצים ביו"ט מותר
47 לתפרם שהרי תפירה זו צורך אוכל נפש היא ובלבד

וכן מותר לפרך השרביטים של קטניות בידיו כדי שיתלשו
 הזרעונים ממקום חיבורם בשרביט ויוציאם מתוכם בידיו
 ואע"פ שהוא מפרק דבר מגידולו ואילו היה עושה כן בשבת
 ע"י כלי המיוחד לכך או שהיה מפרק הזרעונים בידיו
 ממקום חיבורם היה חייב משום דש מכל מקום ביו"ט כיון
 שאיסור הדישה לצורך אכילה אינו אלא מדברי סופרים לא
 גזרו אלא על דישה גמורה שכיוצא בה בשבת חייב חטאת.

ויש חולקין על זה ואומרים דאף ביו"ט לא התירו למלול
 ולפרך אלא ע"י שינוי דהיינו שימלול ויפרך בראשי
 אצבעותיו של ידו אחת בלבד ואע"פ שהעיקר כסברא
 הראשונה מכל מקום אם אפשר לו לעשות כן ע"י שינוי טוב
 להחמיר ולחוש לסברא האחרונה:

ב הזרעונים אחר שנתפרכו מהשבליים ועדיין הם מעורבים
 עם המוץ מותר לנערן מידו האחת לידו השנית ולנפח
 מהן המוץ ולא ינפח הרבה ביחד מפני שנראה כמנפח
 לצורך החול אלא מנפח מעט מעט ואוכל מיד ואפילו בקוץ
 שהוא כלי שראשו אחד רחב וראשו השני עשוי כמין מרוב
 קצר מותר ליתן הזרעונים בתוך הרחב ולנענע והאוכל
 מתגלגל דרך המרוב והפסולת נשאר בכלי אבל לא ינפח
 אותם בנפה וכברה אע"פ שלא היה אפשר לו לנפות מערב
 יו"ט ואפילו אינו מנפה אלא מעט מעט ואוכל מיד מכל
 מקום כיון שבכלים הללו אין דרך לנפות מעט אלא הרבה
 ביחד לפיכך המנפה בהם נראה כמנפה לימים רבים:

ג הבורר קטניות המעורבים עם עפרורית או עם מוץ
 שלהם בורר כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל ואפילו
 בקוץ ואפילו אינו אוכל מהם לאלתר אלא בורר בשחרית
 לאכול בין הערבים ואע"פ שכיוצא בו בשבת חייב חטאת
 אפילו בורר אוכל מתוך הפסולת מכל מקום ביו"ט לצורך
 אכילה התירו לבורר כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל ולא
 אמרו דהברירה היא ממלאכות האסורות ביו"ט אף לצורך
 אכילה אלא בברירה תבואה שדרך לבור אותה הרבה ביחד
 וכמ"ש בס' תצ"ה עיין שם הטעם אבל מיני קטניות שאין
 דרך לבור אותן אלא מה שצריך לו מהם בו ביום מותר
 לבורר כדרכו:

חלק ד סימן תקי, כמה דברים האסורים לעשות ביום טוב ואיזו
 מהם מותרים ע"י שינוי:

1 לנקבה מערב יו"ט מותר לנקבה ביו"ט ואין מורין כן כדוין
 2 מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט:

טו להדיח כלי אכילה ושתיה ולשפשפן ביו"ט וכן
 3 להטביל כלי חדש ביו"ט דינן כמו בשבת וכמ"ש
 4 בסימן שכ"ג ואם לא היה אפשר להטבילו מערב יו"ט מותר
 5 להטבילו ביו"ט לדברי הכל אבל אין מורין כן כדוין
 6 מכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יו"ט:

טז מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה כגון אבנים
 8 המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי
 9 לאכול הפירות ביום טוב לא יהא טלטול המוקצה חמור
 10 מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה.

12 אבל אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב לפי שאכילת
 13 יום טוב אף על פי שהיא מצוה אינה דוחה אפילו איסור
 14 של דבריהם ואף על פי שכל מלאכות הותרו לצורך אכילת
 15 יו"ט אבל מאכלות אסורות לא הותרו וכשם שאסור לאכול
 16 את המוקצה כך אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה
 17 כגון לסמוך את הקדרה באבנים או בעצים המוקצים
 18 שהנאה שהוא נהנה במה שמשמש במוקצה היא אסורה
 19 כאכילה לפי שתשמישן של עצים ואבנים זו היא אכילתם
 20 ולא חלקן חכמים בין עצים ואבנים לאוכלין ומשקין
 21 המוקצים ואסור להשתמש בכל דבר שהוא מוקצה.

22 במה דברים אמורים כשעושה מעשה בגוף המוקצה כגון
 23 שמטלטל את האבן לסמוך בה הקדירה או שמסיק בעצים
 24 המוקצים אף על פי שאינו מזיזם ממקומם מכל מקום כיון
 25 שנותן תחתיהם אש ומבעיר אותם הרי עושה מעשה בגוף
 26 המוקצה אבל מותר להשתמש במוקצה כשאינו עושה שום
 27 מעשה בגוף המוקצה כגון להתחמם כנגד המדורה הנעשית
 28 מעצי מוקצה או להשתמש לאורן ואע"פ שהוא נהנה
 29 מהמוקצה מכל מקום כיון שהנאה בא לו מאליה שאינו
 30 עושה שום מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה לא גזרו
 31 חכמים על כך אפילו בשבת כמו שנתבאר בס' ש"ח:

חלק ד סימן תקט, כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב:

א מותר למלול שבליים של תבואה בידיו כדי שיפול הזרע
 32 מן השבולת אע"פ שהיה אפשר לו למלול מערב יו"ט
 33

'תורה אור' פרשת וירא – הפרשה החסידית

(שׁוֹיֵךְ לְפָסוּק "אַרְדָּה נָא"): פֶּתַח אֱלֹהֵינוּ אֲנֵתָּה הוּא הָיָה

4 צְרִיר לְהִקְדִּים בִּיאור עֲנֵן מֵהוּת הַנֶּפֶשׁ:
 5 כִּי הִנֵּה הַנֶּפֶשׁ מִצַּד עֲצָמָה הִיא אור פְּשוּט בְּלִי
 6 הַתְּחַלְקוּת שְׂכָל וְגִדּוּת. וְהַשְׂכָּל וְהַמְדוּת שְׁלֵהָ הֵן בְּחִינַת

1 "פֶּתַח אֱלֹהֵינוּ: אֲנֵתָּה הוּא הָיָה וְלֹא בְּחוּשָׁן [..], אֲנֵתָּה הוּא
 2 דְּאִפִּיקַת עֶשֶׂר תִּיקוּנֵין כו".
 3 לְהִבִּין עֲנֵן זֶה – לְמָה נִקְרָאוּ י' סְפִירוֹת בְּשֵׁם תִּקּוּנֵין –

38 המתפשטות בגוף, ואינן עצמיות הנפש ומהותה, אלא
 39 שהנפש פועלת ומתפשטת בכחות והארות הללו.
 40 ומכל מקום אינן לבושין נפרדים ממש כמו מחשבה
 41 דבור ומעשה, שהן הארות וכחות המלבישים ממש את
 42 הנפש (כמו לבוש המכסה כו), אבל השכל והמדות הן
 43 הארות מעצמיות הנפש, ואינן לבושין ממש אלא
 44 "תקונין" – שעצמותה מתתקנת ומתנאה בהן, כמו תקון
 45 התכשיט שהוא המיפה את האדם שמתקטט בו
 46 ומתנאה:

47 ועל דרך זה יוכן גם למעלה, בי ספירות שנקראים
 48 תקונין:

49 (והיינו חכמה ומדות דאצילות, ד"איהו וגרמוהי חד כו").
 50 אבל בי"ע הן בחינת לבושין ממש, ועליהם אמר: "לבושין
 51 תקינת לון כו").

52 כי הנה "אנת הוא חכים" פירוש:

53 "אנת הוא" היינו אור אין-סוף, "חכים" שנמשך
 54 בבחינת חכמה, על דרך "במקום שאתה מוצא גדולתו
 55 כו"³. ועדיין אינו חכים "בחכמה ידיעא", אלא שנקרא
 56 "חכים", לפי שהוא מקור החכמה, וממנו המשכת חכמה
 57 בבי"ע. הגם שאין ערוך חכמה דבריאה כו, וכל שכן
 58 דעשייה כו, להיות נקרא בשם חכים על שם זה.

59 הנה הענין יוכן על דרך משל ממה שאמרו רז"ל: "אין
 60 לך כל עשב כו"⁴, ו"גבוה מעל גבוה כו" (קהלת ה' ז), והרי
 61 התפוח הגשמי יש בו מתיקות, "וחיך אוכל יטעם" (איוב יב,
 62 יא) – האם נאמר שיש בכח הצומח אשר בארץ טעם
 63 ומתיקות גם כן? ופשיטא במזל שאינו מערף ומהות זה
 64 בלל!

65 אלא הענין הוא:

66 שהמתיקות נמשך מחסד, ומרירו מגבורה – והרי הם
 67 ענינים רוחניים! רק שבהשתלשלות וסדר ירידת
 68 המדרגות מדרגה אחר מדרגה נתגשמו עד שנמשך
 69 מבחינת חסד – מתיקות כו, עם היות שאין ערוך אליו,
 70 מכל מקום הוא ממזג ותכונתו.

71 וכמו שראוין כפיה מיני עריבות ומתיקות ברוחניות:
 72 כמו תענוג של דבר חכמה הוא גם כן מתיקות; וכן

1 לבושין לנפש. שהנפש יש לה שכל ומדות אבל אינן
 2 מהות ועצמיות הנפש¹. אלא שהן נקראין בשם "תקונין"
 3 – שהנפש מתתקנת ומתלבשת בהן.

4 וכמו שתרגם אונקלוס על פסוק (דברים כב, ה): "לא
 5 ולבש גבר שמלת אשה" – "לא יתקן גבר בתקוני
 6 אתתא". וענין תקון הוא מלשון תכשיט, שמתקטט בו
 7 ומתפעל ממנו. והרי מתאחד עם תכשיט זה כאלו הוא
 8 מגופו ממש.

9 וכמו הנפש עם הגוף, שעם היות שהגוף הוא לבוש
 10 לנפש מכל מקום הרי הנפש מתפעלת ממקרי הגוף.
 11 שכשהגוף נוקף אצבעו מרגשת הנפש. וכן מה שעולה
 12 ברצון הנפש לפעול איזה פעולה באברים, האברים
 13 נשמעים לרצון זה תיכף ומיד בשעולה ברצונו לעשות
 14 הפעולה – הרגל להלך בו כו – בלי שום קדימת
 15 התפשטות והמשכת המחשבה מהמוח ברגל, שאם כן
 16 ה'יה איזה שיהיו זמן מה, והרי אינו שוהה אפילו רגע,
 17 אלא מיד שעולה ברצונו כו. אך אין זה אלא מפני
 18 שהגוף מתאחד עם הנפש, והנפש פועלת בו ברצונה
 19 באילו ה'יה עצמותה ומהותה ממש. ואף שהגוף הוא
 20 לבוש הנפש מכל מקום הוא מתאחד עם הנפש.

21 וכמו כן יוכן על דרך זה ענין השכל והמדות של
 22 הנפש – שהן גם כן רק בחינת תקונין ולבושין שהנפש
 23 מתתקנת ומתלבשת בהן, והן כלי הנפש שבהן ועל ידן
 24 פועלת הנפש כגרזן ביד החוצב בו – לאהוב במדת
 25 האהבה, ולהשכיל בחכמה כו, שכל זה וכיוצא בזה הוא
 26 רק פעולת הנפש והתפשטותה, שאינן אלא ממנה
 27 לזולתה.

28 אבל הנפש מצד עצמה היא למעלה מכל הבחינות
 29 הללו. שהרי השכל והמדות הם מקבלים שינויים: כי
 30 במדות יש קטנות וגדלות, שהקטן אוהב דברים קטנים
 31 כו; והשכל – "כל זמן שמוקנים כו"², ולא שייך כל זה
 32 בעצמיות הנפש ומהותה, שהיא אינה בעלת שינויים
 33 כלל, ואינה מקבלת שינויים ממקרי הגוף, שאינה
 34 מתלבשת בעצמותה בגוף, אלא הארותיה וכחותיה שהן
 35 המתפשטות בגוף ומתלבשות בו, הן מקבלים שינויים
 36 מצד הגוף המקבל – בקטן כו, ובזקן כו.

37 וגם השכל והמדות אינן רק הארות הנפש, וכחותיה

1. (ומה שכתוב בתניא: שהנפש עצמה מתחלקת לשכל ומדות שהם נקראים עצמיות הנפש – אין זה אלא לגבי מחשבה, דבור, ומעשה שהן לבושין נפרדין ממש ממהות הנפש, שהן בחינת בי"ע. שעל זה אמר "לבושין תקינת לון כו", דאינון בי"ע.

2. (משנה קנים ג, ה זקני עם הארץ, כל זמן שמוקנין, דעתן מטרפת עליה, אבל זקני תורה אינן כן, אלא כל זמן שמוקנין, דעתן מתישבת עליהן).

3. (שם הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו)

4. (מלמטה, שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו: גדלו).

1. (ומה שכתוב בתניא: שהנפש עצמה מתחלקת לשכל ומדות שהם נקראים עצמיות הנפש – אין זה אלא לגבי מחשבה, דבור, ומעשה שהן לבושין נפרדין ממש ממהות הנפש, שהן בחינת בי"ע. שעל זה אמר "לבושין תקינת לון כו", דאינון בי"ע.

אבל השכל והמדות, עם היות שהן בחינת לבושין, אינן לבושין נפרדין ממש, אלא כמו בחינת פלים-דאצילות

39 כי מלכות־דאצילות נעשה כתר לבריאה, ומלכות־
40 דבריאה כתר ליצירה. אך ההפרש בין כתר־דאצילות
41 לכתר שבכל העולמות: כי התהוות אצילות הוא על ידי
42 צמצום אור אינסוף להיות מקום פנוי וחלל ממש כו',
43 והתהוות בי"ע היינו על ידי פרסא המפסיק בין אצילות
44 לבריאה, ובין בריאה ליצירה כו' - ולא מקום פנוי.

45 וההפרש שבין פרסא למקום פנוי, יובן בהקדם ענין
46 הצמצום באור אינסוף:

47 כי הנה אור אינסוף, היינו אור וגילוי להיות איה
48 התפשטות והתהוות מקור וחיות. ואור אינסוף
49 שבעצמותו, היינו בחינה זו שיש בו אור להיות מאיר
50 ומתפשט להוות ולהחיות.

51 וזהו "קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד",
52 דהיינו: "הוא" - אינסוף בעצמו. "ושמו" הוא אור
53 אינסוף שבעצמותו, שהוא רק בחינת "שמו", שהוא
54 בחינת הגילוי. דהיינו מה שיוכל להיות מתגלה
55 ומתפשט. כמו זיו השמש מהשמש - שהזיו הוא האור
56 שיש בשמש להאיר על הארץ, והשמש עצמו היינו גוף
57 השמש עצמו.

58 והנה האור היוצא מהשמש נקרא בשם אור, כמו
59 שכתוב (בראשית א, ה): "ויקרא אלקים לאור יום", שהיום
60 נקרא אור על שם התפשטות האור והזיו מה שמאיר
61 ביום. מה שאין בן עצמיות השמש נקרא מאור, וכמו
62 שכתוב (בראשית א, טו): "את שני המוארת הגדלים כו'". וכך
63 הוא באור אינסוף, שהאור נקרא הגילוי שמתפשט
64 ממנו התהוות האור וחיות כו', ואינסוף בעצמו הוא
65 בחינת המאור, שהוא מקור האור, וממנו נמשך האור. :

66 והנה הצמצום היה באור אינסוף, דהיינו שהאור נכלל
67 במאור. כי לפי שאין העולמות יכולים לקבל גילוי אור
68 אינסוף כמו שהוא בעצמותו, והיו בטלים במציאות
69 ממש כו', לכך צמצם האור שיוכלל במאור (להיות רק
70 בכח ולא בפועל), ויתעלם בו, שלא יהיה גילוי האור רק
71 המאור.

72 (אבל במאור שהוא אינסוף עצמו לא שייך צמצום חס'
73 ושלום, ולא העלם. ואדרבה, המאור הוא בהתגלות, ולכן
74 אפילו תנוקות יודעים שיש שם אלוה מצוי כו', אך שאין בהם
75 השגה ותפיסה איך ומה, לפי שאין בהם גילוי האור, שמכל
76 מקום המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה).

1 תענוג של ניגון שהוא מן הקול היוצא מן הלב - בחינת
2 המדות. ולכן בכמה ירידות והשתלשלות נעשה מתיקות
3 גשמי ממש, הגם שההפרש וההבדל רב ביניהם.

4 וכך הוא הענין בבחינת חכמה שיש בה גם כן גבוה
5 מעל גבוה". והגם שחכמה־דבריאה אינה מערף ולא
6 מהות חכמה הנראית ונגלית בעשייה, מפל מקום הוא
7 מקור ושרש להיות ממנה התהוות בחינת חכמה־
8 דעשייה הנגלית כו'. וכך היא חכמה־דאצילות, עם היות
9 שהוא בחינת "חכים ולא בחכמה ידיעא", מפל מקום
10 היא בחינת מקור דמקור כו'. אבל להיות "אנת הוא
11 חכים" דהיינו המשכת אור אינסוף בחכמה, הנה
12 החכמה ממש "מאין תמצא" (איוב כח, יב), ולכן היא בחינת
13 ענוותנותו יתברך - שהוא ירדה גדולה לפניו יתברך.

14 וזהו לשון "אצילות" בלשון הקדש - שהוא לשון
15 ירידה והשפלה ממדרגתו העליונה, להשפיל את עצמו
16 כאלו הוא במדרגה פחותה. וכמו (במדבר יא, ט): "ואצלתי
17 מן הרוח" דגבי משה:

18 דלפי שאמר (שם, יא): "מאין לי בשר", שהיתה מדרגתו
19 במעלה העליונה ולא היה יכול להשפיל את עצמו
20 בהמשכת בשר גשמי, לכך אמר לו הקדוש ברוך־הוא
21 (שם, טז): "אספה לי שבעים איש" שהם במדרגה הפחותה,
22 היינו ורק"ו שלא יהיו מתגשמים ממש, אלא "ואצלתי מן
23 הרוח אשר עליך ושמת עליהם", פירושו: שאוריד
24 ואמשיך בחינה שלך שיהיה למטה ממדרגתך, "ושמתי
25 עליהם" (שם) - שיהיה יניקה גם להם ממדרגה זו. אבל
26 לא שיהיו עולים במעלת ומדרגת משה עצמו כו'.

27 וכמו כן למעלה: ענין אצילות הוא, בחינת ירידה
28 להיות התלבשות אור אינסוף בחכמה כו'. ולכן נקראים
29 עשר ספירות דאצילות "עשר תקונין" - שהן בחינת
30 לבושין לאור אינסוף ולא עצמיות כו'. ומכל מקום אינן
31 לבושין ממש אלא תקונין, משום ד"איהו וגרמוהי חד
32 כו'". מה שאין כן בי"ע כנ"ל. :

33 וזהו "אנת הוא חד ולא בחושבן" - שאינו נמנה בכלל
34 הי' ספירות, (וקאי על כתר־עליון הממוצע בין המאציל
35 לנאצלים), שאין ערוף אליו כלל. כי התהוות חכמה
36 מהכתר היא מאין ממש, ולא בסדר השתלשלות שהן
37 בחינת התהוות יש מיש כו'.

38 והנה בכל העולמות אבי"ע יש בחינת כתר הממוצע:

17. [שבחינת עינים היא מקור בחינת - צריך להיות: שהם
בחינת עינים ומקור בחינת - הנחת כבוד קדושת אדמו"ר
מוהרש"ב נשמתו ע"ן. נעתקה ב"היום יום". יא חשון.]

5. ונטף בכתב יד 13.

6. ועיין לקוטי תורה במדבר, ביאור "ידבר גו' המטות" סעף
ג' - הנרת כבוד קדושת אדמו"ר.]

1 ויושר, ופרסא דא"ק, להיות עקודים נקודים כו' – הכל בכלל
 2 בתר-דאצילות, שהוא הממוצע להיות התהוות בחינת אצילות
 3 עשר ספירות – חכמה כו):

4 אך ענין הפרסא שבין אצילות לבריאה, ובין בריאה כו',
 5 הוא על דרך משל כמו הרב שרוצה להסביר שכל גדול
 6 לתלמידו, שאין התלמיד יכול לקבלו, וצריך להמשיכו
 7 בדרך משל וחידה. וכמו משלי שלמה, "לשמרך מאשה
 8 זרה" (משלי ז, ה), שהיא משל להנמשל שמדבר בעבודה
 9 זרה, שהיא זרה מדברי תורה כו'. וכן פיוצא בזה שאר
 10 ענינים, כמו מה שמביאין משל מדברים פשוטים גשמיים
 11 ל"דברים העומדים ברומו של עולם" כו'.⁸

12 והנה המשל הזה הוא מענינים אחרים שלא מענין
 13 השכל שרוצה ללמד עליו, רק לפי שבו ועל ידו יובן
 14 השכל, לכן הוא מפסיקו בדברים אחרים.

15 וזהו ענין פרסא המפסיק בין אצילות לבריאה, שהוא
 16 בחינת מסך מבדיל לדבר מענינים אחרים שלא מענין
 17 אצילות. ששם החכמה היא באופן אחר ומהות אחר,
 18 שאינה מערף אופן ומהות חכמה שבעולם הבריאה, ואין
 19 בבריאה יכולת לקבל הארת חכמה כמו שהיא
 20 באצילות, רק שעל ידי הפרסא המפסקת יהיה הארת
 21 בחינת חכמה בבריאה גם כן לפי מזה ותכונתה, כדי
 22 שיוכן השכל להתלמד מן המשל, ומתחדש שם בחינת
 23 חכמה גם כן.

24 ולכן נקרא בריאה גם כן "יש מאין", לפי שהיא
 25 מבחינת פרסא, שהיה אור של תולדה, דהיינו שנוכל
 26 ונתחדש אור חכמה בבריאה. כמו על דרך משל השכל
 27 שמתחדש אצל התלמיד מן המשל שאמר לו, שהמשל
 28 הוא בענין אחר והוא מבין מזה דעת רבו, והרי שכל זה
 29 הוא חדש אצלו שמתחדש על ידי המשל. וכך אור זה,
 30 דבריאה, הוא אור חדש שמתחדש על ידי הפרסא.

31 והנה המשפיל יבין, שהתעלמות השכל של הרב
 32 בדרך המשל שאומר להתלמיד הוא, שכל חכמתו
 33 בעצמותו הוא מלוכש במשל זה, ולא בכח לבד אלא
 34 בפועל ממש. רק לפי שהענין שהחכמה מלוכשת בו הוא
 35 שלא מענין השפלת חכמתו בעצמו, אלא יצא ללמד
 36 שלא כענינו, לכך השפלת הרב בענין שמרמו בו, אין
 37 ההשפלה ההיא נראית ונגלית להתלמיד, אלא על פי
 38 המשל שהוא ענין אחר, וממנו מתחדש לו השכל עד
 39 שנקרא אצלו שכל חדש. אבל מכל מקום השכל החדש
 40 הזה במהותו ועצמותו כבר היה לעולמים, ומרומז הכל
 41 במשל.

1 ולכן נקרא צמצום זה "מקום פנוי וחלל כו'", פירוש:
 2 שהוא חלל וריק מן האור, שאין בו אור והתגלות כלל,
 3 אלא נשאר בכח במאור.

4 וכמשל הנפש, שבבואה לגוף נראה גילוי החיות שבה
 5 שמחיה את הגוף. אבל קודם בואה לגוף, אף על פי שיש
 6 בה כח החיות להחיות את הגוף בהתלבשותה בו, מפל
 7 מקום הרי החיות ההוא בכח ולא בפועל, כל זמן שלא
 8 נתלבשה עדיין בגוף להחיותו, ולהוציא גילוי החיות
 9 מפח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי.

10 וכן איש חכם, שפשהחכמה שלו היא בבחינת
 11 התפשטות לזולתו, או אפילו לעצמו, דהיינו בשעה
 12 שעוסק בה, אזי היא בבחינת גילוי, שנראית ונגלית
 13 חכמתו לזולתו או לעצמו; אבל בעידנא דלא עסיק, הרי
 14 חכמתו רק בכח הנפש. דהיינו, שיש בכחו להשפיל אם
 15 יעסוק בהשפלה, אבל לא באה לידי גילוי מפח אל
 16 הפועל.

17 וכן כח הראיה שבעין, שאף שאם יסתום העין יש לו
 18 כח הראיה בשלימות, מכל מקום לא בא לידי גילוי
 19 להיות העין רואה ממש עד שיפקח עינו. וכן כח ההילוך
 20 שברגל, וכיוצא בזה בשאר החושים שבכל האברים כו'.

21 ועל דרך זה יובן למעלה בבחינת הצמצום באור
 22 אין-סוף, שהאור והגילוי נתצמצם ונתעלם להיות רק
 23 בכח המאור ולא בפועל. והרי זה נקרא "מקום פנוי
 24 וחלל" לגבי האור שלא נשאר אור וגילוי.

25 ואף שבאמת אינו מקום פנוי לגמרי חסוֹשֶׁלום –
 26 שהרי המאור ממלא את כל החלל. שבמאור עצמו לא
 27 שייך צמצום והעלם חסוֹשֶׁלום, והאור הוא בכח כו' –
 28 אף על פי כן, לפי שהמשיל האר"ל את הגילוי וחיות
 29 הנמשך מאין-סוף והתהוות עשר ספירות – חכמה, בינה
 30 כו', בשם "אורות", שהם כמו אור וזו היוצא ממשמש
 31 ומאיר כו', לכך קרא להצמצום מה שנוכלל האור במאור
 32 בשם "מקום פנוי", שהוא התעלמות האור.

33 והתעלמות זו היא העדר האור, עד שאינו עולה
 34 בשם כלל להיות נקרא בשם חכמה, ואפילו "חכים ולא
 35 בחכמה ידיעא כו'" (שאינו ניכר מורגש אפילו בכח), עד
 36 אחר כפזה ירידות והשתלשלות המדרגות עקודים,⁸
 37 נקודים כו'. שבחינת "עינים" היא מקור בחינת פלים
 38 להיות עולה בשם התהוות בחינת "חכים ולא בחכמה
 39 ידיעא כו'". דהיינו שאז נעשה בחינת כח התהוות איזו
 40 בחינה להיות מקור דמקור לבחינת חכמה כו'.

41 (וכל ענין צמצום זה – להיות ירידת והשתלשלות עיגולים

8. 'דברים שעומדים ברומו של עולם – כגון תפלה שעולה למעלה' ברכות ה, ב ור"ש.

26 הגשמי מוקף במחשבה שבמות, כו
 27 כף למעלה יש כח ויכולת לחבר את האורות וכלים.
 28 ושם למעלה הם מחוברים להיות הפל אחדות אחד ולא
 29 יפרדו. מה שאי אפשר לצייר זה במוח שכלנו בעולם
 30 הנפרד. ובחינת פלים דאצילות הם "ת' אלף עלמין
 31 דכסופין כו, תליסר אלף עלמין כו", שהן מבחינת נימין
 32 ושערות כו, ועל דרך זה התחלקות המחשבה לכמה מיני
 33 מחשבות עד אין מספר כו. :

34 "חד אריה, וחד קציר, וחד בינוני":
 35 הנה חסד נקרא "אריה" לפי שהוא מתפשט מלמעלה
 36 מעלה - למטה מטה, כמו מים היודרים ממקום גבוה
 37 למקום נמוך;

38 וגבורות שהן ממשטה למעלה נקרא "קציר" שהוא
 39 מקצר ומגביל השפעת החסד שיהיה לפי ההעלאה
 40 שממשטה למעלה.

41 וזהו "ארדה נא ואראה הפצקתה כו", רוצה לומר:
 42 "אראה" אם "הפצקתה" הבאה אלי ממשטה למעלה -
 43 "ארדה נא" מלמעלה למטה, שיהיו שוין ההעלאה
 44 וההמשכה. אף לפי שההמשכה מלמעלה למטה היא
 45 בחינת אור-ישר ובחינת חסדים, לכך נאמר: "ארדה נא"
 46 תחלה ואחר כך "אראה כו".

47 ו"בינוני" הוא רחמנות, בחינת ממוצע בין החסד
 48 שהוא שלא להבחין כלל אף על פי שאינו הגון; ובין
 49 גבורות לדון אם הוא הגון; ורחמנות הוא ממוצע -
 50 שמצד עצמו אינו ראוי מפל מקום צריך לרחם כו. :

1 וכך הוא ענין התעלמות והתלבשות חכמה כו
 2 דאצילות בבחינת פרסא, להיות התהוות בחינת חכמה
 3 כו דבריאה; שחכמה דאצילות היא במהותה ועצמותה
 4 בפועל ממש המתלבשת בבחינת הפרסא, וגורמת
 5 התהוות חכמה דבריאה כו, הרי חכמה דבריאה אף על
 6 פי שהיא אור חדש, מפל מקום כבר יש לה איזה ערך
 7 ויחוס עם חכמה דאצילות. מה שאין בן בחינת צמצום
 8 אור אין-סוף להיות אצילות - היינו התעלמות האור
 9 והעדרו, עד שאינו עולה בשם כלל כו", ולכן נקרא
 10 "חד ולא בחושבן". :

11 אף "אנת הוא דאפיקת עשר תקונין כו": שמפל מקום
 12 אינן בחינת נפרד לגמרי אף שאין להם ערך ויחס אליו
 13 כו, מפל מקום מאחר שהאור נכלל במאור כו, וגם אחר
 14 כף המשכת קו וחוט כו, הרי הפל מתאחדים עמו,
 15 ואפילו "לאנהגא בהון עלמין" - "עלמין" הם בחינת
 16 פלים, "ת' אלף עלמין דכסופין כו" - דבאצילות "איהו
 17 וחיודי חד" אפילו בבחינת פלים.

18 וכמשל דבר גשמי הנתפס במחשבה, שמחשבתו
 19 מקפת אפילו גשמי באבן דומם.

20 - הגם שאין המשל דומה לנמשל, לא מניח כו, מפל
 21 מקום קצת מן הקצת יכול המשפיל להתבונן ולהשפיל
 22 על דרך הנמשל מן המשל הזה -

23 כי בשם שיש כח ויכולת במחשבה להקיף את הדבר
 24 הגשמי בתוכו, עם היותו דבר נפרד ממנו ממש ואין
 25 ערוף אליו, מפל מקום יש כח המחבר להיות דבר

9. ונלא מקצתייהו.]

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

11 משינוי הנבראים כו' אלא אמיתית המשל הוא כזו
 12 השמש שאין השמש מתפעל משינוי הזיו בכלים
 13 מכלים שונים וכמ"ש שם בארוכה וע"כ כינו
 14 המקובלים להנאצלים האלקיים בשם אורות וגם בזוהר
 15 נקראים נהורין עילאין כו' ע"ש שהוא משל האור
 16 הגשמי ונקראים ג"כ רזא דשמא קדישא כו' וגם בכתבי
 17 האר"י ז"ל כל עיקר פרטי הי' ספירות הנאצלים הן
 18 בשמות וכינויים כמו שם ע"ב דידוי"ן וס"ג דאלפין כו'
 19 היה בניקוד סגול כו' והיינו טעם אחד לפי שענין משל
 20 השם לגבי האדם עצמו היא רק בחי' זיו נשמתו ואורה

1 ועתה יש להבין מארז"ל הידוע דקודם שנברא העולם
 2 היה הוא ושמו בלבד ומתחלה יש להבין ענין המשל
 3 מהשם מהו שהוא בחי' מל' דאצילות שברוח פיו כל
 4 צבאם כו' והוא בחי' נפש דכללות הבריא כנ"ל ונקרא
 5 ממלא כל עלמין כידוע ואנו אומרים שיתברך שמו ית'
 6 זה בפי כל חי כו'. וביאור הדבר הנה ידוע ומבואר
 7 במ"א ההפרש בין אור לשפע דהמשל מן חיות הנפש
 8 בגוף אינו אמיתי שהרי יש בחי' התפעלות לנפש
 9 ממאורעות כמו מקור וחום ולמעלה בנפש דכללות
 10 הברואים כתיב אני ה' לא שניתי כלל כו' ואינו מתפעל

46 בעצמו היה עושה אותם כמו הפרנסה במו"מ או נוקב
 47 מרגליות ואבנים טובות וכדומה שהמלאכות נכבדות
 48 שהאדון יתעשר מהם כו' וכשהעבד עושה אותם הנה
 49 זה יקרא עבדו פי' משלים העבודה שהיה האדון
 50 בעצמו עובד והוא נעשה במקומו כו' וד"ל. ועתה יובן
 51 הענין בהיות כי מתחלת ההשתלשלות של הנאצלים
 52 מהמאציל היה חסד חנם כמ"ש חפץ חסד כו' ואחר כך
 53 צריך אתערותא דלתתא כו' והטעם הוא כנ"ל ששכל
 54 הנאצל מקור כל הי' מאמרות הוא בחי' דיבור המאציל
 55 ואינו רק בחי' עשיה לבד והוא כמשל עבודה הגרוע
 56 כחטיבת עצים כו' כמו דלאו אורחי' דמלכא לאשתעי
 57 מילין דהדיוטא כמ"כ ירידה גדולה הוא לעצמות הי"ס
 58 שבמאציל שיבואו בגילוי בשכל הנאצל כו' וצריך לזה
 59 עבד עני שיבא בשכרו לעבוד עבודה זו והיינו (אל
 60 תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס)
 61 ענין העבד הא' שנוכר בזוהר בב' מיני עבד והוא הושע
 62 עבדך הבוטח אליך כי עני ואביון אני כו' פי' שמקבל
 63 פרס ושכר כעני ועבודה זו היינו ענין אתערותא דלתתא
 64 בצעקה בתפלה בהתעוררות רחמים דבחי' יעקב וקבלת
 65 מ"ש כמשי"ת בעז"ה שגורם בשפלות זו גם למעלה
 66 שיהיה ירידה ושפלות גדולה מן ההעלם לגילוי והיינו
 67 מאמר ז"ל במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו
 68 פי' אתה מוצא בגילוי גדולת התפשטות באצ' שם
 69 אתה מוצא בגילוי הענוה שהוא תכלית השפלות
 70 והירידה מן העצמות כו' וד"ל. ומה שיש כח לנשמה
 71 להיות גורמת עבודה זו למעלה היינו מפני ששרשה
 72 למעלה מן הנאצלים משום דמאן דנפח מתוכו נפח
 73 כנ"ל ונעוץ תחילתן בסופן כו' ולכך ירדה בגוף גשמי
 74 דוקא כדי שתוכל בזה לעורר יותר השפלות והירידה
 75 מחמת הצעקה וההכנע' של הנשמה שאינה אלא מחמת
 76 חומר הגוף דמחשיך כו' וד"ל. והנה עבודה השנית הוא
 77 ללכת בכל דרכיו כו' והיינו לעבדו כו'. פי' עד"מ הנ"ל
 78 אותן מלאכות שהיה האדון בעצמו עושה והוא הנקרא
 79 מעשים טובים כמו עד"מ נקיבת מרגליו' והסתת אבנים
 80 טובות וכדומה כו' כמ"כ ענין העבודה בלימוד התורה
 81 בשית סדרי' כו' שהרי חכמה שבתורה מחכמה
 82 העצמית דלא ידיע נפקא ונתלבש בענינים גשמיים
 83 בזרעים ומועד כו' ולכך נקראים אורחות ה' כמו
 84 השביל שבו הולך האדם ממקום למקום הרחוק מאד
 85 הימנו כן ההלכה היא הליכות החכמה העצמית' בהעלם
 86 תוך כל השתלשלות העולמות עד עוה"ז כו' וזהו
 87 שנאמר והארץ האירה מכבודו פי' כבוד העליון הוא
 88 ל"ב נתיבות חכמה הקדומה במאציל ולכך המלאכים
 89 שואלים איה מקום כבודו כו' והתשובה מלא כל הארץ
 90 כבודו פי' התורה שהוא מעצמות החכמה ניתנה בארץ

1 שמתלבשת באותיות שמו עד אשר יפנה לקוראו בשמו
 2 כו' ואין השם מן העצמיות כלל כידוע וכמו"כ למעלה
 3 אורות הנאצלים מן המאציל כמו חכמה מחכים ולא
 4 בחכמה ידיעה הוא בחי' שם המאציל לבד שיקרא חכם
 5 והיינו ע"ב דידוי"ן כו' ואין לו ערוך לגבי העצמות כלל
 6 וכמשארז"ל דבראשית נמי מאמר הוא פי' בראשית
 7 הוא שכל נאצל אינו אלא שנקרא בשם חכם אבל
 8 המאציל עצמו למעלה ממהות שכל הנאצל וזהו שאינו
 9 אלא מאמר ודיבור בעלמא בבחי' קריאת שם כו' וכמו
 10 שהדיבור שקורא לזולתו חכם אין לדיבור זה ערוך
 11 לגבי מהות חכמתו כו' כן אין ערוך לחכמה הגלויה מן
 12 המאציל הנקראת בשם חכמה לגבי חכמה דלא ידיע
 13 שהוא עצמות חכמתו ית' וד"ל. וזהו שעל עשר ספירות
 14 הגנוזות במאציל עצמו הנקרא חכמה דלא ידיע בינה
 15 דלא ידיע כו' אמרו בזוהר דלאו אינון נהורין ולא
 16 אינון רעותין כו' פי' לאו אינון בבחי' אור וזיו כמשל
 17 השם דקודם שנאצלו בגילוי השמות היה הוא ושמו
 18 בלבד פי' גם שמות הי"ס הנעלמים במאציל היו בבחי'
 19 העצמות כמו הוא עצמו ולא נקראו עדיין נהורין כו'
 20 וד"ל. והנה בנשמה כתיב ויפח באפיו כו' ומאן דנפח
 21 מתוכו נפח כו' והיינו שאע"פ שהנשמה היא מבחי'
 22 הבל הפה שלמטה מהדיבור כו' עכ"ז בשורשה היא
 23 למעלה מהדיבור מפני שמתוכו ופנימיותו נפח לתוך
 24 הפה כו' וא"כ הרי היא למעלה גם משכל הנאצלים
 25 בשורשה שהרי השכל הנאצל הוא רק בחי' דיבור
 26 המאציל כו' ובה כתיב ויפח כו' ויש להבין למה ירדה
 27 הנשמה כ"כ בירידה גדולה כזו עד שתהיה למטה
 28 מהדיבור ולהיות יורדת עוד בגופים גשמיים דנוגה
 29 דעשיה כו' שזהו כמו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.
 30 אך הענין הוא מ"ש בפסוק הנ"ל וללכת בכל דרכיו
 31 ולעבוד אותו כו' וכן ענין לעבדו שבפ' שניה דק"ש.
 32 דהנה ענין עבודה הוא שירות והרי יש תיקון ותועלת
 33 להאדון מעבדו המשרתו שיהיה לו שלימות מכל
 34 חסרונו ע"י העבד כו' ועד"ז לא יתכן לומר בעבודת ה'
 35 שיעבדנו ויגרום לו תועלת ותיקון כו' כי הרי הוא ית'
 36 הוא שלימותא דכולא משלים כל החסרונות ואין לך
 37 דבר משלים אותו כו' ואיך ע"י עבודה יושלם כו'. אך
 38 הענין הוא דב' מיני עבד יש הא' העבודה הגרועה
 39 כחטיבת עצים וכדומה שאין זה מכבוד האדון לעשות
 40 שיחטוב עצים בעצמו או לערוך שולחן וכדומה כו'
 41 וכשעבד עושה אותה הוא עובד מה שהאדון בעצמו
 42 לא היה יורד מגדולתו כלל לעשותם וזה נקרא עבד עני
 43 שנהנה מיגיע כפו וטורה עבודתו שהמלאכה גרוע היא
 44 מערכו ומהותו כו' ומקבל שכר עבודתו בעתים הטובים
 45 כו'. ועבד הב' הוא במלאכות דקים ושכליים שהאדון

46 עשה האלקים וכמו שיש פנימים ומקיפים דקדושה
 47 כמ"כ יש פנימים ומקיפים דקליפה דהיינו ב' מיני רע
 48 הא' כשהוא מרגיש בעצמו את הרע והיינו מפני שכבר
 49 נמשך הרע בנפשו בגילוי בבחי' או"פ כמו תאוה רעה
 50 וכדומה שפועלת בלבבו בגילוי כו'. והב' כשאנו
 51 מרגישה כלל בלבבו בגילוי בשום פעם אך בהעלם
 52 ישנה בנפשו והוא אינו יודע ממנה כלל עד שיוכל
 53 להכחיש לזולתו לומר שאין בו הדבר הרע כו' והוא
 54 באמת יותר קשה מן הא"פ הרבה והיינו כשהוא מקושר
 55 בתכלית נקודת לבו הפנימי' באותו הרע אזי יסובב
 56 אותו הרע והוא בתוך תוכו עד שאינו מרגיש כלל וע"ד
 57 דוגמא תשוקת המו"מ מי שהוא רחוק בטבעו ממנו
 58 ויחשוק לפרקים תבא התאוה בגילוי כו' וירגישנה כו'
 59 אבל מי שמוטבע בה הרבה ונעשית לו טבעית כשארי
 60 הכרחיות הטבעיות כמו השתיה וכדומה אזי בעסקו
 61 במו"מ לא יהי' בהתפעלו' הלב כלל ולא ירגיש כלל
 62 שהוא מתאוה להרוויח וכדומ' לזה בכל תאות הרעות
 63 כמו ההתנשאות כשהוא בעצם ההתנשאות לא ירגיש
 64 שיש לו התנשאות כלל כו' וגם השכל יאבד אע"פ
 65 שהוא חכם לא יכיר ברע מפני שבחי' מקיפים דרע
 66 למעלה מהשכל הוא וה"ז דומה למי שנפתה לזולתו
 67 כשהערימו בערמה ונעשה שוטה גמור כמו"כ הוא כאן
 68 שהשטה א"ע כו' וזהו עד"מ נחש דפיתה לחוה דהיינו
 69 בחי' מקיפים דקליפה כו'. וזהו עבירה מלפפתו כו'.
 70 ובזה יובן בענין חטא העגל שנתגבר עליהם בחי'
 71 מקיפים דקליפה אזי אמר אהרן למשה אתה ידעת את
 72 העם כי ברע הוא דקדק לומר ברע ולא אמר רע הוא
 73 דהיינו כנ"ל שהיו נעלמים בהעלם בתוך הרע שהרע
 74 הי' מקיפם מכל צד וזהו ברע כו' וע"כ לא הי' להם
 75 תיקון לרע הזה כ"א על ידך דוקא להיות כי משה ע"ה
 76 הי' מבחי' מקיפי' דקדושה וזהו שא' אתה ידעת אתה
 77 דוקא וד"ל. והנה התיקון לרע המקיף אינו אלא קבלת
 78 מ"ש והיינו ליראה את ה' אלקיך יראה תתאה דוקא
 79 בהיות כי אמרו"ל אל יאמר אדם אי אפשר בבשר חזיר
 80 אלא אפשרי אבל אבי שבשמים גזר עלי פי' הענין למה
 81 יאמר אפשרי הלא יותר טוב שימאס ברע וישנאנו מאחר
 82 שהוא תועבת ה' אמנם יובן עפ"י הקדמה במארו"ל
 83 בטל רצונך מפני רצונו כו' שכל עיקר המצות הוא רק
 84 ביטול רצון עצמו במצות ל"ת וקיום רצונו ית' במ"ע
 85 וענין ביטול הרצון אינו אלא כשהוא בבחי' עול דוקא
 86 דהיינו שמצד עצמו היה חפץ מאוד באותו הדבר אבל
 87 עול מ"ש שעליו לא יניחנו לעשות אותו הדבר נמצא
 88 שנתבטל רצונו ע"פ הכרח בע"כ כו' אבל אם היה
 89 ממאס ברצונו מצד עצמו אין זה עול כלל כו' והטעם
 90 לזה מה שעיקר הדבר הוא העול דוקא כו' מפני

1 בשעת מ"ת והאירה באור חדש מקבלתה בתחילה
 2 מבראשית שהוא המקור לכל הי' מאמרות כו'. וזהו
 3 ללכת בכל דרכיו פי' אורחותיו ונתיבותיו מן העלם
 4 העצמות הוא ע"י הלכות דוקא והוא עבודתו העצמי'
 5 כי הן רצונותיו הפנימי' כידוע שכל המצות הן פנימי'
 6 רצון העליון וכשאדם לומד ההלכה ועושה המצוה הוא
 7 הולך בדרך ונתיב המאציל בעצמו כו' וד"ל. ולעבדו
 8 לעבוד עבודתו העצמי שאינם מילי דהדיוטא כהי'
 9 מאמרות אלא הן י' דברות דחכמה הקדומה שמהן
 10 נמשך הארה חיצונית לבד לחכמה דאצי' שורש כל
 11 ההשתלשלות וד"ל. ועתה יש להבין ענין מה ה' אלקיך
 12 שואל מעמך כ"א ליראה כו' דמלתא זוטרתא היא
 13 ואח"כ לאהבה ולעבדו כו' דהנה בחי' העבד הא' הושע
 14 עבדך כו' הוא ענין אתערותא דלתתא שע"י התפלה
 15 כנ"ל ועיקר ענינה הוא הצעקה כמ"ש ויצעקו אל ה'
 16 כו' פי' ענין הצעקה הוא כאשר יראה אדם דבר פלא
 17 מאוד בעיניו או כאשר יאמר זולתו דבר שאינו
 18 במציאות והוא שקר מפורסם יצעק שאין האמת כן
 19 וענין סיבת הצעקה בל' אהה כו' תבא בזה מצד
 20 שנתאמת אצלו ההיפוך ולפי ערך התאמת האמת כן לא
 21 יוכל לסבול היפוכו השקר (והוא בחי' גבורות דאבא
 22 שלא יסבול את המנגד לאמיתות ההשגה כו' וזהו
 23 הוראה אמיתית על אמיתית ההשגה אצלו שאם לא
 24 היה כ"כ אמיתית הי' עדיין סובל קצת היפוכו כו')
 25 כמ"כ בחכמה שבנפש האלקית הוראה את הנולד מאין
 26 ליש פי' ביטול מציאות היש לגבי האין מקורו כו' כל
 27 שנתאמת אצלו יותר בבחי' ראיית השכל יותר לא יוכל
 28 לסבול היפוכו דהיינו מה שנראה היש נפרד ממקורו
 29 כו' ומזה תבא הצעקה בלבבו כמ"ש צעק לבם אל
 30 הוי"ה שהוא האין המחי' את היש וענין הצעקה בלב
 31 היינו שצועק אל האמת שנתאמת אצלו ולסלק היפוכו
 32 כו' וד"ל. אמנם כשהשכל מגושם מאוד מחמת העוונות
 33 או מחמת רוע גופו וכן אפי' אין בו שתייהן אך מצד
 34 פחיתות ערך נפשו האלקית שהיא מתחתית המדריגה
 35 הנפרדת בריבוי ההשתלשלות כמו נפש דעשיה כו' אז
 36 לא יתפעל מאומה בנפשו במה שהאין הוא העיקר
 37 והיש טפל ובטל כו' כי לא בינת אדם לו להתפעל
 38 מענין אלקי רק יתפעל מענייני גשם כמו נפשות
 39 הבהמה כו' ולא יוכל לבא לידי צעקה בלבבו על ביטול
 40 היש לאין כי לא נתאמת בנפשו האין כמו שהוא באמת
 41 כו' וסיבת זה הוא מצד המקיפים הרעים שבנפש זו
 42 האלקית שהרי פגימה הוא בבחי' מקיף דקדושה שאינו
 43 שורה בה והיינו מה שאינה משגת האין שהוא המקיף
 44 וכידוע א"כ מוכרח שיש המסתיר כנגד זה בהיכלות
 45 הקליפות והוא ג"כ מבחי' מקיפים כידוע שאת זלע"ז

46 אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך פי' עד"מ השמחה
 47 באדם התחתון הנה היא גורמת שהדמים שבגופו
 48 תפשטו ביותר ובהיפוך העצבות גורמת כיוון הדמים
 49 והעדר ההתפשטות והטעם הוא לפי שהדם הוא הנפש
 50 הטבעית ומהלך שפע רוח החיונית שבדם אם
 51 בהתפשטות או בכיוון תלוי ברוח החיים עצמו אם
 52 יקבל התפעלות יתירה על מדתו ומזגו הקדום וידוע
 53 דרוח החיים בלב הוא שורה במדה וקצבה וכשתבא
 54 שמחה לידם מאיזה בשורה טובה וכדומה שמחה זו
 55 עושה התפעלות גדולה ברוח החיים שבלב מפני
 56 שהשמחה מתפשטת מן העונג שבבחי' יחידה שבנפש
 57 כידוע ומבואר במ"א ומחמת זה תתפעל כחות הנפש
 58 ברוח החיוני שבלב ויגרום התפשטות יתירה בכל
 59 האברים כו' שיקבלו שפע חיות הדם בתוספת ברכה
 60 והמשכ' כו' כמ"כ עד"מ באדם העליון דאצילו'
 61 השמחה גורמת תוספת שפע רב העליון הוא בחי'
 62 גבורות דו"א שיומשך חיות יתירה לכל הכלים
 63 דאצילות שהן כמשל האברים כידוע. והעצבות גורמת
 64 הכיוון והעדר ההתפשטות כו' וד"ל. וענין השמחה
 65 והעצבות כמ"ש ישמח הוי' כו' ובהיפוך ויתעצב אל
 66 לבו כו' והיינו ע"י מצות מעשיות שהן רמ"ח אברין
 67 דמלכא כידוע כשהצדיקים עושים מצות אור צדיקים
 68 ישמח פי' גורמים שמחה עליונה שהוא מן העונג
 69 העליון הנקרא יום שכולו טוב כידוע ועושה התפעלות
 70 יתירה בבחי' רוח דו"א דאצ"י הנקרא לב ומזה יהיה
 71 התפשטות הדמים עליונים באברים כו' והעצבות הוא
 72 מן העונות כי רעת האדם יגרום הכיוון כו' כמ"ש
 73 אלכה ואשובה אל מקומי כו' וד"ל. ואמנם נר רשעים
 74 משמע דגם המצות שלהם הנקרא' נר כמ"ש נר מצוה
 75 ידעך ולא ישמח. יש להבין זה הנה רשעים לאו דוקא
 76 חוטאים ממש אלא כל שאפשר לו לקיים מ"ע ואינו
 77 עושה נקרא רשע שהרי עשה דוחה ל"ת והטעם הוא
 78 לפי שהאור דוחה חושך כך העשה שהוא המשכת
 79 אורות דאצילות בכלים מכלים שונים כידוע הוא דוחה
 80 את הל"ת שהוא מניעת הרע כו' ואם העובר בלאו
 81 יקרא רשע כ"ש וק"ו המונע עצמו מעשה ולא עבד
 82 כדבעי ליה למעבד כמו שידוע בדברי רז"ל וזהו
 83 שאמרז"ל תשובה ומע"ט דוקא פי' אין האור השמחה
 84 אלקית דאצילות הנ"ל ע"י מצות מעשיות לבד אם לא
 85 שקדמה התשובה דוקא שהיא הגורמת שיקראו מעשים
 86 טובים פי' מאירים כמ"ש וירא את האור כי טוב כו'
 87 אבל נר רשעים אפילו המצות שלהן אינם גורמים כלל
 88 שמחה עליונה אלא ידעך ויקפץ פי' כמו ענין כיוון
 89 הדמים כו' וד"ל. וזהו שמח נפש עבדך פי' ענין עבודה
 90 השניה שהיא ללכת בדרכיו כנ"ל הנה עבודה זו משמח

1 שבאמת אם צדקת מה תתן לו ועיקר הכוונה הוא
 2 שיגרום למעל' ג"כ בחי' עול דהיינו ירידת שפע
 3 המאציל בנאצל כנ"ל שעל זה אמרו רז"ל ועשיתם אתם
 4 כאלו עשאוני פי' הביאוני בבחי' עשיה להיות בראשית
 5 מאמר כנ"ל וד"ל. ולכך צ"ל בבחי' הכרח דוק' וזהו
 6 שצריך שיאמר אפשי אלא אבי שבשמים גזר עלי כו'
 7 והנה הגם שאינו אלא עול לבד אבל מה שהוא למעל'
 8 ממנו שמצד עצמו חפץ בו אלא הוא מבטל עצמו
 9 להנעל' ממנו שגזר עליו כו' בזאת מתקן הפגם של הרע
 10 דמקיפים הנ"ל כי אם הי' מואס ברע לא היה מתקן
 11 אלא הרע שבבחי' א"פ שהרי כאשר הוא מואס אינו
 12 מבטל אלא הרע שאינו חפץ בו בטובו אבל הרע שחפץ
 13 בו עדיין ישנו אצלו ולא ביטלו כלל כו' אבל כשהוא
 14 מבטל בבחי' הכרח העול בזה מתבטלים כל מיני רע
 15 פנימי' ומקיפים כו' וד"ל. וזהו העבד הראשון הושע
 16 עבדך כו' כי עני ואביון אני פי' אין בי מצד עצמי שום
 17 ביטול רצון רק עפ"י הכרח דווקא כעול העבד ממש
 18 שבא בשכרו כנ"ל ואח"כ לאהבה את ה' כו' שמוזה יבא
 19 ג"כ לשפלות והכנעה גדולה ויבקש רחמים על נפשו
 20 והוא בחי' יעקב בראותו שאין בו הצעקה וכי ברע הוא
 21 כו' ואינו אלא כעבד לעול ואומר הושע עבדך כי עני
 22 בלא דעת ואביון בלתי הארה אלקי' כו' ובזה מעורר
 23 בחי' רחמי' רבי' העליוני' שנקראי' נחלה בלי מצרים
 24 כו' והוא נחלת יעקב אשר פדה את אברהם פי' יכול
 25 לפדות מן החשך את האהבה אלקי' הנק' בחי' אברהם
 26 והיינו לאהבה כו' וד"ל. ועוד תיקון להרע המקיף הנ"ל
 27 הוא עבודה השני' לעבדו דהיינו ללכת בדרכיו כנ"ל
 28 שהוא התורה והמצות מעשיות שע"י קבלת עול
 29 המצות כאלו עשוני היינו השפילוני לעבוד עבודתו
 30 נכרי' עבודתו בי"מ כו' אבל פי' הפשוט עשוני עשו
 31 את עצמותו כביכול והיינו העבודה שהי' ראוי בעצמו
 32 לעבוד כנ"ל והוא מעשים הטובים שע"י מעשה המצות
 33 ולימוד התור' כו' וטעם התיקון לרע הוא לפי שהעבוד'
 34 שבתור' ומצות הן זרועים בבחי' זריעה כמשל הנתיבות
 35 וארחות כנ"ל עד שנתלבשו בהשג' אנושית על כן
 36 כאשר ילמוד האדם ההלכ' ימשיך אור הזרוע הזה
 37 מעצמות המאציל בהשגת שכלו והוא יצמח בו ויברר
 38 וינקה את נפשו עד שלא יהי' שכלו מגושם ויוכל
 39 להשיג אלקות ויתפעל מזה כי יהי' לו בינת אדם כו'
 40 וזהו שאמרו אין בור ירא חטא ולא ע"ה חסיד כי לא
 41 נזרעו בהם מאורות העצמיות וע"כ הם מגושמים
 42 בתכלית ולא יתפעלו כלל מעניני האלקי'. ועתה צריך
 43 להבין סיום הפסוק הנ"ל לטוב לך דהיינו הטוב הידוע
 44 הנק' יום שכולו טוב יום שכולו ארוך כו' הנה בעבד
 45 השני כתיב שמח נפש עבדך להבין ענין השמח' כתיב

- 1 למעלה כנ"ל ומבקש שיומשך משמחה עליונה הארת
 2 שמחה זו גם בנפש העובדת כענין חדאי נפשאי כו'
 3 וזהו שמח נפש עבדך דייקא ולא העבד הראשון כי עני
 4 ואביון הוא עיקרו במרירות והכנעה כנ"ל וזהו לטוב
 5 לך פי' שהטוב העליון הוא העונג דאצילות שממנו
 6 נמשכה השמחה כנ"ל יאיר בך על ידי העבודה וד"ל:
 ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-רט"ו

- 1 זאת חקת התורה ואיתא במדרש ע"פ יהי לבי תמים
 2 בחוקיך, זהו חוקת הפרה וחוקת הפסח שני
 3 חוקים, וצ"ל חוקת הפסח שהוא ענין יצי"מ וכת' למען
 4 תזכור את יום צאתך מא"מ כל ימי חיך, חייב אדם
 5 לראות וכו' כאילו הוא יצא ממצרים ובכל יום יש יצי"מ,
 6 וענין יצי"מ הוא כי הנה כתיב וארא אל אברהם כו' באל
 7 שדי ושמי הוי' לא נודעתי [חסר שורה] והענין הוא הנה
 8 כתיב המוציא במספר צבאם, מונה מספר לכוכבים,
 9 וכתוב אלף אלפים ישמשוניה וריבוא רבבן קדמוהי,
 10 משמע מהפסוקים שיש מספר, וכתוב היש מספר
 11 לגדודיו וכתוב ועלמות אין מספר וארוז"ל א"ת עלמות
 12 אלא עלמות, משמע שאין מספר. אך הנה כתיב וידבר
 13 שלמה שלשת אלפים משל. והענין הוא כי יש עולם שנה
 14 נפש, עולם הוא המקום, שנה הוא הזמן, נפש הוא החיות
 15 שמחי' את הנבראים מאין ליש, והעש"נ שבעולם שלנו
 16 הוא רק משל לעולם העליון היינו כי בעולם העליון יש
 17 ג"כ עש"נ אבל הוא באופן אחר לגמרי ואין ערך כלל,
 18 וכך הוא בכל ההשתלשלו' עולם שלמטה לעולם העליון
 19 הימנו הוא רק כמשל לגבי הנמשל, ואין ערוך המשל
 20 לגבי נמשל, וכידוע רבי זירא צם מאה תעניתא כי היכי
 21 דלישכח תלמוד בבלי וללמוד תלמוד ירושלמי, וכמו"כ
 22 למעלה צריך טבילה בנהר דינור כי היכי דלישכח חיזו
 23 דהאי עלמא מחמת שאין ערוך כלל המשל לגבי הנמשל,
 24 ושלמה השיג שלשת אלפים משל בריבוי השתלשלות
 25 וזהו נגד ג' עולמות, כי שלמה הי' מרכבה למל' דאצי'
 26 והשלשת אלפים הם נגד ג' עולמות בי"ע, הגם שדרך
 27 כלל הוא רק ג' עולמות אבל דרך פרט השיג בזה שלושת
 28 אלפים משל שזהו רק משל למשל, עולם התחתון לעולם
 29 העליון, וכך הוא למעלה בעולם האצי' ג"כ, רק שם הוא
 30 באופן אחר לגמרי כי שם הוא בחי' א"ס.
 31 הנה כתי' ולתבונתו אין מספר, ואיך שייך לתבונה
 32 מספר הל"ל ולתבונתו אין חקר, אך הפי' הוא כי
 33 יש השגה באלקות אין מספר וכמ"ש ילכו מחיל אל
 34 חיל, והכל הוא בחי' א"ס כי כמו שהוא א"ס כך השגה
 35 שלו ג"כ בחי' א"ס ובלי גבול, וזהו ולתבונתו אין
 36 מספר בלי גבול, וזהו החילוק שבין שם הוי' ובין שם
 37 שדי, שם שדי שא' לעולמו די שהן בחי' גבול ומספר
 38 זהו בחי' צמצום בעולמות בי"ע שנבראו מאין ליש
 39 בבחי' גבול וצמצום וזהו המספר שלשת אלפים משל,
 40 ושם הוי' הוא מקור המהוה עולמות עד אין קץ בלי
 41 גבול זהו אין מספר, וזהו הפסוקי' שכת' בהן מספר
 42 זהו בשם שדי בבי"ע שא' לעולמו די בבחי' גבול,
 43 והפסוקי' שכתוב בהן אין מספר בלי גבול זהו משם
 44 הוי' שמהוה עולמות עד אין קץ וגבול.

זאת חקת התורה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 ג) ואפ"ל ע"ד שנת' ע"פ מאמר הזהר ע"פ אלה
 2 תולדות נח נח לשון מנוחה, ענין עה"ח
 3 ועה"ד, שמבחי' עה"ד אף כמו שהוא למעלה דהיינו
 4 בו"א מהחזה ולמטה ששם נסתיימו המוחין דאו"א,
 5 אזי נמשך רשפי אש בחי' חו"ג המגולים, אבל עה"ח
 6 הוא בחי' חו"ג המכוס' ביסוד אימא, כענין הביטול
 7 דקול דממה דקה, שז"ע שמו"ע, ונת' שם שורש ב'
 8 בחי' אלו שמצד הק"ו שייך עליות מלמטלמ"ע
 9 רצו"ש, אבל מצד העיגול הגדול שלמעלה מהקו הוא
 10 או"א מס' המקיף ד' עולמות בשוה נמשך הביטול לגמרי
 11 בחי' חכ' כח מ"ה, כמו משה ונחננו מ"ה כבוד פה,
 12 וז"ע ההשתחוואה שלכן ההשתחוואה בפישוט ידי'

18 ראובן שמעון לוי זהו ק"ש ואמת ויציב, אבל יהודה
 19 הודאה וביטול לגמרי לבחי' סוכ"ע זה"ע שמו"ע
 20 וכענין הביטול דחו"ב שגבוה מאהוי"ר, וז"ע יהודה
 21 אתה בחי' היכל קדה"ק שמו"ע שהוא בג"ר שלמעלה
 22 מהיכל האהבה וז"ע ההשתחוואה, וכענין שנת'
 23 בדרוש ל"ג בעומר ההפרש בין ברכה להודאה, אשר
 24 ברוך הוא מבחי' חכ' אבל לגבי עת"י אין שייך שום
 25 השגה כ"א הודאה וביטול לגמרי, וזהו כענין מל"ת
 26 לגבי מ"ע שהם ג"כ כענין הודאה לגבי ברכה כי מ"ע
 27 ז"ע קום ועשה כעין ברכה, ול"ת מבחי' שא"א
 28 להמשיך שם בכלי כ"א ע"י הודאה וז"ע הל"ת, ולכן
 29 בבהמק"ד שהאיר בחי' עת"י דבריא ששרשו מעת"י
 30 דאצי' עי"ז נמשך ההשתחוואה, וכמ"ש לע"ל והי'
 31 ביום ההוא יתקע בשופר גדול כו' והשתחו כו' כי
 32 ע"י שופר גדול מאיר מפנימיות ע"י ומזה יומשך
 33 ההשתחוואה והביטול כו' ומעין זה הוא תפלת נעילה
 34 דיוהכ"פ.

ונעשו לי מקדש

בס"ד. (ש"פ תרומה, ל"ב).

1 ורגלי' מורה כי חב"ד חג"ת נה"י שוין, וכמשנ"ת
 2 במ"א בענין האופנים שאין בהם ציור קומה, ואפ"ל
 3 שז"ע אדם ובהמה תושיע ה' שע"י שהאדם הוא בחי'
 4 ציור קומה בצלמינו כדמותינו ועושה א"ע כבהמה
 5 שבבהמה הראש והגוף שוין, עי"ז תושיע הוי'. ועי"ל
 6 ענין ההשתחוואה ע"ד שיש דחילו ורחימו ורחימו
 7 ודחילו, ע"כ יראה עילאה שגבוה מעה"ד מזה נמשך
 8 ההשתחוואה, וזהו בחי' עבד שלמעלה מבחי' בן בחי'
 9 משה עבדי, ולכן השתחוואה זו הי' נמשך בבהמ"ק
 10 כמ"ש בענין השמים כסאי והארץ כו' איזה בית אשר
 11 ע"י תומ"צ ממשיכי' בחי' נר"נ, אך בית זהו מקיף
 12 דחי' יחידה בחי' בכל מאדך, ומזה נמשך הכריעות
 13 וההשתחוואות דשמו"ע, ולכן בהמק"ד הנק' בית
 14 ששם האיר בחי' ח"י היינו ענין מלך יחיד ע"כ מזה
 15 נמשך בחי' ההשתחוואה בנפש ביטול דח"י שלמעלה
 16 מן השכל, ע"ד אחת היא יונתי שמקבלת מבחי' יחיד
 17 כו'. ועוד נת' כה"ג בענין יהודא אתה יודך אחיך כי

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

18 שהוא בחכמה ובבינה שהן רק כדוגמת יש מאין, שהרי
 19 בהשגת הבינה מורגשת הנחת החכמה).
 20 דבח זה להוות יש מאין לא יש (אין) בבחינת החכמה
 21 ראשית האצילות (שגם ההתחוות מהחכמה שברוגמת
 22 יש מאין שזהו ביחס של ההנחה לפרטים בבינה אינו
 23 בבחינת יש מאין ממש כו' בנוכר לעיל באריכות במאמר
 24 המוסגר),
 25 אלא שענין של יש מאין קיים כי אם (רק) בבחינת
 26 הכתר שמהווה את החכמה מאין ליש - כלומר, התחוות
 27 החכמה מהכתר היא בבחינת ריחוק, יש מאין, וכמו
 28 שכתוב¹⁹ והחכמה מאין תמצא כו' היינו, שהחכמה לא
 29 מרגישה את מקורה, הכתר, אלא קוראת לו אין'.
 30 (וגם זה רק בחינת יש נאצל כו' - כלומר, אף שהכתר
 31 מהווה את החכמה באופן של יש מאין, אין זה יש ממש
 32 של נבראים, אלא יש נאצל, היינו, יש כפי שהוא
 33 בעולם האצילות, שאין הוא ממש יש, שהרי בעולם
 34 האצילות "איהו וגרמוהי חד", אלא שבכל אופן, כיון

1 כעת חוזר הרבי נ"ע למה שביאר בתחילת הפרק,
 2 ששורש המלכות הוא במקום גבוה יותר מבחינת
 3 החכמה, שהרי ההמשכה מהחכמה היא רק באופן של
 4 עילה ועלול.
 5 וכפי שהאצלת הבינה מהחכמה היא באופן של
 6 השתלשלות עילה ועלול, בן הוא בכל העשר ספירות
 7 שהן בבחינת עילה ועלול - היינו, שהן בבחינת קירוב
 8 זה לזה, שהוא ענין השתלשלות הספירות כספירות
 9 עצמן כו'.
 10 והשתלשלות הספירות באופן של עילה ועלול זהו עד
 11 המלכות אבל ומן המלכות התחוות בריאה יצירה עשיה
 12 שהם עולמות של נבראים ממש הוא בבחינת יש מאין
 13 ממש שהאין מהווה ממש את היש בבחינת התחדשות
 14 דבר שהרי התחוות הנבראים, עד לנבראים הגשמיים, זה
 15 החידוש הגדול ביותר.
 16 וכוח ההתחוות של המלכות הוא בבחינת העלם לגמרי
 17 מן היש - הנבראים המתהווים על ידה - כו', (ולא כפי

22 מאין ממש אלא שם המושאל בלבד, ובאמת הם 'עילה
23 ועלול'.
24 ומוסיף ומחדש, כי אף שהמקום של יש מאין נמצא
25 בדרגת הכתר, שהיא מהווה את החכמה באופן של יש
26 מאין, עדיין יש יתרון למלכות אף ביחס לכתר, כיון
27 שהכתר מהווה 'יש נאצל' אך לא 'יש נברא', והמלכות
28 מהווה את הנבראים ממש, 'יש נברא'.
29 קיצור.
30 ויש לומר ה' מדריגות הנזכרות לעיל בבחינת מלכות,
31 דהנה נעוץ תחילתן בסופן בבחינת מלכות יותר
32 מבחבמה,
33 דחכמה וכינה הן עילה ועלול, דהתגלות הכינה הוא על
34 ידי החכמה, ונקודת ההשכלה דחכמה מושגת בכינה,
35 שזהו ענין עילה ועלול, וההנחה שכלית היא למעלה
36 מהשגה ונעלם ממנה, או שבסיבת זה בא להשגה
37 פנימיות יותר, והוא על ידי הרגש ההנחה אם שאינה
38 מושגת, ויש מאין הוא שנעלם האין לגמרי ואינו מורגש
39 כלל,
40 וכן כל העשר ספירות הן בבחינת עילה ועלול, אבל
41 מלכות מהווה מאין ליש ממש, וכח זה הוא מבחינת
42 הכתר ומבחינת עצמות אין סוף.

אני לדודי ודודי לי הרענה בשושנים

בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

1 שיש שם כבר ענין של גדרים - חכמה, חסד וכדומה -
2 זה נחשב 'יש מאין' ביחס לכתר עצמו),
3 וכח זה להוות יש מאין ממש יש גם בבחינת מלכות
4 להוות יש מאין דבריאה יצירה עשייה כו', דבאמת הרי
5 הכח הזה הוא מעצמות אין סוף וכמו שנתבאר לעיל
6 שהוא לברו - העצמות - בכחו ויכולתו לברוא יש מאין
7 כו'.
8 סיכום הענין:
9 הרבי נ"ע מבאר, כי כל אותם דרגות שדיברנו עליהם
10 בפרקים הקודמים שהם המקור לסדר ההשתלשלות,
11 נמצאים בתוך ספירת המלכות דאצילות.
12 והסיבה שרואים זאת דוקא במלכות, כיון שהמלכות
13 היא זו שמהווה באופן של יש מאין את הנבראים
14 שבעולמות בריאה, יצירה ועשייה. וכפי שלמדנו בפרק
15 הקודם, שהכוח להוות יש מאין הוא הכוח של העצמות
16 ממש, וזה שדוקא במלכות קיים כוח זה ולא בכל
17 הספירות האחרות, הוא בגלל שהמלכות נעוצה בשורש
18 הגבוה ביותר, העצמות ממש (דרגת הכתר), למעלה
19 מכל הספירות האחרות.
20 (וזה מה שמאריך לברוא במאמר המוסגר, שלמרות שאף
21 החכמה והכינה נקראים בשם 'יש מאין', אין זה יש

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[מרחשוון ה'תד"ש]

12 שחיים באיים הרחוקים ייענשו קשות, וכולם יכירו שזו
13 הנהגה אלקית. האויב יפוץ על פני כל הארצות, כשפך
14 ושטפון נהר, ולבסוף הרוח האלקית תאכל את האויב⁵,
15 והשם האלקי הקדוש יהיה נערץ מכל מה שיתרחש
16 במערב, והכבוד האלקי הקדוש יעזעז את כולם ממה
17 שיתרחש במזרח ובני ישראל ישוכו בתשובה. אוראז -
18 'ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאום ה'', אומר
19 רש"י: "כל זמן שציון חרבה, עדיין לא בא הגואל".
20 צריך להבין: מהי כוונת הפירוש ש"כל זמן שציון
21 חרבה, עדיין לא בא הגואל"?
22 הרי זה דבר מובן מעצמו שהכל מבינים זאת, שעיקר

1 "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאום ה"¹.
2 הפסוק מתייחס לפסוקים הקודמים², בהם הנביא
3 מתנבא בשם הקדוש ברוך-הוא, שיראה שבזמן הגלות
4 המרה יהיו בני ישראל מושחתים, והחטאים יהיו
5 כחומה בין הקב"ה וישראל³, ובגלל הנהגתם הרעה של
6 בני ישראל וחטאיהם הם ייענשו באכזריות.
7 הקב"ה יראה שלא נמצא הצדיק הראוי שיתייצב לבקש
8 על בני ישראל ושבקשתו תתקבל אצל הקב"ה⁴, וגם
9 הקב"ה מתפלא, כביכול, איך הצרות של בני ישראל לא
10 מעוררות אותם. אז ה' יתברך עצמו יעניש באכזריות
11 את כל העמים שהרעו לישראל, ואפילו אותם עמים

פרק ה.

(4 תרגום יהונתן, וראה פירוש רש"י ומצודת דוד על פסוק טז.

(5 רש"י ומצודת ציון על פסוק יט.

(1 ישעיהו נט, כ.

(2 שם, פסוקים טו-יט.

(3 ראשית חכמה, שער העונה פרק ו. תניא, אגרת התשובה

14 ישראל נבנית בגשמיות, הגואל עדיין לא בא וכל
 15 הבנינים אינם אלא חורבות, כי החורבות הן בכל עניני
 16 הדת פשוטי ישראל ידם רמה, היפך האמת של "שבי
 17 פשע".
 18 כל מה שנבנה ומשופץ הוא כחורבות, רחמנא-ליצלן,
 19 כי הגואל צריך לבוא על-ידי ה"שבי פשע".
 20 קיצור. מבאר ש"ובא לציון גואל" הוא המשך של
 21 הפסוקים הקודמים המבארים את השחיתות של הגלות
 22 היהודית ואת העונש שיקבלו בשל כך, וגם את עונש
 23 כל האומות שהרעו לבני ישראל, וכל זה יביא את בני
 24 ישראל לתשובה. מבאר את פירוש רש"י שכל זמן
 25 שפושעי ישראל הם מנהיגי ארץ ישראל, כל המבנים
 26 הגשמיים הם חורבות.

1 הישועה של הגואל היא, שהוא יחזור ויבנה את כל
 2 החורבות, ושבהנהגתו ובכוחו יביא לוודאות האמיתית
 3 שיותר לא יהיה חורבן. וכך זה יאר. וכל זמן שישנו
 4 חורבן הגואל עדיין לא בא; איזה חידוש משמיענו
 5 רש"י בפירושו? הרי כפי שרואים את הפירוש במבט
 6 ראשון זה דבר כל-כך פשוט, שמיותר לאמרו.
 7 אלא משמעות הפירוש היא מאוד עמוקה ועל כולם
 8 לדעת זאת.
 9 הגמרא אומרת⁶: "ובא לציון גואל ולשבי פשע
 10 ביעקב", מהו הטעם לכך שהגואל יבוא לפדות את
 11 ציון? כי "לשבי פשע ביעקב", החוטאים שביעקב
 12 ישוכו ועל-ידי התשובה יבוא הגואל.
 13 זו כוונת רש"י – אל תהיו מרומים. גם כאשר ארץ

ב.

27

53 כשל המן, וזה יחזיר את בני-ישראל למוטב, שיעשו
 54 תשובה ויגאלו.
 55 ענין התשובה בא בשני אופנים: למשל, כמו אב הנוהג
 56 בילד שהנהגתו לא טובה. תחילה האב נוהג בילד
 57 בקירוב, ואם אין זה עוזר שהילד יעזוב את הנהגותיו
 58 הרעות ויתנהג כראוי, שילך בדרך הישר, שישמע בקול
 59 אביו ויתנהג כרצונו, אזי האב מעניש את הילד בתוקף
 60 הגדול ביותר, עד שהילד מתחרט על הנהגתו הרעה
 61 ומתנהג כפי שאביו ציוה עליו.
 62 מיותר לבאר את הנמשל באריכות. הכל יודעים זאת.
 63 חשוב רק להזכיר ולהזהיר את אותם אלה שברוך השם
 64 לא קיבלו את העונש המר על בני ביתם ועל רכושם,
 65 לבל יחשבו שכבר ניצלו מכך ואינם צריכים לעשות
 66 תשובה. הרמב"ם¹³ אומר שכל הנביאים הבטיחו על
 67 התשובה, והתורה הבטיחה שהסוף יהיה שהגלות
 68 המרה תביא את בני ישראל לתשובה ואז יגאלו.
 69 ג) זכות אבות – אף-על-פי שהעיקר הוא הרי התשובה,
 70 בכל זאת זקוקים לענין זכות אבות.
 71 ד) רחמים – בנוסף לזכות אבות זקוקים לרחמים.
 72 ה) מתוך הקץ – באחרית הימים, כאשר בני ישראל
 73 מוכרחים להגאל, הרי זה על-ידי תשובה וזכות אבות
 74 וברחמים גדולים¹⁴.
 75 זו כוונת כל הצרות, שעל-ידי תשובה "ממנה יושע".
 76 זהו "ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב".
 77 קיצור. מבאר את הירושלמי והמדרש האומרים את

28 **בגמרא** בירושלמי⁷ ובמדרש⁸ כתוב: "אמר ר"א
 29 כשנגאלו ישראל ממצרים, לא נגאלו אלא מתוך ה'
 30 דברים אלו. מתוך צרה ומתוך תשובה ומתוך זכות
 31 אבות ומתוך רחמים, ומתוך הקץ וכו', ואף לעתיד לבא
 32 אין נגאלין אלא מתוך חמשה דברים הללו. מתוך צרה,
 33 דכתיב⁹ "בצר לך", הרי מתוך צרה. "ושבת עד ה'
 34 אלקיך", הרי מתוך תשובה. "כי אל רחום ה'
 35 אלקיך"¹⁰, הרי מתוך רחמים. "ולא ישכח את ברית
 36 אבותיך", הרי מתוך זכות אבות. "ומצאוך כל הדברים
 37 האלה באחרית הימים", הרי מתוך הקץ".
 38 על ידי חמישה דברים תבוא הגאולה האחרונה, כפי
 39 שהיה בגאולה הראשונה שהקב"ה גאל את בני ישראל
 40 ממצרים.
 41 חמשת הדברים הם:
 42 א) צרה – בכל מקום שבני ישראל יהיו, בכל המדינות,
 43 הם יחושו נרדפים ומעונים.
 44 גם אלה שטוב להם בעשירות ובתענוגי בני אדם, וגם
 45 אלו שבאופן זמני יש להם קירובים וכיבודים מהרשות
 46 המקרבין לאדם "לצורך עצמן"¹¹ – כאשר הדבר נחוץ
 47 להם, ו"אלו שנראין כאוהבים בשעת הנאתן"¹¹ – כשיש
 48 להם תועלת מכך, חשים גם הם את הלחץ ואת הרדיפות.
 49 ב) תשובה – היד האלקית הקשה שמענישה בעונשים
 50 הקשים האמורים מראש בתוכחה, עד שסוף כל סוף זה
 51 יביא, וחייב להביא, לכך שיעשו תשובה, כפי שהגמרא
 52 אומרת¹² שהקב"ה יעמיד מושל שגזירותיו יהיו רעות

(11) פרקי אבות פרק ב, משנה ג.

(12) סנהדרין צז, ע"ב. וירושלמי, תענית פרק א, הלכה א.

(13) הלכות תשובה פרק ז הלכה ה.

(14) ראה לעיל מאמר ד"ה "הוי כי גדול היום ההוא" (ע' 82

ואילן). ספר המאמרים – קונטרסים חלק א ע' 96. תרצ"ט ע' 161.

(6) יומא פו, ע"ב.

(7) תענית פרק א, הלכה א.

(8) דברים רבה, פרשה ב, יד [ג].

(9) ואתחנן ד, ל.

(10) שם לא.

מועיל העונש החמור. גם אלו שברוך ה' לא נענשו
צריכים לעשות תשובה. באחרית הימים יתעוררו זכות
האבות ורחמי שמים שבני ישראל יבינו את כוונת
הצרות ויעשו תשובה, וזה יביא את הגואל צדק.

הדברים שיביאו לגאולה שלימה: צרה – כל בני
ישראל, ללא יוצא מן הכלל, בכל המדינות, יחושו
עצמם מעונים ונרדפים. תשובה – ילד שהנהגתו לא
טובה, כאשר הקירוב של האב לא מועיל לו שישתפר,

ג.

משפיעה לענף שלה המלוכש בגוף¹⁵ ומחיה תנועה של
תשובה, כפי שאנו רואים שקורה לפעמים שפתאום
האדם נשלט על-ידי הרהורי תשובה והוא נעשה טוב
באמת בכל, כנדרש על-פי התורה.

(ב) תשובה הבאה על-ידי התבוננות. כאשר הוא מתבונן
היטב במהלך חייו, שהוא חלש מאוד בתורה ומצוות,
הוא התגשם במידות, וכאשר הוא מעמיק להתבונן
במשמעות חייו, שמרבית חייו עברו עליו לצרכי הגוף,
ההתבוננות הזו מעוררת תנועה של תשובה, שהוא
מחליף את דרך חייו ונעשה שומר מצוה בהידור וקובע
עתים לתורה.

(ג) תשובה שבאה על-ידי קירוב, שמלמעלה מקרבים
את האדם ונותנים לו הצלחה גדולה ושפע רב בבני חיי
ומזונא, והקירוב השמימי הגדול הזה מעורר בו תנועה
של תשובה.

(ד) תשובה הבאה על-ידי צרות ויסורים, רחמנא ליצלן.
כל הסיבות הגורמות תנועה של תשובה, אין זו רק
תשובה על עבירות, אלא גם להיות משופרים, יותר
מאשר טוב, שזו הכנה טובה לקבל פני משיח צדקנו
בקרוב ממש.

קיצור. מבאר: אף שתשובה היא תיקון מה שהחסירו
בקיום המצוות עשה ועברו על מצוות לא תעשה,
משמעות התשובה היא להשתפר. לגבי משופר, גם
טוב אינו שלימות. ארבע סיבות מעוררות את האדם
(לתשובה: א) ההתעוררות של נשמתו שבשמים על-ידי
הכרוזים. (ב) התבוננות במשמעות חייו. (ג) קירוב
משמים. (ד) עונש משמים. ההשתפרות המתמדת היא
הכנה טובה לקבל פני משיח צדקנו.

ובא לציון גואל

ענין התשובה אינו כפי שהעולם סבור, שתשובה היא
רק על עבירות¹⁵, רק זה שעבר על מצות עשה, לא
הניח תפילין, לא שמר שבת וכו' או זה שהיה
בעל-עבירה, חלל שבת, אכל טריפות, ניהל חיי
משפחה טמאים וכו', רק אלו צריכים לעשות תשובה,
לנהל חיי משפחה טהורים, להניח תפילין, לשמור
שבת, לאכול כשר וכו'. אין זה כך.

ברור שתשובה משמעה להיטיב את מה שלא עשו
שצריך להעשות, ואת מה שלא היה צריך לעשות עשו.
בודאי שעוברי העבירה צריכים לעשות תשובה, לחדול
מלעשות את אשר אסור על-פי התורה ולעשות את
אשר צריך לעשות על-פי התורה.

אך לא בזה בלבד – לתקן את אשר החסירו באי קיום
מצוות העשה, ולהיטיב את אשר קלקלו בכך שעברו
על מצוות הלא תעשה – הוא המובן המלא של
תשובה. פירוש המילה הוא לשוב, לשוב על-מנת
להיות כפי שצריך להיות על-פי תורה¹⁶. אבל כוונת
התשובה היא להשתפר.

במילות השבח המבארות מעלות של דבר, יש שני
ביטויים: טוב ("גוט") ומשופר ("בעסער")¹⁷. המושג
תשובה אינו רק ענין הטוב אלא ענין השיפור. שכן,
ביחס למשופר גם טוב אינו שלימות המעלה. התנועה
של תשובה, מאיזו סיבה שלא תבוא, היא קריאה
אלקית, רוח ממרום.

ארבע סיבות גורמות לתנועה של תשובה:

(א) התעוררות של נשמתו שבשמים. כאשר היא
מתעוררת מכך שהיא שומעת את הכרוזים שמכריזים
בשמים¹⁸ "שובו בנים שובבים". אז הנשמה שבשמים

18 ירמיהו ג, יד. זוהר, חלק ג קכו, ע"א. ספר המאמרים
ה'ש"ת ע' 62.
19 ראה המאמר הקודם.

15 לקוטי תורה, ראש השנה ס, ד.
16 שם האזינו, עא, ג.
17 ראה אגרות-קודש, חלק י ע' יב.

ספר השיחות – ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

וכן שמע מאמר ממנו. מה היתה התורה לא יכל ר'
הענדל לחזור.
טז. החסיד ר' אבא מצ'אשניק סיפר, כשרבנו

טו. ר' הלל סיפר אז איך שהיה בתחילה חסיד של
ר' מאטעלע מצ'רנוביל וכיצד נעשה לחסיד של הרבי
האמצעי. את רבנו הזקן לא ראה, רק שמע את קולו

אודות היתרון שנעשה בו מצד עבודה זו, דזהו 'שלי'
 שלך ושלך שלך', וכל כוונתו הוא אך ורק שתושלם
 הכוונה העליונה. 'שלך שלי ושלי שלי', דמי שעובד
 רק בשביל היתרון שנעשה בו בנפשו האלקית על ידי
 עבודתו, הנה הגם שהוא פועל ישועות בנפשו בעליות
 גדולות, אבל בכל זאת הנה חומריות העולם נשאר
 בגשמיות. וזהו רש"ע שהרע יש לו חיות וקיום
 מהשי"ן כנדע²⁴.

והנה כל זה היא העבודה במדות בני אדם, ויש
 עבודה גדולה מזו והיא בהמדות שבדיעות והעבודה
 בדיעה עצמה. והיינו ב' אופני העבודה בעבודת
 השי"ת במדות שבשכל, ובשכל עצמו שלמעלה מענין
 המדות. דמדות שבשכל הגם שהם למעלה במעלה
 ומדריגה לגבי המדות שבלב, דמדות שבלב הן
 התפעלות בתנועה ממשית ובהרגש בשר הלב בחסד
 וגבורה והתפארות או באהבה ושנאה בהזדעזעות
 ורעידת גופו, אבל מדות שבשכל הגם שענינם
 בהתפעלות אמנם הן התפעלות שכלית, הגם שהוא
 שכלי אינו בערך ענין השכל והידיעה בהתקשרות
 בהמושג.

וזהו לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע,
 דבעבודת השי"ת ישנם גם כן ארבעה אופני עובדים
 בארבעה דרכי עבודה. ישנם עובדי הוי' והם צדיקים
 המקושרים לאלקות ועוסקים בתורה, וישנם בעלי
 מדות ועבודתם באהבה ויראה שכליים ועיקרם
 בעבודה מאהבה, וישנם יראי אלקים מפני הדין
 והמשפט בעונש גיהנם או בהעדד השכר הנפלא
 בעולם הבא. וטבעי בני אדם להיות מוטעים במעמדם
 ומצבם, וזהו לעולם ירגיז אדם, שהוא בעל השכלה
 והשגה²⁵, ידע שגם מי שהוא במדריגת צדיק צריך
 שמירה מהיצר הרע שלא יכשילו פתאום. ולכן צריך
 להרגיזו תמיד ולהשגיח עליו. והבינונים צריכים
 לעסוק בתורה תמיד להנצל מהיצר הרע. ובעלי מדות

הזקן עבר במחוזו של החסיד ר' הלל, והתאכסן
 באכסניא על הדרך, נסע ר' הלל אליו. קהל הנאספים
 היה רב, ולא יכל ר' הלל להידחק, ושכב מתחת
 לשולחן. ר' הלל הכין קושיא במסכת ערכין לשאול
 את רבנו הזקן, בתוך כך הוא שומע את רבנו הזקן
 אומר: כשאברך מכין קושיא בנגלה לשאול, זה תורה
 שלא לשמה, ור' הלל התעלף. כשהתעורר מעלפונו
 כבר לא היה רבנו הזקן במקום, ור' הלל לא ראה
 אותו.

התורה ששמע אז מרבנו הזקן היתה:
לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע¹⁷
 שנאמר¹⁸ רגזו ואל תחטאו, אי אזיל מוטב ואם לא
 יעסוק בתורה שנאמר¹⁹ אמרו בלבבכם, אי אזיל
 מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר²⁰ על
 משכבכם, אי אזיל מוטב ואם לאו יזכור לו יום
 המיתה שנאמר²¹ ודומו סלה. ארבע מדות באדם, והן
 מדות והנהגת בני אדם מצד טבע ותולדותם: 'שלי שלי'
 ושלך שלך', שהנפש האלקית אינה מתלבשת בנפש
 הבהמית לבררה ולזככה, אלא שאיננה מניחה אותה
 כלל לומר איזו דיעה והנהגה בעיר הקטנה, כי כל
 הדיעה וההנהגה הן 'כולו שלי'. והיא מדה בינונית
 שהיא עבודת הבינונים. 'שלי שלך ושלך שלי', הוא
 כאשר הנפש האלקית מתלבשת בנפש הבהמית
 לזככה ולבררה ומשתמשת במעלת הכוח והתוקף
 שבנפש הבהמית, כמו שכתוב²² ורב תבואות בכוח
 שור, הנה הוא עם הארץ שמבררים ומטהרים את
 הארץ. 'שלי שלך ושלך שלך', דעל ידי שהנפש
 האלקית מבררת ומזככת את הנפש הבהמית הנה על
 ידי זה נעשה יתרון בנפש האלקית, דזהו 'שלי שלך',
 דהעליה שנעשה בנפש הבהמית על ידי עבודת המדות
 של הנפש האלקית, ושלך שלי, היתרון שנעשה
 בנפש האלקית על ידי עבודה זו, אבל מעלת החסיד
 הוא שמתחסד עם קונו עם קן דילי²³ ואינו חושב

וכן מפרש לעולם ירגיזו כו' כאן, וכמוש"כ בפנים. ומובן אשר לפי זה
 מתאמת הגירסא: אי אזיל מוטב כו'.

(18) תהלים ד,ה.

(19) שם.

(20) שם.

(21) שם.

(22) משלי יד, ד.

(23) ראה שיחת ל"ג בעומר תש"ח (ליקוט ל) ע' 5 בהערה הראשונה
 שם.

(24) סידור האריז"ל בהגדה פיסקא הקהה את שיניו. קהלת יעקב מע'
 רשע. ועיג"כ זח"א נד,א.

(25) לקו"ת שה"ש ד"ה צאו"ר (השני) פ"ב. ד"ה חביב אדם דל"ג
 בעומר, ש"ת. ועוד.

(17) ברכות ה, א. גירסת הש"ס היא: אם נצחו מוטב כו'. אבל בעין
 יעקב נמצא: אי אזיל מוטב כו'. וראה ג"כ בליקוט שמעוני תהלים ד.

והנה בכמה מקומות בדא"ח מביאים מארז"ל בגירסא בלתי רגילה, והוא
 בשתי פנים: א) הגירסא שאינה רגילה מדויקת יותר. ב) שתי הגירסות
 מדויקות, אבל להענין המתבאר במקום זה מתאים מארז"ל המובא כפי
 פירושו ע"פ הגירסא האינה רגילה דוקא.

וי"ל אשר כאן הוא באופן השני, דהנה מארז"ל לעולם ירגיזו כו' יש
 לפרשו: א) בכל עת שרואה שיצור הרע מתגבר ח"ו עליו, וצריך להלחם
 עמו שלא ישלוט באברי הגוף, וכמו שנתבאר בארוכה בתניא פרק כט"לא.
 ומובן אשר ע"פ צ"ל: אם נצחו מוטב כו'. ב) לעולם ירגיזו, כפשוטו,
 היינו תמיד (לקו"ת פ' שלח ד"ה בפ' נסכים פ"ג). והמרגיז הוא אדם,
 מדריגה היותר גדולה (לקו"ת פ' תזריע ד"ה אדם כי יהי'), ואין שיין
 לומר שהיצה"ר לוחם עמו בפועל וצריך לנצל המלחמה, אלא שתכלית
 ההרגזה היא שלא יוכל להכשילו.

8 משחקים אתם בעניני קטנות. אדם מהצד עובר
 9 ורואה איך ההורים עושים עצמם קטנים, ואין הוא
 10 צוחק מהם, אצל ההורים יש בכך משום התענוג
 11 הגדול ביותר, השעשועים הגדולים ביותר. כך גם
 12 בנמשל: מרוצים למעלה הרבה יותר מהיהודים
 13 הפשוטים האומרים תהלים מאשר מגדולי בעלי
 14 הבנה והשכלה.

ש"פ וישלח. בסעודת היום

1 העובדים את הוי' באהבה ויראה צריכים להתעסק
 2 בעבודה דקריאת שמע שהיא ההתבוננות בהוי' אחד,
 3 ויראי אלקים²⁶ עבודתם בזכרון יום המיתה אשר שם
 4 לא יועיל ענין התשובה ורק היום לעשותם²⁷.
 5 יז. יקרים מאד למעלה עניני עבודה שיהודים
 6 עושים, גם דברים קטנים. רואים אנו בהנהגות בני
 7 אדם, כשהורים משחקים עם ילדיהם הקטנים, הם

26 להעיר מההקדמה לדרך חיים. קונטרס התפלה פ"ב.

27 ע"פ משנית בפנים, אין מקום מעיקרא לקושיות המפרשים
 בכרכות שם: א) מפני מה לא יזכיר לו תיכף מתחלה יום המיתה – וע"פ
 הנ"ל מוכן, כי זהו רק עבודה דיראה תתאה. ב) אם לא הועיל העסק
 בתורה איך יועיל קריאת שמע שאינה אלא פרשה בתורה.
 ויעוין בתורת שלום ספר השיחות ע' 129 ואילך באריכות, דנשמות
 גבוהות ביותר עיקר ביורם הוא מוחא - תורה, נשמות נמוכות מהם אין

אגרות קודש

בי"ה, י"ד שבט תר"ץ

שיקאגא

כבוד ידידי הנכבד והנעלה הרה"ג הנודע
 לשם תהלה ותפארת, ווי"ח אי"א
 מוהר"ר אברהם אליהו שי

1 שלום וברכה!

2 הייתי חפץ מאד בכללות לדעת מה נעשה בעבודה, אם
 3 עדיין מחזיק החמימות, ואם באו לפי"מ המחשבות
 4 הטובות באגודת חסידי חב"ד, אם לומדים והיכן לומדים,
 5 כן איזה סכום נאסף בס"ח...

6 בכבוד גדול, בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

7 ח. ליבערמאן

אג"ק מוהר"י"צ נרד יז

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' ב

22 הגמרא מביאה דרשות נוספות בענינו של דואג: (סימן לדרשות
 23 אלו, שלשה, ראוי, וחצי, וקראו).
 24 אמר רבי יוחנן, שלשה מלאכי חבלה נודמו לנו ל'דואג, אחד ששיבח
 25 ממנו את תלמודו, ואחד ששרף את נשמתו, ואחד שפירד את עפרו
 26 בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.
 27 (אמר רבי) [ואמר רבי] יוחנן, דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה,
 28 שלא חיו באותו זמן בעולם, שהרי דואג חי בימי שאול המלך,
 29 כשהיה דוד נער, ואחיתופל חי בימי דוד המלך, והיינו בסוף ימיו.
 30 ואמר רבי יוחנן, דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם – לא הגיעו לחצי
 31 הימים הראויים לאדם, והיינו שלשים וחמש שנים. תניא נמי הכי
 32 – שנינו כך גם בברייתא, על הפסוק (תהלים נה כד), 'אנשי דמים
 33 ומרמה לא חצו ימיהם' כל שנותרו של דואג לא היו אלא שלשים
 34 וארבע, ושל אחיתופל אין אלא שלשים ושלש.
 35 ואמר רבי יוחנן, פתחלה קרא דוד לאחיתופל רבו, ולבסוף – לאחר
 36 מכן קראו 'חבירו', ולבסוף קראו 'תלמידו'. מוכיח רבי יוחנן את
 37 דבריו, פתחלה קראו רבו, שנאמר (תהלים נה יד) 'ואתה אנוש בערבי
 38 אלוף ומיוודע' ואלופי היינו רבי, ולבסוף קראו חבירו, שנאמר (שם
 39 נה טו) 'אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נחלדו ברגש', והיינו שהלכו
 40 יחדיו כשיום זה לזה. ולבסוף קראו תלמידו, שנאמר (שם נא ט) 'גם
 41 איש שלומי אשר בפתחתי בו

1 1 זומרא, מאן דכתיב ביה – דואג שנאמר בו הפסוק 'איה סופר איה
 2 שוקל איה סופר את המגדלים', וכמו שדרשה הגמרא לעיל שהיה
 3 בקי בחסירות וזיירות ובלמוד קל חומר, וסופר שלש מאות
 4 הלכות במגדל הפורח באויר, ואת אמרת לא הוה סברי שמעתא –
 5 ואתה אומר שלא היו יודעים לפרש הלכה בטעמה. מתרצת
 6 הגמרא: אלא כוונת רב משרשיא, דלא הוה סלקא להו שמעתא
 7 אליבא דהלכתא – שלא זכו שתיפסק ההלכה כמותם, דכתיב (תהלים
 8 כה ט) 'סוד ה' ליראיו', כלומר, פסיקת ההלכה, שהיא סוד ה', ניתנת
 9 רק ליראי ה', ולכן דואג ואחיתופל שלא היו יראי שמים לא זכו
 10 שתיפסק ההלכה כמותם.
 11 אמר רבי אמי, לא מת דואג, עד ששיבח את תלמודו, שנאמר (משלי
 12 ה ב) 'הוא ימות באין מוסר וקרוב אולתו ושנא', כלומר, שימות ללא
 13 ידיעת התורה. רב (אשי) אמר, לא מת דואג עד שנצטרע, שנאמר
 14 (תהלים עג ב) 'הצמתה כל זונה ונפרד ממך, ויש לדרוש שהצמתה'
 15 מלמד שנצטרע, שהרי כתיב הנהם – נאמר שם, לגבי מכירת
 16 קרקעות (ויקרא כה ב) 'לצמיתות, ומתרגמינן – והתרגום של מילה זו
 17 הוא 'לחלומין', ותנן – ושנינו במשנה לגבי מצורע (מגילה ח) אין בין
 18 מוסקר ומחלום אלא פריעה ופרימה, וכיון שלשון 'מחלט' נאמרה
 19 לגבי מצורע, יש לדרוש שאף לשון צמיתות שתרגומה 'לחלומין'
 20 מלמדת על צרעת, והאמור בפסוק 'הצמתה כל זונה ממך' מלמד
 21 שהצטרע דואג.

שני ^{טו} ותכחש שרה | לאמר לא צחקתי כי |
 יראה ויאמר | לא כי צחקת: ^{טז} ויקמו משם
 האנשים וישקפו עלפני סדם ואברהם הלך
 עמם לשלחם: ^{יז} והיה אמר המכסה אני
 מאברהם אשר אני עשה: ^{יח} ואברהם היו יהיה
 לגוי גדול ועצום ונברכו כל גוי הארץ:
^{יט} כי ידעתיו למען אשר יצוה את-בניו ואת-
 ביתו אחרי ושמרו דרך יהוה לעשות צדקה
 ומשפט למען הביא יהוה על-אברהם את
 אשר-דבר עליו: ^כ ויאמר יהוה זקת סדם
 ועמרה פירצה וחטאתם כי כבדה מאד:
^{כא} ארדה-נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי
 עשו | כלה ואם-לא אדעה: ^{כב} ויפנו משם
 האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני
 יהוה: ^{כג} ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק
 עם-רשע: ^{כד} אולי יש חמשים צדיקים בתוך
 העיר האף תספה ולא-תשא למקום למען
 חמשים הצדיקים אשר בקרבה: ^{כה} חללה לך
 מעשת | כדבר הזה להמית צדיק עם-רשע
 והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל-הארץ
 לא יעשה משפט: ^{כו} ויאמר יהוה אם-אמצא
 בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי
 לכל-המקום בעבורם: ^{כז} ויען אברהם ויאמר
 הנה-נא הואלתי לדבר אל-אדני ואנכי עפר
 ואפר: ^{כח} אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמישה
 התשחית בחמישה את-כל-העיר ויאמר לא
 אשחית אם-אמצא שם ארבעים וחמישה:
^{כט} ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם
 ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים:
^ל ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אולי
 ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם-
 אמצא שם שלשים: ^{לא} ויאמר הנה-נא הואלתי

פרשת וירא

יח * וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב
 פתח-האהל כחם היום: * וישא עיניו וירא
 והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ
 לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: * ויאמר
 אדני אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבר
 מעל עבדך: * ויקח-נא מטעמים ורחצו
 רגליכם והשענו תחת העץ: * ואקחה פת-לחם
 וסעדו לבכם אחר תעברו פי-על-פני עברתם
 על-עבדכם ויאמרו פן תעשה פאשר דברתי:
 (ל) * וימחר אברהם האהלה אל-שרה ויאמר
 מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות:
 * ואל-הפקר רץ אברהם ויקח בן-פקר רך וטוב
 ויתן אל-הנער וימחר לעשות אתו: * ויקח
 חמאה וחלב ובן-הפקר אשר עשה ויתן
 לפניהם והוא-עמד עליהם תחת העץ ויאכלו:
 (ישראל) * ויאמרו אליו איה שרה ויאמר
 הנה באהל: * ויאמר שוב אשוב אליך בעת
 חיה והנה-כן לשרה אשתך ושרה שמעת
 פתח האהל והוא אחריי: * ואברהם ושרה
 זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח
 בנשים: * ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי
 בלתי היתה-לי עדנה ואדני זקן: * ויאמר יהוה
 אל-אברהם למה זה צחקת שרה לאמר האף
 אמנם אלך ואני זקנתי: * היפלא מיהוה דבר
 למועד אשוב אליך בעת חיה ולשרה בן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 105)

וירא אליו ה' (יח, א)

מספר על הרבי הרש"ב, שבילדותו (בן ארבע או חמש)
 נכנס פעם לזקנו, הצמח צדק, ופרץ בבכי מדוע אין ה'
 נראה אליו, כשם שנראה אל אברהם? ספור זה מלמדנו,
 שכל יהודי, איש אשה וטף, שיש לבכות ולתבוע שהקב"ה
 יתגלה אליו. אברהם אבינו נותן את הכח, ועל ידי בכיה
 ותביעה אמיתית נתן להגיע לכך בפעל.

לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוֹלֵי יַמְצִאוּן שָׁם עֹשִׂים וַיֹּאמֶר
 לֹא אֲשַׁחִית בַּעֲבוּר הָעֹשִׂים: ^א וַיֹּאמֶר אֶל־נָא
 יַחַר לֵאדֹנָי וְאֶדְבַּרְהָ אֶדְהַפְעִים אוֹלֵי יַמְצִאוּן
 שָׁם עֹשֶׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בַּעֲבוּר הָעֹשֶׂרָה:
^ב וַיִּלְךְ יְהוָה פֶּלֶא פֶּלֶא לְדַבֵּר אֶל־אֲבֹרְהֶם
 וּאֲבֹרְהֶם שָׁב לְמִקְמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 155)

וְשִׁמְרוּ דְרֹךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט (יח, יט)

יש להמתיק את הקשר בין "לעשות צדקה" לפרשת
 סדום, שכן לא נחמתה גזר דינה של סדום אלא משום שלא
 נתנו צדקה, ככתוב (יחזקאל טו, מט) "זה הנה עון סדום... ונד
 עני ואביון לא החזיקה". ומה שכתוב להלן "הפצעקתה...
 עשו", "צצקת ריבה אחת" - העקר בזה הוא לא החטא של
 שפיכות דמים, אלא העדר נתינת צדקה באפן קיצוני
 ומבהיל, הנהגה שהביאה לשפיכות דמים.

שלישי יט ^א וַיִּבְאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעֶרֶב
 וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיֵּרְאוּ לוֹט וַיִּקָּם
 לְקִרְאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפִים אֲרָצָה: ^ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה
 נָא־אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל־בַּיִת עֲבַדְכֶם וְלִינֹו וְרַחֲצוּ
 רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ
 לֹא כִי בְּרוּחַ גִּלְזִין: ^ג וַיַּפְצֵרְבָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ
 אֵלָיו וַיָּבִאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת
 אָפָה וַיֹּאכְלוּ: ^ד טָרִם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי
 סְדֹם נִסְבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנֶּעַר וְעַד־קֶזֶן כָּל־הָעָם
 מִקְצָה: ^ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ
 הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ
 וְנַדְעָה אַתָּם: ^ו וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לוֹט הַפֶּתַח
 וַהֲדַלֵּת סָגַר אַחֲרָיו: ^ז וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אַחֵי תַרְעוּ:
^ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ
 אוֹצִיָאֶה־נָא אֶתְהֵן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב
 כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי: ^ט וַיֹּאמְרוּ וְגַשׁ
 הָלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בְּא־לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט

עֲתָה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
 וַיִּגְשׂוּ לְשֹׁבֵר הַדַּלֵּת: ^י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם
 וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֵלֵיהֶם הַבַּיִתָּה וְאֶת־הַדַּלֵּת
 סָגְרוּ: ^{יא} וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הַכּוּ
 בַּסַּגְרוֹת מִקְמָן וְעַד־גְּדוֹל וַיֵּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:
^{יב} וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לְךָ פֶּה חֲתָן
 וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לְךָ בְּעִיר הוֹצֵא מִן־
 הַמָּקוֹם: ^{יג} כִּי־מִשְׁחַתִּים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה
 כִּי־גִדְלָה צַעֲקָתְכֶם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה
 לְשַׁחֲתָהּ: ^{יד} וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר וְאֶל־חֲתָנָיו לְקַחֵי
 בָנְתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־
 מִשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמִּצְחָק בְּעֵינֵי
 חֲתָנָיו: ^{טו} וְכִמּוֹ הִשְׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים
 בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם לֶחַ אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי
 בְנֹתֶיךָ הַנְּמִצָּאת פֶּן־תִּסָּפֵה בְּעֵינֵי הָעִיר:
^{טז} וַיִּתְמַהֲמָה וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד־
 אִשְׁתּוֹ וּבִיד־שְׁתֵּי בָנָתָיו כַּחֲמֵלֶת יְהוָה עָלָיו
 וַיִּצְאָהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר: ^{יז} וַיְהִי כַּהוֹצִיָאם
 אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטֵל עַל־נַפְשֶׁךָ אֶל־
 תְּבִיט אַחֲרֶיךָ וְאֶל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכֹּפֵר הַהֲרָה
 הַמַּלְטֵל פֶּן־תִּסָּפֵה: ^{יח} וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֶל־נָא
 אֲדֹנָי: ^{יט} הִנֵּה־נָא מִצָּא עֲבָדְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל
 חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחִיֹּות אֶת־נַפְשִׁי
 וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלֵט הַהֲרָה פֶּן־תִּדְבַּקְנִי
 הָרָעָה וּמָתִי: ^כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָה
 לָנוּם שְׁמָה וְהוּא מִצְעָר אִמְלֵטָה נָא שְׁמָה הֲלֵא
 מִצְעָר הוּא וְתַחֵי נַפְשִׁי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 244)

לוקחי בנותיו (יט, יז)

שאוֹתָן שִׁבְבִית אַרוֹסוֹת לָהֶם (רש"י)

אין פגותו לדין ארוסה וקלות גדר אשת איש, שהרי
 מסתברא שדין זה התחדש רק במתן תורה. וכן כתב
 הרמב"ם (ריש הלכות אישות): "קדם מתן תורה הנה אדם פוגע

וּתְשַׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא יִדַּע בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקֻמָּהּ:
 ל וּתְהַרְיֶנּוּ שְׁתֵּי בָנוֹת לֹוט מֵאֲבִיהֶנּוּ: ז וּתְלַד
 הַבְּכִירָה בֵּן וּתְקַרָא שְׁמוֹ מֹאָב הוּא אָבִי־מֹאָב
 עַד־הַיּוֹם: ח וְהַצְעִירָה גַם־הוּא יִלְדָה בֵּן וּתְקַרָא
 שְׁמוֹ בְּנֵי־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: ט
 כ « וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה הַנִּגְבַּד וַיָּשָׁב
 בֵּין־קְדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגַר בְּנֶגֶר: י וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
 אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחְתִּי הוּא וַיִּשְׁלַח אַבְיִמֶלֶךְ
 מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה: יא וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
 אַבְיִמֶלֶךְ בַּחלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִנְךָ מֵת
 עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלְתָּ בְּעַל:
 יב וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי
 גַם־צְדִיק תִּהְיֶה: יג הֲלֹא הוּא אָמַרְלִי אַחְתִּי הוּא
 וְהִיא־גַם־הוּא אִמְרָה אַחִי הוּא בְּתַם־לִבִּי
 וּבִגְלוֹן פִּי עָשִׂיתִי זֹאת: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 בַּחלֹם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְּתַם־לִבְבְּךָ עָשִׂיתָ
 זֹאת וְאַחֲשֶׁךָ גַם־אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחֲטוּלִי עַל־כֵּן
 לֹא־נִתְתִּיד לְגַנֹּעַ אֵלֶיךָ: טו וְעַתָּה הֲשִׁב אִשְׁת־
 הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בְּעַדְךָ וְחַיָּה וְאִם־
 אֵינְךָ מְשֻׁבַּד דַּע כִּי־מֹות תְּמוֹת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־
 לְךָ: טז וַיִּשְׁפָּם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו
 וַיֹּדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנוֹתָם וַיִּירָאוּ
 הָאֲנָשִׁים מְאֹד: יז וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
 וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וְמַה־חָטַאתָ לָּךְ כִּי־
 הִבַּאתְ עָלֵינוּ וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְּדוֹלָה מְעֻשִׂים
 אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי: יח וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ
 אֶל־אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר
 הַזֶּה: יט וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אִין־יִרְאֵת
 אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהִרְגִנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי:
 כ וְגַם־אִמְנָה אַחְתִּי בְּתֹאבִל הוּא אֵךְ לֹא בְּתֹ-
 אִמִּי וְתִהְיֶה־לִּי לְאִשָּׁה: כא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעָו אֹתִי
 אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וַאֲמַר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר

אֲשֶׁה בְּשׁוֹק . . . מְכַנְיָסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ . . . וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה”
 (ובלאו־הִכִּי תְמוּהָ לומר שְׁאֲנִשִּׁי סְדוּם הִתְנַהֲגוּ עַל־פִּי דִין
 תוֹרָה). אֵלֶּה בְּנֵי־לֹוט וְזָמַן שֶׁל הַכְּנָה לְחַתֻּנָּה, וְכִפִּי
 שְׁמַצִּינוּ בְּרַבָּקָה אֲמַנּוּ, שִׁנּוּתֵינִין לְכַתּוּלָה י”ב הַדָּשׁ לְפָרַס
 אֶת עֲצָמָה בְּתַכְשִׁיטִים”.

רביעִי כא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נִשְׂאֵתִי פְּנִידְךָ גַם לְדַבֵּר
 הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
 כב מִהַר הַמְּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבַר
 עַד־בָּאֵךְ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוּעֵר:
 כג הַשְּׁמֵשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלֹוט בָּא צָעֵרָה:
 כד וַיְהִי־הָהֵמָּו הַמְטִיר עַל־סָדֶם וְעַל־עַמְרָה גְּפָרִית
 וְאִשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם: כה וַיַּהַפֵּךְ אֶת־
 הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל־הַכְּפָר וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי
 הָעָרִים וְצִמְחַת הָאֲדָמָה: לו וַתִּבַּט אִשְׁתּוֹ מֵאֲחֵרָיו
 וְתָהִי נָצִיב מְלַח: לז וַיִּשְׁפָּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל־
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה: לח וַיִּשְׁקָף
 עַל־פְּנֵי סָדֶם וְעַמְרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּפָר
 וַיִּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכְּבָשָׂן:
 לט וַיְהִי בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכְּפָר וַיּוֹפֵר
 אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לֹוט מִתּוֹךְ
 הַהַפְּכָה בַּהַפֵּךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בְּהֵן לֹוט:
 מ וַיַּעַל לֹוט מִצּוּעֵר וַיָּשָׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנוֹתָיו עִמּוֹ
 כִּי יָרָא לְשֵׁבֶת בְּצוּעֵר וַיָּשָׁב בְּמַעְרָה הוּא וּשְׁתֵּי
 בָנוֹתָיו: מא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אָבִינוּ
 זָקֵן וְאִישׁ אִין בְּאָרֶץ לְבֹא עָלֵינוּ בְּדָרֶךְ כָּל־
 הָאָרֶץ: מב לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אָבִינוּ יוֹן וְנִשְׁכַּבָּה
 עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע: מג וַתִּשְׁקֹן אֶת־אֲבִיהֶן
 יוֹן בְּלַיְלָה הוּא וַתִּבֹּא הַבְּכִירָה וּתְשַׁכַּב אֶת־
 אָבִיהָ וְלֹא יָדַע בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקֻמָּהּ: מד וַיְהִי
 מִמַּחֲרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֲךָ
 שְׁכַבְתִּי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקָנוּ יוֹן גַּם־תְּלַיְלָה
 וּבְאֵל שְׁכַבְתִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאָבִינוּ זָרַע: מה וַתִּשְׁקֹן
 גַּם בְּלַיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יוֹן וַתִּקַּם הַצְעִירָה

תַּעֲשֵׂי עִמָּדֵי אֵל כְּלֵהֲמִקּוֹם אֲשֶׁר נִבְּוא שְׁמָה
 אֲמַרְי־לִי אָחִי הוּא: ^י וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר
 וְעֵבְדִים וּשְׂפֹחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשָׁב לוֹ אֶת
 שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: ^{יא} וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי
 לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב: ^{יב} וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה
 נָתַתִּי אֵלַי כְּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה הוּא־לְךָ כְּסוּת
 עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אֲתָד וְאֵת כֹּל וּנְכַחַת:
^{יג} וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים
 אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתָּיו וַיִּלְדוּ: ^{יד} כִּי־
 עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעַד כְּלִרְחֹם לְבַיִת אַבְיִמֶלֶךְ
 עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: ^{טו} כֹּא וַיְהִי
 פָקֵד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: ^{טז} וַתֵּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן
 לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ אֱלֹהִים: ^{יז} וַיִּקְרָא
 אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנֵו הַנּוֹלֶד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָהּ־לוֹ
 שָׂרָה יִצְחָק: ^{יח} וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנֵו
 בְּן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֵתוֹ אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך כח עמ' 141)

ויקח אבימלך צאן ובקר . . . ויתן לאברהם (כ, יד)
 כדי שיתפייס ויתפלל עליו (רש"י)

משמע, שאבימלך בקש מחילה מאברהם, ואברהם מחל לו. וכן מובן מפרש שלא מצינו שאברהם סרב לקבל מתנה זו. ואף שאבימלך טען שנהג בתם לב, מפל-מקום יש צורך בבקשת מחילה, שכן סוף-סוף חטא חטא חמור ביותר כלפי אברהם, וכונתו אינה משנה עבדה זו.

חמישי ^ה וַאֲבָרָהָם בְּנֵי־מֵאָת שָׁנָה בַּהוֹלֵד לוֹ אֵת
 יִצְחָק בְּנֵו: וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים
 כְּלֵהֲשִׁמְעַע יִצְחָק־לִי: וַתֹּאמֶר מִי מִלָּל
 לְאַבְרָהָם הִינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלְדָתִי בֶן
 לְזִקְנָיו: ^ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּמַּמַּל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם
 מִשְׁתָּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת־יִצְחָק: ^ט וַתֵּרָא
 שָׂרָה אֶת־בְּנֵי־הַגֵּר הַמְצִרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה
 לְאַבְרָהָם מִצְחָק: וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֵשׁ

הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנֵיהָ כִּי לֹא יִירָשׁ בְּנֵי־הָאָמָה
 הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עִם־יִצְחָק: ^א וַיִּרְעַע הַדָּבָר מְאֹד
 בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנֵו: ^ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל־אַבְרָהָם אֲלִי־רַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנְּעֹר וְעַל־
 אִמְתְּךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֲלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ
 כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע: ^ג וְגַם אֶת־בְּנֵי־הָאָמָה
 לְגֹוֹי אֲשִׁימְנֵו כִּי זֶרַעְךָ הוּא: ^ד וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם |
 בְּבָקָר וַיִּקְח־לָחֶם וְחֵמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר שֵׁם
 עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּתַּעַ
 בְּמִדְבַּר בָּאֵר שָׁבַע: ^ה וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת
 וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶת־הַשֵּׁיחַם: ^ו וַתֵּלֶךְ
 וַתָּשָׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחֹק כַּמַּטְחָוִי קָשֶׁת כִּי אָמְרָה
 אֶל־אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתָּשָׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא
 אֶת־קוֹלָהּ וַתִּבְכֶּה: ^ז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל
 הַנְּעֹר וַיִּקְרָא מִלֵּאָד אֱלֹהִים | אֶל־הַגֵּר מִן־
 הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לְּךָ הַגֵּר אֶל־תִּירָאִי
 כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעֹר כַּאֲשֶׁר הוּא־
 שֵׁם: ^ח קוֹמִי שְׂאִי אֶת־הַנְּעֹר וְהַחַזִּיקִי אֶת־יָדֶךָ
 בּוֹ כִּי־לְגֹוֹי גָדוֹל אֲשִׁימְנֵו: ^ט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים
 אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בָּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא
 אֶת־הַחֲמַת מַיִם וַתִּשָּׂק אֶת־הַנְּעֹר: ^י וַיְהִי
 אֱלֹהִים אֶת־הַנְּעֹר וַיִּגְדַּל וַיָּשָׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי
 רְבֵה קָשֶׁת: ^{יא} וַיָּשָׁב בְּמִדְבַּר פָּאֵרָן וַתִּקְח־לוֹ

אָמוּ אִשָּׁה מֵאַרְץ מִצְרַיִם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך ל עמ' 104)

צחוק עשה לי אלקים, כל השומע יצחק לי (כא, ו)

מדתו של יצחק היא גבורה, רצאה ופחד; ואף על פי כן, שמו מורה על צחוק ושמחה. בטעם הדבר יש לומר, שיראה ובטול הם הנכנה והקשרה לשמחה ופתיחת הלב בפעבודת ה'. וכמו שאנו מבקשים: 'ונפשי כעפר לכל תהיה (ועל ידי זה) פתח לבי בתורתך'.

ששי ^{בב} וַיְהִי בַּעַת הַהוּא וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל
 שָׂר־צִבְאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ כְּכֹל

בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֵּשׁ אֶת־חַמְרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נַעֲרָיו
 אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלְיָה וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ
 אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַרְלוּ הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרֶא אֶת־
 הַמָּקוֹם מֵרְחֹק: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו שְׂבוּ־
 לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וְאַנִּי וְהַנַּעַר נִלְכָּה עַד־כֹּה
 וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹכֵה אֵלֵיכֶם: ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־
 עֲצֵי הָעֵלְיָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
 אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיִּלְכֹּו שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
 ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי
 וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיֶּה
 הַשֶּׁה לְעֵלְיָה: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֵה־לּוֹ
 הַשֶּׁה לְעֵלְיָה בְנִי וַיִּלְכֹּו שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיִּבְאוּ
 אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְלוּ הָאֱלֹהִים וַיִּבְנֶן שָׁם
 אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד
 אֶת־יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
 לְעֵצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־
 הַמַּאֲכֶלֶת לְשַׁחַט אֶת־בְּנֵוֹ: יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאָדָּם
 יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם
 וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי: יב וַיֹּאמֶר אֶל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר
 וְאֶל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוֹמָה כִּי | עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי־יִרְאֶה
 אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ
 מִפְּנֵי: יג וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרֶא וְהִנֵּה־אֵיל
 אַחַר נֶאֱחָז בִּסְבָךְ בְּקֶרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
 אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלְיָה תַּחַת בְּנֵוֹ: יד וַיִּקְרָא
 אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֵה אֲשֶׁר
 יֹאמֶר הַיּוֹם בְּתֵר יְהוָה יִרְאֵה: טו וַיִּקְרָא מִלֵּאָדָּם
 יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: טז וַיֹּאמֶר
 כִּי נִשְׁפַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
 אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־
 יְחִידְךָ: יז כִּי־בָרַךְ אֲבָרְכְךָ וְתִרְבֶּה אַרְבֵּה אֶת־
 זַרְעֲךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל אֲשֶׁר עַל־שַׁפְתֵּי

אֲשֶׁר־אֶתָּה עֹשֶׂה: ט וְעֲתָה הִשְׁבַּעְתָּ לִּי בָאֱלֹהִים
 הִנֵּה אִם־תִּשְׁקַר לִי וְלִגְנִי וְלִנְכַדִּי כַּחֲסֹד אֲשֶׁר־
 עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 גִּרְתָּה בָּהּ: טז וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשַׁבַּע:
 טז וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדוּת בָּאֵר
 הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: טז וַיֹּאמֶר
 אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשִׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 וְגַם־אֶתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי
 בְּלַתִּי הַיּוֹם: טז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
 לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: טז וַיֵּצֵב
 אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת פְּבַשֶׁת הַצֹּאן לְכַדְהֵן:
 טז וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה הִנֵּה שִׁבְעַת
 פְּבַשֶׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְכַדְהֵנָּה: טז וַיֹּאמֶר כִּי
 אֶת־שִׁבְעַת פְּבַשֶׁת תִּקַּח מִיָּדִי בַעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי
 לְעֵדָה כִּי חֲפַרְתִּי אֶת־הַבָּאָר הַזֹּאת: טז עַל־כֵּן
 קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בָּאֵר שִׁבְעַת כִּי שָׁם נִשְׁבַּעוּ
 שְׁנֵיהֶם: טז וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּין־שְׁבַע וַיִּקַּם
 אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכַל שְׂרֵצְבָאוּ וַיֵּשְׁבוּ אֶל־אָרֶץ
 פְּלִשְׁתִּים: טז וַיִּשָּׁע אֲשֶׁל בֵּין־שְׁבַע וַיִּקְרָא־שֵׁם
 בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: טז וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאָרֶץ
 פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (90 השיחות תש"ז ב עמ' 681)

וישע אשל (כא, לג)

רמז יש פאן, שאברהם אבינו נטע בבני ישראל מדת
 הנכנסת אורחים, להצניק לאורח אכילה, שתיה, לינה (רש"י
 סוטה י, א). וכמו שפתיב (לעיל יח, יט): כי ידעתי למען אשר
 יצוה את בני ואת ביתו אחריו.

שביעי **כב** « ויהי אחר הדברים האלה
 והאלהים נסה את־אברהם ויאמר אליו
 אברהם ויאמר הגנני: ב ויאמר קח־נא את־בְּנֶךָ
 את־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־
 אֶרֶץ הַמִּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֵלְיָה עַל אַחַד
 הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים: ג וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם

עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי.
 ותברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר,
 ויתעלה, ויתהלל, שמה דקראש בריך הוא. אמן לעלא מן
 כל ברכתא ושירתא, השבחתא ונחמתא, דאמירן
 בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטיר ב ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
 לאמר הגה ילדה מלכה גם־הוא בנים לנחור
 אחיך: כ אֶת־עוֹץ בָּכֶרְךָ וְאֶת־בְּנוֹ אָחִיו וְאֶת־
 קְמוּאֵל אֲבִי אַרְם: ד וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חֹזוֹ וְאֶת־
 פְּלִדְשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: ז וּבְתוּאֵל יָלַד
 אֶת־רִבְקָה שְׁמֵנָה אֵלֶּה יִלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אָחִיו
 אַבְרָהָם: ח וּפְלִיגְשׁוֹ וְשָׁמָה רְאוּמָה וְתִלְדָּ גַם־
 הוּא אֶת־טִבַּח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־
 מַעֲכָה:

מַעֲכָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך 2 עמ' 73)

בְּהַר ה' נִרְאָה (כב, יד)

להשרות בו שכינתו ולהקריב פאן קרבנות (רש"י) השקצת
 השכינה (נפעל) - שיכת ליצחק, שנתקדש בקדשת עולה
 על־ידי שנצקד על המזבח. הקרבת קרבנות (פועל) - שיכת
 לאברהם, שעשה מעשה ועקד את בנו יחידו על המזבח.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזִיחִיים היא לַמְחֻזְקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹשֶׁר. דְּרִכְיָה דְרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְף יָמִים בִּמְיֻנָּה, בְּשִׁמְאֵלָה עֲשֶׂר וְכְבוֹד. יי חפץ לַמְעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שישגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

הַיִּם וַיִּרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׁעַר אֵיבָיו: ה וְהִתְבָּרְכוּ
 בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי:
 וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעְרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו
 אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע: פ
 וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם
 לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָה מִלְכָּה גַם־הוּא בָנִים לְנָחוֹר
 אָחִיךָ: כ אֶת־עוֹץ בָּכֶרְךָ וְאֶת־בְּנוֹ אָחִיו וְאֶת־
 קְמוּאֵל אֲבִי אַרְם: ד וְאֶת־כְּשֹׁד וְאֶת־חֹזוֹ וְאֶת־
 פְּלִדְשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: ז וּבְתוּאֵל יָלַד
 אֶת־רִבְקָה שְׁמֵנָה אֵלֶּה יִלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אָחִיו
 אַבְרָהָם: ח וּפְלִיגְשׁוֹ וְשָׁמָה רְאוּמָה וְתִלְדָּ גַם־
 הוּא אֶת־טִבַּח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־
 מַעֲכָה:

פפפ קמ"ז פסוקים. אמנו"ן סימן.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
 וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה.
 אמן בתיכון וביומיוון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא
 ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁחָה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁת עֹבְדָה (שְׁהָה עִם אַחָב, (ח"ל). צַעֲקָה אֶל-אֱלֹהֵי שָׁעַ (נְבִיא אַחֵר אֱלֹהִים) לֵאמֹר עֲבַדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבַדְךָ הָיָה יְרָא אֶת-יְהוָה וְהַנְּשָׂה הוּא יְהוָה; אַחָב בֶּן אַחָב כָּא לָקַחְתָּ אֶת-שֵׁנִי יְלָדִי לֹא לְעַבְדִּים: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֱלִישָׁע מָה אַעֲשֶׂה לְךָ הַגִּידִי לִי מַה יִּשְׁלַךְ בְּכִיתָ וְתֹאמַר אֲנִי לְשַׁפְּחָתְךָ כֹּל בְּכִיתָ אִין כָּלִים כִּי אִם-אֶסּוּד שָׁמֹן כִּי תִּזְנוּ לְשָׁמֹן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֵלֶיךָ כָּלִים מִן-הַחֹוּץ מִן אַנְשֵׁים שְׁחִין לְכִיתִךָ מֵאֵת כָּל-שְׂכֵנֶיךָ כָּלִים רָקִים אֶל-תִּמְעָטִי אֵל תִּשְׁאֵל מֵעַתָּה כִּי־אִם תִּרְבֶּה כָּלִים: ד וּבָאת וְסִגְרַתְּ הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד-בְּנֵיךָ כְּבוֹד הַגֵּם הוּא לְבֹא כְּהַנְּעֵ וְיִצְקֵת מֵאֶסּוּד הַשָּׁמֹן עַל כָּל-הַכָּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסְפִּיעִי וְהָאֶסּוּד שָׁמֹן לֹא תִזְנוּ מִמְּקוֹמוֹ, לִפִּי שֶׁתְּקַדְּשׁ בְּרוּךְ-הוּא עֲשֵׂה אוֹתוֹ כְּמִנְיָנוּ, וְאִין דְּרַךְ כְּעִזּוֹ לִוִּי מִמְּקוֹמוֹ: ה וְתִלְךָ מֵאֵתוֹ וְתִסְגַּר הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד בְּנֵיךָ הֵם מְנִישִׁים אֱלֹהֵי אֵת הַכָּלִים הַרְקִים וְהִיא מוֹצֵקֶת: ו וַיְהִי אֶ כְּמִלְאֵת הַכָּלִים אֲשֶׁר שְׂאֵלָה וְתֹאמַר אֶל-בְּנֵה הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי כִּי לֹא יָדַעָה אֲשֶׁר כָּבֵר נִתְמַלְאוּ כוֹלִים וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲנִי עוֹד כָּלִי וַעֲמַד הַשָּׁמֹן לֹא תִהְיֶה נִשְׁפָּךְ עוֹד מִן הָאֶסּוּד שָׁמֹן: ז וְתִבֵּא וְתִגְדַּל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּרִי אֶת-הַשָּׁמֹן וְשִׁלְמִי אֶת-נִשְׁיֶיךָ וְאֵת וּבְנֵיךָ תַּחֲוִי בְּנוֹתֶיךָ: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע אֶל-שׁוֹנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וְתַחֲזֹק-כּוֹ תַּחֲוִי בְּנוֹתֶיךָ מִדְּמֵי הַשָּׁמֹן עַל דְּמֵי הַחֹב: ח וַיְהִי הַיּוֹם כִּי הָיִים וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע אֶל עִיר שׁוֹנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה אִשָּׁה חֲשׂוּבָה וְתַחֲזֹק-כּוֹ לְאֶכְלֵלָהֶם

שי למורא

א מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁת עֹבְדָה הָיְתָה. וְהַנְּשָׂה, הוּא יְהוָה; בֶּן אַחָב, שְׁהָיָה מְלוֹחוּ כְּרַבִּית מִה שָׁזֵן עֹבְדָה אֵת מֵאָה הַנְּבִיאִים בִּימֵי אַחָב. ב אֶסּוּד, הוּא שֵׁם כָּלִי הַשָּׁמֹן. וְנִקְרָא כִּךָ עַל שֵׁם שֶׁמֶנּוּ לֹאֲקָחִים שָׁמֹן לְסִיכָה. ד וְהַמָּלֵא תַּסְפִּיעִי, כְּלוּמַר, שְׁלֹא תִזְנוּ מִמְּקוֹמוֹ עִם הָאֶסּוּד. כִּי מַעֲשֵׂה הַגֵּם יִמְשֹׁךְ מִמְּקוֹם שֶׁתַּחֲמִיל בּוֹ. ז וְשִׁלְמִי אֵת נִשְׁיֶיךָ, וּפְרַעֲי אֵת חוֹבֶיךָ. ח אִשָּׁה גְדוֹלָה, אַחֻתָּה שֶׁל אֲבִישֵׁג הַשְּׁנוּמִית הָיְתָה, אִמּוֹ שֶׁל עֲרֹא

הפטרה לפרשת וירא לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים ב פרק ד

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים

צַעֲקָה אֶל-אֱלֹהֵי שָׁעַ לֵאמֹר עֲבַדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבַדְךָ הָיָה יְרָא אֶת-יְהוָה וְהַנְּשָׂה כָּא לָקַחְתָּ אֶת-שֵׁנִי יְלָדִי לֹא לְעַבְדִּים: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֱלִישָׁע מָה אַעֲשֶׂה לְךָ הַגִּידִי לִי מַה יִּשְׁלַךְ בְּכִיתָ וְתֹאמַר אֲנִי לְשַׁפְּחָתְךָ כֹּל בְּכִיתָ אִין כָּלִים כִּי אִם-אֶסּוּד שָׁמֹן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֵלֶיךָ כָּלִים מִן-הַחֹוּץ מֵאֵת כָּל-שְׂכֵנֶיךָ כָּלִים רָקִים אֶל-תִּמְעָטִי: ד וּבָאת וְסִגְרַתְּ הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד-בְּנֵיךָ כְּבוֹד הַגֵּם הוּא לְבֹא כְּהַנְּעֵ וְיִצְקֵת מֵאֶסּוּד הַשָּׁמֹן עַל כָּל-הַכָּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסְפִּיעִי וְהָאֶסּוּד שָׁמֹן לֹא תִזְנוּ מִמְּקוֹמוֹ, לִפִּי שֶׁתְּקַדְּשׁ בְּרוּךְ-הוּא עֲשֵׂה אוֹתוֹ כְּמִנְיָנוּ, וְאִין דְּרַךְ כְּעִזּוֹ לִוִּי מִמְּקוֹמוֹ: ה וְתִלְךָ מֵאֵתוֹ וְתִסְגַּר הַדְּלֵת בְּעַדְךָ וּבְעַד בְּנֵיךָ הֵם מְנִישִׁים אֱלֹהֵי אֵת הַכָּלִים הַרְקִים וְהִיא מוֹצֵקֶת: ו וַיְהִי אֶ כְּמִלְאֵת הַכָּלִים אֲשֶׁר שְׂאֵלָה וְתֹאמַר אֶל-בְּנֵה הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כָּלִי כִּי לֹא יָדַעָה אֲשֶׁר כָּבֵר נִתְמַלְאוּ כוֹלִים וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲנִי עוֹד כָּלִי וַעֲמַד הַשָּׁמֹן לֹא תִהְיֶה נִשְׁפָּךְ עוֹד מִן הָאֶסּוּד שָׁמֹן: ז וְתִבֵּא וְתִגְדַּל לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּרִי אֶת-הַשָּׁמֹן וְשִׁלְמִי אֶת-נִשְׁיֶיךָ וְאֵת וּבְנֵיךָ תַּחֲוִי בְּנוֹתֶיךָ: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע אֶל-שׁוֹנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וְתַחֲזֹק-כּוֹ תַּחֲוִי בְּנוֹתֶיךָ מִדְּמֵי הַשָּׁמֹן עַל דְּמֵי הַחֹב: ח וַיְהִי הַיּוֹם כִּי הָיִים וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע אֶל עִיר שׁוֹנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה אִשָּׁה חֲשׂוּבָה וְתַחֲזֹק-כּוֹ לְאֶכְלֵלָהֶם

עטרת מרים

ויהי מיום ההוא והללוא מדי עברו יסר שמה לאכל לחם: ט ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי מכירה אני בו כי איש אלהים קרוש הוא עבר עלינו תמיד ואין מהראוי לשבת אתנו יחד: י נעשה נא עלית קיר קטנה עליה קטנה בגוה בקיר אבנים ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה והיה בבואו אלינו יסור שמה להתבודד בחדרו לבד: יא ויהי היום ובא שמה אחר שעשתה את העליה ויסר אל העליה וישכב שמה: יב ויאמר אלי גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא לה ותעמד לפניו: יג ויאמר לו אמרנא אליה הנה חרדת | אלינו את כל החרדה הזאת

טרחת עצמך החרדה הזאת בעבורנו, מזה לעשות לך ומהו הנמול שאוכל לעשות לך, הניש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת בתוך בני משפחתי, ואין מי מזה עושה רעה עמדי: יד אחר שהלכה מפניו ויאמר לגיחזי ומה לעשות לה ומהו הנמול שאעשה לה, ויאמר גיחזי אבל בן אינלה ואישה וכן ויברך הסבוע לא חלד עוד: טו ויאמר קרא לה ויקרא לה ותעמד בפנתח הנה זה המאמר מפני שהוא נבואה רצה אלשע בעצמו לאמר לה: טז ויאמר למועד הזה לפנ הפא פעת הראייה להיות חיה יולדת, והוא ככלות תשעה חדשים את חבכת בן לשעשוע מה, ולא הבטיחה שיתקם ותאמר אל אדני איש האלהים אל תכזב בשפחתך אל השמחני בדבר שאינו מתקם: יז ותהר האשה ותלד בן למועד הזה פעת חיה כפי אשר דבר אליה אלישע: יח ויגדל הילד ויהי היום בא היום ויצא אל אביו פשתה עומד אל על הקצרים: יט ויאמר אל אביו ראשי | ראשי יש לי פאב בראש ויאמר אל הנער שאהו אל אמו: כ וישאהו וביאהו אל אמו וישב על ברכיה עדי הצהרים וימת: כא ותעל ותשכבהו על מפת איש האלהים חשבה שזכות הנביא ויהי הילד יותר נשמר ותסגר בערו ותצא: כב ותקרא אל אישה ותאמר שלחה נא לי אתך מן הנערים ואחת האתנות וארוצה עדי איש ואשובה: כג ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא חדש ולא שבת ותאמר שלום: כד ותחבש האתון ותאמר אל נערה נהג

לאכל לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל לחם: ט ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קרוש הוא עבר עלינו תמיד: י נעשה נא עלית קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה והיה בבואו אלינו יסור שמה: יא ויהי היום ובא שמה אחר שעשתה את העליה ויסר אל העליה וישכב שמה: יב ויאמר אלי גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויקרא לה ותעמד לפניו: יג ויאמר לו אמרנא אליה הנה חרדת | אלינו את כל החרדה הזאת בעבורנו, מזה לעשות לך הניש לדבר לך אל שר הצבא או אל שר המלך ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת בתוך בני משפחתי, ואין מי מזה עושה רעה עמדי: יד אחר שהלכה מפניו ויאמר לגיחזי ומה לעשות לה ומהו הנמול שאעשה לה, ויאמר גיחזי אבל בן אינלה ואישה וכן ויברך הסבוע לא חלד עוד: טו ויאמר קרא לה ויקרא לה ותעמד בפנתח הנה זה המאמר מפני שהוא נבואה רצה אלשע בעצמו לאמר לה: טז ויאמר למועד הזה לפנ הפא פעת הראייה להיות חיה יולדת, והוא ככלות תשעה חדשים את חבכת בן לשעשוע מה, ולא הבטיחה שיתקם ותאמר אל אדני איש האלהים אל תכזב בשפחתך אל השמחני בדבר שאינו מתקם: יז ותהר האשה ותלד בן למועד הזה פעת חיה כפי אשר דבר אליה אלישע: יח ויגדל הילד ויהי היום בא היום ויצא אל אביו פשתה עומד אל על הקצרים: יט ויאמר אל אביו ראשי | ראשי יש לי פאב בראש ויאמר אל הנער שאהו אל אמו: כ וישאהו וביאהו אל אמו וישב על ברכיה עדי הצהרים וימת: כא ותעל ותשכבהו על מפת איש האלהים חשבה שזכות הנביא ויהי הילד יותר נשמר ותסגר בערו ותצא: כב ותקרא אל אישה ותאמר שלחה נא לי אתך מן הנערים ואחת האתנות וארוצה עדי איש ואשובה: כג ויאמר מדוע את הלכת אליו היום לא חדש ולא שבת ותאמר שלום: כד ותחבש האתון ותאמר אל נערה נהג

שי למורא הנביא. יג בתוך עמי, כלומר אין אדם מוזק לי ואני צריכה למקד ולא לשר הצבא. וראה פרוש אחר, בשו למורא בראשית בני בשם "הקנת המקרא." טו אל תכזב בשפחתך, כלומר, אל תפן לי אלא בו של קומא. כד נהג ונדה, כלומר, בריוות. אל תעצר לי

לרכב, אל תפציר שארכב. כי כמר נפשה היתה הולכת ברגל. כח) לא תשלה, כמו לא תמעה. והוא לשון "שגגה", שתרגומו "שלו". (כט) משענתני, המפוח אשר היה נשען עליו. לא תברכנו, כדי שלא ירבה דברים, וישאלוהו להיכן אתה הולך, והוא יאמר להחיות את המת, ואין זה כבוד הנם להתהלל בו מי שבא על ידו. אבל הוא לא עשה כן, אלא לכל השואלו, אמר: רבי שלחני להחיות את המת. (לד) ויגהר, השתפת. (לה) ויזרר, התעפש.

לא-חדש ולא שבת כי אז היתה רגילה לקבל פניו ותאמר שלום אין דבר רע שאף אל הנביא, ולא רצתה לגלות הדבר לבעלה, כי חשבה מוטב שיעשה הנם בצנעה: כד ותבכש האתון הכשה האתון בצנעה לזר הדבר, וכבר לכבה הלכה רגלי ותאמר אל-בערה נתג ולך מהר אל-תעצרי-לי

ולך אל-תעצרי-לי לרַכַב כי אם-אמרתי לך: כה ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד מרחוק ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמות הלז הווא, גאה: כו עתה רויזנא לקראתה ואמרי-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום הכל שלום. ולא רצתה לגלות גם אליו: כז ותבא אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי כבוד הנביא, ויאמר איש האלהים הרפה-לה מן לה רפיון ואל

הנה השונמית הלז: כו עתה רויזנא לקראתה ואמר-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: כז ותבא אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה-לה פני-נפשה מרה-לה ויהנה העלים מפני ולא הגיד לי: כח ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי לא תשלה אתי: כט ויאמר לגיחזי חגר מתניד וקח משענתי בידך ולך פני-תמצא איש לא תברכנו וכי-יברכך איש לא תעננו ושמת משענתי על-פני הנער: לו ותאמר אם הנער חיי-יהנה וחי-נפשך אם-אעזבך ויקם וילך אחריה: לא וגחזי עבר לפניהם וישם את-המשענת על-פני הנער ואין קול ואין קשב וישב לקראתו ויגד-לו לאמר לא הקיץ הנער: לב ויבא אלישע הפיתה והנה הנער מת משכב על-מפתו: לג ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל אל-יהוה: לד ויעל וישכב על-הילד וישם פיו על-פיו ועיניו על-עיניו וכפיו על-כפיו ויגהר עליו ויחם בשר הילד: לה וישב וילך בפית אחת הנה ואחת הנה ויעל ויגהר עליו ויזרר הנער עד-שבע פעמים ויפקח הנער את-עיניו:

לרכב אל תעב על ידי את הרכיבה כי אם-אמרתי לך כאשר אמר לך עמוד, אז תעמוד: כח ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-ההר הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד מרחוק ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמות הלז הווא, גאה: כו עתה רויזנא לקראתה ואמרי-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום הכל שלום. ולא רצתה לגלות גם אליו: כז ותבא אל-איש האלהים אל-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה בעבר כבוד הנביא, ויאמר איש האלהים הרפה-לה מן לה רפיון ואל תהדפה, פני-נפשה מרה-לה בעבר מריות נפשה היא מחזקה ברגל ויהנה העלים מפני עד עתה ולא הגיד לי: כח ותאמר השאלתי וכי שאלתי בן מאת אדני הלא אמרתי בעת ההבטחה לא תשלה אתי אל תמעה אותי, לתבטח לי דבר הנפק: כט ויאמר לגיחזי חגר מתניד ולכת מרה וכוורות וקח משענתי בידך ולך פני-תמצא איש לא תברכנו בכדי שלא תשחה בדרך וכי-יברכך איש לא תענו ושמת משענתי על-פני הנער: לו ותאמר אם הנער חיי-יהנה וחי-נפשך אם-אעזבך לכל חלף בעצמד עמדי ויקם וילך אחריה: לא וגחזי עבר לפניהם הקדים אותם וישם את-המשענת על-פני הנער ואין קול ואין קשב (וישלמי סנהדרין י

כ): גחזי לא שמע לדברי הנביא, ויתה עוד מולגל בדרך, לומר שהולך לתחיות את המת וישב לקראתו ויגד-לו לאמר לא הקיץ הנער: לב ויבא אלישע הפיתה והנה הנער מת משכב על-מפתו: לג ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם כי לא רצה שיתנה שם שום אדם, כדי שתתהה הפלתו יותר שלמה, וכדי שלא יראה אדם מה שעשה ויתפלל אל-יהוה: לד ויעל וישכב על-הילד וישם פיו על-פיו ועיניו על-עיניו וכפיו על-כפיו ויגהר עליו ויחם בשר הילד: לה וישב וילך בפית אחת הנה ואחת הנה ויעל ויגהר עליו ויזרר הנער עד-שבע פעמים ויפקח הנער את-עיניו:

עטרת מרים

לו ויקרא אל־גִּיחֹזי ויאמר קרא
אל־השְׁנֵמִית הַזֹּאת ויקראה
ותבא אליו ויאמר שאי בנגד:
לו ותבא ותפל על־רגליו
ותשתחוו ארצה ותשא את־בִּנְיָה
ותצא:

לו ויקרא אל־גִּיחֹזי ויאמר קרא אל־השְׁנֵמִית הַזֹּאת ויקראה
ותבא אליו ויאמר שאי בנגד: לו ותבא ותפל על־רגליו
ותשתחוו ארצה ותשא את־בִּנְיָה ותצא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, כְּאֲלִיָּהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כֶּסֶּאֱוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁפַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וְעַד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֳרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וְעַד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אֲנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אַחֲזוֹת־קָבֵר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה
מִתִּי מִלְּפָנַי: ה וַיַּעֲנוּ בְּנֵי־חַת אֶת־אֲבֵרָהֶם לֵאמֹר
לוֹ: וְשָׁמַעְנוּ | אֲדֹנָי נְשִׂיאֵי אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכָנוּ
בְּמִבְתָּר קִבְרֵינוּ קָבֵר אֶת־מִתְּךָ אִישׁ מִפָּנָנוּ אֶת־
קִבְרֵנוּ לֹא־יִכְלָה מִפְּנֵי מִקְבְּרֵ מִתְּךָ: וַיִּקָּם
אֲבֵרָהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לְבְנֵי־חַת: (טו)

קריאת התורה למנחת שבת קודש
בג « ויחיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
ושבע שנים שני חיי שרה: וותמת שרה בקרית
ארבע הוא חברון בארץ פגוע ויבא אברהם
לספד לשרה ולביתה: ויקם אברהם מעל פני
מתו וידבר אל־בני־חת לאמר: גִּרְוֹתֹשֶׁב

וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ: (ישראל)
 וַיִּדְבֹר אֶל־עַפְרוֹן בְּאֶזְנוֹ עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵדָב
 אִם־אַתָּה לֹו שְׁמַעְנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְּׂדֵה קַח מִפְּנֵי
 וְאִקְבְּרָה אֶת־מְתִי שָׁמָּה: וַיַּעַן עַפְרוֹן אֶת־
 אַבְרָהָם לֵאמֹר לֹו: אֲדַנִּי שְׁמַעְנִי אֲרִיץ אֲרַבַּע
 מֵאֹת שְׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מֵהַהוּא וְאֶת־מְתֶךָ
 קָבַר: וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עַפְרוֹן וַיִּשְׁקַל
 אַבְרָהָם לְעַפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאֶזְנוֹ
 בְּנֵי־חַת אֲרַבַּע מֵאוֹת שְׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְפָחַר:

וַיִּדְבֹר אֹתָם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר
 אֶת־מְתִי מִלִּפְנֵי שְׁמַעְנוּנִי וּפְגַעוּלִי בְּעַפְרוֹן בֶּן־
 צֹחַר: וַיִּתְּנוּ־לִי אֶת־מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ
 אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מְלֵא וַיִּתְּנָה לִי
 בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזֹת־קָבֶר: וַעַפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־
 חַת וַיַּעַן עַפְרוֹן חַתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאֶזְנוֹ בְּנֵי־
 חַת לְכֹל בְּאֵי שַׁעֲרֵי־עִירוֹ לֵאמֹר: אִם־לֹא־אֲדַנִּי
 שְׁמַעְנִי הַשְּׂדֵה נָתַתִּי לָךְ וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר־בוֹ לָךְ
 נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קָבֶר מְתֶךָ:

סוף זמן קידוש לבנה:
 יום חמישי בערב, י"ג מרחשוון

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

31 מונחת במקום הכּוֹסֵם, שהיה ריחה מורגש יותר, וכך נח, אם היה
 32 חי בדורות של צדיקים, היה צדיק יותר.
 33 נאמר בפסוק: 'ויזמח את כל היקום אשר על פני האדמה' (בראשית ז'
 34 כט). מקשה הגמרא: אם אדם קטן וראוי הוא להאבד מהעולם,
 35 בהמה מה המאה, ומדוע אבדה מן העולם. מתרצת הגמרא: תנא
 36 בברייתא משום רבי יהושע בן קרחה, משל לאדם שעשה חופה לבנו,
 37 והתקין שם מפל מיני סעודה, לזמנים – לאחר זמן מת בנו, עמד אותו
 38 אדם (ובלבד) [ויפיר] את חופתו, לפי שאמר, בלום עשיתי – הרי כל
 39 מה שעשיתי חופה זו, לא היה זה אלא בשביל בני, עכשיו שמת בני,
 40 חופה למה לי. אף הקדוש ברוך הוא כר, אמר, בלום בראתי בהמה
 41 ותיח אלא בשביל האדם, עכשיו שאדם חוטא, ובא המבול והשמדו
 42 מעל פני האדמה, בהמה ותיח למה לי.
 43 נאמר בפסוק: 'מכל אשר בחרבה מתו' (שם ז' כב), מדייקת הגמרא, רק
 44 בעלי החיים שביבשה מתו, ולא דגים שפינים.
 45 דרש רבי יוסי דמן קפרי – מהעיר 'קיסרי', מאי דכתיב (איוב כד יח)
 46 'קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ', מלמד שהיה נח הצדיק
 47 מוכיח בהם – בבני דורו, ואומר להם עשו תשובה, ואם לאו, הקדוש
 48 ברוך הוא מביא עליכם את המבול, וימקשה – מציין את נבילתכם על
 49 פני המים בזיקון – כנודות נפוחים, שנאמר 'קל הוא על פני מים',
 50 שתהיו כדבר שהוא קל ורץ על פני המים, ולא עור, אלא שזו תקיין
 51 מהם – מדור המבול קללה לכל באי עולם, שמקללים את האדם
 52 שיחיה כאנשי דור המבול, שנאמר 'תקולל חלקתם בארץ'. מבארת
 53 הגמרא את סיום הפסוק: 'לא יפנה דרך פרמים', מלמד שהיו מפנים
 54 דרך פרמים – הולכים בדרך משובשת, כמו הדרך שבתוך הכרמים
 55 שיש בה קוצים.
 56 (אמר) ואמרין לו בני דורו לנח, ומי מעבב – אם אכן יכול הקדוש
 57 ברוך הוא להביא עלינו את מי המבול, מי מעבבו לעשות זאת מיד.
 58 אמר להם, פרידה אחת – גזול אחד, כלומר אדם טוב אחד יש לי
 59 להוציא מכאן, והוא מתושלח הצדיק, ואחרי שימות תושלח
 60 יבואו עליכם מי המבול.

1 בארץ, ופירוש הפסוק הוא ששמו ה' בכך שעשה לבני אדם קברות
 2 בארץ, ואינם חיים וחוטאים לעולם. מאי משמע – כיצד מוכח
 3 שלשון 'וינחם' היא לשון שמחה, כתיב הקא – נאמר כאן 'וינחם
 4 ה', וכתיב הָתָם – ונאמר שם, לגבי יוסף הצדיק כשהתגלה לאחיו,
 5 (בראשית נבא) 'וינחם אותם וידבר על לבם'.
 6 ואיבא דאמר – ויש שדרשו פסוק זה באופן אחר, שאמר הקדוש
 7 ברוך הוא, לא יפה עשיתי שתפנתי להם קברות בארץ, כי אם היו
 8 נשארים בחיים אפשר שהיו חוזרים בתשובה, ולפי זה 'וינחם ה' בי
 9 עשה את האדם בארץ' היינו שכיבכול התחרט ה' על כך שעשה
 10 לבני האדם קברות בארץ, וכיצד לומדים זאת, כתיב הקא 'וינחם',
 11 וכתיב הָתָם לגבי מחילה ה' לישראל אחרי חטא העגל 'וינחם ה'
 12 על הרעה אשר דבר לעשות לעמו' (שמות לב יד), ושם הכוונה
 13 שהתחרט ה' מכוונתו לכלות את ישראל.
 14 נאמר בפסוק: 'אלה תולדות נח' [נח איש צדיק תמים היה גדולותיו]
 15 (בראשית ו ט), ובביאור הלשון 'גדולותיו' אמר רבי יוחנן, גדולותיו
 16 היה נחשב צדיק, כיון שכל אנשי דורו היו רשעים גמורים, ולא
 17 גדולות אחרים, שאילו היה בדורות שלא היו כל כך רשעים לא
 18 היה נחשב צדיק, וריש לקיש אמר, כוונת הפסוק לומר שאפילו
 19 גדולותיו שהיו כל כך רשעים, היה נח צדיק ולא למד ממעשיהם
 20 הרעים, וכל שכן שאם היה גדולות אחרים, היה צדיק יותר.
 21 אמר רבי חנינא, משל לדרשתו דרבי יוחנן, למה הדבר דומה, להבית
 22 של יון שהיתה מונחת במרתף של חומין, במקומה – ליד ריחות
 23 החומץ הרעים, ריחה הטוב של הבית היין נודף ומורגש, אבל שלא
 24 במקומה – אם יוציאוו ממרתף זה ויניחוה בפני עצמה, אין ריחה
 25 נודף, וכך נח, אם היה חי בדורות של צדיקים, לא היתה צדקותו
 26 ניכרת.
 27 אמר רבי אושעיא, משל לדרשתו דריש לקיש, למה הדבר דומה,
 28 לצלוחית של פלתימן – בושם משובח ביותר, שהיתה מונחת במקום
 29 המנופת, במקומה ריחה נודף, ואף שיש שם ריחות רעים ביותר
 30 מכל מקום מרגישים גם את ריח הבושם, וכל שכן שאם היתה

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

רמו

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								אדמוה"ז		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
17:27	16:30	17:16	17:21	16:50	16:55	9:36	9:34	8:40	8:37	8:05	8:03	5:59	5:54	באר שבע (ח)
17:24	16:20	17:14	17:19	16:49	16:55	9:36	9:34	8:40	8:37	8:05	8:03	6:00	5:55	חיפה (ח)
17:24	16:13	17:14	17:19	16:52	16:57	9:34	9:33	8:38	8:36	8:04	8:01	5:58	5:53	ירושלים (ח)
17:26	16:29	17:16	17:20	16:48	16:54	9:36	9:35	8:40	8:38	8:05	8:03	6:00	5:55	תל אביב (ח)
17:19	16:14	17:06	17:15	16:31	16:40	10:00	9:57	9:09	9:05	8:24	8:20	6:45	6:35	אוסטריה, וינה (ח)
20:40	19:40	20:28	20:21	19:59	19:53	10:46	10:48	9:35	9:39	8:54	8:58	6:10	6:17	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:25	16:21	17:12	17:20	16:38	16:47	10:01	9:58	9:10	9:05	8:26	8:22	6:43	6:34	אוקראינה, אודסה (ח)
16:54	15:49	16:41	16:50	16:06	16:15	9:34	9:31	8:43	8:39	7:58	7:54	6:18	6:09	אוקראינה, דונייצק (ח)
17:04	15:59	16:51	17:00	16:16	16:25	9:46	9:42	8:55	8:50	8:10	8:05	6:30	6:21	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
17:27	16:20	17:13	17:23	16:36	16:47	10:13	10:09	9:23	9:18	8:36	8:31	7:01	6:51	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:19	16:12	17:05	17:15	16:28	16:39	10:05	10:02	9:15	9:10	8:28	8:24	6:54	6:44	אוקראינה, קייב (ח)
17:52	16:52	17:39	17:47	17:09	17:17	10:27	10:24	9:35	9:31	8:52	8:49	7:07	6:59	איטליה, מילאנו (ח)
18:33	17:43	18:24	18:24	18:01	18:01	9:56	9:57	8:54	8:54	8:24	8:25	5:54	5:54	אקוודור, קיטו (ח)
20:07	19:08	19:55	19:49	19:27	19:21	10:21	10:23	9:11	9:14	8:32	8:36	5:49	5:55	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:15	20:11	21:02	20:55	20:30	20:23	11:09	11:11	9:57	10:00	9:12	9:17	6:28	6:36	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:43	17:45	18:31	18:38	18:02	18:08	11:06	11:04	10:12	10:09	9:34	9:31	7:38	7:31	ארה"ב, בולטימור (ק)
18:31	17:31	18:19	18:26	17:48	17:56	10:56	10:54	10:02	9:59	9:23	9:20	7:30	7:23	ארה"ב, ברוקלין (ק)
18:31	17:32	18:19	18:26	17:49	17:56	10:57	10:54	10:03	10:00	9:24	9:21	7:30	7:23	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
19:05	18:05	18:53	19:00	18:21	18:29	11:33	11:31	10:41	10:37	10:00	9:57	8:10	8:02	ארה"ב, דטרויט (ק)
19:09	18:16	18:58	19:03	18:33	18:38	11:16	11:14	10:19	10:17	9:45	9:43	7:38	7:33	ארה"ב, האוסטון (ק)
18:35	17:39	18:24	18:29	17:56	18:02	10:48	10:47	9:53	9:50	9:17	9:15	7:14	7:09	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:12	18:20	19:03	19:06	18:37	18:41	11:13	11:12	10:16	10:14	9:43	9:42	7:31	7:28	ארה"ב, מיאמי (ק)
18:26	17:26	18:14	18:21	17:43	17:50	10:52	10:50	9:59	9:55	9:19	9:16	7:27	7:20	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
18:55	17:56	18:43	18:50	18:13	18:20	11:20	11:18	10:26	10:23	9:47	9:44	7:54	7:47	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
18:24	17:24	18:12	18:19	17:41	17:48	10:52	10:49	9:58	9:55	9:18	9:15	7:27	7:20	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:12	18:20	19:03	19:00	18:39	18:36	10:09	10:10	9:03	9:04	8:31	8:33	5:54	5:56	בוליביה, לה-פס (ח)
18:02	16:54	17:48	17:58	17:11	17:21	10:51	10:47	10:01	9:56	9:13	9:08	7:40	7:30	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:03	16:56	17:49	17:59	17:12	17:22	10:50	10:47	10:01	9:56	9:13	9:09	7:40	7:29	בלגיה, בריסל (ח)
18:58	18:08	18:48	18:44	18:27	18:23	9:40	9:41	8:32	8:34	7:59	8:01	5:19	5:22	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:44	17:51	18:34	18:31	18:09	18:06	9:28	9:29	8:21	8:23	7:48	7:50	5:08	5:11	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:20	16:16	17:06	17:16	16:29	16:40	10:09	10:05	9:20	9:14	8:31	8:26	6:59	6:49	בריטניה, לונדון (ח)
17:25	16:17	17:10	17:21	16:30	16:42	10:19	10:16	9:31	9:25	8:40	8:35	7:14	7:02	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:25	16:16	17:10	17:20	16:32	16:44	10:16	10:12	9:27	9:22	8:37	8:33	7:08	6:57	גרמניה, ברלין (ח)
17:47	16:40	17:33	17:43	16:57	17:07	10:33	10:29	9:43	9:38	8:56	8:51	7:20	7:10	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:03	18:14	18:52	18:48	18:33	18:29	9:39	9:41	8:31	8:34	7:57	7:59	5:16	5:20	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:37	17:46	18:28	18:31	18:04	18:07	10:28	10:27	9:29	9:28	8:58	8:57	6:40	6:38	הודו, מומבאי (ח)
18:34	17:43	18:25	18:27	18:00	18:03	10:24	10:23	9:25	9:24	8:54	8:53	6:36	6:33	הודו, פונה (ח)
17:10	16:05	16:56	17:05	16:22	16:31	9:49	9:46	8:57	8:53	8:13	8:09	6:32	6:23	הונגריה, בודפשט (ח)
17:35	16:36	17:23	17:30	16:53	17:00	10:01	9:58	9:07	9:04	8:28	8:25	6:35	6:28	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:03	17:06	17:52	17:58	17:23	17:29	10:24	10:22	9:29	9:26	8:52	8:49	6:54	6:48	יוון, אתונה (ח)
17:31	16:27	17:18	17:27	16:44	16:53	10:09	10:06	9:18	9:13	8:34	8:30	6:52	6:43	מולדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

רמז

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:38	6:35	9:27	9:25	8:56	8:55	10:26	10:25	18:00	18:03	18:25	18:27	17:43	18:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	5:03	5:12	8:36	8:41	7:46	7:53	9:50	9:53	19:24	19:15	19:59	19:49	19:04	20:13
נפאל, קטמנדו (ח)	6:16	6:12	9:00	8:58	8:27	8:25	9:57	9:56	17:18	17:22	17:43	17:48	17:00	17:54
סין, בייג'ין (ח)	6:46	6:39	9:20	9:17	8:41	8:38	10:14	10:12	17:09	17:16	17:39	17:46	16:50	17:50
סינגפור, סינגפור (ח)	6:46	6:46	9:45	9:45	9:16	9:16	10:47	10:48	18:50	18:50	19:13	19:13	18:32	19:22
פולין, ורשא (ח)	6:37	6:26	8:56	8:51	8:07	8:02	9:45	9:42	16:01	16:12	16:40	16:50	15:45	16:54
פרו, לימה (ח)	5:35	5:37	8:41	8:42	8:11	8:12	9:46	9:47	18:09	18:07	18:33	18:31	17:51	18:42
צרפת, לאון (ח)	7:25	7:17	9:52	9:48	9:10	9:06	10:44	10:42	17:23	17:32	17:56	18:04	17:06	18:09
צרפת, פריז (ח)	7:42	7:33	10:06	10:01	9:21	9:16	10:57	10:54	17:27	17:37	18:01	18:10	17:11	18:14
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:41	8:39	8:39	8:09	8:09	9:41	9:40	17:38	17:39	18:01	18:02	17:20	18:10
קנדה, טורונטו (ק)	7:58	7:50	10:27	10:23	9:46	9:43	11:20	11:17	18:07	18:15	18:36	18:44	17:50	18:48
קנדה, מונטריאול (ק)	7:38	7:30	10:06	10:02	9:23	9:20	10:58	10:55	17:38	17:46	18:10	18:18	17:21	18:23
קפריסין, לרנקה (ק)	7:09	7:04	9:47	9:44	9:11	9:09	10:42	10:40	17:49	17:54	18:17	18:22	17:31	18:27
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:05	7:53	10:20	10:14	9:28	9:22	11:08	11:04	17:13	17:26	17:55	18:06	16:57	18:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:42	7:29	9:55	9:49	9:01	8:56	10:42	10:38	16:47	17:00	17:26	17:38	16:31	17:42
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:09	7:00	9:35	9:30	8:50	8:47	10:26	10:23	17:00	17:09	17:34	17:43	16:44	17:48
שווייץ, ציריך (ח)	7:14	7:05	9:39	9:35	8:55	8:51	10:31	10:28	17:09	17:18	17:39	17:47	16:52	17:52
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:14	6:12	9:06	9:05	8:35	8:35	10:06	10:05	17:50	17:52	18:13	18:15	17:32	18:22

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוענדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגוענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00601
29/10/2018

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

